NORWAY 3

DEN NORSKE OBLIGATIONSRETS

SPECIELLE DEL.

AF

L. M. B. AUBERT.

FØRSTE BIND.

CHRISTIANIA.
P. T. MALLINGS BOGHANDELS FORLAG.

1890.

JOHANNES BJØRNSTADS BOGTRYKKERI.

TIL

JOHANNES BERGH.

Forord.

Herved udsendes første Bind af en ny Fremstilling af den norske Obligationsret. Naar den specielle Del kommer før den almindelige, sker det, fordi denne udarbeides lettere og bedre efter Forfattelsen af den førstnævnte, og fordi paa den anden Side Manglen af enhver Lærebog — Hallagers Obligationsret er nemlig forlængst udsolgt — her forbød at vente, indtil det hele forelaa færdigt til Udgivelse.

Medens nærværende Skrift saaledes nærmest skal udfylde de Studerendes Savn af en Lærebog, har jeg dog aldrig kunnet tabe af Sigte, at der ikke heller findes noget udførligere Værk i vor Literatur, hvortil praktiske Jurister kunde henvises. Jeg har derfor maattet medtage ogsaa de for disse nødvendigste Oplysninger, hvilke dog for en stor Del vil findes i Noter (f. Ex. Domme).

I de Partier, hvor jeg mente at have noget nyt at meddele til en klarere videnskabelig Erkjendelse, er Fremstillingen tildels bleven udførligere, end der kan synes passende for en Lærebog. Jeg har imidlertid, bortseet fra et enkelt Tilfælde (se Skriftets § 14, Side 81), savnet Tid til først at udvikle saadanne Emner i en særskilt Afhandling for derefter at optage dennes Resultater i Lærebogen. De herhen hørende Partier er dog ikke flere end, at de Studerende uden Skade kan medtage dem i sin Læsning.

Værket er tilegnet Højesteretsadvokat Johannes Bergh for at udtrykke min Tak for den store Opofrelse og Velvilje, hvormed han stedse har hjulpet mig ved sin rige praktiske og theoretiske Indsigt under mit Arbeide paa Obligationsrettens

Omraade. Om end hans Bidrag ikke er saa mange i nærværende Skrift som i min — i 1887 paa Grundlag af Hallagers Værk udkomne — omarbeidede Udgave af Obligationsrettens almindelige Del, har jeg dog ogsaa her at takke ham for mange værdifulde Forbedringer, navnlig i Afsnitet om Kjøb og Salg.

Flere andre Herrer, som har hjulpet mig i enkelte Emner, vil paa sit Sted findes nævnte (se især S. 142, 242, 270, 537). Særlig maa her fremhæves, at Højesteretsassessor Reimers ogsaa har skaffet mig mange Oplysninger af Højesterets ældre Voteringsprotokoller, og at jeg har Bankierhuset Tho. Joh. Heftye & Søn at takke for forskjellige Meddelelser vedkommende Forretningspraxis i Vexelsager.

Christiania i December 1890.

L. M. B. Aubert.

Indhold.

Første Afdeling.

De specielle Kontraktsforhold.

Første Afsnit.

Om Gaver.

§ 1. *Om Begrebet Gave.*

§ 2. *Gave-Retshandlens Indgaaelse og Form.*

§ 3. Fortsættelse. *Om Gaver mellem Ægtefæller.*

§ 5. Forts. *Gavers Omstødelse af Kreditorer.*

Tredje Afsnit.

Om Bytte (Mageskifte).

Side

Fjerde Afsnit.

Om Tingsleje.

A. Om Tingsleje i Almindelighed.

Femte Afsnit.

Om Laan til Brug.

Sjette Afsnit.

Om Forsørgelseskontrakter.

Syvende Afsnit.

Om Forvaring.

Ottende Afsnit.

Om Laan til Eje.

Niende Afsnit.

Om Vexler og andre særegne Arter af Gjeldsbreve.

Første Afdeling.

De specielle Kontraktsforhold [1]).

Første Afsnit.

Om Gaver [2]).

§ 1.

Om Begrebet Gave [3]).

I. Gave er enhver tosidet Retshandel, hvorved den ene Part (Giveren) frivillig og uden Vederlag, med Formindskelse af sin egen Formue og i Hensigt at berige, tilvender den anden Part (Gavemodtageren, Donataren) en Formuesfordel, som denne med Forstaaelse heraf modtager.

Omtrent saaledes har Retsvidenskaben i Almindelighed forklaret Gavebegrebet lige siden de klassiske Jurister [4]), hvem Romerrettens mange ejendommelige Regler for dette Retsforhold her gjorde en skarp Definition særlig nødvendig. Og

---

[1]) Om Literaturen se Hallager-Aubert Obl. alm. Del § 2. Desforuden bør her mærkes J. Lassen den danske Obligationsrets specielle Del (trykt som Mskr. 1887).

[2]) Om Livsgaver haves en særskilt, forøvrigt ganske forældet, Afh. af C. Winther Hjelm i Jurid. Saml. II. 456—532 (af 1827), hvormed maa sammenholdes Ørsted i Jurid. Tidsskr. XVI. 1. 254—77 og 2 1—47.

[3]) En Undersøgelse af Gavebegrebet findes i Getz's Afhandl. i R 1881 (angaaende Kreditorernes Adgang til at omstøde sin Skyldners Retshandler) Kap. II § 3. Se ellers Gram Formueret II. 2 § 89, J. Lassen sp. D. § 23, Nellemann Bidrag til Konkursl. 4 Kap. S. 71 ff., Deuntzer Skifteret S. 339; Nordisk Obligationsret (i Nord. Retsencyklopædi) S. 134 ff.; jfr. ogsaa Ørsted Hb. V. 380.

[4]) fr. 5 § 8 D. 24. 1, fr. 1 pr. D. 39. 5; jfr. Windscheid II § 365 og det tyske Civillovudk. Motiver II. 286.

der er intet til Hinder for at optage denne Forklaring ogsaa hos os, hvis Lovgivning i Almindelighed kun forudsætter Gavebegrebet, om der end sommesteds forekommer enkelte Bidrag til dets nærmere Bestemmelse (se især Arveloven § 12 ff., Konkursloven § 42 ff. og Lov om Formuesforholdet mellem Ægtefæller 29 Juni 1888, Kap. 4).

Noget andet er det, at vi ikke i alle Anvendelser kan følge den romerske Opfattelse.

Rigtigheden af Definitionens væsentlige Led vil allerede delvis forstaaes deraf, at, hvad der især udmærker de for Gaver gjeldende Retsregler, er den lettere Adgang til Omstødelse og Tilbagesøgning. Men denne kan kun være retfærdig under de i den ovenfor givne Definition indeholdte objektive og subjektive Vilkaar.

Dette vil forstaaes bedre ved at gjennemgaa dem enkeltvis.

1) Gavens Gjenstand kan da være en hvilkensomhelst Formuesfordel. Den kan ikke blot bestaa i en Afhændelse eller Opgivelse af Rettigheder (f. Ex. Kvittering af en ikke betalt Fordring [1]), men ogsaa i Ydelse af personligt Arbeide, i Betaling af en andens Gjeld til Tredjemand o. desl. En egen Art af Gaver er det, naar man forpligter sig til en saadan gratuit Formuestilvendelse ɔ: en Gavekontrakt.

2) Den ydendes Formue maa herved formindskes [2]). Dette var ifølge de romerske Jurister aldrig Tilfældet, saalænge det Gode, man opofrede, ikke tilhørte den allerede forhaandenværende Formue; en Undladelse af at erhverve kunde heller aldrig være Gave [3]). Den moderne Retsopfattelse har i det væsentlige sluttet sig hertil [4]). Overensstemmende hermed kan vistnok heller ikke hos os Opgivelse eller gratuit Overdragelse [5]) af endnu ikke falden (erhvervet) Arv

[1]) Sammenlign hermed ved Kjøb og Salg nedenfor § 6.

[2]) ... *definiri solet eam demum donationem impediri solere, quæ et donantem pauperiorem et accipientem faciet locupletiorem*, fr. 5 § 8 D. 24. 1.

[3]) fr. 5 §§ 13, 14 D. 24. 1; fr. 5 § 5 D. 23. 3.

[4]) Jfr. Tysk Civillovudk. § 439 med Motiver.

[5]) Ørsted synes her at være gaaet ud fra den modsatte Opfattelse ved Fortolkning af 5. 2. 81. i Hb. IV. 414—15. Derimod er der ikke hos os tilstrækkelig Grund til at udelukke Opgivelse af falden, om end ikke faktisk tiltraadt eller overtagen, Arv eller Legat fra Gavebegre-

ansees som Gave, ligesaalidt som af anden blot mulig Indtægt. Det er derfor heller ikke Gave, at man ved en enkelt Leilighed uden Vederlag yder Arbeidshjælp (f. Ex. ved «Dovning») eller overlader overflødigt Husrum til Brug f. Ex. for brandlidte. Men Opgivelse af et fremtidigt Erhverv kan dog opfattes som Gave, ikke blot, hvor det allerede er vedtaget (f. Ex. af aftalte, men endnu ikke forfaldne Renter), men ogsaa, hvor det danner en regelmæssig Indtægt, hvorpaa man med Sikkerhed tør regne. Det vil saaledes hos os være lidet tvivlsomt, at en Gave kan bestaa i et Lejehus's vederlagsfrie Overladelse til Brug for længere Tid [1]) eller i en Dagarbeiders eller Forretningsmands stadige ulønnede Udførelse af Arbeide, de er vante til at faa betalt [2]). Rentefrit Laan vil derimod vanskelig kunne være Gave, da et saadant er meget sædvanligt [3]).

3) En andens Formue maa herved forøges. Det kan saaledes efter den almindelige Opfattelse ikke være Gave at stille Pant for egen ældre Gjeld [4]) eller Forløfte (Pant) for en

bet, da Erhvervelsen her sker *ipso jure*, jfr. Nellemann l. c. S. 72—3 og Deuntzer Skifteret S. 130; jfr. dog Getz 1881 Kap. I. § 1 No. IX og § 2 No. X. Dette er imidlertid neppe den almindelige Opfattelse i andre Lande, der har samme Regel som vi om Arvs Erhvervelse *ipso jure* (jfr. tysk Civillovudk. § 439 med Motiver), idet man her lægger Vægten paa Erhvervelsens overordentlige Karakter. I en HRVot. Rt. 1877 S. 231 er en, i Uskifte siddende, Ægtefælles frivillige Fordeling af Arven mellem Børnene tildels anseet som Gave; jfr. derimod med Rette Getz 1881 Kap. I § 3 No. III, Note 8.

¹) Jfr. forøvrigt her om Anvendelse af Konkurslovens § 42 paa den opgivne Leiesum Getz l. c. Note 7.

²) Jfr. hermed Dernburg preuss. Privatr. II § 161. De sidst omhandlede Retshandler ansaaes i den romerske Ret, ialfald efter mange Forf.s Fortolkning, udelukkede fra Gavebegrebet; jfr. derimod om Lejehusets gratuite Overladelse fr. 9 D. 39. 5.

³) Jfr. hermed Getz Afh. i Rt. 1881 Kap. 1 § 2 i. f. (No. XI), der er tilbøjelig til at gaa noget videre i Antagelsen af en Gave f. Ex. i sidstnævnte Tilfælde.

⁴) Dette er ogsaa klart erkjendt i Konkursl. § 45 jfr. 42, men mindre klart i L. 29 Juni 1888, der vistnok har en særegen Regel i § 27 for dette Tilfælde, idet Gaver allerede er omhandlede i § 24, men dog har indbefattet denne Regel under Kapiteloverskriften «Om Gaver mellem Ægtefæller».

Tredjemands Gjeld [1]), da Kreditor herved vistnok bliver sikrere, men ikke rigere. Denne Grund turde dog være af tvivlsom Rigtighed for det Tilfælde, at Fordringen allerede er ganske uerholdelig. Den romerske Ret og den herskende tyske Theori gaar imidlertid saa vidt, at den ogsaa fra Gavebegrebet udelukker Tredjemands frivillige Betaling af en insolvent Skyldners Gjeld, da Kreditor derved kun erholder den Fordring, som allerede er en Del af hans Formue. Det synes dog, som om denne Betragtning er noget formalistisk, da Kreditor jo intet har at kræve af Tredjemand, og hans Fordring ligeoverfor Skyldneren er værdiløs [2]).

4) Af, hvad der hidtil er udviklet, følger ogsaa, at Ydelsen maa ske uden Vederlag. Et saadant kan ikke blot ligge i en aftalt Mod-Ydelse (nærværende, forhenværende eller fremtidig), men ogsaa i en til Retshandlen knyttet Betingelse, idet dennes Opfylden kan være ligesaa meget værd som det modtagne [3]). Om det Tilfælde, at Vederlaget kun delvis dækker Ydelsen, skal nedenfor tales.

5) Ydelsen maa være skeet *animo donandi* [4]). Det er altsaa ikke nok for at frembringe en Gave, at man har fuld Bevidsthed om Retshandlens Egenskab af den ene Formues Formindskelse og den andens Forøgelse [5]); men dens væsentlige Drivfjeder maa være Hensigten at berige den anden Part, til eget Tab. Det er selvfølgelig ingen Gave, naar man opgiver en Ret for at undgaa Trætte, eftergiver en Del

---

1) Jfr. fr. 1 § 19 D. 38. 5, fr. 1 § 1 D. 20. 6, tysk Civillovudk. § 439 med Motiver.

2) Jfr. Getz l. c. No. V. Ogsaa Opgivelse af et Forløfte eller af et af Tredjemand stillet Pant, hvilken ligeledes i Almindelighed udelukkes fra Gavebegrebet, burde af beslægtet Grund kunne være Gave, da Kreditor dog virkelig herved bliver fattigere; derimod kan ikke Opgivelse af et af den personlige Skyldner stillet Pant være Gave, da denne ikke derved beriges.

3) F. Ex. en Pengesum givet en Gjøglermod, at han skal slippe løs et Dyr, han fremviser.

4) fr. 1 D. 39. 5 . . . *propter nullam aliam caussam facit quam ut liberalitatem et munificentiam exerceat: hæc proprie donatio appellatur.*

5) Allerede af denne Grund er Betaling af Gjeld, man vildfarende tror at skylde, (*animo solvendi*) ikke Gave.

af en Fordring for at sikre sig Restbeløbets Udredelse af en Tredjemand eller udfører et Arbeide i den Tanke at faa Godtgjørelse (*animo obligandi*) [1]). Derimod kan Gavebegrebet ikke udelukkes derved, at man ved Siden af den nævnte væsentlige eller nærmeste Bevæggrund ogsaa har andre og fjernere, f. Ex. Egennytte (Haab om Gjengave) eller Forfængelighed.

6) I nær Sammenhæng hermed staar det, at Retshandlen for at henhøre under Gavebegrebet maa være rent frivillig ɔ: foretagen uden nogen juridisk eller anden bydende Nødvendighed [2]). Herved udelukkes altsaa Ydelser, hvortil man er forpligtet ved Lov eller ældre Overenskomst, f. Ex. Understøttelse af Hustru og Børn, selv om den overskrider det retslige Lavmaal, Opfyldelse af en Gavekontrakt [3]). Det antages i Almindelighed ogsaa tilstrækkeligt til at hindre Tilværelsen af en Gave, at der paahviler Yderen en ufuldkommen juridisk Forpligtelse. Indfrielse af præskriberet eller prækluderet, ja endog af en Mindreaarigs, Gjeld, ansees saaledes heller ikke hos os som Gave, men som Betaling, idet Loven ved at negte sin Hjælp til dennes tvungne Iværksættelse aldeles ikke har villet forbyde den eller forandre dens Væsen, naar den frivillig er foregaaet [4]).

Vi bør vistnok her fuldt ud følge den romerske Retsopfattelse og saaledes heller ikke anse for Gave saadanne Retshandler som Arvingernes fuldt bevidste Udbetaling af et Legat, der overskrider deres Pligtdel eller er paalagt i et formelt

---

1) Et meget praktisk Forhold, som her ofte vækker Tvist om den sande Mening, er voxne Børns ulønnede Arbeide hjemme hos Forældrene.

2) *Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur*; (*Papinian* i fr. 29 D. 39.5 og fr. 82 D. 50.17).

3) Jfr. Konkursl § 42 og Arvel. 65, der viser, at ogsaa Lovsproget kalder dette Fuldbyrdelse af en Gave, ikke derimod selv Gave, saaledes som det stundom blev gjort i ældre Lærebøger (jfr. Hallager Obl. I, 1ste Udg. S. 264). En Følge af det oven paapegede Forhold er det, at, om ej Loven selv havde afgjort Spørgsmaalet anderledes, maatte de 3 Maaneder i Konkursl. § 42 været regnede fra Gavekontraktens Afslutning.

4) Jfr. HRD. i Rt. for 1869 S. 751 og U. f. L. IX. 380, som ikke anvendte Konkursl.s § 42 paa en myndig Mands Vedtagelse af Gjeld, han ugyldigen havde stiftet paa egen Haand som mindreaarig; jfr. Getz l. c. No. 5, Obl. a. D. S. 173.

ugyldigt Testament [1]). Overhovedet bør fra Gavebegrebet udelukkes enhver Ydelse, hvorved man med Rimelighed [2]) alene mener at opfylde en Forpligtelse, selv om denne erkjendes for at være ikke af juridisk, men af moralsk Natur, og selv om den ikke engang kan siges at være dette efter en blot objektiv Maalestok; thi ogsaa her mangler *animus donandi* [3]).

Ogsaa Skik og Brug kan have saa stærk Magt, at en derved fremkaldt Ydelse ikke bør behandles som Gave [4]). Derimod vil det, som blot er givet af Kjærlighed, Taknemmelighed og lignende Følelser, ligefuldt være Gave [5]). De saakaldte remuneratoriske Gaver vil det dog ofte være vanskeligt at skille fra Betaling f. Ex. for ydet Tjeneste [6]). Tilbageleverelsen af tidligere Gaver vil kunne være Gjengave, men taber denne sin Egenskab, hvor hine har været ydede under en bristende Forudsætning, selv af ikke-juridisk Art, f. Ex. Forlovedes Tilbagelevering af Gaver efter Opslag [7]).

7) Ydelsen maa endvidere være modtagen som Gave. Dette Vilkaar fortjener særlig at fastholdes af Hensyn til Gavens lettere Omstødelighed, da det vilde være uretfærdigt at tilbagesøge, hvad Modtageren ikke vidste at have erhvervet alene med Gavens usikre Adkomst. Saaledes er det ikke Gave, om Nogen *animo donandi* betaler, hvad han ikke skylder, naar Modtageren dog tror, det skyldes, eller om nogen i lignende Hensigt har undladt at afbryde Præskription eller Præklusion,

---

1) Paa samme Maade har en preussisk HRD. opfattet Indfrielse af en præjudiceret Vexel; jfr. derimod Windscheid II § 289, Note 6.

2) Ellers kan nemlig Motivet, som rent indre, vanskelig bevises.

3) Som Exempler paa dette Slags Ydelser kan nævnes: En rig Mands Understøttelse af en fattig Broderdatter, Bidrag til en uægte Søns Universitetsstudier, til uægte Barns Moder, Overlevelses-Forsikring til Fordel for Hustru, naar man ej dertil er forpligtet ved Lov. Det sidste synes dog i L. 29 Juni 1888 § 24 i. f. forudsat i Alm. at være Gave; jfr. ogsaa Collett Familieret 5 Udg. S. 164—5. Se derimod HRVot. i Rt. 1887 S. 579.

4) F. Ex. «Drikkepenge», i visse Tilfælde «Vuggegaver» og Julegaver til Tjenere inden rimelige Grænser; ligesaa maaske Bryllupsgaver der, hvor Skikken byder at give omtrent det samme igjen, som man selv har faaet.

5) Jfr. Arvel. § 12 b. 6) Se sammesteds.

7) Jfr. Getz l. c. No. IV. (S. 49).

naar Hensigten ikke af Skyldneren har været forstaaet. Heraf følger da saameget mere, at Gaven overhovedet maa være modtagen, hvad der da ogsaa ligger i dens Egenskab af tosidet Retshandel; herom nærmere i følgende §.

II. Selv om en Retshandel ikke i sin Helhed er Gave, kan den dog delvis være det eller, som Konkursl. § 43 jfr. L. 29 Juni 1888 § 25 siger, «indeholde en Gave», saasom naar der til Gaven er knyttet et Vilkaar, der bestaar i en økonomisk Opofrelse fra Modtagerens Side, men dog ikke stor nok til, at der jo bliver en Formuesforøgelse tilbage for ham [1]), og navnlig, naar der *animo donandi* er indgaaet en bebyrdende Retshandel (f. Ex. Kjøb og Salg) mod for stort eller for lidet Vederlag [2]). I det sidste Tilfælde vil her ofte rejse sig vanskelige Bevisspørgsmaal. Overensstemmende med Konkursl. § 43 maa der opstilles en Formodning om, at der foreligger en partiel Gave overalt, hvor der er Misforhold mellem de gjensidige Ydelser; men denne Formodning hører naturligvis ogsaa til de let afbevislige, da der kan være saamange andre Grunde for det nævnte Misforhold [3]).

Retshandler, hvor Vederlaget kun er ydet for Syns Skyld [4]), er helt Gaver.

III. Gaver inddeles i Livsgaver (*donationes inter vivos*) og Dødsgaver (*donationes mortis caussa*). Til de første henregnes saadanne, som er bestemte at fuldbyrdes i Giverens levende Live, — til de sidste saadanne, som er bestemte at komme Donataren til Gode efter Giverens Død eller, naar hans Evne til selv at nyde er ophørt [5]). Gaver, som «gjøres» og «fuldbyr-

---

[1]) F. Ex. en gammel Mands Gave af en større Pengesum mod Underhold paa sine sidste Dage eller mod Opsættelse af Gravmæle; Gave af en stor Jordejendom til en Kommune mod, at denne derpaa indretter en Fattiggaard.

[2]) Jfr. 38 D. 18. 1: *Si quis donationis caussa minoris vendat, venditio valet; totiens enim dicimus in totum venditionem non valere, quotiens universa venditio donationis caussa facta est.*

[3]) Jfr. Getz l. c. No. VII.

[4]) F. Ex., naar Omstreifere efter sin Skik giver Naale o. desl. for Kost og Logis, kan dette ej berøve deres Færd Karakteren af Betleri.

[5]) En urigtig Sondring mellem Dødsgaver og Livsgaver findes hos Hallager Obl. I § 74, især i den første Udgave. Ved Spørgsmaalet, om

des» paa Dødslejet[1]), er saaledes sande *donationes mortis caussa*, og det er derfor ganske konsekvent, at Arvel. § 65, jfr. L. 29 Juni 1888 § 30, i Forhold til Livsarvingernes Pligtdel behandler dem som andre Dødsgaver. De Gaver, der egentlig var foretagne for at opfyldes i levende Live, men kun tilfældigvis er ufuldbyrdede ved Giverens Død, er derimod sande Livsgaver, og det er kun en vilkaarlig Lovforskrift, som i Henseende til Livsarvingers Pligtdel ligestiller dem med Dødsgaver (Arvel. § 65).

Bortseet fra de Gaver, som uden foregaaende Løfte fuldbyrdes paa selve Dødslejet, vil Dødsgaver altid bestaa i Gavekontrakter *mortis caussa*. Disse er sande Gaver, da det obligatoriske Baand, de lægger paa Formuen, strax formindsker denne. Derimod er almindelig testamentarisk Arv eller Legat, fastsat i en tilbagekaldelig sidste Viljeserklæring, ikke Gave, da der heri ikke ligger nogensomhelst Formindskelse af Vedkommendes egen Formue, men kun en Fordeling af denne efter hans Død. Forøvrigt maa om Dødsgaver i det hele henvises til Arveretten.

IV. Det vil af ovenstaaende Forklaringer indsees, at Gave ingenlunde blot er en Kontrakt eller overhovedet en obligatorisk Overenskomst, idet den saaledes maaske endog hyppigst er en rent tinglig Retshandel. Erkjendelsen af, at Gaver tilhører forskjellige Dele af Retssystemet, har ledet flere af de første nyere

en Retshandel er ment at være *dispositio m. c.* eller *disp. i. v.*, kan mærkes HRD. i Rt. 1870 S. 806 og U. f. L. X. 512, Rt. 1873 S. 384, 1876 S. 407, 1880 S. 290, jfr. ogsaa Rt. 1862 S. 599. „Gave" til et Tyende, der først skal fuldbyrdes paa Vilkaar af, at det er forblevet hos Giveren indtil dennes Død, er naturligvis ikke Dødsgave, men en *dispositio inter vivos* og er maaske ikke engang nogen virkelig Gave, jfr. HRD. i Rt. 1881 S. 456.

[1]) „Dødsleje" bør vistnok ikke tages bogstavelig, saaledes at Vedkommende netop skal være sengeliggende. Naar Gaven er gjort af Giveren, medens han lider af en ham vitterlig dødbringende Sygdom, hvoraf han ogsaa virkelig siden dør, kan det ikke forandre Retshandlens Karakter, at han f. Ex. i Tiden mellem Kontrakten og dens Fuldbyrdelse har kunnet sidde eller endog gaa oppe. Som Gaver paa „Dødslejet" maa ogsaa saadanne behandles, der, uden at Vedkommende er syg, alligevel aabenbart er gjorte med nær forestaaende Død for Øje paa Grund af de særegne Omstændigheder, hvorunder han befinder sig (dødsdømte, et besluttet Selvmord, almindelig Dødsfare).

Jurister til at behandle dem i Privatrettens almindelige Del[1]). Hos os kan det, ialfald med vor nuværende Systeminddeling, ikke undgaaes fremdeles at medtage Gaver i Obligationsretten, og da turde den mest passende Plads være i Spidsen af Kontrakterne, idet de forskjelligste Arter af disse kan optræde som Gave[2]).

Gaver er behandlede i L. 5. 4, hvis fleste Artikler dog kun angaar Dødsgaver[3]) og nu er ophævede ved Arveloven; af de enkelte Artikler, som angaar Livsgaver, er 5. 4. 8—10 fremdeles gjeldende, medens 5. 4. 3 ophævedes ved L. 29 Juni 1888, der selv, som før antydet, ligesom Arveloven og Konkursloven indeholder nogle Regler om Gaver.

§ 2.

Gave-Retshandlens Indgaaelse og Form.

Livsgaver er ifølge vor Ret saavel i Henseende til Indhold som Form den sædvanlige Frihed hjemfaldne.

I. Særskilt Forbud mod, eller Indskrænkning i, Adgangen til at gjøre Livsgaver findes saaledes ikke, uden forsaavidt som Formynderstyrelsen selvfølgelig ikke maa bortskjænke nogen betydeligere Gjenstand af den Umyndiges Gods[4]), og Manden ifølge

---

[1]) Først Puchta i System des gemeinen Civilrechts (1832), senere Savigny i System des heutigen röm Rechts IV, Unger, Vangerow, Keller, Brinz m. fl.; jfr. derimod især Windscheid II § 365, Note 18; se ogsaa Hofmann Die Lehre vom *titulus* etc. S. 49 f., 80 ff.

[2]) Saaledes ogsaa i det væsentlige den østerrigske, sachsiske Lovbog og det tyske Civillovudkast, jfr. Motiver II. 286, samt forskjellige tyske Forfattere f. Ex. Windscheid. — De senere dansk-norske Forfattere har i Almindelighed behandlet Gave blandt Kontrakter, der gaar ud paa Afhændelse (Larsen, Gram, Hallager); at dette hviler paa en for snever Opfattelse, er ovenfor vist

[3]) Dette er den almindelige Mening; se Ørsted i Suppl. til Nørregaard II. 141, 346, i Jur. Tidsskrift XVI. 1. 255 ff., Hb. V. 383 ff.; Rosenvinge i Nyt Jur. Archiv VII. 233—5, Larsen S. 154—5; jfr. derimod Hjelm i Juridiske Samlinger II. 456 ff.

[4]) Jfr. Collett Familieret 5 Udg. S. 416; den almindelige Mening er vistnok, at saadanne Gaver kan tilbagesøges af den Umyndige, jfr. Scheel Familieret 2 Udg. S. 617.

L. 29 Juni 1888 § 13 ikke uden Hustruens Samtykke kan bortskjænke mere end $^1/_{10}$ af Fællesboet[1].

Derimod rammes ogsaa Gaver af de Forbud, som gjelder Afhændelser i Almindelighed, naar det ikke af vedkommende Lov fremgaar, at den kun angaar bebyrdende Retshandler. Medens det saaledes er en Selvfølge, at den almindelige Handelslovgivning ikke lægger nogen Hindring i Vejen for at gjøre Gaver af hvilkensomhelst Gjenstand (jfr. L. 8 Aug. 1842 § 11[2]), er det omvendt utvivlsomt, at Lovbud som L. 5. 3. 20—23, Arvel. § 73, L. om Kirker 24 Spt. 1851 § 6 er ligefrem anvendelige paa Gaver. Det vilde ogsaa været ganske klart, at Regelen i L. 29 Juni 1888 § 14 ff., at Husbonden er uberettiget til uden Hustruens Samtykke at afhænde fast Eiendom paa Landet, som af hende er indbragt i Fællesboet, — maatte gjelde Gaver, selv om ikke dette udtrykkelig, til Overflod, var tilføjet[3]. Der er heller ikke Tvivl om, at enkelte Love, som efter sine Ord kun rammer Afhændelse mod Vederlag, efter sin Hensigt ogsaa maa udvides til Gaver, f. Ex. Forbudet mod at sælge Gift i Fdn. 1 April 1796[4].

At modtage en Gave (og beholde den) vil omvendt selvfølgelig være retsstridigt for den, hvem Lovgivningen forbyder at eje Gjenstande af vedkommende Art[5], derimod ikke i Almindelighed for den, hvem Loven kun forbyder at erhverve ved Kjøb[6].

---

[1]) Jfr. tidligere ORD. i U. f. L. VIII. 277, Aschehoug i 1ste nord. Juristmødes Forh. Tillæg S. 92, Oth. Prp. 1876 No. I S. 41.

[2]) Ved Brændevinshandel kan mærkes L. 6 Spt. 1845 § 14, jfr. Rt. 1878 S. 379.

[3]) Det maa saameget mere ansees vildledende med Hensyn til den almindelige Sprogbrug, at den nævnte § 14 har tilføjet «bortgive», som det netop her var ganske utvivlsomt, at Forbudet mod bebyrdende Afhændelser end mere maatte gjelde de gratuite; jfr. ogsaa L. § 15.

[4]) Jfr. hermed Hallager Obl. I § 75.

[5]) Jfr. Toldl. 28 Spt. 1845 § 128 og L. 28 Spt. 1857 om Forandring i Bergværkslovens § 47.

[6]) Overensstemmende hermed er det i Hallager Obl. I. 2 Udg. S. 295 antaget, at Fdn. 31 Juli 1743 ikke hindrer Embedsmanden fra at modtage fast Gods i Gave af Bonden, medmindre han har søgt at aflokke ham den (jfr. «kjøbe eller tilvende sig»); der kan dog vel tale ad-

II. De fleste udenlandske Love kræver efter den romerske Rets Forbillede — dels naar Gjenstanden er af en vis Størrelse, dels, og især, naar det gjelder Afslutningen af en Kontrakt — Iagttagelsen af visse Former, navnlig Gavens Vedkjendelse for Retsskriver eller Notarius [1]). Ifølge vor Ret udfordres derimod ved Livsgaver ingen særegen Form, og det ligesaalidt ved Gavekontrakter som ved Gaver, der fuldbyrdes paa Stedet.

Da vi saaledes i Regelen savner særskilte Garantier mod, at retslig bindende Gaver letsindig indgaaes — og det uagtet deres Retsvirkninger hos os er strengere end hos de fleste andre Folk — maa det saameget nøjere vaages over, at de almindelige Vilkaar for en endelig afsluttet og bindende Retshandel er tilstede.

En Gave maa saaledes altid være ydet til en anden Person, om han end kan være *incerta* (f. Ex. ved Udlovelse af Belønning, Udkastelse af Penge ved en Fest), og denne Person maa ogsaa være, omend kun passivt, medvirkende, idet Gaven maa være modtagen. Der foreligger saaledes ikke nogen Gavekontrakt, saalænge Løftet ikke, efterat være rettet til Donataren, har naaet denne uden at være mødt med Afslag [2]).

Saafremt Giveren i saadant Tilfælde forandrer sin Beslutning, er det derfor ikke Omstødelse af Gave, men Tilbagetræden fra en endnu ikke færdig Retshandel.

---

skilligt for den Mening, at dette Forbud endog endnu mere maa være anvendeligt paa Erhvervelse ved Gave.

[1]) Romerretten krævede i Almindelighed retslig «Insinuation» (Erklæring til Retsprotokol) for Gaver over 500 *solidi* (i den tyske Praksis: Mk. 4666.67); overensstemmende hermed den sachsiske Lovbog (1000 Thlr.). Den preussiske Lovbog kræver Erklæring til Protokols kun ved Gavekontrakter; den østerrigske Ret (1871) fordrer her notariel Affattelse. *Code civil* kræver som Regel ved alle Gaver Oprettelse af Notarial-Instrument, hvorfra bl. a. dog Praxis gjør Undtagelse for *dons manuels*. Det tyske Civillov-Udkast paabyder i § 440 «gerichtliche oder notarielle Form» ved enhver Gavekontrakt, men i § 441 ingen særskilt Form for «die durch Veräuszerung vollzogene Schenkung»; jfr. Motiver II. 291 ff.

[2]) En grov Tilsidesættelse af denne Regel findes i en URD. i U. f. L. III. 10. Hvorvidt man deri skal se en Antagelse, er afhængigt af, hvilken Theori man følger ved Opfattelsen af de ensidige Obligationer; jfr. Obl. a. D. S 70—1.

Omtvistet har det dog været, hvorvidt nogensomhelst Medvirkning fra Donatarens Side er nødvendig, naar Gaven bestaar i Betaling af hans Gjeld til Tredjemand[1]). Vistnok er den oprindelige Gjeld her bortfaldt ved Betalingen, uden Hensyn til, om Skyldneren har faaet Kundskab om denne. Men hermed er det ikke afgjort, at der allerede foreligger en Gave. Saalænge Skyldneren nemlig ikke engang har faaet Underretning om det indtrufne, kan jo de to ved Betalingen handlende Parter ganske omgjøre det hele, og overensstemmende hermed kan da ogsaa, selv om dette ikke sker, den betalende ensidig forandre sin Hensigt og gjøre Regresfordring gjeldende, forsaavidt han havde været berettiget dertil, om han oprindelig havde handlet uden *animus donandi*[2]).

Saafremt Gaven bestaar i en Ting, som man paa Stedet vil overrække Donataren, følger det af ovenstaaende, at der ingen Gave foreligger, men maaske en Dereliktion, naar han ikke vil modtage den. En helt anden og selvfølgelig Sag er det, at en mundtlig gratuit Ejendoms-Overdragelse, som ej ledsages af nogen Overleverelse, er fuldt forbindende mellem Parterne, naar den ikke er mødt med Afslag, og det, hvad enten det gjelder fast Gods eller Løsøre. Dette er nemlig en simpel Følge af, at endog Gavekontrakten, som nævnt, hos os ikke er bunden til nogen vis Form[3]).

III. Indlysende er det ogsaa, at, hvor Loven udtrykkelig sondrer mellem fuldbyrdede (opfyldte) og ufuldbyrdede Gaver, kan en Gave af førstnævnte Art ikke ansees at være forhaanden ved Løsøre, saalænge dette er i Giverens uforan-

---

1) Jfr. Windscheid II § 365, Note 5.

2) Jfr. hermed Getz 1881 Kap. II § 3 Nr. VI og sammesteds Nr. II (S. 47) angaaende, hvorvidt Gaver, bestaaende i Undladelse, er Retshandler. — Om hvorvidt et thinglyst Gavebrev nødvendigvis maa være bragt til Donatarens Kundskab, for at dennes Ret skal være erhvervet, skal blive undersøgt i Læren om Thinglysning.

3) Ifølge fremmede Love, som kræver en vis Form ved Gave**kontrakter**, men ikke ved almindelige Gaver, er det nødvendigt, at den skjænkede Gjenstand overleveres, eller at Retshandlen paa anden Maade fuldbyrdes paa Stedet, om den skal have nogen Retsvirkning uden at foregaa i samme Form som for Gavekontrakter foreskrevet.

drede Besiddelse; et ***constitutum possessorium*** mod Vederlag til Donataren kan derimod ikke være til Hinder for at anse Gaven som fuldbyrdet, om end Gjenstanden fremdeles findes i Giverens Bo ved hans Død.

En Pengegave er heller ikke fuldbyrdet eller opfyldt alene gjennem Udstedelse af et Gjeldsbrev, ialfald saafremt det endnu er paa Donatarens Haand eller *caussa* deri er nævnt [1]). Ved fast Gods kunde man maaske ville anse Udstedelse af Hjemmelsbrev tilstrækkelig til at gjøre Gaven «fuldbyrdet» efter de nævnte Love, da Giveren her allerede har sat Donataren i Stand til naarsomhelst endog at skaffe sig fuld Retsbeskyttelse ligeoverfor Tredjemand gjennem Thinglysning, idet man, naar denne kommer til, ikke i vor Ret er tilbøjelig til at lægge Vegt paa Besiddelsesstanden. Alligevel turde det dog være det rette foruden Hjemmelsbrev at kræve Overleverelse paa samme Maade som ved Løsøre, da Gaven ikke i Forholdet mellem Parterne kan siges opfyldt, saalænge Giveren eller hans Bo bruger Godset ganske som før. Omvendt maa den faktiske Afstaaelse af Ejendommen, endog uden Thinglysning, ogsaa ved fast Gods ansees som Fuldbyrdelse af Gaven [2]). Thinglysningen er derfor her hverken tilstrækkelig eller nødvendig til «Fuldbyrdelse»; jfr. ogsaa L. 29 Juni 1888 § 15.

Forøvrigt har den her omhandlede Sondring mellem fuldbyrdet og ufuldbyrdet Gave neppe Betydning uden i Forhold til Giverens Arvinger (jfr. Arvel. § 65 og L. 29 Juni 1888 § 30) og Tredjemand, særskilt Giverens Kreditorer (jfr. Konkursl. § 42), om hvilket sidste nærmere nedenfor [3]).

IV. For at en Gave skal have fuld (tinglig) Retsbeskyttelse ligeoverfor T r e d j e m a n d, maa, forsaavidt den bestaar i Løsøre, dette være gaaet over i Donatarens Besiddelse før Tredjemands Retserhvervelse eller før Konkursens Aabning,

---

[1]) Jfr. G e t z 1881 Kap. II § 3 i. f.; jfr. derimod HRVot. Rt. 1869 S. 755 — 6 og U. f. L. IX. 380.

[2]) Jfr. H a l l a g e r Arveret S. 125.

[3]) Her kan dog ogsaa mærkes L. 29 Juni 1888 § 15, forsaavidt den regner den der omhandlede Præskription fra Retshandlens «Fuldbyrdelse».

jfr. Konkursl. § 42 [1]). Ordlyden i dette, lidet nøjagtig affattede, Lovbud kunde lede til at tro, at intetsomhelst ***constitutum possessorium*** her skulde kunne opretholdes ligeoverfor Boet, selv om Skyldneren f. E. har givet fuldt Vederlag for Brugen; men om end Gjenstanden ogsaa i dette Tilfælde kan siges fremdeles «at findes i Boet», maa dog paa den anden Side Gaven her allerede ansees som «opfyldt» af Giveren selv, og der kræves altsaa slet ikke nogen Opfyldelse af «Boet»; jfr. ovenfor.

Ved fast Gods gjelder den almindelige Regel, at paa samme Maade Thinglysning af Gavebrevet maa have fundet Sted; jfr. nærmere Konkursl. § 128 [2]). Den i §ens Slutning til Fordel for visse Skjøder opstillede Undtagelse kan naturligvis ikke udvides hid. Som allerede ovenfor antydet, er i Almindelighed ikke, hvor det gjelder fast Gods, Besiddelsesstanden i vor Ret af Vigtighed for Retsbeskyttelsen ligeoverfor Tredjemand. Man vil derfor vistnok heller ikke, naar et Gavebrev er thinglyst i rette Tid, anse Gjenstanden for endnu «at findes i Boet», om Godset ved Konkursens Aabning fremdeles besiddes ganske som før af Skyldneren; naar Donataren i dette Tilfælde kræver det udleveret af Boet, er det heller ikke her Opfyldelse af en Gave, men Vindikation. Denne Mening synes ogsaa at passe bedst med L.s § 47.

Det maa forøvrigt erindres, at — som det findes nærmere forklaret nedenfor i § 5 — vil det ved de under Konkursloven hørende insolvente Boer paa Grund af L.s § 42 lidet hjælpe Donataren, at de oven omhandlede Former er iagttagne før Konkursens Aabning, naar Gaven dog først har været fuldbyrdet i de sidste 3 Maaneder, idet den isaafald kan omstødes af Boet. Imidlertid er det — allerede paa Grund af Præskriptionsregelen i Konkursl. § 49, der gjelder i dette, men ikke i hint Tilfælde — af Vigtighed at fastholde Forskjellen mellem det Forhold, at Gaven ikke endnu ved Konkursens Aabning opfylder de al-

[1]) Paa Grund af dette Lovbud indrømmes Traditionens Nødvendighed her endog af dem, der ellers ikke vil anerkjende den som gjeldende i vor Ret ved Afhændelser; jfr. Rt. 1885 S. 588--9; se ellers nedenfor § 16.

[2]) En udførligere Fremstilling af de herhen hørende Regler vil findes i Læren om Thinglysningsvæsenet (i Tillægget til nærværende Skrift).

mindelige Vilkaar for Retsbeskyttelse ligeoverfor Tredjemand, og dette, at den, uagtet der fra denne Side intet er i Vejen, alligevel er omstødelig.

V. Dødsgaver er med Hensyn til Formen undergivne samme Regler som almindelige sidste Viljeserklæringer uden forbindende Karakter («Testamenter»; Arvelovens § 50 ff. jfr. 61). Medens derom i det hele maa henvises til Arveretten[1], skal her kun tales om de Retshandler, hvis Behandling i denne Henseende kunde vække Tvivl.

Gaver, der saavel «gjøres» som «fuldbyrdes» paa Dødslejet, er vistnok egentlig Dødsgaver (jfr. ovenfor S. 8), men ifølge en Lære, som synes at ligge til Grund for Arvel. § 65 — idet denne kun henviser til Arvel. § 33 ff. — og som ialfald er sædvansmæssig gjeldende, kan man her ikke kræve de i Arvel. § 50 ff. foreskrevne Former iagttagne. Dette skulde da forklares derved, at disse Gaver til Forskjel fra andre ***donationes mortis caussa*** er fuldbyrdede af Giveren selv. Men ogsaa ved en under saadanne Omstændigheder fuldbyrdet Gave kunde der være Føje til at kræve en særegen Sikkerhed for, at den var gjort med fuld Bevidsthed om Retshandlen, og Sammenligningen med vor Rets Regler for Ægtepagter (jfr. følgende §) saavelsom med enkelte fremmede Love om Formerne for almindelige Gaver viser ogsaa, at der her ingenlunde er nogen nødvendig Væsensforskjel mellem Gavekontrakter og de paa Stedet fuldbyrdede Gaver.

Antages Formfrihed i det nys nævnte Tilfælde, kan man endnu mindre kræve Arvel. § 50 ff. fulgt ved ***mortis caussa*** givne Gaveløfter, der indfries allerede paa Dødslejet. At en Gavekontrakt, der i Virkeligheden var bestemt til Opfyldelse i levende Live, men tilfældigvis endnu ikke er fuldbyrdet ved Giverens Død, i Arvel. § 65 synes forudsat gyldig uden Iagttagelse af Testamentformen, er ganske tankerigtigt, da det her ikke gjelder nogen «sidste Viljeserklæring».

---

[1]) HRD. i Rt. 1878 S. 63; Hallager Arveret 2 Udg. S. 106—7, 116—17, 138 og 177—8; jfr. Aschehoug om L. 9 Maj 1863 i Norsk Landmandsbog for 1865 S. 59—67. Se ogsaa angaaende Tilbagekaldelse af Dødsgaver HRD. i Rt. 1883 S. 794.

§ 3.

Fortsættelse. *Om Gaver mellem Ægtefæller* [1]).

Ved Gaver mellem Ægtefæller gjelder i flere vigtige Henseender andre Regler end de for almindelige Gaver i foregaaende § fremstillede. Rigtignok er de ikke i vor Ret som i den romerske og enkelte nyere fremmede Lovgivninger uden Retskraft; men for at opnaa denne er de nu strengt bundne med Hensyn til Form, ifølge den nye L. 29 Juni 1888. Her er i §§ 24 og 25 opstillet den Grundsætning, at Retshandler, som helt eller delvis er Gave mellem Ægtefæller under Ægteskabet, «for at være gyldige maa ske ved Ægtepagt». Dette er ogsaa i sig selv ganske følgerigtigt, da en Gave under Ægteskabet enten frembringer Særeje, hvor saadant før ikke fandtes, eller forøger eller formindsker det, og i alle disse Tilfælde skal efter Lovens almindelige Forskrifter Ægtepagt oprettes. Gjennemførelsen af Regelen falder dog, hvor det kun gjelder enkelte mindre vigtige Gjenstande, noget besværlig paa Grund af de mange Former, som her er at iagttage.

I. Disse Former er da følgende:

1) at Gaven (Ægtepagten), hvad enten den er en Gavekontrakt eller fuldbyrdes paa Stedet, maa ske i et særskilt [2])

---

[1]) Dette Emne vil her kun blive ganske kortelig fremstillet, da der forøvrigt maa henvises til Familieretten. Om den forhen gjeldende Ret og særlig om L. 5. 4. 3, der er ophævet ved L.s § 41, maa navnlig henvises til Aschehoug i 1ste nord. Juristmødes Forh. Tillæg S. 88 ff., Oth. Prop. 1876 No 1 S. 31 ff., Scheel Familieret 2 Udg. S. 117—8, 185, 236 ff., Collett Familieret 1 Afd. § 32 og 33 (5 Udg. S. 156 ff., 163 ff.).

[2]) Naturligvis behøves der ikke at oprettes særskilt Dokument for hver enkelt af de flere Gjenstande, som maatte skjænkes; men det er ikke tilstrækkeligt, at, naar f. Ex. et Gjeldsbrev gives til Ægtefællen, Paategning derom sker paa dette, eller at sædvanligt Hjemmelsbrev udfærdiges ved Gave af fast Gods; Ægtepagt maa ved Siden heraf oprettes, saafremt ikke Hjemmelsbrevet tilfredsstiller de i § 2 opstillede Fordringer. Derimod kan det ikke være nødvendigt, at særskilt Hjemmelsbrev udfærdiges, naar det faste Gods er ordentlig betegnet i Ægtepagten, og denne er skreven paa det for Adkomstbreve lovbefalede stemplede Papir, hvilket sidste jo forøvrigt ikke er nogen Betingelse for dens Gyldighed.

derom oprettet Dokument, saaledes som nærmere forklaret i L.s § 2.

2) Saafremt Ægtefællerne allerede før Ægteskabet havde oprettet Særeje, tiltrænges altid kongelig Stadfæstelse paa Gaven; L.s § 5.

Mangler nogen af disse Former, er Gaven *ipso jure* ugyldig og har saaledes ingensomhelst Retsvirkning, selv ikke mellem Parterne, uden at der hertil trænges nogen formelig Tilbagekaldelse. At dette maa være Lovens Mening, er klart deraf, at den bruger det omfattende Udtryk «for at blive gyldig», uden saaledes som ved andre Former (jfr. nedenfor) udtrykkelig at tilføje, at Gaven (Ægtepagten) trods deres Forsømmelse bliver forbindende for Ægtefællerne selv og deres Arvinger, jfr. §§ 3, 4 og 9 [1]), og uden at have optaget det første Udkasts Regler om Tilbagekaldelse [2]); jfr. ogsaa § 2, 2det P.

Heraf følger da, at, naar de nævnte Former ikke er iagttagne, kan Giveren uden videre negte Fuldbyrdelse, og, hvis denne allerede er foregaaet, kan han handle, som om Tingen fremdeles var ham eller Fællesboet tilhørende; det samme gjelder naturligvis om Arvingerne i Giverens solvente Bo. Klart maa det ogsaa være, at Giveren selv og Arvinger kan søge Gjenstanden tilbage fra Tredjemand, uden Hensyn til dennes gode eller onde Tro, idet Tilfældet jo ikke er andet end en almindelig Vindikation [3]).

II. For at Gaver mellem Ægtefæller skal være gyldige ligeoverfor Tredjemand, kræves desuden:

1) Gaven, og i fornødent Fald den kongelige Stadfæstelse, maa altid thinglyses ved Ægtefællernes personlige Værnething og bekjendtgjøres [4]) i den almindelige Kund-

---

1) Paa dette sidste Sted maa Ægtepagtens Ugyldighed udfyldes med «ogsaa mellem Parterne».

2) Jfr. Kommissions-Udkastet af 1876 (Oth. Prp. 1876 No. I) § 37 ff.

3) Den Giverens Konkursbo i L.s § 28 hjemlede Tilbagesøgning ligeoverfor ondtroende Tredjemand gjelder ikke dette Tilfælde og overhovedet ikke Gaver, men kun den i § 27 omhandlede Pantsættelse til Ægtefælle for ældre Gjeld; jfr. L.s § 29.

4) Denne Bekjendtgjørelse behøver dog kun at indeholde, at Ægtepagten er oprettet, med Henvisning til Thinglysningen; jfr. Loven.

gjørelsestidende (L.s § 4) samt, forsaavidt den bestaar i Ejendoms- eller anden Rettighed over fast Gods, tillige[1]) thinglyses ved dettes Værnething (§ 9).

2) Der maa vedlægges Ægtepagten den i L.s § 6 paabudne Opgave over Giverens Aktiva og Passiva[2]), hvilken ifølge § 4 skal thinglyses sammen med Ægtepagten; saavidt skjønnes, maa dog Opgavens Indtagelse i denne være jevngod med en Vedlæggelse. Der er intetsteds udtrykkelig sagt, at «Opgaven» kun er nødvendig for Forholdet til Tredjemand; men dette fremgaar dog med Bestemthed af dens Øjemed.

3) Ligesom de før forklarede Regler for almindelige Gavers Opretholdelse ligeoverfor Tredjemand maa være iagttagne — hvoraf følger, at Løsøre maa være Donataren overleveret — medfører L.s § 21 for det sidstnævnte Gods, at det, forsaavidt det er skjænket Hustruen, ogsaa for Fremtiden altid maa holdes ude af Mandens Besiddelse. Herfra undtages dog de i § 22 opregnede Arter af Gjenstande, hvorom nærmere nedenfor.

Ved nogle af de ovennævnte Regler har Loven selv udtrykkelig afgjort, i hvilken Udstrækning deres Forsømmelse svækker Gavens Retsvirkning ligeoverfor Tredjemand. Den fastsætter nemlig i § 10, at, saalænge den i § 9 foreskrevne Thinglysning ved fast Gods' Værnething ikke har fundet Sted, kan Gaven ikke opretholdes ligeoverfor Giverens Kreditorer, hvad enten det er under almindelig Gjeldsforfølgning eller i Konkurs[3]), eller ligeoverfor saadanne Tredjemænd, som uden

[1]) Om denne vidtdrevne og uregelmæssige Anvendelse af Thinglysning ved det personlige Værnething bliver der Leilighed til at tale mere under Læren om Thinglysningsvæsenet.

[2]) Dette maa være Meningen med de noget tvetydige Udtryk «Angivelse af Ejendele og deres Værdi samt Forpligtelser». At her ikke tænkes alene paa de bortskjænkede Gjenstande, men paa Giverens hele Formue, fremgaar af den i §en udtalte Hensigt med Opgaven, nemlig at den skal vise Giverens Evne til med den gjenværende Formuesmasse m. v. at dække alle Forpligtelser; jfr. ogsaa det første Udkasts klarere: «Ejendele og Gjeldsposter».

[3]) Ligeoverfor Konkursbo er det dog ifølge §en tilstrækkeligt til Gavens Opretholdelse, at Ægtepagten er indleveret til Thinglys-

bevislig at kjende Ejendomsforholdet har erhvervet Godset ved Kjøb eller anden frivillig Adkomst. § 21 indeholder omtrent tilsvarende Regel, hvor det bortgivne Løsøre ikke holdes ude af Mandens Besiddelse, idet man vel kan antage, at Konkursboets Ret til at inddrage Gjenstandene i Massen ligesom efter § 10 kun kan udøves, forsaavidt fornødent til Kreditorernes Fyldestgjørelse. Videre kan L.s § 4 for det Tilfælde, at de deri foreskrevne Kundgjørelser er forsømte, synes indirekte at have udtalt, at Gaven her aldeles ikke kan opretholdes mod nogen Tredjemand, idet den siger, at «Ægtepagten kun er forbindende for Ægtefællerne selv og deres Arvinger». Det er dog neppe rimeligt, at Loven mere her end i de førnævnte Tilfælde skulde ville erklære Gaven virkningsløs ligeoverfor Tredjemand, som fuldt vidende om den har erhvervet Gjenstanden fra Giveren ad frivillig Vej, hvilket ogsaa vilde stride mod, hvad der ellers hidtil har været antaget i beslægtede Forhold[1]). Man er derfor vistnok berettiget til den Mening, at Loven, hvis Affattelse i det hele lader meget tilbage at ønske, her kun har været noget mere kortfattet end i de andre ovennævnte §§. Derimod har Loven aldeles ikke afgjort, hvilken Virkning Manglen af den i § 6 foreskrevne Opgave har. Det er ovenfor antaget, at den kun indtræder ligeoverfor Tredjemand, og det er vistnok det konsekvente, at den her begrænses paa samme Maade som i de øvrige foran omhandlede Tilfælde.

Angaaende Gavens Gyldighed ligeoverfor Giverens Livsarvinger mærkes L.s § 30, der henviser til Arvelovens § 65.

Saafremt Gaven af Ægtefællen tilsyneladende er gjort til Tredjemand, og denne atter overfører Gaven til den anden Ægtefælle, er det en Selvfølge, at de foran forklarede Former alligevel maa kræves iagttagne i de Tilfælde, hvor denne

---

ning, før Begjæring fremsættes om Konkursbehandling (jfr. hermed Konkursl. § 128 jfr. § 12), ligesom det kun siges, at Ejendommen gaar ind i Giverens Bo, forsaavidt fornødiges til Kreditorernes Fyldestgjørelse.

[1]) Jfr. hermed, hvad der i Læren om Thinglysning vil blive forklaret om uthinglyste Skjøders osv. Virkning mod Tredjemand, der er vidende om dem; jfr. ogsaa nedenfor § 11.

Fremgangsmaade skjønnes brugt for at omgaa Loven. Dette er sagt i L.s § 26, som det synes, til Overflod, da det følger ligefrem af de almindelige Grundsætninger for Bedømmelsen af skrømtede Retshandler.

III. Undtagelse fra Regelen om Ægtepagts Nødvendighed har L.s § 24 gjort, forsaavidt Gaven «bestaar i Gjenstande til personligt Brug, hvis Værdi ikke staar i Misforhold til Giverens Kaar». Ved saadanne Gaver hersker da den sædvanlige Formfrihed, forsaavidt angaar Forholdet mellem Ægtefællerne indbyrdes; ligeoverfor Tredjemand maa det imidlertid mærkes, at ogsaa her Reglerne i L.s §§ 21 og 22 angaaende Hustruens Særeje kommer til Anvendelse. Løsøre, som Manden har skjænket Hustruen, maa saaledes ikke blot ved selve Gaven være udsondret fra Fællesboet eller Mandens Særeje og hende overleveret, men ogsaa stadig holdes ude af hans Besiddelse, forsaavidt det ikke gaar ind under § 22, hvad der dog vel netop er Tilfældet i de her mest praktiske Forhold.

En lignende Undtagelse har L.s § 24 jfr. 22 a gjort, hvor «Gaven bestaar i . . . . . Livsforsikringssum eller Livrente, der sikres Hustruen». Dette er ogsaa ganske naturligt i Betragtning af den Omhu, hvormed Lovgivningen i det hele søger at fremme Mandens Forsørgelse af hans mulige Enke, og er delvis endog overflødigt, da en Overlevelses-Forsikring til Fordel for Hustruen, ialfald, naar man dertil er forpligtet ved Lov — hvad der jo er Tilfældet med Embedsmænd — og maaske ogsaa ellers, naar den ikke overskrider en for Vedkommendes Stilling sædvanlig Sum, ikke bør opfattes som Gave (jfr. ovenfor S. 6 Note 3). Da der imidlertid i hvert Fald, saaledes som i den nævnte § forudsat, vil kunne være virkelige Gaver af denne Art, kan de Spørgsmaal, som Loven her fremkalder, ikke paa dette Sted forbigaaes.

For nu bedre at forstaa, under hvilke Vilkaar denne Art af Gaver kan foregaa uden Iagttagelse af de regelmæssige Former, er det af Vigtighed at kalde tilbage i Erindringen den Retstilstand, der ved Lovens Udgivelse maatte ansees for praktisk gjeldende. Ifølge denne tillodes det Mandens Konkursbo at inddrage under Massen Livsassurancepolice, der ifølge en længe før Konkursens Aabning stedfunden Trans-

port var skjænket Hustruen, men som var forbleven i hans Besiddelse[1]), medens det allerede dengang paa den anden Side antoges, at, hvilken Mening man end maatte hylde med Hensyn til det ældre, omtvistede Spørgsmaal om Nødvendigheden af kongelig Konfirmation og andre særegne Former ved Oprettelse af Ægtepagt, kunde saadanne ialfald ikke udfordres, hvor Manden tegnede Livsforsikring til Fordel for Hustruen, og Policen altsaa fra først af lød paa hendes Navn[2]). Naar det nu betænkes, hvor ængstelig den nye Lov i det hele har været for at sikre mod Misbrug af Forføjninger mellem Ægtefællerne, navnlig ligeoverfor Kreditorerne, maa Formodningen utvivlsomt være for, at den ikke, naar den i dette vigtige Punkt gjør en Undtagelse fra sine almindelige Regler, har villet slappe den ældre Ret, men i det væsentlige kun stadfæste denne. Der kunde derfor fra dette Standpunkt være Opfordring til at forstaa Undtagelsen i L.s § 24 saaledes, at den formløse Gave ikke opretholdes i noget Forhold, altsaa ikke engang mellem Ægtefællerne indbyrdes, naar den bestaar i Transport af en Manden forhen tilhørende Livsassurancepolice, men at her udkræves Ægtepagt ligesaa fuldt, som hvor Manden skjænker Hustruen et andet Værdipapir[3]). Imidlertid er dog dette vist-

---

[1]) Jfr. HRD. i Rt. 1851 S. 529 og 1873 S. 690, jfr. Collett Familieret 5 Udg. S. 164—5.

[2]) Jfr. HRD. i Rt. 1878 S. 497, i hvilket Tilfælde dog Hustruen altid selv havde havt Policen i Besiddelse, idet der intet Præjudikat haves for, hvad der skulde gjelde, naar Manden havde beholdt den paa Hustruens Navn allerede fra først af lydende Police.

[3]) Forarbeiderne indeholder her intet væsentligt Bidrag. Allerede den kongelige Kommissions Udkast havde i sin § 39 en noget tilsvarende Undtagelse ved «Livsforsikring til Fordel for Hustruen eller Livrente, Manden ved Indskud i nogen Indretning maatte erhverve hende» — men kun, hvor Ægtefællerne forhen slet ikke levede i Formuesfællesskab — og det synes, som om man herved ialfald nærmest tænkte paa Erhvervelse fra første Haand, jfr. Oth. Prop. 1876 Nr. I S. 34—5 og 53. Derefter forekommer Undtagelsen i Indst. 1888 O. II S. 9, jfr. Dokument 1888 Nr. 34 S. 8, idet § 17 erklærer Gaver mellem Ægtefæller uden videre ugyldige, men med ganske samme Undtagelser som nu i L.s § 24, der vedtoges efter et Forslag i Odelsthinget (Tidende S. 279).

nok en for stærk Indskrænkning i den Mening, som naturligst ligger i §ens egne Ord, til, at den kan antages uden en fra Loven selv hentet, tvingende Grund. Manden maa jo nemlig ligesaavel siges at «sikre Hustruen en Livrente», naar han overdrager hende en Police, han selv allerede ejede som ugift, som hvor han umiddelbart forsikrer sit Liv til hendes Fordel.

Saameget vigtigere bliver da Spørgsmaalet, om den ved Mandens Transport til Hustruen overgaaede Police i Forholdet til Tredjemand er hjemfalden den ovennævnte Regel i L.s § 21, eller om den nyder godt af Undtagelsen i § 22 a, hvorefter «Gjeldsbreve, Policer eller Aktiebreve, der lyder paa Hustruens Navn», ogsaa ligeoverfor Tredjemand er at opretholde som hendes Særeje, selv om de ikke overensstemmende med § 21 altid holdes ude af Mandens Besiddelse. Mod her at anvende Undtagelsen taler, at efter den strengeste Fortolkning kan Policen ikke siges at «lyde paa Hustruens Navn», medmindre hun staar som den oprindelige Fordringshaver i dens egen Text. Og der er her stærke Grunde for at holde paa denne strengere Mening. Man vilde nemlig ellers aabne Manden en let Adgang til i al Stilhed at overføre store Formuesværdier til Hustruen og derigjennem besvige Kreditorerne [1]), idet nemlig det Vilkaar, man jo i hvert Fald maa opstille, at Policen overensstemmende med almindelige Regler overhovedet har været Hustruen overleveret (jfr. ovenfor S. 13—14), jo ingen Garanti indeholder for Tredjemand, saalænge ikke hendes Besiddelse maa være vedvarende. Og samtidig vilde man herved ogsaa stille Mandens Kreditorer ugunstigere end efter den ovenfor forklarede tidligere Retstilstand [2]), hvilket saameget mindre her kan antages at have været Lovens Hensigt, som den Fordring, at Hustruen skal forblive i Be-

---

[1]) Jfr. ogsaa HRVot. i Rt. 1878 S. 499.

[2]) Vistnok synes det af de oven nævnte Domme, som om Policen her ingensinde havde været Hustruen overleveret; men herpaa kan der ikke sees at have været lagt nogen Vægt; det er den stadige Besiddelsesstand, som har været det afgjørende; jfr. ogsaa Collett Familieret 5 Udg. S. 163—4 jfr. 161—2.

siddelse af sin Police, er saa naturlig og lidet byrdefuld, at den ingenlunde kommer i Strid med Lovens ovennævnte Omsorg for at sikre Hustruen i Tilfælde af Mandens Død.

Paa den anden Side kan det anføres, at efter den mildere og maaske naturligere Fortolkning ogsaa Policer, der er transporterede til Hustruen, maa siges at «lyde paa hendes Navn», idet man ikke ved «Police» bør forstaa alene dens Text, men ogsaa den Udfyldning af denne, som findes i senere Paategninger. Desuden maa det mærkes, at man ved at negte § 22 a saadan Anvendelse tillige rammer andre Værdipapirer, hvor man dog har al den Garanti, som ligger i Oprettelsen af Ægtepagt, ligesom man derved ogsaa vil have afgjort, at Policer, der er skjænkede og transporterede til Hustruen af Tredjemand, ikke vil kunne anerkjendes som hendes Særeje, medmindre ogsaa de efter § 21 stadig holdes ude af Mandens Besiddelse, hvilket synes ganske ubeføjet.

Uagtet navnlig den sidstnævnte Grund visselig gjør Spørgsmaalets Afgjørelse meget tvivlsom, turde det dog være det rette at antage den oven fremstillede strengere Mening, idet her ogsaa med Hensyn til § 22 a i det hele skal tilføjes, at, da den selv er en Undtagelse fra Regelen i § 21, er det kun stemmende med almindelige Fortolkningsprinciper at forstaa den strengt [1]).

Gaver gjorte mellem vordende Ægtefæller gaar ind i Fællesboet, medmindre andet gjennem Ægtepagt bliver fastsat.

§ 4.

Gavers Retsvirkning.

I Forholdet mellem Parterne har Gaver i Almindelighed de samme Retsvirkninger som bebyrdende Retshandler. Navnlig maa det mærkes, at vi ikke her kjender noget

---

[1]) § 22 a i dens nuværende Skikkelse er, saavidt sees, først foreslaaet af Justitskomiteen Nr. 2 i 1887 (jfr. Storth.forh. 1887 Indst. O. VII S. 12 jfr. Forh. 1888 Indst. O. II S. 10); Komiteens Udtalelser lader dog ikke klart forstaa, hvad den har ment om den foreslaaede Regels Forhold til den ældre Ret eller om dens Forstaaelse i det hele.

særeget *beneficium competentiæ* eller nogen Adgang til at tilbagekalde Gaven i visse Tilfælde, — ikke engang, hvad dog de allerfleste fremmede Love hjemler, ved Utaknemmelighed [1]).

I enkelte Henseender kommer det dog undtagelsesvis frem allerede mellem Parterne, at her tildels gjelder mindre strenge Regler end ved bebyrdende Retshandler.

Navnlig gjelder dette ved Fortolkningen. Ligesom i Tvivlstilfælde Formodningen altid maa være imod, at nogen uden Vederlag har afhændet sine Ejendele [2]), saaledes maa, hvor en Gave utvivlsomt foreligger, denne ikke gjøres byrdefuldere for Giveren end nødvendigt. En Anvendelse heraf er det, at under Tvivl om, hvorvidt Dødsgave eller Livsgave er ment, antages fortrinsvis det første [3]), og at, hvor en Gavekontrakts Indhold er omtvistet, Forpligtelsen opfattes saa indskrænket som muligt [4]). Giveren antages altsaa her ikke at have bortskjænket mere, end der med Nødvendighed følger af Ordene, og kan i Tilfælde af Misligholdelse ikke lettelig ansees for at have overtaget nogen stiltiende Garanti, hvorfor han kun vil blive ilagt Erstatningsansvar, saafremt han er skyldig i Svig eller grov Uagtsomhed [5]).

Et Udslag af disse mildere Fortolkningsregler er det, at man lettere vil antage Gaver gjorte under en stiltiende Forudsætning og som Følge deraf ganske uforbindende, naar denne brister. Saaledes vil en usædvanlig stor Gave mellem Forlovede let antages kun at være given med Ægteskabs Indgaaelse for Øie [6]). Den vigtigste Anvendelse heraf

---

1) *Ben. comp.* er heller ikke efter den praktisk gjeldende Romerret optaget i det tyske Civillovudkast; jfr. Motiver II. 298.

2) Jfr. saaledes ved Spørgsmaalet, om en Ydelse skulde opfattes ment som Gave eller Laan (til Eje), HRD. i Rt. 1854 S. 497 jfr. 1877 S. 497.

3) Jfr. her de S. 8 anførte Domme.

4) Se t. Ex. HRD. i Rt. 1873 S. 763, 1880 S. 314, 1883 S. 424.

5) Jfr. Obl. a. D. S. 130—1 og, særlig om Hjemmelspligten, S. 145.

6) Jfr. en i faktisk Henseende interessant HRD. i Rt. 1888 S. 801 angaaende en betydelig Pengegave, som Donatarens (Kvindens)

er imidlertid, at ethvert Gaveløfte maa antages gjort under Forudsætning af Giverens Solvents paa Opfyldelsestiden. Dette er saa selvfølgeligt, at det vel endog maa ansees som den insolvente Skyldners Pligt ligeoverfor hans Kreditorer i Almindelighed ikke at opfylde et saadant Løfte. Beviser Skyldneren sin Insolvents, har derfor, selv om det endnu ikke er kommet til Konkurs, Gaveløftet tabt sin Aftvingelighed ligeoverfor ham. Dette Resultat styrkes ved den Omstændighed, at Konkursl. § 42 ikke tillægger det nogen Betydning til Opretholdelse af Gaver, gjorte i de sidste 3 Maaneder, at de kun bestaar i Opfyldelse af et tidligere indgaaet Gaveløfte [1]).

Saafremt den insolvente Giver eller hans Bo allerede er under Konkursbehandling, er den her antagne Mening ogsaa utvivlsomt gjeldende Ret, idet det allerede under den ældre Lovgivning længe havde været almindelig antaget, at Gavekreditor aldeles ikke kunde konkurrere i insolvente Boer [2]), og dette nu for de under Konkursloven faldende Boer er udtrykkelig stadfæstet i L.s § 42 1ste P. Det maa nemlig vel fastholdes, at ifølge dette Lovbud er ufuldbyrdede Gaver aldeles uforbindende for Boet og ikke kun omstødelige. Om saadanne Gaver handles nemlig først i Artiklens andet Punktum, saaledes som det vil blive nærmere forklaret i den følgende §.

Arvinger dømtes til at tilbagebetale, da hun var død før Ægteskab, og Pengene endnu fandtes individualiserede. Noget Præjudikat for den oven nævnte Mening er dog denne Dom ikke. De fleste fremmede Lovgivninger opstiller efter RR. den nævnte Præsumtion; jfr. tyske Motiver IV. 6.

1) Jfr. Getz Afh. i Rt. 1881 Kap. I § 2 Nr. VI og de der anførte Ytringer af Justitskomiteen i Storth.forh. 1859—60 VIII. 461, samt Motiver til den danske Konkurslov § 26, jfr. Nellemann Afh. 1879 S. 68 og Deuntzer Skifteret S. 341—2. Dette er ogsaa tysk Ret, jfr. Windscheid II § 463 Note 34 i.f.

2) Jfr. Hallager 1ste Udg. I. 273; Ørsted Hb. V. 395; Larsen II. 2. 158, Schweigaard om Konkurs S. 168, Ingstad i U.f.L. IV, 297 og 303, jfr. Komiteindstilling i Storth.forh. 1859—60 VIII. 461 og Getz l. c. Nr. VIII; jfr. ogsaa HRVot. i Rt. 1877 S. 234—5; se dog Deuntzer Skifteret S. 290—1.

§ 5.

Forts. *Gavers Omstødelse af Kreditorer* [1]).

En fuldbyrdet (opfyldt) Gave kan i følgende Tilfælde blive omstødt af Giverens Kreditorer:

I. Ifølge Konkursl. 6 Juni 1863 § 42 [2]) kan Konkursboet ubetinget omstøde enhver Gave, som er fuldbyrdet i de 3 sidste Maaneder enten før Konkursens Aabning (jfr. L.s § 12)

---

[1]) Uagtet dette Emne nærmest hører hjemme i Konkursretten, synes det dog nødvendigt her at give en kort Fremstilling deraf, da der for Tiden ikke findes nogen let tilgjængelig Behandling i vor Literatur. Forøvrigt maa henvises til M. I(ngstads) Afhandling «om Retshandlers Omstødelse paa Grund af paafølgende Konkurs» i U. f. L. IV. (1865) 295 ff. og især Getz om Kreditorernes Adgang til at omstøde sin Skyldners Retshandler i Rt. 1881 S. 209 ff. (ogsaa i Særaftryk 105 SS., dog ikke i Boghandlen). Jfr. ogsaa Hallager Obligationsret 2den Udg. I. 300 ff., Mundt om Retshandlers Afkræftelse ved senere indtraadt Konkurs i Tidsskr. for Retsvæsen 1863 S. 332 fl.; Nellemann Bidrag til Fortolkning af Konkurslovens 4de Kapitel, Kbhvn. 1879; Deuntzer Skifteret § 38 ff.; Serlachius Om återvinning till konkursbo (Helsingfors 1881).

[2]) Konkursl.s § 42 og 43 har sin nærmeste Kilde i den svenske Konkursl. § 36, der dog indskrænker Omstødelsesretten til at gjelde Gaver af «saadant Værd, at Kreditorerne deraf lide mærkelig Skade». Om de tilsvarende Artikler i den danske Konkurslov af 1872, hvilke dog kun rammer den ondtroende Gavemodtager, se Nellemann l. c. S. 64 ff., Deuntzer S. 359 ff. Denne ubetingede Adgang til at omstøde Gaver, gjorte inden et vist Tidsrum før Konkursen, er nu, efter Forbillede af den franske *Code de commerce*, paa det nærmeste europæisk Ret, ialfald i merkantile Boer, idet der dog sættes et meget forskjelligt Tidsrum i de enkelte Lovgivninger; saaledes i Frankrig og de fleste andre romanske Lande 10 Dage før Stansningen (kun i merkantil Konkurs), i Tyskland, hvor Regelen er anvendelig paa alle Konkursboer, 1 Aar og i den engelske Konkurslov af 1883 — der har udvidet den ældre Konkurslovs Regel til at gjelde ikke blot merkantile, men almindelige Boer, og forøvrigt beholdt de ældre Terminer — 2 Aar eller endog 10 Aar, hvor Solvents ikke bevises. Den romerske Ret kjendte ingen saadan Regel, og dette er fremdeles østerrigsk Ret og, udenfor merkantile Boer, fransk Ret; den amerikanske kjender den heller ikke. Jfr. herom nærmere Getz l. c. Kap. II. § 3 Note 1.

eller — saafremt den er skeet efter en Fordringshavers Begjæring — før dennes Fremsættelse, uanseet, om Boet endnu ved Fuldbyrdelsen var solvent eller ikke, om Gaven er gjort til Fremmede eller til Slægtninger, om den var liden eller stor.

Det vilde vistnok været utvivlsomt, at Retshandler, som kun delvis er Gaver, ogsaa vilde indgaaet under Regelen i Konkursl. § 42, selv om ikke den følgende § udtrykkelig havde afgjort, at denne Regel tillige gjelder om «Salg og andre Afhændelser til Ejendom eller Brug, naar de paa Grund af Misforholdet mellem de gjensidige Ydelser skjønnes at indeholde en Gave». Denne Forskrift turde snarere være skikket til at vække Tvivl, idet den, navnlig under Hensyn til Konkurslovens i det hele rent objektive Betingelser for Retshandlers Omstøden, maaske kunde lede til at anse det tilstrækkeligt for Boet at bevise, at der til dets Skade ved Afhændelsen var et Misforhold mellem den afstaaede Ejendoms- eller Brugsret og det modtagne Vederlag. Men naar det fastholdes, at Retshandlen ifølge Loven maa «skjønnes at indeholde en G a v e», og at der til Gavebegrebet nødvendigvis hører en *animus donandi*, er det sikkert nok, at Konkursl.s § 43 ligesaavelsom § 42 kun rammer saadanne Tilfælde, hvor Skyldneren har villet berige en anden, og hvor dette af Modtageren er eller burde været forstaaet. Og naar Misforholdet mellem de gjensidige Ydelser er saa stærkt fremhævet, da er det vistnok kun skeet for at afgjøre, at dette Forhold vækker en Formodning om en Gaves Tilstedeværelse [1]).

Med Hensyn til Tidens Beregning følger det ligefrem af Artiklens Ordlyd, at det ved Løsøre maa komme an paa, hvorvidt det først er overleveret efter de sidste 3 Maaneders Begyndelse, idet Gaven kun derigjennem kan siges fuldbyrdet [2]). Ved fast Gods har Konkursl.s § 47 afgjort, at Gaven ikke opretholdes derved, at saavel Gavebrevets Udfærdigelse som Overleverelsen er skeet tidligere, naar Thinglys-

---

[1]) Jfr. ovenfor S. 7. Se ogsaa G e t z l. c. Nr. VII, Oth. Prop. 1876 No. I S. 34 og Kilden, den svenske Konkurslovs § 36, 2.

[2]) Jfr. HRD. 15 Febr. 1879 i Rt. S. 192.

ningen først er kommen efter det kritiske Tidspunkts Indtræden.

Den nærmere Beskaffenhed af Boets «Omstødelsesret» efter L.s § 42 jfr. 43 er ligesaalidt klar som ved de beslægtede Tilfælde, der er omhandlede i samme Kapitel. Udtrykkene i §ens første P., at «det modtagne skal gives tilbage eller dets Værdi erstattes», kunde nærmest lede Tanken paa, at man her havde for sig èn sædvanlig Skadeserstatningsret, der endog synes at gaa saa vidt, at Modtageren er ansvarlig for ulykkelig Hændelse. Dette vilde dog neppe være en rigtig Opfatning. Den samme § 42 har nemlig senere utvetydig opstillet den Grundsætning, at Modtageren skal holdes skadesløs, idet den foreskriver, at, hvis han er «i Anledning af den ham gjorte Gave bleven paaført nogen Udgift, bør denne erstattes ham af Boet», ligesom § 43 for Gavekjøb o. desl. fastsætter, at Boet maa godtgjøre uden Afkortning det ydede Vederlag [1]). Efter dette vil altsaa Modtageren kunne kræve f. Ex. Assurancepræmier erstattede ved Tilbageleverelsen, og det vilde da være meningsløst at fortolke §ens første Led saaledes, som ovenfor antydet. Naar det nu erindres, at Omstødelsesregelen er given ogsaa ligeoverfor godtroende Modtager [2]) — idet endog Boets Insolvents er uvæsentlig — bliver det nødvendigt at forstaa §ens første Led i Overensstemmelse hermed eller saaledes, at Modtageren kun tilsvarer Tingen eller dens (Netto) Værd, hvis den endnu er i Behold, og, saafremt Gaven har bestaaet i Penge eller er afhændet mod Vederlag, slipper at betale mere end det, hvormed han maa siges at være bleven beriget. Først naar §en fortolkes saaledes, kan Modtageren siges at være skadesløs [3]), og heller ikke kan det

---

[1]) Jfr. her Getz l. c. Kap. III § 1 Nr. VI.

[2]) Jfr. Getz l. c. Kap. II § 2 Nr. 5 ff., hvor det nærmere er udviklet, at ved Gaver Modtageren af Konkursloven netop behandles som godtroende.

[3]) Jfr. Komite-Indst. i Storth.forh. 1859—60 Indst. O. S. 460—1, hvorved §en i det væsentlige fik sin nuværende Form, og som forstaar §en saaledes, at Modtageren ved dens Anvendelse ikke bliver værre faren, end om Gaven aldrig var gjort, hvilket ialfald kun passer under Forudsætning af den oven forsvarede Fortolkning.

herimod indvendes, at Ordene «eller dets Værdi erstattes» derved bliver betydningsløse, da deres Hensigt kan have været at give den restitutionspligtige Modtager Valget mellem, som oven antydet, at tilbagelevere Tingen eller dens Værdi [1]). Anderledes staar derimod Sagen, hvor Modtageren har været i ond Tro, idet man da har en udenfor Konkursloven liggende Grund, hvorpaa et Erstatningssøgsmaal kan støttes [2]).

Omstødelsen ligeoverfor den almindelige godtroende Gavemodtager er altsaa efter dette hverken en (begrænset) Vindikation eller et Erstatningskrav, men et af de obligatoriske Berigelsessøgsmaal.

At den ikke er en Vindikation og saaledes tinglig, viser sig ogsaa i Forhold til Tredjemand, idet, naar Tingen er kommen denne i Hænde, Boet ligeoverfor ham [3]) kun har Omstødelsesret i Tilfælde af ond Tro, jfr. L.s § 48 og 49. Det kan alligevel holde sig til første Modtager for Værdien som oven anført.

Berettigede til Omstødelse efter Konkursl.s §§ 42 og 43 er kun de insolvente Boer, som behandles efter den nævnte Lov, altsaa ikke almindelige insolvente Dødsboer; det maa dog erindres, at disse med Lethed kan gaa over til sædvanlig Konkursbehandling (L.s § 109).

II. Uden Hensyn til Tidspunktet for Fuldbyrdelsen kunde Gaver, hvad enten de var givne til Fremmede eller til Slægtninger, ifølge den romerske Ret omstødes, naar de var gjorte med Giverens Bevidsthed om hans Insolvents, idet her Vilkaarene for *actio Pauliana (in fraudem creditorum)* undtagelsesvis antoges for at være tilstede uden Hensyn til, om Modtageren var i god Tro [4]). Denne Regel er fulgt i de fleste

---

[1]) Med denne Fortolkning, som er udviklet allerede i 2den Udg. af Hallager Obligationsret I. 307—8, stemmer ogsaa Getz l. c. Kap. III § 1 Nr. VII jfr. Kap. II § 2 Nr. IV.

[2]) Jfr. ogsaa Afh. i U. f. L. IV. 301—2.

[3]) Jfr. herom Getz l. c. Kap. III § 2.

[4]) fr. 6 § 11 D. 42—8: *dicimus et si cui donatum est, non esse quærendum, an sciente eo, cui donatum, gestum sit, sed hoc tantum, an fraudentur creditores*, jfr. fr. 6 § 8 D. l. c.

nyere Lovgivninger, navnlig den franske og engelsk-amerikanske. Den tyske Ret kræver derimod til Omstødelsen, undtagen i det sidste Aar før Konkursen, ond Tro ogsaa hos Modtageren [1]).

Man har maaske en svag Gjenklang af *actio Pauliana* i N. L. 5. 13. 44 (D. L. 5. 14. 46), 1ste P., forsaavidt den forudsætningsvis gjennem en processuel Regel (angaaende Negtelsesed) udtaler, at visse bedragelige Retshandler kan omstødes af Konkursboet [2]). At nu i hvert Fald Gaver efter denne Artikel ikke kan omstødes som «Bedragelighed» i den romerske Rets Udstrækning, er utvivlsomt deraf, at den kræver Ed saavel af Medkontrahenten som Skyldneren, og det har derfor altid været paa det rene, at Modtagerens gode Tro lader Skyldnerens mod Kreditorerne svigagtige Retshandel gaa klar af L. 5. 13. 44, 1 [3]).

Omvendt har det ogsaa været almindelig erkjendt, at Gaver, der skjuler sig under en anden Retshandel — f. Ex. hvor Parterne kun for at skuffe Kreditorerne har sat et Vederlag — gaar lige ind under Artiklens Ord.

Derimod har det tidligere været den herskende Lære, at disse («Kjøbe- og Mageskiftebreve», jfr. «Bedragelighed under») ikke taaler Anvendelse paa den aabenbare og alvorlig mente Gave, selv om den baade er modtagen og given med fuld Bevidsthed om Insolventsen og Retshandlens Skadelighed for Kreditorerne [4]).

---

[1]) Jfr. Getz i Rt. 1881 Kap. I. § 1 Nr. V og Kap. II. § 3 Note 1. I England har dog hin Regel siden 1883 liden Betydning (jfr. S. 26 Note 2).

[2]) Af den fremmede Oprindelse er der tydeligere Spor i Kilden, Fdn. 12 Juni 1679 § 4: «Udi Opbud samt Arvs og Gields Fragaaelse bør ingen *dolus malus* underløbe og hvis Pante- eller Kjøbebreve kan være udgivne, de skulle baade af Creditore og Debitore ved højeste Ed bekræftes, at der ingen Bedragelighed er under, og skulle de af Landsdommeren tilforordnede Commissarier det opbudne eller arveløse Gods efter Forordningen og, som her oven meldt er, til Creditorerne udlægge, som de agter at forsvare; kunde *Creditores* ikke naa deres fulde Betaling, da bør den opbydende efter sin Forskrivning lide paa Fængsel. Og skal alle Alienationer, som sker enten ved Gave» etc.

[3]) U. f. L. IV. 295.

[4]) Se især Nellemann ordinære Civilproces 3 Udg. S. 724 ff.

Det er dog vistnok det rette, overensstemmende med den af flere nyere Forfattere [1]) hævdede Mening, i Regelen at anse ogsaa saadanne Gaver som omstødelige efter Lovbogen.

Vistnok kan man ikke uden videre stemple enhver med begge Parters Bevidsthed om Insolventsen [2]) gjort Gave som svigagtig, idet de kan have havt Grund til at tro, at Giverens uheldige Tilstand kun var forbigaaende, eller der kan have været Omstændigheder tilstede, der retfærdiggjør Gaven, f. Ex. en moralsk Pligt til Gjengave [3]), eller ialfald undskylder den som blot letsindig. Men hvor, for at tale med den tyske Konkurslov, Retshandlen er foretagen i den for den anden Part bekjendte Hensigt at skade Fordringshaverne, er det i den Grad stridende mod naturlig Retfærdighed at opretholde den ligeoverfor disse, at der i Grunden ikke engang trænges et positivt Lovbud for Omstødelsen. Saameget sikrere bliver dog denne, naar der, som her, kan paavises et saadant, der udtaler Uretmæssigheden ikke blot af bedragelige Retshandler til Kreditorernes Skade i Almindelighed, men ogsaa af slige svigagtige Gaver i Særdeleshed. Herved sigtes ikke saameget

sammes »fortsatte Bidrag til Fortolkningen af Konkurslovens 4de Kapitel» (Univ.-progr. Kjøbenhavn 1875) S. 4—6 og sammes ovennævnte Skrift af 1879 S. 55 ff., hvor han har forsvaret sin Mening ligeoverfor Getz's Afhandling af 1878. — Jfr. denne (Rt. S. 635, Særaftryk S. 9—10) om, at man ogsaa ved vor Konkurslovs Udarbeidelse synes at have gaaet ud fra den oven forklarede Mening, og sammesteds S. 652 ff., at denne dog ikke hos os kan ansees sædvansmæssig fastslaaet. Se forøvrigt de af Deuntzer Skifteret S. 399 meddelte Oplysninger om den ældste Høiesteretspraxis.

[1]) Gram Formueret II. 2. 87, Afh. i U. f. L. IV. 295 og især Getz «om Omstødelse af svigagtige Retshandler efter norsk Ret» i Rt. 1878 S. 629—55 og sammes Afh. i Rt. 1881, især Indledning og Kap I § 1, hvor han har nærmere udviklet sin Mening. Se ogsaa Schweigaard om Konkurs S. 191 (Proces 3 Udg. III. 287—8). Deuntzer Skifteret S. 396 ff. og Hallager Obl. 2 Udg. I S. 310—11. Allerede Ørsted i Suppl. til Nørregaard II. 346 synes at have delt denne videregaaede Mening.

[2]) Se forøvrigt om Begrebet «Insolvents» Getz 1881 Indledn. Nr. II og HRVot. i Rt. 1887 S. 578 ff.

[3]) Jfr. Getz 1881 Kap. I § 2 Nr. V.

til 5. 13. 44, 1 [1]) som især til 5. 13. 52, der hjemler Dom «til Fængsel» over den Skyldner, som « . . . . . sælger, **giver**, pantsætter eller i andre Maader svigagteligen afhænder sit Gods . . . . . til at besvige sine Kreditorer deres Betaling fra»; jfr. L. 1. 19. 9. Der er heller ingen berettiget indre Forskjel i den herskende Læres skarpe Sondring mellem Proformaværk og aabenlyse Gaver. Begge kan jo i samme Grad skade Kreditorerne og være lige utvivlsomt foretagne i denne Hensigt fra begge Parters Side. I kriminel Henseende tør Proformaværket være mere strafbart, og i processuel danner det et afgjørende Bevis for, at Bedragelighed er tilstede; men at ikke andet Bevis skulde kunne antages, synes urimeligt, og den almindelige civilretslige Bedømmelse af Gaven bør blive den samme. Som saadant Bevis synes det at maatte anerkjendes, naar Boet godtgjør, at Gaven er skeet med begge Parters fulde Kundskab om dens Skadelighed for Kreditorerne, og de ikke paa sin Side oplyser særegne undskyldende Omstændigheder.

Først gjennem denne Fortolkning bliver der ogsaa den rette Overensstemmelse mellem 5. 13. 44 1ste og 2det Led. Naar det sidste utvivlsomt hjemler Omstødelse af aabenbare Gaver under Insolvents til selv godtroende Ægtefælle eller Arving, vilde dette være en ganske urimelig og uforstaaelig Strenghed, saafremt Loven samtidig tillod aabenlyst at bortskjænke hvadsomhelst til den med Tilstanden fuldt fortrolige Fremmede, ligeoverfor hvem dog et saadant Forhold i Regelen er langt mindre undskyldeligt.

Det er klart, at, naar Boet omstøder en Gave som «Bedragelighed», har det fuld Skadeserstatningsret ligeoverfor Modtageren.

Det har været anseet som tvivlsomt, hvorvidt ogsaa insolvente Boer, der behandles efter Konkursloven, kan omstøde Gaver, ældre end det i § 42 omhandlede Tidsrum, naar der er «Bedragelighed» tilstede, idet Lovens § 43 ikke har

---

[1]) Her maa forøvrigt bemærkes, at Kilden, som ovenfor oplyst, siger ligefrem og ikke blot forudsætningsvis, at «ingen *dolus malus* bør underløbe».

erklæret 1ste Led af 5. 13. 44 gjeldende for de under Loven hørende Boer, medens den har udtrykkelig gjort dette ved Artiklens 2det Led[1]).

En saadan Tvivl er dog ikke berettiget. En vilkaarlig Forskrift som 5. 13. 44, 2 var det nødvendigt at indtage i Konkursloven, naar den skulde gjelde inden dens Omraade. Men den i 5. 13. 44, 1 indeholdte materielle Retsregel hviler paa saa naturlige og almengyldige civilretslige Grundsætninger, at den uden videre kan udfylde Konkurslovens egne stærkt begrænsede Omstødelsesregler. At den ikke er knyttet til særskilte Konkurstilfælde, viser sig ogsaa deri, at Praxis aldrig har taget i Betænkning at lade «Bedrageligħed» i den Forstand, hvori man tidligere almindelig har fortolket dette Ord — altsaa Proformaværk — omstødes ved en enkelt Kreditors Exekution. En anden Sag er det, at Gaver før de 3 sidste Maaneder vel sjelden vil være gjorte under saadanne Omstændigheder, at de kan kaldes bedragelige[2]).

Omstødelsen kan selvfølgelig ogsaa gjøres gjeldende mod Tredjemand, som vidende om Hjemmelsmandens svigagtige Erhvervelsesmaade atter har faaet den skjænkede Gjenstand overdragen[3]).

III. Ifølge L. 5. 13. 44, 2det Led skal «ingen Afhændelse, som skeet er ved Gave, Kjøb eller i andre Maader mellem Ægtefolk, Forældre, Børn eller Arvinger, komme Kreditorerne til Præjuditz eller Skade, naar de befindes at

---

1) I den første kongelige Proposition til Konkursloven hed det derimod i § 38, 2: «Lovens 5. 13. 44 er ogsaa gjeldende i Boer, der komme under Skiftebehandling i Kraft af nærværende Lov», jfr. Storth.forh. 1859-60 Oth. Prp. No. VII S. 5 jfr. Indst. O. S. 476. Naar ikke Loven optog denne Stadfæstelse ogsaa af 5. 13. 44, 1ste Led, forklares det naturligst deraf, at dette nærmest er et processuelt Lovbud, hvis væsentligste Indhold er at hjemle en uregelmæssig Anvendelse af Negtelseseden, og i denne Henseende er det for de under Konkursloven hørende Boer afløst af Konkursl. § 94.

2) Jfr. hermed Afh. i U. f. L. IV, 299—300, Getz i Rt. 1878 S. 634—5.

3) Jfr. HRD. 15 Januar 1868 i Rt. S. 168 og U. f. L. VIII. 107.

være skeet, efterat Debitorerne var i den Tilstand og saa hart med Gjeld beladne, at de deres Gjeld ikke kunde betale, hvilket og med Ed skal bekræftes».

Her har da Lovbogen, ikke blot forudsætningsvis gjennem en processuel Regel, men ligefrem, givet Kreditorerne Ret til at omstøde skadelige Afhændelser, som er «skete» til Slægtninger efter Insolventsens Indtræden. Hvorvidt dette overensstemmende med Artiklens Ordlyd skal anvendes ogsaa paa almindeligt Kjøb o. desl. mod ringe Vederlag, vil blive omtalt i næste Afsnit (S. 44) Klart er det imidlertid, at det fortrinsvis maa komme til Anvendelse paa Retshandler, der helt eller delvis er Gaver, da disse jo altid vil være Kreditorerne «til Præjuditz».

Forøvrigt er det væsentlige Indhold af denne i de fleste Stykker tvivlsomme Lovtext følgende[1]):

1) Gaven maa være gjort enten til Ægtefælle[2]), Ascendenter eller Descendenter eller til en af de nærmeste Intestatarvinger i Sidelinien[3]).

---

1) Se ellers især Getz 1881 Kap. II § 5, Schweigaard Proces I § 84 og om Konkurs S. 191—2, Oth. Prop. 1876 No. I S. 37 ff., Aschehoug i det 1ste nord. Juristmødes Forh. Tillæg S. 91 ff., Mundt i T. f. Retsvæsen 1863 S. 332 ff. samt Nellemann Afh. 1879 S. 74 ff., Deuntzer Skifteret S. 348 ff.

2) Det forstaar sig, at Art. her først kommer til Anvendelse, forsaavidt ikke Retshandlen i sig selv af andre Grunde er ugyldig (jfr. Getz l. c. No. IX). Den faar derfor nu ikke mellem Ægtefæller synderlig Plads efter den nye L. 29 Juni 1888 Kap. 4; denne indeholder forøvrigt ingen Forandring i 5. 13. 44 for Gavers Vedkommende, medens den i Forholdet mellem Ægtefæller afgjør (§ 27), at Pantsættelse for ældre Gjeld kan omstødes, hvad der før efter 5. 13. 44, 2 ialfald var omtvistet, jfr. Getz l. c. No. VI. og HRVot. i Rt. 1887 S. 577 ff., der ogsaa maa mærkes m. H. t. Artiklens Anvendelse paa et Separations-Opgjør. — Om dens Anvendelse paa Livsforsikring til Fordel for Hustruen se Collett Familieret 1ste Afd. § 33, Scheel Familieret 2 Udg. S. 234 ff., Getz 1881 l. c. No. VI, Deuntzer Skifteret S. 351—2.

3) Jfr. Hallager Obl. I. 271, Schweigaard om Konkurs S. 191, Getz 1881 Kap. II § 5 No. VIII. — Konkursl. § 43, «Beslægtede», viser, at «Arvinger» ikke antages ogsaa at omfatte testamentariske Arvinger (Afh. i U. f. L. IV. 304), uden at

2) Gaven maa være «skeet», efterat Skyldneren var bleven insolvent, hvormed dog maa ligestilles, at han bliver det gjennem selve Gaven [1]; men forsaavidt den hviler paa en Kontrakt, ansees den kun for at være skeet under Insolventsen, hvis denne allerede var indtraadt ved Kontraktens Afslutning [2]. At Modtageren var vidende om Insolventsen, er unødvendigt, idet 5. 13. 44, 2 ligesom Konkursloven kun opstiller rent objektive Vilkaar for Omstødelsen [3]; det er ogsaa ligegyldigt, hvor længe før Konkursen Gaven er gjort, naar kun ikke i Mellemtiden Insolventsen har været afbrudt [4].

3) Denne Haardhed har dog ledet til, at man paa den anden Side har givet Omstødelsen en ringere Udstrækning, end Ordene nærmest medfører, idet det vistnok maa ansees som sædvansmæssig fastslaaet, at der kun kan fordres tilbagegivet,

---

man paa den anden Side bør lægge den Mening deri, at enhver Slægtning ansees som «Arving»; jfr. ogsaa Collett Familieret 5 Udg. S. 20—1.

1) Jfr. HRD. 19 Okt. 1882 i Rt. 1883 S. 9 og HRVotering i Rt. 1887 S. 578 og 580.

2) Jfr. Getz 1881 Kap. II § 5 No. VII, hvor det rigtigen er bemærket, at Forf. i Hallager Obl. 2 Udg. II. 306 (jfr. ogsaa Oth. Prop. 1876 No. I S. 39), hvor han har hævdet den strengere Mening, har lagt formegen Vægt paa Ordet «Afhændelse»; noget andet er det, at Opfyldelse af Gavekontrakten kan blive «Bedrageligheds», jfr. ovenfor S. 25. At man ialfald ikke, selv for de under Konkursloven faldende Boer, kan kræve Gavebrevets Thinglysning før Insolventsens Indtræden, for at Gaven skal være uomstødelig efter 5. 13. 44, 2, se Hallager Obl. 2 Udg. II. 306—7.

3) Jfr. ORD. i U. f. L. IX. 334; Afh. i U. f. L. IV. 295; Nellemann S. 74; Getz 1881 Kap. II § 5 No. III og VI. Naar det paa sidste Sted anføres, at Loven opstiller en Præsumtion for, at Modtageren paa Grund af sit nære Forhold til Giveren har kjendt Insolventsen, kan Meningen hermed neppe være andet end at forklare Lovgrunden og altsaa ikke, at Bevis for Uvidenheden redder Gaven fra Omstødelse; thi Forf. har paa første Sted (No. III i. f.) uden Bemærkning gjengivet den almindelige Fortolkning, at det ikke hjælper at bevise manglende Kundskab, ja neppe engang, at Skyldneren selv har været uvidende om sin Insolvents.

4) Jfr. Getz l. c. No. III.

hvad Modtageren har i Behold, mod fuld Udredelse af det muligens oppebaarne Vederlag og Erstatning for Udgifter *(in quantum factus est locupletior)*, altsaa saaledes, som ovenfor er antaget ved Konkurslovens §§ 42 og 43 [1]). Naar denne Fortolkning ogsaa forhen har været strakt saa vidt, at Omstødelsen maatte indskrænkes til en Vindikation og slet ikke omfatte Penge [2]), da er dette dog saavel ugrundet som ulovhjemlet, naar disse eller deres Værd fremdeles kan paavises i Modtagerens Bo [3]). Omvendt er der ikke Føje til med den ældre Theori at strække Tilbagesøgningsretten videre, naar Modtageren er Livsarving, medmindre Gaven skulde bestaa i det hele Bo, idet isaafald selvfølgelig Modtageren, enten han er Arving eller ikke, ogsaa hefter for Gjelden (jfr. 5. 4. 10 [4]); thi L. 5. 4. 9 og 10, hvorpaa man har villet støtte et noget videregaaende Ansvar, forstaaes rettest paa samme Maade som ovenfor 5. 13. 44, 2 [5]). Om nogen egentlig Skadeserstatning kan der efter foranstaaende ikke være Tale, medmindre de almindelige Betingelser er tilstede.

4) Omstødelsesretten kan gjøres gjeldende mod Tredjemand, til hvem Modtageren har overdraget Gjenstanden, saafremt han ved Overdragelsen var i ond Tro [6]).

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. I. 272, Schweigaard om Konkurs S. 192 Storth.forh. 1876 O. Prop. No. I S. 36—8, Gram II. 2. 88—9, Nellemann S. 100, Getz 1881 l. c. No. IV. Denne Mening er nu ogsaa stadfæstet ved HRD. 19 Okt. 1882 i Rt. 1883 S. 7, hvor der bl. a. tilstodes Modtageren Godtgjørelse for Udlæg til Renter og Afdrag af et Pantebrev. — Hvis kun en Del af Gaven har fremkaldt Insolvents, gjelder Tilbagesøgningen naturligvis kun denne Del.

[2]) Jfr. Hallager Obl. I. 271—2, Schweigaard om Konkurs S. 192.

[3]) Jfr. Getz l. c. No. VII, Oth. Prop. 1876 No. I S. 38.

[4]) Ørsted Hb. V. 388, Getz l. c. No. X.

[5]) Jfr. Getz l. c. Se forøvrigt om disse Artikler især Ørsted i Jur. Tidsskr. XVI. 2. S. 9 ff., samt ellers Hjelm i Jur. Saml. II., Hallager Obl. I. S. 271—2 og Arveret S. 45 ff., Schweigaard om Konkurs S. 192 jfr. hans Afh. i Rt. 1871 S. 766—8, Collett Familieret S. 30—1, Bornemann Arveret i saml. Skr. II. 314 ff.

[6]) Jfr. Getz 1881 Kap. III § 2 No. I og II.

5) L. 5. 13. 44, 2det Led er ligesom dens første Led skrevet for Tilfælde af «Opbud og Arvs og Gjelds Fragaaelse», ɔ: for Lovbogens Konkursboer, og maatte utvivlsomt ogsaa gjelde for ethvert senere hjemlet Tilfælde af Konkurs, hvad der da ogsaa er udtrykkelig udtalt i Konkursl. § 43 for alle under denne Lov faldende Boer. Tidligere har det altid været antaget, at 5. 13. 44, 2 ogsaa kunde bruges af Kreditorerne i almindelige insolvente Dødsboer [1], og dette synes ogsaa forudsat paa det nævnte Sted i Konkursloven. Men selv om Rigtigheden heraf turde være tvivlsom [2], vil jo Kreditorerne i et saadant Bo i hvert Fald kunne bane sig Adgang til Omstødelse ved efter Konkursl. § 109 at faa det taget under almindelig Konkursbehandling.

Den i 5. 13. 44, 2 jfr. Konkursl. § 43 til Fordel for samtlige Kreditorer hjemlede ganske vilkaarlige Omstødelsesret kan aldeles ikke udøves af den enkelte Kreditor, som forgjæves har søgt Udlæg hos Skyldneren [3].

IV. Arvinger har nu ikke i noget Tilfælde Ret til at omstøde Arveladerens Gaver [4]; derimod har ifølge L. 31 Juli 1854 §§ 10—18 Livsarvinger under visse Vilkaar Ret til at kræve Arveladerens Gaver til andre Livsarvinger i levende Live afkortede i disses Lod paa Skifte. Den nærmere Udvikling af denne *collatio bonorum* tilhører imidlertid Arveretten [5].

---

1) Jfr. Hallager Obl. 2 Udg. I. 301, Oth. Prop. 1876 No. I S. 40.

2) Jfr. Getz i Rt. 1878 S. 273 ff. og 1881 Kap. III § 3 i. f.

3) Jfr. Gram II. 2. 89—90, Oth. Prop. 1876 No. I S. 40 og Getz 1881 l. c. En upaaanket ORD. i U. f. L. IX. 334 har imidlertid antaget den her bestridte Mening. Jfr. ogsaa Hallager I. 274.

4) Jfr. derimod tidligere L. 5. 4. 3, ophævet ved L. 29 Juni 1888 § 41.

5) Jfr. Hallager Arveret § 9.

Andet Afsnit.

Om Kjøb og Salg [1]).

§ 6.

Kjøbekontraktens Begreb og Gjenstand.

I. Kjøb og Salg [2]) (Kjøbekontrakten) er en Kontrakt, hvorved den ene af Parterne, Sælgeren, forpligter sig til at afhænde den anden, Kjøberen, en Formuesgjenstand mod derfor at erholde Vederlag i Penge eller lignende let omsættelige Ting. Denne Vederlagets Særegenhed er det, som skiller Kjøb og Salg fra andet Bytte og nutildags gjør det langt vigtigere end dette. Den Afhændelse, hvorpaa Kjøbekontrakten gaar ud, er i Almindelighed en Overdragelse

---

[1]) Foruden til de fuldstændige Fremstillinger af den dansk-norske Obligationsret (jfr. H a l l a g e r - A u b e r t den norske Obligationsret alm. D. § 2) maa henvises til A. H i n d e n b u r g om Kjøb og Salg, Kbhn. 1872 (behandler fornemmelig den handelsretslige Side af Kontraktsforholdet) samt især F. H a g e r u p om Kjøb og Salg, 2den Udg. Chr.ania 1884 (1ste Udg. findes i Rt. 1883, samt særskilt). I dette sidste Skrift vil ogsaa findes mange Henvisninger til fremmed Literatur. Af denne kan her især mærkes, foruden vedkommende Afsnit i de i O. a. D. § 2 anførte Værker: T r e i t s c h k e der Kaufkontrakt, 2 Aufl. 1863, B e r n h ö f t zur Lehre vom Kauf i Iherings Jahrb. XIV. 58 ff., B e c h m a n n der Kauf nach gemeinem Recht I. (1876) II. 1. (1884), B e n j a m i n *a treatise on the law of sale* etc. (sidste Udg. 1884).

[2]) Med Hensyn til Benævnelsen kan det mærkes, at saavel «Kjøb og Salg» *(emtio et venditio)* som enkeltvis «Kjøb» (jfr. i det tyske Retssprog «Kauf») og «Salg» (jfr. i det franske Retssprog *»la vente»)* bruges som Navn paa denne Kontrakt. Lovsproget, især det ældre (jfr. det oldnorske *selja*, overdrage, sælge), bruger stundom de nævnte Ord i saadan Forbindelse, at derved alene er tænkt paa den fuldbyrdede Handel, hvilket enkelte ældre Forfattere (N ø r r e g a a r d, H u r t i g k a r l) har misforstaaet, som om det skulde være Lovsprogets almindelige Brug. Dette er dog ingenlunde Tilfældet, jfr. N. L. 5. 2. 81, 5. 3. 27 og 44 sammenholdt med 5. 3. 24, 25, 28 og 32, jfr. Mæglerloven 1818 § 11, hvor der maa være tænkt paa selve Kontrakten, medens andre Lovsteder, f. Ex. 5. 1. 2, Arvel. § 74, tænker saavel paa Kontrakten som paa Fuldbyrdelsen.

af Ejendomsretten; men, som det nedenfor i denne § skal vises, kan Kjøbekontrakten ogsaa sigte til at overdrage Raadigheden over Fordringer og andre Formuesgoder, der kun uegentlig kan siges at være Gjenstand for Ejendomsret. I det daglige Liv fremtræder hyppig, især ved Løsøre, selve Afhændelsen og den egentlige kontraktmæssige Aftale som en eneste sammenhængende Handling. Det er imidlertid af megen Vigtighed at fastholde den juridiske Sondring mellem den obligatoriske Viljeserklæring, Kjøbekontrakten, og den tinglige Retshandel, hvorved selve Afhændelsen foregaar.

II. Kjøbekontraktens Gjenstand er som oftest en Ting, og hertil maa Læren om Kjøb og Salg væsentligst tage Hensyn. Imidlertid kan den være enhver anden Art af Formuesgoder, saasom en mundtlig Gjeldsfordring, Brugsret, Arveret (jfr. Arvel. 31 Juli 1854 § 74), et Patent, en Næring osv. Selve det menneskelige Arbeide er dog ikke i den moderne Ret Gjenstand for Kjøb, men kun for Leje. Er der Tale alene om Arbeidets Produkt, kan der imidlertid opstaa Tvivl, om der foreligger (Værks-) Leje eller Kjøb. Lignende Tvivl kan fremkomme ved Begrænsningen af Tingsleje og Kjøb [1]). Saaledes kan det ved meget langvarige Brugsrettigheders Stiftelse stundom være vanskeligt at sige, om ikke Kontrakten medfører en virkelig Afhændelse og altsaa er Kjøb og Salg [2]). Ligeledes kan der være Tvivl om, hvorvidt f. Ex. en Udhugstkontrakt skal ansees som gaaende ud paa en Brugsret over Grunden eller paa Afhændelse af dennes Produkter; Opfattelsen er her i flere Henseender af praktisk Vigtighed, saasom hvor det gjelder Rettighedens Sikrelse ligeoverfor Tredjemand [3]).

---

[1]) Jfr. nærmere nedenfor § 18. [2]) Jfr. nedenfor § 19.

[3]) Jfr. hermed ORD. i U. f. L. II. 398 og i Rt. 1871 S. 63; se ogsaa Hagerup S. 2—3 samt HRD. i Rt. 1883 S. 547 (en Kontrakt angaaende Salg af «alle nuværende og tilkommende Trær paa Roden»), hvilken dog her kun er af faktisk Interesse. — L. 11 April 1885 § 11, 1ste P., har for Udhugstkontrakters Vedkommende — og det selv, hvor Trærne er solgte «paa Roden» — forsaavidt Udhugsttiden er over et Aar, ligestillet dem med «Hjemmelsbrev»

III. Gjenstanden behøver ikke at være til allerede ved Kjøbekontraktens Afslutning (f. Ex. kommende Frugter, Fiskefangst). Her maa det imidlertid nøje mærkes, om Kontrakten er betinget af Gjenstandens Tilværelse — i hvilket Fald ingen Kjøbesum kan forlanges, naar Haabet ganske slaar feil *(emtio rei speratæ)* — eller, om Kjøberen har overtaget den hele Risiko vedkommende det forventede Udbytte *(emtio spei)*, f. Ex. ved de almindelige Kjøb af næste Aars Avling («Avlskontrakter» eller «Lottebrug»).

Gjenstanden kan ved Kontraktens Afslutning gjerne tilhøre en Tredjemand, idet Sælgeren alligevel bliver forpligtet til at skaffe den eller efter Omstændighederne at betale Erstatning; anderledes, naar en Forbrydelse ligger under [1]).

Saafremt derimod Gjenstanden ved Kontraktens Afslutning har ophørt at være til, afgjøres Spørgsmaalet efter de sædvanlige Regler om Kontrakters oprindelige Umulighed.

IV. Ganske undtaget fra Salg er hos os egentlig kun ventende Arv (L. 31 Juli 1854 § 73, jfr. N. L. 5. 2. 82 jfr. 81). Vistnok forbyder ogsaa L. 24 Septbr. 1851 § 6 Salget af nogen en Menighed tilhørende Kirke, ligesom Statsalmenningers Salg paa lignende Maade er forbudt i Skovl. 22 Juni 1863 § 72 jfr. L. 20 Aug. 1821 § 38. Men disse Love er i Grunden kun at anse som Paabud om, at visse offentlige Ejendomme skal forblive paa den Haand, hvor de nu er [2]). Derimod har Lovgivningen paa flere Steder bundet Afhændelsen af nogle Gjenstande til bestemte Former; se f. Ex. Fdn. 1 April 1796, der alene tillader Apothekerne, og kun mod Attest, at sælge Gift (jfr. Skr. 8 April 1881), Haandværksl. 15 Juli 1839 § 86 om Salg af ustemplet Guld og Sølv, L. 22 Juni 1886 om Salg af kunstigt Smør m. fl. — I denne Forbin-

---

paa fast Gods; men dette gjelder, ligesom en lignende Regel i 2det P., kun med Hensyn til det stemplede Papir og er altsaa ikke til Hinder for, at Trær kan sælges mærkede paa Roden ved mundtlig Kontrakt saaledes, at Ejendomsretten gaar over ialfald ved Kjøberens Hugst, uden Thinglysning.

[1]) Se ellers om Salg af fremmed Ting Hagerup S. 5—6.

[2]) Jfr. om Salg af andre offentlige Ejendomme Hagerup S. 7.

delse kan ogsaa mærkes Lovgivningen om Maal og Vægt; se især L. 22 Mai 1875.

V. Lovgivningen har ligeledes opstillet en Række af specielle Indskrænkninger i Retten til Kjøb og Salg, idet den har forbudt ellers fuldmyndige Personer Kjøb af enkelte Slags Gjenstande. De i privatretslig Henseende vigtigste af disse er saadanne, som har til Formaal at hindre, at visse offentlige Tjenestemænd benytter sig af sin Stilling til at skaffe sig ublu Fordel [1]). Jfr. ogsaa L. om Statsborgerretten 21 April 1888 § 9.

Om de Indskrænkninger i Retten til Salg, der flyder af Handelslovgivningen, vil blive talt i en følgende §. Om den personlige Myndighed, som udfordres til Kjøb og Salg (jfr. N. L. 5. 3. 24), og Indskrænkningerne i Mandens Adgang til gjennem Kjøb eller Salg at raade over Fællesboets Gods (jfr. L. 29 Juni 1888 § 14 ff.), maa henvises til Familieretten [2]).

---

[1]) Se N. L. 3, 19. 23, 5. 2. 83, Fdn. 4 Marts 1690 § 3 (jfr. Skr. 25 April 1884 og O. a. D. S. 206), Fdn. 18 April 1781 § 5, L. 3. 12. 32, Fdn. 31 Juli 1743 jfr. Plak. 6 Novbr. 1813. Ved HRD. 22 Juni 1883 i Rt. S. 547 er det antaget, at Overtrædelse af det sidste, forøvrigt dispensable, Forbud, der ansees at gjelde saavel Afhændelse til Brug som til Ejendom, ingen Indflydelse har paa Retshandlens forbindende Kraft. Om, at Forbudene gjelder ligefuldt, hvor Salget foregaar ved offentlig Auktion, se Hallager I. 2 Udg. S. 213. Fdn. 13 April 1754 og 26 Debr. 1771, jfr. L. 5. 3. 45, angaaende Forbud mod Kjøb af Løsøre fra underordnede Militære, er i HRD. 25 Septbr. 1869 i Rt. S. 736 og U. f. L. IX. 445 antaget at være hævet ved den militære Straffelov § 173 jfr. § 132, ogsaa for de civile Kjøberes Vedkommende. Forøvrigt maa om disse specielle Indskrænkninger henvises til Hallager Obligationsret I. § 53, D. Schnitler Fremstilling af den norske Politiret (1870), især S. 292 ff., P. Holmsen Udsigt over Christiania Politis Historie og den gjeldende Politilovgivning (1885), W. S. Dahl Norges Landnæringsret (1882), 3de Afsnit.

[2]) Jfr. med Hensyn til Myndighedsreglerne Collett Familieret 5 Udg., især S. 332 ff., 339 ff., Scheel Personret § 20, Hallager Obl. I § 52, Johs Bergh om Myndighedsreglerne S. 23 ff. (i det 4de nordiske Juristmødes Forhandlinger 1881).

§ 7.

Kjøbesummen.

Vederlaget for den i Kjøbekontrakten omhandlede Gjenstand (Kjøbesummen, Prisen) maa være bestemt i Penge eller ialfald andre Ting, som deri er ligestillede med Penge, at de ikke er vindikable og saaledes er sikrede Evnen til at tjene som almindeligt Byttemiddel, f. Ex. Værdipapirer lydende paa Ihændehaveren. Saafremt det aftalte [1]) Vederlag udgjør Ting af anden Art, gaar da Kontrakten over til Bytte i egentlig Forstand.

Med Hensyn til andre Egenskaber ved Kjøbesummen, da har det af vore ældre Theoretikere efter den romerske Ret navnlig været lært [2]), at der krævedes en *pretium cértum*. Hos os er det imidlertid kun fornødent, at Kjøbesummen i vedkommende Kontraktsforhold overhovedet lader sig bestemme, ikke, at den allerede er bestemt. Det er derfor ingenlunde nødvendigt, at dens Størrelse ligefrem opgives i selve Kontrakten. Den kan saaledes være gjort afhængig af Markedsprisen paa Betalingstiden, næste Aars Kapitulstaxt eller af Tredjemands Skjøn, og der er heller intet til Hinder for, at dens Fastsættelse overlades til en af Parterne selv, i hvilket Tilfælde Formodningen maa være for, at han ikke kan bestemme den ganske vilkaarlig, men kun efter Billighed [3]). Ja, man ser ofte, at der aldeles ikke tales om Prisen, idet Parterne ansees for stiltiende at have forenet sig om den Betaling, som er gjængs for Gjenstande af dette Slags (Børs- eller Markeds-

---

[1]) Herfra maa nøje sondres det hyppige Tilfælde, at en egentlig i Penge aftalt Kjøbesum senere omsættes til andre Gjenstande f. Ex. naar den afgjøres ved Endossement af Vexler eller Afhændelse af Varer. Her foreligger et dobbelt Salg eller en anden ny Retshandel ved Siden af Kjøbekontrakten. Se forøvrigt om saadan *datio in solutum* Konkursl. § 44 a, jfr. O. a. D. S. 233—4.

[2]) Jfr. saaledes Hurtigkarl II. 2. 76 ff.

[3]) Bevises det, at Parterne dog virkelig har villet tillade en saadan Vilkaarlighed i Prisansættelsen, kan det ikke hos os som efter enkelte tyske Love antages, at der ingen Retshandel foreligger; men Retsforholdet maa, hvis f. Ex. Kjøberen benytter sig deraf til intet eller saagodtsom intet at betale, opfattes som Gave.

pris), eller som, hvor en saadan ikke findes, fastsættes af Sælgeren overensstemmende med Billighed [1]). Hvor Gjenstanden derimod selv er af den Art, at den her omhandlede Fremgangsmaade er usædvanlig, altsaa navnlig ved fast Gods og andre mere værdifulde Ting, vil Manglen af enhver Omtale af Kjøbesummen i Almindelighed tjene til Bevis for, at det endnu ikke er kommet til Afslutning af Kontrakt (jfr. HRD. i Rt. 1883 S. 601—2).

Nogen almindelig Regel om, at Kjøbesummen skal staa i et vist Forhold til Tingens virkelige Værd *(pretium justum)*, har man ikke hos os [2]). Men det i L. 29 Juni 1888 §§ 4, 5 og 6 indeholdte Forbud mod at benytte sig af en andens Nød, Letsindighed eller desl. til for Pengeforstrækning at skaffe sig selv eller nogen anden Formuesfordele eller Løfte om saadanne, rammer naturligvis ganske særlig Salg mod en uforholdsmæssig lav Kjøbesum [3]). Det kan ligeledes mærkes, at i nogle Forhold, hvor enkelte Personer har en mere eller mindre udelukkende Ret til Salg af Fornødenhedsgjenstande, har Lovgivningen paabudt en offentlig Taxt; se

---

[1]) Saafremt i dette og i det førnævnte Tilfælde den anden Part paastaar, at Billighed er overskreden, maa ialfald Sandsynligheden heraf godtgjøres, i hvilket Fald der kan kræves en Forandring af Prisen efter retsligt Skjøn; denne Indsigelse maa dog fremsættes inden rimelig Tid efter Varernes Modtagelse. Jfr. hermed især Hagerup S. 8—10; se ogsaa HRD. 19 Mai 1855 i Rt. S. 570 og 11 Juli 1877 i Rt. S. 619, ORD. i U. f. L. I. 16 og III. 339. — I Handelsforhold er, hvor Varer er bestilte uden Omtale af Pris, stiltiende Modtagelse af Fakturaen (Fortegnelse og Regning over de leverede Varer) i Almindelighed afgjørende for, at de paa den anmærkede Priser ansees vedtagne.

[2]) Paastanden om, at vor Ret hjemlede Regelen, har dog været udførlig forsvaret af C. Winter-Hjelm i Jurid. Samll. I. 255 ff.; se derimod især Ørsted i Jur. Tidsskr. XV. 2. 200 ff. og Hallager Obl. I. 1ste Udg. S. 177 ff. — Om den romerske Regel angaaende *læsio enormis* og dens Efterligning i enkelte nyere Lovbøger se Hagerup S. 10. De nyeste Lovarbeider har ikke optaget den, saaledes heller ikke den schweiz. Obligationsretslov og det tyske Civill.-Udk.

[3]) Den nærmere Gjennemgaaelse af dette Lovbud tilhører Obl. alm. Del.

Apothekerlovgivningen, L. 3. 4. 8, jfr. Formandskabsloven for Kjøbstæderne 14 Januar 1837 § 31, der dog kun har været anvendt ved visse Slags Varer, f. Ex Brød [1]).

Sælgerens Konkursbo har ogsaa ifølge L. 5. 13. 44, 2 Ret til at omstøde Salget under samme Betingelser som de ovenfor S. 34 ff. forklarede, naar Skyldneren under Insolventsen har solgt en Gjenstand til Ægtefælle eller Arvinger mod uforholdsmæssig lav Pris, selv om det ikke er noget Gavesalg, idet Boet altsaa mod at tilbagegive Vederlaget erholder, hvad der hos den anden Part er i Behold af den kjøbte Gjenstand eller dens Værd [2]).

At Kjøbesummen, for at et Salg skal ansees afsluttet, maa være sand (*pretium verum* [3]) og ikke blot foregiven, er ingen Særegenhed for denne Kontrakt, men kun en Anvenvendelse af almindelige Grundsætninger.

§ 8.

Det handelsretslige Kjøb og Salg. Egentlig Handel og Handelsmand [4]).

I. Kjøb og Salg spiller nutildags især en stor Rolle i Handelsverdenen, hvor dette Retsforhold tildels er særegne

[1]) Jfr. HRD. 13 Mai 1848 i Rt. S. 354. En lignende Taxt har, ialfald i nogle Egne, været sat af Amtmanden paa Gjæstgiveres Salg.

[2]) Denne Fortolkning af L. 5. 13. 44. 2 er nu antagen i HRD. 19 Okt. 1882 i Rt. 1883 S. 7, jfr. ORD. i U. f. L. IX. 334, hvor ogsaa et almindeligt Salg til Underpris er omstødt efter den nævnte Artikel, men hvor dette urigtigen er skeet til Fordel for en Exekutionshaver udenfor Konkurs. — Theorien er meget delt i det nævnte Spørgsmaal. Som ovenfor nærmest: Schweigaard Proces I § 84 (jfr. lithograferede Forelæsninger III. 297), Getz Afh. 1881 Kap. II § 5, (hvor der dog er nogen Uklarhed om, hvorvidt Kundskab om Insolventsen kræves), Kommissionsindst. i Oth. Prop. 1876 No. I S. 38—9; se derimod Afh. i U. f. L. IV. 304; uklare er: Ørsted Hb. V. 387, Hallager I. 1 Udg. S. 241, Gram S. 87

[3]) Dette opstilledes ogsaa som en særegen Betingelse af vore ældste Forfattere.

[4]) Jfr. Schweigaard den norske Handelsret, Christiania 1841, især S. 3 ff. og 88 ff. Om Begrebet Handel og Handelsmand se

Regler undergivet. Den herhenhørende Klasse af Kjøb og Salg danner ogsaa Grundlaget for flere af Handelsrettens vigtigste Begreber, især Handel og Handelsmand i snevrere Forstand (egentlig Handel), og maa derfor her særlig omtales.

Ved egentlig [1]) Handel forstaaes ifølge den overalt gjeldende Opfattelse, som ogsaa tildels ligger til Grund for enkelte norske Lovbud, den almindelige Vareomsætning, saavel Kjøb af Varer i den Hensigt atter at sælge dem, som Afhændelse af dertil anskaffede Varer mod Vederlag. Herunder gaar altsaa baade Bytte og Salg; men det sidste er nutildags selvfølgelig den uden Sammenligning hyppigst forekommende Art af egentlig Handel. Den, som driver eller gjør sig en Næringsvej af denne Handel, er Handelsmand i snevrere Forstand; jfr. Konkursl. 6 Juni 1863 § 6, Firmareg.l. 3 Juni 1874 § 1, L. 4 Juli 1884. Der skjelnes forøvrigt mellem Egenhandel (Kjøb og Salg for egen Regning) og Kommissionshandel (for fremmed Regning, men i eget Navn), jfr. Firmareg.l. § 1; den sidste regnes imidlertid gjerne til «uegentlig» Handel [2]).

---

forøvrigt O. Platou's Udgave af L. 3 Juni 1874 (om Firmaregistre) S. 9 ff., sammes Afhandling om det navngivne Handelsselskabs Retsforhold ligeoverfor Tredjemand § 2 (i Rt. for 1875; ogsaa særskilt), F. Hagerup Fire Afsnit af den norske Handelsret (om Handel og Handelsberettigelse etc.; Særaftryk af Chr.ania Handelsgymnasiums Program for 1886; 18 S. stor 8vo; ogsaa en ældre Udgave heraf findes, som Særaftryk af et Program for 1883), Aubert om Betingelserne for solidarisk Ansvarlighed i Handelsselskaber i Rt. 1874 S. 71 ff. og sammes Foredrag i Kristiania Handelsstands Forening om L. ang. Firmaregistre, i Mgbl. Debr. 1874 (findes ogsaa i Særaftryk, 16 S. 4to). For fremmed Ret se især Goldschmidts Handbuch des Handelsrechts, 2 Ausg. 1875 I § 40, Dernburg preuss. Privatrecht II (4 Aufl. 1889) § 4 ff. — En Samling af Handelslovbestemmelser (dog ikke Mæglerlovgivningen) findes i: Samling af norske Love og Bestemmelser vedk. Handel og Søfart ved Chr. Larssen og Bredo Morgenstierne (Christiania 1878).

[1]) Modsat «uegentlig Handel», saasom Bankforretninger, Varetransport-, Assurance- og lignende Hjælpeforretninger for den egentlige Handel, hvilke ogsaa gaar ind under Handelsbegrebet i videre Forstand.

[2]) Agentur er Besørgelse af fremmede Handelsforretninger i fremmed Navn; den er i adskillige vigtige Henseender hos os undtagen fra de om Handelen gjeldende Regler, jfr. nedenfor.

Den ovennævnte Definition af Begrebet Handel trænger imidlertid til nærmere Forklaringer.

1) Først er at mærke, at ikke alt, som er Gjenstand for Kjøb og Salg, gaar ind under Handel. Denne befatter sig kun med «Varer» (jfr. de nævnte Lovsteder), og som saadanne ansees kun Løsøregjenstande, altsaa ikke fast Gods eller mundtlige Fordringer. Ligeledes maa man undtage de «legemliggjorte» Fordringer, f. Ex. Aktier og lignende Værdipapirer samt Penge og Skibe, idet heller ikke disse i den almindelige Opfattelse har været regnede til Varer [1]).

2) Dernæst maa det fremhæves, at Varen, for at dens Omsætning skal kaldes Handel, maa være indkjøbt i den Hensigt atter at afhændes (Handelslov. 8 Aug. 1842 § 11 jfr. Konkursl. § 6 «afhænde dertil indkjøbte Varer»). Den, der sælger, hvad han har erhvervet paa anden Maade, f. Ex. ved Arv eller Gave, eller hvad der bevislig er indkjøbt til eget Brug — og det hvad enten denne Hensigt er kommen til Udførelse eller ikke (jfr. L. 8. Aug 1842 § 17) — driver saaledes ikke Handel [2]). Heller ikke er det Handel at sælge, hvad man selv eller ved sine Folk fra først af har frembragt (Natur- eller Urproduktion), f. Ex. ved Agerbrug, Fæavl, Fiskeri, Bergværksdrift, eller tilvirket ved Kunstproduktion, saasom Fabrikdrift, Haandværk, Husflid (jfr. L. 8 Aug. 1842 §§ 11 og 14 [3]). I sidstnævnte Henseende maa det navnlig mærkes, at selv en ganske overfladisk Bearbeidelse er tilstrækkelig til undtage Afhændelsen fra Handelsomsætningen, naar den kun har formaaet at frembringe en ny Vare. Dette var allerede den praktiske Opfattelse, hvorpaa L. 8 Aug. 1842 blev bygget [4]),

---

[1]) Jfr Schweigaard Handelsret S. 88.

[2]) Jfr. ORD. 24 Januar 1840, der ikke ansaa det som (ulovlig) Handel, at Skyldneren gav Kreditor i Betaling en Del Kjøbmandsvarer, han tilfældigvis havde liggende (jfr. Rt. 1840 S. 106).

[3]) ɔ: det saakaldte «Salg fra første Haand» modsat «Salg fra anden Haand» eller den egentlige Handel.

[4]) Her skal meddeles nogle Oplysninger angaaende Praxis. I en Politiretsdom af 1836, som findes anført i Schweigaards Handelsret S. 92, blev det ikke anseet som Handel, at en Sadelmager solgte Vogne, som han havde indkjøbt og derefter alene be-

og den fortjener saameget mere at følges nu, da Handlens raske Udvikling har ledet til en langt videregaaende Klassifikation af Varerne. Jfr. ogsaa Mellemrigsloven 9 April 1887 § 3.

II. Til Begrebet «egentlig Handel» i den her udviklede Forstand knytter sig da først og fremst Handels politilovgivningen, (L. 8 Aug. 1842, L. 28 Septbr. 1857 og L. 26 Mai 1866), forsaavidt som den til Salg af den her omhandlede Art, selv om det kun gjelder en eneste Omsætning, hos Sælgeren i Almindelighed kræver en særskilt personlig Rettighed (Handelsborgerskab o. desl.). Herfra har dog Loven selv gjort Undtagelse ved en Del Varer (især Levnetsmidler og lignende Fornødenhedsgjenstande, men ogsaa Bøger; jfr. L. 1842 § 16, L. 7 Septbr. 1854 [1]), ligesom ifølge den sædvansmæssige Opfattelse anden Næringsret, navnlig Haandværksborgerskab, giver Adgang til akcessorisk Handel med dertil indkjøbte Varer af samme Art, som Vedkommende selv tilvirker, eller som det er almindeligt, at Haandværkere af samme Fag holder tilfals, f. Ex. Bogbindernes Salg af Skrivesager, Skomagernes af Galoger, Bøssemagernes af Krudt. Omvendt gives der flere Varer, hvormed heller ikke Handelsborgerne

---

trukket. Ved HRD. 11 Juli 1836 blev derimod den strengere Opfattelse fulgt, idet, som det sees af Voteringsprotokollen, Flertallet var uenig med Politirettens i Rt. 1836 S. 523 anførte Sætning. Højesteret kom imidlertid snart til det modsatte Resultat. Ved HRD. 18 Maj 1837 (Rt. S. 387) blev det nemlig ikke anseet som Handel, at en Bogbinder solgte Hatte, han havde indkjøbt hos Hattemagere som Filthatte og derefter selv overtrukket med Flos, jfr. ogsaa HRD. 15 Juni 1839 i Rt. S. 420 om Slagternes Salg af Huder og en Politiretsdom af 1837 (Schweigaard Handelsret S. 92), hvor man ej ansaa som Handel Modehandlerindens Afhændelse af Straahatte, som hun havde indkjøbt for at sælge dem efter at have forsynet dem med Baand. Og senere kan mærkes HRD. 15 Okt. 1850 (Rt. 1851 S. 118), hvor det under udtrykkelig Tilslutning i Voteringen til den ældre liberale Praxis, er anseet som haandværksmæssig Bearbeidelse, tilstrækkelig til at undtage fra Handelsbegrebet, — at tilskjære indkjøbt Glas til Ruder. Se forøvrigt det nævnte Foredrag i Mgbl. 1874, særlig om det Forhold, hvori Sælgeren maa staa til Arbeiderne, for at Salget skal være frit.

[1]) Se forøvrigt herom Hagerup l. c. S. 10—11.

uden videre er berettigede til at drive Handel, f. Ex. Brændevin og andre berusende Drikke, visse Apothekervarer. — Følgen af uberettiget Handel er en Bødestraf, som i Almindelighed kun rammer Sælgeren (L. 1842 § 37 jfr. § 14 b [1]) og først kan ilægges ved Salgets [2]) Fuldbyrdelse [3]). Selvfølgelig kan ingen Kjøbekontrakt, gaaende ud paa ulovlig Handel, kræves opfyldt fra Sælgerens Side [4]).

III. Egentlig Handel i den Udstrækning, hvori den ifølge L. 8 Aug. 1842 er bunden til «Borgerskab», ligger tildels til Grund for Begrebet «Handelsmand» (i snevrere Forstand) i flere vigtige privatretslige Love (jfr. Konkursl. § 6 jfr. § 4 angaaende de særegne Betingelser for merkantil Konkurs, L. om Gjeldsfængsel m. v. 3 Juni 1874 § 5 angaaende Pligt til Bogførsel, L. om Firmaregistre 3 Juni 1874 § 1 angaaende Pligt til Anmeldelse af Firma m. v.), nemlig forsaavidt som de, der driver Handel med de i L. 8. Aug. 1842 undtagne Varer, er udelukkede fra de om «Handelsmænd» i disse Love givne særegne Regler [5]).

Derimod dækker ikke L. 8 Aug. 1842 disse Loves Begreb af «Handelsmand» til den anden Side, idet enkelte, der efter særlige Love uden Handelsborgerskab «gjør sig en Næring af at afhænde dertil indkjøbte Varer» af anden Art end

---

1) For andre Tilfælde af ulovligt Kjøb og Salg se her L. 23 Mai 1863 § 3, 22 Juni 1863 § 9; jfr. ogsaa Schweigaard Kommentar til Krmll. 3 Udg. I. 212.

2) Mærkes kan dog her Forbudet til (autoriserede) Mæglere i L. 8 Septbr. 1818 § 14 (jfr. L. 8 Aug. 1842 § 36 og 5 Juni 1869 § 3) mod at indkjøbe Varer for egen Regning, hvad vistnok dog kun rammer Kjøb i den aabenbare Hensigt at drive en utilladt Handel; jfr. Hallager I. 189.

3) Ang., paa hvilket Tidspunkt Brændevinssalg til fraværende skal ansees fuldbyrdet, saaledes at Straf for ulovlig Handel kan anvendes, se HRD. 15 Juli 1879 i Rt. 1880 S. 113 jfr. HRD. 4 Novbr. 1868 i Rt. S. 867 og U. f. L. VIII. 441.

4) Jfr. Obl. a. D. S. 48.

5) Disse bør vistnok heller ikke anvendes paa Haandværkere, der driver den ovennævnte Smaahandel som Tilbehør til sin egentlige Næring, hvad dèr forøvrigt er et tvivlsomt Spørgsmaal, idet saaledes Forarbeiderne til L. af 1874 om Firmaregistre gjør en anden Opfattelse gjeldende.

de i L. § 16 nævnte, klarligen gaar ind under deres Omraade, f. Ex. Apothekere [1]).

De nævnte Love har forøvrigt taget Begrebet «Handelsmand» ogsaa i videre Forstand, idet de hertil tillige henregner dem, der driver enkelte til den uegentlige Handel hørende Næringer [2]).

IV. Hvor der ikke spørges om Anvendelsen af de nævnte Love, men om andre handelsretslige Regler, hvoraf de fleste hos os er sædvansmæssige, er det klart, at det er det videre, i den europæiske Handelsverden gjeldende Begreb, uden de ovenforklarede vilkaarlige Indskrænkninger, som bliver afgjørende. Saaledes er selvfølgelig Boghandlere og Agenter undergivne Handelsrettens almindelige Regler. De fleste af dem, der driver den i L. 1842 § 16 nævnte Smaahandel, vil forøvrigt neppe heller efter universelle Regler blive anseede som Handelsmænd.

Handelsmænd (i videre Forstand) driver gjerne sin Næring under et eget Forretningsnavn (Firma); Reglerne herom og om den dermed sammenhængende Anmeldelsespligt vil imidlertid findes fremstillede i anden Sammenhæng (jfr. Læren om Selskabskontrakter).

---

[1]) Jfr. HRD. 11 Januar 1881 i Rt. S. 329, der har anseet Apothekere pligtige til Bogførsel efter L. 3 Juni 1874 § 5.

[2]) Nemlig foruden Kommissionshandel: Bankforretninger, Skibsrederi (i Firmaregisterloven dog kun, forsaavidt det drives af uansvarlige Selskaber). De har derhos under samme Regler indbefattet enkelte Arter af Næringsdrivende, som i Almindelighed ikke engang henregnes til «Handelsmænd» i videste Forstand, nemlig de, der driver Bergværk, Udskibning (hvilken kun er egentlig Handel i det sjeldne Tilfælde, at indkjøbte Varer udskibes, jfr. forøvrigt om Retten dertil L. 15 Juni 1882), og Fabrikanter, hvilke sidste dog nu ogsaa oftere i fremmede Love er inddragne under Handelsrettens særegne Regler. Derimod har ingen af de nævnte Love opfattet Begrebet «Handelsmand» saa vidt, at de derunder har medtaget forskjellige andre til den «uegentlige Handel» i Almindelighed henregnede Næringer, saasom Agentur, Spedition, Assurance, Mæglerforretning.

§ 9.

Kjøbekontraktens Afslutning og Form.

Naar Parterne er blevne enige om Gjenstand og Kjøbesum (jfr. § 7), er Kontrakten i Almindelighed at anse som afsluttet, forsaavidt dens Istandbringelse ikke særskilt er gjort afhængig af Overenskomst om andre Punkter. Kun ganske undtagelsesvis har Lovgivningen, naar Salget foregaar ved Ejeren selv eller paa hans Vegne, bundet Afslutningen til visse Former (jfr. Arvel. § 74). Selv ved Salg af faste Ejendomme har saaledes den blotte mundtlige Overenskomst fuld forbindende Kraft mellem Parterne [1]). Noget andet er det, at disse i dette som i andre Tilfælde af betydeligere Salg — især, naar Fuldbyrdelsen først skal foregaa efter nogen Tids Forløb — for sin egen Skyld opretter skriftlig Kontrakt [2]). I Handelsverdenen bliver dette endog Regelen, navnlig naar Parterne ikke bor paa samme Sted, idet Afslutningen her, forsaavidt der ei bruges Agent, foregaar gjennem Brev eller Telegram. Den mest praktiske Form for skriftlige Kontrakter mellem Handlende paa samme Sted turde være de af Mæglerne udfærdigede Slutsedler [3]). Stemplet Papir er, selv ved fast Gods,

[1]) Dette gjaldt ogsaa, medens skriftlige Kjøbekontrakter ang. fast Gods skulde thinglyses ifølge Fdn. 9 Juni 1812 (ophævet ved L. 5 Mai 1836); thi Thinglysningen var kun paabudt for det Tilfælde, at Kontrakten var forfattet skriftlig (jfr. Fdn. 25 Mai 1804 § 14, der først ophævedes ved L. 7 Aug. 1827 § 4).

[2]) HRD. 18 Debr. 1880 i Rt. 1881 S. 73 viser, at man stiller strenge Fordringer til Beviset for, at en mundtlig Forhandling om Salg af fast Ejendom indeholder en virkelig afsluttet Kontrakt. — Se ellers om skriftlige Kjøbekontrakters Indretning Formularbøgerne: Ørsteds Formularbog, 4de Oplag 1817, Rolfsens jurid. Formularbog, 5 Udg. ved A. Færden, Kristiania 1889, T. Hindenburg, Juridisk Formularbog, 2den Udg., Kbhvn. 1886.

[3]) Slutsedlen, der tildels skrives paa trykte Formularer efter den autoriserede Protokol, er egentlig kun Fuldmægtigens skriftlige Bevidnelse om den for Mandanten med Tredjemand sluttede Handel og dens Vilkaar (jfr. Mæglerloven 8 Septbr. 1818 §§ 6 og 11); men den har dog, dels sædvansmæssig, dels efter Lovens egen Anvisning (jfr. Børsloven af s. D. § 5), nogetnær samme Betydning, som om skriftlig Kontrakt mellem Parterne selv var oprettet. Ogsaa

kun nødvendigt til Kjøbekontrakten, saafremt Thinglysning af denne forlanges (L. 11 April 1885 § 8).

Saafremt Salget derimod foregaar mod Ejerens Vilje til Fyldestgjørelse af en Ret i Tingen, saasom ved en Udlægs- eller Panthaver, har Lovgivningen til Sikkerhed for Ejeren og andre interesserede paabudt Iagttagelsen af visse Former, — det offentlige Auktionssalg efter en Kundgjørelse og med tildels bundne Salgsvilkaar [1]).

Ejeren, som selv vil sælge sine Ting ved (frivillig) Auktion, er ganske ubunden i denne Henseende, saaledes, at han, naar han opraaber sit Gods uden at gaa gjennem den offentlige Auktionsforvalter, ligefuldt maa betale de i Lovgivningen paabudne Sportler [2]).

I de ovennævnte Tilfælde, hvor den saakaldte Tvangsauktion afholdes, er selve Afslutningen af Kjøbekontrakten mellem Udbyderen og Kjøberen en frivillig Sag. Der er imidlertid andre Forhold, hvor Salget ialfald tildels maa siges at være tvunget, nemlig hvor en Person efter Lov eller tidligere Overenskomst har Gjenkjøbs-, Forkjøbs-Ret eller desl. [3]). Herom vil der handles nærmere i næste §.

---

hvor Kjøbekontrakten mellem Handlende indgaaes ved andre Slags Fuldmægtige, saasom Reisende, udstedes stundom Slutseddel. Se ellers om Slutsedler Hindenburg om Kjøb og Salg S. 40 jfr. 163; jfr. ogsaa Retst. 1885 S. 599 og 725.

[1]) Jfr. især Fdn. 19 Decbr. 1693, L. 30 Aug. 1842, 6 Mai 1854, L. om Kundgjørelsestidende 19 Juni 1882 § 1 e jfr. L. 14 Mai 1886. Om det nærmere maa henvises til Procesretten (jfr. Schweigaard Proces II, især §§ 207, 208, 214 og 218); jfr. ogsaa Hagerup Panteret § 54.

[2]) Jfr. HRD. 12 Sept. 1845 i Rt. S. 599, 26 Okt. 1861 i Rt. S. 796, Skr. 13 Novbr. 1873 og 12 Novbr. 1874. Se ogsaa L. 17 Juni 1869, især §§ 1 og 10 om, at ogsaa dette Baand paa frivillige Auktioner vil bortfalde, naar den nævnte Lov træder helt i Kraft ved de ældre Auktionsforvalteres Afgang; jfr. L. 15 Juni 1883 om Licitationer.

[3]) Jfr. Hagerup om Kjøb og Salg S. 11—13.

§ 10.

Særegne Vilkaar, som knyttes til Kjøbekontrakten [1]).

Kjøbekontraktens almindelige Indhold kan paa mangfoldige Maader afændres gjennem særlig aftalte Vilkaar. Som saadanne kan fortrinsvis mærkes:

I. I Sælgerens Interesse.

1) Forbehold om, at hele Kontraktsforholdet skal omgjøres — saaledes at ogsaa den solgte og overleverede Ting, med eller uden de af Kjøberen oppebaarne Frugter o. desl., tilbagegives Sælgeren — saafremt Kjøberen ikke opfylder sine Forpligtelser og navnlig ikke betaler Kjøbesummen *(lex commissoria)*.

2) Forbehold fra Sælgerens Side om at kunne træde tilbage og opløse hele Forholdet, hvis han finder en bedre Kjøber *(in diem addictio)*.

Ved begge disse Vilkaar maa det nøje mærkes, at de hos os — forskjelligt fra, hvad der gjaldt i den romerske Ret — i sig selv kun har obligatorisk Virkning og saaledes fra det Øjeblik, Kjøberen allerede har erhvervet fuld Retsbeskyttelse ligeoverfor Tredjemand, ikke kan opretholdes mod denne af Sælgeren. Ved fast Gods kan han vistnok sikre sig ved at faa Forbeholdet indtaget i Skjødet eller ialfald lade det thinglyse senest samtidig med dette. Men er en Løsøregjenstand solgt paa saadant Vilkaar, kan Sælgeren ikke i noget Fald gjøre sin Ret gjeldende ligeoverfor Tredjemand, som i god Tro har erhvervet den fra Kjøberen ad frivillig Vej, ligesaalidt som han kan tilbagesøge den fra Kjøberens Konkursbo eller fra Kreditorer, som har faaet den i Besiddelse gjennem Udlæg. Ejendomsretten er nemlig her engang, om end med en resolutiv [2]) Betingelse, gaaet over til Kjøberen, og der er efter vor Rets Grundsætninger intet Middel, hvorved saadanne Ind-

---

[1]) Jfr. Hurtigkarl S. 85 ff., Hallager I. § 58, Gram, S. 57 ff., Hagerup om Kjøb og Salg § 4; se ogsaa det tyske Civillovudk. §§ 470—487 med Motiver.

[2]) Saafremt de nævnte Vilkaar skulde være at opfatte som suspensive, maa derimod i denne Henseende gjelde det samme, som nedenfor ved *pactum reservati dominii* er forklaret.

skrænkninger i Ejendomsret til Løsøre kan gjøres virksomme ligeoverfor Tredjemand. Med andre Ord: den nærværende (aktuelle) og den tilkommende (eventuelle) Ejendomsret kan ikke her paa en Gang nyde Retsbeskyttelse mod denne, og selvfølgelig maa da Fortrinet gives den nærværende som den vigtigste.

Forskjelligt fra de hidtil nævnte Vilkaar er det langt sædvanligere

3) Forbehold af Ejendomsretten (*pactum reservati dominii*) eller den Aftale, at Kjøberen, skjønt Tingen overleveres ham, ikke skal være Ejer, førend et bestemt Vilkaar, især da Kjøbesummens Betaling, bliver opfyldt. Her er nemlig ikke hele Kontrakten, men kun Ejendomsoverdragelsen betinget, og det er ingenlunde nødvendigt, at Sælgerens Tilbagesøgning af Tingen her medfører hele Kontraktsforholdets Ophævelse og derved ogsaa fritager ham fra paany at overdrage den, om f. Ex. Kjøberen skulde tilbyde kontant Betaling. Ved Salg af fast Gods er et saadant Forbehold lidet kjendt, da man her opnaar en lignende Sikkerhed for Sælgeren paa en langt mere praktisk Maade, nemlig ved den Aftale, at Skjødet ikke kan kræves udstedt eller ialfald ikke thinglyst, førend Betalingen er i Orden [1]). Ved Løsøre forekommer det derimod meget hyppig og har da fremkaldt det Spørgsmaal, om et saadant Vilkaar har nogen Virkning ligeoverfor Tredjemand, naar Tingen er Kjøberen overleveret.

Vil man afgjøre dette Spørgsmaal alene efter de almindelige Regler for Rettigheders Beskyttelse, synes det rigtignok utvivlsomt, at Sælgeren her, saalænge Ejendomsretten ikke efter Kontraktens Medfør er overgaaet til Kjøberen, maa kunne vindicere Tingen fra hvemsomhelst [2]). Thi naar det er aftalt, at Kjøberen ikke endnu skal være Ejer, maa han jo ansees, som om han besidder Tingen paa Sælgerens Vegne, saa at Tredjemand ved at kjøbe den eller

---

[1]) Jfr. forøvrigt om denne og andre Betingelser for Ejendomsrettens Overgang ved fast Gods Aagesen Program 1871 S. 35—7, 69 ff., samt om Singulærsukc. S. 135 ff., Matzen dansk Tingsret S. 129, 133, 220 ff.

[2]) Dette var i ældre Tid omtvistet; jfr. derimod Hallager I § 58, Gram S. 53—9.

gjøre Udlæg deri osv. ingen større Ret kan erholde, end om han havde sat sig i samme Forhold til lejet Gods. Derimod kan der hentes en vægtig Indvending mod denne Afgjørelses Rigtighed fra L. 12 Okt. 1857 § 1, som gjør Underpant i Løsøre, saaledes ogsaa i en solgt rørlig Gjenstand til Sikkerhed for Kjøbesummen, ugyldigt ligeoverfor Tredjemand, og som efter sin Tanke og sit Øjemed synes at burde komme til Anvendelse paa enhver Retshandel, der i Virkeligheden gaar ud paa en lignende Sikkerhedsstillelse [1]). Denne Indvending kan dog neppe i Almindelighed være afgjørende for vort Tilfælde. Det maa nemlig fremhæves, at Salg med Forbehold af Ejendomsretten, om det end i Regelen tillige tjener samme økonomiske Formaal som Underpant, dog — naar Aftalen, hvad her forudsættes, er helt igjennem alvorlig ment — ingenlunde alene opløser sig i den samme Slags Sikkerhedsstillelse. Dette forstaaes bedst, naar man tænker sig denne Retshandel anvendt i Tilfælde, hvor kontraktsmæssigt Underpant fremdeles er fuldgyldigt, f. Ex. ved Skib [2]). Det er nemlig i flere Henseender klart, at Salg med Forbehold af Ejendomsretten her har sin selvstændige Opgave og langtfra kun er ensbetydende med Underpant. Sælgeren kan saaledes, medens han fremdeles er Ejer, lægge langt stærkere Baand paa Kjøberens Raadighed over Tingen end, naar han kun er Panthaver for Kjøbesummen, men beholder til Gjengjeld i Regelen ogsaa *periculum rei*, hvorfor han derimod i sidste Tilfælde er fri [3]). Og medens ved Anvendelse af Underpant til Sikkerhed for Sælgeren ikke blot dennes Panteret, men ogsaa Kjøberens Ejendomsret er fuldt beskyttet ligeoverfor Tredjemand, er det ved den her omhandlede Retshandel, ligesom i de ovenfor under No. 1 og 2 nævnte Tilfælde, kun den nærværende Ejendomsret, altsaa Sælgerens, som nyder fuld Retsbeskyttelse,

---

[1]) Fra dette Standpunkt har nu Hagerup, der tidligere i sit Skrift om Kjøb og Salg S. 14 Note 4 havde sluttet sig til den herskende Lære, i sit Skrift om Panteretten S. 123—4 anseet Retshandlen for ugyldig ligeoverfor Tredjemand.

[2]) Som Exempel kan her nævnes det i U. f. L. VIII. 334 forekommende Tilfælde.

[3]) Jfr. Joh.s Bergh i Rt. 1872 S. 475.

hvorimod Kjøberens betingede Ret til at blive Ejer ifølge Kontrakten ikke kan gjøres gjeldende ligeoverfor Tredjemand [1]). Paa Grund af denne Retshandlernes indre Forskjellighed kan det ikke være berettiget uden videre at anvende Forbudet mod Underpant i Løsøre paa Salg af dette med Forbehold af Ejendomsretten, om man end ved Anerkjendelsen af det sidste faktisk kan komme til at afsvække hint Forbuds Virkeevne. Noget andet er det, at man overensstemmende med almindelige Grundsætninger for Bedømmelsen af Proformaværk ikke kan opretholde den nævnte Retshandel i Tilfælde, hvor de særegne Omstændigheder viser, at en Omgaaelse af L. 12 Okt. 1857 § 1 foreligger. Og under Hensyn til Retshandlens vistnok hyppigste praktiske Anvendelse tør man neppe gjøre strenge Fordringer til det Modbevis, som ansees tilstrækkeligt til at afkræfte det i dens ydre Fremtræden liggende formelle Bevis for, at man her har en virkelig forbeholdt Ejendomsret, ikke blot en skjult Pantsættelse.

Den her forsvarede Mening maa ogsaa siges nærmest at være den sædvansmæssig gjeldende. Ligesom man i den tidligere Praxis vistnok ikke betvivlede Gyldigheden ligeoverfor Tredjemand af det allerede da kjendte Forbehold af Ejendomsretten — uagtet det jo ogsaa dengang fra det her bestridte Standpunkt kunde paastaaes, at man derigjennem

[1]) Det maa derfor vistnok ogsaa antages, at f. Ex. en Exekutionsforretning til Fordel for en af Sælgerens Kreditorer, thinglyst før den i Kjøbekontrakten aftalte Frists («Lejetidens») Udløb, ogsaa gaar foran den besiddende Kjøbers Ret, selv om Betingelsen for dennes Overgang til fuld Ejendom senere virkelig indtræder, saasom ved «Lejesummens» nøjagtige Indbetaling i det ovennævnte Exempel. Man kan ikke her drage nogen anden Slutning fra de HRDomme, der angaar Pantebreve udstedte af Kjøberen, som besidder Godset uden endnu at kunne erholde Skjøde (jfr. især U. f. L. VIII. 238 og Rt. 1868 S. 383, Hallager Obl. II. 2 Udg. § 161 i. f.), da disse angaar fast Gods, — heller ikke fra den ofte anvendelige Regel, at en suspensiv Betingelses Indtræden har tilbagevirkende Kraft ved Beregning af Tiden for Rettighedens Stiftelse, da det ingenlunde kan antages, at dette ved Løsøre ogsaa gjelder i Sammenstød med Tredjemands Interesse.

omgik den Regel, at Underpant var uvirksomt ligeoverfor Tredjemand uden Thinglysning — saaledes er det efter L. 12 Okt. 1857 gjentagende blevet anerkjendt af Højesteret som i sig selv fuldt gyldigt [1]).

Stundom er det forøvrigt vistnok unødvendigt udtrykkelig at aftale et *pactum reservati dominii*, idet det paa Grund af de Omstændigheder, hvorunder Kjøbet er indgaaet, maa ansees som en stiltiende Betingelse, at Ejendomsretten først gaar over ved Betaling, f. Ex. ved Butiksalg, hvor Formodningen er for kontant Betaling som Vilkaar for Ejendomsrettens Overgang, og hvor Kjøberen endog kan blive straffet for Tyveri, om han desuagtet fjerner sig med de leverede Varer uden at have erlagt Kjøbesummen [2]). Derimod kan man ingenlunde, hvor ikke særegne Omstændigheder er tilstede, antage, at Aftale om kontant Betaling i sig indeslutter Forbehold af Sælgerens Ejendomsret til den overleverede Ting [3]). Om visse handelsretslige Forhold, hvor Loven særlig har beskyttet Sælgeren uden nogetsomhelst saadant stiltiende eller udtrykkeligt Forbehold, skal blive handlet nedenfor (jfr. § 16).

4) Forkjøbsret (*pactum protimiseos*) eller en Overenskomst om, at den forrige Ejer, saafremt Kjøberen igjen vil

---

[1]) Se især HRD. 5 Dcbr. 1885 i Rt. 1886 S. 261, hvilken Dom, der tilstod Sælgeren Vindikationsret ligeoverfor Kjøberens Konkursbo, angaar et i senere Tid meget praktisk Tilfælde, Udleje af Bohave og andet Løsøre med Vilkaar, at Lejetageren bliver Ejer, naar den samlede Lejesum er betalt, — altsaa en suspensiv betinget Kjøbekontrakt; jfr. særlig Udtalelserne i Voteringen S. 263 og 264—5, paa hvilket sidste Sted Forbehold er gjort for Tilfælde af virkelig Omgaaelse. Se ogsaa HRD. 3 Juni 1868 i Rt. S. 540 og U. f. L. VIII. 333, 7 Sept. 1872 i Rt. S. 748, og 22 Mai 1886 i Rt. S. 766; jfr. ogsaa ORD. i U. f. L. III. 151 og Byretsdom i Rt. 1871 S. 308. Se om denne «Møbelleje» ogsaa Dernburg preuss. Obl. § 155.

[2]) HRD. af 2 Juni 1877 i Rt. S. 606, jfr. ogsaa Rt. 1875 S. 138 og 1879 S. 813.

[3]) HRD. 25 Mai 1850 i Rt. S. 561 synes at kunne paaberaabes som afgjørende for den ovenantagne Mening; derimod ikke HRD. 20 Novbr. 1847, da Kjøbesummen her vistnok var krediteret (jfr. Rt. S. 757). Se forøvrigt Hagerup om Kjøb og Salg S. 168, Matzen dansk Tingsret S. 197, Hindenburg S. 150 ff. Den sidste og endmere Aagesen (Indl. S. 602 ff. og Afh. om Konnossementer) gaar videre i at beskytte Sælgeren; jfr. derimod Evaldsen Obl. sp. D. S. 47 ff.

sælge Tingen, skal være fortrinsberettiget til at erholde den, hvis han vil betale ligesaa meget som en anden Byder[1]). Om dette Vilkaar gjelder det samme, som ovenfor under No. 1 og 2 blev anført, med Hensyn til Virkningen mod Tredjemand[2]). Der er heller intet til Hinder for, at Parterne ved fast Ejendom gjennem thinglyst udtrykkelig Overenskomst gjør Forkjøbsretten saa stærk, at den maa agtes af enhver, som ikke har ældre tinglige Rettigheder i Godset, saaledes ogsaa af den, der vil bortsælge det med Hjemmel af Pant eller Indførsel. Formodningen kan dog neppe være for, at Sælgeren har tænkt at forbeholde sig en Ret, der ogsaa skulde kunne gjøres gjeldende ligeoverfor tvungen Realisation eller i Konkursbo[3]).

Den engang fremsatte Lære, at Forkjøbsret skulde bortfalde ved enhver offentlig Auktion, saaledes ogsaa den frivillige, naar der kun var givet den berettigede Meddelelse om denne[4]), er ugrundet, da Retten bestaar i at gaa ind i en andens Bud, ikke i at gjøre Overbud[5]).

---

[1]) Jfr. t. Ex. Rt. 1863 S. 171 og 1866 S. 184. At der maa levnes Sælgeren en rimelig Betænkningsfrist til Udøvelsen af hans Forkjøbsret, naar han faar Underretning om Kjøberens tilsigtede Salg, se HRD. i Rt. 1889 S. 489.

[2]) Forøvrigt maa det bemærkes, at Forkjøbsrettigheder finder Sted ogsaa i flere Forhold ifølge Lovgivningens umiddelbare Bud. Som saadanne kan især mærkes L. 5. 3. 51 jfr. Søfartslovens § 7, Fdn. 18 Juni 1723 jfr. Fdn. 25 Febr. 1733, L. 20 Aug. 1821 § 26 og 4 Aug. 1827 § 2, L. 23 Juni 1888 § 5, Priv. 23 April 1744 § 2 (jfr. HRD. 8 Juni 1876 i Rt. S. 519). Der findes ogsaa meget praktiske kontraktsmæssige Forkjøbsrettigheder, som er grundede paa anden Kontrakt end tidligere Kjøb og Salg, saasom især i Bygselforholdet med Hensyn til visse Varer, som Bygselmanden maatte afhænde, f. Ex. Fisk (jfr. Rt. 1883 S. 497).

[3]) Jfr. HRD. 9 April 1870 i Rt. S. 379 og U. f. L. X. 236. Ogsaa den legale Forkjøbsret maa i Regelen antages at bortfalde i Tilfælde af Tvangsauktion.

[4]) Dette var lært af Hurtigkarl II. 1. 37 og 2. 87; se derimod især Ørsted Hb. IV. 22 og Hallager Obl. I. 208 ff.

[5]) Jfr. L. 20 Aug. 1821 § 26, 4 Aug. 1827 § 2 for enkelte legale Rettigheder. Undtagelsesvis har Søfartsl. § 7 i. f. udelukket Medejernes legale Forkjøbsret for det her omhandlede Tilfælde.

5) Sælgeren kan ogsaa forbeholde sig ubetinget Ret til i en vis Tid at faa Tingen tilbage enten for Kjøbesummen eller for en anden, vilkaarlig bestemt Sum, altsaa hvad enten Kjøberen selv ønsker at skille sig ved Tingen eller ikke (Gjenløsnings- eller Gjenkjøbsret, *jus retractus*[1]). Især forekommer saadant Salg hyppig som en Form for Pantelaan, dels for at omgaa Forbudet i L. 12 Okt. 1857 § 1, dels for at opnaa en lettere Realisation end Tvangsauktionen; jfr. herom L. om Politivæsnet i Kristiania 26 Mai 1866 § 2 a[2], L. om Rentefodens Frigivelse 29 Juni 1888 § 4. Om Virkningen ligeoverfor Tredjemand gjelder det samme som under f. No. forklaret[3]).

II. I Kjøberens Interesse

kan der ogsaa tages forskjellige Forbehold, f. Ex., at Kjøbet skal gaa tilbage, hvis ikke Tingen leveres til fastsat Tid, eller at Kjøberen selv efter denne Levering skal være berettiget til i en vis Tid at faa Kjøbesummen igjen mod Tingens Tilbagegivelse. Det vigtigste og hyppigst forekommende af saadanne Vilkaar er imidlertid det saakaldte Kjøb paa Prøve eller, at Kjøberen betinger sig Ret til at træde tilbage, hvis han ved nærmere Eftersyn ikke finder sig tilfreds med Tingen[4]).

III. Blandt de forskjellige særegne Arter af Kjøbekontrakter eller særegne Navne derpaa, som forekommer i Handelsverdenen, kan her ogsaa mærkes: Kontantkjøb, naar Vare og

---

[1]) Ogsaa paa legale Gjenløsningsrettigheder har man flere vigtige Exempler, hvorom maa henvises navnlig til Tingsretten. Den Ejeren forbeholdte Løsningsret ved Realisation efter Pant eller Udlæg har tabt sit egentlige Væsen, efterat det er blevet Regel, at Tvangssalget først kan foregaa efter Løsningstidens Udløb, jfr. Schweigaard Proces II. 3 Udg. S. 407 og en Afhandl. i Rt. 1859 S. 92, 401—24 og 464.

[2]) Jfr. ogsaa Hagerup Panteret S. 122—3, Hallager Obl. II § 160. Om det i Middelalderen brugelige Salg af denne Art se Aubert Kontraktspantets Historie (Rt. 1872) IV No. 2.

[3]) Jfr. Hagerup om Kjøb og Salg S. 11, hvor det dog er antaget, at saadan Kontrakt aldrig gjelder mod Konkursbo.

[4]) Jfr. Hagerup S. 15—17; HRD. Rt. 1887 S. 301.

Kjøbesum skal leveres i Sammenhæng, hvilket i Tvivlstilfælde formodes ment, — Kreditkjøb, naar Sælgeren har krediteret Kjøbesummen, saaledes at Varen først bliver at yde, — Prænumerationskjøb, hvor Kjøbesummen skal betales først, — Fixforretning, naar Varens Levering udtrykkelig er bestemt at skulle ske nøiagtig til eller inden bestemt Tid, — Leveringskjøb (Tids- eller Terminkjøb), naar Varen først skal leveres mod aftalt Pris til et senere Tidspunkt, hvad enten mod Kontant eller Kredit. Saafremt Kontrakten i det sidstnævnte Forhold i Virkeligheden kun gaar ud paa, at den ene af Parterne skal betale den anden Opfyldelsestidens og Afslutningstidens Prisforskjel, uden at nogen Vare leveres — hvad der ogsaa ofte kaldes Terminkjøb — foreligger ingen Kjøbekontrakt, men kun et Væddemaal[1]). Distancekjøb kaldes det, naar Kontrakten skal opfyldes paa et andet Sted end, hvor den er indgaaet, hvilket formodes, naar udenbys Handelsmænd har bestilt Varer; det modsatte kaldes Pladshandel.

§ 11.

Kjøbekontraktens Virkning. Kjøberens Retsstilling ligeoverfor Tredjemand før dens Fuldbyrdelse.

I. Kjøbekontraktens almindelige Hovedvirkning er da naturligen den, at der for Kjøberen opstaar en Ret til at kræve den solgte Gjenstand ham overdragen til Ejendom eller lignende Raadighed mod, at han paa sin Side betaler Kjøbesummen til fastsat Tid.

Det er en klar Følge heraf, at Sælgeren intet maa foretage, som vil hindre ham fra at opfylde sin Forpligtelse ligeoverfor Kjøberen. Ikke blot er han naturligvis ganske uberettiget til at overdrage Tredjemand Rettigheder i Tingen, som kan være Kjøberen til Fortrængsel[2]); men der er ogsaa

[1]) Jfr. J. Lassen sp. D. S. 24.

[2]) Derimod kan Sælgeren ikke blot have Ret, men endog Pligt til at overdrage Rettigheder af en anden Art, f. Ex. almindelig Husleje ved en solgt Lejegaard under visse Omstændigheder.

fra Kontraktens Afslutning lagt et stærkt Baand paa hans faktiske Raadighed over Gjenstanden, idet han er forpligtet til, ialfald saavidt det staar til ham, at overdrage denne i uskadt Stand. Det er saaledes klart, at, om end Hugst til Husbehov fremdeles vil være tilladt, naar Skoven taaler det, vil han aldeles ikke kunne hugge til Salg [1]).

II. Kjøberens oven nævnte Ret til Tingen er, saalænge der saaledes alene foreligger en sædvanlig Kjøbekontrakt, en rent obligatorisk og personlig, som altsaa kan gjøres gjeldende mod Sælgerens Arvinger i hans solvente Bo, men derimod ikke mod Tredjemand, som gjennem frivillig eller tvingende Retsstiftelse har erhvervet Ejendomsret o. desl. i Tingen, eller mod Sælgerens Konkursbo. Dette følger for fast Ejendom af Thinglysningsvæsenets Grundsætninger [2]) og for Løsøre deraf, at vor Ret ikke kjender noget Tilfælde, hvori saadanne Løfter om Overdragelse af Ejendoms- og anden tinglig Ret her kan vinde Beskyttelse mod godtroende Tredjemand.

Det kan ikke herimod komme i Betragtning, at L. 5. 3. 42 efter sit Bogstav altid synes at give den ældre Kjøber Fortrinet fremfor senere frivillige Retsstiftelser; thi den nævnte Artikel — hvis Optagelse i Lovbogen kun skyldes ukritisk Brug af de ældre norske Love, som havde fulgt ganske andre Grundsætninger for tinglige Rettigheders Beskyttelse end de danske Kilder, hvorpaa ellers Lovbogens Ordning af disse Forhold er bygget — maa, især da den nærmest angaar fast Gods, ialfald indskrænkes til ikke at gjelde ligeoverfor yngre

[1]) Jfr. hermed Schweigaard Proces II. 3 Udg. S. 401 om de Indskrænkninger, en Indførsel paalægger Ejeren. Det maa mærkes, at, da der her ikke er den samme Sikkerhed for Ejendomsrettens Overgang som efter en Kjøbekontrakt, er det Baand, denne paalægger Ejeren, endnu noget mere vidtgaaende. Den Kjøber, der allerede har faaet Gaarden i Brug, men dog endnu ikke har ubetinget Ret til Skjøde, har heller ikke Ret til Hugstsalg, jfr. HRD. Rt. 1865 S. 78, hvor Ansvar blev ilagt for Forringelse af Skovens Værd, da Handlen blev ophævet.

[2]) Jfr. Tillægget til nærværende Skrift, hvor det tillige vil blive undersøgt, om det gjør nogen Forandring heri, at Kjøbekontrakten er thinglyst.

fuldbyrdet Kjøb, da den ellers vilde komme i afgjørende Strid med de foregaaende Hovedartikler i dette Emne, L. 5. 3. 39—41 [1]).

Saafremt det derimod ved en individuelt bestemt Løsøregjenstand er kommet længere end til en saadan blot obligatorisk Forpligtelse, og der allerede foreligger en Viljeserklæring om Ejendomsrettens Overgang, er Virkningen heraf ligeoverfor Tredjemand vistnok nu omtvistet (jfr. nedenfor § 16); men det er ialfald hos os udenfor Tvivl, at ikke enhver Kjøbekontrakt om Løsøre kan formodes at indeholde en saadan tinglig Overenskomst [2]).

At Kjøberen allerede har faaet Tingen i Besiddelse, gjør ingen Forandring i det ovenfor fremstillede Forhold, saalænge, som forudsat, kun en obligatorisk Overenskomst foreligger [3]). Noget andet er det, at, naar Løsøre er overleveret Kjøberen, vil Formodningen altid være for, at det er endeligen overdraget til Ejendom.

III. Saafremt den Tredjemand, mod hvem Kjøbekontrakten gjøres gjeldende, har sikker Kundskab om dens Tilværelse, staar imidlertid Sagen tildels anderledes.

Der maa her sondres mellem forskjellige Klasser af Tredje-

---

[1]) Jfr. Aubert de norske Retskilder I. 110, 130 og 348. Se forøvrigt om denne i sin Tid meget omtvistede Artikel Ørsted Hb. IV. 392 ff., Larsen II. 1. 287, Gram I. 114, Faith jurid. Afh. (Kbhvn. 1850) S. 332 ff., Aagesen Progr. 1871 S. 14 ff., Hagerup om Tradition S. 96 og nedenfor S. 64 ff.

[2]) Jfr. Hagerup om Tradition S. 166.

[3]) Jfr. t. Ex. HRD. i Rt. 1884 S. 41, hvor en Indførsel for Sælgerens Gjeld i det faste Gods, hvoraf denne i Pantebogen endnu stod som Ejer, opretholdtes ligeoverfor den Kjøber, der havde tiltraadt Besiddelsen ifølge en flere Aar ældre Kjøbekontrakt. Se ogsaa HRD. 19 Septbr. 1863 i Rt. S. 699, hvorved en Bygselmand, der ved uthinglyst Kontrakt havde kjøbt $^2/_3$ af Gaarden for en Kjøbesum, som erklæredes afgjort ved Afstaaelse af Brugsretten til den øvrige Tredjedel, forgjæves ligeoverfor Sælgerens insolvente Bo paastod Skjøde udstedt og maatte nøje sig med at faa denne Tredjedel tilbage og sin Bygselsret i det hele anerkjendt. Jfr. om Kjøberens Stilling til Sælgerens Konkursbo i Almindelighed Schweigaard Proces III. 267 ff., Deuntzer Skifteret S. 217 ff.

mænd. Er det Sælgerens Kreditor, som har gjort Udlæg i Tingen, eller er det hans Konkursbo, mod hvem saadan Kundskab paaberaabes, kommer den vistnok ikke i Betragtning, da Gjeldsforfølgning mod lovlig Ejer kun kan hindres af saadanne ældre Rettigheder, der efter sin Art er beskyttede mod enhver Tredjemand [1]), ligesom særlig for Konkurstilfælde det Princip her kommer til Anvendelse, at uprivilegerede Fordringer intet indbyrdes Fortrin har, uanseet om nogen af dem er vitterlig for alle.

Anderledes derimod, om Tredjemand udleder sin Ret fra Forhandlinger med Sælgeren. Saafremt han allerede ved Afsluttelsen af den Kontrakt [2]), ifølge hvilken han siden har erhvervet Ejendomsret, Panteret eller desl. i Tingen, bevislig kjendte den ældre Kjøbekontrakt, saaledes at han maatte forstaa, at Sælgeren forbrød sig imod denne, da har han ved desuagtet at indlade sig paa Retshandlen gjort sig medskyldig i sin Hjemmelsmands Kontraktsbrud og er derved ialfald bleven erstatningspligtig ligeoverfor Kjøberen. Og forudsat, at ikke særegne Omstændigheder er forhaanden, vil som Følge heraf denne ligeoverfor ham personlig kunne fordre Anerkjendelsen af sin bedre Ret, saasom ved Udlevering eller Skjødning af Tingen, Pantebrevets Aflysning o. desl.

Den ovenfor fremstillede Opfattelse, der ialfald i Resultaterne er stemmende med den længe herskende Theori [3]), er nu ogsaa i begge Retninger for et vigtigt beslægtet Tilfælde bleven fulgt af Lovgivningen, idet L. 29 Juni 1888

---

[1]) Jfr. HRD. 3 Novbr. 1859 i Rt. 1860 S. 89 og 1 April 1886 i Rt. S. 508—9.

[2]) Erhverves Kundskaben først mellem Kontrakten og dens Fuldbyrdelse, har den i Almindelighed ingen Betydning; jfr. Aagesen Progr. 1871 S. 98—9.

[3]) Se Larsen II. 2. 54—5, Hallager Obl. II. 2 Udg. 354, 365—6 og 457—8 (jfr. 1ste Udg. S. 352—3), Gram II. 1. 239, Scheel Privatr. alm. D. II. 243, V. C. Ussing om Overdragelse af tinglige Rettigheder S. 105—6, Aagesen Program 1871 S. 12 ff. jfr. 19 ff. og 98—9, om Singulærsukc. S. 80 ff. jfr. 16 Note, Indl. til Form. S. 167, 211 ff., 556 ff., 594 ff., Matzen dansk Tingsret S. 186 ff., 539—40, jfr. Obl. a. D. S. 50.

§ 10 medfører, at uthinglyst Ægtepagt, hvorved fast Gods er gjort til Hustruens Særeje, kan gjøres gjeldende ligeoverfor den Tredjemand, som med bevisligt Kjendskab til Forholdet har faaet Godset overdraget ved thinglyst Skjøde, Pantebrev o. desl. — samtidig med, at den ikke under lignende Vilkaar opretholdes ligeoverfor Indførselshaver eller Konkursbo [1]). Efter dette (jfr. ogsaa Konkursl. § 48) maa, saavidt skjønnes, de nævnte Sætninger ansees som gjeldende Ret [2]).

IV. Hvad dernæst angaar Forholdet til de Tredjemænd, der atter udleder sin Ret fra den svigagtige yngre Kjøber, da er det for det første klart, at der intet Grundlag findes, hvorpaa den ældre Kjøbekontrakts Indehaver kunde støtte nogen Ret mod den, der i god Tro har faaet Tingen videre overdragen til Ejendom, Pant o. desl. Mere omtvistet er derimod Forholdet til den svigagtige yngre Kjøbers Konkursbo eller hans Kreditor, som har gjort Udlæg i den kjøbte Ting. Medens man tidligere [3]) her i Almindelighed blev staaende ved den Betragtning, at den ældre Kjøber ved den yngre Kjøbers Retsbrud kun har vundet et rent personligt Erstatningskrav, idet Tingen selv forøvrigt maa behandles som enhver anden, der er gaaet over i dennes Eje — er det i senere Tid med Rette gjort stærkt gjeldende i dette og beslægtede Tilfælde [4]), at den nævnte Betragtning er rent

[1]) Regelen findes allerede i det første Udkast § 10, og Motiverne viser, at Forfatterne har gaaet ud fra den oven fremstillede Opfattelse af vor Rets Grundsætninger i dette Punkt; jfr. Oth. Prop. 1876 No I S. 14—15. Jfr. ogsaa ovenfor S. 19.

[2]) De vægtige Indvendinger mod den herskende Theori, som i Tilslutning til den nyere tyske Retsopfattelse (jfr. Motiver til det tyske Civillov-Udk. III. 700—1) er fremsatte af Hagerup, Panteret S. 143 ff., maa saaledes vistnok siges at komme for sent til at faa Indflydelse paa, hvad der skal ansees som gjeldende hos os. Forøvrigt bliver der Leilighed til at komme nærmere ind paa disse Spørgsmaal i Læren om Thinglysning. Af lignende Mening er Evaldsen Obl. sp. D. S. 41 ff.

[3]) Se især Scheel Privatr. alm. Del II. 243.

[4]) Saasom, hvor Kjøberen ved Svig har fremkaldt selve Salget; jfr. Obl. a. D. S. 101.

formalistisk [1]). At Kreditorernes Adgang til Fyldestgjørelse skulde udvides til Tredjemands Skade ved deres Skyldners svigagtige Erhvervelser, er nemlig i sig selv saa stridende mod sand Retfærdighed og mod den nyere Konkurslovgivnings Bestræbelser for at forebygge uredelige Forføjelser i andre Retninger fra Skyldnerens Side [2]) — at et saadant Resultat kun kan antages, forsaavidt den positive Lovgivning skulde frembyde nogen afgjørende Hindring mod at følge den billigere Mening. For Løsøres Vedkommende er nu dette saa langtfra Tilfældet, at man tvertimod for denne ogsaa kan paaberaabe Konkurslovens Forskrifter i §§ 38 og 39 og dermed sammenhængende Regler for enkelte beslægtede Forhold, hvor Skyldneren udad optræder som Ejer af Gjenstande, som i Virkeligheden tilhører en anden, idet der er indrømmet denne Ret til at kræve dem udleverede af Boet.

Derimod er det et tvivlsomt Spørgsmaal, om ikke Thinglysningsvæsnets Principer med Hensyn til fast Gods fremdeles nøder til at følge den ældre strengere Mening. Dette kan imidlertid først besvares under Fremstillingen af Thinglysningsvæsnet [3]).

V. Saafremt den Tredjemand, mod hvem den ældre Kjøbekontrakt paaberaabes, selv endnu ikke har faaet Ejendomsretten osv. overdragen med fuld Beskyttelse (thinglyst Skjøde o. desl.), men alene støtter sin Ret til en anden Kjøbe- eller lignende Kontrakt, har det almindelig under Henvisning til L. 5. 3. 42 været lært, at den ældre obligatoriske Ret ubetinget gaar foran den yngre, saaledes at dette endog gjelder ligeoverfor den senere Kjøbekontrakts Indehaver, som

[1]) Jfr. Matzen d. Tingsret S. 186 ff. og især Aagesen Progr. 1871 S. 26, samme om Singulærsukc. S. 13 ff., 72 ff., og Indl. til Form. l. c.

[2]) Jfr. Schweigaard Proces III. 281.

[3]) Det er ovenfor forudsat, at den yngre Kjøbers Erhvervelse med Kundskab om den ældre Kontrakt maa opfattes som (civilretslig) Svig. Omstændighederne kan imidlertid være saadanne, at der blot kan lægges ham Uagtsomhed til Last. Isaafald er der neppe noget Grundlag, hvorpaa Tingen kunde søges tilbage fra den uagtsomme Kjøbers Kreditorer.

allerede har faaet en fast Ejendom i Besiddelse [1]). Forsaavidt det nu hermed menes, at den ældre Kjøber skal kunne fordrive en godtroende yngre Kjøber fra det faste Gods, er nu dette i hvert Fald urigtigt. En Kjøbekontrakt giver nemlig for sig alene ikke Hjemmel til at vindicere Godset fra en almindelig Besidder og altsaa endnu mindre fra en, der dog er Besidder i Medhold af en anden Kjøbekontrakt. Og overhovedet opløser den ældre Kontrakts Fortrinsret efter den uklare 5. 3. 42 sig alene i den selvsagte Regel, at Sælgeren er lige pligtig til først og fremst at fuldbyrde Salget i Forhold til den ældre Kjøber, selv om han retstridigen senere har indgaaet Salgskontrakt med en anden, og dette maa ved fast Gods lige fuldt gjelde, om den sidste allerede har faaet det i Besiddelse [2]). Heraf følger da naturligen igjen, at den første Kjøber er nærmest til at faa Ejendomsretten endelig overdragen ved Skjøde eller Overleverelse, naar begge paa en Gang fremtræder med Fordring derpaa, f. Ex. ved Intervention under et Søgsmaal mod Sælgeren eller samtidig Anmeldelse i dennes solvente Bo. En videregaaende Fortrinsret

---

[1]) Se saaledes Hallager Obl. I. § 59.

[2]) Mere ligger der ikke i den i Hallager Obl. l. c. paaberaabte HRD. 1 Dcbr. 1857 i Rt. 1858 S. 79—80. Sagen stod nemlig her mellem selve Sælgeren og den første Kjøber, der krævede Dom til Skjødets Udstedelse. Sælgeren negtede *principaliter*, at det var kommet til endelig Kontrakt mellem dem, og havde derfor anseet sig berettiget til kort efter at afslutte Kontrakt med en Tredjemand, der nu allerede i nogen Tid havde havt Gaarden i Besiddelse — uden dog endnu at have faaet Skjøde — hvorfor han *in subsidium* paastod sig tilpligtet kun at betale Erstatning for Kontraktens Misligholdelse i det hele. Medens Underretterne havde givet ham Medhold heri, dømte Højesteret ham — saafremt han ikke turde aflægge Negtelsesed — til at meddele Kjøberen lovligt Skjøde paa Gaarden, foruden til Erstatning for Afsavn. — Naar han allerede har faaet Skjøde og dette er thinglyst, kan selvfølgelig den første Kjøber som lovlig Ejer vindicere Godset fra den besiddende senere Kjøber. Dette kan dog hindres, saafremt denne forinden faar Skjøde og skynder sig at thinglyse det, da som før nævnt Kundskab om ældre obligatorisk Ret ikke svækker Ejendomserhvervelsen, naar den først er opstaaet efter egen Kontrakts Afslutning.

for den ældre Kjøber vilde komme i Strid med de almindelige Grundsætninger angaaende Vilkaarene for Rettigheders Beskyttelse ligeoverfor godtroende Tredjemand [1]).

VI. Den Kjøber, som ved Sælgerens Retsbrud hindres i at faa Tingen, har i hvert Fald almindeligt Erstatningskrav mod sin Hjemmelsmand. Om dettes Fyldestgjørelse indeholder den titnævnte 5. 3. 42 en Regel, som ogsaa er mindre klar, men vistnok rettest forstaaes saaledes, at der ved fast Gods i det mindste kan kræves Erstatning for et Aars Afsavn [2]).

De her fremstillede Regler er i det væsentlige ogsaa anvendelige, hvor man vil undersøge den Ret, der tilkommer Fordringshaveren ifølge lignende Kontrakter angaaende Overdragelse af tinglige Rettigheder, f. Ex. ved Bytte, Leje osv.

§ 12.

Kontraktens Opfyldelse fra Sælgerens Side [3]).

I. Sælgerens Forpligtelse til at skaffe Kjøberen Ejendomsret eller dermed beslægtet Raadighed over Gjenstanden leder til, at han maa holde denne rede til aftalt Tid og Sted og yde den fra hans Side nødvendige Medvirkning til Kontraktens Fuldbyrdelse. Omkostningerne herved, saasom ved Maaling af store Varepartier [4]) eller ved Skjødnin-

---

[1]) Jfr. hermed Aagesen Program 1871, navnlig S. 13, Obl. a. D. S. 179.

[2]) Jfr. Jul. Lassen Obl. sp. D. S. 7—9. Til Forklaring af de sex Uger i 5. 3. 42 kan mærkes Vanhjemmelsklausulen i de ældre Skjødeformularer, jfr. Hellvaders Formularbog.

[3]) Om Kjøberens Forpligtelser i Anledning af Kontraktens Opfyldelse handles hos Hagerup § 17; det ansees imidlertid ikke nødvendigt særskilt at fremstille de herhen hørende Regler, da de kun er en Anvendelse af, hvad der findes udviklet i Obl. alm. Del eller ialfald i andre Afsnit f. Ex. om Renter.

[4]) Se forøvrigt om Maaling og Veining L. 22 Mai 1875 især §§ 30, 31, 35, 41, jfr. om Brug af ujusterede Redskaber Fdn. 12 Spt. 1754 IV § 14, der fremdeles antages at være i Kraft, jfr. HRD. i Rt. 1876 S. 124 og 1879 S. 635 (L. No. 271) og 853, Skr. 20 Januar 1879. Se ogsaa HRD. 5 Febr. 1880 i Rt. S. 273 angaaende, i hvilket Land Maaling af en Tømmerladning skulde ske.

gen[1]) af fast Gods, falder derfor i Mangel af anden Aftale ham til Last[2]).

Derimod er Sælgeren ikke uden videre forpligtet til at levere den solgte Løsøregjenstand hos Kjøberen. Den naturlige og vel ogsaa sædvansmæssige Fortolkning af Kontrakten er den, at Kjøberen, hvor ikke anden særlig Overenskomst foreligger, maa afhente individuelt bestemte Ting der, hvor de ved Kontraktens Afslutning med begge Parters Vidende fandtes[3]), ellers hos Sælgeren, — generisk bestemte Ting[4]) derimod altid hos Sælgeren (efter Omstændighederne Bolig, Forretningslokale, Varelager). Dette gjelder, hvad enten Parterne opholder sig paa samme Sted eller ikke.

Mellem Kjøbmænd er det i sidste Fald sædvanligt, at Sælgeren overtager Forsendelsen fra Opfyldelsesstedet til Kjøberen. Men dette ansees heller ikke her at være hans Pligt uden særlig Aftale, saaat Kjøberen i Mangel af en saadan maa sørge for, at en Kommissionær modtager og forsender Varerne. Heraf følger igjen, at Sælgeren ikke er *in mora*, naar kun Varerne i sidstnævnte Tilfælde holdes rede hos ham eller paa andet kontraktmæssigt Leveringssted til den fastsatte Forfaldstid[5]).

Saafremt Forsendelsen er overtagen af Sælgeren, maa han først og fremst rette sig efter Kjøberens Ordre desangaaende, og, hvor saadan ikke foreligger, handle med en forstandig Fuldmægtigs Agtsomhed. I denne Egenskab optræder,

---

[1]) Derimod antages Kjøberen i Almindelighed, hvor intet er aftalt selv forpligtet til at sørge for Thinglysningen, jfr. Hallager Obl. I. § 63 og U. f. L. III. 56, VI. 243. Thinglysning og Aflysning af ældre Dokumenter, forsaavidt fornødent er for at skaffe Kjøberen «rent» Skjøde, falder naturligen Sælgeren til Last.

[2]) Jfr. hermed Hagerup S. 18—21; tysk Civillov-Udk. § 466.

[3]) Ved Tømmerhandel maa Forudsætningen i Almindelighed antages at være, at Kjøberen har at modtage Tømmeret paa Elvebakken eller paa det særegne «Annammelsessted», om saadant findes.

[4]) Jfr. Hagerup S. 139 og de strax nedenfor anførte Domme i Rt. 1868, 1880 og 1885.

[5]) Jfr. HRD. 27 Juni 1885 i Rt. S. 725, der dog ikke er Præjudikat. Se forøvrigt nogle Bemærkninger i HRVoteringen Rt. 1887 S. 333. angaaende en Isudskibning.

han nemlig her for Kjøberen, for hvis Regning og Risiko Forsendelsen foregaar[1]) fra det Øjeblik, Varerne er leverede til Fragtføreren (Jernbane, Skib osv.). Dette Fuldmagtsforhold er imidlertid her at anse som et af den særlige Kjøbekontrakts egne Vilkaar, saaledes at Kjøbesummen ikke kan kræves udbetalt, hvis Sælgeren — og det endog, om det sker af ham utilregnelige Aarsager — ganske hindres fra Afsendelsen. Ligeledes er han her skyldig i Mora, om han paa samme Maade forsinkes i Leveringen. Er derimod først Afsendelsen iværksat paa forsvarlig Maade, falder en uforudseelig Forsinkelse Kjøberen til Last[2]). Om Afsendelsen maa Sælgeren samtidig meddele denne Underretning, hvormed mellem Handelsmænd gjerne Fakturaen følger[3]).

II. I Henseende til Tiden for Gjenstandens Levering kan videre mærkes, at, saafremt ingen Dag er fastsat i Kontrakten, maa Kjøberen i Almindelighed strax kunne kræve den opfyldt fra Sælgerens Side[4]). Saavel i dette Tilfælde som, naar en Tid er aftalt, er dog denne Kjøberens Ret naturligvis afhængig af, at han tilbyder Kjøbesummen, forudsat at ikke den er krediteret eller andre særegne Omstændigheder er forhaanden. Noget egentligt Paakrav eller formelig Op-

---

[1]) Jfr. hermed det tyske Civillov-Udk. § 465 med Motiver (II. 326).

[2]) Jfr. herom Hagerup S. 19, Hindenburg S. 46 ff.; HRD. 29 Okt. 1868 i Rt. S. 848 og U. f. L. VIII. 542, hvor Sælgeren maatte betale Erstatning, fordi Kornet paa Grund af Vind og Veir var afskibet for sent; jfr. ogsaa den førnævnte Dom i Rt. 1885 S. 725 og en HRD. i Rt. 1880 S. 376 med det sammesteds S. 381 meddelte Responsum fra Kristiania Handelsstands Forenings 50-Mands-Udvalg om Betydningen af Klausulen «frit om Bord Salg».

[3]) Fakturaen angiver, uden Sælgerens Underskrift, de afsendte Colly's Tal og Mærker, indeholder Forklaring om Varerne, deres Pris, Kjøbesummens Forfaldstid, Udlæg o. desl., samt undertiden Bemærkninger vedkommende Varernes Modtagelse. Om Fakturaen som Bevismiddel se HRD. 11 April 1885 i Retst. S. 501 (Forfalskning af Faktura henført under Krll. 21—27). Som oftest sendes ogsaa Konnossement eller andet Fragtbrev; saafremt Sælgeren har Mistillid til Kjøberen, sendes disse sidste dog i Stedet til en Kommissionær.

[4]) Se ellers Hagerup S. 119.

fordring til at efterkomme Forpligtelsen er ikke nødvendig fra Kjøberens Side, saafremt Sælgeren skal bringe Gjenstanden til Kjøberen, og det, selv om ingen Dag er fastsat i Kontrakten. I andre Tilfælde, saaledes ogsaa ved Skjødning af fast Gods (jfr. HRD. 15 Mai 1872 i Rt. S. 449), maa Kjøberen tage det første Skridt gjennem Paakrav, naar ej nogen Dag er sat. Er dette derimod skeet, er Formodningen vistnok for, at Paakrav er unødigt; men Forholdet kan dog stille sig noget forskjelligt [1]).

Vægring ved at beholde Gjenstanden som for sent leveret maa af Kjøberen fremsættes snarest muligt, navnlig imellem Kjøbmænd [2]).

III. Sælgeren er forpligtet til at levere den hele Gjenstand, idet Kjøberen, naar ej andet er aftalt, kan vægre sig ved at modtage mindre Partier ad Gangen, ligesom han, naar det tilbudne er væsentlig mindre end det aftalte, kan hæve Kontrakten paa Grund af Misligholdelse [3]). — Paa den anden Side er selvfølgelig Kjøberen heller ikke forpligtet til at modtage mere, end han har kjøbt, og det fortjener her kun at bemærkes, at i Tilfælde maa det mellem Kjøbmænd iagttages strax at sende Protest mod at modtage det formeget leverede og samtidig underrette Sælgeren om, at det henligger for hans Regning og Risiko, eller, ved Pladshandel, overbringe det til Sælgeren; dette kaldes at «stille til Disposition» [4]).

Sælgeren maa da ogsaa levere Tingen med alle dens Pertinentser — saavel hvad der efter Loven og den sædvansmæssige Opfattelse ansees for saadanne, som hvad der

---

[1]) Se nærmere Hagerup S. 119—24. [2]) Jfr. et Exempel i Rt. 1888 S. 372—5.

[3]) Jfr. HRD. i Rt. 1889 S. 3—4, at Sælgeren har Bevisbyrden for, at Kjøberen har modtaget flere Varer, end han vil indrømme (anvendt paa Tømmerhandel). Jfr. Hagerup S. 21 og 99.

[4]) Jfr. Hindenburg S. 56—7 og 104—5. Som Exempel se Rt. 1871 S. 127—8. Angaaende den midlertidige Forvaring for Sælgerens Regning gjelder det samme, som nedenfor er fremstillet angaaende Behandlingen af Varer, som helt afvises paa Grund af deres kontraktsstridige Egenskaber (§ 14).

er henført hertil ved den særlige Kjøbekontrakt [1]. Hvorvidt samme Regel gjelder, naar saadanne Pertinentser først er tilblevne efter Kontraktens Afslutning, skal undersøges i anden Sammenhæng (jfr. nedenfor § 15).

§ 13.

Fortsættelse. *Sælgerens Forpligtelse til at levere Tingen i kontraktmæssig Stand* [2].

I. Sælgeren har videre at levere Tingen i kontraktmæssig Stand.

Hvad der forstaaes hermed i det særskilte Tilfælde, bliver ofte omtvistet mellem Parterne. Ved Afgjørelsen deraf maa man — forsaavidt ikke nogen utvetydig Aftale mellem dem kan bevises, og Lov eller Sædvane heller ikke har løst Spørgsmaalet — væsentlig hense til Gjenstandens og den paastaaede Mangels Art, idet nemlig det, som er mest stemmende med Forholdets særegne Natur, maa formodes stiltiende aftalt eller bestemt forudsat mellem Parterne.

Er det, som saaledes maa ansees — stiltiende eller udtrykkelig — aftalt eller forudsat ved Kontraktens Afslutning, misligholdt af Sælgeren, er det dermed givet, at Kjøberen — medmindre Manglen ikke har nogensomhelst Betydning eller, ved generisk bestemte Gjenstande, Sælgeren foretrækker at levere andre af samme Art i betimelig Tid [3] —, i hvert Fald kan kræve et Afslag i Kjøbesummen [4], ligesom i væsentligere

---

[1]) Ved Salg af fast Gods bør saaledes altid, hvis ej andet er aftalt, ældre Hjemmelsbreve og lignende Dokumenter af Interesse for senere Ejere følge Gaarden; jfr. ellers Brandt Tingsret S. 16 ff.

[2]) Se herom Hagerup §§ 10 og 11, Hindenburg S. 49—55; jfr. ogsaa Ørsted Hb. V. 130 ff., Gram II. 1. 283 ff. Af fremmed Literatur maa her fremhæves Hanausek die Haftung des Verkäufers für die Beschaffenheit der Waare nach römischem und gemeinem Recht mit besonderer Berücksichtigung des Handelsrechts I (1883), II (1887).

[3]) Jfr. Hagerup S. 105—6.

[4]) Jfr. nærmere derom Hagerup S. 103, 105.

Tilfælde, at han kan fratræde hele Forholdet [1]). Et andet Spørgsmaal er det, om han desuden kan kræve Erstatning; dette vil nemlig som sædvanligt være afhængigt af, om der enten kan lægges Sælgeren noget til Last — Svig eller Uagtsomhed, uden at denne sidste hæves ved en tilsvarende fra Kjøberens Side — eller om han i andet Fald maa ansees for stiltiende eller udtrykkelig at have overtaget en Garanti [2]) mod Manglen, saaledes at han uden Hensyn til Skyld svarer for det gjennem den Kjøberen voldte Tab.

Hvorvidt Garanti i denne strengere juridiske Forstand foreligger, er det imidlertid ofte forbundet med særegen Vanskelighed at afgjøre, idet nemlig allerede selve Ordet «Garanti» ligesaalidt i vort Retsliv som i Forretningssproget, hvor det forøvrigt stedse mere bliver brugt, kan siges endnu at have faaet nogen sikker Betydning [3]). Gjelder det et Arbeidsprodukt, vil det vistnok, hvor det er «garanteret» frit for en bestemt Feil, altid være utvivlsomt, at Sælgeren derved har forpligtet sig til om muligt at udbedre denne, ligesom der, hvor en Tidsbegrænsning er tilføjet, heri desuden vil ligge, at Sælgeren aldeles ikke hefter, om Feilen senere opdages; ogsaa, hvor der er overtaget «fuld Garanti» eller desl. i lignende Tilfælde, vil det samme gjelde ligeoverfor Feil i Almindelighed. Men hvorvidt han tillige har ment at ville være ubetinget erstatningspligtig — udover Tilbagebetaling af Kjøbesummen, helt eller delvis, og uden Hensyn til Skyld — vil vistnok selv her være tvivlsomt. Endnu uklarere turde Ordets Brug være i andre Forhold f. Ex. ved Salg af Dyr. Formodningen bør dog overalt være for, at der ved

---

[1]) Jfr. Hagerup. S. 98 ff., 104, Obl. a. D. S. 134 ff.

[2]) Jfr. om denne Betydning af «Garanti» Hagerup S. 35 ff. og fl. St. (se Registret), Obl. a. D. S. 132—3 og 249.

[3]) Exempel herpaa turde man saaledes have i en HRVot. i Rt. 1888 S. 108 (vedkommende en Hestehandel). Det samme gjelder forøvrigt vistnok tildels i fremmed Ret f. Ex. den franske; se saaledes *code civil* Art. 1641 ff. om «Garanti» mod skjulte Feil; jfr. Hagerup S. 90 Note 18. Ordet «Garanti» og «Garantitid» findes i L. om Maskinister ved Dampfartøjer 26 Juni 1889 § 12, men uden nærmere Forklaring.

dette Udtryk er ment ikke blot at give et simpelt Tilsagn om, at en vis Egenskab o. desl. skal findes, men ogsaa, at Sælgeren i denne Henseende paatager sig en forstærket Forpligtelse, saaledes nemlig, at han maa svare herfor uden Hensyn til Skyld. Kjøberen har Ret til at gaa ud fra denne Opfattelse, idet det faar blive Sælgerens Sag at bevise, at han ikke har ment noget særligt med Ordets Brug, og at Kjøberen paa Grund af Omstændighederne burde have skjønt dette. Især gjelder da den her antagne Mening, hvor Sælgeren er Handelsmand, Haandværker o. desl.

Er det saaledes ingenlunde let i de enkelte Tilfælde at afgjøre Rækkevidden af Sælgerens udtrykkelig overtagne Garanti, vil det naturligvis være saameget vanskeligere med Sikkerhed at bedømme, hvorvidt en Garanti skal ansees stiltiende overtagen, og isaafald dens Omfang og Virkning.

Til Afgjørelsen af de ovenantydede Spørgsmaal, der er saa afhængig af det enkelte Kontraktsforholds særegne Omstændigheder, skal her fremsættes nogle almindelige vejledende Forklaringer for de mest praktiske Arter af Tilfælde.

II. Som de vigtigste Synspunkter maa herved fornemmelig fremhæves, om Salgsgjenstanden i Kontrakten har været generisk eller individuelt bestemt (Genuskjøb eller Specieskjøb), og dernæst, om det gjelder positive Egenskaber (Fortrin) hos Gjenstanden eller ligefremme Feil ved denne.

Hvor den solgte Ting er g e n e r i s k bestemt i Kjøbekontrakten, er man heldigst stillet ved Løsningen af de praktisk vigtigste blandt de herhen hørende Spørgsmaal. Der har nemlig her uddannet sig flere Fortolkninger af Parternes Mening, hvilke for det meste ogsaa, ialfald for Handelsforhold, har vundet sædvansmæssig Gyldighed.

1) Saaledes gjelder mellem Kjøbmænd den Regel, at, hvor Varen forekommer i flere Kvaliteter, ansees middels god Vare g a r a n t e r e t, hvorimod det udenfor Handelsforhold her er vanskeligt at komme til andet Resultat end, at Sælgeren — forudsat, at ikke særegne Omstændigheder giver nogetsomhelst Fingerpeg med Hensyn til Godheden — kan opfylde Kontrakten med Varer af sletteste Kvalitet, naar de blot ikke har egentlige Feil (jfr. H a g e r u p S. 96, H i n d e n b u r g S. 54).

2) I sidstnævnte Henseende maa nemlig for alle Genuskjøb mærkes den ligesaa naturlige som almindelige, men dog maaske ikke endnu sikre, Fortolkning af Kontrakten, at Sælgeren ansees for at have overtaget Levering af feilfri Vare, medmindre Kjøberen selv udtager denne, eller Feilen allerede fandtes i Prøven, hvor der er solgt efter en saadan [1]). Det er tillige lært, at Sælgeren maa ansees for ogsaa at have overtaget stiltiende Garanti (i den her omhandlede Forstand) for Feilfrihed [2]), og dette er vistnok det konsekvente, naar man slutter sig til den her fulgte Opfattelse af Kontrakter om generisk bestemte Ting i det hele (jfr. nedenfor S. 74—5). Ved Feil, som er fælles for det hele Genus — hvilket er tænkeligt, naar dette er stærkt begrænset — kan den ovenfor opstillede Fortolkning dog ikke gjelde, idet Regelen for Specieskjøb her maa komme til Anvendelse (jfr. S. 77).

3) Hvor der er kjøbt efter Prøve, er Sælgeren forpligtet til at levere dermed ganske overensstemmende Vare og maa ansees at have overtaget Garanti herfor med deraf flydende Erstatningspligt; dette er ogsaa for Handelsforhold forudsat som gjeldende Regel i Mæglerl. 8 Sept 1818 § 11 [3]).

---

[1]) Jfr. Hagerup S. 96—7, hvoraf det forøvrigt vil sees, at Sætningen ingenlunde er uomtvistet mellem ansete fremmede Forfattere

[2]) Hagerup l. c.; naar der her derfor citeres Windscheid Pand. § 394, maa det bemærkes, at denne i Note 23 forudsætter Skyld hos Sælgeren.

[3]) Se ellers om Kjøb efter Prøve Hagerup S. 97—8 og Hindenburg S. 161, HRD. i Rt. 1871 S. 540 (Salg af *prima* Sort Sild efter Prøvetønder), 1882 S. 828 (Salg af Sild i Laas efter Prøve), 1883 S. 500 (i en Tvist om, hvorvidt ogsaa i et Tilfælde, hvor Kjøberen havde leveret Prøven, Varen skulde være ganske lig denne eller blot af samme Godhed, antaget, at Sælgeren havde Bevisbyrden for, at kun det sidste var ment) samt især HRD. 29 Okt. 1868 i Rt. S. 848 og U. f. L. VIII. 540. I denne Sag er det under Voteringen med Rette antaget, at, hvor en Vare fra Sælgerens Hjemsted (her: Normandi-Rug) i Handlen er anseet værdifuldere end fra andre Pladse, kan Kjøberen i Almindelighed gaa ud fra, at Vare fra Hjemstedet skal leveres; Højesterets Flertal antog imidlertid tillige, at, hvor der i saadant Tilfælde er solgt efter Prøve, bliver dennes Betydning saa overvejende, at Varen maa antages, selv om den er fra et andet Produktionssted (her: Bretagne), naar den kun ikke kan paavises at være ringere end Prøven. Den sidste Del af Re-

4) Heraf kan videre drages den Slutning, at, saafremt en generisk bestemt Gjenstand udtrykkelig er vedtagen at skulle have visse Egenskaber — og lige hermed maa det regnes, at disse indgaar i den Betegnelse, hvorunder Tingen er solgt, f. Ex. et Parti «Schweizerost», «bayersk Øl» — ansees Sælgeren ogsaa at have garanteret derfor i den her omhandlede strengere Forstand, forudsat, at vedkommende Egenskab i den almindelige Opfattelse har en tilstrækkelig fast og skarp Betydning. Ansvaret kan nemlig ikke være mindre i dette Tilfælde end, hvor Egenskaben kun har været stiltiende vedtagen gjennem Forevisning af Prøve[1]).

I Virkeligheden er de her under No. 3 og 4 antagne Meninger om den stiltiende Garanti kun en Konsekventse af den strengere Opfattelse, som ogsaa i andre Retninger gjør sig gjeldende ved almindelige Kontrakter om generisk bestemte Gjenstande. Det har nemlig, som i Obligationsrettens almindelige Del forklaret[2]), sædvanlig hos os været antaget, at Sælgeren her uden Hensyn til Skyld svarer Kjøberen for den Skade, han har lidt ved, at Kontrakten ikke,

sultatet er vistnok meget tvivlsomt. Tænker man sig saaledes en Kjøbekontrakt om Saakorn efter Prøve, da er netop Avlingsstedet af overordentlig Vigtighed, idet f. Ex. Frø fra det nordlige Norge ansees for at have en ganske anden Spirekraft og Haardførhed end Frø fra sydligere Egne, medens det samtidig vel vil være meget vanskeligt at se udenpaa en saadan Prøve, hvor den er avlet. I sligt Tilfælde synes da Kjøberen, der kontraherer med en Kjøbmand fra det nordlige Norge, fuldt berettiget til uanseet Prøven at stole paa, at Kornet skal være fra Sælgerens Hjemstavn, naar intet andet udtrykkelig er sagt; den modsatte Mening kan kun fremme Uærlighed i Handel. Saaledes ogsaa i de mange Tilfælde, hvor en Vare fra en bestemt Plads i Handlen har en større Værdi end en tilsvarende fra andre Pladse, uden at det i Almindelighed vil være muligt at se og paavise Forskjellen, og hvor det altsaa er af Vægt for Kjøberen med Sandhed at kunne falbyde den som Vare fra vedkommende Sted; det er klart, at, hvor Vare fra det som fortrinligere anseede Sted er betinget, kan ikke denne Aftale her tilsidesættes, fordi det godtgjøres, at en Prøve fra et andet Sted er forevist.

[1]) Jfr. dog den nedenfor S. 88 anførte ORD. i U. f. L. III. 259.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 251—2, 288—9.

eller ialfald ikke i rette Tid, opfyldes, selv om dette skulde være grundet i Umuligheden af overhovedet at opfylde den. Men heri ligger ogsaa, at Sælgeren under samme strenge Ansvar pligter at yde Tingen just med de aftalte Egenskaber; thi disse hører jo med til Bestemmelsen af selve det aftalte Genus, hvorpaa hans ubetingede Forpligtelse er rettet.

5) Med Hensyn til Spørgsmaalet om, naar et Fortrin skal ansees for at være en Kontrakts-Forudsætning, og Virkningen deraf gjelder i det væsentlige det samme, som findes forklaret nedenfor S. 77 ved Species-Kjøb [1]).

III. Hvor den solgte Gjenstand er individuelt bestemt, er man i Mangel af sikre Fortolkningsregler end mere afhængig af Parternes Aftaler og hele indbyrdes Forhold; forøvrigt bliver her især den før antydede Sondring mellem Fortrin og Feil af Interesse.

1) Er det her at anse som udtrykkelig vedtaget, at Tingen skal have et bestemt Fortrin eller være fri for visse Feil, er det langt mere tvivlsomt end ved Genuskjøb, om Sælgeren pligter Erstatning uden Hensyn til Skyld. Erindres det nemlig, hvad der i Almindelighed gjelder om Virkningen af uforskyldt Umulighed ved Kontrakter om individuelt bestemte Ting [2]), og at man ikke engang, hvor Ordet Garanti udtrykkelig er brugt, uden videre kan opstille en ubetinget Erstatningspligt, bliver det den naturligste Slutning, at stiltiende Garanti for Erstatning ikke let kan ansees overtagen i det her omhandlede Tilfælde [3]), og at Sælgeren derfor bliver ansvarsfri, naar han beviser sin gode Tro med Hensyn til den omhandlede Egenskab eller Feil og for-

---

[1]) Jfr. her en HRD. i Rt. 1873 S. 589 angaaende Forudsætningerne ved Salg af Modevarer, hvor forøvrigt den lokale Opfattelse paa Kjøberens Hjemsted synes tillagt en stærkere Vægt, end det i Almindelighed turde være berettiget.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 131, 142, 250—1, 288.

[3]) Anderledes staar dog Sagen ogsaa her, forsaavidt et individuelt Vareparti skulde være solgt efter Prøve, idet den ovenfor under II No. 3 forklarede Regel maa gjelde ogsaa her.

øvrigt i det hele, at han her er uden Skyld i Ikke-Opfyldelsen [1]).

I det her omhandlede Tilfælde bortfalder endog ethvert Ansvar for Sælgeren, naar Kjøberen har vidst, at Tingen hverken nu havde eller senere kunde opnaa den aftalte Egenskab o. desl. Derimod er det en ligegyldig Omstændighed, at Kjøberen kunde have opdaget Manglen, idet den udtrykkelige Vedtagelse frir ham for enhver Undersøgelse af Gjenstanden [2]).

Som udtrykkelig aftalte maa Fortrin og Feilfrihed ansees ikke blot, naar de er indtagne i selve Kontrakten (*promissa*), men ogsaa, naar de under Parternes forudgaaende Forhandlinger eller i Sælgerens indledende Erklæringer (Avertissementer, Cirkulærer) har været bestemt opgivne (*dicta*, jfr. fr. 19 D. 21. 1).

Paa den anden Side maa det dog nøje mærkes, at ikke enhver Sælgerens Omtale af en Egenskab eller Ros over Tingen i dens Almindelighed (f. Ex. som «god», «solid») indeholder et kontraktmæssigt Tilsagn. Vore Domstole kan her endog (f. Ex. ved Fortolkningen af Opgaver over Gaardens Størrelse i et Avertissement) synes at have gaaet noget vidt til Fordel for Sælgeren [3]). Til Fremme af Paalidelighed i Handel bør det dog vistnok antages, at, hvad der her kan taales, alene er noget svævende Overdrivelser, og maaske er

---

[1]) Jfr. hermed Hagerup S. 92. Som herhen hørende Domme, der forøvrigt ikke har Betydning for Erstatningsspørgsmaalet, kan nævnes HRD. i Rt. 1878 S. 669 (Salg af en ægte Nicolaus Amati Kremoneser-Violin), 1881 S. 550 (Salg af et Parti frosne Ryper, hvor ogsaa Prisen var vejledende ved Bedømmelsen af, hvilken Kvalitet der skulde ansees aftalt), 1883 S. 39 (om Betydningen af Salg af Kaffe paa „svømmende Betingelser“ samt af „superior Kaffe“), 1889 S. 446 (Tvist om, hvad der var vedtaget med Hensyn til en Hests Afstamning m. v.) og Byretsdom i U. f. L. X. 253 („Faarekjød“ eller „Gjedekjød“).

[2]) Jfr. Dernburg preuss. Obl. S. 367.

[3]) Se her HRD. i Rt. 1845 S. 785, 1857 S. 283, 1859 S. 338, 1860 S. 740, 1865 S. 731 (U. f. L. V. 125), 1874 S. 321 og især 1866 S. 321 (U. f. L. V. 346 angaaende et Skibssalg); jfr. ogsaa Rt. 1868 S. 287 og U. f. L. II. 16.

det kun saadanne, man har fundet brugte i vedkommende Tilfælde; de videstgaaende af hine Domme, der nu allerede ligger noget tilbage i Tiden, tør dog maaske ventes ikke at blive efterlignede. Selvsagt er det ogsaa efter almindelige Grundsætninger, at Sælgeren fuldt ud hefter for de skadelige Følger af forsætlig vildledende Angivelser eller bestemt feilagtige Oplysninger, som skyldes hans uagtsomme Unøjagtighed eller Mangel paa egen Undersøgelse.

2) Er en positiv Egenskab aldeles ikke nævnt mellem Parterne, vil man ikke lettelig lægge nogen Garanti ind i Kontrakten; men hvor Sælgeren alligevel maatte forstaa, at Kjøberen anser Tingen for at besidde en saa væsentlig Egenskab, at denne efter den almindelige Opfattelse er bestemmende for Tingens Art i Handel og Vandel, eller at han kjøber den til et bestemt Brug, for hvilken vedkommende Egenskab er nødvendig, da maa denne ansees for at være bleven en Forudsætning for Kontrakten, hvilken altsaa kan helt eller delvis hæves, naar den brister (jfr. Hagerup S. 92—3).

3) En lignende Regel maa opstilles, hvor det gjelder de paa Forhaand ikke omtalte, skjulte Feil ved den individuelt bestemte Ting — d. v. s. saadanne Feil, som ikke kunde opdages før Kontraktens Afslutning ved en under de givne Omstændigheder sædvanlig Undersøgelse. Saafremt nemlig en Feil af denne Art i væsentlig Grad enten nedsætter Tingens Værd eller forringer dens Brugbarhed i det forudsatte Øjemed, maa dette i Almindelighed ansees saa stridende mod Kontraktens naturlige Forudsætninger, at Kjøberen her kan negte at vedstaa Handlen, ialfald uden Nedslag i Prisen. Denne Opfattelse har ogsaa fundet sit Udtryk i L. 20 Mai 1882 § 11 — optagen fra L. 27 Febr. 1866 § 11, der atter har sin Kilde i dansk L. 29 Decbr. 1857 § 12 — som ved Salg af Husdyr med ondartet smitsom Sygdom erklærer Kjøberen berettiget til at fordre Handlen ophævet, endog om Sælgeren var uvidende om Dyrets Tilstand. Man maa vogte sig vel for gjennem antithetisk Fortolkning at lægge den Mening ind i det nævnte Lovbud, at noget andet skal gjelde ved andre alvorlige skjulte Feil; om disse havde nemlig Loven som kun «angaaende

Foranstaltninger i Anledning af ondartede smitsomme Sygdomme blandt Husdyrene» ingensomhelst Opfordring til, enten direkte eller indirekte, at udtale sig[1]).

Anderledes staar selvfølgelig Sagen, naar Sælgeren kan ansees at have forbeholdt Muligheden selv af grove skjulte Feil, f. Ex. ved at sælge Ting som «brugte»[2]), eller ved Ting af saadan Art, at man altid maa være forberedt paa at finde Feil deri, f. Ex. Raaddenhed i gamle Skibe[3]).

Garanti mod skjulte faktiske Feil og deraf flydende Erstatningspligt kan derimod ved individuelt bestemte Ting ikke ansees stiltiende overtagen uden under ganske særegne Omstændigheder[4]); noget andet er det, at Sælgeren kan blive erstatningspligtig efter de almindelige Regler om Skyld, f. Ex., fordi han kjendte en væsentlig Feil af denne

---

[1]) Ved skjulte Feil hos Dyr af den Art, som ikke gaar ind under L. 1882, er nu ogsaa den oven fremstillede Mening fulgt i HRD. 30 Juli 1887 i Rt. 1888 S. 103 (angaaende væsentlige Tandfeil hos en solgt Hest); jfr. derimod HRD. i Rt. 1886 S. 822, hvor de paastaaede Feil ved solgte Heste osv. ialfald fandtes for ubetydelige. Til Belysning af Retsopfattelsen før de nævnte Love kan mærkes HRD. 1 Marts 1853 Rt. S. 353, som forøvrigt efter Voteringsprotokollen neppe kan ansees for et sikkert Præjudikat i samme Retning; Fdn. 28 Novb. 1806 § 13 rammede kun Tilfælde af Skyld. For vor ældre Ret se Magnus L. og Chr. IV N. L. Kjøbebalk C. 16, jfr. Udkast til Chr. V. L. 5. 3. 40. og Brandt Retshist. I. 200. Lignende Regel som den ovenforklarede findes overensstemmende med den romerske Ret i de fleste Lande; se nærmere Hagerup S. 90--1, Noten. Jfr. ogsaa Amira altschwed. Obl. S. 568.

[2]) Dette har dog sine Grænser; paa en Bogauktion maa saaledes Sælgeren have Ret til at gaa ud fra, at intet Bind mangler i det kjøbte Værk, naar ej Anmærkning derom er gjort før Tilslaget.

[3]) Jfr. Hagerup S. 84—90. Af lignende Grund er det ogsaa, at Cedenten ikke indestaar for solgte Fordringers Godhed, da Kjøberen her altid maa være forberedt paa Skuffelser, og han desuden er ligesaa nær som Sælgeren til at undersøge alle Omstændigheder, f. Ex. Skyldnerens Vederheftighed, vedkommende Aktieforetagendes Udsigter. Ved Papirer, der sælges efter Kurs, kan forøvrigt Sælgeren være forpligtet til at oplyse om ham bekjendte, særegne Forholde, der formindsker den officielle Værdi, f. Ex. uheldige indre Begivenheder i Selskabet.

[4]) Saaledes ogsaa Hagerup S. 86—7; jfr. ogsaa Obl. a. D. S. 132—3.

Art uden at gjøre opmærksom paa den, skjønt han burde forstaa, at Kjøberen ikke saa den [1]).

Er den skjulte Feil af den retslige Art, som indgaar under partiel Vanhjemmel, ansees derimod efter den herskende Theori stiltiende Garanti overtagen [2]).

4) Hvis den paaklagede Feil maa siges at have været aabenbar ved Kontraktens Afslutning, er Sælgeren i Regelen fri for ethvert Ansvar, idet der ifølge de om Kontraktsforhold i Almindelighed gjeldende Grundsætninger maa gives ham Ret i den Betragtning, at han ikke pligtede at gjøre Kjøberen opmærksom paa saadanne Feil, som denne selv strax kunde opdage, og at han maatte tro, Tingén var kjøbt for den aftalte Pris trods Feilen. Burde han imidlertid paa Grund af de særegne Omstændigheder skjønne, at Kjøberen alligevel ikke saa denne, faar han finde sig i, at den gjøres gjeldende ialfald til Kontraktens Forandring.

Men uagtet dette Resultat i sig selv vistnok maa være utvivlsomt, levner det dog i Anvendelsen Rum for megen Tvist om, naar Feilen skal siges at høre til den her omhandlede Klasse. Da Sælgeren jo altid maa kjende en virkelig aabenbar Feil, vil det imidlertid være det retfærdigste at lade Tvivl løses til Fordel for Kjøberen, ialfald saavidt, at der gives denne Adgang til helt eller delvis at fra-

---

[1]) Se t. Ex. HRD. 4 Juli 1874 i Rt. S. 604 og 12 Okt. 1889 (Mgbl. No. 551), hvor Sælgeren blev ilagt Erstatningsansvar, fordi han ikke havde oplyst Kjøberen om, at det solgte Matr.-No. (i en Kjøbstad) ikke havde den Udstrækning, som denne maatte tro efter dets Bebyggelse og Indgjerding. Jfr. ellers Læren om Vanhjemmel. Se ogsaa den førnævnte HRD. i Rt. 1888 S. 103 vedkommende en Hestehandel, hvor Sælgeren ansaaes vidende om den ene Feil, men hvor dog ikke nogen egentlig Erstatning synes tilkjendt Kjøberen.

[2]) Se herom Obl. a. D. § 24 og særlig det l. c. S. 141 Note 2 citerede. Ogsaa denne Garanti maa begrænses ganske paa samme Maade som ovenfor nævnt, f. Ex. ved Salg af Fordringer som «uvisse», eller hvor vedkommende Servituter paa fast Eiendom er saa almindelige, at Kjøberen maatte være forberedt paa, at heller ikke den kjøbte Gaard var fri derfor. Jfr. HRD. i Retst. 1862 S. 612—13, 1881 S. 375 og Johannes Bergh i U. f. L. VI. 303 ff.

gaa Kontrakten. Forøvrigt maa det, efter hvad ovenfor (S. 77) er antydet, nøje lægges Mærke til, om der under de givne Omstændigheder var Leilighed og Opfordring til en Granskning, som vilde ledet til Feilens Opdagelse. Det vil let sees, at dette kan stille sig meget forskjelligt efter Kontraktens Gjenstand, Sælgerens og Kjøberens Personlighed, den Tid, der var levnet til Betænkning o. desl.[1]). Sælges saaledes ubrugte Gjenstande paa en Auktion, uden at der tidligere har været Leilighed til at besigtige dem, skal der naturligvis mere til at anse en Feil som aabenbar end, naar man kjøber dem paa almindelig Maade efter forudgaaende Forhandling. Kjøber en Landmand et Fabrikat fra første Haand, er han ganske anderledes fritagen for Undersøgelse end, naar han kjøber det af en anden Landmand, eller om Kjøberen er en, som selv driver Forretninger af samme Slags. Han har nemlig her, naar intet siges, ligesaameget som i det Tilfælde, at det udtrykkelig forsikres, Ret til at gaa ud fra, at der ikke findes selv let opdagelige Feil, og har kun at undersøge, om Gjenstanden efter sin ydre Forekomst passer for hans Fordringer. Gjelder det Kjøbet af en meget værdifuld Ting f. Ex. en fast Ejendom, kan der omvendt kræves en langt videregaaende Granskning end, hvor der kun handles om et Stykke Bohave. Ja, forsaavidt der er Tale om Naturforholde, f. Ex. Fare for Elvebrud, kan der ved Salg af Jord endog vanskelig forekomme egentlig «skjulte» Feil, idet Sælgeren vel maa kunne gaa ud fra, at Kjøberen, hvor vidtløftig Gaarden end er, nøjagtig befarer denne og saaledes ikke kan drage ham til Ansvar for Fortielse af det nævnte Slags Feil. Derimod er det en Selvfølge, at Kjøberen af et Hus ikke er nødt til at strække sin Forsigtighed saa vidt som til at undersøge, om f. Ex. Stubbeloftet er forsvarlig lagt. Heller ikke fritages Sælgeren for Ansvar derved, at Manglen ved det faste Gods (f. Ex. de virkelige Grænsers Uoverensstemmelse med de tilsyneladende) kunde opdages af offentlige

---

[1]) Jfr. her den nedenfor S. 86 meddelte HRD. om Kjøbet af et Parti frosne Ryper.

Protokoller[1]), da disses Hensigt ikke er at fritage Sælgeren for fuld Ærlighed.

Det vil forstaaes, at der i det foregaaende kun er tænkt paa saadanne Tilfælde, hvor Kjøberen overhovedet har kjøbt en nærværende individuelt bestemt Ting; saafremt en solgt fraværende Ting allerede ved Kontraktens Afslutning har aabenbare Feil, bliver de oven omhandlede Synspunkter kun af Vigtighed ved Opfyldelsen (jfr. næste §).

Det Tilfælde, at Tingens Mangler er opstaaede efter Kontraktens Afslutning, vil blive behandlet nedenfor i anden Sammenhæng (jfr. § 15).

§ 14.

Fortsættelse. *Kjøberens Forhold ligeoverfor den kontraktstridige Gjenstand. Varens Godkjendelse*[2]).

I. Om Kjøberens Forhold, naar han vil fremsætte Klager i Anledning af Gjenstandens Kontraktstridighed, har der i Handelsretten uddannet sig forskjellige, meget vigtige Regler. Nogle af disse har en saa almengyldig Begrundelse, at de ogsaa bør anvendes paa sædvanlige civile Kontraktsforhold. For den større Del er dette dog ikke Tilfældet, idet her nemlig gjør sig flere for Handelslivet særegne Betragtninger gjeldende[3]). Navnlig maa det frem-

---

[1]) Jfr. de ovenfor S. 79 anførte Domme.

[2]) Jfr. Hagerup §§ 12 og 13, Hindenburg S. 97 ff.; for fremmed Ret maa især mærkes det ved forrige § anførte Skrift af Hanausek. Om enkelte af de nedenfor omhandlede Spørgsmaal maa henvises til Auberts Afhandl. «om Kjøberens handelsretslige Undersøgelsespligt ligeoverfor modtagne Varer, med særligt Hensyn til norsk Praxis» i Tidsskrift for Retsvidenskab 1889 S. 276—296.

[3]) Forøvrigt maa her «Handelsforhold» ikke forstaaes med den skarpe Begrænsning, som i Almindelighed opstilles, jfr. ovenfor i § 8. De samme Betragtninger, som har fremkaldt de strengere Regler for Handelsmænd, vil ved Afgjørelsen af de herhen hørende Spørgsmaal ogsaa gjøre sig gjeldende, hvor Parterne er andre Næringsdrivende, selv om de ikke i det hele hører under Handelsretten,

hæves, at, ligesom det i det hele mellem Kjøbmænd er nødvendigt at handle raskere og at gjøre sit til at forebygge unødigt Tab for Medkontrahenten, er det for den retmæssige Spekulations Skyld af største Betydning at forkorte og formindske den Usikkerhed, som følger af, at ældre Kontraktsforhold ikke endnu er opgjorte. Ogsaa inden Handelslivet har disse Hensyn en forskjellig Styrke, eftersom der er Tale om Pladshandel eller Distancehandel. Ved den første foregaar den Solutionsakt, hvorved Kontrakten opfyldes, ved personlig Samvirken mellem Parterne, og ligesom Kjøberen her, naar han afhenter Gjenstanden, har det langt mere i sin Magt allerede at hindre Overleverelse af kontraktstridig Vare, kan ogsaa Sælgeren her selv iagttage sit Tarv. I begge disse vigtige Henseender staar Sagen anderledes ved Distancehandlen, hvorved desuden er at mærke, at Feil her let kan opstaa under Forsendelsen, f. Ex. ved Lækage. Reglerne bliver derfor noget forskjellige ved hvert af de nævnte Slags Handel.

Det vil forstaaes af de her givne Forklaringer, at vi i det følgende nærmest har Genuskjøb for Øje; ved Kontrakter om individuelt bestemte Ting kan vistnok tildels lignende Tilfælde indtræde, (f. Ex. hvor en Feil, som Sælgeren svarer for, er opstaaet efter Kontraktens Afslutning, eller hvor Kjøberen ved denne ikke havde seet Tingen). Men de er her langtfra saa praktiske, og de nedenfor udviklede Regler kan ikke uden videre anvendes derpaa.

II. Saafremt Kjøberen s t r a x o p d a g e r Manglen, kan han ved P l a d s h a n d e l nægte enhver Modtagelse og maa desuden gjøre dette, hvis han ikke vil nøje sig med Erstatning; denne Regel er saa naturlig, at den ogsaa i Almindelighed bør anvendes udenfor Handelsforhold og det ikke

---

f. Ex. hvor en Haandværker eller et Selskab for Urproduktion har gjort Indkjøb fra Udlandet. Vore Domstole synes ogsaa at have fulgt denne Opfattelse; se saaledes HRD. i Rt. 1858 S. 186 (Kjøberen en Skrædder), 1871 S. 553 (en Bogtrykker, der fra Udlandet havde kjøbt en Maskine), 1877 S. 625 (et Torvmyrselskab i lignende Tilfælde). For Kortheds Skyld er dog i det følgende Ordet «Handelsforhold» osv. benyttet.

blot ved Genuskjøb. Ved Distancehandel maa Kjøberen derimod, selv om Manglen giver Adgang til Kontraktens fuldkomne Ophævelse, ifølge Handelssædvane under Erstatningsansvar foreløbig drage Omsorg for Varerne paa Sælgerens Vegne, medmindre denne paa Pladsen har en Fuldmægtig, som Kjøberen varsler om Forholdet. At tilbagesende Varerne uden videre ansees heller ikke tilladeligt, da Sælgeren maaske vil forføje over dem der paa Stedet. Gjør Varernes Tilstand det nødvendigt, har Kjøberen at sørge for deres Salg paa bedste Maade [1]).

III. Saasnart Manglen er opdaget — hvad enten dette er skeet strax eller senere — maa Kjøberen ifølge Handelssædvane uopholdelig underrette Sælgeren derom [2]), hvilken Meddelelse (Reklamation) tillige bør nærmere forklare Manglerne samt, saafremt Kjøberen agter helt eller delvis at afvise Varerne, være forbunden med «Stillen til Disposi-

---

1) Jfr. hermed Reglerne for Kreditors Mora., Obl. a. D. S. 274. Den schweizerske Obl. § 248 anvender disse Regler paa alle Salg, hvad der vistnok ikke gaar an hos os. Jfr. ogsaa Hagerup S. 107—8.

2) Jfr. Hagerup S. 108, Hindenburg S. 99. Til Belysning af Handelssædvanen skal anføres følgende Domme: HRD. 5 Febr. 1858 i Rt. S. 186: en Skrædder, der havde kjøbt Klæde fra en engelsk Fabrik, havde opdaget Manglen ved Modtagelsen, men lod henved 3 Maaneder hengaa uden at underrette Sælgeren, hvad der ansaaes som altfor længe; forøvrigt ikke noget rent Præjudikat, da Kjøberen ogsaa havde udskaaret Prøver af det modtagne Klæde. HRD. 29 Mai 1875 i Rt. S. 519: en Agent, som stod *del credere*, er i hvert Fald ikke berettiget til at vente med Underretning om de fra Kunderne paastaaede Mangler, indtil han har faaet forhandlet og truffet Overenskomst med dem om deres Fordringers endelige Fastsættelse; Fuldmagtsforholdet blev her anseet analogt med Forholdet mellem Sælger og Kjøber. HRD. 2 April 1886 i Rt. S. 500: angaaende Mel, solgt fra Christiania til Mjøndalen pr. Drammen, blev der reklameret over 2 Maaneder efter Modtagelsen, hvilket var for sent, da det formodentlig kort efter denne — uden at Tidspunktet nøjere kan sees — var fundet kontraktstridigt; jfr. ogsaa Erklæring sammesteds fra Kristiania Handelsstands 50-Mands-Udvalg. Jfr. ogsaa HRD. i Rt. 1885 S. 602 og 1889 S. 372. Den blotte Tvivl om Kontraktmæssigheden er ikke tilstrækkelig til at begrunde Underretningspligt. — Pligt til at reklamere ad telegrafisk Vej kan neppe endnu opstilles.

tion» (jfr. ovenfor S. 69). Det er nemlig af stor Vigtighed for Sælgeren strax at komme til Kundskab om, hvorvidt Kjøberen vil benytte sig af de paastaaede Mangler i den nævnte Retning, for snarest muligt i Tilfælde at kunne forføje over Varerne paa anden Maade og kanske skaffe bedre Varer i Stedet. Hvis altsaa Kjøberen undlader at stille til Disposition, udsætter han sig for, at han senere blot kan forlange Nedslag i Prisen eller efter Omstændighederne Erstatning [1]). Forsømmes selve Underretningspligten, kan Kjøberen overhovedet slet ikke siden reklamere med nogen Nytte, idet han sædvansmæssig ansees for at have godkjendt Varen med den ham vitterlige Mangel [2]).

Underretningspligten i det omhandlede Tilfælde er saa naturlig, at den vistnok uden Tvivl maa opstilles ogsaa for civile Forhold og det, hvad enten Gjenstanden har været individuelt eller generisk bestemt. Men ligesom man her maa tilstaa Kjøberen en noget rummeligere Frist, kan en Forsømmelse ikke lede videre end til sædvanlig Erstatningspligt og Overtagelse af Bevisbyrden [3]).

---

[1]) Jfr. Hindenburg S. 106, se derimod Hagerup S. 109, der anser det tilstrækkeligt, at Underretningen indeholder Meddelelse om Manglen, idet det kan overlades til senere Forhandlinger og Beslutninger, hvilken Paastand der skal grundes herpaa. Noget Præjudikat har vi, saavidt vides, ikke, idet der kun kjendes en HRD. 5 April 1884 i Rt. S. 329, der berører Spørgsmaalet fra den anden Side ved at anse det som utvivlsomt overflødigt at stille til Disposition, naar der kun handles om Afslag i Kjøbesummen; den af Hindenburg S. 106 i denne Forbindelse anførte HRD. af 1868 (U. f. L. VIII. 542—3) kommer kun paa en mindre tydelig Maade ind herpaa; jfr. HRVot. Rt. 1886 S. 500. Det kan neppe heller med Sikkerhed paastaaes, at den ovenforsvarede Sætning maa ansees som sædvansmæssig gjeldende. — Forøvrigt kan m. H. t. Underretningens Indhold mærkes HRD. 27 Juni 1871 i Rt. S. 559. Naar Kjøberen har Ret til at paastaa andre Varer istedetfor de modtagne kontraktstridige, har han dog neppe nogen Retentionsret i de leverede Varer til Sikkerhed for den nævnte Fordring, jfr. det i Rt. 1883 S. 500 meddelte Tilfælde, der forøvrigt ikke blev afgjort af HR.

[2]) Jfr. de ovenanførte Domme.

[3]) Jfr. Hagerup S. 108—10.

IV. Hvis Manglerne ikke er ganske iøinefaldende, opstaar det vigtige Spørgsmaal, om der paahviler Kjøberen nogen Undersøgelsespligt.

1) Ved Distancekjøb er denne i Handelsforhold af de før forklarede Grunde saa vigtig for Sælgeren, at den i vid Udstrækning er opstillet af forskjellige fremmede Love[1]), om den end ikke kan siges at tilhøre den almindelige Handelsret. Ogsaa i vor Handelspraxis er det ialfald en meget udbredt Opfattelse, at Kjøberen er forpligtet til snarest muligt at undersøge den oversendte Vare, saaledes at han i modsat Fald ansees for at have godkjendt den, medmindre det gjelder Mangler, som ikke lader sig opdage ved en sædvanlig forretningsmæssig Undersøgelse[2]). Og til at fastholde dette er der hos os saameget større Trang, som Sælgeren ellers, fordi vor Ret savner en særegen kortere Præskriptionsfrist, vilde kunne unødigen udsættes for Reklamationer i en lang Aarrække, ganske i Strid med Handelslivets Tarv.

Antages saaledes den nævnte Pligt hjemlet i vor Handelsret, kan man, naar der spørges om den Tid, som skal være levnet til Undersøgelse, og om dennes Grundighed (f. Ex. hvorvidt teknisk Bistand bør tilkaldes), kun henvise til, hvad der paa Stedet holdes for almindelig god Forretningsskik (jfr. den tyske Handelslovb. Art. 347). En videregaaende

---

[1]) Dette er ialfald Tilfældet i den tyske Handelslovbog (Art. 347), den schweizerske Obligationsretslov af 1881 § 246 (for alle Salg, selv ikke-merkantile); den er ogsaa anerkjendt i den danske Sædvaneret. Se nærmere Oplysningerne i den ovenfor anførte Afh. i T. f. Retsv. 1889.

[2]) Noget enkelt sikkert Præjudikat kan neppe siges at foreligge. Men de mange Højesteretsdomme, som aabenbart alle bærer i denne Retning, og de derunder fremkomne Oplysninger om Opfattelsen blandt Handelsmænd synes vise, at den oven fremstillede Mening ialfald er paa Vej til at blive sædvansmæssig fastslaaet; (jfr. især HRD. i Rt. 1871 S. 127 og 553, 1877 S. 60 og 625, 1880 S. 286, ORD. i U. f. L. III. 285, jfr. ogsaa Erklæringer i Rt. 1873 S. 590, 592—3, 1884 S. 334 og til nærmere Belysning af denne Praxis den oven anførte Afh. i T. f. Retsv. 1889. En modsat Mening er forsvaret af Hagerup S. 110—11.

Undersøgelsespligt kan derimod ikke opstilles. Er altsaa en almindelig forretningsmæssig Prøvelse allerede foregaaet, uden at Mangler er fundne, kan Kjøberen ikke være forpligtet til yderligere Arbeide og Omkostninger for at finde mulige Feil, og han kan altsaa heller ikke med nogen Føje ansees som den, der har godkjendt Tingen med disse. Det er ogsaa klart, at, selv om Undersøgelsen ikke har været saa grundig, som det ellers kunde kræves, staar dog Adgang til Reklamation aaben, hvis Sælgeren har gjort sig skyldig i Svig, f. Ex. ved at lægge de gode Varer øverst og de slette nederst i Lasten. I denne Forbindelse kan det ogsaa mærkes, at intet er til Hinder for, at en Del af et Vareparti godkjendes, et andet afvises [1]).

Undersøgelsespligten kan naturligvis nærmere begrænses eller udvides, ligesom ganske hæves, ved Parternes Aftale, men ikke ved en ensidig Erklæring fra en af Parterne, f. Ex. Sælgerens Bemærkning paa Fakturaen [2]).

2) Ved Pladshandel foregaar Solutionsakten mellem Parterne personlig, hvoraf følger, at Kjøberen i Almindelighed paa Stedet maa anstille en overfladisk Undersøgelse for at se, om Varen har aabenbare Feil. Har den saadanne, og der ikke øjeblikkelig reklameres, ansees Varen her i Regelen for godkjendt [3]). Er Feilen derimod mere skjult, saa at den ikke kan opdages uden ved en nærmere Undersøgelse, er der intet Grundlag, hvorpaa man her kan opstille Pligten til en saadan.

3) Saadanne Feil, som ikke efter det foregaaende kunde

1) Jfr. Hindenburg S. 101 og 103.

2) Jfr. dog Rt. 1886 S. 497 om en Begrænsning, der maatte antages at ligge indenfor Kontraktsforholdets Ramme.

3) Jfr. HRD. i Rt. 1882 S. 826 (at den leverede Sild var for liden, senere forgjæves paaklaget), og Rt. 1881 S. 550, hvor det paa Grund af de særegne Omstændigheder (Fare for Bedærvelse) ansaaes tidsnok, at aabenbare Feil ved et individuelt Parti frosne Ryper, [som var solgt paa Bryggen, først granskedes og paaklagedes snarest muligt efter Kjøbet; Afslutning og Fuldbyrdelse foregik her forøvrigt som en sammenhængende Retshandel. Dette Tilfælde viser, at «paa Stedet» maa forstaaes med en vis Rummelighed.

opdages ved den efter Omstændighederne skyldige Undersøgelse, kan Kjøberen gjøre gjeldende senere, saasnart han bliver opmærksom paa dem, lige indtil Udløbet af den sædvanlige civile Præskriptionsfrist efter N. L. 5. 13. 2. Her foreligger nemlig ingen Grund for at anse Varen godkjendt med dens mulige Feil, og, som oven nævnt, kjender vi ikke, saaledes som enkelte fremmede Love, en særegen merkantil Præskriptionsfrist for Kjøberens Reklamation.

4) Af Kjøberens Undersøgelses p l i g t følger ogsaa hans R e t til at anstille den inden de forretningsmæssige Grænser og tage sig den dertil fornødne Tid, f. Ex. inden han betaler Kjøbesummen kontant. En Prøve eller en delvis Forarbeidelse af Varen, der er fornøden for den sædvanlige Undersøgelse af de kontraktmæssige Egenskaber, kan altsaa heller ikke ansees som Godkjendelse [1]). Af denne Kjøberens Undersøgelsesret følger vistnok ogsaa, at den ovenfor omhandlede Underretning i Almindelighed kommer tidsnok, naar den meddeles inden den til Undersøgelsen levnede Frist.

5) I c i v i l e Forhold lader der sig ikke opstille nogen egentlig Undersøgelsespligt, da denne ikke kan udledes af den almindelige Kjøbekontrakts Natur. Men det maa ogsaa her erindres, at Solutionen altid er en tosidig Akt, og at Kjøberen, naar han i Taushed har modtaget Gjenstanden, altid maa ansees for at have godkjendt den med saadanne Feil, som allerede strax under de givne Omstændigheder maatte være iøinefaldende for enhver forstandig Mand — forudsat naturligvis, at ikke Svig er udvist fra Sælgerens Side.

Saafremt Gjenstanden er af den Art, at den fortæres ved Brugen, og Feilen først er opdaget ved Konsumtionen, kan der dog maaske være Tilfælde, hvor ogsaa den civile Kjøber vil antages at komme forsent med sit Erstatningskrav — hvilket jo i det givne Forhold er den eneste praktiske Paastand, som kan udledes af Kontraktsbrudet — fordi han

---

[1]) Jfr. Domme i Rt. 1871 S. 131, 1877 S. 60 og 625, U. f. L. III. 285.

ikke forinden har anstillet den dybere gaaende Undersøgelse, som vilde blottet Feilen [1]).

Forøvrigt maa der henvises til de Bemærkninger, som er fremsatte ovenfor S. 80 angaaende aabenbare Feil, som kunde opdages ved Kontraktens Afslutning. I Nutidens Forretningsliv, hvor Genuskjøb og Distancehandel er langt overvejende, faar de nemlig størst Anvendelse paa Kjøberens Forhold ved Gjenstandens Modtagelse [2]).

En Ret til Prøve inden rimelige Grænser er der ogsaa i civile Forholde [3]).

V. En stiltiende Godkjendelse (Akceptation) af Gjenstanden kan ogsaa finde Sted paa anden Maade end nævnt — saasom hvor Kjøberen med fuld Bevidsthed om Manglerne betaler Kjøbesummen, akcepterer Vexler for denne [4]), bruger Tingen, sælger den videre o. desl. [5]); ligeledes naar

---

[1]) Se som Exempel den i U. f. L. III. 259 meddelte ORD. En Landmand havde her ved en Pladshandel, som strax fuldbyrdedes, kjøbt to, som det synes, generisk bestemte Tønder Hvede — der efter Udsæden om Vaaren viste sig at have været Vintersæd og derefter ingen Avling gav — som «Vaarhvede« af en Kjøbmand, der ikke var Kornhandler og selv i god Tro havde kjøbt Sæden som «Vaarhvede» ved en autoriseret Mægler; han antoges ved egen Uforsigtighed at have tabt Erstatningskravet, fordi han selv ansaaes medskyldig i Skaden ved ikke ialfald inden Udsæden at have undersøgt Kornsorten nøjere. Det turde dog vel ellers være den rette Opfattelse, at Handelsmanden ogsaa i et saadant Tilfælde maatte siges at have «garanteret» vedkommende Egenskab og derved fritaget Kjøberen for Undersøgelsen; jfr. foran S. 73—4.

[2]) Jfr. Dernburg preuss. Obl. S. 388.

[3]) Jfr. den i Rt. 1882 S. 833 meddelte HRsag om Prøvning af Klæder som Vilkaar for Betaling af Kjøbesummen; se ogsaa HRD. i Rt. 1878 S. 672 ang. en Kremoneser-Violin.

[4]) Sker dette uden Kundskab om Manglerne, er det derimod ganske uskikket til at fortolkes som en stiltiende Godkjendelse, jfr. HRD. i Rt. 1881 S. 550 (hvor det ikke regnedes Kjøberen til Skade, at han ved den bedærvede Vares Modtagelse havde betalt en Del af Kjøbesummen overensstemmende med Kontrakten), Rt. 1877 S. 60, hvor samme Opfattelse gjordes gjeldende ligeoverfor en meddelt Vexelakcept; jfr. ogsaa Rt. 1871 S. 128. Jfr. Hagerup S. 111—12 og Hindenburg S. 105.

[5]) Jfr. for en Tømmerhandel HRD. i Rt. 1889 S. 97. I de sidstnævnte

han gaar videre i sin Prøve, end Undersøgelsespligten medfører[1]).

Er Varen modtagen ved Fuldmægtig paa fremmed Sted, vil Spørgsmaalet om, hvorvidt dette skal ansees som Godkjendelse af Varen, naturligvis først og fremst være afhængigt af Fuldmagtens Udstrækning; saaledes kan i Almindelighed ikke Skipperens Indladning, men vel Tømmermærkerens Annammelse, opfattes paa den nævnte Maade[2]).

En stiltiende eller udtrykkelig Godkjendelse af Varen udelukker inden sine Grænser senere Reklamation af Mangler, selv om den under andre Omstændigheder vilde kommet tidsnok.

VI. Naar Kjøberen vrager de Gjenstande, hvormed Kontrakten opfyldes, har Sælgeren ogsaa paa sin Side at iagttage, at han ikke ved Taushed taber sin Adgang til at paastaa, at Kontrakten allerede er opfyldt[3]).

Angaaende Bevisbyrden og Bevismidlerne i Tilfælde af Tvivl om Varens Kontraktmæssighed henvises til Hagerup om Kjøb og Salg § 13[4]) og Hindenburg om Kjøb og Salg S. 91 ff.

Tilfælde vil han dog ligefuldt efter Omstændighederne kunne kræve Erstatning, idet kun Retten til at afvise Tingen her kan ansees opgiven.

[1]) Jfr. hermed Hindenburg S. 102—3, 105; jfr. ogsaa Rt. 1871 S. 553.

[2]) Jfr. Hindenburg S. 100, ORD. i U. f. L. III. 284, HRD. 12 Sptbr. 1861 i Rt. S. 720, 21 Juni 1871 i Rt. S. 553, hvor den kjøbte Maskines Besigtigelse paa det fremmede Modtagelsessted gjennem en af Kjøberens Kommissionær valgt Mekanikus efter Omstændighederne ikke ansaaes for at indeholde nogen Godkjendelse. En Speditør er i Almindelighed kun Sælgerens Fuldmægtig, selv om han er valgt efter Kjøberens Anvisning, jfr. Rt. 1875 S. 191.

[3]) Navnlig er dette praktisk ved store Leverancer f. Ex. af Tømmer, hvor der gjerne foregaar en Forhandling mellem Sælger og Kjøber (jfr. HRD. 16 Januar 1886 i Rt. S. 641).

[4]) Foruden de her anførte Domme kan mærkes HRD. i Rt. 1884 S. 328, 1885 S. 597, 1886 S. 497, 1887 S. 592 (angaaende Bevis for Vandholdigheden i Træmasse) og S. 745 (i Tilfælde, hvor en Skrædder, som efter Prøve havde bestilt Klæde fra et udenlandsk Hus, efter

§ 15.

Fortsættelse. *Om Retsvirkningen af Forandringer o. desl. ved den solgte Gjenstand efter Kontraktens Afslutning* [1]).

I. Medens Virkningen af, at Sælgeren i andre end de hidtil omhandlede Stykker misligholder sin Forpligtelse, i det hele taget bliver at bedømme efter de om Kontraktsforhold i Almindelighed gjeldende Regler [2]), tiltrænger det her en nærmere Drøftelse, hvilken Indflydelse det har paa det gjensidige Forhold, at Kjøbekontraktens Opfyldelse er bleven umulig ved en hændelig Begivenhed efter dens Afslutning, eller den solgte Ting efter dette Tidspunkt, men før Fuldbyrdelsen, har lidt en Forringelse, som ikke kan lægges nogen af Parterne [3]) til Last *(periculum rei)*, og omvendt, at den i samme Tidsrum er bleven forbedret eller forøget o. desl. (*commodum rei*).

A. *Periculum rei.*

I. Ved Genuskjøb er dette Spørgsmaal af mindre Interesse. Det kan nemlig der kun opstaa i de forholdsvis sjeldne Tilfælde, hvor Arten er saa stærkt begrænset, at den kan gaa ganske til Grunde eller ialfald i sin Helhed forringes med Hensyn til Kvalitet. Men selv om man vil bedømme disse Tilfælde paa samme Maade som Specieskjøb [4]), vil det efter den nedenfor antagne Mening i Almindelighed være utvivlsomt, at Sælgeren ogsaa her maa finde sig i et Nedslag

---

Fortoldning tog Varerne hjem og umiddelbart derpaa undersøgte dem og reklamerede, antaget, at Sælgeren havde Bevisbyrden), 1888 S. 369, 1889 S. 393 og Byretsdom i Rt. 1882 S. 44.

[1]) Jfr. Hagerup § 9 og S. 93—5 (om *periculum rei*) samt S. 22 ff. (om *commodum*).

[2]) En udførligere Fremstilling af de vigtigste af disse, med særlig Anvendelse paa Kjøbekontrakten, findes hos Hagerup §§ 7, 8, 11, 14, 16.

[3]) Her forudsættes, at der heller ikke har været nogen *culpa in contrahendo* hos Sælgeren, at han altsaa f. Ex. ikke har kunnet forudse Forringelsen; jfr. Hagerup S. 93—4.

[4]) Jfr. Obl. a. D. S. 250 ff., jfr. 288—9.

af Kjøbesummen eller — ved Artens fuldstændige Undergang — i Tabet af enhver Ret til den.

I det følgende har vi derfor, naar intet andet udtrykkelig er sagt, kun Specieskjøb for Øje.

II. Saafremt den individuelt bestemte Ting gaar helt under (*interitus rei*) — hvad enten den nu virkelig er ødelagt, eller den kun er gaaet tabt for Sælgeren, saasom ved Tyveri[1]) — har man hos os altid lært, at Kjøbesummen ikke kan kræves, og at den maa tilbagegives, om den allerede er oppebaaren, idet man har gjort den Opfattelse gjeldende, at Kjøberen kun har forpligtet sig til dens Betaling under den her ganske feilslagne Forudsætning, at Gjenstanden overdrages ham. Om der nu end maaske kan siges adskilligt imod denne Begrundelses Fuldgyldighed[2]) — hvad der noksom viser sig deri, at den romerske Ret og enkelte nyere Lovbøger[3]) har en anden Regel — maa den nævnte Mening nu ansees som sædvansmæssig gjeldende hos os for det vigtigste Tilfælde, nemlig hvor Tingens Forbliven hos Sælgeren er skeet i hans Interesse eller ialfald ikke i Kjøberens; i denne Udstrækning har den nemlig været lært af omtrent alle Forfattere ligefra Slutningen af forrige Aarhundrede[4]).

---

[1]) Hermed maa ogsaa en fuldstændig Umulighed af retslig Art stilles i Klasse, f. Ex., hvor der efter Kontraktens Afslutning er udfærdiget en Forbudslov mod saadanne Tings Afhændelse.

[2]) Jfr. Hagerup S. 72 ff., Hindenburg S. 114 ff.

[3]) Den romerske Rets Regel, at Kjøberen bærer Faren fra det Øjeblik, Kjøbet maa ansees perfekt (forskjelligt fra fuldbyrdet), er fulgt i den sachsiske Lovbog af 1863, den schweizerske Forbundslov om Obligationsretten 1881 § 204, jfr. 145, og den hollandske Lovbog. I den franske Ret og de andre Lovbøger, der i det hele følger den, gaar *periculum* vistnok over ved Kjøbekontraktens Afslutning; men det er at mærke, at i dette Retssystem gaar ogsaa Ejendomsretten over ved denne. — Derimod har den østerrigske og preussiske Lovbog overensstemmende med den gamle tyske Ret i Almindelighed ladet Sælgeren bære hele *periculum* saavel for *deterioratio* som for *interitus rei*; saaledes ogsaa det nye tyske Udkast §§ 368 og 463, jfr. Motiver II. 206.

[4]) Den blev allerede fremsat af Hesselberg (1755) § 198 i Anvendelse paa fast Gods (ved Løsøre gik efter hans Lære Ejendomsretten over allerede ved Kontraktens Afslutning); senere af Nørr

og den kan da formodes ogsaa at have været den i Retslivet fulgte Regel. Hvad der skal gjelde i andre Tilfælde, vil nedenfor findes omhandlet.

Lige med den egentlige *interitus rei* maa det sættes, at Tingen mister de Egenskaber, der hører til selve dens Væsen som Kontraktsgjenstand, og uden hvilke den derfor i Virkeligheden er en ganske anden [1]), f. Ex. hvor et sjeldent Maleri fordærves i en Ildebrand.

III. Hvad angaar en Forringelse af Tingen (*deterioratio rei*), der ikke saaledes kan sættes i Klasse med dens Undergang, stiller Spørgsmaalet sig meget forskjelligt efter Omstændighederne.

1) Uomtvisteligt er det, at Kjøberen ligefuldt maa betale den hele Kjøbesum, naar Forringelsen ikke er af fysisk Art, men indtræder som Følge enten af Prisernes almindelige Synken eller af Forandringer i Lovgivningen, saasom hvor denne har lagt nye Byrder paa den omhand-

---

gaard III. 71, Hurtigkarl II. 2. 91, Ørsted Hb. V. 194, Larsen II. 1. 144, Gram II. 1. 44, Hindenburg S. 113, J. Lassen sp. D. S. 9 ff. (hvor forøvrigt en ganske ny Begrundelse opstilles), Hagerup S. 76; den eneste kjendte Undtagelse er Evaldsens lithograferede Forelæsninger over Obl. sp. D. De fleste Forfattere har opstillet Sætningen i videre Udstrækning; jfr. senere om dem, der har begrænset den som ovenfor. Noget Præjudikat findes, saavidt vides, ikke; men Regelen har vistnok forlængst været opfattet som saa sikker, at enhver Proces derom er anseet unyttig. Rimeligvis har den endogsaa gjeldt sædvansmæssig i Norge ligefra Lovbogens Tid; ialfald kan det antages, at vore gamle Loves tilsvarende Regel (se endnu Kristian IV's Kjøbebalk c. 16 og 17) — som er mærkelig derved, at den gjaldt sammen med den Regel, at Ejendomsretten i Almindelighed gik over allerede ved Kontraktens Afslutning — dengang fremdeles var i Kraft, idet den foresloges optagen i det norske Udkast 5. 3. 39 med Udvidelse til alt Løsøre (og altsaa ikke blot, naar det var kjøbt ubeseet) og med Begrænsning for Tilfælde af *mora accipiendi*. Se Forarbeider til Kristian 5tes N. L. S. 431 og Aubert Retskilder S. 97 og 348.

[1]) Dette er ogsaa lært af Ørsted Hb. V. 198, medens de senere Forfl., som ellers har sluttet sig til ham i dette Emne, ikke, saavidt vides, udtrykkelig har omtalt Tilfældet. Jfr. ellers Hallager I. 198, Gram S. 50. En lignende Opfattelse gjør sig gjeldende i den østerrigske Ret.

lede Klasse af Ejendomme, frataget dem tidligere Rettigheder [1]) eller hindret deres fordelagtige Benyttelse, f. Ex. ved Udførselsforbud [2]). Thi Sælgeren kan her ligefuldt yde ikke blot den samme Ting, men ogsaa Tingen i samme Forfatning, hvori den var ved Kontraktens Afslutning, idet en Forandring kun er indtraadt i Omstændigheder, som ligger udenfor Kontrakten, og hvis uforandrede Vedvaren ingenlunde fra Kjøberens Side kan ansees gjort til Vilkaar for hans Forpligtelse [3]).

2) Derimod er det meget tvivlsomt, hvem der skal bære Tabet, naar Tingen er undergaaet en fysisk Forringelse. Den Mening har nu ogsaa hos os været fremsat af flere Forfattere, at Kjøberen ligesaa vel som i det nysnævnte Tilfælde maa betale den hele Kjøbesum, da Sælgeren dog ogsaa her kan siges at have opfyldt sin Forpligtelse til at yde selve Tingen, idet det ifølge deres Opfattelse ikke kan antages, at Parterne ved individuelt bestemte Gjenstande har forudsat, at Tingen endnu ved Kontraktens Fuldbyrdelse skal have netop alle de Egenskaber, der var forudsatte hos den ved Afslutningen [4]).

Denne Mening fortjener dog kun tildels Bifald. Det maa vistnok erkjendes, at der er adskillige, ogsaa fysiske, Forringelser af saadan Art, at Kjøberen ikke kan have forudsat, Tingen i Mellemtiden skulde gaa fri for dem, idet de nemlig dels er en meget almindelig Følge alene af Tidens

---

[1]) I sin Tid kunde man saaledes hente Exempler fra Adelsl. 1 Aug. 1821 med Hensyn til Tiendefriheden, naar adeligt Gods solgtes til en uadelig (jfr. Brandt Tingsret S. 149). Den preussiske Landret tillader forøvrigt Kjøberen at træde fra Kontrakten paa Grund af nye bestandige Byrder, men ikke at kræve nogen Formindskelse i Kjøbesummen; lignende antages i den østerrigske Ret.

[2]) Lignende Exempel har man i det praktisk forekomne Tilfælde, at et kostbart Oljelager, som er anlagt paa Landets Grund, ved dennes Indlemmelse i den tilstødende Kjøbstad, hvor det er forbudt, bliver ubrugeligt.

[3]) Jfr. Hallager I. 199, 201—2. Herom er fuld Enighed mellem Forfatterne.

[4]) Saaledes i det væsentlige Ørsted Hb. V. 196 ff., Hindenburg S. 110—13, Hagerup S. 93 ff.

Løb, dels ogsaa ellers er hyppig indtrædende eller dog ialfald ganske uvæsentlige[1]). Saaledes maa Kjøberen altid være forberedt paa, at noget Jord raser ud paa en for Elvebrud udsat Gaard, at Skorstenspiber falder ned, at Tagsten ødelægges af Sneen, enkelte Trær blæser om i en Skov o. desl., og han maa derfor her ligesaa fuldt være forpligtet til at betale Prisen uformindsket som, naar der er indtraadt Forandringer i de oven nævnte, udenfor liggende Omstændigheder.

Anderledes staar derimod Forholdet, naar Forringelsen er af væsentligere Art, om end ikke saa alvorlig, at den, som oven nævnt, maa stilles lige med Tingens Undergang. Om f. Ex. en større Del af Skovens friske Trær nedkastes ved en voldsom Storm, om selve Taget blæses væk af Huset, om Elven ødelægger saa meget af Jorden, at Affældning i Matrikulskylden maa finde Sted osv., da er denne hændelige Skade klarligen saa stor og usædvanlig, at Kjøberen aldeles ikke kunde være forberedt derpaa, men meget mere vilde skuffes i velgrundede Beregninger, om han alligevel skulde betale den engang under ganske andre Forudsætninger vedtagne Pris uformindsket. Og selv, hvor Forstyrrelsen ikke

---

[1]) Saaledes bør vistnok Regelen om, at Sælgeren ogsaa bærer Tabet ved Forringelser, begrænses istedetfor, som det overensstemmende med Larsen (S. 148) er gjort i Hallager Obl. I. 202, hvor der er opstillet en Undtagelse for det Tilfælde, at den opstaaede Skade er bevirket ved en indre Feil hos Tingen selv. Forøvrigt er det neppe nogen afgjørende Indvending mod denne Lære, at man her er inde paa en ugjennemførlig Distinktion (Jfr. Hagerup S. 94—5), da Vanskeligheder ved Beviset jo her maa gaa ud over Sælgeren. Ved det ovenfor anførte er formentlig ogsaa borttaget det bindende i det hos Hindenburg S. 111, jfr. Hagerup l. c., anførte Bevis, hentet fra Kjøbet af bestemte Vinfade, hvis Vin surner. Et af to synes nemlig at maatte være Tilfældet i det der forklarede Exempel: Enten er nemlig Vinen saa gammel, at Kjøberen ikke med Rette kan paastaa, at Vinens Holdbarhed var en Kontrakts-Forudsætning, idet han maatte være forberedt paa, at Syrningen nu indtraadte som Følge af Tidens Forløb. Eller den er ikke saa gammel, og da vil vel Syrningen i Almindelighed være en Følge af uforsigtig Opbevaring, hvorfor naturligvis Sælgeren svarer.

er saa stor som i de nævnte Exempler, gjør en lignende Betragtning sig gjeldende, om end ikke med samme Styrke. Det synes nemlig overhovedet bedst stemmende med de naturlige Forudsætninger hos Parterne i Kontrakts-Øjeblikket som med Retfærdighed, at Sælgeren kun faar Krav paa det hele Vederlag, naar han fra sin Side kan yde Tingen i væsentlig uforringet Stand[1]). Og paastaar han, at den indtrufne Skade er af den Art, hvorpaa Kjøberen efter de oven forklarede maatte være forberedt, bliver det i Tvivlstilfælde naturligst Sælgerens Sag at bevise det.

Ifølge den her udviklede Opfatning bliver da Kontraktsforholdet at anse for delvis ophørt gjennem den solgte Tings Forringelse i det omhandlede Tidsrum, ligesom det helt bortfalder ved dens Undergang. Sælgeren kan ikke yde den hele lovede Gjenstand, og han er tillige fritagen for at betale Erstatning, da der under vor Forudsætning (*casus*) intet Grundlag herfor findes; dette gjelder nemlig i Almindelighed, selv om der er overtagen udtrykkelig Garanti for vedkommende Egenskab osv., idet saadan rettest fortolkes saaledes, at den, hvor ej det modsatte undtagelsesvis skulde være sagt, kun gjelder Tingens Tilstand ved Kontraktens Afslutning[2]). Paa sin Side kan da Kjøberen i Regelen kræve en forholdsmæssig Del af Kjøbesummen afkortet eller, om den allerede er ydet, tilbagebetalt[3]).

Et andet Spørgsmaal er det, om Forringelsen har den Virkning, at Kjøberen bliver berettiget til at hæve hele Forholdet. Saafremt Skaden er af den Beskaffenhed, at den igjen kan udbedres, maa vistnok Sælgeren lige fuldt kunne paastaa Kontraktens Opfyldelse, naar han sætter Tingen i sin forrige Stand[4]). Men er Tingen saaledes forringet, at

---

[1]) Jfr. det tyske Civillovudkasts Motiver II. 206, hvor en lignende Betragtning er fremholdt ved alle bebyrdende Kontrakter om Afhændelse.

[2]) Jfr. Hagerup S. 94.

[3]) Her forudsættes da, at ikke Gjenstanden trods Forringelsen maa ansees godkjendt efter de i forrige § fremstillede Regler.

[4]) Her forudsættes selvfølgelig, at der ikke herved fremkommer en saa væsentlig Mora, at Kjøberen af den Grund kan fratræde Kontrakten.

Kjøberen med Føje erklærer, han ingen Brug har for den i dens forandrede Skikkelse, kan han ikke tvinges til at modtage den selv mod Afkortelse i Kjøbesummen, da dette i Grunden vil være det samme som at forpligte ham efter en anden Kjøbekontrakt[1]).

Hovedregelen bliver saaledes, at saavel hændelig fysisk Forringelse af Tingen som dens Undergang i Almindelighed maa bæres af Sælgeren, saafremt den indtræder, medens den er forbleven hos ham[2]).

IV. Da de ovenfor fremstillede Regler nærmest er udledede af, hvad der antages naturligst at flyde af Parternes Forudsætninger ved Kontraktens Oprettelse, er det en Selvfølge, at de kan fraviges gjennem udtrykkelig Overenskomst eller ved den stiltiende Aftale, som ofte vil findes at ligge i det enkelte Kontraktsforholds særegne Omstændigheder. Forskjellige Anvendelser heraf forekommer i det følgende.

V. Det gjelder imidlertid nærmere at fastsætte det Tidspunkt, da *periculum rei* gaar over til Kjøberen.

Det er nu utvivlsomt, at, hvor ikke særegen Aftale er truffen, sker dette ialfald fra selve Ejendomsrettens Overgang; da Ejeren nemlig i Almindelighed selv bærer *casus*, kan det ikke formodes, at Parterne har villet en længere Forbliven af Ansvaret hos Sælgeren. Hvad nu atter det afgjørende Tidspunkt for denne Overgang angaar, kan det ikke komme an paa, om alt er iagttaget, som er nødvendigt for, at Kjøberen skal have Retsbeskyttelse ligeoverfor Tredjemand. Da nemlig Parterne er Spørgsmaalets Løsning fuldt raadige, og det her fortrinsvis gjelder at udfinde deres Mening, maa det være tilstrækkeligt til Overførelsen af *periculum rei*, at

---

1) Jfr. Hallager Obl. I. 202—3.

2) At ogsaa Forringelser gaar ud over Sælgeren, er lært af Larsen S. 147, Gram S. 49—50, Hallager I. 202, J. Lassen S. 14. Det vil sees, at den ovenopstillede Regel nærmest falder sammen med den østerrigske og preussiske; men den bliver dog noget mere afpasset efter de forskjellige Slags Tilfælde — en naturlig Følge af, at vi ingen Afgjørelse har i Loven, men alene maa udlede den af Retsforholdets Natur.

en for deres indbyrdes Forhold bindende Viljeserklæring om Ejendomsrettens Overgang er afgiven. Saaledes vil en Aftale om *constitutum possessorium* ved Løsøre — uanseet, om den er gyldig ligeoverfor Tredjemand — i Almindelighed overføre *periculum* til Kjøberen. Den vigtigste Anvendelse heraf har man dog ved fast Gods, idet Kjøberen maa ansees for at bære Risikoen fra det Øjeblik, Skjødet er modtaget af ham, uagtet det endnu ikke er thinglyst; ja, det samme maa vistnok gjelde, hvor det ikke er kommet længere end til en mundtlig (tinglig) Overenskomst. At Sælgeren fremdeles bruger Godset, gjør neppe nogen Forskjel, da hans Besiddelse her ganske har skiftet Væsen [1]).

Det bør forøvrigt med Hensyn til det sidste Punkt mærkes, at, naar Sælgeren vedbliver Besiddelsen efter Ejendomsrettens Overgang, kan de særegne Regler for det nye Retsforhold, hvori han nu er kommen til Kjøberen, stundom medføre, at han fremdeles bærer Ansvaret for Hændelse. Dette er saaledes Tilfældet, hvor Sælgeren i et *constitutum possessorium* er at opfatte som Laantager (jfr. L. 5. 8. 1). Det mest praktiske Exempel herpaa har man dog i Handelsforhold, naar Sælgeren har forpligtet sig til for egen Regning at levere Varerne paa Kjøberens Plads eller andet for sig fremmed Sted, idet han nemlig her bærer Risikoen for Forsendelsen, indtil han paa Leveringsstedet har iagttaget det fornødne, uanseet, om Ejendomsretten allerede tidligere er gaaet over til Kjøberen f. Ex. ved Konnossementets Modtagelse. Lignende Forhold har man i Tømmerhandel, hvor Sælgeren ofte paatager sig at fremfløde det af Kjøberen mærkede Tømmer [2]).

---

[1]) Jfr. dog Hagerup S. 78. Disse Spørgsmaal er i Lande med et udviklet Indtegningssystem meget omtvistede; jfr. de tyske Mot. II. 323. Fast Gods, som sælges ved Tvangsauktion, maa vistnok fra Approbationen staa for Kjøberens Risiko, da han selv har at skaffe sig Besiddelsen; jfr. Schweigaard Proces II. 543. Er Konditionerne affattede saaledes, at Ejendommen fra Tilslaget staar for Kjøberens Regning, danner Tilslaget Vendepunkt under Forudsætning af, at Approbation virkelig siden meddeles, hvoraf Følgen er, at saadan Meddelelse kan ske trods en imidlertid indtruffen *casus*

[2]) Jfr. Hagerup S. 79, HRD. 27 Septb. 1867 i Rt. S. 772 og U. f. L.

VI. Sælgerens fortsatte Ansvar for Tingen kan paa den anden Side, selv uden særlig Aftale, ophøre inden hans Overdragelse af Ejendomsretten. Til denne er nemlig Kjøberens Medvirken nødvendig, og naar den udebliver, følger det ligefrem af de almindelige Regler om *mora creditoris*, at Kjøberen ikke ved sin Forhaling kan forlænge den Tid, hvori Sælgeren bærer Ansvaret[1]). Saafremt Sælgeren forgjæves har gjort sit til Kontraktens Fuldbyrdelse, maa altsaa Kjøberen for Eftertiden bære den hele Risiko.

Dette maa nu ikke blot anvendes paa det simpleste Tilfælde, at lovligt Tilbud er gjort og ikke modtaget. Men ogsaa, hvor Kjøberen er den, som efter Kontrakten har at gjøre det første Skridt til dens Opfyldelse — saaledes som ofte i Handelsforhold — er det klart, at han er *in mora*, naar han har oversiddet Tiden, og herefter maa bære *periculum*, hvis han ej kan bevise, at Sælgeren ikke holdt Tingen rede. En vigtig Anvendelse heraf paa Genuskjøb er det, at Sælgeren heller ikke længere har Risikoen fra det Øjeblik, han efter Forfaldstids Indtræden bevislig har udskilt Varepartiet med kontraktmæssige Egenskaber til Kjøberens Afhentning og herom har underrettet denne[2]); fra nu af er nemlig Gjenstanden individualiseret og maa behandles som ved almindeligt Specieskjøb.

Man bør imidlertid vistnok her gaa endnu noget videre til Fordel for Sælgeren og antage, at, selv om der ikke saaledes er Tale om *mora accipiendi*, men hvor dog Udsættelsen af Kontraktens Fuldbyrden alene er fremkaldt af Hensyn til Kjøberen, eller hvor Tingen — hvad enten den nu oprindelig har været individuelt bestemt eller først senere er bleven individualiseret som nys forklaret — bevislig ligger rede naarsomhelst hos Sælgeren til Kjøberens Afhentning, maa denne ansees for ved stiltiende Aftale at have overtaget Ansvaret. Det bør nemlig ikke komme Sælgeren til

---

VII. 123. Anderledes er det dog maaske, hvor Sælgeren med Kjøberens Vidende har benyttet sig af den almindelige Fællesflødning; jfr. HRD. 2 Juni 1877 i Rt. S. 545.

[1]) Hagerup S. 147; jfr. HRD. 3 Juli 1879 Rt. S. 797.

[2]) Jfr. Hagerup S. 78.

Skade, at Kontraktens Opfyldelse først skal foregaa senere, naar dette ikke er vedtaget i hans egen Interesse[1]).

Et hyppig forekommende Forhold af anden Art, hvor Kjøberen ogsaa maa ansees for at have overtaget Ansvaret før Ejendomsrettens Overgang, er det, naar han har tiltraadt det kjøbte faste Gods, men endnu kun har en betinget Ret til Skjøde (f. Ex. fordi Kjøbesummen ikke er udredet efter Aftale); da han nemlig her allerede har den fulde Nytte af Godset, er det kun retfærdigt, at ogsaa Hændelse bæres af ham (jfr. nedenfor S. 101).

Det er ogsaa tidligere i anden Sammenhæng omtalt (S. 67—8), at, naar Varer efter særlig Aftale forsendes for Kjøberens Regning af Sælgeren i Tilfælde, hvor Leveringsstedet er dennes egen Bopæl, gaar de ifølge Handelssædvane for Kjøberens Risiko, efterat de først er forsvarlig afgivne til en Fragtfører eller Speditør, og dette gjelder ligeledes uanseet, om Ejendomsretten først gaar over fra et senere Tidspunkt[2]).

---

[1]) Jfr. Ørsted V. 195, Hagerup S. 80—1, hvor det med Rette er bemærket, at dette ikke kan indskrænkes til at gjelde Handelsforhold. Her kan ogsaa mærkes HRD. 26 Juni 1862 i Rt. S. 670, der angik følgende Tilfælde: Ved Slutseddel af 21 Febr. 1860 solgte K. til M. 2300 Bundter Stav paa 3 Mdr. Kredit, hvilken Kontrakt Domstolene mod Kjøberens Benegtelse antog at gjelde et individualiseret Parti. Staven blev med K.s Samtykke henliggende paa dennes Pakhus, hvor den, inden nogen Afhentning havde fundet Sted, opbrændte 15de Marts. M. negtede at betale Kjøbesummen, da Ejendomsretten endnu var hos K., men blev dog i alle Retter dømt dertil. Førstvoterende i HR., til hvem de øvrige sluttede sig uden Bemærkning, opstillede en vistnok for vidtgaaende Regel ved at billige Sælgerens Paastand om, at «Ejendomsretten i Forholdet mellem Parterne gaar over ved selve Handlen». Maaske har det kun været Meningen at opfatte Forholdet i denne Sag som et *constitutum possessorium*, der er afgjørende for Parternes indbyrdes Mellemværende; noget Præjudikat for det omhandlede Spørgsmaal har man derfor her neppe.

[2]) Jfr. Hagerup S. 79, HRD. 10 Okt. 1856 i Rt. S. 743. Hindenburg S. 116 har paastaaet, at Handelssædvanen skulde gaa saa vidt, at den altid lader den romerske Regel om Overgang af *periculum rei* allerede fra Kjøbekontraktens Afslutning gjelde; men

Det ovenfor forklarede vil ogsaa være tilstrækkeligt til at vise, at det er ganske urigtigt uden videre at knytte Overgangen af *periculum rei* til Ejendomsrettens Overførelse [1]).

B. *Commodum rei* [2]).

Under dette Begreb har man tildels sammenslaaet flere meget forskjelligartede Tilfælde, som maa holdes vel ud fra hinanden.

I. Det egentlige i den her omhandlede Mellemtid opstaaede *commodum rei* — eller den Slags Tilvæxt, Forbedringer (juridiske eller faktiske) eller Fund, som ikke kan skilles fra Ejendommen [3]) — maa uden videre komme Kjøberen til Gode, da der paa den ene Side ikke kan afkræves ham højere Kjøbesum — hvilket jo vilde være det samme som at tvinge ham til at indgaa ny Kontrakt med større Forpligtelser — og der paa den anden Side heller ikke er nogen Adgang for Sælgeren til at hæve den engang afsluttede Handel paa Grund af de indtrufne Omstændigheder, da disse lig-

---

dette kan vistnok ikke antages, saa meget mindre som Specieskjøb spiller saa liden Rolle i Handelsretten, at det alene af den Grund er usandsynligt, at nogen egen Sædvane her skulde have uddannet sig. Jfr. ogsaa Hagerup S. 77.

[1]) Dette skete i altfor høj Grad hos vore ældste Systematikere. Saalænge de lærte, at Ejendomsretten ved Løsøre gik over ved det blotte Samtykke, antog de, som Følge af Regelen «*casum sentit dominus*», at *periculum* var hos Sælgeren (Kongslev II. 283); da de begyndte at lære Overleverelsens Nødvendighed i Forhold til Tredjemand, forandrede de ogsaa Regelen om *periculum rei* (Nørregaard III. 71).

[2]) Se Ørsted i N. J. A. XXIV. 143—4, Hb. V. 197—8, Gram S. 50 ff., Hallager I. 203—4 og især Hagerup S. 22—29.

[3]) F. Ex. Alluvion (forudsat altsaa, den ikke i det særegne Tilfælde kan fraskilles uden Skade), Metalanvisninger, fundne af Sælgeren, eller Kullejer, Tredjemands Opgivelse af en Servitut, et Føderaads Ophør formedelst Udvandring, Ophævelse af Matrikulskat i Herredet, Jordforbedring som Følge af Naturforhold. Hvor et som sygt solgt Kreatur imidlertid bliver friskt, ligger det allerede i Kontraktens hazardiøse Karakter, at Kjøberen nyder godt af Værdiforøgelsen; det samme gjelder maaske, naar et Føderaad imidlertid er ophørt paa Grund af Dødsfald.

ger ganske udenfor Kontrakten eller dens Forudsætninger. Naar det kan synes, at dette Resultat ofte vil give Kjøberen en urimelig Fordel, maa det bemærkes, at Sælgeren er den nærmeste til at kjende sine egne Tings skjulte Fortrin, ligesom der i enkelte Tilfælde er al Opfordring for ham til i Kontrakten at forbeholde Værdiforøgelsens Mulighed [1]). Forøvrigt maa det bemærkes, at Læren om *impensæ* maaske stundom kan give Sælgeren et Erstatningskrav mod Kjøberen, hvad der imidlertid ikke hører hid at undersøge.

II. Tingens Frugter (borgerlige og naturlige) tilfalder i Mellemtiden rettest Sælgeren til Gjengjeld for, at han i Regelen bærer *periculum rei* og udreder Skatter, Renter o. desl., som hviler paa Tingen [2]). Dette gjelder dog kun, forsaavidt de er adskilte fra den ved Kontraktens Fuldbyrdelse; endnu ikke forfaldne Lejeterminer tilkommer saaledes helt Kjøberen [3]). Ligeledes gjelder det kun om den regelmæssige Afkastning, idet Sælgeren ikke maa angribe den solgte Tings Substans [4]).

---

[1]) Jfr. Fremgangsmaaden ved Odelstaxter, hvor Gaarden er beheftet med Føderaad, idet dette gjøres til Gjenstand for særskilt Taxt.

[2]) Alle fremmede Lovgivninger stemmer deri, at Kjøberen i Regelen ikke skal have Frugterne, saalænge han ikke har Risikoen; jfr. Motiver til det tyske Udk. II. 324—5.

[3]) Omvendt faar Sælgeren udelt Lejeterminen, naar hele denne overensstemmende med en før Salget afsluttet Lejekontrakt betales forskudsvis før den solgte Gaards Tiltrædelse. Det er allerede ovenfor S. 59 nævnt, at Sælgeren har Ret til i Mellemtiden at afslutte almindelige Lejekontrakter med bindende Virkning for Kjøberen, og hvis det er sædvanligt i vedkommende Tilfælde (f. Ex. ved saa danne Bekvemmeligheder, der gjerne udlejes maanedsvis) at tage noget af Lejen forskudsvis, kan han ogsaa for egen Regning oppebære denne.

[4]) Den ovennævnte Regel passer dog ikke ganske efter Ordene for alle Tilfælde. Af solgt Skov maa f. Ex. (jfr. ovenfor S. 59—60) aldrig noget Trævirke afhændes, selv om det ikke overskrider, hvad man efter et sagkyndigt Skjøn vil kalde «Skovens regelmæssige Afkastning». Omvendt vil man maaske antage, at Sælgeren kan fortsætte Driften af Stenbrud, Lertag, Kalkbrud o. desl. endog til Salg, idet den almindelige Opfatning vel er for at anse dette som Frugtnydelse, uagtet strengt taget Substansen her altid angribes

Sælgerens Ret til Frugterne følger dog ikke helt hans Ansvar for *casus*. Fra det Øjeblik, Kontrakten skulde været opfyldt af Parterne, er det nemlig — uden Hensyn til, om Omstændighederne er saadanne, at *periculum* samtidig gaar over — naturligst, at Kjøberen ansees berettiget til Frugterne, da dette sandsynligvis har været Forudsætningen. I saadant Tilfælde svarer Sælgeren ogsaa for de Frugter, som kunde været oppebaarne ved en forstandig Behandling, f. Ex. Lejesummer, han har ladet gaa tilspilde ved at forsømme Husets Udleje [1]).

III. Saafremt Opfyldelsen er bleven umulig ved en i Forhold til Parterne hændelig Begivenhed, og denne i og for sig alene har stillet en Erstatningsfordring i Tingens Sted (f. Ex. en Expropriationssum, Krav paa Tredjemand i Anledning af dennes Delikt), er det ganske naturligt, at den tilfalder Kjøberen — forudsat, at han ønsker at vedstaa Handlen — og det uden Hensyn til, om Risikoen allerede paahviler ham. Hvis Surrogatet derimod skyldes en Virksomhed fra Sælgerens eller en Tredjemands Side, saaledes som f. Ex. ved en Assurancesum, skulde Kjøberen, medmindre Assurancen er skeet efter Aftale med ham — egentlig intet Krav have. Dette er vistnok ogsaa utvivlsomt, saafremt Tingen forulykker, medens Risikoen hviler paa Sælgeren. Men fra det Øjeblik, den gaar over til Kjøberen, f. Ex. hvor Varer for dennes Regning forsendes af Sælgeren, synes det rimeligst, at dermed ogsaa Retten til Assurancesummen gaar over, fremfor at Assurandøren skal blive fri — hvad der ellers vilde blive

---

Tidligere nedhuggede Træer, hvilke ej kan ansees som Appertinens, maa Sælgeren kunne afhænde. Omvendt maa Kjøberen, om han allerede har faaet Godset i Besiddelse, men dog endnu ikke er Ejer eller har Ret til naarsomhelst at faa Skjøde, behandle Godset paa lignende Maade, jfr. Rt. 1865 S. 78, hvor Ansvar blev ilagt for Forringelse af Skovens Værdi ved Kjøberens større Hugst, idet Handlen ansaaes ophævet; Gaardens Sælger antoges dog her ikke ejendomsberettiget til Tømmeret. Andel i jordgravet Gods, som imidlertid findes, tilfalder Sælgeren. Jfr. i det hele om Kjøberens Stilling, naar han maa fratræde det kjøbte Gods, nogle Bemærkninger i J. Lassen sp. D. § 4 og Evaldsen lith. Forel. S. 38 ff.

[1]) Jfr. hermed Hagerup S. 24—5.

Tilfældet, fordi Sælgeren ikke længer har nogen Interesse i Tingen; men Spørgsmaalet om en saadan Overgang er, navnlig paa Grund af Assurancereglernes Forskjellighed, meget tvivlsomt [1]).

§ 16.

Ejendomsrettens Overførelse til Kjøberen. Hvorvidt Godset maa følge denne, for at han skal være beskyttet ligeoverfor Tredjemand.

I. Som før forklaret (§ 11), er det i vor Ret nu ganske paa det rene, at Ejendomsretten ikke i nogen Henseende gaar over til Kjøberen ved den blotte Kjøbekontrakt. Saafremt der imidlertid foreligger en tinglig Overenskomst eller en Viljeserklæring, som indeholder Ejendomsrettens Overførelse til Kjøberen, da har den, uden at nogen bestemt Form herkræves iagttaget, sin fulde Retsvirkning i Forholdet mellem Parterne (jfr. ovenfor S. 96—7). Dette gjelder ogsaa ved fast Gods, idet Skjøde i Regelen kun kan ansees nødvendigt af Hensyn til den efterfølgende Thinglysning [2]).

Det vigtigste Spørgsmaal er imidlertid, hvad der udkræves for, at Kjøberens Ejendomsret ogsaa skal være beskyttet ligeoverfor Tredjemand. Her maa skarpt sondres mellem fast Gods og Løsøre.

Ved hint udfordres thinglyst Hjemmelsbrev, ved dette derimod ikke, idet Thinglysningsinstitutionen her overhovedet kun er anvendelig i undtagne Tilfælde, der ikke vedkommer Læren om Kjøb og Salg.

Medens Reglerne for Skjøders Thinglysning vil findes fremstillede i anden Sammenhæng, skal derimod her nærmere undersøges særlig for Løsøres Vedkommende, hvorvidt det solgte Gods maa «følge» eller — som det i Almindelighed har været kaldt — «overleveres» Kjøberen, for at han skal

---

1) Jfr. Hagerup S. 28—9, Hindenburg S. 127—32. Ved Assurancesum kan mærkes en Odelssag i Rt. 1886 S. 887.

2) Dette vil blive nærmere udviklet under Læren om denne Institution.

vinde Retsbeskyttelse ligeoverfor Tredjemand eller opnaa en fuldkommen «tinglig» Ret [1]).

II. Ved Afgjørelsen af dette vigtige Spørgsmaal er de forskjellige Retssystemer indbyrdes meget afvigende.

Den romerske Ret krævede som Vilkaar for Ejendomsrettens Overførelse ved alle Slags Ting Besiddelsens Overgang (Tradition), idet denne dog ogsaa kunde foregaa derved, at Sælgeren vedtog at udøve Besiddelsen paa Kjøberens Vegne (*constitutum possessorium*). Denne Regel er ved Løsøre — foruden i de Lande, hvor Romerretten fremdeles er praktisk gjeldende — i det væsentlige optagen i den hollandske, sachsiske, preussiske og østerrigske Lovbog [2]), i den nye schweizerske Obligationsret [3]) samt i Spanien.

Naturretsfilosofien i det 17de og 18de Aarhundrede, som grundede hele sit System paa «Kontrakt», lærte, at Ejendomsretten gik over ved det blotte Samtykke [4]), uden at gjøre sig det klart, om derved mentes den sædvanlige (obligatoriske) Kjøbekontrakt eller en paa Overførelsen rettet Viljeserklæring (tinglig Overenskomst).

Denne Uklarhed gjenfindes i den franske *Code civil*'s Regler om Ejendomsrettens Overgang ved Kjøbekontraktens endelige Afslutning, idet Loven opstiller en Formodning om,

---

[1]) Se nu især Hagerup om Tradition som Betingelse for Overdragelse af Ejendomsret til Løsøre (Doktorafhandling i Særaftryk af Norsk Retstidende for 1884; 112 S.), hvori der tillige findes en udførlig Oversigt over fremmed Ret og Literatur og over Spørgsmaalets Historie hos os; jfr. Referatet af Disputatsen over samme Afhandling i Rt. 1885 Nr. 36—37. Særlig kan ogsaa allerede her fremhæves Aagesen Program 1866 S. 16 ff., samme om Singularsukcession (Tillæg) S. 154—76. Forf. haaber selv snart andetsteds at faa Leilighed til en udførligere Udvikling af sin Opfattelse.

[2]) Ligeledes i det nye tyske Civillovudkast § 874, jfr. Motiverne III. 333 ff.

[3]) Her er dog *const. poss.* erklæret uvirksom ligeoverfor Tredjemand, hvis Skade for denne dermed er tilsigtet (art. 202); enkelte mindre tyske Staters Love behandler ligeledes *const. poss.* med Ugunst.

[4]) Se som Udtryk herfor i den dansk-norske Literatur Nørregaards Naturret § 402; vore første Systematikere (Hesselberg, Dons, Kongslev) var alle paavirkede af denne Lære.

at Parternes Vilje gaar ud paa selve Ejendomsoverdragelsen. Kjøberen er dog uden Tradition kun beskyttet mod Sælgerens Kreditorer, i Konkurstilfælde og ved Udlæg, ikke mod senere godtroende Erhverver, der har faaet Tingen i Besiddelse. Det franske Princip er som sædvanligt fulgt i de fleste Lande, som har optaget den Napoleonske Lovgivning. — Traditionen er ogsaa unødvendig i den engelsk-amerikanske Ret, der imidlertid som Vilkaar for Ejendomsoverdragelsen bestemt fordrer en tinglig Overenskomst.

Denne Forskjel mellem Lovgivningerne viser, at Regelen om Traditionens Nødvendighed neppe kan udledes alene af Retsforholdets Natur. Den er visselig af stor Interesse for Tredjemand for saameget sikrere at forebygge, at en mellem Parterne ikke engang helt fuldbyrdet eller maaske ikke engang alvorlig ment Afhændelse faar Virkning mod ham. Men saalænge ikke Landets positive Ret frembyder noget Holdepunkt for den nævnte Regel, kan man vanskelig udbringe andet Resultat end, at fra Parternes tinglige Overenskomst maa i Almindelighed Kjøberen ogsaa være beskyttet ligeoverfor Tredjemand.

III. Hvorledes vor Ret her stiller sig, er et gammelt Tvistspørgsmaal, som i seneste Tid atter er blevet reist med ny Styrke[1]).

Vor Lovgivning indeholder ingen Forskrift, der er ligefrem afgjørende for Løsøres Vedkommende. Ved fast Gods udtaler derimod N. L. 5. 3. 43, at det i Regelen maa «følge» Kjøberen. For rigtig at forstaa denne meget omstridte Artikel, er det nødvendigt at kjende den danske Retstilstand[2]),

---

1) Dette er især skeet i det førnævnte Skrift af Hagerup.

2) Det gamle norske System var, efter den hidtil almindelige Opfattelse, at den blotte formløse Overenskomst ikke blot ved Løsøre, men ogsaa ved fast Gods var tilstrækkelig til at overføre Ejendomsretten, jfr. Brandt Retshistorie I. 280--1, hvor den Mening tillige er udtalt, at der her ikke kan sondres mellem Kjøbekontrakten og det endelige Salg; ialfald det sidste trænger dog vel nærmere Undersøgelse. Den nævnte Retstilstand var ved Løsøre endnu gjeldende, da Christian V.s N. L. udkom. Det norske Udkast af 1682 (5. 3. 26) havde optaget de ældre norske Lovregler og

idet den er bygget herpaa gjennem sin nærmeste Kilde, D. L. 5. 3. 32.

Ved Middelaldrens Slutning havde der i Danmark ved Afhændelse af fast Gods til Ejendom og brugeligt Pant udviklet sig den Sædvane, at man istedetfor den gamle, mere eller mindre højtidelige Overdragelse paa Thinget privat udstedte «aabne Breve», medens det til Gjengjeld ansaaes nødvendigt, at Godset «fulgte» Erhververen ɔ: at han overtog Brugen eller — da den meste Landjord var Fæstegods — Oppebørslen af dets Indtægter. Saafremt dette ikke skete og Afhænderen fremdeles brugte Godset som før, uden at Erhververen havde nogen Indtægt deraf, blev det gjennem en Række af Domme (fra Slutningen af det 15de til Begyndelsen af det 17de Aarhundrede) fastslaaet, at der ikke tillagdes Afhændelsen nogen Retsvirkning ligeoverfor Kreditorer, der imidlertid havde gjort Indførsel, eller andre Tredjemænd, hvem Godset allerede havde «fulgt» i Kraft af en senere frivillig Adkomst *inter vivos*, ja ikke engang ligeoverfor Arvinger [1]). Dog gjorde enkelte Domme herfra Undtagelse for de samme Tilfælde, som er særlig omtalte i D. L. 5. 3. 32 og

---

endnu skarpere sagt, at den første Kjøber skulde beholde Løsøret, skjønt den sidste havde faaet det ihænde. Ved fast Gods maatte efter Udkastet Regelen modificeres ved de deri optagne Regler om Thinglysning; D. L. 5. 3. 32 var kun optagen med en væsentlig Ændring (. . . Hus eller Jord, med slige Forord eller Vilkaar, at Godset ikke skal følge o. s. v.).

[1]) Ved brugeligt Pant maa henvises til Domme af 1493, 1576 og 1613, anførte i Matzens danske Panterets Historie S. 248—53. Med Hensyn til Salg og anden Afhændelse til Ejendom maa især mærkes Domme af 1603, 1608 og 1612 i Secher Samling af Kongens Retterthings Domme I. 484, II. 199—200 og 329. Disse har været ubekjendte for Torp i Afh. om Besiddelse S. 131 ff. og Hagerup i Afh. om Tradition S. 93 ff., hvilke begge har ment, at den ældre danske Ret ved Afhændelse til Ejendom kun krævede Tradition i levende Live, og at Regelen her overhovedet alene gjaldt i Forhold til Arvingerne; de nævnte Domme, hvis Betydning i denne Retning først er fremdragne i Literaturen af K. Maurer i Krit. Vierteljahrschrift XXVI. 315 ff., efterlader imidlertid ingen Tvivl om Regelens Udstrækning saaledes som oven forklaret. Jfr. nu ogsaa Torp i Tidsskr. for Retsv. I 341—2.

N. L. 5. 3. 43[1]). Disse Artikler[2]) har nemlig — idet Lovbogen, uagtet den videre udviklede det imidlertid indførte Thinglysningssystem, tillige optog den gamle Fordring om Godsets «Følge» — ligefrem sin Kilde alene i de ældre danske Domme og maa ved Hjælp af disse fortolkes saaledes:

»Skjøde« er her brugt som Fællesnavn for alle Hjemmelsbreve vedkommende Afhændelser til Ejendom, velgjørende som bebyrdende, endog *mortis caussa*, jfr. Undtagelsen «Testament». «Strax» kan vistnok ikke tages ganske paa Ordet, men kan paa den anden Side heller ikke ombyttes med «i levende Live»; det maa derimod opfattes saaledes, at Godset skal have «fulgt» Kjøberen osv., inden Sammenstød indtræder med Tredjemands senere Erhvervelse (Indførsel, Konkurs osv.), jfr. det senere «fremdeles», hvorved sigtes til det Tidspunkt, da Tvisten opstaar[3]). «Ikke strax følge den, som de skjødte ere, men den Sælgendes dem selv fremdeles i sin Hævd og Værge beholder» — vil da sige, at Afhænderen vedbliver paa samme Maade som tidligere at have al en Ejers Indtægt og Nytte af Godset, saaledes at, hvis det bruges af ham selv, dette sker uden noget Vederlag til Erhververen, og, hvis det er Lejegods, de jorddrotlige Rettigheder oppebæres af ham uden Deling med denne. Det er altsaa paa den anden Side ingenlunde nødvendigt efter Artiklen, at Detentionen gaar over[4]). Det meste Jordegods var jo bortlejet, og dette ansaaes for at have

[1]) Jfr. især de af Aagesen (Program 1866 og om Singulærsukcession) meddelte Domme fra Rosenvinges Samling (navnlig III. 163 af 1572).

[2]) De indtages her saalydende: «Skjøder Mand anden Hus, eller Jord, og de ikke straks følge den, som de skjødte ere, men den sælgendis dem selv fremdelis i sin Hævd og Værge beholder, da er det Skjøde intet, med mindre det er Testament, som ei fuldbyrdis, før end Mand er død, eller nogen med samme Hus, eller Jord, er sin Livs Tid forlent, saa det ei, førend den ved Døden afgaar, kand af den kjøbendis annammis».

[3]) Jfr. Matzen danske Panterets Historie S. 253.

[4]) Jfr. Matzen dansk Tingsret 2 Udg. S. 263 og samme Panterettens Historie S. 250 ff., 259—60, 272—3.

«fulgt» Kjøberen, naar Sælgerens «Følgebrev«[1]), som paalagde Fæsterne at udrede jorddrotlige Rettigheder til denne, var modtaget af dem. I dette Tilfælde var allerede Datidens Retsfølelse saa fortrolig med Udøvelsen af «Hævd og Værge»[2]) gjennem en Tredjemand, at det ansaaes ganske unødvendigt at gjøre noget Forbehold herom i Loven. Hvor det solgte Fæstegods med eller uden Hovedgaarden var «forlenet» nogen for kortere eller længere Tid (f. Ex. paa hans Livstid, jfr. nedenfor § 27), enten uden Vederlag eller mod en samlet aarlig Afgift, er det jo heller ikke vanskeligt at fastholde, at Godset følger Kjøberen, ialfald fra Underretning til Brugeren (jfr. nedenfor S. 116). Men dette stillede sig mindre klart for Lovbogens Forfattere, og saaledes kom den vildledende Undtagelse herom ind i 5. 3. 43, nærmest efter en Dom af 1590[3]).

End unødigere er Artiklens anden Undtagelse, hvorefter Hjemmelsbrevet skal opretholdes, uagtet Godset ej har fulgt Erhververen, i det Tilfælde, at det i Virkeligheden er «Testament, som ej fuldbyrdes, før Mand er død» — altsaa, hvor de indre og ydre Betingelser for en gyldig *dispositio mortis caussa* er tilstede. Imidlertid gjør dog disse Tillæg det saameget sikrere, at Hovedregelen ikke kan anvendes i alle de Tilfælde, hvor en Forandring i de faktiske Forhold er umulig, f. Ex. ved Salg af et omtvistet Stykke Jord i Tredjemands Besiddelse (jfr. især «saa det ej . . . kan af den kjøbendes annammes»).

I Korthed sagt maa altsaa efter L. 5. 3. 43 «Ejendomsbesiddelsen» være gaaet over til Kjøberen. Hvor det afhæn-

---

[1]) At dette ogsaa var kjendt i Norge før Lovbogen, vil blive vist nedenfor i § 27.

[2]) Leiligheden skal her benyttes til at udtale Ønsket om, at den gamle danske Retspraxis, hvorpaa L. 5. 3. 43 hviler, ligesom denne Artikel selv ogsaa bliver brugt til at belyse det ældre Besiddelses-Begreb. Det vil da snart sees, at den gamle Paastand, som endnu gjentages, at Begrebet «borgerlig Besiddelse» var fremmed for Lovbogen, er ganske urigtig.

[3]) Jfr. Rosenvinges Samling IV. 188 og Matzen Tingsret S. 265. Se ogsaa Domme i Sechers Samling I. 26, 170, 231 og 377.

dede Gods ikke paa denne Maade har «fulgt» Erhververen, inden det kolliderer med Tredjemands — eller i visse Tilfælde Arvingens — Ret, er altsaa, bortseet fra de undtagne Tilfælde, Skjødet «intet» i saadanne Sammenstød, selv om Thinglysning er iagttaget og alt forøvrigt i Orden. Heri ligger imidlertid kun, at det ikke har Skjøders sædvanlige Virkning og altsaa ikke kan opretholdes ligeoverfor Sælgerens Konkursbo eller Kreditorer, som gjør Indførsel. Men forøvrigt kan det, hvor det ikke er rent Proformaværk, have Virkning af forskjellig Art, f. Ex. den samme som en thinglyst Kjøbekontrakt eller — hvis de øvrige Betingelser derfor er tilstede — som en *dispositio mortis caussa.*

Det følger af foranstaaende, at Artiklen efter den rette Fortolkning ikke kan indskrænkes blot til de Forhold, hvori Hjemmelsmanden vedbliver Brugen ganske som før for hele sit Liv. Den er vistnok sandsynligvis nærmest skrevet for Proformaværk, men rammer ogsaa alle Tilfælde, hvor Sælgeren enten efter Aftale i Skjødet fortsætter sin tidligere Brug under en suspensiv Betingelse, til en bestemt senere Dag o. desl., eller han gjør det uden saadan Aftale paa kortere Tid [1]).

IV. I denne Udstrækning kan imidlertid Artiklen nu ikke længer anvendes i Norge, forsaavidt angaar fast Gods. Som det andetsteds (jfr. Læren om Thinglysningsinstitutionen) nærmere vil blive udviklet, er det hos os forlængst sædvansmæssig fastslaaet, at man, naar Adkomstbrevet er thinglyst, i Regelen ikke tager noget Hensyn til Besiddelsesstanden, og den praktiske Fortolkning af 5. 3. 43 er her i det væsentlige bleven den, at Art. kun opstiller en afbevislig

---

[1]) Den her givne Fortolkning stemmer i det væsentlige med den, der først er opstillet af Aagesen (jfr. især Program 1866 S. 39 ff., og om Singulærsukc. S. 154 ff.) og siden videre udviklet af Matzen dansk Tingsret S. 258 ff. Den er ikke saameget forskjellig fra den allerede af Nørregaard og Hurtigkarl antagne, medens Ørsted og Efterfølgere (deriblandt Hallager 1ste Udg. I. 218) er tilbøjelige til ganske at overse den, ligesom de ældste Systematikere. Larsen strækker den derimod altfor vidt, idet han paa Grundlag deraf forkaster alt *constitutum possessorium.*

Lovsformodning om, at der i visse yderlige Tilfælde, hvor det gamle Brugsforhold forbliver uforandret, foreligger Proformaværk.

Men hermed er det ikke afgjort, at L. 5. 3. 43 jo kan faa Betydning for Spørgsmaalet, om solgt Løsøre maa følge Kjøberen, for at Afhændelsen skal opretholdes mod Tredjemand. At dette ialfald maa have været Lovbogens Mening, er lidet tvivlsomt. Naar den nemlig for Tredjemands Skyld har erklæret en Forandring af de faktiske Forhold («Overleverelse») nødvendig ved fast Gods, uagtet den her tillige krævede Hjemmelsbrevets Thinglysning, maa den dermed saameget mere have paabudt saadan Forandring ved Løsøre, hvor ingensomhelst Offentlighed eller anden Sikkerhed for Tredjemand forøvrigt kjendes og hvor Besiddelsesstanden desuden i det hele har langt mere at betyde [1]). Denne Slutning bliver endnu sikrere derved, at ogsaa den før Lovbogen bestaaende danske Ret krævede «Overleverelse» ved Løsøre, for at Afhændelsen skulde have Gyldighed mod Tredjemand [2]).

V. At gjøre den ovenfor udviklede Opfattelse af L. 5. 3. 43 anvendelig paa Løsøresalg i norsk Ret, er derimod nu intet i Vejen for. Den praktisk gjeldende Fortolkning, som af særegne Grunde forbyder dette ved. fast Gods, er nemlig her saa langt fra til Hinder, at meget mere Grundsætningen om «Overleverelsens» Nødvendighed, uafhængig af den oftnævnte Artikel, tør siges at være sædvansmæssig fastslaaet hos os. Den har, om end med forskjellig Begrundelse, været lært af de allerfleste danske og norske Forfattere i de sidste 100 Aar [3]). Og ligesom allerede dette, efter hvad der ellers gjerne

[1]) Den samme Mening er fremsat af de fleste danske Forfattere ligefra Slutningen af forrige Aarhundrede; se især Matzen d. Tingsret S. 271 og Torp om Besiddelse S. 152 jfr. derimod Hagerup om Tradition S. 96.

[2]) Dette er antaget af alle danske Retshistorikere med Undtagelse af Kofod Ancher; jfr. dog ogsaa Torp S. 146 ff.

[3]) Efterat de ældste Systematikere, som anført, under Indflydelse af den Wolfiske Filosofi, havde lært Ejendomsrettens fuldtbeskyttede Overgang til Kjøberen ved den blotte Overenskomst (jfr. dog Sevels Betænkning af 1764 i hans og Stampes «Svar paa nogle Spørgs-

antages (jfr. ovenfor S. 91—2), skulde være tilstrækkeligt til at anse Sædvanen bevist — idet al Formodning er for, at det praktiske Liv har bygget paa en saa almindelig og længe herskende Lære — kommer nu hertil, at en stor Mængde Højesterets- og andre Domme har væsentlig bidraget til at fæste den her omhandlede Sætning som sædvansmæssig.

---

maale etc.» S. 338), lærte Nørregaard (Forelæsn. II. 238 ff.) Traditionens Nødvendighed, og tildels under Indflydelse af den Kantiske Filosofi var dette allerede 1800 den «herskende Lære» (jfr. Ørsted i Lærde Efterr. fra 1800 No. 15 og 16). Overhovedet har i de 100 Aar fra Nørregaard og til 1884, saavidt vides, kun en Forfatter (Møller i Astræa I. 199 ff., 1797) bestemt forkastet Traditionen. Ørsted, som i sin tidligere Tid ganske sluttede sig til den herskende Lære (se foruden l. c. hans Anmeldelse af Hurtigkarl i N. J. A. XI. 193 for 1815), var senere her vaklende og noget uklar (jfr. Formularbog 5 Udg. af 1817 S. 150 og især Haandbog IV. 390) og har maaske endog ment, at enhver utvetydig tinglig Overenskomst er tilstrækkelig ligeoverfor Tredjemand, idet han i hvert Fald da synes at præsumere et *constitutum possessorium*, hvilket efter ham utvivlsomt er gyldigt. Men Ø.s Standpunkt var for lidet præciseret til at kunne hindre, at Læren om Traditionens Nødvendighed trods hans store Autoritet slog stedse fastere Rødder, idet hans Konklusion meget mere almindelig har været opfattet, som om den gik i samme Retning. Forøvrigt er den herskende Lære i Danmark hævdet af Schlegel (Anm. til Anchers saml. Skr. II. 430 ff.), Hurtigkarl II. 1. 240, Bang jur. Tidsskr. XVII. 1. 113—14, Bornemann saml. Skr. I. 115, Larsen II. 1. 286, Gram I. 112, Aagesen Progr. 1866 S. 15 ff., V. C. Ussing om tingl. Rett. S. 20—1, Hindenburg om Kjøb og Salg S. 132 ff., Matzen nord. Tingsret S. 104—5 og d. Tingsr. S. 271 — og i Norge af Hallager I. (1ste Udg.) 195—6, (dog mindre bestemt, mere overensstemmende med Ørsted), C. Platou om Besiddelse S. 25, Schweigaard om Konkurs S. 175 (Proces III. 272), foruden i Forelæsninger over Romerretten. Først i 1884 fremtræder igjen Oppositionen mod den herskende Lære gjennem C. Torp om Besiddelse § 11 og Hagerup om Tradition, til hvilken sidste ved Doktordisputatsen Ingstad og tildels Getz sluttede sig (Rt. 1885 S. 566, 587). Men denne Modstand maa vistnok siges at være kommen for sent til at hindre, at Overleverelsens Nødvendighed aligevel maa ansees sædvansmæssig fastslaaet. Det bør mærkes, at de nyeste Modstandere af Traditionslæren skarpt fremhæver, at der til Ejendomsrettens Overgang kræves en utvetydig tinglig Overenskomst; jfr. især Hagerup S. 108 ff.

Vistnok kan man neppe med Sikkerhed paavise noget skarpt Højesteretspræjudikat [1]) for Overleverelsens Nødvendighed. Men adskillige saadanne har man ialfald for, at, hvor Parternes Mening har været Ejendomsrettens Overdragelse, men denne ikke endnu har fundet sit Udtryk i Besiddelsesstandens Forandring, fordres det strengeste Bevis for, at Retshandlen er foretagen i god Tro, saafremt den skal være virksom mod Tredjemand. Og ligesom enkelte af disse Domme saavel i Praxis som Theori har været opfattede som ligefremme Præjudikater [2]) for Traditionens Nødvendighed og altsaa maa have tjent til at udvikle den nævnte Sædvane, vrimler der af bestemte og uimodsagte Udtalelser for Regelen under Højesterets Voteringer. Ogsaa disse maa væsentlig have bidraget til, at Tilliden til den herskende Læres Rigtighed er gaaet Forretningslivet saaledes ind i Blodet, at man endog har anseet det unyttigt at procedere derimod [3]). Det bør ogsaa mærkes, at Forll. § 65, om den end ikke fortjener ligefrem at bruges som Bevis for vor Lovgivnings Anerkjendelse af Overleverelsens Nødvendighed, dog gjennem sin Forudsætning om denne har bidraget ikke lidet til at fæste den sædvansmæssige Opfattelse [4]).

VI. Rigtigheden af den her antagne Mening styrkes ogsaa ved vor Rets almindelige Grundsætninger for tinglige Rettigheder i Løsøre. Det er umuligt hos os at gjøre den Paastand gjeldende, at Parternes utvetydige Viljeserklæring om Retsstiftelsen her i Regelen er fuldt virksom mod Tredjemand. Som almindelig erkjendt i andre Anvendelser (jfr.

---

[1]) De HRD., som nærmest kan paaberaabes for den her antagne Mening, findes i Rt. 1858 S. 136 (der ogsaa efter Voteringsprotokollen er den Dom, som fortrinsvis synes at indeholde et Præjudikat) 1858 S. 831), 1861 S. 777, 1861 S. 793, 1870 S. 136, jfr. U. f. L. X. 88, 1870 S. 542 (jfr. 1869 S. 393 og 1872 S. 831), 1878 S. 412, 1879 S. 192. Overretsdomme, der erkjender Overleverelsens Nødvendighed, findes i U. f. L. II. 404, VI. 370, VIII. 171.

[2]) Jfr. HRVot. i U. f. L. VII. 133 og Rt. 1878 S. 413, Chr. Platou om Besiddelse S. 15.

[3]) Jfr. især Rt. 1862 S. 670, hvor begge Parter var enige om Traditionens Nødvendighed ligeoverfor Tredjemand.

[4]) Den paaberaabes saaledes oftere i Højesterets-Voteringen som Bevis for Lovens Fordring om Overleverelsen.

ovenfor S. 52—3), kan hos os ikke paa en Tid en nærværende og en tilkommende Ejendomsret i samme Løsøregjenstand være beskyttet ligeoverfor Tredjemand, men kun den første. Saaledes kan heller ikke Parternes Overenskomst om Ejendomsrettens Overførelse til Kjøberen fra et bestemt senere Tidspunkt (*ex tunc*) have nogen Betydning udenfor deres indbyrdes Forhold[1]. Og større Virkning kan det ikke medføre, at Ejendomsrettens Overgang strax (*ex nunc* eller *ex præsenti*) vistnok er aftalt, men Sælgeren, med eller uden Forbehold ved Salget, vedbliver Brugen ganske som forhen; jfr. L. 5. 3. 43.

VII. Vi er herved komne ind paa det vigtige Spørgsmaal, om Kjøberens Ret er beskyttet mod Tredjemand, naar Sælgeren efter Aftale vedbliver at besidde det solgte Løsøre, men i Kjøberens Navn (*constitutum possessorium*). I den dansk-norske Retsvidenskab har her raadet en stor Uenighed, hvad der vistnok hænger sammen med, at man har løst det for meget i sin Almindelighed uden at sondre mellem de forskjellige Arter af Retsforhold, som falder ind herunder. Paa den ene Side har man fulgt den romerske Retsopfattelse og fremhævet, at, da Besiddelse kan stiftes gjennem Fuldmægtig og man hertil ligesaavel kan bruge den hidtilværende Ejer som enhver anden, maa en fuldgyldig Tradition siges foregaaet ved en saadan Aftale mellem Sælger og Kjøber[2]. Herfra er der kun et Skridt til den Theori, at en stiltiende Aftale om *constitutum possessorium* maa formodes overalt, hvor der foreligger en utvetydig tinglig Overenskomst, som ej strax fuldbyrdes[3]. Men dermed er den hele Fordring om Traditionens Nødvendighed i Virkeligheden undergraven, og hvis denne Mening var rigtig, vilde Videnskabens Tvist om det tidligere omhandlede Hovedspørgsmaal have liden

---

[1]) Saaledes ogsaa Getz i Rt. 1885 S. 538, jfr. derimod Hagerup sammesteds S. 590.

[2]) Saaledes især Ørsted, Gram, Hallager; jfr. ogsaa Hagerup om Tradition S. 15 ff.

[3]) Dette Skridt er i Grunden, som antydet, taget af Ørsted.

praktisk Betydning [1]). — Paa den anden Side har man, med denne Konsekventse for Øje, gaaet til den modsatte Yderlighed og, dels støttende sig til en urigtig Fortolkning af 5. 3. 43 [2]), dels til L. om Pant 12 Oktbr. 1857 § 1 [3]) — negtet ethvert *constitutum possessorium* Retsvirkning ligeoverfor Tredjemand og herved, uden tilstrækkelig Lovgrund, forbudt flere for det praktiske Liv nyttige eller endog nødvendige Retsforhold.

Den rette Løsning af Spørgsmaalet faar man vistnok ved at holde sig til Lovbogens Begreb «følge» (5. 3. 43), saadant som dette forklares af den gamle danske Retspraxis. Heraf flyder nemlig, at Ihændehavelsen (Detentionen) af det solgte Løsøre uden at rokke Kjøberens Ret ligeoverfor Tredjemand meget gjerne efter Aftale kan forblive hos Sælgeren, naar Kjøberen kun faar en Ejers Nytte af den, eller omvendt ikke al Nytte som før forbliver hos Sælgeren. Medens altsaa Aftale om Laan til Fordel for denne vil gjøre Afhændelsen uvirksom mod Tredjemand, er dette ikke Tilfældet, naar Sælgeren kun er Lejer og altsaa yder Vederlag for den fortsatte Brug. Ligeledes kan Gjenstanden siges at «følge» Kjøberen, naar denne vistnok paa Grund af dens Natur ingen Indtægt endnu har af den, men den dog alene i Kjøberens Interesse er forbleven hos Sælgeren, saaledes at han kun er at betragte som Depositar (ɔ: et for ham bebyrdende Retsforhold). Exempel herpaa har man navnlig i de meget praktiske Tilfælde, hvor Varer, efterat være afvejede o. desl. til Kjøberen, bliver henliggende til dennes Afhentning hos Sælgeren [4]).

Den her fremstillede Sondring, der synes ligesaa meget at ramme det praktiske Livs Tarv som at stemme med rigtig Lovfortolkning, har i hvert Fald ikke vor Retspraxis imod sig. Vore Domstole har vistnok, da saadant Forhold

---

[1]) Jfr. Hagerup S. 19 og 71 ff. [2]) Jfr. Larsen l. c.

[3]) Jfr. Chr. Platou og Schweigaard, forskjellige Højesteretsvota.

[4]) Som andre herhenhørende Exempler kan nævnes, at Uhrmageren beholder et solgt Uhr til Regulering, en Dyrlæge en solgt Hest til Fodring paa sin Stald, en Snedker Indboet paa sit Lager, indtil Kjøberen sætter Hus osv.

saare let kan bruges til gjennem Proformaværk at unddrage Sælgerens Formuesgjenstande fra Kreditorernes Gjeldsforfølgning og til at omgaa Forbudet mod Underpant i Løsøre (L. 12 Okt. 1857 § 1) — været meget tilbøjelige til at negte *constitutum possessorium* Gyldighed ligeoverfor Tredjemand, idet de har stillet særdeles strenge Fordringer til Beviset for, at Ejendomsoverdragelsen har været alvorlig ment og ikke foretagen for at skade Tredjemand [1]), og det kan derfor ogsaa ansees som Sædvaneret, at *const. poss.* ikke anerkjendes hos os i videregaaende Udstrækning, end der ovenfor er opstillet som det rette. Paa den anden Side kan man ikke paavise nogen Højesteretsdom, som ganske sikkert forkaster noget Retsforhold som de, der ovenfor er fundne tilladelige [2]).

VIII. Findes det solgte Løsøre hos en Tredjemand, der besidder det paa Sælgerens Vegne der Lejer, Laantager, Depositar, Fuldmægtig o. desl., maa den fuldt beskyttede Ejendomsret i Regelen ansees overgaaet til Kjøberen fra det Øjeblik, Sælgeren underretter Besidderen om Afhændelsen [3]).

At saadan Underretning paa den ene Side i Almindelighed er nødvendig, følger nu allerede af Forholdets Natur. Den er overhovedet et Vilkaar for, at Tingen herefter kan besiddes paa den nye Ejers Vegne (t. Ex. for, at Lejeren skal betale sin Afgift til ham). Uden den kan der ogsaa opstaa særdeles vanskelige Kollisioner. Saalænge Besid-

---

1) Jfr. især HRD. 9 og 24 Okt. 1861 i Rt. S. 777 og 793, en utrykt HRD. 26 Mai 1863, 29 Okt. 1867 i Rt. 1868 S. 7-8 og U. f. L. VII. 130, jfr. ogsaa Domme i U. f. L. II. 365, 404, VI. 55.

2) Her kunde efter Voteringen den ovennævnte HRD. 9 Okt. 1861 paaberaabes; men det synes dog, som om her kun forelaa et Proformaværk. Mærk ogsaa Forbeholdet i Voteringen Rt. 1878 S. 414—15.

3) Sker Underretningen skriftlig, maa — forudsat, at den virkelig er naaet frem — Afsendelses-Øjeblikket være det afgjørende ved Spørgsmaalet om, paa hvilket Tidspunkt Ejendomsoverdragelsen er foregaaet, saaledes at Sælgerens mellemkommende Konkurs osv. her ingen Indflydelse faar; herved følger man Regelen for Overenskomsters Afsluttelse mellem Fraværende gjennem Brev.

deren ikke kjender den foregaaede Forandring i Ejendomsforholdet, kan han nemlig, især hvor hans Besiddelse af Tingen ikke er stiftet for lang Tid, i god Tro komme til at udlevere den til en Tredjemand, hvem Sælgeren senere *mala fide* har solgt eller pantsat den. I dette Tilfælde maatte man da antage enten, at første Kjøber alligevel kan vindicere Tingen fra den godtroende Tredjemand — hvilket vilde stemme saare lidet med Overleverelsens Betydning — eller ogsaa, at første Kjøber havde tabt sin Ret, hvilket atter vilde stride mod den almindelige Grundsætning om Ejerens Vindikation. Disse Vanskeligheder [1]) undgaaes derimod i Regelen ved at kræve Underretningen som Vilkaar for Ejendomsrettens fuldt beskyttede Overgang i dette Tilfælde; thi derved hindres Besidderen ialfald fra at udlevere Tingen til andre uden at gjøre sig skyldig i Retsbrud. Kravet om en saadan Underretning stemmer ogsaa bedst med den Tanke, der ligger til Grund for den hele Lære, at Parternes Viljeserklæring saavidt muligt skal være fuldbyrdet i Virkeligheden gjennem en ydre Forandring i det faktiske Forhold. Og endelig kan det anføres, at den rette Fortolkning af 5. 3. 43 leder til den samme Slutning, idet, som ovenfor oplyst, den danske Praxis, hvorpaa Artiklen hviler, f. Ex. ansaa lejet Gods for først at «følge» Kjøberen ved Følgebrevets Udfærdigelse til Lejeren [2]).

Paa den anden Side maa ogsaa en saadan Underretning være tilstrækkelig, saaledes at man ikke desuden skal kræve

---

[1]) Disse er ogsaa tilstede, hvor Sælgeren har aftalt et gyldigt *const. poss.* med Kjøberen, og der synes derfor ikke at være tilstrækkelig Grund til at anse Underretningen overflødig for dette Tilfælde; jfr. dog Platou om Bes. S. 28, Hagerup i Rt. 1884 S. 310 og Panteret S. 114—15. Det maa ellers erkjendes, at Spørgsmaalet her er meget tvivlsomt, men neppe synderlig praktisk.

[2]) Aagesen, som negter Underretningens Nødvendighed, paaberaaber her Slutningen af 5. 3. 43 for Tilfælde af Forlening (jfr. Program 1866 S. 34—6, 57 ff., Singul. 156 ff.); men selv om virkelig ingen Underretning her krævedes (hvad der vel ikke er bevist), kan man ikke fra dette for fast Gods ganske særegne Forhold uddrage nogen almindelig Slutning med Hensyn til Løsøre tvertimod den for andre og regelmæssigere Forhold oplyste Praxis.

Samtykke fra Tredjemand til herefter at udøve Besiddelsen paa den nye Ejers Vegne. Tredjemands Retsstilling bliver nemlig aldeles ikke forværret ved den skete Forandring, paa hvis Mulighed han jo desuden fra først af maatte være forberedt, og der er derfor ingensomhelst Grund til at antage, at han skulde have Ret til at negte Besiddelsens Udøven for den nye Ejer; han er dertil ligefrem forpligtet, og derfor spørger man ikke efter hans Samtykke. For denne Mening kan ogsaa paaberaabes Analogien af L. 1. 19. 14, der viser, at den Tredjemand, som har det arresterede Gods i Forvaring, under Erstatningsansvar ikke maa «lade det udkomme mod Arresten», uden at der efter hele Sammenhængen fordres mere end hans Kundskab om denne [1]). Anderledes staar dog vel Sagen, saafremt Tredjemand ligefrem

[1]) Forfatterne er i det her behandlede Spørgsmaal af meget ulige Mening, hvad der hænger sammen med den forskjellige Opfattelse af Besiddelses Stiftelse i dette Forhold. Endog Underretning ansees unødig som uævnt af Aagesen l. c. Som her i det væsentlige Chr. Platou om Besiddelse S. 28—9, Brandt Tingsret S. 58, Torp om Besiddelse S. 111 ff., hvor dog, saavidt skjønnes, kræves et stiltiende Samtykke (hvilket bestemt kræves af V. C. Ussing i Afh. om tinglige Rettigheder S. 58), Hagerup (i Anvendelse paa Haandpant) S. 114 ff., Hindenburg om Kjøb og Salg S. 137 ff. Den sidste Forf. gjør opmærksom paa den handelsretslige Sædvane, at der tilkommer Tredjemand Sikkerhedsret i det, hvormed han sidder inde for Ejeren, hvorfor Underretning om Ejendomsovergangen er nødvendig for at hindre ny Gjeldsstiftelse; naar Forf. forøvrigt kræver «forbindende Ordre» til Fuldmægtigen osv., maa det bemærkes, at en almindelig Underretning dog maa forstaaes saaledes, at den indeholder en Befaling til Tredjemand om herefter at besidde Tingen paa den nye Ejers Vegne. — Derimod kræves et udtrykkeligt Samtykke fra Tredjemand af Ørsted Hb. VI. 107, Schweigaard Proces II. § 210 (S. 486), Gram I. 533 (alle i Anvendelse paa Haandpant) og Matzen dansk Tingsret S. 71 ff. Paa sidstnævnte Sted (S. 73—4) paastaaes det, at efter Datidens Opfattelse ansaaes ikke Fæstegods for at have «fulgt» Kjøberen overensstemmende med 5. 3. 43 (D. L. 5. 3. 32), førend Bønderne havde taget Fæste af den nye Erhverver og tilsagt ham deres Tjeneste; jfr. Matzen Panteret S. 260. Rigtigheden af denne Paastand turde dog trænge nærmere Undersøgelse; den synes nemlig lidet forenelig med den Kjendsgjerning, at allerede i 16de Aarhundrede (jfr. D. L. 3. 13. 1) var Livsfæste tilsikret Bønderne uden Hensyn til Ejerskifte (jfr. nedenfor § 26).

protesterer mod at besidde Tingen paa Kjøberens Vegne; thi hvormeget dette end er et Pligtbrud, kan han dog ikke ansees som Besidder mod sin udtrykkelig udtalte Vilje [1]).

Ved det ovenstaaende er forøvrigt forudsat, at ikke Forholdet mellem Sælgeren og Besidderen faktisk forbliver uforandret, f. Ex. at Lejeren fremdeles betaler Afgiften til Sælgeren, Fuldmægtigen driver Gaarden for dennes Regning. Saadanne Tilfælde maatte blive at behandle som ellers, hvor det faktiske Forhold staar i Strid med Overdragelses-Erklæringen, og i Kollisionstilfælde vilde Sælgeren fremdeles blive at anse som Ejer.

IX. Naar den solgte Ting for Tiden er under sædvanlig Søtransport og altsaa i Skipperens Besiddelse, skulde efter den netop udviklede Regel Ejendomsrettens Overgang først blive fuldt virksom fra det Øjeblik, Skipperen fra Sælgeren faar Underretning om Afhændelsen. En saadan Regel vilde imidlertid være aldeles upraktisk ligeoverfor Handelslivets stærke Trang til rask Omsætning af «svømmende Ladning», og der har derfor i Handelsretten, gjennem Brugen af endossable Papirer, uddannet sig særegne Regler for Ejendomsoverdragelsen.

Ved solgte Varers Forsendelse til Søs [2]) gjelder saaledes

---

[1]) Saaledes ogsaa i Anvendelse paa Haandpant Hagerup Panteret S. 115—16.

[2]) Den nærmere Udvikling af de herhen hørende Sætninger tilhører Søretten. Se forøvrigt Hagerup om Tradition S. 61 ff. og den der anførte fremmede Literatur, samt for den danske og norske Rets Vedkommende: Hindenburg om Kjøb og Salg S. 139, Hallager Søret §§ 48—52, især 3dje Udg. S. 176—82, Ipsen om Konnossementers retslige Betydning i Ugeskr. f. Retsvæsen 1873, Aagesen «om nogle ved Konnossementer forekommende Retsspørgsmaal med særligt Hensyn til dansk Ret» i 3dje nordiske Juristmødes Forh. (1878) Bilag IV (ogsaa særskilt), jfr. Diskussionen l. c. S. 100—122, J. Afzelius «på hvilka grunder bör en för Danmark, Norge och Sverge gemensam konnossementslagstiftning byggas?» i det 5te nord. Juristmødes (1884) Forhandlinger Bilag II, jfr. Diskussionen sammesteds S. 167—205, Matzen Tingsret S. 78, O. Platou ved Hagerups Doktordisputats i Rt. 1885 S. 578—86; Dansk Udkast til Sølov 1882; Forslag til Sølov, udarbeidet af de norsk-svensk-danske Kommitterede (1887) § 164 ff., samt Motiver dertil.

overensstemmende med almindelig Handelssædvane[1]), at Sælgerens Oversendelse af Konnossementet til Kjøberen stifter en fuldt beskyttet Ejendomsret for denne fra det Øjeblik, det er afleveret i Posten, forudsat at alt gaar i Orden[2]) og at der ikke indtræder nogen af de i Søfartsl. § 64 b, jfr. Konkursl. § 40, nævnte forstyrrende Omstændigheder, som giver Sælgeren (Skipperen) Ret til ligeoverfor første Erhverver at tilbagekalde Konnossementets Overdragelse eller endog fordre selve Varerne udleverede[3]). Kjøberen overfører Ejendomsretten paa samme Maade videre ved Overdragelse (Endossement) af Konnossementet. Saafremt flere Exemplarer af Konnossementet er udstedte og flere Indehavere af dem samtidig melder sig for Skipperen, har overalt det først overdragne Exemplar Fortrinet (jfr. L. 5. 3. 42 og ovenfor S. 65). Derimod afviger de forskjellige Landes Ret meget med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt det først overdragne Konnossements lovlige Indehaver skal have samme Fortrin, naar Varerne allerede i god Tro er modtagne af den, der besidder et Exemplar af Konnossementet i Kraft af et yngre Endossement. Den førstes ubetingede Vindikationsret er antagen i Danmark[4]), men kan neppe ansees gjeldende i Norge, hvor man vistnok, overensstemmende med den tyske Handelslovbogs Art. 650, vil tilkjende Varernes Besidder Ejendomsretten (eller anden tinglig Ret) under de givne Omstændigheder[5]).

---

[1]) Jfr. Hallager Søret 3 Udg. S. 178—9.

[2]) Her tænkes navnlig paa, at Ladningen virkelig er indtagen, at Konnossementet naar frem, og at intet andet Konnossement kommer paa tredje Haand.

[3]) Er Skipperen selve Kjøberens Fuldmægtig, er hans Modtagelse af Ladningen afgjørende for Ejendomsrettens Overgang til Kjøberen.

[4]) Jfr. Aagesen l. c., Matzen i det 5te nordiske Juristmødes Forh. S. 181.

[5]) Jfr. O. Platou l. c. S. 173 og i Rt. 1885 S. 583, Hallager Søret S. 179 ff.; se derimod Hagerup i Rt. 1885 S. 585 og om Tradition S. 65. I det nordiske Udkast til Sølov, hvis Regler om Konnossementer i det væsentlige er byggede paa de i det 5te nordiske Juristmødes Forhandlinger udtalte Meninger, er ogsaa den oven antagne Løsning af denne Kollision optagen i § 165; derimod ha

Spørgsmaalet er nu, hvorledes disse Sætninger stiller sig til Læren om Overleverelsens Nødvendighed ved Stiftelse af Kjøberens Ejendomsret i Løsøre.

Det har her været en almindelig Mening, at Konnossementet fuldtud repræsenterer Varerne, og at Besiddelsen af disse falder sammen med Besiddelsen af hint; der har derfor, især i ældre Tid, været talt meget om, at Konnossementets Oversendelse er en symbolsk Overleverelse af Varerne. Denne Lære er dog neppe holdbar; den kan i hvert Fald ikke forenes med de ovennævnte Regler om godtroende Varebesidders Fortrinsret for ældre Konnossements Indehaver ligesaalidt som med den Omstændighed, at Retentionsret i selve Varerne kan tilkomme f. Ex. Skipperen for Fragt, uanseet hvem der er Konnossementets lovlige Indehaver (jfr. ogsaa Søfartsl. § 64 c og Konkursl. § 41). Den rette Opfattelse turde derimod være følgende [1]):

Ved sin Udstedelse af Konnossementet har Skipperen forpligtet sig til at udlevere Varerne, ikke blot til første Kjøber, men til enhver anden retmæssig Indehaver af Konnossementet. Heri ligger da ogsaa en stiltiende Erklæring om at ville udøve Besiddelsen af Varerne ikke blot som Fuldmægtig for Afladeren eller for første Kjøber, men ogsaa som Fuldmægtig for hver den, hvem Afladeren eller Kjøberen maatte overdrage Konnossementet. Af denne Grund, og da Retten til at faa Varerne udleverede er knyttet til et paa Omsætning beregnet Ordrepapir (Konnossementet), bortfalder Nødvendigheden af den ellers sædvanlige Underretning fra Sælgeren til den besiddende Fuldmægtig. — Denne

Udkastet i samme § foreslaaet den nye Regel, at, saalænge Varerne ej er rettelig udlossede til en anden Indehaver, betegnes Konnossements-Indehavernes Fortrinsret ved Konnossementets Numer, idet Primaen gaar først osv. — Jfr. her ogsaa en HRD. 4 Juli 1885 i Rt. S. 718.

[1]) Den her fremstillede Opfattelse er væsentlig overensstemmende med Goldschmidt Handb. des Handelsrechts II. 721 ff. (ogsaa gjengivet hos Hagerup om Trad. S. 64), dog noget ændret efter Matzen i 5te nord. Juristmødes Forh. S. 183 (jfr. dansk Tingsret S. 78) og O. Platou i Rt. 1885 S. 578.

den retmæssige Konnossement-Indehavers Besiddelse af Varerne gjennem Skipperen er imidlertid en betinget. Dette kommer især frem, hvor der er udstedt flere Exemplarer, idet det her — da, som ovenfor antaget, Varerne ikke kan vindiceres fra en yngre Indehaver, som i god Tro har faaet dem udleverede af Skipperen — først ved Udlosningen sikkert viser sig, for hvem denne i Virkeligheden har besiddet dem. Dernæst udøver Skipperen Besiddelsen til Fordel for rette Indehaver af Konnossementet med Forbehold af sin egen (Rederiets) Retentionsret; men dette er ikke andet end, hvad der finder Sted i forskjellige lignende Tilfælde[1]).

X. Konkursl. § 40 (jfr. Toldl. 17 Juni 1869 § 7) forudsætter, at der i andre Transportforholde kan foregaa en lignende Overførelse af Ejendomsret til Varer gjennem Overdragelse af Fragtbrev. Saadanne er imidlertid lidet kjendte hos os. Det samme gjelder endmere om forskjellige andre Omsætningspapirer, der i Udlandet spiller en stor Rolle ved Retsstiftelse i Handelsvarer, navnlig Oplagsbeviser og andre Lagerpapirer[2]).

Forsendes solgte Varer uden Benyttelse af saadanne formidlende Papirer, vil Tidspunktet for Ejendomsrettens fulde Overgang være afhængigt af, om Fragtføreren er Afsenderens eller Modtagerens Fuldmægtig; i første Tilfælde kan nemlig — forudsat, at Fragtføreren ingen Underretning faar om Salget — Overleverelsen ikke siges foregaaet, førend Varerne er modtagne af Kjøberen[3]).

---

[1]) Jfr. den ovennævnte handelsretslige Sædvane, hvor man sidder inde med andres Ting (S. 117), samt sekundær Haandpanteret efter Notifikation.

[2]) Jfr. Hagerup om Tradition S. 66—7, Hindenburg om Kjøb og Salg S. 139 ff. — Oversendelse af Faktura indeholder ingen Ejendomsoverdragelse, jfr. HRD. Rt. 1858 S. 827.

[3]) Jfr. Hagerup S. 60, Matzen Tingsret S. 273, HRVot. Rt. 1880 S. 113. Som Fuldmægtig for Kjøberen m. H. t. Besiddelsen ansees Fragtføreren imidlertid ogsaa, naar han er antagen af Afsenderen efter Anmodning af Kjøberen; som saadant opfattes Forholdet ogsaa, hvor ingen bestemt Person er opgiven for ham, men Fragtføreren dog har faaet vide, at han er at anse som Fuldmægtig for

XI. Saafremt det solgte Løsøre ikke er i nogens Besiddelse eller i en Tredjemands, der besidder det paa egne Vegne (f. Ex. stjaalne Koster), — er den blotte Viljeserklæring nok til Ejendomsrettens Overdragelse. Overleverelse er her umulig, og det gaar dog ikke an derfor at negte al Adgang til en fuldt beskyttet Ejendomsoverdragelse ved disse saakaldte *res absentes*; jfr. ogsaa Analogien fra L. 5. 3. 43 i. f.[1]).

Paa samme Maade er den blotte Viljeserklæring tilstrækkelig til Overdragelse af ulegemlige Gjenstande, saasom mundtlige Fordringer — hvor der dog ikke egentlig er Tale om Ejendomsretten, men om en beslægtet Raadighed — og navnlig ideelle Andele, f. Ex. Skibsparter[2]).

XII. At det blot er vanskeligt at foretage en Overleverelse, kan ikke fritage for Nødvendigheden af denne. I flere af de mest praktiske herhen hørende Tilfælde kan man imidlertid — overensstemmende med de almindelige Regler for Stiftelse af Besiddelse med tidligere Besidders Samtykke — antage, at en virkelig Besiddelse og dermed en fuldt beskyttet Ejendomsret her er stiftet gjennem den Erklæring, som stiller Tingen til Kjøberens Raadighed. Dette finder saaledes sin Anvendelse ved Salg af Gjenstande, som henligger eller paa anden Maade befinder sig ganske frie og som det er muligt for Kjøberen at tilegne sig naarsomhelst uden Sælgerens Medvirkning — f. Ex. ét Parti hug-

---

Destinataren, hvilket vel allerede ligger deri, at dennes Navn opgives ham. Jernbanerne som Transportførere indlader sig nok i Almindelighed ikke paa noget Fuldmagtsforhold for Destinataren, og Besiddelsen er altsaa her først gaaet over ved dennes Modtagelse af Varerne fra Jernbanen.

1) Saaledes ogsaa Aagesen Singul. S. 166 ff., Matzen Tingsret S. 274 og de fleste andre Forff.

2) Jfr. her Hagerup om Tradition S. 67 (jfr. 105), hvor der paaberaabes en almindelig Handelssædvane; jfr. dog HRVot. i Rt. 1877 S. 236—7; noget Præjudikat imod den antagne Lære har man her ikke, da HR. kun ansaa Overenskomsten at være af obligatorisk Art. — Udkast til Lov om Registrering af Skib (af 1887) kræver Registrering ogsaa ved Skibsparters Afhændelse.

get Tømmer i dennes Skov[1]), Dyr, som for Tiden er paa fjerne Steder uden Vogter[2]) (Heste til Fjelds, Udgangerfaar), og navnlig ved den sædvanlige Ejendomsoverdragelse gjennem Hammerslaget paa Auktion[3]).

XIII. Hvor Appertinentser til fast Gods frasælges dette (f. Ex. ved Udhugstkontrakter, Salg af Avling paa Marken, som skal høstes af Kjøberen), kan Ejendomsretten, som antydet, ikke før Fraskillelsen være gaaet over med fuld Virkning; men fra dette Øjeblik maa Overgangen ogsaa regnes, naar Kjøberen selv efter Overenskomsten foretager Hugsten o. desl., idet Besiddelse herved ansees stiftet for ham. Indtil Fraskillelsen kan Kjøberen kun sikre sin Ret ligeoverfor Tredjemand ved at thinglyse Overenskomsten som Heftelse (Brugsret) paa det faste Gods[4]). Selv om Træerne mærkes paa Roden af Kjøberen, sikrer dette ham ikke lige-

---

[1]) Mærkning kan her ikke være nødvendig, naar Partiet ellers er fuldt individualiseret; jfr Hagerup S. 102—3.

[2]) Jfr. Brandt Tingsret S. 50, Hambro om Besiddelse (Chr.ania 1889) S. 99 ff.; jfr. derimod C. Platou om Besiddelse S. 27—8. Vistnok er saadanne Dyr i Almindelighed mærkede; men det kan neppe antages, at Mærkning fra Kjøberens Side her er nødvendig (jfr. derimod ved Bemægtigelse mod Ejerens Vilje HRD. i Rt. 1877 S. 668). Se her ogsaa en HRD. 11 Juli 1868 i Rt. S. 656 og U. f. L. VIII. 358, hvor det antoges som fuldt gyldig Afhændelse, der opretholdtes ligeoverfor Tredjemands Exekution, at en Fisker havde mod forskudsvis erlagt Betaling ifølge Aftale hængt den af ham fangede og solgte Fisk paa Hjeld, opført paa Statens Grund af Ved, som han dertil havde laant af Kjøberen (paa Vilkaar, at den af ham fangede Fisk skulde blive dennes Ejendom efter gangbar Pris).

[3]) En ligefrem Overleverelse af hver solgt Ting vilde nemlig her paa Grund af Mængden være forbunden med Ulemper; ialfald kan man her med Lethed antage et gyldigt *constitutum possessorium*. Den her fulgte Opfattelse er naturligere end den ældre, at man her havde en symbolsk Overleverelse eller lignende. Der forudsættes naturligvis, at Tingen strax kan afhentes af Kjøberen, og at intet *pactum reserv. dom.* er tilsigtet — ligesaa at ikke Sælgeren har forbeholdt sig Brugen uden Vederlag; jfr. Schweigaard Proces II § 222.

[4]) Jfr. hermed Ørsted Hb. IV. 391, Matzen Tingsret S. 266—8, Aagesen Progr. 1866 S. 53 ff.; se ogsaa ovenfor S. 39.

overfor Tredjemand, idet det alene bør opfattes som en Individualisering af de kjøbte Træer, om det end kan have Betydning for Retsforholdet mellem Parterne [1]).

Hvad Kjøberens Mærkning af hugget Tømmer angaar, da er den i og for sig hverken nødvendig [2]) eller tilstrækkelig til Ejendomsrettens fulde Overgang, men er dog ifølge Sædvanen af Betydning for Forholdets Opfattelse. Tømmerets Mærkning med Kjøberens sædvanlige Mærkeøxe [3]) med-

---

[1]) HRD. 12 Januar 1870 i Rt. S. 136 og U. f. L. X. 88 fortjener her at mærkes. Ved uthinglyst Kontrakt havde K. solgt B. alle Træer over et vist Maal i sin Skov til Udhugst i et vist Antal Aar. Træerne blev derefter samme Høst overensstemmende med Kontrakten af Kjøberen mærkede og optalte og i de følgende Aar tildels huggede. De gjenstaaende mærkede Træer, hvis Tal var uvist, solgte senere B. ved Transport paa Udhugstkontrakten til sine Kautionister, som, da B. kort efter kom under Konkursbehandling, paastod sin Ejendomsret til de fremdeles paa Roden staaende Træer anerkjendt af Boet. Dette negtedes Medhold af HR., som vistnok ansaa Ejendomsretten (og Besiddelsen) gaaet over fra K. til B., men ikke, med Virkning for dennes Konkursbo, fra B. til Kautionisterne, idet Besiddelsen fremdeles maatte antages at være hos Boet. Her har altsaa Højesterets Flertal vistnok antaget, at Mærkning paa Roden var tilstrækkelig til Ejendomsrettens fulde Overgang under de givne Omstændigheder; men der gaves dog ikke Præjudikat derfor, uden ialfald for Forholdet mellem de oprindelige Parter indbyrdes. — I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes en HRD. 10 Marts 1859 i Rt. S. 369, hvorved Ejeren af en Skovgrund blev dømt som Tyv for Bemægtigelse af Træer, han paa sædvanlig Maade havde solgt til Udhugst, men som endnu ikke, saavidt sees, var mærkede af Kjøberen, idet OR., hvis Dom *in terminis* stadfæstedes af HR., udtalte, at Besiddelsen af Skoven, forsaavidt de deri værende kontraktsmæssige Træer angaar, ved Udhugstkontraktens Afslutning maatte ansees at være gaaet over til Kjøberen, til hvis udelukkende Disposition disse Træer under Udhugsttiden stod. — Disse Domme bør dog neppe følges, hvor det gjelder Forholdet til Tredjemand.

[2]) Se HRD. 21 Juni 1876 i Rt. S. 565 for et Tilfælde, hvor almindelig Overleverelse havde fundet Sted.

[3]) Mærkning med «Skovøxe» kan ikke tillægges saadan Betydning; jfr. HRD. i Rt. 1861 S. 782 (hvor det dog er vanskeligt at skjønne, hvad HR. egentlig har antaget herom) samt i Rt. 1864 S. 577 og U. f. L. IV. 2.

fører saaledes en Formodning om, at Parternes Vilje har gaaet ud paa Ejendomsrettens samtidige Overdragelse [1]), og at Kjøberen overensstemmende hermed har taget Tømmeret i Besiddelse. Men denne Formodning kan opvejes ved andre Omstændigheder, f. Ex. ved Parternes Aftale om, at Sælgeren skal besørge Driften (Kjørsel, Flødning osv.), i hvilket Fald Formodningen endog er for, at Ejendomsoverdragelse først er tilsigtet fra et senere Tidspunkt, saasom Kjøberens Annammelse [2]).

Hvor det for Tilfældet er afgjort, at Parternes Overenskomst gaar ud paa samtidig Ejendomsoverdragelse, er vistnok denne for det mærkede Tømmer virksom ligeoverfor Tredjemand [3]); men dette følger ikke i og for sig af Mærkningen, men deraf, at sædvanlig Besiddelse maa ansees overgaaet til Kjøberen, naar det henligger til hans Raadighed i Skoven eller paa Elvebakken, samt, hvor Sælgeren besørger Driften for Kjøberen, af, at Forholdet rettest opfattes som et (gyldigt) *constitutum possessorium* [4]). Mærkningens Betydning er her nærmest kun at tjene som et uomtvisteligt Bevis for Individualisering, ligesom den gjør det saameget sikrere, at Besiddelses-Overgang har fundet Sted; men som Bevismiddel kan den her erstattes af andre, (f. Ex. hvor det hele Parti paa Stedet vidnesfast er solgt til samme Mand). Har Kjøberen selv efter Aftale besørget Hugsten, er det

---

1) Jfr. HRD. 27 April 1848 i Rt. S. 350.

2) Jfr. hermed HRD. 1 Novbr. 1865 i Rt. 1866 S. 73 og U. f. L. V. 145 jfr. ORD. i samme Sag i U. f. L. IV. 392), 27 Septbr. 1867 i Rt. S. 772 og U. f. L. VII. 123 (angaar egentlig *periculum rei*; jfr. ovenfor S. 97); jfr. ORD. i U. f. L. VI. 107. Derimod er saadan Aftale om Sælgerens Drift ikke til Hinder for, at Ejendomsretten gaar over allerede ved Kjøberens Mærkning, naar Kjøbekontrakten udtrykkelig indeholder dette sidste, jfr. HRD. 6 Novbr 1867 i Rt. 1868 S. 29 og U. f. L. VII. 175, hvor det heller ikke ansaaes til Hinder for Overgangen, at Mærkningen (med Kjøberens Øxe) tildels var skeet ved Sælgeren og hans Folk, idet disse her opfattedes som Kjøberens Fuldmægtige.

3) Jfr. den nysnævnte HRD. i Rt. 1868 S. 29 og U. f. L. VII. 175.

4) Jfr. Schweigaard Komm. II. 2 Udg. S. 347.

endnu klarere, at sædvanlig Besiddelse derved er overgaaet til ham, uden Mærkning [1]).

Ogsaa i enkelte andre Forhold, hvor Mærkning er sædvanlig, kan den have Betydning ikke blot som Individualisering, men ogsaa til at opretholde et *constitutum possessorium* eller som Tegn paa, at almindelig Besiddelsestagelse har fundet Sted [2]).

Efter den ovenfor udviklede Opfattelse har man ikke længer Brug for Begrebet «symbolsk Overleverelse», som spillede en stor Rolle i den ældre Theori [3]); man erkjender nu, at i de Tilfælde, som blev regnede hertil, en almindelig Overgang af Besiddelsen virkelig har fundet Sted efter de rigtige Grundsætninger for Stiftelsen af dette Forhold [4]).

Om Ejendomsrettens Overførelse ved Gjeldsbrev henvises til Obligationsrettens almindelige Del [5]).

XIV. Ifølge den romerske Ret gik Ejendomsretten til den solgte og overleverede Gjenstand først over, naar Kjøbesummen var betalt eller særskilt krediteret, uden at der altsaa trængtes noget *pactum reservati dominii* (jfr. ovenfor S. 56). Denne Regel, der i Almindelighed heller ikke er optagen i den moderne Lovgivning [6]), er fremmed for os udenfor det

---

[1]) Jfr. HRD 23 Juni 1864 i Rt. S. 577 og U. f. L. IV. 1, hvor Mærkning kun var skeet ved Skovøxe, jfr. V. 147. Hvor Fællesflødning finder Sted, er Besiddelsen ialfald gaaet over til Kjøberen, naar Flødningen er begyndt, saafremt han hører til Vasdragets Lastehandlere; thi Flødningen foregaar her for Kjøberen.

[2]) Saaledes vil man ogsaa i hvert Fald antage, at Kjøberens Indsættelse af sit Bomærke paa kjøbte Kreaturer til Fjelds er tilstrækkelig til Ejendomsovergang, selv om man her efter Omstændighederne ikke skulde ville nøjes med en Viljeserklæring (jfr. ovenfor S. 122—3); thi han har herved med Sælgerens Samtykke virkelig taget Dyrene i Besiddelse.

[3]) Jfr. saaledes Ørsted Hb. IV. 389—90, 396.

[4]) Saaledes foruden de før nævnte Tilfælde: naar Nøglen til et aflaaset Rum, hvor de solgte Ting findes, overleveres; jfr. Brandt Tingsret S. 51; jfr. ogsaa ovenfor S. 123 Note 3.

[5]) Obl. a. D. S. 204, jfr. dog Hagerup Panteret S. 169—70.

[6]) Jfr. dog den danske Konkurslov 25 Marts 1872 § 16 samt Aagesen Forh. paa det 3dje nordiske Juristmøde, Bilag IV, Hinden-

Tilfælde, at de solgte Varer er Gjenstand for Forsendelse [1]). Her er nemlig Lovgivningen overensstemmende med udenlandske Forbilleder kommen Sælgeren til Hjælp ligeoverfor Kjøberens Konkursbo. I Erkjendelsen af, at det i de herhen hørende Forhold vil være særlig haardt for Sælgeren, om dette skulde kunne inddrage de solgte Varer i Massen, medens han maatte nøje sig med at konkurrere for Kjøbesummen, har den ikke blot givet Sælgeren (Skipperen) Ret til at tilbageholde de ved Konnossement overdragne Varer, naar det ved Ankomsten viser sig, at Kjøberens Bo imidlertid er kommet under Konkurs uden at have fuldt betalt Varerne (*stoppage in transitu*, Stansningsret; Søfartsl. § 64 b, jfr. d), men endog til, saafremt Varerne alligevel efter Konkursens Aabning er indtagne paa Boets Lager eller desl. — uden at de var fuldtud betalte, eller uden at Boet for egen Regning indgaar i Skyldnerens Forpligtelse efter Kontrakten — at fordre dem udleverede af Boet (Konkursl. § 40). Er selve Varerne derimod allerede før Konkursens Aabning komne Kjøberen selv i Hænde (*detentio*), eller er Konnossementet forinden af Kjøberen overdraget godtroende Tredjemand (Søfartsl. § 64 d, jfr. Konkursl. § 48), maa Sælgeren som sædvanligt i andre Forhold konkurrere for Kjøbesummen. Et Vilkaar for at tilbageholde eller tilbagesøge Varerne er det, at Sælgeren holder Boet skadesløst for Omkostninger, idet det herfor har Pante- eller Retentionsret (Søfartsl. § 64 c, Konkursl. § 41). — Disse Regler er vistnok nærmest skrevne for Varers almindelige Forsendelse søværts [2]); men Konkursl. § 40 rammmer dog ogsaa det Tilfælde, at de solgte Varer er afsendte ved hvilkensomhelst Fragtfører uden Benyttelse af Konnossement eller Fragtbrev, ja, maa efter Ordene endog

---

burg S. 150 ff.; se derimod samme Forh. S. 115 og Hagerup om Kjøb og Salg S. 167—8.

1) Jfr. HRD. Rt. 1847 S. 753 ff. og 1850 S. 561 ff., hvor Sælgeren forgjæves paastod de solgte Varer udleverede af Kjøberens Konkursbo, i Tilfælde, hvor kontant Betaling var aftalt i Kjøbekontrakten (vedkommer Forhold, som nu indgaar under Søfartsl. § 64 b, men kan ligefuldt bruges som Bevis for vor almindelige Ret); jfr. Schweigaard Proces III. 280—1 (om Konkurs S. 184), Hagerup S. 168.

2) Jfr. nærmere Hallager Søret § 49.

komme til Anvendelse ved Fragtførsel inden samme Plads, om den end naturligvis i Almindelighed kun vil være praktisk ved Distancehandel [1]).

Tredje Afsnit.

Om Bytte (Mageskifte).

---

§ 17 a.

Byttekontraktens Begreb.

Byttekontrakten gaar, som før antydet (S. 38), ud paa Overdragelse af Ejendomsret eller lignende Raadighed over Formuesgjenstande mod Vederlag i andre saadanne, der hører til de vindikable. Medens man i fremmed Ret gjerne kræver, at Vederlaget skal være Penge, ɔ: den almindelige Værdimaaler [2]), for at Kontrakten skal unddrages fra Overbegrebet Bytte, har man i den dansk-norske Retsvidenskab som oftest henregnet den til Underbegrebet Kjøb og Salg overalt, hvor Vederlaget er fastsat i Penge eller andre Gjenstande, som i Handel og Vandel ligestilles dermed [3]). Imidlertid synes

---

[1]) I HRVot. i U. f. L. VII. 175 (jfr. ORD. i U. f. L. VI. 3) er berørt Spørgsmaalet om §ens Anvendelse ved Tømmerhandel, uden at dog noget Præjudikat blev afgivet, da Ejendomsretten ansaaes fuldt overgaaet før Konkursens Aabning. Det maa vistnok være sikkert, at, saafremt dette ikke er Tilfældet, f. Ex. fordi efter Kontrakten Kjøberen først skulde blive Ejer ved Annammelsen, men Kjøberens (Boets) Fuldmægtig annammer Tømmeret efter Aabningen, er ogsaa her Plads for Regelen i Konkursl. § 40.

[2]) Jfr. Motiver til det tyske Civillovudkast II. 320—1.

[3]) Jfr. Ørsted Hb. V. 178, jfr. 217, som anser det tilstrækkeligt, at Vederlaget er betinget i Statspapirer eller i Kornværdi eller i andet, der benyttes paa samme Maade som Penge; saaledes væsentlig ogsaa Hallager 1ste Udg. I. § 51 *init.*, Larsen II. 2. 133, Gram II. 2. 15: «Penge eller Værdipapirer eller andre Gjenstande, som i Handel og Vandel træder i Penges Sted», Hagerup S. 3: «Penge eller Værdier, der i Omsætningslivet ligestilles hermed (Kreditomsætningsmidler)» — Jul. Lassen S. 2 ligestiller med Penge hvilkesomhelst Pengefordringer og periodiske Naturalydelser.

det dog rettest at følge den ovenfor opstillede noget mere indskrænkende Definition, dels fordi man derved bedre rammer enkelte af de faa Tilfælde, hvor Reglerne for Kjøbe- og Byttekontrakten er forskjellige, dels fordi de med Penge i Handel og Vandel ligestillede Gjenstande vel nutildags i det store taget kun vil være ikke-vindikable Værdipapirer. Det vil imidlertid af det følgende forstaaes, at der ikke ligger megen Vægt paa, om man foretrækker den ene eller den anden Definition [1]).

Hvad Kontraktens Benævnelse ellers angaar, da bruges gjerne «Bytte», hvor der ydes rørlige Ting, «Mageskifte», hvor der ydes fast Gods fra begge Sider (jfr. f. Ex. L. 1. 3. 10, 1. 8. 3, Overskriften til L. 5. 3), og det sidste Navn bruges ogsaa, hvor desuden fra den ene Side Vederlaget delvis ydes i Penge eller andet Løsøre («Mellemlag», jfr. Odelsl. § 7). En egen Art af Mageskifte er mindelig Udskiftning (jfr. L. 13 Marts 1882 Kap. 2).

Byttekontrakten kan ikke blot angaa Ting, men ogsaa ulegemlige Gjenstande, f. Ex. Fordringer, Brugsrettigheder. Ogsaa Penge kan byttes, f. Ex. ved almindelig Vexling, ligesaavel som sælges, f. Ex. ved fremmed Mynts Omsætning efter Kurs.

§ 17 b.

Hvorvidt de for Kjøb og Salg givne Regler er anvendelige paa Bytte.

Medens den romerske Ret knyttede en skarp Forskjel i Retsvirkninger til Forskjellen mellem *emtio et venditio* og *permutatio*, falder i den moderne Ret i alt væsentligt Byttekontrakten ind under samme Regler som Kjøb og Salg, idet enhver af Parterne med Hensyn til den Gjenstand, han yder, behandles som Sælger, og med Hensyn til den, han modtager, som Kjøber. Dette er ogsaa i det hele taget Forholdet

[1]) L. 21 Januar 1860 om Handlen i Nordland modsætter «Bytte» og «Salg mod Penge»; men Meningen hermed kan dog ikke have været at fastslaa et privatretsligt Begreb.

i vor Ret. Det er saaledes klart, at Lovgivningens Regler om Kjøb og Salg, ikke blot, hvor den har brugt det videre Udtryk «afhænde» (f. Ex. L. 3. 19. 22, Konkursl. § 43), men ogsaa, hvor den udtrykkelig alene taler om Kjøb og Salg [1]), dog ligefuldt i Almindelighed maa gjelde Bytte, da Grunden til Lovbudenes mere indskrænkede Ordlyd maa formodes alene at være den, at man har anseet det tilstrækkeligt at udtale sig om den Art bebyrdende Ejendomsoverdragelser, som hyppigst forekommer, og man desuden ellers paa letteste Maade vilde kunne omgaa Reglerne. Hvad særlig Handelslovgivningen angaar, da flyder det af Lovbudenes tidligere anførte Definitioner, at den af Parterne, som bortbytter en Gjenstand, han tidligere har kjøbt i den Hensigt atter at afhænde, ligefrem kommer ind under deres Forbud [2]).

Exempel paa, at Lovgivningen udtrykkelig indeholder en anden Regel om Bytte end om Salg, er vanskeligt at finde, jfr. dog Odelsl. § 7 [3]). Derimod er der enkelte Lovbud om Kjøb og Salg, som klarlig er givne alene af Hensyn til Vederlagets særlige Art. Saaledes kan L. 5. 3. 24, at den, som kjøber af en Umyndig, har tabt «sit Værd», vistnok alene anvendes, hvor dette bestaar i Penge og andre ikke vindikable Gjen-

---

[1]) F. Ex. Forbudet til visse Personer mod at kjøbe, Forbudet mod Salg af Gift osv.; se nærmere Hallager Obl. I. 246—7.

[2]) En speciel Undtagelse fra den almindelige Regel gjør her Loven om Handlen i Finmarken 22 Juni 1863 § 6 (jfr. L. om Udvidelse af Handelsfriheden paa Landet 26 Maj 1866 § 10), hvorefter der er givet Personer, der enten slet ikke eller ialfald ikke der paa Stedet er handelsberettigede, Tilladelse til paa visse Tider af Aaret mod raa eller saltet Fisk at borttuske visse Varer, som de ikke har Ret til at sælge (se den nævnte L. 26 Maj 1866 § 12, hvorefter denne Bestemmelse fremdeles er gjeldende; jfr. ogsaa L. 3 Juni 1874). Derimod er den i L. om Handlen i Nordlandene 9 August 1839 § 3 (jfr. L. 26 Maj 1866 § 12, der hæver §§ 1 og 2) indrømmede Frihed til Tuskhandel ved L. 21 Januar 1860, jfr. L. 3 Juni 1874, gaaet over til almindelig Handelsfrihed.

[3]) Om den rent anomale Forskjel mellem Bytte og Salg, som gjøres i de antikverede Artikler L. 5. 3. 46 og 49 (hvor der tales om dem, som i Feidetid handler med Fiendens Ryttere og Soldater), se Hurtigkarl II. 1. 191—3, Ørsted Hb. IV. 266—9, N. J. A. IX. 139—41, Gram I. 249—52, Brandt Tingsret S. 459.

stande, idet utvivlsomt den, som har byttet med den Umyndige, maa kunne fordre sig sit udgivne Vederlag tilbagegivet, hvis dette paa Omgjørelsestiden endnu tilhører den Umyndige [1]).

En lovbestemt Forkjøbsret kan heller ikke, ligesaalidt som en kontraktmæssig, gjøres gjeldende, uden hvor Tingens Ejer slutter en Kjøbekontrakt med Tredjemand; thi Forudsætningen maa her være, at Vederlaget er fastsat i det almindelige Byttemiddel, ɔ: Penge eller ialfald Gjenstande, som under de givne Omstændigheder dermed kan ligestilles. En Selvfølge er det ogsaa, at Auktionslovgivningen kun kommer til Anvendelse, hvor Tingen udbydes mod den almindelige Værdimaaler, Penge.

Om Ejendomsrettens Overdragelse ved Bytte og Mageskifte gjelder ganske samme Regler som ved Salg (jfr. t. Ex. L. 1. 8. 3, Fdn. 7 Febr. 1738 § 1); særlig kan mærkes, at ogsaa den i Konkursl. § 128 givne Regel om uthinglyste Skjøders betingede Gyldighed ligeoverfor et Konkursbo vistnok ogsaa maa være anvendelig paa Mageskiftebreve [2]).

---

[1]) Jfr. Hallager I. 247, Collett Familieret 5 Udg. S. 347. Her kan ogsaa mærkes en HRD. i Rt. 1883 S. 497 om en Mindreaarigs Indgaaelse af en Byttekontrakt (Fisk mod enkelte almindelige Forbrugsgjenstande), hvilken ansaaes forbindende for ham, der selv var Fisker.

[2]) Om stemplet Papir ved disse se L. 9 Aug. 1839 § 8; om ¼ pCt. Afgiften til Fattigkassen se Skr. 26 Marts 1855 og 22 Mai 1856. Om Mageskiftebreve med Hensyn til Stemmeretsvilkaarene se Aschehoug off. Ret II. 1. 322.

Fjerde Afsnit.

Om Tingsleje.

A. Om Tingsleje i Almindelighed.

§ 18.

Tingslejes Begreb og Gjenstand. Lejekontraktens Afslutning.

I. Ved Tingsleje forstaaes efter den sædvanlige Opfattelse den Kontrakt, hvorved den ene Part (Udlejeren) forpligter sig til mod Vederlag at overlade Medkontrahenten (Lejeren, Lejetageren) den midlertidige Benyttelse af en Ting eller anden Formuesgjenstand.

At der overhovedet gives Vederlag, udkræves, for at Kontrakten ikke skal være Brugslaan. Er Vederlaget selv en midlertidig Brugsret, er Retshandlen forøvrigt egentlig Bytte. Af større Interesse og meget vanskeligere er Sondringen mellem Leje og Kjøb. I Almindelighed har man tidligere seet Forskjellen deri, at, medens Kjøb har til Hensigt at erhverve Ejendoms- eller anden paa Stedsevarighed beregnet Ret, er den Benyttelse, hvorpaa Leje gaar ud, kun midlertidig. Idet der med Hensyn til det sidste Spørgsmaal henvises til næste §, maa det her fremhæves, at, som ogsaa erkjendt af nyere Forfattere, kan Kjøb og Salg gaa ud ligesaavel paa en midlertidig som paa en stedsevarende Brugsret over Tingen. Ikke blot kan man kjøbe en tidsbegrænset Rettighed, f. Ex. en Fiskeret, af dens Indehaver for dens tilbageværende Tid; men den kan allerede fra først af ligesaavel være Gjenstand for Kjøb som for Leje. I slige Tilfælde ligger derfor Forskjellen mellem de to Retsforhold dybere. Medens nemlig ved Kjøb og Salg Overdrageren har opfyldt sin Forpligtelse ved — i faktisk og retslig Henseende — at stille f. Ex. Fiskeretten til den anden Parts Raadighed og ikke maa tilbagebetale Kjøbesummen paa Grund af senere hændelige Forstyrrelser (f. Ex. om Fiskeriet spildes ved Forandringer i Elvens Løb), gaar ved Leje hans Pligt ogsaa ud paa en vedblivende Ydelse af Gjenstanden under den hele Kontraktstid, saaledes at han, hvis den misligholdes,

maa taale tilsvarende Afkortning i Vederlaget[1]. Forskjellen viser sig altsaa i Reglerne for *periculum rei* (jfr. nedenfor S. 150). Forøvrigt er Retsopfattelsen ikke sikker nok til, at man kan lade denne Forskjel ganske afhænge af det Navn, Parterne selv har givet Kontrakten, om end jo Formodningen maa være for, at de har ment at undergive den Reglerne for det Retsforhold, de udtrykkelig har nævnt (jfr. ogsaa nedenfor S. 144).

Leje kan ikke betegnes som alene gaaende ud paa en Brug[2]; thi de Gjenstande, som kan undergives Leje, er mange andre end de, der er undergivne egentlig Brug, f. Ex. en Tienderet, en Næring. Endmindre gaar altsaa Leje alene ud paa saadanne Gjenstande, der kan besiddes. Ja, det vil af de nævnte Exempler sees, at den saakaldte «Tingsleje» ogsaa kan have til Gjenstand Formuesgoder, der ikke hører med til «Tingene».

Med Hensyn til Gjenstanden for Leje maa det forøvrigt mærkes, at den kan være alt, som kan overlades andre til Benyttelse og som kan benyttes uden egen Tilintetgjørelse. «Fortærlige» Ting er derimod ikke Gjenstand for Leje, men for det saakaldte Laan til Eje (*mutuum*), idet der i Lejeforhold ifølge den ovenfor fulgte almindelige Opfattelse begrebsmæssig — paa Grund af dets Midlertidighed — paahviler Lejeren en Tilbagegivelsespligt med Hensyn til selve den udlejede Gjenstand *in specie*, og der, selv om man erkjender, at Leje kan gaa ud paa en bestandig Brugsret (jfr. S. 137), dog forudsættes, at en Ejendomsret er bleven tilbage paa Udlejerens Haand. Forøvrigt maa det her erindres, at nogle Gjenstande er af den Natur, at deres enkelte Dele af Lejeren kan, efterhaanden som det gjøres fornødent, ombyttes med andre (især *universitates*, f. Ex. en Kvægbesætning).

At Gjenstanden tilhører Udlejeren, er ikke nødvendigt; jfr. nedenfor § 21 om Fremleje. Man kan endog leje sin

---

[1]) Jfr. hermed Evaldsen Forelæsninger over Obl. sp. D. § 26, J. Lassen sp. D. § 7.

[2]) At omvendt ikke enhver Bruger er Lejer, men selvfølgelig kun den, som grunder sin Ret paa Kontrakt, se Aschehoug off. Re III. 566.

egen Ting, naar man for Tiden har afstaaet Brugen deraf, f. Ex. et Værelse i sit bortlejede Hus.

Ligesom Kjøb og Salg indeholder Lejekontrakten egentlig kun Forpligtelsen til at overdrage en tinglig Ret eller lignende Raadighed. Der er imidlertid her langt sjeldnere Anledning til at sondre mellem den obligatoriske og den tinglige Retshandel; selv ved fast Gods flyder begge meget oftere sammen, og «Lejekontrakt» er derfor her ogsaa blevet det sædvanlige Navn for selve det tinglige Hjemmelsbrev (jfr. Stplpl. § 2 b). Hermed sammenhængende er det, at, medens Forholdet, naar Ejendomsretten er overdragen efter Kjøbekontraktens Medfør, alene tilhører Tingsretten, er det obligatoriske Forhold ved Leje meget langvarigere, idet saavel Udlejerens som Lejerens Forpligtelser efter Kontrakten fortsættes gjennem hele Lejetiden. Det er derfor mindst ligesaa berettiget, ogsaa i vor Ret, hvor Leje har den fuldkomne tinglige Retsbeskyttelse, at behandle Forholdet i Obligationsretten som i Tingsretten[1]). Leilændingsforholdet passer dog maaske bedst i denne, da Udlejerens Forpligtelser i Lejetiden her er faa.

Det vil af det foregaaende ogsaa forstaaes, at, medens Læren om Kjøb og Salg sysselsætter sig mest med Tiden mellem Kontraktens Afslutning og Gjenstandens Ydelse samt med selve denne, fremkalder Lejeforholdet de fleste Spørgsmaal, naar den lejede Gjenstand allerede er overdragen. Leje er overhovedet et meget langvarigere og i Grunden mere indviklet Retsforhold end Kjøb og Salg, om det end som mindre vigtigt end dette langtfra er blevet saa behandlet af Videnskaben.

I fremmede nyere Love[2]) sondres ofte mellem Leje og Forpagtning, eftersom Gjenstanden er frugtbærende eller ikke. Nogen skarp Sondring er vor Ret her ligesaa ukjendt som den romerske, omend ogsaa hos os «Forpagtning» for-

---

[1]) Dette har ogsaa altid i den dansk-norske Literatur været Tilfældet, dog saaledes, at nyere danske Forfattere har behandlet enkelte Sider af Forholdet, navnlig den tinglige Retsbeskyttelse, i Tingsretten.

[2]) Jfr. tysk Udk. Motiver II. 369.

trinsvis kun bruges ved visse frugtbærende Gjenstande [1]), nemlig ulegemlige Rettigheder, Kvægbesætninger og Jordegods, dog saaledes, at det kun er en særegen Art af Jordleje, som retslig betegnes ved dette Ord. De forskjellige Arter af Jordleje er imidlertid i det hele saamange særskilte Regler undergivne, at de trænger en egen Behandling.

Ogsaa hos os tales der saavel om Arbeidsleje (og Værksleje) som om Tingsleje. Men medens der i Romerretten var en historisk Grund til at behandle begge Slags Leje i Sammenhæng, er der hertil ingen Opfordring i vor Ret, hvor de er meget forskjellige Retsforhold [2]). Naar der slet og ret tales om «Leje», menes dermed hos os altid Tingsleje.

Vor Lovgivning har givet sig meget af med enkelte Arter af Jordleje; Husleje har den kun berørt paa faa, om end meget vigtige Punkter. Ved Leje af Løsøre maa især mærkes Søfarts[1]ovens vigtige Forskrifter om Leje af Skib hvilket dog nu mest er Værksleje og særlig omhandles i Søretten; forøvrigt har man her af Lovbud kun nogle forældede Regler om Leje af Kreature i N. L. 5. 8 samt Skydslovgivningen.

II. Lejekontrakten er i Almindelighed at anse som afsluttet med fuld Retskraft, naar Parterne er blevne enige om dens væsentlige Bestanddele, uden at visse Former for Viljeserklæringen er foreskrevne. Endog paa en stiltiende Lejekontrakt har man Exempel i enkelte Forhold, hvor Ting udlejes til hvemsomhelst paa sædvanlige Vilkaar [3]). Skriftlig Lejekontrakt er imidlertid paabuden ved enkelte Arter af Jordleje (L. 3. 14. 25, Husmandsl. 24 Spt. 1851 § 1 jfr.

---

1) Jfr. Ørsted Hb. V. 552—4.

2) Noget andet er det, at Arbeidsleje og Tingsleje oftere forekommer i Forening, f. Ex. ved Transportkontrakter, Leje af Telefonapparater. Leje af elektrisk Lys maa vel nærmest kaldes Værksleje i Forbindelse med Tingsleje.

3) Dette forekommer især ved visse Arter af kortvarig Husleje til Reisende. Et interessant Exempel er nærmere belyst i Fiskevær-Kommissionens Indst. (1888) S. 4; paa en Del Fiskevær, især i Romsdals Amt, er det nemlig almindeligt, at tilreisende Fiskere uden videre tager Bolig under Fisket i Værets Huse, idet de da ansees forpligtede til som Vederlag at overlade Værejeren sin Fiskefangst mod en af denne fastsat Pris.

§ 3 [1]), idet dog heller ikke her den mundtlige Kontrakt uden videre kan siges at være ugyldig [2]).

Forsaavidt Kontrakten tillige er tingligt Hjemmelsbrev for Lejeret i fast Gods, og Lejetiden ikke er kortere end et Aar, skal den i Almindelighed forfattes paa stemplet Papir, jfr. L. 9 Aug. 1839 §§ 2 b, 7 og 9. Dette gjelder nu ogsaa ifølge L. 11 April 1885 § 8 jfr. § 9 om de rent obligatoriske Lejekontrakter («Dokumenter, hvorved nogen forpligter sig til Overdragelse — — af Brugsret over fast Ejendom») under lige Vilkaar, naar dertil kommer, at de begjæres thinglyste, hvorimod isaafald senere det endelige Hjemmelsbrev fritages for Stempelpligt (L.s § 10). Saadan Fritagelse gjelder altid for Husmandssedler (Stpl. § 4); ved Bygselsedler gjélder ifølge samme § en særegen Regel for Beregningen [3]).

Ogsaa ved Leje har man Exempel paa, at Kontraktens Afslutning fra den ene Side er en retslig Nødvendighed, jfr. Skydslovgivningen. Et Exempel paa Forret som Lejer i Tilfælde af Bortfæste har man i L. 23 Juni 1888 § 11.

Med Hensyn til den personlige Habilitet ved Afsluttelse af Lejekontrakter kan mærkes L. om Formuesforholdet mellem Ægtefæller 29 Juni 1888 §§ 14 og 15.

Om Indskrænkninger i Udlændingers Ret til at leje fast Gods her i Riget se L. om Statsborgerretten 21 April 1888 § 9 ff. og Resol. 9 Novbr. 1889.

§ 19.

Lejetiden. Lejesummen.

I. Lejen kan i Kontrakten dels være sluttet paa bestemt, dels paa ubestemt Tid. I videre Forstand er den sidste

---

1) Leilændingskommissionens Udk. (1883) § 4 foreslaar Skriftlighed ved alle Lejekontrakter om særskilt matrikuleret Jord.

2) Om hvad der skal iagttages ved Oprettelsen af skriftlig Lejekontrakt, se Ørsted Formularbog S. 190 ff., Hindenburg do. S. 97 ff., Rolfsen do. 5 Udg. 8de Afdel.

3) Se forøvrigt angaaende Spørgsmaalet om stemplet Papirs Nødvendighed ved forskjellige Slags Lejekontrakter, især vedkommende Husleje, Hallager Obl. II. § 117.

enhver Leje, hvis Ophør er gjort afhængigt af en med Hensyn til Tid ubestemt Begivenhed, saaledes ogsaa Dødsfald. Hos os plejer man dog at regne dette sidste Slags Leje, der gjerne kun forekommer ved Jordleje, som en særskilt Klasse («Livsfæste») og henfører til Leje paa ubestemt Tid kun Leje paa Opsigelse» d. v. s. et saadant Forhold, som varer, indtil en af Parterne med lovligt Varsel opsiger det. Ved Jordleje, hvor der kun regnes i hele Aar, kaldes Leje paa bestemt Tid Leje «paa Aaremaal» eller Aaremaalsfæste[1]).

II. Ligesom en tidsbegrænset Brugsret kan saavel kjøbes som lejes (jfr. S. 132), kunde det synes, som om der begrebsmæssig intet skulde være til Hinder for, at en stedsevarende Brugsret ligesaavel kunde være Gjenstand for Leje som for Kjøb, naar det kun er givet, at Parternes Aftale virkelig gaar ud paa hin Retshandel, og der dog bliver en eller anden Raadighed tilbage, der kan være et Udtryk for Overdragerens Ejendomsret. Dette strider imidlertid mod den hos os herskende Opfattelse. Det har i den dansk-norske Ret, ligesom i Almindelighed andetsteds, altid været antaget[2]), at Lejebegrebet ikke er foreneligt med Overladelse af Tingens Brug for bestandig.

Med denne Begrænsning er det imidlertid tilladt Parterne at aftale Lejetiden saa lang, som de selv ønsker, idet vor Ret

[1] Jfr. Leilændingskomm. Udk. § 3. Der tales dog undertiden ogsaa om «Leje paa ubestemt Aaremaal», i Modsætning til Livsfæste, hvilket da bliver det samme som Leje paa Opsigelse. Om Ordets egentlige Betydning jfr. nedenfor § 27.

[2]) Næsten alle Forfattere, som overhovedet har udtalt sig herom, har i Definitionen af Leje optaget Fordringen om, at den maa være tidsbegrænset; jfr. allerede Nørregaard III. 205. En Undtagelse findes dog hos Aagesen Program 1872 S. 66 ff., hvor der imidlertid ikke egentlig er draget Resultater af den afvigende Opfattelse. Ligeledes kan det mærkes, at Fordringen om Midlertidighed ikke heller er optagen i den Definition af Leje, som findes i Aschehoug off. Ret. III. 566. Ogsaa i Praxis er den ovennævnte Mening antagen ved Anvendelsen af Regelen om, at Afhændelse af Parceller til Ejendom maa ledsages af Skylddeling; jfr. nedenfor S. 139. En nærmere Prøvelse af den herskende Mening kan ikke ske uden i Sammenhæng med en Kritik af det almindelige Ejendomsbegreb og tilhører derfor nærmest Tingsretten.

ikke, saaledes som flere fremmede Love, kjender nogen Regel om, at den Lejetid, som overskrider en vis Grænse, skal føres tilbage til denne[1]), eller endnu mindre, at den gjør Forholdet til Salg. Vistnok har L. 11 April 1885 § 11, 2det P., i Henseende til Stempelpligt og Stempelafgiftens Beregning stillet Dokumenter (altsaa ogsaa «Lejekontrakter»), hvorved Brugsret over fast Gods overdrages for længere Tid end 50 Aar eller udover en Persons, hans Ægtefælles og Børns Levetid, lige med Hjemmelsdokumenter, hvorved i denne Forbindelse maa forstaaes Skjøder og lignende Adkomstbreve. Men det er klart, at denne vilkaarlige Regel ikke kan faa en videre Anvendelse, f. Ex. hvor der spørges om, hvorvidt den for Afhændelse af Parceller paabudne særskilte Matrikulering er nødvendig ved kontraktmæssig Overdragelse af langvarige Brugsrettigheder[2]). Leje kan altsaa hos os afsluttes endog paa flere Hundrede Aar[3]), idet det dog maa mærkes, at en saa lang Lejetid let vil frem-

---

[1]) Navnlig maa her fremhæves, at den franske Ret efter en Lov af 1790 ikke anser Leje for længere Tid end 99 Aar eller Arvefæste for mere end 3 «Liv» bindende udover dette Tidsrum; jfr. Aubry & Rau *droit civil* 4 ed. IV. 469. Det tyske Civillov-Udk. § 523 erklærer ethvert Lejeforhold, der ikke er indgaaet paa Livstid, opsigeligt efter 30 Aar; Arvefæste er forbudt i de fleste tyske Love. Jfr. ogsaa Leilændingskomm. Udk. § 6 a.

[2]) Den danske Pl. 21 April 1847 frakjender enhver Overenskomst eller anden Retshandel, hvorved en Del af en Landejendom overdrages til Brug for længere Tid end 50 Aar (Livsfæste undtaget) Retsgyldighed, medmindre de gjeldende Love om Parcellers Fraskillelse er iagttagne. Men heller ikke hermed er det sagt, at Jordleje af Parceller for længere Tid end 50 Aar i det hele er at anse som Salg. — Man kunde ellers være tilbøjelig til at fortolke L. om Stamhuses Leilændingsgods m. v. 23 Juni 1888 § 10 saaledes, at Bortleje paa Livstid ogsaa er yderste Grænse for Lejetiden, naar hensees til Lovens øvrige Bestræbelser for at hindre langvarige Baand paa Raadigheden, jfr. ogsaa den ovenanførte § 6 a i Leilkomm. Udk. med Motiver; men dette kan ej sees at have foresvævet Lovens Forfattere.

[3]) Dette forekommer stundom ved det saakaldte Brugspant, der i den nu sædvanlige Form i Grunden er et Slags Jordleje. I 1873 nægtede Storthinget endog at anse en Mand, der havde faaet Brugspant

bringe en stærk Formodning om, at Kontrakten egentlig skjuler et Salg [1]).

Endnu mindre er noget til Hinder for, at et Gods bortlejes paa flere Slægtled («Arvefæste»), hvad der forekommer i de forskjellige Slags Jordlejeforhold, men især er almindeligt ved Hustomter og andre mindre Grundstykker. Hvor Arvefæstet trods Navnet ikke er knyttet til den enkelte Slægt, men, som især tidligere meget hyppigt, tænkt at skulle være stedsevarigt («Arvefæsteskjøde», jfr. Stmpl.pap.l. 1839 § 7 d), maa det efter den ovenforklarede, hos os gjeldende Opfattelse behandles som Overdragelse til Ejendom [2]). Gjelder derimod Arvefæstet [3]) kun Erhververens hele Afkom, saa at Jorden efter

---

paa 1000 Aar, som Ejer efter Grdl. § 50 b, og det, uagtet her vistnok kun forelaa en skjult Afhændelse; jfr. Storth. Tid. 1878 S. 243—5, 249—50, 265 og Rt. 1872 S. 350—1.

[1]) Finantsdepartementet havde i Skr. 23 Juli 1881 opstillet den Mening, at man ved en Lejetid paa 100 Aar uden videre kunde gaa ud fra, at alene en Omgaaelse af Loven var tilsigtet og at Hjemmelsbrevets Thinglysning uden foregaaende Skylddeling maatte negtes. Denne Mening har imidlertid Dept. — under Paaberaabelse af en upaaanket ORD. 31 Januar 1887 — frafaldt i Skr. 6 Januar 1888, hvor det ved Leje paa 100 Aar siges, at Fordringen om Skylddeling kun skal fastholdes, hvor det maa ansees utvivlsomt, at Betegnelsen «Leje» kun er fingeret.

[2]) Jfr. Deptsskr. 12 Januar 1841, der her har gjennemført Fordringen om Skylddeling, medens man før saa gjennem Fingre med dennes Undladelse, og Skr. 20 Mai 1858; jfr. ogsaa Aschehoug off. Ret II. 1. 315 om den i Grdl. § 50 c liggende Forudsætning for Ladestædernes Vedkommende.

[3]) Om Arvefæste — hvorpaa allerede Exempel findes i *Dipl. Norv.* V. No. 340, 717, VI. 503 — se forøvrigt Fdn. 1 Oktober 1802 § 6, Fdn. 16 Novbr. 1813 § 20, L. 14 Juni 1816 § 26 (jfr. Stempl.pap.l. 1839 § 9, Rt. 1853 S. 150—60). Særlig om «Arvefæsteskjøde» se Rt. 1849 S. 246, 1854 S. 509 og 1855 S. 420 samt Justitskomiteens Indstilling i Storth.forh. 1869 IX. S. 500 ff.; jfr. Oth. Prop. 1876 No. 4. Om Grænserne mellem dette Ejendomsforhold og det egentlige Arvefæste se foruden det forhen anførte HRD. 19 og 26 Novbr. 1842 i Rt. 1843 S. 195 og 225, 10 Novbr. 1865 i Rt. 1866 S. 102 og U. f. L. V. 161; se ogsaa Rt. 1863 S. 171, 497, 1867 S. 790, 1870 S. 810, 1871 S. 175, 1875 S. 232 og ORD. i U. f. L. IV. 61. Om den retslige Opfattelse af Arvingens Ret ved Arvefæste se Aagesen Program for 1872 S. 44 ff.

dennes Ophør falder tilbage, synes det rigtigst — selv om der, som sædvanligt, er Adgang til at overdrage Retten til andre — at opfatte Forholdet som Leje, naar dette kan skjønnes at være Parternes Mening, idet det jo her ingenlunde er givet, at Afhændelsen er skeet for bestandig [1]). Endnu mindre tvivlsomt maa det være, at man ikke kan opfatte Forholdet som Salg af den Grund, at «Lejen» er gjort uopsigelig fra Overdragerens Side, hvad der ikke er sjeldent ved Oplagstomter; man kan nemlig ingenlunde her gaa ud fra, at Lejeren ikke kan komme til at benytte sig af sin Opsigelsesret, og at Parterne kun for at omgaa Reglerne for Ejendomsoverdragelse har brugt Lejeformen [2]).

I et enkelt vigtigt Jordlejeforhold har Lovgivningen indskrænket Kontraktsfriheden i modsat Retning ved at forbyde kortvarigere Bortleje end Livsfæste (Husmandsl. 1851 § 2), jfr. ogsaa L. 4 Aug. 1827 § 6 om beneficeret og offentlige Stiftelsers Gods, L. 23 Juni 1888 § 10, forsaavidt angaar Leilændingsgods tilhørende Stamhuse m. v. [3]). Derimod er i andre Leilændingsforhold, ialfald efter den nu gjeldende Fortolkning, Lejetiden Kontraktsfriheden hjemfalden.

III. Ved Leje af fast Gods har man forskjellige i Lov eller Sædvane hjemlede deklaratoriske Regler, som bliver afgjørende for det her — navnlig ved Husleje — hyppig forekommende Tilfælde, at Parterne ingen Aftale har truffet om Lejetiden. I Leilændings- og Husmandsforhold ansees isaafald Lejen indgaaet paa Brugerens og Hustrus [4]) Levetid — dog saaledes, at disse selv ikke herved er hindrede fra at opsige Forholdet (L. 3. 14. 10 og 11, jfr. 39,

---

[1]) Dette er ogsaa antaget i den nævnte Depts.skr. 20 Mai 1858. Det kan ej herimod anføres, at Overdragelse af gjenkaldelig Ejendomsret behandles som Salg o. desl. og ikke som Leje; thi her gaar ikke Parternes Mening selv ud paa dette Forhold; jfr. dog Aschehoug l. c.

[2]) Finantsdepartementet har, saavidt vides, ogsaa i den sidste Tid erkjendt Rigtigheden heraf.

[3]) Jfr. ogsaa Leilændingskom. Udk. § 6 b.

[4]) Om det Tilfælde, at en bestemt Hustru er navngiven i Kontrakten, se nedenfor S. 170.

Husmandsl. 1851 § 1), og det samme maa vistnok antages ved Grund- eller Tomteleje[1]). Ved den saakaldte «Forpagtning» eller frie Jordleje er man af Mangel paa Lov eller Sædvane nødt til at anse Kontrakten indgaaet paa ubestemt Aaremaal eller «paa Opsigelse» til den almindelige Faredag, som paa Landet er 14 April[2]), med det i L. 3. 14. 39, jfr. 3. 13. 1 fastsattte, paa Landet fra ældgammel Tid sædvanlige Varsel («før Jul», jfr. dog for Husmandsforhold L. 24 Spt. 1851 § 12 i. f.).

IV. Ved Husleje i Kjøbstæderne har man de deklaratoriske[3])

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. II. § 135 Anm. 1.

[2]) Jfr. L. 3. 14. 6 og 40, L. 24 Spt. 1851 § 12, HRD. 26 Januar 1878 i Rt. S. 369, HRVot. i U. f. L. VII. 6 og Hallager Obl. II § 119. — I et Brugsforhold, som ikke er grundet paa Leje, nemlig ved Fraflyttelse af Præstegaarde, har en nyere Lov (L. 17 Juni 1869 § 7) fastsat som Faredag 1 Maj (der ogsaa var optagen som saadan for almindelig Jordleje allerede i det norske Lovudkast af 1682, 3. 14. 7), hvad der vistnok forklares ved, at 14 April i mange Egne er en noget tidlig Faredag, ligesom den ofte falder midt i Paasken. I denne Henseende maa det erindres, at, da Lovbogen optog den gamle velbekjendte Termin («Sommermaal») som Faredag — hvad den tildels havde været allerede i Frostathingsloven (i Gulathingsloven «9 Dage efter Sommermaal») og derefter i Magnus Lagabøters Landslov (jfr. Brandt Retshistorie I. 289—90 og for svensk Ret Naumanns Tidskr. XII. 454) — herskede endnu den julianske Kalender, og 14 April faldt da 12 Dage senere paa Aaret end nu, altsaa næsten aldrig i Paasken. Men da Fdn. 28 Novbr. 1699 indførte den gregorianske Kalender ved uden videre at udskyde Dagene mellem 18 Februar og 1 Marts i Aaret 1700, kom alle faste Terminer herefter til at foregribes med 11 Dage; (jfr. Brorson til Lovens 3 Bog II. 96, hvor det urigtig er sagt, at de her omhandlede Terminer nu indtræder 11 Dage «sildigere», istedetfor «tidligere», end i 1687; i dette Aarhundrede er Forskjellen mellem de to Tidsregninger bleven 12 Dage). Herved opstod der naturligvis en stor Forvirring, som for Thingene, Markederne og Tiendens Forfaldstid afgjordes derhen, at de skulde rykkes 11 Dage længere hen i Kalenderen (Fdn. 21 Febr. 1705, jfr. dog Reskr. 14 April 1747 og Schous Oplysning om Thingtavlen ved førnævnte Forordning). Faredag vedblev derimod at være den 14 April ogsaa efter den nye Kalender, idet man ikke her vovede at anse Loven uden videre forandret med dens Forudsætning.

[3]) At de kun er deklaratoriske, er ej udtrykkelig sagt, men maa være utvivlsomt efter Forholdets Natur.

Regler i Kancelli-Plakat 20 (kongelig Resolution 13) April 1813, der, med Udvidelse af de for Kjøbenhavn tidligere særskilt givne Forskrifter, her fastsætter Flyttetiden til 3dje Tirsdag i April («Paaske Flyttetid») og Oktober («Michaeli Flyttetid»), dog saaledes, at Flytningen i Tilfælde af, at 3dje Tirsdag i April skulde være Dagen efter 2den Paaskedag, udsættes indtil den følgende Thorsdag. Opsigelsestiden skal ved det ubestemte Lejemaal, som Plakaten forudsætter, fra begge Sider være henholdsvis inden Nytaar og inden St. Hansdag.

Den nævnte Plakat følges i Virkeligheden langtfra i alle Rigets Kjøbstæder[1]), idet mangesteds fra gammel Tid en anden lokal Sædvaneregel har holdt sig. Navnlig har adskillige Byer, tildels overensstemmende med den for Landet gjeldende Ret, Faredag 14 April og 14 Oktober[2]). Enkelte har slet ingen fast Lejetid eller Faredag, idet Forholdet enten er ganske afhængigt af den særskilte Kontrakt eller det endog ansees tilladt enhver af Parterne at hæve det naarsomhelst efter 3 Maaneders Opsigelse[3]). — I Ladestæderne gjelder Plakaten nok slet ikke[4]).

Plakaten af 1813 lader sin Regel gjelde «Leje af Husværelser». Den forstaaes ellers vistnok i Almindelighed ind-

---

[1]) I de fleste, navnlig af de større, synes den dog at følges (f. Ex. Kristiania, Bergen, Kristianssand, Drammen, Stavanger, de smaalenske Byer).

[2]) F. Ex. Kongsberg, Hamar, Aalesund, Flekkefjord, de bratsbergske Byer, Laurvik.

[3]) Dette synes især at være Tilfældet nordenfjelds; i Throndhjem skal Kontrakten være ene afgjørende, idet dog 3 Maaneders Opsigelse er sædvanlig. De fleste herom meddelte Oplysninger er velvillig indsamlede for Forf. af Herr Højesteretsassessor Reimers.

[4]) Kr.ania OR. (1 Afd.) D. 19 Aug. 1864 i U. f. L. IV. 93 anser ikke denne gjeldende i Ladestæderne. Sædvanen maa her være afgjørende. Denne er vistnok meget forskjellig, idet endog større Bekvemmeligheder sommesteds sædvanlig udlejes maanedsvis (jfr. de i Dommen indeholdte Oplysninger om Horten). Paa andre Steder turde man vel omvendt følge den Sædvane, som maa antages at være almindelig ogsaa ved Leje af Hus (uden Jord) paa Landet («ubestemt Aaremaal»), eller ialfald have Flyttetid 14 April og 14 Oktober.

skrænkende som kun skreven for egentlige Husbekvemmeligheder, idet man dog, naar Lejesummen ved enkelte Værelser er beregnet[1]) halvaarsvis, er tilbøjelig til at anvende Plakaten, hvad der vistnok ogsaa er det rette[2]). Det sædvanlige ved enkelte Værelser — hvormed vel i Almindelighed maa ligestilles en Leilighed paa et Værelse med Kjøkken — er vistnok Bortleje paa Opsigelse til hver (Kalender-) Maaneds[3]) Slutning («Maanedsleje») med en halv Maaneds Varsel, og Formodningen maa da, i Mangel af anden sikker Sædvane, være for, at dette er ment udenfor det nysnævnte Tilfælde[4]).

V. Saafremt en Lejekontrakt om Løsøre eller Rettigheder aldeles ingen Vejledning maatte give om Lejetiden, maa man uden Tvivl i Regelen betragte Overenskomsten som sluttet paa ubestemt Tid, saaledes at enhver af Parterne, naar han finder for godt, kan fratræde Kontrakten, skjønt der dog efter Omstændighederne kan være Grund til at anse en kort Tids Opsigelse for nødvendig[5]).

VI. Vederlaget eller Lejesummen (Landskyld, Forpagtningsafgift, Fragt og andre Benævnelser i de forskjellige Forhold) kan bestaa i Penge, andre fungible Gjenstande, Arbeide — i hvilket sidste Fald Forholdet dog delvis kan blive at bedømme som Arbeidsleje — eller i en Forening af

---

[1]) Om den betales maanedlig, kan ikke være afgjørende.

[2]) Jfr. Hallager II. 14. Den samme indskrænkende Fortolkning anvendes i Danmark, jfr. J. Lassen S. 58.

[3]) Det er dog vistnok i Praxis tvivlsomt, om ikke Maaneden regnes fra Lejens Tiltrædelse, uanseet paa hvilken Dag i Kalendermaaneden denne falder.

[4]) I den førnævnte ORD. er ved en Bekvemmelighed paa 4 Værelser Aftale om Lejesummens Beregning og Betaling maanedsvis opfattet som lydende paa Maanedsleje; men dette gjaldt et Ladested, hvor Plakaten ej fandtes anvendelig. Det er vel meget tvivlsomt, om en saadan Aftale i en af de Kjøbstæder, hvor Pl. 1813 er sikkert gjeldende, er tilstrækkelig til anse dennes deklaratoriske Regel udelukket til Fordel for Maanedsleje.

[5]) Jfr. Hallager II. 13.

alt dette [1]). Vederlaget kan være ubestemt, forsaavidt det stundom er gjort afhængigt af Lejerens Udbytte; dette gjelder især ved det saakaldte «Lottebrug» (Avlsbrug), hvor Jordlejeren oftest maa dele Avlingen lige med Ejeren. — Vederlaget beregnes i Almindelighed ved fast Gods for Terminen. I enkelte Lejeforhold aftales ved Siden heraf en Godtgjørelse engang for alle, der gjerne betales forskudsvis (Bygselsum, Fæstesum). At der kun betales en for den hele Lejetid beregnet Sum, er sjeldent ved langvarigere Lejeforhold, men hyppigt ved kortvarigere, altsaa navnlig ved Løsøre. Om Vederlaget er beregnet en Gang for alle eller er løbende, er altsaa ingenlunde noget afgjørende Kjendetegn ved Spørgsmaalet, om Forholdet er Leje eller Salg, idet ogsaa Kjøbesummen stundom omsættes til en aarlig Rente (f. Ex. ved Arvefæsteskjøde). Imidlertid vil dog ved Afhændelse af en Brugsret over fast Gods Formodningen være for, at Salg er ment, naar Vederlaget alene er fastsat i en enkelt Sum, og ikke særegne Omstændigheder taler for Leje.

Præceptoriske Regler om Vederlaget havde Lovbogen ved Leilændingsforhold; men disse er af Sædvanen forandrede til kun at være deklaratoriske. Af saadanne har man ogsaa en i Husmandsl. § 1 med dens Henvisning til ældre Kontrakt.

I de ovennævnte Forhold, hvor Kontraktens Afslutning fra Udlejerens Side er tvungen, har Lovgivningen naturligvis ogsaa maattet fastsætte en Taxt (Skydsvæsenet) eller give Anvisning paa Skjøn af uvillige Mænd (L. 13 Sept. 1830 § 30, jfr. ogsaa Husmandsl. § 1 i. f.).

I denne Forbindelse kan erindres den tidligere (jfr. ovenfor § 5) omhandlede § 43 i Konkursloven, der ogsaa giver Konkursboet Adgang til at omstøde «Afhændelser til Brug» — hvorunder Lejekontrakter indgaar — naar de paa Grund af Vederlagets uforholdsmæssige Ringhed skjønnes at indeholde en Gave.

---

[1]) Ifølge Romerretten og enkelte nyere Love, f. Ex. den sachsiske Lovbog, maa Lejesummen bestaa i Penge; som hos os de fleste nyere Love, jfr. Motiver til tysk Udk. II. 372.

§ 20.

Lejerens Rettigheder.

I. Udlejeren er forpligtet til at overlade Lejeren Gjenstanden til fastsat Tid. Overleverelse vil jo ved en legemlig Gjenstand være sædvanlig, men er ikke nødvendig, nemlig naar den skal bruges paa Stedet, f. Ex. en Rulle. Vægrer Udlejeren sig for Overleverelse af den bortfæstede Gaard, kan Leilændingen ifølge L. 3. 14. 6 kræve sig indsat ved Fogdens Hjælp; men denne hurtige Procesmaade kan neppe anvendes i andre Lejeforhold, hvad enten det gjelder Jord eller Hus [1]).

Lejer af fast Gods kan efter vor Lovgivning kræve en Overdragelse af Lejeretten i saadanne Former, at den kan blive beskyttet ligeoverfor Tredjemand; ved Leje paa længere Tid kan han altsaa fordre skriftligt Hjemmelsbrev, for at han kan sikre sig ved dets Thinglysning (jfr. Fdn. 4 Dcbr. 1795 og nedenfor § 24).

Især ved Husleje [2]) vil en Forhaling fra Udlejerens Side let blive væsentlig nok til at give Lejeren en Tilbagetrædelsesret [3]) og endmere til at kræve Afslag i Lejesummen. Erstatningsret vil derimod som ellers være afhængig af, om Forhalingen kan lægges Udlejeren til Last, eller om en særlig Garanti skal ansees overtagen af ham. Dette sidste turde saaledes i Almindelighed være Tilfældet, naar han til Flyttedag har bortlejet et under Opførelse værende Hus [4]), idet

---

[1]) Schweigaard Proces II § 243, jfr. dog Hallager II. 30—1. Pl. 2 Okt. 1754 § 4 er kun given for Kjøbenhavn.

[2]) Ved Fragtkontrakter se Søfartsl. § 42.

[3]) Jfr. Hallager II. 26, Larsen S. 168, Gram S. 122 ff.

[4]) Dette synes at være en naturligere Opfattelse end at udlede Erstatningspligten deraf, at her altid vil foreligge en Uagtsomhed, saaledes som man gjør i den preussiske Ret, jfr. Dernburg pr. Pr. II. (4 Aufl.) 471. Skadeserstatningen ved Husleje vil, naar Lejeren har fratraadt Kontrakten, i Almindelighed bestaa i Forskjellen mellem den aftalte Lejesum og Lejesummen for det Hus, han i Stedet har lejet, uden at han har Bevisbyrden for, at han har gjort sig særegen Umage for at faa lejet til rimelig Pris, jfr. HRD. 9 Okt. 1878 i Rt. S. 737 for et Tilfælde af fuldstændig Misligholdelse.

han, om det ej bliver færdigt i rette Tid, bør betale Skaden, selv om han beviser at have gjort alt, hvad der stod i hans Magt for at opfylde Kontrakten.

II. Det er ligeledes klart, at Lejeren kan kræve Tingen overladt i fuldt kontraktmæssig Stand, altsaa med de særegne Egenskaber, som er nødvendige netop til den aftalte Brug[1]). Ligesom ved Kjøb og Salg gjelder de vanskeligste Spørgsmaal her de skjulte Feil. Hyppig forekommende Ulemper, f. Ex. urolige Naboer i store Lejehuse, maa Lejeren være forberedt paa. Men betydeligere og usædvanlige Mangler, som Lejeren før Kontraktens Afsluttelse ikke lettelig kunde blive opmærksom paa[2]), maa ialfald ansees som udelukkede ved de naturlige stiltiende Forudsætninger for Kontrakten, saaledes at han altsaa vil kunne kræve et Nedslag i Lejesummen eller endog helt fratræde Forholdet, om de alligevel maatte findes ved Tingens Modtagelse. Det er ogsaa utvivlsomt efter almindelige Kontraktsregler, at, hvis Udlejeren kjendte Mangler af sidstnævnte Art, er det hans Pligt at gjøre Lejeren opmærksom derpaa, saaledes at han, om de ikke er fjernede ved Tiltrædelsen, ogsaa bliver skyldig til Skadeserstatning[3]).

---

[1]) Det er saaledes klart, at, naar et Hus bortlejes til Bageri, maa Udlejeren inden Flyttedag foretage de Forandringer, som her ifølge Bygningsloven eller god Forretningsskik er nødvendige for, at Huset kan blive egnet for den nævnte Bedrift, jfr. saaledes den nysnævnte HRD. i Rt. 1878 S. 737, hvor en utvivlsom Erstatningsgrund var tilstede.

[2]) Feil, som Lejeren saa eller burde se ved Afslutningen, kan han derimod ej senere beklage sig over, medmindre Udlejeren har lovet at fjerne dem. Forøvrigt kan her henvises til, hvad der ovenfor er udviklet S. 79 f. angaaende Kjøb og Salg, idet lignende Regler maa anvendes paa Lejekontrakten.

[3]) Jfr. HRD. 4 Okt. 1878 i Rt. S. 732, hvor dette antoges i et Tilfælde, da en Snedker havde lejet Lagerrum af et Mejeribolag i dettes under Opførelse værende Hus, i hvilket der ved Tiltrædelsen viste sig af Udlejeren at være anbragt nedenunder Rummet en Maskine, som gjorde dette ubrugeligt; det paastodes forgjæves, at Lejeren efter Omstændighederne maatte være forberedt herpaa (forøvrigt blev der ej her paastaaet anden Erstatning end Nedslag i Husleje). I Byretsdom i Aftp. 1881 No. 29 A blev Udlejeren gjort ansvarlig for Skade, forvoldt Lejerens Bohave ved Møl, som denne uafvidende

Der kan imidlertid reises Spørgsmaal, om ikke Udlejerens Erstatningsansvar gaar videre, nemlig, om han ikke skal ansees for stiltiende at have garanteret, at Gjenstanden ved Tiltrædelsen er fuldt skikket for den aftalte Brug, saaledes at han uden Hensyn til Skyld er erstatningspligtig, naar den viser sig fra den forud liggende Tid at have væsentlige Mangler — altsaa enten savne fornødne Egenskaber eller lide af skjulte Feil, som er til Hinder for den kontraktmæssige Brug[1]). Spørgsmaalet er visselig meget tvivlsomt, ligesom det er forskjellig løst i fremmede Love[2]). Det kan her strax indvendes, at man ikke i Almindelighed antager Tilværelsen af en saadan stiltiende Garanti ved Salg af individuelt bestemte Ting (jfr. ovenfor S. 78). Men herved er dog at mærke, at Leje gjerne langt mere begrænser den Anvendelse, der kan og skal gjøres af Tingen, end Salg, hvorfor det ligger nærmere her for Parterne at tænke paa visse Fortrin eller Mangler, samt at der, ialfald ved kortvarigere Lejekontrakter, oftere kan opstaa forholdsvis større Skade af en saadan Misligholdelse end ved Kjøb. I Almindelighed synes derfor Forholdets Natur at tale for, at Udlejeren altid er nærmere til at bære de skadelige Følger af Mangler som de nysnævnte, og hertil kan man, i Tilfælde af, at han er uden Skyld, kun komme gjennem Antagelse af den ovennævnte stiltiende Garanti fra Udlejerens Side. Denne kan dog i hvert Fald ikke udstrækkes til Feil, som

---

fandtes i Leiligheden ved Kontraktens Afslutning, hvad Udlejeren havde kjendt til, men tiet om; Lejeren havde gjort alt sit for at forebygge Skaden.

[1]) F. Ex. naar en Hest, som udlejes til Markarbeide for Vaaronnen, bliver ubrugelig paa Grund af en ældre, ogsaa Udlejeren ubekjendt, Feil, hvorved Lejeren nødes til i den travleste Aarstid at skaffe sig Hest andetsteds for hvilkensomhelst Pris — eller Værelserne i et til Sommerpension udlejet Hus opdages fra ældre Tid at være beklædte med arsenikholdige Tapeter, hvorved alle Gjæster jages bort.

[2]) En saadan Garanti ansees overtagen i den franske Ret og i det tyske Udkast (jfr. Motiver II. 376—7), men i Almindelighed ikke andetsteds, se Schweiz. Obl. § 277. I den romerske Ret synes fr. 19 § 1 D. 19. 2 at gjøre Ansvaret uafhængigt af Skyld, men fortolkes neppe saa af Dernburg Pand. II § 111 Note 13.

først er opstaaede mellem Kontraktens Afslutning og Tiltrædelsen, og neppe heller til langvarigere Lejeforhold, der omfatter Tingens Brug i dens Helhed, saasom almindelig Jordleje, idet der her ikke synes at være større Grund end ved Salg til at antage en særegen Garanti. Det maa ogsaa i det hele indrømmes at være noget dristigt at opstille den antydede Regel uden Lovens Hjælp[1]).

III. Lejekontraktens Natur medfører videre, at Udlejeren sikrer Lejeren en rolig Nydelse af Gjenstanden med dens kontraktmæssige Egenskaber, idet det maa fastholdes, at ogsaa Udlejerens Forpligtelser stadig fornyer sig gjennem den hele Lejetid. Opkommer derfor under denne Mangler af den nys forklarede Art, og de ikke er Lejerens egen Adfærd at tilregne, er Udlejeren forpligtet til om muligt at fjerne dem, ligesom Lejeren, hvis dette ikke uopholdelig lader sig gjøre, maa kunne kræve Nedslag i Lejesummen eller, i betydeligere Tilfælde, fratræde Forholdet, hvorhos efter Omstændighederne Erstatning selvfølgelig kan kræves[2]). Som almindelig Regel bør det dog her mærkes, at Lejeren faar

---

[1]) Den ovenfor forklarede Lære er, saavidt vides, ny i vor Literatur. I HRVot. i U. f. L. V. 343 (jfr. Rt. 1866 S. 264) bemærker Førstvoterende (Chr. Platou), hvis Konklusion blev Dom — ved Spørgsmaalet, om Udlejeren af en Fortøiningsindretning var ansvarlig for, at den var saa sikkert anlagt, at Skibene ej skulde tage Skade ved dens af svag Bygning forvoldte Bristen — at man alene er henvist til de almindelige Regler for Tilregneligheden, og en saadan antoges ej her at være tilstede; men noget Præjudikat er denne Dom neppe.

[2]) HRD. 8 Maj 1879 i Rt. S. 493 tilkjendte en Lejer Erstatning for Skade, forvoldt ved, at Sundhedskommissionen forbød Benyttelsen af enkelte Dele af de bortlejede Lokaler, uden at det kom i Betragtning, hvorvidt Kommissionens Forbud var beføjet. — Her kan ogsaa nævnes, at vi neppe ved enhver Husleje med Romerretten kan anse det som et stiltiende Vilkaar: *si vicino ædificante obscurentur lumina* (fr. 25 § 2 D. 19. 2); derimod vil Arten af den Brug, man, Udlejeren vitterlig, skal gjøre af Leiligheden, kunne tale for at antage saadan Forudsætning (f. Ex. hvor 1ste Etage er lejet til et Kunstgalleri eller anden Udstilling, som trænger særlig Lys, der ej kan faaes fra Taget, og altsaa bliver ubrugelig ved formørkende Nybygning af Naboen).

finde sig i saadanne kortvarige Ubehageligheder, som ikke kan undgaaes i det daglige Liv, og som man sædvanlig plejer at taale [1]).

Den Forringelse, som er en nødvendig Følge af Alder, kan Lejeren heller ikke med Rette klage over, naar Udlejeren kun gjør, hvad der af en forstandig Husholder kan kræves, til Vedligeholdelse, f. Ex. ved Maling af Værelser. Ved Gjenstande, som ikke er i Lejerens Besiddelse, maa Udlejeren her selv føre stadigt Tilsyn med Tingen og af egen Drift istandsætte den, saavidt fornødent efter Forholdets særlige Art [2]). Er Tingen derimod, som ved sædvanlig Husleje, helt overladt Lejeren, maa han kunne vente hermed, indtil denne gjør opmærksom paa Manglen. Forsømmer Udlejeren sin Pligt i denne Henseende, har Lejeren Ret til, efter saaledes forud at have varslet ham [3]), selv at sørge for Udbedring paa Medkontrahentens Bekostning og under samme Vilkaar til at kræve Nedslag i Lejesummen eller yderligere Erstatning [4]), ligesom en meget grov Misligholdelse af denne Art selvfølgelig ogsaa kan berettige Lejeren til at hæve hele Forholdet [5]).

I paatrængende Tilfælde, f. Ex. hvor Fare truer, maa Lejeren have Ret til, med Forbehold af Godtgjørelse, som *negotiorum gestor* at foretage de nødvendige Udbedringer

---

[1]) Jfr. Dernburg Pand. II. 290 (§ 111 2 b).

[2]) Jfr. den førnævnte HRVot. i U. f. L. V. 343 med Hensyn til en Fortøiningsindretning (jfr. S. 148 Note 1).

[3]) Dette kan dog ikke være nødvendigt, hvor Manglen allerede fandtes ved Tiltrædelsen, da Udlejeren her maa forudsættes at kjende den, og vel heller ikke, hvor han ellers har at føre Tilsyn med Tingen. — Her kan ellers ogsaa mærkes en Byretsdom i «Aftenposten» 1886 No. 366 om Indsættelse af Vinduesruder.

[4]) Jfr. hermed HRD. 27 Septbr. 1886 i Rt. 1887 S. 350 om et Tilfælde, hvor Udlejeren af en Keglebane, som paa Forhaand havde forpligtet sig til en Istandsættelse, uden at denne var knyttet til nogen vis Tid, og udførte den nogle Uger efter Lejetidens Begyndelse, frifandtes for Erstatningskrav, da han ikke kunde ansees for at være *in mora*, og dette først fremsattes ved Søgsmaal til Lejesummens Betaling.

[5]) Jfr. fr. 25 § 2 D. 19. 2: — — *si ostia fenestrasve nimium corruptas locator non restituit.*

uden foregaaende Varsel. — Kun ved Løsøre har Lejeren uden særlig Aftale Retentionsret til Sikrelse af sit Erstatningskrav.

I langvarige Jordlejeforhold, hvor Tingen i sin Helhed er overladt Lejeren til Brug i forskjellige Retninger, maa han selv sørge for Udbedring af Mangler, der opstaar i Lejetiden uden Ejerens Skyld, f. Ex. Vedligeholdelse af Gaardens Huse og Gjerder, Oprensning af Grøfter o. desl.; jfr. L. 3. 14. 30, hvor endog undtagelsesvis Aabodsansvar, altsaa Erstatningspligt for Forsømmelse heraf, er paalagt Leilændingen.

Ogsaa ved Husleje paa meget lang Tid kunde det være rimeligt, at Lejeren selv udbedrede den ved almindelig Slidning forvoldte Skade, da saameget her er afhængigt af hans Behandlingsmaade; men den sædvansmæssige Opfattelse er neppe herfor.

IV. Udlejerens Pligt at holde Tingen i kontraktmæssig Stand leder ogsaa til, at ulykkelig Hændelse, som rammer selve Tingen[1]), falder ham til Last, saaledes at de sædvanlige Følger af Misligholdelse fra hans Side ligefuldt indtræder[2]). Heraf følger da ogsaa, at, naar Skaden ikke er betydelig nok til at begrunde Fratrædelse af Lejen, maa han ogsaa her uopholdelig sørge for dens Udbedring.

Erstatning for det ham ved den hændelige Skade forvoldte Tab kan derimod Lejeren ikke kræve af Udlejeren; der er nemlig i det hele ingen Grund til, at denne skal ansees for at have overtaget nogensomhelst stiltiende Garanti med Hensyn til de mulige Mangler, som kan opstaa efter Kontraktens Afslutning (jfr. S. 147—8).

V. En klar Følge af den førnævnte Grundsætning er det da ogsaa, at Udlejeren ikke maa foretage nogen Forandring med Tingen, som sætter den aftalte Brug i Fare. Han kan saaledes ikke hugge saameget i Skoven til Salg,

---

[1]) Anderledes, naar den rammer Frugterne, jfr. nedenfor S. 164—5.

[2]) 5. 8. 10, sammenholdt med 5. 8. 14 og 4. 2. 7, jfr. den særegne Undtagelse i L. 3. 14. 30 og 31. Se ogsaa HRVot. 10 Febr. 1866 i U. f. L. V. 343 (jfr. Rt. S. 264).

at der ikke bliver tilstrækkeligt tilbage til at fyldestgjøre Lejerens Husbehovsret, eller uden Lejerens Samtykke forhøje Huset o. desl. Er den Ulempe, Udlejerens Foretagende volder, mindre væsentlig[1]), bør imidlertid Lejeren nøje sig med et Afslag i Lejesummen uden at kunne hæve hele Forholdet. Er det nødvendigt midlertidig at indskrænke Lejerens Brug paa Grund af forudseelige Istandsættelser, f. Ex. den sædvanlige Oppudsning af enkelte Værelser, maa endog Lejeren, efter den ovenfor (S. 149) opstillede Regel, finde sig heri uden al Erstatning, til den for ham beleiligste Tid. Overordentlige, ganske upaaregnelige Forstyrrelser af denne Art er derimod ikke Lejeren pligtig at taale, selv om de er nødvendige for at bevare Tingen. Vistnok kan han saaledes endog tvinges til helt at flytte[2]), hvor dette udkræves for at foretage et for Husets Bevarelse nødvendigt Arbeide; men selvfølgelig kan dette ikke fordres uden Nedslag i Lejesummen eller endog Ret for ham til at hæve hele Forholdet.

VI. Hidrører den Tingen forvoldte Skade fra Tredjemands Retsbrud (f. Ex. ulovlig Gravning fra Naboens Side, Hugst over Skovgrænsen), maa Udlejeren ligefuldt sørge for at fjerne den forstyrrende Aarsag, da Pligten til at holde Tingen i kontraktmæssig Stand overalt er den samme, og man derfor ikke retfærdigen kan henvise Lejeren til at søge Erstatning hos Tredjemand; han har derfor kun at anmelde dennes Retsbrud for Udlejeren, hvis Sag det bliver at søge Opgjør med Tredjemand, medmindre andet er aftalt[3]) (jfr. L. 3. 14. 29 i. f.).

Saafremt Forstyrrelsen skriver sig fra Tredjemands bedre

[1]) Hvis f. Ex. Leiligheden nedenunder ved Vintertid indrettes til Forretningslokale gjennem Udslaaen af ydre Vægge osv., maa den ovenover boende kunne kræve saadan Erstatning for forøget Brændeforbrug. I HRVot. 10 Januar 1871 i Rt. S. 142—3, 144—5, har man Exempel paa Tvist, om Reparationerne var for store til, at Lejeren skulde finde sig i dem. Jfr. ogsaa fr. 27 D. 19. 2.

[2]) I Nødsfald vel ved Fogdens Hjælp; jfr. Gram S. 132.

[3]) Dette er ikke sjeldent i Jordlejeforhold, f. Ex. ligeoverfor fremmedes ulovlige Jagt, Hugst, Fiskeri o. desl. i Skovejendomme; jfr. ogsaa fr. 29 D. 19. 2.

Rettigheder i Tingen, kommer Reglerne om Vanhjemmel i Kontraktsforhold til Anvendelse. Disse maa dog paa Grund af Lejeforholdets Varighed og andre Særegenheder her undergives nogen Lempelse. Udlejeren hefter saaledes ikke uden videre for, at der ingen ældre Panteret findes, hvis Udøvelse kan komme til at fordrive Lejeren før Tiden; thi at et Lejehus er tidligere pantsat, er saa almindeligt, at det ikke kan være Pligt at gjøre opmærksom derpaa. Det er ogsaa klart, at Lejeren ikke kan gjøre nogetsomhelst Hjemmelsansvar gjeldende, naar han kun har egen Forsømmelse at takke for, at Tredjemands senere erhvervede Ret overhovedet gaar foran hans egen, f. Ex. fordi han i et langvarigt Lejeforhold har forsømt at lade sit Hjemmelsbrev thinglyse. Det kan nemlig ikke være Udlejerens Pligt mod Lejeren udtrykkelig at forbeholde hans Ret ved senere Afhændelse osv., naar han ved Udstedelse af skriftlig Lejekontrakt har givet ham Midler i Hænde til selv at sikre sig. Anderledes staar derimod dette, naar f. Ex. Husleje paa flere Aar kun er indgaaet mundtlig.

Derhos turde der være Føje til at indskrænke den i Tilfælde af Vanhjemmel almindelig antagne ubetingede Erstatningspligt — uden Hensyn til Skyld hos Hjemmelsmanden [1]) — til i Lejeforhold kun at gjelde saadanne Mangler ved Adkomsten, som var tilstede allerede ved Kontraktens Afslutning. Paa Grund af Forholdets Langvarighed kan nemlig her indtræde Tilfælde af Vanhjemmel, som man vistnok ikke har tænkt paa ved at opstille hin almindelige Sætning, der nærmest har havt Salg for Øje. Saafremt saaledes en fjerntliggende Skovteig, hvori Lejeren har Brugsret, langt ude i Lejetiden bliver hævdet til Ejendom af en Tredjemand — hvad der let kan hænde uden nogensomhelst Forsømmelse fra nogen af Parternes Side [2]) — synes det urime-

---

[1]) Jfr. Obl. a. D. S. 143—4.

[2]) Saafremt Lejeren har kjendt Tredjemands Brug og derom undladt at underrette den fjerntboende Udlejer — hvorved denne hindres fra at stanse Hævdens Løb — har han naturligvis efter det ovenfor forklarede ingensomhelst Adgang til at gjøre Vanhjemmel gjeldende.

ligt, om Lejeren skulde kunne kræve mere end Nedslag i Lejesummen eller under særegne Omstændigheder (f. Ex. ved en Udhugstkontrakt) Ophævelse af Forholdet.

VII. Medens Lejeren, som før forklaret, kun under særegne Vilkaar kan udbedre Gjenstanden paa Udlejerens Bekostning, kan han for egen Regning foretage alle saadanne Forbedringer og Forandringer ved Tingen, som ikke forstyrrer dennes Substans, og desuden saadanne, som efter sædvanlig Opfattelse maa ansees nødvendige for at gjøre den skikket til den kontraktmæssige Brug. Saaledes maa en almindelig Huslejer, naar ej andet udtrykkelig er aftalt, kunne indslaa Knagge i Væggen til Ophængning af Malerier og anbringe Vinduesmarkiser udvendig. Den, der har lejet Værelser til Handelsbekvemmelighed, maa kunne udslaa Dør til Gaden, anbringe Udhængsskab o. desl. Dog maa, selv hvor Substansen ej røres, Forandringen ikke være saa vidtgaaende, at Husets Udseende derved væsentlig forandres eller forstyrres, da dette kan være til Skade for anden Bortleje eller volde Ejeren senere Udgifter for at bringe det tilbage i den forrige Stand[1]. Og da meget heri afhænger af Smagen, er det sikrest i Tvivlstilfælde at indhente Udlejerens Tilladelse.

Ved Jord maa Lejeren have Ret til overfladiske Forandringer, som er en Følge af hans Dyrkningsmaade, f. Ex. gjenlægge Agre, bryde op nye — dog vel ej ved Rydning af væxterlig Skov — plante Trær. — For Forbedringer tilkommer der ikke Lejeren i slige Tilfælde nogen Godtgjørelse[2]; ved Jordforbedringer gjelder dog efter L. 3. 13. 1 og Husmandsl. § 13 a vigtige Undtagelser[3]. Det maa

---

[1]) F. Ex. male Huset med en ganske anden Oljefarve, afpudse det, medens det hidtil har rene Murvægge, anbringe et urimelig stort og vanzirende Skilt.

[2]) Saaledes ogsaa preussisk, østerrigsk og sachsisk Lov.

[3]) Jfr. ogsaa for Brugen af visse Embedsgaarde Reskr. 2 Septbr. 1791 § 11, 3 Novbr. 1813 § 15 g (bortfaldne ved L. 25 Aug. 1848, uagtet de i Storth.forh. 1880 Indst. S. No. 21 synes forudsat gjeldende) og 17 Marts 1797, HRD. 22 Marts 1878 i Rt. S. 433 og HRVot. i Rt. 1883 S. 487.

imidlertid her erindres, at Lejeren har *jus tollendi*, f. Ex. ved Træer og Huse — medmindre de er traadte istedetfor andre, som han har nedrevet[1]) — da Ejeren jo ikke kan kræve at faa Tingen tilbage i bedre Stand, og slige Ting efter vor Ret ikke uden videre følger Grunden.

§ 21.

Forts. *Om Fremleje.*

I. Et af de vigtigste Spørgsmaal i dette Kontraktsforhold gjelder Lejerens Adgang til, hvor Kontrakten selv tier derom, at overlade sin Ret til andre (Fremleje[2]).

Vor Lovgivning[3]) har ikke afgjort dette Spørgsmaal i dets Almindelighed, idet den kun delvis har løst det for enkelte særegne Lejeforhold (visse Arter af Jordleje og Skibsbefragtning) og det endog i ganske modsatte Retninger. Man maa derfor her falde tilbage paa de almindelige Regler for Adgangen til at overdrage obligatoriske Rettigheder. Ifølge disse bør det især komme i Betragtning, om Udlejeren kan ansees for at have lagt væsentlig Vægt paa Lejetagerens Personlighed. Dette vil nu klarligen som oftest være Tilfældet i Forhold, som bringer Parterne i stadig Berørelse med hinanden, f. Ex. visse Arter af Husleje (jfr. nedenfor S. 157).

---

1) Jfr. L. 3. 14. 32, 6. 15. 18, Husmandsl. § 13 b, jfr. L. 25 Aug. 1848 § 16, Brandt Tingsret S. 119. Jfr. ogsaa fr. 19 § 4. D. 19. 2. og tysk Udk. § 514.

2) Ordet synes ikke at være oprindelig norsk, skjønt det kunde være det ligesaa godt som «Framlaan». Det er forsaavidt misvisende, som det leder Tanken hen paa, at Overladelsen selv skal være Leje, medens det i Virkeligheden omfatter ogsaa Lejerens gratuite Overdragelse af Rettigheden (Laan) saavelsom Salg af denne (jfr. ovenfor S. 132). Det er ogsaa klart, at Spørgsmaalet om Lejerens Adgang til at overlade sin Ret maa besvares ensartet for de forskjellige Tilfælde, idet det er Udlejeren ligegyldigt, om Lejeren faar Vederlag eller ej.

3) Fremmede Love tillader efter Romerrettens Forbillede (c. 6 C. 4. 65: *nemo prohibetur rem quam conduxit fruendam alii locare, si nihil aliud convenit*) i Almindelighed Fremleje; meget indskrænket er dog Adgangen i den preussiske Ret; jfr. de tyske Motiver II. 395—6.

Mindre klart er det, hvor kun Tingens Behandling er meget afhængig af Lejeren. Her kan det nemlig til Fordel for Fremleje alligevel siges, at Lejeren, om han anvender denne, ikke blot selvfølgelig ligefuldt hefter for alle de Forpligtelser, som paahviler ham efter selve Lejekontrakten, f. Ex. Lejesummens ordentlige Betaling (jfr. Søfartsl. § 45), men ogsaa, uden Hensyn til egen Skyld, svarer for al den Skade, som hans Eftertræder forvolder gjennem sin Behandling af Tingen [1]). Dette er dog neppe tilstrækkeligt til at retfærdiggjøre Fremleje i de herhen hørende Forhold, idet Udlejeren, naar han har overgivet Tingen til en, han kjender som en omhyggelig og samvittighedsfuld Mand, ikke kan være tjent med, at den kommer til Skade i uvorne Folks Hænder, da han, selv om han kan holde sig til sin Medkontrahent for Erstatningen, i hvert Fald ved Fremlejen kan faa megen Uleilighed og Ærgrelse, som han med Rette kan paastaa, han havde haabet sig fri for. Herimod kan det ikke atter som afgjørende Indvending fremholdes, at netop Valget af en god Lejetager indeholder Garanti for, at han ogsaa er omhyggelig i Valg af Fremlejer, idet han jo ogsaa selv vil lide for dennes Behandlingsmaade. Thi dette Hensyn kan vistnok være afgjørende, hvor der spørges om at give ny Lov, men neppe, hvor man som hos os skal udlede en Regel af Kontraktsforholdets Natur. Formodningen maa derfor være mod Fremlejes Tilladelighed i Tilfælde, hvor Tingens eller Forholdets særlige Natur gjør Skades Indtræden meget afhængig af Lejetagerens Personlighed. Men denne Formodning kan selvfølgelig svækkes af andre Omstændigheder ved den enkelte Kontrakt.

Medens det saaledes er klart, at Fremleje er et Retsbrud, hvor Udlejen maa ansees som et særeget Tillidshverv — f. Ex. naar en Yndlingshest er en anden overladt til daglige Rideture — er den omvendt i Mangel af anden Aftale utvivlsomt tilladt, naar Udlejen hører med til Vedkommendes

---

[1]) Dette sidste gjelder ikke i den nuværende tysk-romerske Ret (gemeines Recht) eller efter den sachsiske Lovbog, men derimod efter de fleste andre fremmede Love og maa vistnok hos os være sikkert efter almindelige Kontraktsregler.

Næringsvej (f. Ex. Fremleje af Vognmænds Heste og Vogne). I Tvivlstilfælde er det ogsaa af Betydning at hense saavel til Fremlejens som til selve Lejeforholdets Varighed. Det er saaledes klart, at en kortvarigere Fremleje har mindre mod sig end en langvarigere. Er Lejeforholdet selv beregnet paa en meget lang Tid, maa ogsaa Udlejeren allerede ved Kontraktens Afslutning være forberedt paa, at Lejerens Evne til personlig at forestaa Tingens Brug kan svækkes, hvorfor Fremleje her ikke kan være saameget imod de rimelige Forudsætninger. Fra Lejerens Side kan det ogsaa i slige Forholde fremhæves, at i de mange Tilfælde, hvor han paa Grund af forandrede Omstændigheder bliver ude af Stand til selv at benytte Tingen længere, vil han, saafremt Fremleje skal ansees forbudt, let uden tilstrækkelig Retsgrund lide stort upaaregnet Tab, f. Ex. ved at maatte opgive en fordelagtig Brugsret uden videre [1]) eller ved at maatte betale Lejesummen uden at have nogen Nytte af Tingen.

Saadanne Lejeforhold, hvor der ingen Formodning kan være for, at der er taget Hensyn til Lejerens Personlighed, og hvor Fremleje derfor utvivlsomt maa være tilladt i Mangel af anden Aftale, er det nu heller ikke vanskeligt at finde Exempel paa — saaledes, naar Gjenstanden væsentlig er bortlejet til deri at opbevare Ting (f. Ex. Krambod, Pakhus, Lagerrum, de fleste Slags Kar).

Det vil altsaa sees, at, om der end gjør sig krydsende Hensyn gjeldende, kan der ikke i Almindelighed opstilles nogen Formodning mod Adgangen til Fremleje [2]).

---

[1]) Herpaa har man havt mange Exempler ved Jordleje, hvilket for henved 20 Aar siden fremkaldte en stærk Agitation for at sikre aldrende Leilændinger Føderaad, jfr. nedenfor § 29.

[2]) Vor ældste Jurisprudents lærte, under Indflydelse af Naturretsfilosofien (jfr. Astræa III. 389), at Fremleje i Regelen var tilladt; jfr. Nørregaard III. 218, Brorson til Lovens 3dje Bog II. 88, Schlegel Afh. i Astræa III. 414—26, Hurtigkarl II. 2. 293—5. Efterat Spørgsmaalet var blevet grundig drøftet fra begge Sider i en i Astræa III. 379—408 offentliggjort Procedure af tvende af Datidens mest ansete Advokater (hvorved Schlegels Afhandling er fremkaldt), gav F. C. Sibbern (den senere saa bekjendte Filosof) en grundig Kritik af den herskende Lære i en Afh. i Jur. Ark. XXIII. 188—

II. Ved nogle af de vigtigste Lejeforhold har tildels sædvansmæssige deklaratoriske Regler uddannet sig.

Saaledes antages Lejeren af en Bekvemmelighed at kunne fremleje enkelte Værelser [1]), ligesom vistnok ogsaa den, som har lejet et helt Hus [2]), kan fremleje den enkelte Bekvemmelighed, hvorimod Lejeren af et Værelse, af en Plads i dette [3]) eller af en Bekvemmelighed, som ikke udgjør et Hus for sig selv, i Almindelighed ikke ansees berettiget til uden Tilladelse at sætte en anden ganske i sit Sted [4]). I store Lejehuse med mange Bekvemmeligheder, der ofte skifter Indehaver, maa dog vistnok ogsaa fuldstændig Fremleje af disse her være tilladt.

III. I Forbindelse hermed kan det mærkes, at det er forbudt Leilændinger (L. 3. 21. 7) og Husmænd (L. 24 Sept. 1851 § 8) — for de sidstes Vedkommende dog med vigtige

---

200 (1810). Fra Ørsted, som allerede i Suppl. til Nørregaard I. 82 havde antydet Uenighed med den gjængse Argumentation og udførligen udtalte sig mod Hurtigkarl i Hb. I. 431—3 og V. 469—76, har den herskende Lære været ugunstig mod Fremleje, jfr. Larsen S. 169 ff., Gram S. 134 ff. og især J. Lassen S. 37—8. Hallager II. (1 Udg.) 19 er dog mere tilbøjelig til i Almindelighed at opstille en Formodning til Fordel for Fremleje.

1) Det tør dog vistnok være et aabent Spørgsmaal, om Lejeren kan udstykke hele Bekvemmeligheden eller den større Del deraf gjennem Bortleje af enkelte Værelser, dels fordi disse kan komme til at slides mere, dels fordi Huset herved kan blive langt mere befolket.

2) Dette var allerede Ørsted, som ellers er ugunstig mod Fremleje, tilbøjelig til at antage i Hb. V. 474, da den vigtigste Grund til at forbyde Fremleje ved en enkelt Etage ikke er tilstede, hvor der ingen anden Lejer findes i Huset og heller ikke Udlejeren selv bor i dette.

3) Det er vistnok ingenlunde sikkert, at Lejer af et enkelt Værelse uden videre kan lade en anden dele Værelse med sig. Omstændighederne kan her let tale for, at man ikke har villet have flere Personer paa Værelset end Lejeren.

4) Jfr. hermed Hallager II. 18. HRD. i Rt. 1883 S. 423—4 anser en Mand, der til Vederlag for tidligere Tjenester havde Brugen af en Bekvemmelighed, uberettiget til Fremleje; men det første Forhold var ikke ren Leje.

Undtagelser — at optage hos sig faste Huslejere eller Innerster[1]). Det er forøvrigt tvivlsomt, om den førstnævnte af disse Artikler endnu er gjeldende. Det vil nemlig sees, at den ikke findes i det almindelige Kapitel om Leilændinger i Lovbogens 3. 14, men i 3. 21, midt inde imellem nogle Artikler om Løsgjængere, idet den er, gjennem D. L. 3. 19. 7[2]), optagen fra den danske Forordning af 15 Aug. 1655 om Tjenestefolk og Løsgjængere. Regelen synes ogsaa mere at være af offentligretslig end af privatretslig Natur, idet Grunden til Budet om Indhentelsen af Husbondens Samtykke opgives at være den, at Husbonden «skal lade sig informere om Innerstens Forhold og Næring, saa det kan være Husbonden og Bonden uden Skade». Der er derfor ikke liden Føje til at antage, at L. 3. 21. 7 er hævet sammen med hele den ældre Løsgjænger-Lovgivning ved L. 28 Aug. 1854. Men dette synes at stride mod den sædvansmæssige Fortolkning[3]).

IV. Ved Jordleje skulde man efter de foran givne Forklaringer overhovedet ligesom ved fast Gods tro, at Formodningen maatte være for Fremlejes Tilladelighed. Alligevel har det i hele dette Aarhundrede været den herskende Lære, at netop her er Fremleje at anse som forbudt, naar den ej er tilladt i Kontrakten. De Grunde, hvorpaa denne Mening er støttet, holder imidlertid ikke Prøve. Hvad for det første angaar den Opfattelse, at der ved Jordleje maa formodes at være taget særligt Hensyn til Lejerens Personlighed, fordi Jordens Dyrkning er saa afhængig af denne, da gjelder dette ialfald kun ved ganske særegne eller kortvarige Leje-

---

[1]) Innerst eller, som det nu almindelig skrives, Inderst er et dansk Ord, hvis Oprindelse har været meget omtvistet. Ifølge velvillig Meddelelse af Professor Dr. Sophus Bugge maa det antages, at det kommer af det gamle nordiske Ord *inni* eller (i den senere Middelalders Dansk) *innæ*, et (jordløst) Hus, Herberge, idet Ordet med Endelsen *st* sandsynligvis skal betegne den, der bor i saadant Hus.

[2]) Denne er bortfaldt ved en Lov 4 Juli 1850 ang. Jords Afstaaelse til Opførelse af Fattighuse og Boliger for husvilde Personer m. v., idet dens § 4 ikke blot ophæver Lovbogens Forbud, men endog forbyder at indtage saadan Forpligtelse i fremtidige Kontrakter.

[3]) Jfr. Leil.-Kom. Hoved-Indst. S. 74.

forhold[1]). Ellers maa nemlig Udlejeren være forberedt paa, at Lejeren overlader meget eller det meste til sine Tjenere, og selv om han for Tiden personlig er en ivrig Jorddyrker, kan intet hindre ham i, om end ikke uforudseede Omstændigheder skulde nøde ham dertil, at overlade hele Driften til en Gaardsfuldmægtig.

Man har dernæst støttet sig paa Lovgivningens udtrykkelige Bud, idet det paastaaes, at Spørgsmaalet for de to vigtigste Arter af Jordleje er afgjort til Ugunst for Fremleje. Herved sigtes først og fremst til L. 3. 14. 33, der som Regel forbyder Leilændingen at give nogen «sin Ager at saa». I Virkeligheden ligger dog heri kun et Forbud mod Jordens Udstykning gjennem Fremleje[2]), og man kan herfra ingen Slutning drage til, hvad der skal gjelde om Fremleje af den hele Gaard. Imidlertid har dog vistnok den videregaaende Fortolkning forlængst faaet sædvansmæssig Kraft, idet den nemlig ikke blot næsten altid har været lært af Videnskaben, men formodentlig ialfald i dette Aarhundrede fulgt i Praxis[3]).

Hvad dernæst angaar Husmandsforholdet, har man her egentlig ingensomhelst Lovhjemmel for at forbyde Fremleje, naar Kontrakten ej har gjort det. Før Loven af 1851, da man heller ikke havde nogen Afgjørelse i Loven selv, ansaaes vistnok Fremleje som forbudt ganske særlig i dette

---

[1]) Saaledes ved Lottebrug, idet Avlingens Størrelse — hvorved Vederlaget er bestemt — er ganske afhængig af Lejeren. „Theilpacht" er da ogsaa undtaget fra tyske Loves Regel om Fremlejes Tilladelighed.

[2]) Dette bliver klarere af den fjernere Kilde, Magnus Lagabøters Landslov VII. 18, 5te P., som forbyder Leilændingen at lade nogen «*grafa reit*» ɔ: et Bed, en Agerflek.

[3]) Rentekammer-Skr. 29 April 1804 (jfr. ogsaa Reskr. 9 Okt. 1767, Leilændingskomm. Hovedindst. S. 14—15) og 29 April 1806 (Aktstykker til samme S. 162) vil ikke længer tillade den før almindelige Overladelse af Bygselretten til andre. HRD. 18 Marts 1848 i Rt. S. 197, som antager Fremleje af den hele Jord for ulovlig, synes at angaa et Leilændingsforhold. Kommissionen, som i sit Udkast § 35 har optaget Forbudet mod Fremleje, synes kun at anse dette som gjeldende Ret (jfr. den nævnte Indst. S. 73—4).

Forhold[1]. Men forsaavidt dette Resultat støttedes paa andet end Analogien af L. 3. 14. 33 og den almindelige Lære om Fremleje af Jord, maa det imidlertid nu mærkes, at L. 24 Septb. 1851, der selv intetsomhelst Forbud indeholder mod Fremleje af Pladsen, ved sine Regler om Optagelse af Innerster har fjernet en af de vigtigste Grunde for det tidligere Resultat. Undtagelserne i § 8 viser nemlig, at Husmanden i forskjellige vigtige Tilfælde kan overlade Pladsens Drift til andre, som han lader bo sammen med sig. Ligesom dette synes vise, at der ikke efter Lovens Opfattelse naturligen kan lægges den Forudsætning ind i Kontrakten, at Lejeren her altid selv skal bruge Jorden, saaledes maa der dog være mindre at indvende mod Husmandens fuldstændige Overladelse af Pladsen til en anden end mod det af Loven udtrykkelig tilladte Forhold. Heller ikke det med Jordlejen oftest forenede Arbeidslejeforhold er til Hinder for en saadan Overladelse, da L.s § 7 udtrykkelig tillader Husmanden her at stille for sig. Alligevel er det fremdeles den almindelige Mening, at Fremleje af den hele Husmandsplads er utilladelig[2]. Det turde derfor vel ogsaa her være vanskeligt nu at gjøre en anden Opfattelse praktisk gjeldende.

Men selv om Leilændings- og Husmandslovgivningen maa forstaaes i den her bestridte Retning, er der dog ligesaalidt nogen Grund til at fortolke den udvidende som til med vore

[1] HRD. 9 Novbr. 1847 i Rt. 1848 S. 201, Lasson om Husmandslovg S. 37.

[2] Jfr. Schweigaard Proces II § 195, Hallager I. 1ste Udg. S. 118—19, hvor det dog kun er udledet af den almindelige Lære for Jordleje. Naar Forf. i 2den Udg. II. 20 har anført L. 1851 § 8, jfr. 10 c, som Hjemmel for Forbud mod Fremleje, maa han, som det vil sees af ovenstaaende, tilbagekalde denne Mening. HRD. 12 Febr. 1863 i Rt. S. 369 erklærer Fremleje utilladelig i et Tilfælde, som maaske kan være Leilændingsforhold, skjønt Jorden ej synes særskilt matrikuleret, men dog vel nærmest maa opfattes som (nordenfjeldsk) Husmandsfæste, skjønt der ej nævnes nogen Arbeidspligt; denne Opfattelse er udtrykkelig gjort gjeldende af en Voterende, medens det ikke af Protokollen klart kan sees, til hvilken Art Jordleje de øvrige har henført Tilfældet.

ældre Forfattere at fortolke den antithetisk[1]). Om end Loven i saadanne Forhold, hvor den i det hele har lagt an paa særlig at begunstige Lejeren, som et Slags Modvægt opstiller en slig Begrænsning, kan man ikke deraf slutte, at Fremleje ved Jord i Almindelighed ikke er tilladt. Dette er saa meget mindre berettiget, som man har et andet nationalt Brugsforhold, hvor Overdragelse af Jorden til andre maa ansees lovlig, nemlig Brugspant. Vistnok kan man ikke herfor ligefrem paaberaabe L. 5. 7. 10[2]), da her kun tales om Pant, som er taget til Brugelighed paa Lovens Maade. Men ligesom det var Tanken i Reglerne for Realisationen af Underpantet ved dettes Indførelse gjennem Fdn. af 1632, at Panthaveren, naar han tog det til Brugelighed paa Grund af Misligholdelse, skulde komme i en lignende Stilling som forhen den almindelige Brugspanthaver, saaledes maa det antages, at denne saavel efter dansk som norsk Ret[3]) kunde overdrage Jorden til andre, og dette gjelder vistnok fremdeles ved den endnu i vort Land kjendte Form for det gamle Brugspant, der nu nærmest maa ansees som et Slags Jordleje[4]). Men det er klart, at den ene Art af kontraktmæssig Brugsret til Jord (mod Vederlag) ligesaavel bør kunne overlades som en anden; jfr. ogsaa L. 5. 7. 4[5]).

Trods alt det anførte er det ialfald tvivlsomt, om det nu længere nytter at hævde Fremlejes Tilladelighed ved den almindelige Jordforpagtning. Udlejeren kan nemlig med Styrke paaberaabe sig, at det modsatte nu saa længe har været antaget i Theori og Praxis[6]), at han, naar ikke sær-

[1]) Jfr. herimod allerede Ørsted i Suppl. til Nørregaard I. 82.

[2]) Jfr. derimod Ørsted Hb. V. 473.

[3]) Matzen den danske Panterets Historie S. 359, jfr. S. 408. Aubert Kontraktspantets Historie S. 67.

[4]) Jfr. Aubert l. c. S. 99. [5]) Jfr. Hallager II. 19.

[6]) Det har nemlig været lært af alle Forfattere fra og med Ørsted; Schweigaard erklærede sig derimod paa sine Forelæsninger over Romerret ganske uenig i den herskende Lære ved almindelig Jordleje. — Efterat den tidligere danske Praxis, som det synes, havde tilladt Fremleje ved Forpagtning (jfr. Astræa III. 416), blev ved Højesteretsdom af 1800 (l. c) Fremleje i saadant Tilfælde anseet utillade-

egne Omstændigheder er tilstede, har Ret til at forudsætte sit Samtykke som nødvendigt for Fremlejen, og at han alene derfor har undladt udtrykkelig at aftale dette i Kontrakten. Den deklaratoriske Regel om Fremlejes Utilladelighed ved Jordleje i det hele taget synes altsaa maaske at være sædvansmæssig fastslaaet.

Men om end dette medgives, følger dog deraf ingenlunde, at Fremleje af Jord altid er at anse som forbudt, naar den ikke er udtrykkelig tilladt i Kontrakten. For det første er det klart, at Grundlejere (Superficiar-Fæstere) maa frit kunne overdrage sin Ret til andre, da der her umulig kan paastaaes at være taget Hensyn til Lejerens Personlighed. Og det samme gjelder vistnok ogsaa — ialfald udenfor Leilændings- og Husmandsforholdet — hvor Lejetiden er sat saa lang (f. Ex. Arvefæste[1]), det almindelige Brugspant paa 99 Aar), at man klarligen fra først af har maattet forudsætte en Sukcession i Forholdet som selvfølgelig[2]).

Antages Fremleje forbudt ved Jord, maa det samme vel endnu mere gjelde ved Skovforpagtning, da Behandlingen her turde være endmere afhængig af Personligheden.

V. Hvor Fremleje er tilladt, kan den dog ikke ske til hvemsomhelst, idet der jo ogsaa her er naturlige Forudsætninger, som ikke maa krænkes. Det er saaledes klart, at et Værelse ikke maa fremlejes til Personer, hvis Opførsel i Huset er til velgrundet Forargelse for Medlogerende[3]), og heller ikke en Butik til en Konkurrent af Udlejeren. Leje-

---

lig. Denne Regel har vistnok i Almindelighed senere været fulgt i det daglige Liv. Der kjendes dog ingen nyere Højesteretsdom, som klart har angaaet anden Leje end Leilændings- og Husmandsforhold; jfr. den førnævnte HRD. i Rt. 1863 S. 369.

[1]) Det samme burde gjelde, hvor «Enken» — ikke en bestemt Hustru — skal have Brugsretten, da der jo heller ikke her er taget Hensyn til Personen.

[2]) Jfr. dog Gram S. 137. De to ovennævnte HRD. i Rt. 1848 S. 201 og 1863 S. 369 angaar et Arvefæste, den første dog et, hvor kun et Barn var erklæret brugsberettiget. Som ovennævnt (S. 160) gjaldt det her dog nærmest Husmandsforhold.

[3]) Jfr. det i Rt. 1871 S. 141 omhandlede Tilfælde.

tageren hefter altsaa for et forsvarligt Valg af Fremlejer ligesaavelsom for dennes Behandling af Tingen (jfr. ovenfor S. 155).

Foregaar der ulovlig Fremleje, maa denne Misligholdelse i Almindelighed ansees saa væsentlig, at Udlejeren har Ret til at opløse det hele Forhold [1]). Dog er det vistnok et rimeligt Vilkaar for denne Ret — ialfald, hvor Kontrakten ikke selv indeholder et udtrykkeligt Forbud — at han først forgjæves har advaret Lejeren [2]) om at hæve Fremlejen (jfr. Husmandsl. § 13 b og c), da det jo ofte stiller sig tvivlsomt, om denne er ulovlig, eller man ialfald med Føje kan tro, at Udlejeren intet har derimod. Saameget mindre bør da Fremlejen i Regelen have den nævnte Virkning, hvis den allerede er ophørt, naar Udlejeren anker derover [3]). Gjelder Fremlejen kun en mindre Del af Gjenstanden, kan den — ialfald, naar den ikke vedvarer saameget længere — neppe ansees som en saa væsentlig Misligholdelse, at den skulde berettige til at hæve det hele Forhold; jfr. L. 3. 14. 33, som slet ikke nævner Fæstets Forbrydelse for den der omhandlede Fremleje af Parceller. Det følger af almindelige Kontraktsregler, at Lejeren ogsaa hefter for den hændelige Skade, der opstaar ved Fremlejen, saafremt han ej kan bevise, at Hændelsen i hvert Fald vilde rammet Tingen [4]). — Hvor de almindelige Betingelser for Straf er tilstede, kan i grove Tilfælde ogsaa Krll. 22. 17 komme til Anvendelse paa Lejeren [5]).

Forholdet mellem Lejer og Fremlejer vil efter, hvad forhen (S. 154) er forklaret, snart blive at bedømme som almindelig Leje, snart som Laan. Fremlejeren staar ikke i andet Forhold til den oprindelige Udlejer end det, som udledes af de alminde-

---

[1]) Jfr. L. 3. 21. 7, de ovennævnte Domme af 1848 og 1863, Lasson om Husmandslovg. S. 37, Hallager II. 22 ff.

[2]) Her forudsættes dog, at saadan Advarsel ikke er altfor vanskelig, f. Ex. paa Grund af Lejerens Udvandring.

[3]) Jfr. hermed Hallager II. 21, HRVot. i Rt. 1871 S. 145.

[4]) Jfr. O. a. D. S. 118, tyske Motiver II. 397.

[5]) Jfr. Schweigaard Kommentar II. 3 Udg. S. 384 og 446; Hallager II. 21—3.

lige Regler for Kontrakter til Fordel for Tredjemand, hvoraf følger, at han efter Omstændighederne maa taale et umiddelbart Søgsmaal for Lejesummen [1]).

§ 22.

Lejetagerens Forpligtelser.

I. Lejeren har da først og fremst at yde det aftalte Vederlag. Et Vilkaar herfor er det imidlertid, at Hovedforpligtelsen opfyldes fra den anden Side derved, at Lejeren faar og beholder Gjenstandens kontraktmæssige Benyttelse hele den fastsatte Tid. Heraf følger flere vigtige Sætninger:

1) Lejesummen forfalder i Mangel af anden Aftale først ved Lejetidens Slutning. Ved fast Gods har imidlertid Lov (L. 3. 14. 16) eller Sædvane — ved Husleje, hvor der alt efter Lejetidens Længde er maanedlige eller halvaarlige Terminer, og Husmandsforhold (jfr. nedenfor § 31) — indført deklaratoriske Regler om Termin-Betaling. Saadan maa ogsaa ansees stiltiende aftalt, naar Vederlaget i Kontrakten er fastsat efter visse mindre i vedkommende Forhold sædvanlige Tidsrum.

2) Forgaar Gjenstanden i Lejetiden ved ulykkelig Hændelse, helt eller delvis, fritages Lejeren for at betale den tilsvarende Del af Vederlaget, ligesom dette, om det er ydet forskudsvis, paa lignende Maade kan kræves tilbage [2]). Det samme gjelder, om Lejens Fortsættelse hindres af en Grund, som ikke ligger i hans Person, f. Ex. ved Flytning fra et Sommerlogis paa Grund af en udbrudt Epidemi, jfr. fr. 27 § 1 D. 19. 2 og nedenfor S. 166.

Derimod kjender vor Ret intet Nedslag *(remissio)* i Lejesummen for overordentlige Ulykkestilfælde, der rammer den

---

1) Jfr. J. Lassen Obl. sp. D. S. 39.

2) Se L. 3. 14. 31, Søfartsl. § 66 og 67. Jfr. hermed en Afhandling af Ørsted i Jur. Arch. XIV. 207—23 og Archiv for Retsvidenskaben VI. 233—52 og de der anførte ældre Domme; Ørsted Formularbog S. 184; se ogsaa Hurtigkarl S. 296, Larsen S. 172—4 Gram S. 131—2, Hallager II. 24—25, Hallager Søret § 54. Om Gjenstandens Forringelse ved *casus*, f. Ex. delvis Afbrænden, se Gram S. 131.

lejede Gjenstands Frugter[1]). Saadan Hændelse, som gjør Tingen uduelig til Frugtafkastning, f. Ex. Oversvømmelse, Sygdom paa Kvæg, maa imidlertid naturligvis bedømmes som anden Skade paa selve Tingen. Ved visse Gjenstande, saasom Skov, kan der her opstaa den ogsaa fra andre Forhold kjendte Tvivl, om Skaden skal henregnes til Tingens Substans eller til dens Frugter.

Til Sikkerhed for Lejesummen er ved Husleje og i Leilændingsforhold (Landskyld) Udlejeren prioriteret i Konkurstilfælde (jfr. L. 5. 13. 35[2]), ligesom der ogsaa er tilstaaet ham enkelte andre processuelle Begunstigelser[3]). Derimod tilkommer der ikke efter vor — saaledes som efter romersk, østerrigsk, preussisk Lov[4]) — Udlejeren nogen stiltiende Panteret[5]) i Lejerens Indbo m. v. Heller ikke nogen Retentionsret kan Udlejeren udøve, uden i de Tilfælde, hvor Gjenstanden er i hans Varetægt, f. Ex. stundom ved Reisendes Tøj i Hoteller; jfr. dog 3. 14. 41, 6te Punktum.

II. Udebliven med Lejesummens Betaling til bestemt Tid kan naturligvis ved sin Gjentagelse eller sin Langvarighed blive et saa væsentligt Kontraktsbrud, at Forholdet efter almindelige Regler kan hæves[6]); men noget nøjere kan i Mangel

---

[1]) Dette kjendes overensstemmende med fr. 15 § 2—5, 7, D. 19. 2 i de fleste nyere Love; i det tyske Udkast er Regelen ikke indtagen, som mindre stemmende med Nutidens Forretningsforhold, jfr. Motiver II. 424.

[2]) Om Fortolkningen af «Husleje» i denne Artikel se Hansen det danske Skiftevæsen 8 Udg. S. 432, Ørsted Hb. V. 479—80, Gram II. 2. 154—6. Jfr. ogsaa Decision i Rt. 1871 S. 469.

[3]) Jfr. L. 1. 22. 26, 1. 19. 11, 12 og 13, jfr. HRD. i Rt. 1868 S. 110, L. 1. 4. 18, 3. 14. 16, Resol. 22 Marts 1780, jfr. Ørsted Hb. V. 477 ff.

[4]) Forskjellige nyere tyske Love har kun *privilegium exigendi*, hvilket de dog udstrække udenfor Konkurs; den sachsiske og schweizerske Lov giver et Slags Retentionsret; jfr. forøvrigt tyske Motiver II. 403.

[5]) Naar der antages at tilkomme stiltiende Panteret i Jorden for «løs Landskyld» (Hallager II. 70—1), maa det erindres, at dette ikke er nogen Lejeafgift.

[6]) Jfr. HRD. 18 Febr. 1868 i Rt. S. 288 og U. f. L. VIII. 179 angaaende Udebliven med en Sikkerhedsstillelse for Lejesummen, hvilken ikke ansaaes væsentlig nok. Jfr. ogsaa Ørsted Hb. V. 476—7.

af positive Regler ikke derom siges udenfor Husmandsforhold, jfr. L. 1851 § 10 i. f., hvor der endog kræves en Forhaling af mindst 6 Maaneder 3 Gange efter hinanden. For enhver Forhaling med Leilændingens Landskyld er fastsat en Forøgelse af denne med $1/4$ (L. 3. 14. 16)[1]; men Forbrydelse af Fæste indtræder først ved «modvillig» Udebliven med Afgiften, med hvilket noget uklare Begreb man har ligestillet aabenbar Uvederheftighed, der hindrer Jorddrotten fra at komme til sin Ret[2].

Lejeren er ligefuldt forpligtet til at betale Lejesummen, om han fra først af eller senere i Lejetiden undlader at benytte Tingen af en Grund, som ligger i hans Person, og det uanseet, om den er ham ganske utilregnelig[3]. Denne Forpligtelse bortfalder dog selvfølgelig, hvis Udlejeren bevislig ikke vilde kunne skaffet ham Tingen. Det er ligeledes utvivlsomt, at, saafremt Udlejeren har lejet Tingen ud til andre — hvortil han maa være berettiget, naar han er bleven vidende om, at den forrige Kontrakt ikke kan blive benyttet — vil den Lejesum, han derved erholder, komme til Afdrag i Kravet paa den første Lejer. Dette maa gjelde, hvad enten Lejeren virkelig er forhindret eller ikke (jfr. fr. 55 § 2 D. 19. 2); jfr. dog for det sidste Tilfælde som en Undtagelse L. 3. 14. 6.

---

[1]) Jfr. Hallager II. 68 og 74 og Depts.skr. 22 Marts 1881, hvor der, mod ældre Praxis, er antaget, at denne Forhøjelse ej indtræder ved andre jorddrotlige Rettigheder end Landskylden.

[2]) Se N. L. 3. 14. 13, der forøvrigt giver hin Regel alene for Tredjeaarstagen, men som man har anvendt ogsaa paa Landskylden, hvorom 3. 14. 10 egentlig kun siger, at Livsfæster beholder Bygselretten sin Livstid, saafremt han bl. a. «udgiver den rette deraf gaaende Landskyld og Rettighed aarligen i rette Tid». 3. 14. 16 viser imidlertid, at dette ej kan tages paa Ordet, da Virkningen af sædvanlig Mora her, som oven nævnt, er en ganske anden. Jfr. Hallager II. 92, HRVot. 11 Marts 1869 i U. f. L. IX. 197 (Rt. S. 348), jfr. HRD. 20 Marts 1843 i Rt. S. 414.

[3]) Jfr. Hallager II. 27—8 og den der omhandlede Undtagelse i Skydsloven 1816 § 10 No. 2 i. f., Gram S. 125 ff. Ved Fragtkontrakter se Søfartsloven §§ 46 og 47 jfr. 44; Hallager Søret § 38 ff. Fremmed Ret er ligedan; jfr. fr. 61 § 1 D. 19. 2 og tyske Motiver II. 400.

I Forhold, hvor Fremleje er tilladt, er der naturligvis ingen Pligt for Udlejeren til at søge Tingen bortlejet til andre; men er den forbudt, vilde det dog være for urimeligt, om der ikke skulde tilstaaes Lejeren Nedslag i Tilfælde, hvor saadan Bortleje alene er undladt af Vrangvilje eller Forsømmelighed [1]).

III. Lejeren bærer ifølge de fleste fremmede Love, uden Afslag i Lejesummen, reelle Skatter og Afgifter, saafremt han har Brugen af en hel Gjenstand. Dette er ogsaa ved Jordleje — navnlig ved et særskilt Matrikulnumer — vor sædvansmæssige Regel [2]); derimod bærer i Mangel af anden Aftale Lejere af hele Huse ikke Skatterne o. desl., idet disse er medtagne ved Lejesummens Beregning [3]).

Assurance med Hensyn til selve Gjenstanden besørger ikke Lejeren, da han ikke svarer for Hændelse [4]).

Medens de Udgifter, som er fornødne til Tingens Vedligeholdelse, i Almindelighed falder Udlejeren til Last, gjelder selvfølgelig noget andet ved de Omkostninger, som er nødvendige for selve Brugen, f. Ex. Tilsaaning af Jord, Gjødning o. desl. Lignende gjelder om Fodring af lejede Dyr.

IV. Lejeren er forpligtet til at behandle Tingen som en almindelig agtsom Mand [5]). Bevisbyrden for, at indtruffen

---

1) Se dog Søfartsl. § 47. Jfr. hermed Hallager II. 29—30, Gram S. 127 og paa den anden Side J. Lassen S. 35—6. Det maa erindres, at i de vigtigste herhen hørende Forhold (Husmands-, Leilændings-) kan Lejeren aarligen opsige, selv om længere Lejetid er fastsat i Kontrakten.

2) Jfr. Hallager Obl. II. § 129 og det der citerede for Leilændinger.

3) Maaske hænger dette sammen med, at Skatterne hos os gjerne ogsaa hviler paa Grunden. At Ejeren betaler «Vandafgift», er simpelthen kun en Følge af, at han har at holde Huset i kontraktmæssig Stand.

4) For Leilændinger har Kommissionen foreslaaet Assurancepligt.

5) Ved Jordleje maa særlig mærkes Pligten til ikke at udarme Jorden ved at bortføre Foder eller Gjødsel uden til Gjengjeld at anvende kunstig Gjødning, jfr. L. 3. 14. 42, Husmandsl. § 10 b. — Ved Husleje kan det ogsaa i denne Forbindelse særlig mærkes, at Lejeren med Husstand ikke maa føre et saadant Liv, at det bliver til en upaaregnelig Forstyrrelse for Medlejere eller Værten selv; det kommer

Skade er hændelig (jfr. 5. 8. 10), paahviler naturligen ham[1]), hvoraf Følgen bliver, at han i Virkeligheden kommer til at svare for adskilligt, som er ham eller hans Folk (jfr. L. 3. 21. 2) utilregneligt.

V. Lejeren er forpligtet til at give den samme Ting[2]) tilbage ved Lejetidens Udløb i uforringet Stand, idet det maa erindres, at, bortseet fra det Tilfælde, hvor der paahviler Lejeren et Aabodsansvar, maa Udlejeren finde sig i at modtage den med den Forringelse, som er en rimelig Følge af den Brug, hvortil den er lejet (Slid)[3]). Selvsagt er det, at andre Grunde, f. Ex. Retentionsret i lejet Løsøre for Forbedringer, kan berettige Lejeren til fremdeles at beholde Tingen i nogen Tid.

VI. Negter en Huslejer at flytte ved Lejetidens Udløb[4]), kan Ejeren ifølge L. 6. 14. 6 lade ham udkaste ved Fogden

---

dog meget an paa Husets Art, hvilke Fordringer man i denne Henseende kan stille; jfr. det i Rt. 1871 S. 141 omhandlede Tilfælde, se ogsaa ovenfor S. 157—162.

1) Nellemann Civilproces 3dje Udg. S. 343—4.

2) At der ved Mejerikontrakter kan gives enkelte andre Stykker Kvæg tilbage end de i sin Tid modtagne, er egentlig ingen Undtagelse, da dette er en Følge af, at Gjenstanden her er en *universitas.*

3) Jfr. en Kristiania Byretsdom af 1863 i U. f. L. II. 390, hvor Lejeren frifandtes for at tilsvare den en Trappe ved Udflytningen forvoldte Skade, der ikke antoges større end, hvad der naturlig kan følge med Udflytning af Møbler. Jfr. ogsaa Larsen S. 172, Gram S. 140.

4) Herunder gaar ogsaa det Tilfælde, at Lejeren ikke vil vige, skjønt han ifølge Kontrakten er pligtig til at flytte strax paa Ejerens Forlangende, saafremt Afgiften ikke i rette Tid betales (HRD. 9 Okt. 1875 i Rt. S. 802—3), forudsat naturligvis, at Lejeren ikke har Erstatningskrav paa Ejeren, der tillader ham at tilbageholde Betalingen (Gram l. c. S. 125). Har Kontrakten ikke utvetydig fastsat denne Følge af en bestemt Misligholdelse, kan Udkastelse ej forlanges paa Grund af en saadan; se Schweigaard Proces II § 206. En Klausul i Lejekontrakten, at Bekvemmeligheden kan ryddiggjøres ved 2 Mænd uden Øvrighedens Mellemkomst, er ugyldig (jfr. HRD. i Rt. 1876 S. 591—2). Se ogsaa Byretsdomme i «Aftenposten» 1881 No. 139 og 191 A angaaende Kontraktsbrud fra Parternes Side ved Flytningen.

uden foregaaende Dom. Samme Regel er udvidet til Husmandsforhold ved L. 1851 § 16. Ved Spørgsmaalet om, hvorvidt den kan anvendes paa anden Jordleje, har Retsbrugen været meget vaklende [1]).

§ 23.

Lejens Ophør. Lejeforholdets Fornyelse.

I. Er Lejen sluttet paa bestemt Tid, ophører den uden foregaaende Opsigelse [2]) ved dennes Udløb; i de Forhold, hvor der findes fast Faredag, maa det formodes, at Ophøret indtræder med denne. Ved Leje, hvis Ophør er afhængigt af nogens Død [3]), har Boet ialfald Ret til at fortsætte Brugen indtil førstkommende Faredag, selv om næsten hele Terminen endnu staar tilbage; thi dette er ikke andet end, hvad der i hvert Fald indrømmes ved Vindikationsdomme, ligesom det særlig for Jord kan mærkes, at en Deling af Brugsaaret mellem forskjellige Rettighedshavere nu er os ukjendt [4]). Er Flyttedag ganske nær, taler Billighed saavelsom Analogi fra beslægtede Forhold stærkt for, at Fratrædelsen først kan kræves fra den derpaa følgende Faredag eller, bestemtere talt, den første, hvortil lovlig Opsigelse kan gives [5]). Saafremt dette antages, træder alt-

---

[1]) Medens Højesteret tidligere var tilbøjelig til saadan Udvidelse (se HRD. 3 Febr. 1841 i Rt. S. 145 og 11 Januar 1849 i Rt. S. 134), synes Praxis senere at have gaaet i modsat Retning, jfr. HRD. 6 Juli 1850 i Rt. S. 644 og 6 Febr. 1857 i Rt. S. 138, hvorimod atter HRD. 7 Juni 1873 i Rt. S. 629—30 maa antages bygget paa den udvidende Fortolkning. Se ogsaa Schweigaard Proces II § 206.

[2]) Jfr. Byretsdom i Aftp. 1883 No. 170, hvor dette er antaget i Tilfælde af Husleje paa 1 Aar.

[3]) I et Tilfælde, hvor Jord var bortfæstet paa flere Liv, antoges Ejeren at have Bevisbyrden for samtlige berettigedes Død, idet dog en Person, der var født i 1791, udvandret 1811 og længe anseet for død, ogsaa formodedes at være det; jfr. HRD. 28 Okt. 1887 i Rt. 1888 S. 204.

[4]) En Undtagelse dannede forhen det geistlige Naadensaar efter L. 2. 13. jfr. 2. 17. 24.

[5]) Jfr. L. om Embedsgaarde 25 Aug. 1848 § 26, L. om Naadensaaret 17 Juni 1869 §§ 7 og 8. Ogsaa ved Vindikationsdomme sættes anden

saa Dødsfaldet ved Beregningen af Flyttetid istedetfor Opsigelse.

At Arvingerne ikke har Ret til at fortsætte Lejeforholdet endnu længere, naar Kontrakten ej udtrykkelig hjemler det, er selvfølgeligt. Det samme gjelder Enken[1]) udenfor de Forhold, hvor Loven har tillagt hende saadan Ret (Husmænd og Leilændinger). I disse antages det ogsaa, at enhver Enke kan fortsætte Brugen, selv om en bestemt Hustru er nævnt i Kontrakten[2]). Men i andre Forhold, hvor ikke særegne Omstændigheder taler for, at saadan Nævnelse ingen Betydning har[3]), maa det formodes, at Parterne derved har villet udelukke en fremtidig Hustru fra at fortsætte Lejen[4]).

II. Lejeretten kan i forskjellige Tilfælde ophøre før den kontraktmæssige Tids Slutning. Dette kan saaledes ske:

1) Ved væsentlig Misligholdelse fra en af Parternes Side. Foruden hvad herom leilighedsvis er forklaret i det foregaaende, maa som almindelig Regel mærkes, at ved lang-

---

Faredag, om første er altfor nær, som Termin for Fravigelsen, jfr. Schweigaard Proces II. 3 Udg. S. 49, HRD. i Rt. 1867 S. 438. HRD. 27 Febr. 1856 i Rt. S. 341 antog dog ved en Præstegaard, hvor der ej var Naadensaar, Arvingerne forpligtede til at flytte til første Faredag, efter Dødsfald i Februar; jfr. Depts.skr. 7 Marts 1862 i Vogt-Arntzens Lovsamling, hvor Dommen meddeles for fremtidige Tilfælde. Efter den senere Forandring i Lovgivningen kan der dog neppe lægges megen Vægt paa den nævnte Dom. Alligevel har Depts.skr. 4 Dcbr. 1883 anseet Kirkesangere og Lærere paa Landet kun berettigede til Jorden indtil første Faredag; jfr. Skr. 30 Okt. 1886, som heller ikke anvender Regelen om Huslejegodtgjørelse i L. 17 Juni 1869 § 7 analogisk paa Bestillingsmænd. Se forøvrigt ogsaa Hallager Obl. II. 48, 96 og Arveret S. 10, Ørsted Hb. V. 168 samt i Jur. Tidsskr. XVI. 2. 277—8.

[1]) Jfr. om almindelig Forpagtning HRVot. i Rt. 1888 S. 462.

[2]) HRD. 23 Okt. 1835 i Rt. 1836 S. 70 og 26 Okt. 1869 i Rt. S. 816 og U. f. L. X. 5, jfr. ogsaa Hallager Obl. II. 64—5.

[3]) Dette er saaledes antaget i HRD. 25 Spt. 1886 i Rt. 1887 S. 585.

[4]) Dette antages i HRD. 7 Juni 1888 i Rt. S. 462, hvor det ogsaa fremhæves, at Lejeforholdet ellers, naar Manden gifter sig paany i sin Alderdom med en ung Pige, kunde blive fortsat udover alle rimelige Grænser.

varige Lejekontrakter — hvor altsaa den Ret, som forbrydes, er af saa meget større Betydning for Lejeren — skal der forholdsvis meget til at anse Misligholdelsen for væsentlig nok [1]. Fornemmelig gjelder dette naturligvis ved de særlig begunstigede Lejeforhold [2]. Reglerne i Husmandsl. 1851 § 10 er endog præceptoriske, saaat Kontrakten ikke med Virkning kan aftale Fæstets Forbrydelse i væsentlig mildere Tilfælde end de der opregnede [3]. I Leilændingsforhold er dette vistnok nu anderledes. Men saavel her som i andre langvarige Forhold turde der dog være Grund til ikke at tage Kontrakten strengt paa Ordet, naar den fastsætter Lejerettens Tab for hvilkensomhelst Misligholdelse. Dette er derimod vanskeligt i Tilfælde af en Misligholdelse, som Kontrakten særlig har tillagt saadan Virkning [4].

2) Ved Gjenstandens Undergang. Er denne fuldstændig, vil Spørgsmaalet i Almindelighed være klart nok. Saaledes kan i Tilfælde af Husets Opbrænden Udlejeren ligesaalidt som Lejeren (jfr. foran S. 151) være forpligtet til at overføre Forholdet paa det nye Hus, som maatte blive opbygget i det gamles Sted; den nye Bygning bliver nemlig ofte saa forskjellig fra den gamle, at den ikke paa nogen Maade kan siges at være den samme som Kontraktsgjenstanden, og omvendt vilde det være et urimeligt Baand paa Udlejeren under Opførelsen, om den gamle Lejekontrakt skulde kunne overflyttes paa den nye Bygning, hvilket vilde føles saameget mere, som Lejeren jo paa sin Side ikke er bunden [5]. Anderledes staar derimod Sagen, hvis det lejede

---

[1]) Jfr. Obl. a. D. S. 137 og HRD. i Rt. 1877 S. 473.

[2]) Jfr. ogsaa Hallager Obl. II. 2 Udg. S. 99—100. [3]) Jfr. Hallager Obl. II. 120.

[4]) HRD. 26 Juli 1887 i Rt. S. 857 lod paa Grund af Kontraktens udtrykkelige Bestemmelse Bygselret til en liden Parcel forbrydes efter en ganske kort Udeblivelse med Grundlejen for et Halvaar. I Voteringen oplyses, at der intet Præjudikat haves for en mildere Fortolkning af slige Kontrakter. Jfr. ogsaa HRD. 6 Juni 1877 i Rt. S. 520. Den mildere HRD. 10 Novb. 1865 i Rt. 1866 S. 102 og U. f. L. V. 161 angaar et Tilfælde, hvor Lejeren (en Arvefæster) ansaaes for at have faaet stiltiende Samtykke til den ulovlige Hugst.

[5]) Jfr. hermed Ørsted Afhandl. i A. f. R. VI. 238.

Hus kun er et Akcessorium til Jordleje — i hvilket Tilfælde Udlejeren i Regelen er forpligtet til at gjenopbygge det — eller hvis et Lejehus kun delvis ødelægges. Saafremt i sidstnævnte Tilfælde Lejeren, efter at være udflyttet, ønsker at gjenoptage Forholdet, synes ikke Udlejeren med Virkning at kunne paaberaabe, at Bekvemmeligheden nu er bleven langt bedre og saaledes væsentlig forskjellig fra den forrige. Det er dog den samme Gjenstand, og naar Lejeren trods den store Forstyrrelse ønsker at fortsætte Forholdet, bør han have Adgang dertil. I hvert Fald er der ikke Grund til at gaa saa vidt som at indrømme Udlejeren Adgang til Forholdets Ophævelse overalt, hvor en nødvendig Udbedring hindrer Forholdets kontraktmæssige Fortsættelse [1]; dette vilde nemlig i Ildebrandstilfælde for let tillade ham at spekulere i Prisernes Stigen, uagtet Leiligheden ikke ved Istandsættelsen er bleven bedre, end den var før Skaden. — Noget andet er det, at det stundom kan være et vanskeligt faktisk Spørgsmaal, om Gjenstanden længer er den samme.

3) Ligesom det erindres, at Husmænd og Leilændinger altid kan opsige til den aarlige Faredag, hvad enten Forholdet er indgaaet for Livstid ellet paa bestemt Aaremaal, maa det mærkes, at Jorddrotten kan opsige Leilændingen i det Tilfælde, at han er Boslidsmand; jfr. L. 3. 13. 1, Fdn. 18 Okt. 1780, jfr. Odelsl. 26 Juni 1821 § 31 [2].

4) Hvorvidt et paa bestemt Aaremaal [3] indgaaaet Lejeforhold ophører ved Lejerens Død, eller om Arvingerne er forpligtede som berettigede til at fortsætte Forholdet, er et Spørgsmaal, som er løst meget forskjelligt i Lovgivningerne [4],

---

[1]) Dette er efter Romerretten (c. 3 C. 4. 65) tilladt ham i den preussiske, østerrigske, sachsiske Lovbog, derimod ikke i den franske og schweizerske eller i det tyske Udkast; jfr. Motiver II. 418.

[2]) Hallager Obl. II §§ 122 i. f., 126 i. f. og 133.

[3]) Ved ubestemt Aaremaal, paa Opsigelse, er Spørgsmaalet uvigtigt, da det løses gjennem Opsigelse.

[4]) I romersk (c. 10 C. 4. 65), fransk, østerrigsk, sachsisk Ret er Døden uden Indflydelse; i preussisk og schweizersk Ret har derimod saavel Arvinger som Udlejer Ret til Opsigelse, uanseet paa hvor

og som vistnok tildels er tvivlsomt, hvor, som hos os, ingen Afgjørelse deraf er given.

Ved usædvanlig langvarige Kontrakter og i det hele, hvor Fremleje er tilladt, maa nu saa meget mere Arvingerne være berettigede til at indtræde i Forholdet. Men om end Fremleje maa ansees forbudt, er dermed ikke afgjort, at ogsaa den tilfældige Sukcession, som fremkaldes ved Dødsfald, er udelukket. For at dette skulde antages, maatte Lejeretten ansees for at høre til de høist personlige Formuesgoder, og dette vil i Almindelighed vistnok ikke være den rette Opfattelse Men medens der saaledes ikke reiser sig nogen væsentlig Betænkelighed mod at lade den tidsbestemte Lejeret gaa over paa Arvingerne, stiller det sig anderledes ved Pligten til at fortsætte Forholdet. Denne kan falde tung og urimelig i de Tilfælde, hvor Fremleje er forbudt, og man maatte derfor her tillade Arvingerne at hæve Forholdet ved Opsigelse. Men da man uden Lovens Afgjørelse maaske vilde anse det dristigt at opstille Ret for Arvingerne uden Pligt til Lejens Fortsættelse, turde det, alt vel overvejet, være det retfærdigste Resultat, at begge Parter ved Dødsfaldet faar Adgang til sædvanlig Opsigelse udenfor de Forhold, hvor Fremleje er tilladt; thi her er der ingen Grund til at anse den oprindelige Overenskomst forandret.

5) Ved Expropriation. Spørgsmaalet bliver her alene, om Lejeren kan fordre sin Ret værdsat ved Taxten. Dette bør vistnok antages som Regel; men vor Lovgivning har i visse Tilfælde fastsat Lejerens som andre Brugeres Erstatning til lovlig Rente af Expropriationssummen[1]), hvad dog vistnok ikke hindrer, at Lejeren, naar han paaviser, at

---

lang Tid Lejen er sluttet; saaledes ogsaa det tyske Udkast § 526, jfr. Motiver II. 416. Noget lignende er den danske Theoris Opfattelse, jfr. Ørsted Hb. V. 168, Larsen S. 171, Deuntzer Skifteret S. 598, Gram S. 139—40, J. Lassen S 51. Hallager Arveret S. 8 ff. er tilbøjelig til at lade Arvingerne fortsætte Forholdet.

[1]) Jfr. Bergværksl. 14 Juli 1842 § 20, Vejlov 15 Sptbr. 1851 § 27, L. 17 Juni 1869 § 6 om Gaardsveje (5 pCt. i denne Lov maa vistnok forstaaes som lovlig Rente, jfr. L. 29 Juni 1888 § 3). L. 28 Juli 1824 (om Vands Ledning) § 4 giver Brugeren $^1/_3$ af Summen.

den efter Loven beregnede Erstatning bliver for liden[1]), kan kræve Skjøn, jfr. Grdl. § 105.

Med Hensyn til Udskiftning mærkes L. 13 Marts 1882 § 51 ff.

6) Lejerens Konkurs[2]) kan naturligvis ikke være uden Indflydelse paa Retsforholdet og særlig paa dets Varighed; men hvilken denne er, stiller sig under den fuldstændige Mangel af Lovregler ofte noget tvivlsomt.

a) Er Lejeretten af en saa personlig Art, at den ikke engang gaar over paa Arvinger, er det endnu klarere, at Konkursboet ikke kan indtræde i Forholdet. Det samme gjelder, hvor selve dettes Tilværelse er uafhængig af Skyldnerens Død, f. Ex., fordi det er Arvefæste, men hvor Brugsretten af Loven er undtagen fra Kreditorernes tvungne Fyldestgjørelse[3]). Der kan vistnok ogsaa tænkes Tilfælde, hvor Retten ikke er for personlig til at hjemfalde Arvingerne, men vel Kreditorerne, idet man i Tvivl lettere vil antage de førstes Indtræden i Forholdet end de sidstes. Omvendt kan der være Forhold, hvor man vil negte Fremleje, men ikke den ufrivillige Sukcession, som indtræder gjennem Konkursen.

De nævnte Lejeforhold, som er for personlige til, at Boet kan indtræde deri, ophører ikke uden videre ved Konkursen. Leilændingen fortsætter saaledes uforstyrret sin Brug af Gaarden, forsaavidt han kan stille Jorddrotten Sikkerhed for Opfyldelsen af sine Pligter.

Selv i hine rent personlige Lejeforhold kan dog Konkursboet udøve sin sædvanlige Ret til at tage den for Afviklingen af Skyldnerens Forretninger fornødne Tid. Er Leilændingen rømt, saaat hans personlige Brugsret ikke kommer i Vejen, kan det saaledes ikke negtes Boet at drive

[1]) Jfr. hermed Aschehoug O. R. III. 70—1.

[2]) Forf. har ved dette Spørgsmaal — som her kun kan blive behandlet i al Korthed, idet der maa henvises til Konkursretten — havt Anledning til at benytte Hr. Rigsadvokat Getz' Forelæsninger over denne.

[3]) Jfr. Husmandsl. § 17, Schweigaard om Konkurs S. 160 (Proces III. 257).

Gaarden til Faredag, ligesom dette kan beholde Skyldnerens Leilighed indtil Indboets Forauktionering, forudsat her naturligvis, at ikke imidlertid Lejetiden udløber ogsaa for Skyldneren selv. Saadan Fortsættelse af Forholdet for Boets egen Skyld medfører dog selvfølgelig, at Lejesummen udredes som andet Massekrav uden Afkortning.

b) I de Forhold, som ikke er af den omhandlede rent personlige Art, altsaa navnlig de, hvori Fremleje er tilladt (f. Ex. sædvanlig Krambodleje), har Konkursboet naturligvis Ret til at indtræde som Lejer for hele den gjenværende Tid, men da ogsaa kun under Vilkaar af, at det for Eftertiden fuldtud opfylder de kontraktmæssige Forpligtelser, navnlig betaler Vederlaget uafkortet. Ligeledes følger det af almindelige Konkursregler, at Boet ikke kan negte at fortsætte et saadant Forhold, saafremt Udlejeren kræver det, samtidig med, at han erklærer sig tilfreds med sædvanlige Procenter af Lejesummen [1]). Forøvrigt maa det mærkes, at Udlejeren vel ofte vil have Ret til at fratræde paa Grund af Misligholdelse, naar Konkursskyldneren staar til Rest med Lejesummen.

c) Derimod er det udenfor det nysnævnte lidet praktiske Tilfælde tvivlsomt, om Konkursboet i de her omhandlede Forhold uden videre kan stille Tingen til Udlejerens Raadighed. Fremmede Love giver vistnok Boet Ret hertil, ialfald efter Opsigelse, men i Almindelighed kun mod at betale Udlejeren Erstatning for Ikke-Opfyldelsen, for hvilket Krav han dog i Regelen maa konkurrere [2]). Saadan Erstatningspligt turde dog i det hele være noget fremmed for vor Retsopfattelse, hvor et Konkursbo vælger ganske at fratræde

---

[1]) Schweigaard om Konkurs S. 170—1.

[2]) Saaledes den østerrigske og preussiske Konkurslov og derefter den danske L. 25 Marts 1872 § 16; jfr. herom Deuntzer Skifteret S. 189 ff., 220—1, J. Lassen S. 40 ff., Aagesen Singulærsucc. S. 189 ff. Den tyske Konkurslov § 17 tillader, naar Gjenstanden er overleveret, enhver af Parterne at opsige Lejen, jfr. den almindelige Regel i § 21, at der kan gjøres Fordring paa Grund af Ikke-Opfyldelsen gjeldende som Konkurskrav, hvormed dog ikke er afgjort, om saadant Krav i dette Forhold er berettiget.

Skyldnerens tosidige Kontrakter[1]). Og det er derfor maaske endnu tvivlsomt, hvorvidt det vilde nytte Udlejeren at melde Erstatningskrav i Boet for det Tab, han lider ved, at dette ikke vil tiltræde et endnu ikke paabegyndt Lejeforhold. Er dette allerede i Virksomhed, skulde det efter den almindelige Regel for Eftertiden behandles som et endnu ikke paabegyndt[2]). Imidlertid er det ialfald lidet rimeligt, at Boet i de Forhold, hvor der er faste Flyttetider, saaledes uden Varsel og uden Erstatning skulde kunne stille Huset eller Jorden til Raadighed. Det stemmer bedre med de øvrige Regler for disse Lejeforholds Ophør, at Boet maa betale Lejesummen som almindelig Konkursfordring — forsaavidt den ikke særlig er prioriteret efter L. 5. 13. 35 — indtil første Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives. Ialfald bør det ved almindelig Jordleje, hvor som ovenfor bemærket ingen Deling af Brugsaaret finder Sted, antages, at Boet først kan fri sig fra Forholdet til næste 14de April. Forøvrigt vil det vel stundom stille sig tvivlsomt, om Tilfældet er af den her omhandlede Art eller af den, som er nævnt ovenfor under litr. a[3]).

Om Virkningen af Udlejerens Konkurs skal handles i næste § sammen med de øvrige Tilfælde, hvori Lejeretten ophører paa Grund af Sammenstød med Tredjemands Ret.

---

[1]) Jfr. Schweigaard om Konkurs S. 169. [2]) Jfr. Schweigaard S. 171 (Proces III. 266 ff.).

[3]) Den eneste Dom, som kjendes angaaende disse Spørgsmaal, er en Kristiania Skifterets Decision af 12 Marts 1870 i Rt. 1871 S. 469, hvilken gaar adskillig videre end her antaget, idet den kjendte Udlejeren berettiget til — foruden prioriteret Udlæg efter 5. 13. 35 for Tiden mellem Konkursens Aabning og den Flyttedag, hvortil Familiebekvemmeligheden var opsagt, hvilket heller ikke bestredes af Boet — at konkurrere for Erstatningskrav i Anledning af, at Boet havde opsagt Bekvemmeligheden til en Tid, som laa $1^1/_2$ Aar forud for den kontraktmæssige Faredag. Skifteretten synes at have anseet den af Boet bestridte Erstatningspligt utvivlsom, men gav dog her ikke Paastanden om prioriteret Udlæg Medhold. Boet sees ikke at have procederet paa, at Lejen var af rent personlig Art, men vel derpaa, at ved Leje paa usædvanlig lang Tid maa i Tilfælde af Konkurs begge Parter være berettigede til sædvanlig Opsigelse.

III. Saafremt Lejeren efter Tidens Ophør — hvad enten det nu er Leje paa bestemt Tid, som er udløben, eller paa ubestemt Tid, som er afsluttet ved Opsigelse[1]) — fremdeles en Stund vedbliver Tingens Brug[2]), uden at der fra Udlejerens Side tages Skridt for at hindre ham heri, vil Formodningen være for, at Lejeforholdet stiltiende er fornyet, og denne Formodning vil let blive til Vished ved tilstødende Omstændigheder, f. Ex. Betaling af Forskud paa ny Lejesum. Der vil da heller ikke i Almindelighed nogen Tvivl være om, at de gamle Vilkaar i det hele maa ansees som vedtagne ogsaa for det nye Forhold (jfr. Husmandsl. § 1, 3 P.) Dette gjelder derimod ikke uden videre om Lejetiden, idet man her, alt efter Omstændighederne, kan komme til et meget forskjelligt Resultat. Ved Løsøre, hvor man jo her ingensomhelst Vejledning har i Sædvanen, vil man saaledes vistnok blive nødt til at antage, at det nye Forhold er stiftet paa ubestemt Tid (jfr. ovenfor S. 143), da det ikke kan formodes at have været Parternes Mening, at Forholdet skulde fornyes netop for den tidligere, vilkaarlig valgte Frist. Husleje maa derimod, uanseet for hvilket Tidsrum den fra først af er indgaaet, utvivlsomt ansees fornyet for den i Forholdet sædvanlige Tid, altsaa paa almindelig Opsigelse[3]). Ved Jordleje har det, forsaavidt en Ejendom har været borlejet paa en Aarrække, og Kontrakten efter dennes Forløb er at anse som fornyet, været holdt for tvivlsomt, om Fornyelsen skal gjælde for samme Aaremaal eller for et enkelt Aar eller paa Opsigelse[4]); hvor

---

[1]) At Lejer „paa Opsigelse" vedbliver at bruge Godset efter Faredag, naar han ej har opsagt, er naturligvis noget ganske andet, da han fremdeles sidder efter den oprindelige Kontrakt.

[2]) Det tyske Udkast levner med den sachsiske og østerrigske Lovbog 14 Dage til at tilkjendegive, at Lejen alligevel er at anse for ophørt. Hos os kan i Mangel af Lov ingen bestemtere Regel opstilles; jfr. Hallager Obl. II. 14—15.

[3]) Jfr. HRD. 24 April 1857 i Rt. S. 337 om Fortolkning af en bestemt Fornyelse.

[4]) Jfr. Ørsted Hb. V. 464, Lassen S. 164, Gram S. 112—14, Hallager II. 17—18.

ikke særegne Omstændigheder er forhaanden, synes det dog ogsaa her naturligst at antage det sidste[1]).

§ 24.

Om Lejeretten i Sammenstød med Tredjemands Ret.

I. Det særdeles praktiske Spørgsmaal, hvorvidt Lejeretten skal være beskyttet mod Tredjemand, er meget forskjellig løst i de forskjellige Love.

Den romerske Ret — ogsaa saadan, som den endnu praktiseres i Tyskland (»gemeines Recht«) — har fuldt gjennemført Sætningen: »Eje gaar for Leje« (»Kauf bricht Miethe«), idet Kjøberen naarsomhelst uden Varsel kan kræve Gjenstandens Afstaaelse af Lejeren; det er endog omtvistet, hvorvidt en Aftale mellem Udlejer og Kjøber til Fordel for Lejeretten kan paaberaabes af Lejeren.

I den ældre tyske Ret[2]) var derimod Sætningen »Leje gaar for Eje« (»Kauf bricht nicht Miethe«) overvejende anerkjendt. Derfra er den, foruden i enkelte mindre tyske Territoriers Love, gaaet over i den preussiske Lovbog af 1794, der beskytter Lejeren, saavel ved fast som løst Gods, fra Tingens Overleverelse[3]) for den hele Lejetid mod enhver Tredjemand, undtagen efter Tvangsauktion, i hvilket Tilfælde han maa vige paa Opsigelse. Ogsaa den franske Ret opretholder Leje af fast Gods ligeoverfor bevislig yngre (ogsaa tvingende) Erhvervelser, dog saaledes, at ifølge Indtegningsloven af 22de Marts 1855 Lejekontrakter paa længere Tid end 18 Aar maa være protokollerede for at gjelde mod Tredjemand; Lejeren har ialfald Ret til at kræve Opsigelse. Den østerrigske, sachsiske og zürichske Lovbog har op-

---

[1]) Denne Løsning er opstillet i Leilændingskomm.-Udk.; saaledes ogsaa i de fleste fremmede nyere Love og det tyske Udkast; den preussiske og østerrigske Lov er nærmest for den forrige Lejetid.

[2]) Jfr. Stobbe deutsches Privatr. III. 256 ff.

[3]) Ved fast Gods kan med Udlejerens Tilladelse Indtegning paa Grundbogens Folium foregaa og har da samme Virkning; hvorvidt dette endnu gjelder efter den nye Grundbogsordning af 1872, er omtvistet.

taget den romerske Rets Regel ved Løsøre[1]), men tillader Lejeren af fast Gods at sikre sig for hele Lejetiden gjennem Indtegning[2]), dog ikke (undtagen den zürichske) for Tilfælde af Tvangsauktion; i hvert Fald tilkommer der ved fast Gods Lejeren Opsigelse.

II. I den gamle norske Ret var sandsynligvis, overensstemmende med de almindelige Grundsætninger for Retsbeskyttelsens Udstrækning, Regelen »Leje gaar for Eje« fuldt ud gjeldende, saaledes at Lejeren var sikret for hele Lejetiden ligefra Kontraktens Afslutning; ialfald er det sikkert, at Leilænding ikke kunde fordrives af ny Ejer, medmindre han var Boslidsmand, og at den første Lejer gik foran den senere, selv om denne havde taget Gaarden i Brug[3]).

I den gamle danske Ret synes den samme Regel at have gjeldt, men, overensstemmende med det i Danmark ifølge den almindelige Mening gjennemførte Princip for Retsbeskyttelsen, først under Vilkaar af Lejerens Besiddelse. Vistnok har I. L. II. 32, som er Kilden til L. 5. 8. 16 (D. L. 13) 1ste Led, kun anvendt Sætningen: »hvilket Hus man lejer, det er hans eget, til Lejemaal er ude« — for at begrunde Lejerens Ret til at paatale Hærværk; men ligesom Analogien fra beslægtede Rettigheder taler for den ovennævnte Opfattelse, saaledes er Sætningen »Eje gaar for »Leje» forkastet i en Kongens Retterthings Dom af 27de Marts 1610.[4])

[1]) Ligesaa den schweizerske Obligationsret af 1881, som m. H. t. fast Gods, hvor dog Opsigelse hjemles, forøvrigt henviser Afgjørelsen til den kantonale Lovgivning.

[2]) Saaledes ogsaa i forskjellige mindre tyske Territorier. Det tyske Civillovudkast §§ 509—11 har i det væsentlige sluttet sig til den romerske Ret, dog med Ret for Lejeren til Opsigelse og saaledes, at et Forbehold af Lejerens Ret i Kjøbekontrakten er bindende ligeoverfor Kjøberen; derimod kan Lejeren ikke vinde videregaaende Beskyttelse ved Indtegning, af Frygt for Grundbøgernes Overlæsselse; jfr. Motiver II. 380 ff.

[3]) G. L. 78, F. L. XIII. 17, M. L. VII. 6, Christian IV. N. L. VI. 5; Brandt Retshistorie I. 287—8. Om den gamle svenske Ret se v. Amira S. 625—6.

[4]) Jfr. Sechers Samling II. 362. En Mand borskjødede af Pengenød et Byhus, han havde bortlejet for 4 Aar med udtrykkelig Forplig-

III. Lovbogens Regel om Husleje er da given, som det synes, væsentlig overensstemmende med den ældre danske og i det hele taget den germaniske Ret, idet N. L. 5. 8. 16 (D. L. 13) lyder saaledes:

»Hvilket Hus man lejer, det beholder og bruger han som sit eget, indtil Lejemaal er ude, og Leje gaar for Eje, til Faredag er ude, omendskjønt Ejermanden sælger Huset til en anden.«

Artiklens sidste Led, som muligens er optagen efter dansk Sædvaneret, har altsaa udtrykkelig afgjort Sammenstødet med senere Kjøbers Ret derhen, at Lejeren i hvert Fald sidder til den kontraktmæssige Faredag, idet det efter Sammenhængen mellem Artiklens to Hovedsætninger er klart, at det ikke er »Lovens«, men Kontraktens Faredag, som her menes[1]).

Det maa ogsaa nu ansees for utvivlsomt, at Art., overensstemmende med den ældre danske Grundsætning, kun sikrer saaledes den Lejer, som allerede er i Besiddelse af Huset eller Værelset, jfr. «bruger og beholder»[2]).

En Følge heraf maatte det ogsaa være, at den første Lejer ikke kunde fordrive den yngre, som allerede havde tiltraadt Huset, og at L. 5. 3. 42 jfr. 3. 14. 9 saaledes ikke

---

telse til ikke at sælge det eller, hvis han alligevel gjorde det, til at Kjøberen ikke skulde antage Huset før Lejetidens Udløb. Udlejeren paaberaabte, at »Eje burde gaa for Leje«; men Dommen lød paa, at han var pligtig at holde sit udgivne Brev, indtil Aaremaalets Udløb. Vistnok er Dommen kun afsagt mellem de oprindelige Parter, men maatte vel ogsaa efter Sammenhængen være afgjørende for, at Lejen skulde gaa foran det udstedte Skjøde til Tredjemand. Jfr. ogsaa Stemanns Retshistorie S. 548.

1) I det forrige Aarhundrede var man en Tidlang inde paa den modsatte Fortolkning; jfr. Hedegaard jur. prakt. Anm. I. 153 (citeret af Forf. i Rt. 1871 S. 154).

2) Saaledes alle senere Forfattere fra og med Hurtigkarl II. 291—2; jfr. Ørsted Hb. V. 467, Larsen II. 1. 435—6, Gram I. 433, Hallager II. 35, Matzen Tingsret 2 Udg. S. 376. De ældste Theoretikere ansaa derimod tildels Lejeren sikret allerede fra Kontrakten uden Besiddelse eller Thinglysning; jfr. Nørregaard III. 214, Brorson til Lovens 5te Bog II. 54.

kunde tages paa Ordet[1]). Derimod havde Lovbogen ikke anvendt Thinglysningsprincipet paa Husleje.

Lovbogens Løsning af Sammenstødet mellem Lejeren og senere Kjøber maatte selvfølgelig ogsaa være afgjørende ligeoverfor yngre Panthaver; Lejeren kunde ligesaa lidt fordrives af dennes Tvangssalg som af den yngre frivillige Kjøber. Derimod blev det omtvistet, hvorvidt det samme gjaldt ligeoverfor ældre Panthavere, og efterat tidligere, saavel i Theori som Praxis, disses Forret var anerkjendt[2]), blev senere Spørgsmaalet løst derhen, at Panthaveren vel uhindret af Lejen kunde tage Huset til brugeligt Pant, saaledes at han oppebar Indtægterne, men ikke fordrive Lejeren før Kontraktens Faredag[3]). Dette fremkaldte et Andragende fra Kjøbenhavns Overformynderi om at gjennemføre Thinglysningsprincipet paa Husleje. Herved fremkom den bekjendte Fdn. 4 Decbr. 1795[4]).

IV. Dette vigtige Lovbud indskrænker da Huslejerens ubetingede Brugsret til at gjelde indtil Lovens næste Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives, men gjør det paa den anden Side utvivlsomt, at han heller ikke tidligere kan fordrives af ældre Panthavere, som vil tiltræde Pantet, eller af Kjøberen ved en af disse iværksat Tvangsauktion — dog det Tilfælde undtaget, at Lejen først er tiltraadt efter Auktionens Tillysning[5]). Det maa ogsaa ansees sikkert, at Forord-

---

1) Det maa antages, at 5. 8. 42, i og for sig alene, ikke har knyttet sin Fortrinsret for første Lejer til Besiddelsen, idet neppe den samme Forudsætning kan lægges ind i denne Artikels „beholder“ som i 5. 8. 16 »beholder og bruger«. Jfr. forøvrigt ovenfor S. 60 og 64, Hallager Obl. II. 32. Om den upraktiske Erstatningsregel i L. 5. 3. 42, jfr. 3. 14. 9, se især Hallager Obl. II. 33.

2) Jfr. Hesselberg ved Dons S. 217, og Oplysningen i Rt. 1871 S. 155, at de tidligere Domme gik ud paa Lejens Ophør efter Opsigelse fra Panthaveren.

3) Nørregaard III. 215 (1787) jfr. den i Rt. 1871 S. 155 nævnte Kjøbenhavns Hof- og Stadsretsdom (af 1795?).

4) Den er forfattet af Chr. Colbjørnsen; se Forf.s Oplysninger om dens Tilblivelse i Rt. 1871 S 153—6.

5) Jfr. Schweigaard Proces II. 3 Udg. S. 470 og HRD. 19 Okt. 1867 i Rt. S. 827 og U. f. L. VII. 126—8.

ningen, der slutter sig til 5. 8. 16, ligesom denne kun giver hin vidtstrakte Beskyttelse til Lejere, der allerede er i Besiddelse af Huset[1]).

Derimod har Forordningen forøvrigt gjennemført Publicitetsprincipet paa Husleje, saaledes at Lejer, der vil være beskyttet udover den nysnævnte Tid eller sikre sig en længere Opsigelsesfrist, maa lade sin Kontrakt thinglyse, og overensstemmende med de almindelige Grundsætninger for thinglyste Dokumenters indbyrdes Prioritet bliver han naturligvis derved heller ikke sikret helt til Kontraktens Faredag uden ligeoverfor senere thinglyste Skjøder, Pantebreve o. s. v. og Udlejerens senere eller ialfald samtidig indtrædende Konkurs (jfr. Konkursl. § 128); i Forhold til ældre Panthavere o. s. v. er han derimod at betragte, som om han sad uden thinglyst Kontrakt. Hvorvidt Thinglysningen for sig alene er i Stand til at sikre Lejeren ligeoverfor alle yngre Retserhververe og Konkurs, eller om han tillige maa have tiltraadt Huset, er et omtvistet Spørgsmaal, som hos os i Almindelighed har været løst til Fordel for Lejeren, men som helst behandles i Sammenhæng med Thinglysningsvæsnet forøvrigt[2]).

Forordningen har udtrykkelig betegnet det som selvfølgeligt, at Tredjemand — og det maa gjelde saavel ældre som yngre Retserhververe — er bunden ved den uthinglyste Lejekontrakt, hvortil han har givet sit Samtykke, og dette maa vel efter vor hele Opfattelse af Kontrakter til Fordel for Tredjemand være saaledes at forstaa, at Lejeren kan paaberaabe Samtykket som endelig bindende, saasnart det er kommet til hans Kundskab, selv om det f. Ex. alene findes i Kontrakten mellem Udlejeren og Husets senere Kjøber[3]).

Om Virkningen af, at Tredjemand har erhvervet sin Ret med Kundskab om den uthinglyste Lejekontrakt, se ovenfor S. 61 ff.

---

1) Dette er antaget af alle Forfattere fra og med Ørsted Hb. V. 467—8, Larsen II. 1. 436, Hallager II. 36—7, Gram I. 483, Matzen Tingsret 2 Udg. S. 385—6.

2) Hertil maa ogsaa henvises m. H. t. de nærmere Regler om Kollision mellem Lejekontrakt og andre thinglyste Dokumenter.

3) Jfr. hermed Obl. a. D. S. 175.

Da Forordningen udtrykkelig har afgjort, at Panthaveren altid ifølge L. 5. 7. 8 kan tiltræde Huset fra næste Faredag efter lovlig Opsigelse til den slettere prioriterede Lejer, med den Virkning, at denne maa vige, maa det ogsaa antages, at han kan sælge det ved Tvangsauktion med samme Ret for Kjøberen, uden at Lejeren kan kræve, det først skal forsøges solgt med Forbehold af hans fulde Ret efter Kontrakten. Samme Ret tilkommer Udlægshaveren[1]).

Naar Panthaveren tager sit Pant til Brugelighed efter L. 5. 7. 8, kan det imidlertid, som ovenfor antydet, ogsaa ske paa den Maade, at han uden selv at benytte Huset alene indtræder i Udlejerens Ret med Hensyn til Indtægterne, altsaa navnlig oppebærer Lejesummen. Her reiser sig da det Spørgsmaal, om forskudsvis Betaling af denne er bindende for Tredjemand uden at være thinglyst. Klart maa det nu her være, at Tredjemand ikke kan kræve ny Betaling af Lejeren før næste Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives, da han jo aldeles ikke kunde gjøre Regning paa tidligere at raade over Huset, forudsat dog, at Lejesummen er betalt før Tilslaget eller Indsættelses-Forretningen[2]). Omvendt er det ogsaa utvivlsomt, at ældre Panthavere ikke er bundne ved en slettere prioriteret Lejetagers Forskudsbetaling for længere Tidsrum end det nævnte. Derimod er der delte Meninger om, hvorvidt saadan Forskudsbetaling af en Lejer, der sidder med thinglyst Kontrakt, kan tilsidesættes af yngre Retserhververe, f. Ex. slettere prioriteret Panthaver, naar intet særlig derom er thinglyst.

Skjønt Fdn. 4 Decbr. 1795 ikke omtaler andre usædvanlige Vilkaar end en længere Opsigelsesfrist, synes dog Analogien herfra saavelsom Publicitetsprincipets Konsekventser nærmest at lede til, at Lejeren maa betale paany til den senere Erhverver, der ikke gjennem Thinglysning af Retten til længere Forskudsbetaling er bleven opfordret til at undersøge, om denne ogsaa virkelig har fundet Sted[3]).

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. II. 42—3.

[2]) Jfr. HRVot. og D. 12 Septbr. 1885 i Rt. 1886 S. 72—6; Hagerup Panteret S. 224, Hallager Obl. II. 43.

[3]) Jfr. Hallager Obl. II. 43. Se derimod Gram II. 2. 142 ff., Hagerup Panteret S. 224 og samme om Grundbøgernes offentl. Trovær-

Dette synes ogsaa at burde antages uafhængigt af det Resultat, man kommer til ved det beslægtede Spørgsmaal vedkommende den gratuite Brugsret. Thi selv om det — hvad der forøvrigt er tvivlsomt — maa indrømmes, at Tredjemand her for hele den kontraktmæssige Tid er bunden ved Vederlagsfriheden, uagtet denne ikke er thinglyst og saaledes ikke kan erfares af Protokollerne, er det dermed ingenlunde afgjort, at ogsaa den Lejer, som paa Grund af thinglyst Kontrakt ikke kan fordrives før dennes Faredag af Tredjemand, skal uden Hensyn til Kontraktens Taushed om Forskudsbetaling efter dens Ydelse slippe at betale den kontraktmæssige Lejesum for den tilbageværende Tid endnu en Gang. Der er nemlig her den Forskjel, at, medens den gratuite Brugsret, naar Vederlagsfriheden ej udtrykkelig er omtalt i Kontrakten, kun kan være thinglyst som det rent neutrale »Brug«, hvilket ingen sikker Forventning om Vederlag kan vække, er den Omstændighed, at et Brugsforhold er thinglyst som Leje, tilstrækkelig til at lade den senere Kjøber, Panthaver eller desl. vente Lejesum fra næste Faredag, saalænge ej det modsatte er thinglyst. — Paa lignende Maade maa Eftergivelse af Lejesummen for et længere Tidsrum bedømmes[1]).

Fdn. 4 Decbr. 1795 angaar efter sine Ord »Lejekontrakter om Beboelse af Hus eller Gaard« (ɔ: By-Gaard jfr. L. 5. 7. 7), men maa ogsaa være ligefrem anvendelig paa ethvert Lejeforhold i dets Helhed, hvor Huset er Hovedsagen, selv om dertil ligger Jord[2]).

V. Leilændingsforholdet var allerede ved Lovbogens Bud om Bygselbreves Thinglysning (3. 14. 25) bragt ind under de almindelige Regler for Sammenstød med Tredje-

dighed S. 27, HRVot. i Rt. 1886 S. 75—6, jfr. ogsaa J. Lassen Obl. sp. D. S. 52 ff.

[1]) I denne Sammenhæng kan mærkes en Byretsdom i »Aftenposten« 1882 No. 91 B i en Sag mellem 1ste Prioritetshaver og Udlejerens Konkursbo angaaende en af dette oppebaaren Husleje, i et Tilfælde, hvor en senere Panthaver havde taget Huset til Brugelighed.

[2]) Jfr. Hallager Obl. II, 43.

mands Ret[1]); jfr. nu L. 12 Okt. 1857 §§ 5 og 6 og Konkursl. § 128.

Andre Jordlejekontrakter — undtagen Husmandsfæste, hvorom nedenfor — saasom almindelig Forpagtning, Superficiarfæste o. desl., har det ogsaa forlængst, overensstemmende med de almindelige Regler for frivillige Retsstiftelser i fast Gods og i Analogi af L. 3. 14. 25 og Fdn. 4 Decbr. 1795, været erkjendt som nødvendigt at thinglyse, for at fuld Retsbeskyttelse mod Tredjemand skal vindes[2]), og dette er ogsaa fastslaaet ved L. 12 Okt. 1857 § 6 og Konkursl. § 128, hvis Udtryk »Lejekontrakter« tillige omfatter den her omhandlede Art.

Skjønt det ikke er udtrykkelig hjemlet i Lovgivningen, maa det ansees utvivlsomt, at ogsaa enhver Jordlejer, der har tiltraadt Godset, er beskyttet mod enhver Tredjemand (ogsaa Udlejerens Konkursbo) paa samme Maade som Huslejer, altsaa indtil første Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives, hvilket da her i Almindelighed vil blive for en længere Tid end ved Husleje (jfr. ovenfor S. 141). Dette er jo nemlig ikke synderlig mere end, hvad der indrømmes enhver godtroende Besidder i Tilfælde af Vindikation, og Analogien fra Fdn. 4 Debr. 1795 taler da stærkt for den her antagne nærmere Begrænsning. Heraf følger da ogsaa, at Forpagtere, der har lejet paa Opsigelse eller paa et enkelt Aar, ikke trænger at thinglyse sin Kontrakt, saafremt de allerede har Besiddelsen.

Ligesaa taler stærke Grunde for, at Grundleje og lignende Superficiarfæste uden Hensyn til Thinglysningen burde være bindende for Tredjemand, saaledes ogsaa for ældre Panthavere, saafremt det gjelder Jord, som sædvanlig anvendes paa denne Maade (f. Ex. i Nærheden af Byer), og den aarlige Afgift skal udredes til Hovedbrugets Ejer samt bevislig

---

[1]) Jfr. Hallager II. 44. Se dog angaaende Spørgsmaalet, hvorvidt Regelen i 5. 8. 39 om Thinglysningens tilbagevirkende Kraft var anvendelig paa Bygselbreve, Ørsted i jur. T. XVI. 2. 272 ff.

[2]) Jfr. Fakultetsbetænkning af 1810 om Thinglysning af norske Arvefæstebreve i J. A. XXV. 180, Hallager Obl. II. 45; jfr. ogsaa dansk Fdn. 8 Febr. 1810 § 6.

indeholder fuldt Vederlag[1]). Ialfald maa dette antages, naar der kun er Tale om fornyet Bortfæste af slige Grundstykker eller af Bygselgods[2]).

Med Hensyn til Forskudsbetaling af Lejesummen gjelder for disse Forhold ganske det samme som ovenfor ved Husleje forklaret[3]). I Leilændingsforholdet vil det i Almindelighed være en Selvfølge, at Betalingen af en Indfæstningssum med den deraf flydende Formindskelse af det aarlige Vederlag er nævnt i det thinglyste Bygselbrev (jfr. nedenfor § 29).

VI. Ved Husmandspladse er derimod Publicitetsprincipet ikke gjennemført. Vistnok paabyder Husmandsl. 1851 § 4 (jfr. de ældre Anordn. 29 April 1752 § 4 og 29 Juli 1792) at thinglyse Fæsteseddelen; men dette Bud, som er rettet til Husbonden, og hvis Overtrædelse den nævnte § ogsaa kun lader gaa ud over ham, er alene givet for at sikre Husmanden et varigt Bevis for Kontraktsvilkaarene gjennem deres Optagelse i Pantebogen. Paa den anden Side maa det mærkes, at Lovens § 1 gjennem en ufravigelig Forskrift vil sikre Udmarks-Husmænd deres Pladse paa Livstid, hvad der er ganske uforeneligt med den Mening, at denne Ret ligeoverfor Tredjemand skulde være afhængig af Thinglysning. En saa stærk Beskyttelse giver rigtignok ikke Loven Husmænd i Indmarken. Men her var det allerede før Husmandsloven den sædvansmæssig gjældende Fortolkning, at de i Almindelighed var sikrede uden Thinglysning[4]),

---

1) Jfr. hermed Hallager Obl. II. 2 Udg. S. 375 og 395—6 og den der omhandlede HRD. i Rt. 1848 S. 757, der gaar i modsat Retning (jfr. ogsaa Hagerup Panteret S. 264), Lasson om Husmandslovgivn. S. 59—64, jfr. 58.

2) Jfr. ogsaa Hagerup Panteret S. 369.

3) Jfr. om et beslægtet Spørgsmaal i et Forpagtningsforhold HRD. 15 Febr. 1865 i Rt. S. 209 og U. f. L. IV. 369.

4) Jfr. den ovennævnte Betænkning i J. A. XXV. 193, Hallager lithograferede Forelæsninger over Obl. (1846) III. 69, hvor det for alle Husmænd er antaget, at Thinglysning var unødig ligeover for senere Kjøbere af Gaarden, jfr. ogsaa den nedenanførte Dept. Indstilling angaaende Husmandsloven. For Udmarks-Husmændenes Vedkommende var det i Almindelighed ialfald anseet tvivlsomt, hvorvidt deres Ret var beskyttet uden Thinglysning, især, fordi Fdn. 9 Oktbr 1750,

og det sees af Lovens Forarbeider, at det har været fjernt fra dens Tanke i denne Henseende at stille dem ugunstigere end forhen[1]). Det bør derfor som Regel antages, at den samme ubetingede Ret, som Fdn. 1795 giver Huslejere indtil Faredag, tilkommer Husmanden saavel i Indmark som Udmark for den hele i Kontrakten fastsatte Tid, uden Hensyn til, om hans Kontrakt er thinglyst eller ikke, og uden Hensyn til, om den Tredjemand, med hvem han kolliderer, har en ældre eller yngre Ret[2]). Dog bør det ogsaa her antages, at det kun er den Husmand, der allerede er i Udøvelse af sin Ret, som er saa stærkt beskyttet, idet man i andet Fald bør anvende de almindelige Regler om Thinglysning; herfor taler Udtrykkene i Husmandslovens §§ 1 og 2[3]). Maaske

---

jfr. Fdn. 29 April 1752 § 4, ved en Misforstaaelse af Forholdet her havde henvist til Regelen for Bygselbreve i 3. 14. 25 (jfr. Betænkningen l. c. S. 194 og Lasson S 28—9). Se ogsaa den hos Lasson S. 29 anførte HRD. 21 Novbr. 1834, hvor Husmandens Ret (Udmarksplads?) blev opretholdt uden Thinglysning, men maaske kun, fordi det oplystes, at Livsfæste havde været det sædvanlige paa Godset.

[1]) Husmands-Lovkommissionen foreslog i Udkastet § 2: «For at Husmanden skal beholde sin Ret i Tilfælde af Strid med Panteret eller andre Tredjemand tilkommende Rettigheder, maa Kontrakten være thinglyst overensstemmende med Lovgivningens almindelige Forskrifter". Dette blev imidlertid udeladt af den kgl. Prop. og af Loven, idet Dept. fandt, at allerede efter den bestaaende Ret overvejende Grunde talte for, at Thinglysning ved enhver Husmandskontrakt var unødvendig for Beskyttelse mod Tredjemand; jfr. Storth.-forh. 1851 V. Ø. S. 46—7, jfr. 19—20 og 31.

[2]) At en Husmand uden Hensyn til Thinglysning maa have samme Ret imod den, til hvem den af ham fæstede Plads særskilt maatte sælges eller overdrages til Leje, som i Forhold til en senere Ejer af den hele Gaard, er vel i sig selv klart.

[3]) HRD. 8 Okt. 1864 i Rt. S. 758 opretholdt en Indmarks-Husmand paa sædvanlige Vilkaar og ældre Plads, der først havde ladet sin Fæsteseddel thinglyse efter Thinglysningen af en ny Ejers Skjøde, ligeoverfor denne, idet HR. antog, at han allerede var i Udøvelsen af sin Ret, hvilket ansaaes nødvendigt, for at han skulde stilles udenfor de almindelige Regler om Sammenstød af thinglyste Dokumenter, jfr. Hallager Obl. II. 45—6 og Votum i Rt. 1873 S. 507. HRD. 6 Sept. 1864 i Rt. S. 621 underkjendte en Udkastelsesforretning, foretagen af ældre Panthaver (eller Kjøberen paa en af denne

vil man hertil endog fordre, hvor det gjelder ny Plads, at dennes Huse allerede skal være opførte[1]).

Denne vidtgaaende Beskyttelse for Husmændene er ikke blot en Følge af den store Gunst, Lovgivningen i det hele viser denne Klasse af Jordlejere, men hviler ogsaa paa den Tanke, at det paa den anden Side heller ikke i Almindelighed er nødvendigt for Tredjemands Skyld her at kræve Thinglysning, dels fordi han alligevel let kan faa Kundskab om de allerede tilværende Pladse, dels og især, fordi enhver Ejer af Gaarden formodes at have fuldt Vederlag i den Nytte, som man paa forskjellige Maader[2]) har af Husmanden. Imidlertid slaar dette ingenlunde altid til, og da den ovennævnte Regel om Thinglysningens Unødvendighed ligeoverfor Tredjemand ikke har nogen fast sædvansmæssig Begrænsning, turde der være Grund til at gjøre Undtagelse derfra i Tilfælde, hvor Husmandens Ret gaar væsentlig udover det almindelige. Om man end maaske i hvert Fald vil opretholde Husmanden ligeoverfor senere Erhververe, da disse jo altid maa være forberedte paa, at der findes Husmænd paa Gaarden, og har det i sin Magt at undersøge deres Antal og Vilkaar[3]), bør man dog ikke anse ældre

---

afholdt Tvangsauktion) mod en Indmarks-Husmand, der boede i Gaardens Stuebygning og havde lejet paa Opsigelse; men det er intet Præjudikat, da Udsigelse ikke havde fundet Sted og denne i hvert Fald maa ansees fornøden (jfr. ovenfor S. 183).

[1]) Jfr. Lasson om Husmandslovgivn. S. 29 og 54. Den her anførte HRD. 11 Januar 1849 i Rt. S. 139—41 kan dog maaske forklares derved, at, hvor Husmanden bor i samme Hus som Husbonden, er der Grund til forsaavidt at behandle hans Ret efter Reglerne om Husleje.

[2]) HRD. 26 Juni 1886 i Rt. S. 824—5 er bygget paa en lignende Opfattelse, idet den endog frifinder Hjemmelsmanden for Erstatning til Kjøberen, i Anledning af, at Vilkaarene i en thinglyst Husmandsseddel ved uthinglyst Kontrakt var forandret til Gunst for Husmanden, da der ikke var Grund til at tro, at Kjøberen før Salget havde gjort sig særlig bekjendt med Fæstevilkaarene, og det heller ikke var bevist, at disse var overordentlige i Forhold til Pladsens Beskaffenhed eller Egnens Sædvane.

[3]) Jfr. dog Højesterets-Votum i Rt. 1873 S. 512—13.

Panthavere bundne ved Oprettelse af ny Plads i Indmarken eller ved Bortfæste af Plads — det være sig i Udmark eller Indmark, gammel eller ny — paa Vilkaar, som er usædvanlig ugunstige for Husbonden. Dette vilde nemlig staa i Strid med, hvad der ellers antages om Ejerens Raadighed over pantsat Gods, og gaa videre end, hvad der med Nødvendighed flyder af Husmandslovens Principer, idet det nemlig maa mærkes, at Husmandsl. § 20 endog for Udmarkens Vedkommende erklærer Husmandskontrakter, oprettede af Besidderen i Præskriptionsstiden, uforbindende for Odelsmanden, medmindre den angaar en gammel Plads og er afsluttet paa sædvanlige Vilkaar, jfr. ogsaa L.s § 18. Oprettelse af ny Plads i Udmark er imidlertid noget saa sædvanligt, at ældre Panthavere bør finde sig deri, naar det er paa rimelige Vilkaar[1]).

Er en Plads bortsat ikke blot paa Husmandens og Enkes, men ogsaa paa hans Børns, Levetid, er der ingen Grund i Loven til at strække denne Beskyttelse saavidt, at Brugsretten skulde være sikret mod Tredjemand uden Thinglysning længere end til Forældrenes Død. Det er forøvrigt ogsaa en Selvfølge, at Husmandens Ret ligeoverfor Tredjemand i hvert Fald er afhængig af, at han er indsat af rette Ejer; jfr. HRD. i Rt. 1869 S. 681 og U. f. L. IX. 348.

VI. Da Lovbogen efter det ovenfor S. 180 oplyste maa antages at have gjort Besiddelse til Vilkaar for, at en Huslejer skulde have fuld Retsbeskyttelse for hele Kontraktstiden, maa det vistnok være endnu sikrere — navnlig naar hensees til den ældre danske Ret, hvorpaa dens Grundsætninger for de tinglige Rettigheder hvilede, jfr. ovenfor S. 105 ff. — at Løsøre efter Lovbogen maatte have fulgt Lejeren, for at

---

[1]) Jfr. hermed Hallager Obl. II. 2 Udg. S. 395, Hagerup Panteret S. 369. Se ogsaa HRVot. 7 Maj 1873 i Rt. S. 505 ff. (jfr. især Hallagers Votum S. 507 og Chr. Platous Votum S. 510), hvor den ovenfor udviklede Mening synes antagen af alle Voterende, men dog ej ledede til Præjudikat, da Flertallet ikke ansaa det bevist, at Vilkaarene var usædvanlige. Forøvrigt bør her ogsaa mærkes HR.s Resultat i modsat Retning m. H. t. et Agerstykke, der ikke ansaaes egentlig at tilhøre Pladsen; jfr. l. c. S. 512—13.

denne skulde kunne gjøre sin Ret gjeldende mod Tredjemand (jfr. ogsaa ovenfor S. 110). Og der er ingen Grund til at anse denne Regel for senere at være forandret[1]).

B. Særskilt om Jordleje.

§ 25.

Udsigt over den europæiske Retsudvikling.

I. Erfaring viser, at Reglerne om Jordleje hører til de Dele af Retsordenen, hvoraf en stor Mængde Menneskers Livsvilkaar er mest afhængige. Dette har ogsaa stadfæstet sig hos os. Til Belysning heraf vil det være tjenligt at give en Udsigt over de beslægtede europæiske Retstilstande navnlig hos de for Udviklingen vigtigste Folk[2]).

Et Tilbageblik viser her snart, at Retstilstanden paa dette Omraade i Almindelighed tidligere har været meget sørgelig lige til den nyeste Tid, idet den store Mængde af Jordlejerne i de fleste europæiske Lande har været undergivne den Art af personlig Ufrihed, som kaldes Livegenskab[3]) — i Mellem- og Østeuropa lige indtil Slutningen af forrige eller endog tildels langt ind i dette Aarhundrede. Denne Form af Jordleje er af meget forskjellig Alder, idet den i Nord og Øst er af forholdsvis ny Oprindelse, medens den i sydlige og vestlige Lande stammer fra den tidligste Middelalder eller endog fra Oldtiden. I de sidstnævnte Lande har den sine Spirer saavel i germaniske som i romerske Institutioner. Disse har dog overalt her havt stor, ial-

---

[1]) Dette er ogsaa den herskende Mening i den dansk-norske Theori; jfr. Ørsted Hb. IV. 409—10, Larsen II. 2. 176, Hallager Obl. I. 48.

[2]) En populær Oversigt har man i det af tvende Medlemmer af Leilændings-Kommissionen (S. Arctander og O. Sandberg) udarbeidede Skrift: «Landboforhold og Jordlejelovgivning i fremmede Lande» (Chr.ania 1882. 248 S. 8vo). Jfr. i det hele ogsaa Roscher Nationaløkonomik des Ackerbaues, 2den Bog 5te Kapitel.

[3]) Dannet af det ældre tyske Ord leib-eigen: egentlig den, som ejes med Hensyn til sin Person af en anden.

fald middelbar, Indflydelse, saaat det ogsaa i dette Tilfælde er af Vigtighed at tage sit Udgangspunkt i den romerske Ret.

II. I den ældre, tildels endnu i den klassiske, Romerret var Jordleje-Lovgivningen kun lidet udviklet. De store Privatgodser dreves gjerne som *latifundia* umiddelbart for Herrens Regning af Slaver. Statens Jord udlejedes derimod fra gammel Tid gjennem sædvanlig *locatio et conductio*, i Regelen for et *lustrum* eller *quinquennium* ɔ: Censorernes Embedstid. Det Privatgods, som brugtes for fremmed Regning, overlodes oprindelig som et rent *precarium*, der naarsomhelst var tilbagekaldeligt. Efterhaanden synes ogsaa Private at have optaget *locatio et conductio*, sædvanligvis paa 5 Aar, fra den offentlige Ret, og dette Tidsrum anvendtes endog paa *precarium*, saaledes at allerede den romerske Ret, ganske mod det oprindelige Begreb, kjender et tidsbestemt Retsforhold af dette Navn [1]).

I Keisertiden opkom der imidlertid to særegne Former for Jordleje, der er af megen Interesse.

Den ene, *emphyteusis*, tilhører, som Navnet viser, det østromerske Rige og forekommer næsten ikke i Okcidenten, ligesom det heller ikke har faaet forholdsvis stor Indflydelse [2]) paa Eftertiden; den er derimod bleven mest kjendt derved, at der blev tillagt den tinglig Ret. Forholdet var, som ogsaa Navnet tyder paa, mest brugeligt ved Rydningsland, især offentligt, idet Lejeren var forpligtet til Opdyrkning og Forbedring. Til Gjengjeld var han i Almindelighed sikret Brugen for hele sin Æt, idet det endog var et afhændeligt Arvefæste; hver Sukcessor maatte imidlertid være en *persona habilis* og betale en ny Indfæstningssum. Emphyteusis paa *non modicum tempus* var forøvrigt ogsaa kjendt.

Af ulige større Interesse, skjønt langt mindre omhandlet i Lærebøgerne, er den anden af de nævnte nye Jordlejeformer,

---

1) Jfr. Esmein's Afh. «*sur les baux de cinq ans du droit romain*» *Melanges d'histoire du droit* &c. (Paris 1886) S. 219—32.

2) Det er fremdeles kjendt i Tyskland, navnlig ved Kirkegods, i enkelte franske Departementer samt i Italien.

Kolonatet[1]), der væsentlig tilhører Vesten. *Coloni* — hvilket Ord tidligere ofte brugtes som Navn paa enhver Jordlejer, modsat *inquilini* — blev i Keisertiden særlig brugt om en talrig ufri Klasse af Jordlejere. Dennes Oprindelse er usikker, saavel i Henseende til Tid som Aarsager; men ligesom den kan sees allerede at være meget udviklet, endog i Provinsen, i Slutningen af 2det Aarhundrede, har den vistnok forskjellige Spirer. Dels synes det at være blevet almindeligt, at Slaver overlodes Jordstykker til Brug som et *peculium*, dels har formodentlig mangesteds i de usikre Tider Smaabønder opgivet sin Ejendomsret for som Jordlejere at blive undergivne mægtige Jorddrotters Patronat, dels synes ogsaa her Rydningen af store Ødemarker at have spillet en Rolle, og dels har der endelig — og det har maaske afgivet den største Kontingent — foregaaet en stor Nedsættelse af Barbarer som *coloni* baade i Italien og i Provinsen, især ved Grænserne, hvor hele germaniske Stammer levede i Kolonat paa de keiserlige Domæner.

I Theorien var rigtignok *colonus* personlig fri, forsaavidt han ikke tillige var en *servus*; men medens der i Justinians Lovgivning endnu sondredes mellem en *adscripticius (servus)* og en *colonus*, blev Forskjellen, som heller ikke her ansaaes for stor, i Vesten efterhaanden udvisket. Institutionens Kjernepunkt, hvilket fik saa stor Indflydelse i senere Tider, var, at Jordlejeren, der erhvervede for sig selv, betalte Afgift og altsaa stod i Retsforhold til *patronus (dominus)*, dog var stavnsbunden *(colonus glebæ adscriptus)*. Og dette Baand var arveligt; Kolonatet stod altsaa midt imellem Trældom og Frihed.

At Retsforholdet saaledes arvelig knyttedes til Jorden, var en uromersk Tanke, og man har gjættet paa som sandsynligt[2]), at det romerske Kolonat væsentlig skyldes germanisk Indflydelse. Vist er det, at beslægtede Lejeformer havde en kraftig Spire i forskjellige germaniske Institutioner

---

[1]) Jfr. Esmein *les colons du saltus Burunitanus* l. c. S. 293–323; Brunner deutsche Rechtsgeschichte I. 33 ff.

[2]) Brunner l. c. S. 34.

og fandt en frugtbar Jordbund i de Riger, som dannede sig paa det vestromerske Keiserdømmes Ruiner.

III. Hos Sydgermanerne var der fra urgammel Tid foruden de rent ufrie, Trællene, forskjellige halvfrie Stænder[1]): Liter, Frigivne (især de af lavere Grad) o. fl. Saavel disse som Trællene overlodes i Almindelighed Jord til Dyrkning for egen Regning, og herved, foruden gjennem Levningerne af det romerske Kolonat, opstod paa germanisk Grund forskjellige Arter af stavnsbundne, ikke personlig frie Jordlejere. Af størst Interesse er her Udviklingen i den frankiske Ret, paa Grund af dens Indflydelse i andre Lande, særlig Tyskland, idet det maaske endog kan siges, at hele den tyske Lejeret i Middelaldren er opbygget paa det fra den romerske Ret arvede Grundlag, som forefandtes og udvikledes i Gallien[2]).

Lige før Frankernes Erobring, eller i det femte Aarhundrede, tilhørte den meste galliske Jord Staten, Kirken og et mægtigt Grundaristokrati og dyrkedes af Trælle eller Koloner. Disse sidste, der holdt sig gjennem hele den frankiske Tid i Gallien, Bayern og Schwaben, skildres som arvelig stavnsbundne; de kunde vindiceres, men ikke afhændes uden Jorden, og denne ikke uden dem; de betalte Afgifter og ydede Hoveri til Herregaarden[3]).

Efter Frankernes Erobring opstod der endnu flere store Godser, og disse voxede stadig, idet de smaa Selvejere mere og mere opslugtes af de større for at gaa over til Lejere. De spredte Gaarde — thi Godserne bestod i Almindelighed af saadanne — dreves nu mest ved Lejere[4]). Disse var dels ufrie eller halvfrie, dels frie. Af de ufrie kan foruden Koloner mærkes *servi casati* eller Trælle, der var satte til at dyrke en Gaard for egen Regning. Deres Stilling blev ikke synderlig

---

[1]) Brunner I. 95 ff. jfr. 35 om *læti*, som allerede fra Slutningen af 3dje Aarhundrede ansattes paa offentligt romersk Gods, især i Gallien og Belgien, men endnu ikke var stavnsbundne eller meget afhængige. Se ogsaa Heusler Institutionen des deutschen Privatrechts I. 181 ff.

[2]) Jfr. Heusler II. 168. [3]) Brunner I. 199, 240—1. [4]) Jfr. Brunner I. 203—9.

værre end Kolonernes, idet det blev Regel, at Gaarden og Trællene ikke kunde skilles ved Afhændelser, saaledes at *servi casati* efterhaanden i retslig Henseende ganske regnedes som Appertinentser ved fast Gods[1]).

Jordleje til frie Mænd udvikledes i den frankiske Ret især under en Omdannelse af det tidsbestemte romerske *precarium*[2]). I Begyndelsen var det almindeligt at bortleje paa 5 Aar, idet den stiltiende Forudsætning vistnok i Regelen var, at Forholdet derefter skulde fornyes; allerede i den frankiske Tid blev livsvarigt *precarium* det hyppigste — siden Arvefæste, sædvanligvis paa 3 »Liv»[3]). Et lignende Forhold fremkaldtes senere gjennem den storartede Rydning, som navnlig tyske Klostre forestod. Ved Siden heraf forekommer dog gjennem hele Middelaldren ogsaa andre tidsbestemte Lejeforhold.

Lejegaardene paa de store Godser skulde tjene Herregaarden med Afgifter og Hoveri og ansaaes som dens Pertinents. Denne Afhængighed ledede efterhaanden til Indskrænkning i den fulde personlige Frihed ogsaa for en Mængde Jordlejere, som oprindelig havde nydt den[4]). Men en lignende Udvikling foregik i end større Grad derigjennem, at Livsfæste og Arvefæste ikke blot var en Ret for Lejeren, men ogsaa ansaaes for en Pligt, idet det i stor Udstrækning blev Regel, at Fæsteren ikke ensidig kunde løse sig fra Forholdet[5]). Er først dette fastslaaet, da har man Stavnsbaandet, hvilket atter i Tider, som er gunstige for Undertrykkelse, let leder til endnu langt større Skaar i Friheden.

---

[1]) Jfr. Brunner I. 232 ff. Sammesteds citeres en romersk *constitutio* fra 2den Halvdel af 4de Aarhundrede mod saadanne Trælles Salg uden Jorden.

[2]) Jfr. Brunner I. 200 ff., Heusler II. 168 ff. Den fælles Betydning af dette Ord ved de forskjellige Arter af Brugsforhold, som indgik derunder (saavel onerøst som gratuit, tilbagekaldeligt som tidsbestemt, Ususfructus som Leje), var, at Jorden var overdragen til midlertidigt Brug efter forudgaaende Anmodning fra Brugeren.

[3]) Jfr. hermed ovenfor S. 138 Note 1, hvoraf sees, at dette ældgamle Arvefæste paa »3 Liv« fremdeles er kjendt og lovligt i Frankrig.

[4]) Jfr. Brunner I. 209 ff., Heusler II. 170.

[5]) Jfr. Stobbe deutsches Privatrecht II. 468.

Med Ejendomsretten til Godset afhændes da ogsaa Raadigheden over alle dertilhørende Bønder — Retten til at kræve deres Fortsættelse af Lejeforholdet med dertil hørende Arbeidspligt o. desl. Og herfra er der ikke noget langt Sprang til den Opfattelse, at Bønderne selv sælges sammen med Godset.

IV. Væsentlig paa denne Maade havde der ogsaa i den største Del af Tyskland og overhovedet i Mellemeuropa i den senere Del af Middelaldren udviklet sig en meget sørgelig Retstilstand for Bønderne. Trællene og de oprindelige halvfrie Klasser var vistnok forsvundne eller stegne højere op; men omvendt var Selvejerbønderne for det meste stegne ned. De allerfleste Landboere, ogsaa de frie, var herved smeltede sammen under et nyt Begreb »die Hoerigen«[1]) (Hoerigkeit). De var underkastede Jorddrotten — hvis egen Adkomst for en stor Del grundede sig paa en højere Lejeform, Len, der ogsaa var udviklet af Precariet[2]) og knyttede Øvrighedsmagt til Grundejendom — saavel i offentlig som i privatretslig Henseende[3]), idet de kun middelbart gjennem ham stod under Statsmagten. Herved var Jordlejerne blevne endmere afhængige af ham.

V. I Sydeuropa, hvor der ogsaa fra gammel Tid havde været Livegenskab eller beslægtede Forhold[4]), blev de, som overhovedet Stavnsbaandet, for det meste (Italien, Spanien, Portugal) hævede allerede inden Middelaldrens Slutning, omend fremdeles i adskillige Egne Jordlejerne lige henimod vor Tid har været i en meget trykket Tilstand. I England hævedes Levningerne af Livegenskabet, der alle-

---

[1]) Jfr. om dette Begreb og dets Udvikling af det urgamle *»munt«* (*mundr*) Heusler I. 105, 135 ff., 189 f., Edgar Loening die Befreiung des Bauernstandes in Deutschland u. in Livland (Riga 1880 41 S., Separataftryk af Baltische Monatsschrift), S. 5 ff.

[2]) Jfr. Brunner I. 209 ff., Heusler II. 153 ff., hvor denne privatretslige Side af Lensvæsenet er udviklet.

[3]) „Livegenskab" synes kun brugt, hvor der alene tænkes paa den privatretslige Ufrihed, især hos Jordlejerne.

[4]) Longobarderne gjorde saaledes de fleste italienske Jorbrugere til *coloni*, jfr. Brunner I. 69.

rede i det 13de og 14de Aarhundrede synes at være meget indskrænket, ganske af Dronning Elisabeth[1]); i Frankrig bestod det siden Middelaldren kun i enkelte Provinser[2]), og i Schweiz skal det være forsvundet med det 15de Aarhundrede[3]).

VI. Men medens det gamle Livegenskab saaledes i Begyndelsen af den nyere Tid for det meste var fortrængt fra Syd- og Vesteuropa, blev det i Størstedelen af Tyskland og andre Dele af Mellemeuropa kun værre, dels ved stadig forøgede Krav fra Jorddrotternes Side, dels derved, at siden Lensvæsnets Ophævelse kom der nye Byrder ligeoverfor Staten. Men navnlig maa det mærkes, at dets Omraade ganske væsentlig udvidedes mod Nord og Øst.

I det nordostlige og østlige Tyskland — som det synes, omtrent den Del, der ikke havde hørt under den frankiske Ret — var Livegenskabet paa det nærmeste ukjendt i Middelaldren. Jordlejerne var her fuldkommen personlig frie, uden alt Stavnsbaand. Men med det 15de og især det 16de Aarhundrede begyndte en sørgelig Tid for dem ogsaa i disse Egne. Dette hang for en Del sammen med Romerrettens Indtrængen, idet nogle af dennes for Lejeren farligste Sætninger blev anvendte mod dem af Jorddrotterne. Men væsentlig synes det at have havt økonomiske Aarsager. De urolige Tider frembragte en overordentlig Masse af øde Jordegods, stor Udvandring navnlig til Byerne, og en stærk Trang til forøget Arbeidskraft. Som det ialfald i forskjellige Egne (Holsten, Mecklenburg, Brandenburg, Østersøprovinserne) bestemt kan paavises, fremkaldtes herved Forbud mod Flytning, hvad der efterhaanden, især i nordtyske Lande efter Trediveaarskrigens Ødelæggelser, udvikledes til formeligt Livegenskab[4]). Lignende Aarsager skyldtes dets Opstaaen i det

---

1) I Skotland bestod endnu langt ind i 18de Aarhundrede et Stavnsbaand for Arbeidere i Kulminer og Saltværker, jfr. Holm Kampen om Landboreformerne S. 231 Note 2.

2) Jfr. Edgar Loening S. 8—10.

3) Jfr. Heusler I. 139, hvor dette antages som rimeligt.

4) Jfr. Johannes Steenstrup Afh. om Vornedskabet i dansk hist. Tidsskrift 5 R. VI. 383 ff.; særlig for Mecklenburg se Bøhlau i Zeitsch. f. Rechtsgesch. X. 357 ff..

egentlige Rusland, hvor det ogsaa havde været ukjendt i Middelaldren. Talrige Flytninger, som lagde enkelte Egne øde og gjorde andre overbefolkede, fremkaldte en Ukas, der bød Bønderne at forblive paa det Sted, hvor de opholdt sig St. Georgsdagen 1597, og ikke siden forlade det uden Herskabets særlige Tilladelse. Dette Stavnsbaand gik efterhaanden i det 17de Aarhundrede over til en fuldkommen personlig Ufrihed[1]).

VII. Jordlejernes Tilstand i det 18de Aarhundrede i den største Del af Mellemeuropa skildres i Korthed saaledes[2]):

Den strengeste Form af Livegenskabet herskede i Rusland, Polen, Østersøprovinserne og tildels Ungarn, idet de Livegne her var ikke langtfra retløse og saaledes kunde sælges uden Forbindelse med Grunden; værst synes vistnok Forholdet at have været i Livland, hvor Adelen i 1739 endog paastod, at de romerretslige Regler om *servi* var anvendelige paa dens Bønder, og de Livegne solgtes ved Auktion paa Torvet til Høistbydende[3]). — En noget mildere Form var den almindelige i det østlige Nordtyskland med Dele af Holsten[4]) og Slesvig samt de fleste østerrigske Lande, idet Lejerne vistnok var stavnsbundne og undergivne forskjellige andre personlige Indskrænkninger, men dog kunde erhverve og navnlig ikke maatte sælges uden Jorden. Det mildeste Livegenskab fandtes i det vestlige og sydlige Tyskland. I enkelte tyske Lande, f. Ex. Kursachsen, den største Del af Holsten[5]), var ikke blot Livegenskabet ukjendt; men her havde ogsaa fra gammel Tid Bønderne i Almindelighed bevaret sin Ejendomsret til Gaardene, ligesom i mange flere Egne Jorlejerne havde personlig Frihed.

---

[1]) Jfr. Steenstrup l. c. S. 392 ff.

[2]) Jfr. Loening S. 10 ff., E. Holm Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af 18de Aarh. (Kbhvn. 1888) S. 6 ff.

[3]) Jfr. Loening S. 22—3.

[4]) I Mecklenburg, svensk Pommern, tildels ogsaa i Hertugdømmerne (hvor dog kun 1/4 af Jorden var Livegenskab undergiven), synes ellers Tilstanden ikke at have været stort bedre end i Rusland; jfr. Loening S. 20—1.

[5]) I Nordslesvig var Bønderne forholdsvis gunstig stillede, jfr. Holm l. c. S. 24.

VIII. Den Reformiver, som udmærker det 18de Aarhundredes sidste Halvdel — allerede før Revolutionen, under »det oplyste Enevælde« — kom ganske særlig Jordlejerne til Gode[1]). I Frankrige hævedes Resterne af Livegenskabet 1779, og endog Hoveriet var for det meste forsvundet før Revolutionen, ligesom Selvejendom blandt Bønderne var langt mere udbredt end maaske i noget andet europæisk Land udenfor Norden[2]). Josef II ophævede Livegenskabet i de østerrigsk-ungarske[3]) Lande 1782—5, hvad der forøvrigt allerede var forberedt af Maria Theresia. Ogsaa i Preussen gjordes der forskjellige Skridt i samme Retning ligefra Fredrik Vilhelm I; men Kongemagten havde her ikke Kraft til at gjennemføre Reformen, før den blev støttet af den aandelige Bevægelse, som fremkaldtes af den franske Revolution og Napoleons Krige. I Tidsrummet 1800—15 ophævedes Livegenskabet næsten overalt i Tyskland, dels ved Indførelse eller Efterligning af den franske Lovgivning[4]), dels ved mere selvstændige Beslutninger, saaledes navnlig i Preussen 1807. I de faa tyske Territorier, hvor Institutionen endnu fandtes i 1815, hævedes den ialfald lige efter Julirevolutionen[5]). I det egentlige Rusland blev den først afskaffet i 1861 af Alexander II.

IX. Det viste sig imidlertid snart, at det ikke var tilstrækkeligt at hæve den gamle Ufrihed, idet Tilstanden længe

---

[1]) Jfr. Loening S. 27 ff., Holm S. 11 ff.

[2]) Naar alligevel den sørgelige Tilstand, hvori de franske Bønder var nedsunkne, var en af de vigtigste Aarsager til Revolutionen, skyldtes dette ikke særlig de daværende Jordlejeforhold, men fornemmelig de store Byrder af alle Slags, som hvilede ogsaa paa Selvejerbønderne, og som vistnok tildels var en Arv fra ældre Jordlejeforhold.

[3]) I de sidste gjenindførtes det 1792 for dog atter at hæves noget senere.

[4]) Det første var Tilfældet i Rhinlandene, det sidste i de franske Vasallande (Kongeriget Vestfalen, Bayern o. s. v.), og her paa en forsigtigere Maade.

[5]) Saaledes i Kurhessen og Hannover, hvor det var gjenindført i 1814; i Würtemberg hævedes det 1817, i Mecklenburg 1820.

vedblev at være meget slet i de Lande[1]), hvor man ikke samtidig traf nye Forholdsregler for at sikre den fattige og afhængige Jordlejer. Det var Frankrige, som her gik i Spidsen fra 1789, men paa den sædvanlige revolutionære Maade, ved Konfiskation af store Godser, Massesalg til Selvejendom og Ophævelse af Hoveri og andre Grundbyrder uden Erstatning. Medens Selvejendom som Følge heraf er bleven langt mere udbredt, er der dog fremdeles en stor Mængde Forpagtere, idet Brugene gjennemsnitlig er smaa, men Tilstanden desuagtet skildres som tilfredsstillende. Lovgivningens ikke meget udførlige Regler for Jordleje (*bail à ferme*) er for det meste deklaratoriske; jfr. *code civil* art. 1763—78 og de fælles Regler for al Leje af fast Gods i art. 1714—51.

Endnu langt mærkeligere er den Forandring, som er skeet i Tyskland. Med den preussiske Regjering i Spidsen har man her fra 1810[2]) foretaget en storartet fredelig Overgang fra Leje til Selvejendom, og især fra 1848 blev dette efterfulgt af en Række Love, som ophævede en Mængde Baand, der var levnede fra det ældre Afhængighedsforhold, og som hjemlede Afløsning af Grundbyrderne, ligesom Stiftelse af lignende Forhold for Fremtiden blev forbudt[3]). Jordleje spiller nu i Tyskland forholdsvis en liden Rolle, idet den allerstørste Del af Jorden drives for Ejerens egen Regning, ogsaa paa de store Godser.

Ganske modsat er Forholdet i England. Medens der her fra Middelaldrens senere Del var fremvoxet en talrig Klasse Selvejerbønder, er fra det 17de Aarhundrede den største Del af Jorden samlet paa forholdsvis meget faa Hænder — hvilket i endnu højere Grad er Tilfældet i Skotland —

---

[1]) Saaledes i Polen, hvor Napoleon hævede Livegenskabet 1807, og Østersøprovinserne, hvor det hævedes 1819 efterat være væsentlig formildet 1802—4.

[2]) En preussisk Lov af 1811 tillagde alle Besiddere af Bondegaarde paa Privatgodser fri Ejendomsret dertil — mod, at Godsejerne beholdt dels $^1/_3$, dels $^1/_2$ af Gaarden til fuld Ejendom eller fik en tilsvarende Erstatningssum; jfr. Loening S. 32.

[3]) Jfr. Stobbe II. 473 ff., 485, 492—3.

og næsten al Jord er bortforpagtet; ogsaa de enkelte Forpagtningsbrug er gjennemsnitlig langt større end i andre Lande. Lovgivningen om Jordleje er kun deklaratorisk; den vigtigste Lov er Forpagtningsloven af 25 August 1883 [1]) hvilken især indeholder interessante og udførlige Regler om Erstatningen for Jordforbedring.

I Irland, hvor siden Øens fuldstændige Erobring af Englænderne i det 16de Aarhundrede Jorden for det meste ejes af store Godsbesiddere ligesom i Storbritannien, bruges den for Størstedelen af en Mængde Smaaforpagtere, hvis Brug er langt mindre end de engelske, og hvis Tilstand indtil den seneste Tid har været sørgelig. Fra 1848 er deres Kaar blevne væsentlig forbedrede ved Masseudvandring og ved Lovgivningens kraftige Indskriden. Mærkeligst er her Landboloven af 1881 [2]), som er bygget paa den ved den irske Forpagterlov af 1870 [3]) stadfæstede og videre udviklede »Ulster-Forpagter-Sædvane« (*Ulster-tenant-right-custom*). Disse interessante Forhold ligger imidlertid for fjernt fra denne Fremstillings Øjemed til, at man kan gaa nærmere ind derpaa.

§ 26.

Den danske Jordleje-Lovgivnings Historie.

Medens den svenske Jordleje-Lovgivning [4]) her væsentlig kun har den Interesse, at den ligesom den norske i det hele har holdt sig klar af alt, hvad der kunde krænke den personlige Frihed, er det nødvendigt at dvæle udførligere ved den danske Retstilstands Udvikling, da den har havt en ikke ringe Indflydelse paa den norske, og denne desuden herved vinder i Belysning:

---

[1]) Den hæver den tidligere L. 13 Aug. 1875, som findes oversat i det S. 190 nævnte Skrift S. 190—204. Ogsaa for Skotland er en lignende Lov af 25 Aug. 1883.

[2]) Oversat sammesteds S. 205—48. [3]) Jfr. sammesteds S. 171—89.

[4]) Jfr. Wahlberg om lega af jord å landet enligt svensk civilrätt (1870); særlig for Middelaldren se v. Amira altschwedisches Obligationenrecht S. 610—28; for den nuværende Ret nordisk Obligationsret S. 268—74.

I. Paa de danske Landskabsloves Tid[1]), altsaa i første Halvdel af 13de Aarhundrede, sees «Landboen» i Almindelighed alene at have fæstet Gaarden paa et Aar eller rettere paa Opsigelse; Forholdet synes dog i Regelen at være stiltiende fornyet gjennem længere Tid, og det sædvanlige blev endog vistnok allerede inden Middelaldrens Slutning, at Landboen eller Fæstebonden, som han allerede nu ofte kaldtes, blev siddende paa Livstid, om det end er vanskeligt at finde afgjørende Bevis for, at Fæstekontrakten blev udtrykkelig indgaaet for saadan Tid eller endog for et længere Aaremaal[2]). Retstilstanden var dog selvfølgelig fremdeles meget usikker. Christian II, der som bekjendt i det hele tog sig af Bondestanden, søgte da at hjælpe herpaa ved at paabyde i «geistlige Lov» c. 101, at enhver Landbo, saavel paa private som Kronens Gaarde, skulde have «Forord med den, som han fæster samme Gaard af, hvorlænge han den beholde skal», i 10—12 Aar, længere eller kortere, eftersom de kunde forenes om, og i denne Tid kunde Bonden ej udvises, uden i Tilfælde af Misligholdelse; ligesaa gav han Exemplet paa Livsfæste og Arvefæste ved Krongodset. Hermed var Stødet givet[3]) til den lange Række af præceptoriske Forskrifter, hvori de danske Konger tog sig af Fæstebønderne ligeoverfor de mægtige Jorddrotter. Af størst Vigtighed var her Fredrik I.s Forordning af 14de Maj 1523, som forbød at fordrive nogen Fæstebonde, saalænge han forbedrer sin Gaard og forøvrigt opfylder alle sine Forpligtelser. Herved var i Virkeligheden Livsfæste eller ialfald livsvarig Brugsret indført som ufravigeligt, og dette stadfæstedes ved et lignende, noget udførligere Bud i Christian

---

[1]) Om den danske Jordleje før Lovbogen se Kolderup Rosenvinges Retshistorie §§ 150—151, J. E. Larsens saml. Sk. I. 1. 492—9, Stemann Retshist. S. 533—4, samt især Johannes Steenstrup «nogle Undersøgelser om Fæstebondens Retsforhold i ældre Tid» i dansk hist. Tidsskr. 5 R. VI. (1886—7) 655—714, jfr. ogsaa hans førnævnte Afhandl. om Vornedskabet sammesteds, samt hans populære Skrift: «den danske Bonde og Friheden» (1888), hvilket gaar ned til Slutningen af forrige Aarhundrede.

[2]) Steenstrup l. c. S. 662—3, 672.

[3]) «Geistlige Lov» blev sandsynligvis aldrig mere end et Udkast.

III's Reces 1551 c. 9, der gjennem Koldingske Reces c. 42 er gaaet over i Christian V's D. L. 3. 13. 1. Kold. Reces c. 43 tilsikrede Enken Ret til nyt Fæste; Fredrik II's Fdn. 23 Okt. 1565 udstrakte paa Krongods Livsfæste ogsaa til Enken, saalænge hun i ugift Stand forbliver, hvilken Regel D. L. 3. 13. 4 udvidede til alt Fæstegods, ligesom den gav hendes senere Mand Ret til nyt Fæste. Medens Jorddrotten tidligere havde fuld Frihed til at inddrage fæsteledigt Gods under Hovedgaarden eller sammenlægge det med andre Bondegaarde, indførte Fdn. 28 Januar 1682 forsaavidt Fæstetvang, som den forbød Inddragning under Herregaarden; Fdn. 6 Juni 1769 bød altid at skaffe ny Fæster paa ledige Gaarde. Livsfæsteretten, som i sig selv ikke var uomtvistelig udtrykt i Loven [1]), var imidlertid gjort meget usikker derved, at den var ganske afhængig af, at Fæstebonden nøjagtig opfyldte sine Forpligtelser (jfr. D. L. 3. 13. 1 og 2). Disse var nemlig mange og tildels ubestemte. Først maatte han betale en Indfæstningssum (Stedsmaal), der blev sædvanlig fra Livsfæstets Indførelse, og hvis Størrelse ganske var Kontraktsfriheden overladt. Dernæst maatte han i «tilbørlig Tid» betale de forskjellige Slags aarlige Afgifter, hvilke holdt sig væsentlig uforandrede Mand efter Mand (jfr. D. L. 3. 13. 14). Heraf var den vigtigste «Landgilden», der tidlig blev brugt som en Art Matrikulskyld til Skatteberegning og derfor allerede i 16de Aarhundrede var bleven en uforanderlig Afgift, som alene kunde forhøjes eller nedsættes efter Kommissariers Skjøn [2]). Endvidere maatte næsten enhver Fæstebonde forrette Arbeide paa Herregaarden, eller «Hoveri» [3]). Ogsaa dette saavelsom «Gjesteriet» kunde alene kræves overensstemmende med gammel Sædvane [4]); men det laa i Forholdets Natur, at der netop her var Plads for megen Vilkaarlighed, og under de slette økonomiske Forhold

---

1) Jfr. Gram S. 188—9. 2) Steenstrup S. 680 ff., 701 ff.

3) Af «Hovgaarden» eller «Hov», der ogsaa brugtes som Navn paa Herregaarden; ældre Navne var «Inne», «Dagsværk», «Ægt», senere »Hovning«, »Hovarbeide»; jfr. Steenstrup dansk hist. Tidsskr. 5 R.: VI. 401.

4) Steenstrup l. c. S. 709—10.

i det 17de Aarhundrede blev det ogsaa stærkt forøget[1]; Lovbogen indeholdt heller intet Værn mod dets Fremvæxt. Endelig maatte Bonden, om han vilde være sikker paa Livsfæstet, forbedre Jorden (jfr. L. 3. 13. 1, 18 og 19) — hvilket, da i Almindelighed ingen Synsforretning optoges ved Tiltrædelsen, gav Anledning til mange vilkaarlige Fordrivelser[2] — og, hvad der især maa mærkes, være Husbonden og hans Fuldmægtig «hørig og lydig». Disse Udtryk, der lige fra Christian II's og Fredrik I's ovennævnte Lovbud gjenfindes i D. L. 3. 13. 1, er naturligvis en ukritisk Efterligning af tyske Begreber, der ialfald kun delvis — nemlig ved de Godser, hvor Jorddrotten ogsaa var Øvrighed — passede paa danske Forhold; men om end ingen egentlig «Hørighed» i tysk Forstand herved kunde indføres, er det dog klart, at et saadant Lovbud fristede til megen Vilkaarlighed fra Jorddrottens Side, der atter fremkaldte urimelige Fordrivelser fra Gaarden og navnlig gjennem det udstrakte Hoveri bidrog til i det 17de Aarhundrede at gjøre Fæstebønderne til Tyende, hvorpaa endog Hustugt og forskjellige andre aldeles vilkaarlige Straffe uden Lovmaal og Dom kunde anvendes af Jorddrotten[3].

II. I en Del af Danmark, den sjællandske Lovs Omraade (Sjælland, Lolland, Falster og Møen) havde der imidlertid allerede før Middelaldrens Slutning endog udviklet sig en Art af virkelig personlig Ufrihed for Jordlejerne, nemlig det bekjendte Vornedskab[4]). Den ældre Mening, at dette havde udviklet sig af Trællevæsnet, er forladt, da det nu er sikkert,

---

[1]) Steenstrup den danske Bonde og Friheden S. 113 ff.; Gram S. 209.

[2]) Jfr. Brorson til Lovens 3dje Bog I 334.

[3]) Steenstrup den danske Bonde og Friheden S. 119 ff., jfr. ogsaa Reskr. 11 Dcbr. 1688, Gram S. 171.

[4]) *Varthnæth* af varthæ (oldn. varða): Beskyttelse, Værn. Jfr. nu herom især Steenstrups ovennævnte Afh. «Vornedskabet hos den dankse Bonde» i dansk hist. Tidsskr. 5 R. VI. 389—462, hvor mange Overdrivelser hos tidligere Forfattere er berigtigede, men hvor, ligesom i Forf.s andre Afhandlinger, Retstilstanden i hine ældre Dage maaske stundom sees lidt vel lys.

at det først opstod længe efter dettes fuldstændige Ophør[1]. Sandsynligst er det, at Institutionen skyldes, foruden den almindelige Trang til Beskyttelse ved en «Husbonde», som udmærker hine urolige Tider, især lignende Aarsager som senere Stavnsbaandets og Livegenskabets Fremvæxt i de nærliggende tyske Østersølande. Eftervirkningen af den sorte Død og de samtidige krigerske Tilstande frembragte ogsaa i det frugtbare Danmark megen Ødejord og Mangel paa Arbeidskraft. Og dette synes at have fremkaldt fælles Anstrengelser, maaske endog Overenskomster, blandt Jorddrotterne for at holde Fæstebønderne ved Godset[2]. Sikkert kan Vornedskabet først paavises i Midten af 15de Aarhundrede[3]. Det hvilede væsentlig paa Sædvane eller lokale Vedtægter indtil Christian V's D. L. 3. 14 og enkelte noget tidligere Love. Vornedretten praktiseredes derfor ogsaa noget forskjellig; men dens gjennemsnitlige Indhold[4]) er følgende:

Alle Jordlejeres Sønner[5] blev ved Fødselen vornede til den Grund, hvor Forældrene da var bosatte (jfr. L. 3. 14. 4 og 5, jfr. dog 12); de var herigjennem forpligtede til ikke uden Jorddrottens Samtykke at forlade Godset, for at de nemlig som Mænd skulde være tilstede og til Leje overtage hvilkensomhelst ledig Gaard, han tildelte dem[6], og denne Gaard var de da for sin Livstid saavel forpligtede som berettigede til at bruge (3. 14. 1). Forlod den Vornede ulovlig Godset, kunde han vindiceres («deles til Stavns»). Vornedretten kunde

---

1) Jfr. Steenstrup l. c. S. 395 fl.

2) Jfr. Steenstrup S. 365 ff., 380 ff. At dette alene i det nævnte Landomraade har ledet saa vidt som til Vornedskabet, forklares af Steenstrup S. 381 og 406 derved, at paa disse Øer Adelen havde lettere for at holde sammen. Dette synes dog ikke tilstrækkeligt, da Fyen og andre Øer jo ikke frembyder et større Omraade. Maaske har der i det sjællandske Lovomraade været forholdsvis mest Ødejord (jfr. Steenstrup S. 437 fl.), eller Adelen har her været overmægtigere, jfr. Larsen I. 1. 341.

3) Steenstrup S. 368 ff. 4) Jfr. Steenstrup S. 411 ff.

5) Kvinder var ikke vornede; de blev saaledes heller ikke vornede ved Ægteskabet, og Enken kunde forlade Stedet.

6) Negtede han dette, kunde han i ældre Tid dømmes fredløs; men dette afskaffedes af Christian IV i 1620; Steenstrup S. 425 ff.

afhændes sammen med Grunden (L. 3. 14. 1); men det Misbrug at sælge ledige Vornede til andre Jorddrotter uden Forbindelse med Grunden[1]), hvilket til sine Tider var temmelig almindeligt, og som allerede forgjæves var forbudt af Christian II, blev afskaffet ved D. L. 3. 14. 9. Vornedskabet ophørte især ved Frigivelse, med eller uden Vederlag (3. 14. 8, hvorefter Fribrevet skulde thinglyses ved Hjemthinget), ved et Slags Frihævdelse — nemlig at være Borger i en Kjøbstad utiltalt i 10 Aar (3. 14. 13) — samt ved Præskription, idet den Vornede ved at have været bosat andetsteds paa Landet utiltalt i 20 Aar var «fri for sin Fødestavn» (3. 14. 14). Vornedskabet bestod altsaa væsentlig i et Stavnsbaand med dertil hørende Forpligtelse til at overtage hvilkensomhelst Gaard paa Godset. Forøvrigt var den Vornede personlig fri, og selv Stavnsbaandet føltes for andre end Fæstebønder langt mindre trykkende[2]), end man nu skulde tro, da det i Almindelighed var let at faa Jorddrottens Samtykke til Flytning mod en liden Afgift (Forlovspenge), og der saaes meget gjennem Fingre med, at den Vornede paa egen Haand forlod Egnen.

III. I det øvrige Danmark var Jordlejeren egentlig ikke stavnsbunden; Livsfæstet var for ham en Ret, ingen Pligt. Men hans Adgang til at forlade Gaarden var dog langtfra ubunden. Foruden at han maatte have opsagt paa lovlig Maade, skulde han have gjort ordentlig Rede for alle sine Forpligtelser, før han flyttede. Og dette overholdtes med stor Strenghed; saavel fra det 17de som fra de foregaaende Aarhundreder har man mange Exempler paa, at endog Fæstebønder, som ved Krigen var blevne nødte til i Utide at forlade Gaarden, længe efter tilpligtedes at vende tilbage, og dette skete tildels i Former, der smager ligefrem af Vindikation[3]). Det kunde vanskelig undgaaes, at der herigjennem faktisk, om end ej retslig, gjordes et væsentligt Skaar i den personlige Frihed[4]). Ved Fdn. om Jordegods i Danmark 28 Januar 1682 § 17 blev det endog under Trusel med Straf-

[1]) Jfr. Steenstrup S. 421 ff. [2]) Jfr. Steenstrup S. 424.
[3]) Jfr. Steenstrup S. 357 ff. [4]) Jfr. J. E. Larsen I. 1. 341.

arbeide forbudt en Fæstebonde eller hans Enke at opsige eller flytte fra Gaarden, saalænge Husbonden agtede dem gode nok, og han ej paa sin Side misligholdt sine Forpligtelser. Denne Forordning skulde jo egentlig være at anse som hævet ved Christian V's D. L.[1]). Men under den Uklarhed, der gjennem hele det 18de Aarhundrede raadede om det Tidspunkt, fra hvilket Lovbogen hævede ældre Love[2]), er det ikke usandsynligt, at den kan have været praktiseret[3]). I hvert Fald kræver D. L. 3. 13. 7, for at Fæstebonden skal kunne lovlig opsige — hvorved meget vidtløftige Former maatte iagttages — og derefter fraflytte Gaarden, at han beviser dertil at have «skjellig Aarsag», foruden at han «til foreskreven Tid retter for sig med Landgilden» og alle andre Forpligtelser; i andet Fald straffedes han som Rømningsmand. Og denne Artikel, som nu fortolkes paa mildeste Maade, har vistnok i forrige Aarhundrede været langt strengere anvendt[4]).

IV. Fredrik IV tog ved Fdn. 21 Febr. 1702 det for sin Tid store Skridt at ophæve Vornedskabet for alle, der var eller blev fødte siden hans Thronbestigelse (25 August 1699), ligesom han for de ældre Vornede — hvoraf der altsaa formodentlig levede mange til langt ud i Aarhundredet — formildede Vornedskabet og navnlig aabnede en meget lettere Adgang til at blive det ganske fri[5]).

---

1) Jfr. Gram S. 244, hvor der forøvrigt antages, at Fdn. kun gjaldt Vornede. At denne indskrænkende Fortolkning er urigtig, fremgaar saameget mere deraf, at Budet ogsaa gjelder Enken, der som ovennævnt aldeles ikke var vornet.

2) Jfr. Aubert Retskilder I. 198, Scheel Privatr. alm. Del I. 48 ff.

3) Brorson til Lovens 3dje Bog I. 350 anser den fremdeles gjeldende efter Lovbogen, om han end, under Tvivl, ogsaa fortolker den som kun vedkommende Vornede.

4) Jfr. J. Lassen S. 82, Gram S. 244 med Hesselberg S. 33 og Brorson l. c. 354. Jfr. ogsaa Fdn. om Vornedskabet 21 Febr. 1702 No. IV.

5) Jfr. om denne Forordnings Tilblivelse Steenstrup l. c. S. 454 ff. Allerede Christian II synes at have paabudt Vornedskabets Ophævelse; men dette blev ialfald strax omgjort af hans Eftermand, jfr. Steenstrup S. 441—2. Om Christian IV's Forsøg paa at indskrænke Vornedskabet se l. c. S. 444 ff. Efter Ene-

V. Uheldigvis blev Fæstebøndernes og deres mandlige Afkoms Frihed atter ganske væsentlig indskrænket ved Indførelsen af det i snevrere Forstand saakaldte »Stavnsbaand« gjennem Christian VI's[1]) Forordning af 4 Febr. 1733 § 18, hvorved det forbødes enhver Bondekarl mellem 14 og 36 Aar at »give sig bort fra det Gods, hvor han er født, saalænge hans Husbonde kan skaffe ham Tjeneste.« Og dette udvidedes ved Fdn. 13 April 1764 § 2, hvorefter »Proprietærernes Ret« skulde begynde med det fyldte 4de Aar og vedvare til det 40de. Det fremgaar allerede heraf, at »Stavnsbaandet» — der egentlig var indført i offentlig Interesse, fordi Værnepligten ligesom i Norge gjennem Lægdsinddelingen var knyttet til Jorden — ogsaa opfattedes som en personlig Ret for Jorddrotterne over Fæstebønderne og deres mandlige Afkom, idet det var væsentlig dem, som havde at stille Soldaterne. Dette var saameget klarere af Fdn. 1 Juli 1746, der paa Grund af den ved Kvægpesten opstaaede Nød bl. a. i § 2 bød, at »ingen Landsoldat maa sig andetsteds nedsætte end paa det Gods, hvorfra han er udskrevet og hvor han er pligtig Gaard at antage.« Og i Virkeligheden føltes Stavnsbaandet ogsaa i privatretslig Henseende som en stor Indskrænkning i den personlige Frihed, der, om den end ikke opstod ved selve Fødselen, dog var langt mere trykkende end Vornedskabet, fordi den gjaldt i hele Danmark.

---

vældets Indførelse fremkom forskjellige Forslag om dets Ophævelse, hvilke dog ikke ledede til noget andet end Formildelsen i Christian V's D. L.; jfr. Oplysningen hos Steenstrup S. 450—2. Forøvrigt forberedte dog ogsaa Christian V paa flere Maader den kort efter hans Død skete Reform (l. c. 452—3).

[1]) Den Opfattelse, som ligefra Stampe har været den herskende, at „Stavnsbaandet" indførtes ved Fredrik IV's Oprettelse af Landmilitsen 1701 eller ialfald ved hans Fdn. om samme af 8 Febr. 1724, har nu vist sig ikke at holde Prøve, da der herved kun var paalagt de danske Soldater lignende Indskrænkninger i Flytningsfriheden under Værnepligtstiden som de, der fandtes i Norge (jfr. især norsk Fdn. 28 Febr. 1705 § 14), om end de danske Godsejere ofte misbrugte disse Indskrænkninger i egen Interesse. Se herom E. Holm Afh. i (dansk) hist. Tidsskr. 5 R. IV. 529—619: „Fredrik IV's Landmilits og dens Indflydelse paa Bondestandens Kaar i Danmark", især S. 561, 592 ff., 614 ff.

Skjønt bedre end de Livegnes i mange tyske Lande var da den danske Fæstebondes Retstilstand gjennem Størstedelen af det 18de Aarhundrede sørgelig nok[1]), og dette havde en saameget større Betydning for det hele Folk, som Selvejendom blandt Bønderne efterhaanden var bleven meget indskrænket.

VI. Imidlertid blev Danmark ogsaa et af de Lande, hvor Jordlejernes Ufrihed i nyere Tid allerførst blev afskaffet. Dette skete nemlig ved Fdn. 20 Juni 1788 om »Stavnsbaandets Løsning fra Godserne for Bondestandens Mandkjøn i Danmark«[2]), hvorved Stavnsbaandet ganske hævedes fra 1 Januar 1800, for visse Aldersklasser allerede strax eller efter en ganske kort Frist. Denne store Reform ledsagedes af en Række andre vigtige Love, navnlig Fdn. 8 Juni 1787 »ang. Rettigheder og Pligter, som bør have Sted mellem Jorddrotter og Fæstebønder i Danmark ved Fæstegaardes Til- og Fratrædelse m. v.,« hvilken vistnok indskjærpede Pligten til »Hørighed og Lydighed«, men dog førte denne tilbage inden sine naturlige Grænser, afskaffede de gamle vilkaarlige Straffe og i det hele forbedrede Fæstebondens Stilling, navnlig ved at indføre Synsforretninger ved Gaardens Tiltrædelse — Fdn. 16 Januar 1789, der efter Forbillede af den norske Fdn. 18 Okt. 1780[3]) indskrænkede husvilde Jorddrotters Ret ifølge D. L. 3. 13. 3, jfr. N. L. 3. 13. 1, til at fordrive Fæsteren, — Fdn. 25 Marts 1791, der ordnede Hoveriets Udførelse og stærkt indskrænkede Retten til Hustugt (ligeoverfor Fæsteren selv og Hustru afskaffedes den ganske, jfr. § 13) — og 6 Decbr. 1799, om Afskaffelse af alt ubestemt Hoveri og nær-

---

[1]) Jfr. nærmere E. Holm Danmark-Norges indre Historie 1660—1720, I. Kap. 6, samme om Kampen for Landboreformerne S. 20 ff., Steenstrup den danske Bonde og Friheden.

[2]) I Hertugdømmerne hævedes Livegenskabet, efterat være formildet ved en Række Love, ganske fra 1 Januar 1805.

[3]) Man kan her erindre, at Nordmanden Christian Colbjørnsen havde en væsentlig Andel i den store danske Landboreform (jfr. E. Holm Kampen om Landboreformerne S. 131 ff.), og at denne havde en stærk Støtte i de norske Leilændingers forholdsvis gunstige Stilling (jfr. l. c. S. 136—7).

mere Bestemmelser af det gjeldende. Ligeledes er der i dette Aarhundrede, navnlig ved Fdn. 9 Marts 1838 og L. 19 Febr. 1861, foretaget vigtige Forbedringer i Fæstebøndernes Stilling, ligesom der er gjort meget fra Statens Side for at lette Overgang til Selvejendom, hvilken nu ogsaa er langt mere udbredt i Danmark end for 100 Aar siden.

Særeget for den nugjeldende danske Jordleje-Lovgivning er, at den i vid Udstrækning er præceptorisk. Ligesom der for Jorddrottens Vedkommende er Fæstetvang ved de allerfleste »Bøndergaarde«, ialfald naar de ikke i 20 Aar har været Selvejendom, maa disse bortlejes gjennem Livsfæste, — der i Almindelighed sker mod Indfæstningssum — hvorhos Fæstet ikke forbrydes uden i visse lovbestemte Tilfælde; af andre ufravigelige Regler maa navnlig mærkes, at der ej kan paalægges Gaarde, der er blevne frie for Hoveri, noget nyt saadant. »Herighed og Lydighed» har tabt sin Betydning udenfor Hoveriet og de Tilfælde, hvor Jorddrotten fremdeles har Øvrighedsmagt[1]).

Den almindelige danske Fæste-Lovgivning omfatter kun »Gaarde«, ikke »Huse«, hvorved ikke blot forstaaes Huse uden Jord, men ogsaa særskilte Matrikulnumere paa mindre end 1 Tønde Hartkorn. med tilhørende Boliger. Disse har Ejeren Valget mellem at undergive Livsfæste og at bortleje paa Aaremaal eller Opsigelse. Fdn. 27 Maj 1848, der søger at fremme Livsfæstet ogsaa her, har i det hele gjort Forholdet mere ligt Gaardleje og indskrænket Kontraktsfriheden bl. a. ved at forbyde Overtagelse af Arbeidspligt[2]). Forskjellige fra de egentlige »Husmænd« er i Danmark »Tjeneste-Husmænd«, som ligner vore »jordløse Husmænd«, men staar Tyendet endnu nærmere, idet Husets Brug alene er overladt som Løn for Tjeneste[3]) og bortfalder sammen med denne.

---

[1]) Jfr. Gram S. 171. Se ellers om den nugjeldende danske Lovgivning Gram II. 2. 167—264, Nordisk Obligationsret S. 226—39.

[2]) Jfr. Gram S. 264 ff., Nordisk Obl. S. 241 ff.

[3]) Jfr. Gram S. 281—2.

§ 27.

De norske Leilændinger. Deres Retshistorie.

I. Skjønt ikke paa langt nær saa overvejende som i de fleste andre Lande har dog Jordlejerne ogsaa i Norge altid været talrige nok til, at den dem vedkommende Lovgivning har faaet stor Indflydelse paa de norske Bønders nuværende Kaar og derfor er af megen Betydning for det hele Folk.

Allerede i den ældste historiske Tid antages Flertallet af Landets Gaardbrugere at have været Leilændinger[1]). Dette Forhold tiltog stærkt i Middelaldrens senere Del, navnlig paa Grund af Kirkens mange Erhvervelser, og endmere i det 16de og den første Del af det 17de Aarhundrede ved Krongodsets stærke Forøgelse og den fortsatte Dannelse af store Adelsgodser, saa at man endog har beregnet, at kort før Enevoldsmagtens Indførelse brugtes mindst $^3/_5$ af Landets Jord ved Leilændinger[2]). Senere begyndte Krongodset at sælges og de fleste ældre Adelsgodser at splittes, i saa stor Udstrækning, at Selvejerne antages allerede inden Aarhundredets Slutning at være komne i afgjort Flertal. Dette Forhold tiltog endmere efter Fredrik IV's Salg af Kirkerne med underliggende Gaarde og adskilligt andet offentligt Gods, saa at Selvejerne beregnes at have i Midten af forrige Aarhundrede været henimod dobbelt saa mange som Leilændingerne. I de følgende to Menneskealdre skred Udviklingen derimod ikke saa stærkt fremad. I 1820 antoges omtrent 30 pCt. eller ca. 70,000 Skylddaler af Jordegodset — dog Embedsgaarde iberegnede — at have været bortlejet; heraf var atter $^1/_3$, eller 10 pCt. af det samlede Jordegods, beneficeret[3]). L. 20 Aug. 1821 om Salg af dette og andet offentligt Gods medførte efter-

---

1) Jfr. Brandt I. 285; Munch Norske Folks Historie IV. 2. 666.

2) Se J. E. Sars »Norge under Foreningen med Danmark« i Nord. Univ. Tidskr. VI. 3. 386 ff., hvor der antages i 1658 udenfor Nordland og Finmarken at have været noget over 11,000 selvejende Jordbrugere og 25—30,000 Leilændinger. Jfr. ogsaa Schweigaard Norges Statistik S. 55—56.

3) Jfr. Tabeller vedk. de faste Ejendomme 1865—70 (Norges off. Stat. C. No. 11 p. XX. ff.) og Schweigaard Statistik S. 54 ff.

haanden en saa stor Overgang til Selvejendom, at allerede i 1870 antoges kun 10 pCt. eller ca. 25,000 Skylddaler af alt Landets Jordegods at være bortlejet, deraf ca. 20,000 Skd. udgjørende selvstændige Brug[1]), og i 1875 regnedes af selvstændige Jordbrugere ca. 101,000 som Selvejere og kun 13,000 som Lejere. Ogsaa senere er adskilligt, især privat, Jordegods solgt[2]), og i den nærmeste Fremtid vil formodentlig Lejegodset blive yderligere formindsket paa Grund af L. 23 Juni 1888, der tillader Stamhus-Besiddere (§ 1 ff.) og offentlige Stiftelser, som hidtil ved Gavebreves eller andre Bestemmelsers Forbud har været hindrede fra Afhændelse (§ 12 jfr. § 13), at foretage denne. Det vil formodentlig snart kun udgjøre $^1/_{20}$ af al Landets Jord. Jordleje-Lovgivningen, forsaavidt angaar andre end Husmændene, har derfor i senere Tid i høj Grad tabt sin praktiske Betydning.

II. De norske Jordlejere har saa langt tilbage, som man ejer sikker historisk Kundskab[3]), altid været personlig frie

---

[1]) Husmandspladse er her ikke iberegnede i disse Tal, men derimod Embedsgaarde, hvilke før Reduktionen udgjorde henved 5000 Skylddaler, jfr. de nævnte Tabeller. Fordelingen var høist forskjellig, idet Lejegodset i Nordlands Amt udgjorde nær Halvdelen, i Tromsø Amt en Fjerdedel af Amtets Matrikulskyld, medens det i andre Amter, f. Ex. især Lister og Mandal og dernæst de oplandske Amter, var næsten forsvindende.

[2]) Leilændings-Kommissionens Hovedindst. S. 30—32 opgiver det private samt det offentlige Stiftelser tilhørende Jordegods, som i 1880 var Gjenstand for stadig Bortleje, til 7900 Brug med en revideret Skyld af 10,700 Daler, hvoraf vel 5000 med Skyld 6—7000 D. under »Godser«. Hertil maa altsaa lægges Statens, Oplysningsvæsnets Fonds, Nordlandske Kirke- og Skolefonds Gods, Enkesæder, overtallige Chefsgaarde o. desl., hvilket i 1875 udgjorde 2000 Skylddaler. Tilsammen skulde altsaa efter dette Lejegodset (udenfor bortlejede Embedsgaarde) i 1880 udgjøre henved 13,000 Skylddl. eller ca. $^1/_{18}$ af Landets Jord. Jfr. hermed Komm. Indst. ang. Leilændingsgods tilhørende Stamgodse (Storth.forh. 1888) S. 1 og Oth. Prop. 1888 No. 10 S. 7.

[3]) Om den herhen hørende Lovgivnings Historie maa især henvises til Fr. Brandt Forel. over den norske Retshistorie §§ 41 og 42 (I. 285—309) for Tiden indtil Lovbogen, samt til Leilændings-Kommissionens Hovedindstilling S. 1—28, der gaar helt til nyeste Tid og for de sidste 3 Aarhundreder er bygget paa selvstændige Undersøgelser.

og i det hele nydt en, sammenlignet med andre Folks Jordlejere, særdeles gunstig Tilstand. De Spirer til et Livegenskab, som ogsaa her, omend i ringere Grad, fandtes i ufrie og halvfrie Klasser, uddøde ialfald meget tidlig[1]), og i de senere, for Jordlejernes Frihed farligste, Aarhundreder fandt de en kraftig Støtte i Lovgivningen, ligesom Samfundsforholdene jo heller aldrig her var saa gunstige for Jorddrotternes Overmagt som i de fleste andre Lande.

III. Allerede Gulathings- og Frostathingslovene viser et meget udviklet Jordlejeforhold. Det var Parternes Kontraktsfrihed fuldstændig overladt; men Lovene indeholder en stor Del deklaratoriske Retsregler, især om Brugsretten, Husene og Fraflyttelsen, hvoraf mange, navnlig fra Frostathingsloven gjennem Magnus Lagabøters Landslov og Christian IV's Norske Lov, gjenfindes i det endnu gjeldende 3dje Bogs 14de

---

[1]) Det sidste Spor af Trællevæsnet forekommer i sidste Halvdel af 12te Aarhundrede, over 100 Aar tidligere end i Danmark; jfr. Brandt I. 77. Saavel denne som alle ældre Forfattere antager, at der kun fandtes Hustrælle, at Trællene i det højeste kun sattes til som Forvaltere (*ármenn*) at drive en af Herrens andre Gaarde, og at saaledes det Forhold, som skildres i Tacitus Germania c. 25 som ejendommeligt for Germanerne — at der overdroges *servi* smaa Jordstykker til Brug mod Afgift — ikke fandtes i Norge. Der kjendes neppe heller noget Vidnesbyrd om et saadant Forhold, idet Erling Skjalgssons Overladelse af Agerland til Trællene, som omtales i Snorres Olaf den helliges Saga c. 22, jfr. c. 123, nærmest minder om det Brugsforhold, som omtales i F. L. XIII. 2 og derefter endnu i N. L. 3. 14. 33 (jfr. ovenfor S. 159). Imidlertid var der dog her en Spire, hvoraf Livegenskabet kunde udviklet sig. Og en saadan havde man ialfald i de Frigivne, som ofte blev Leilændinger, ja maaske oprindelig endog udgjorde en væsentlig Del af denne Klasse (jfr. Sars l. c. S. 67, A. E. Eriksen i Nord. Univ. Tidsskr. VII. 3. 58; F. L. XI. 23). Og her maa det erindres, at hverken de Frigivne af højere eller lavere Grad var fuldt personlig frie, idet der hvilede et Slags Stavnsbaand endog paa de første (jfr. Brandt I. 78 ff.; Maurer die Freigelassenen nach altnordischem Rechte i Sitzungsberichte der Münchenerakad. 1878 S. 28 ff.) Imidlertid kunde dog heller ikke et arveligt Livegenskab saa let udvikle sig paa denne Vej, da de højere Frigivnes Efterkommere blev frie — efter G. L. allerede Sønnesønnen, i F. L. dog først Sønnesøns Sønnesøn.

Kapitel af Christian V's N. L.[1]). — Ligesom i andre gamle germaniske Love var Lejetiden ganske kort. Det oprindelige (G. L. 72) synes at have været ligesom i Danmark kun at bortleje (*byggja jörð*, deraf Substantivet *bygsla; bygging* i N. G. L. III. 29; jfr. endnu »bygge Jord« i L. 3. 14. 9) for et Aar ad Gangen (*örð*); men Forholdet blev vistnok gjerne stiltiende fornyet, saaledes at det varede indtil Opsigelse og maaske oftest endog, saalænge begge Parter levede[2]). De ældste Love kjender dog allerede Jordleje paa længere Aaremaal. I dette Tilfælde ophørte dog Forholdet ved den ene Parts Død — dog med Flytningsfrist for Lejeren og ifølge M. L. ogsaa for Arvingerne — ligesom Lejeren (*leiglendingr, landbúi, landsæti*, jfr. N. G. L. III. 29) synes at have kunnet opsige hvert Aar før Jul, men Jorddrotten (*landsdróttinn*) kun, naar han var Boslidsmand og selv vilde bruge Gaarden. Vederlaget, der i Almindelighed kun var en aarlig Afgift i Naturalydelser (*landsleiga, landskyld*), betaltes ved den længere Leje ofte forud for den hele Tid (*forleiga*, jfr. F. L. XIII. 3), hvad der i G. L. 79 endog synes forudsat som Regel. En Slags Indfæstningssum har altsaa været kjendt langt tidligere i Norge end i Danmark og uden Forbindelse med Livsfæste; men den synes at have været væsentlig forskjellig fra senere Tiders Bygselsum deri, at den udgjorde hele Vederlaget. Ved Siden af dette lægger Lovene (G. L. 73, F. L. XIII. 1, 3) ogsaa stor Vægt paa Leilændingens Pligt til Jordens og især Husenes Vedligeholdelse (*ábuð*), hvorhos de indeholdt forskjellige Regler for Brugsmaaden.

IV. Af størst Interesse for Jordleje-Lovgivningens Historie er Forholdene i det mere fremskredne Trøndelagen, da dettes Lov ogsaa her væsentlig blev Grundlaget for den senere Retsudvikling ved at danne den vigtigste Kilde for Magnus Lagabøters Landslov. Frostathingslovens Regler

---

[1]) Blandt de Regler, som ikke naaede saa langt, kan især mærkes: Forskrifterne om Brugsmaaden i G. L. 75 og F. L. XIII. 1, 2, og Jorddrottens Forkjøbsret ifølge M. L. VII. 12 til Leilændingens Korn og Hø.

[2]) Jfr. Brandt I. 286, 288.

synes i det hele at vise, at længere Aaremaal end et Aar her har været det sædvanlige. Navnlig maa her som en særegen Regel af Vigtighed for Lejetiden fremhæves Lovens Bud om, at enhver udenfor Fylket, men inden Lagdømmet boende, som ejer Jord i Fylket, her skal have en Forvalter *(umboðsmaðr*[1]*)* til at føre Tilsyn med og særlig bortleje Jordegodset. Ligesom de romerske Censorer bortlejede det offentlige Jordegods alene for sin Embedstid og heraf det særegne Aaremaal paa et *quinquennium* opstod, fik disse Forvalteres Forretningstid stor Indflydelse paa det norske Aaremaal eller staar ialfald i nærmeste Sammenhæng hermed[2]. Den varede nemlig i det nævnte Forhold i 3 Aar, og Frostathingsloven (XIV. 2 jfr. 1) forbyder da ogsaa enhver Ombudsmand — hvad enten hans Fuldmagt var gjenkaldelig naarsomhelst (saaledes som hvor Jorddrotten boede udenfor Lagdømmet) eller ikke — at bortleje Jord paa længere Tid end 3 Aar *(þrjár arðir)*. Skiftedes imidlertid Forvalter, ophørte ikke Lejemaalet, hvilket derimod skete i Tilfælde af hans som af Jorddrottens Død, dog, som det synes, med en Flytningsfrist (jfr. F. L. XI. 15 og XIV. 2).

V. Magnus Lagabøters Landslov optog da i det væsentlige denne Frostathingslovens Ordning. Den udstrakte saaledes til det hele Land saavel Budet om at holde Forvalter, naar Jorddrotten boede indenfor Lagdømmet, men udenfor det Fylke, hvor Gaarden laa (M. L. VI. 17, jfr. VII. 26) som Forbudet til Forvalterne mod at bortleje Jorden paa længere Tid end 3 Aar (M. L. VII. 1. Naar det nu betænkes, hvor stor Del af Landets Jord allerede i sidste Halvdel

[1]) Jfr. Brandt Retsh. I. 318 ff. Formodentlig er disse Ombudsmænd opstaaede ved Udvikling af de tidligere Aarmænd; jfr. om disse Maurer „Die ármenn des altnorweg. Rechtes", i Sitzungsberichte der Münchenerakademie, 1879 I.

[2]) Det kan nemlig maaske være tvivlsomt, om Lejetidens Begrænsning til 3 Aar er en Følge af Fuldmagtstidens Varighed eller omvendt. For det sidste kan paaberaabes, at Bortlejen og Tilsynet med Lejegodset vel var den vigtigste Forretning, og at Regelen om Lejetid paa 3 Aar forekommer først i F. L. XIV. 2, hvor der ellers nærmest er Tale om gjenkaldelig Fuldmagt fra de udenfor Lagdømmet boende Jorddrotter.

af 13de Aarhundrede var samlet paa Kronens, Kirkens og verdslige Stormænds Hænder, og i hvilken Mængde af Tilfælde Jorddrotterne befandt sig i den oven forklarede Stilling, hvori de maatte have Forvaltere, kan det formodes, at allerede dengang en stor Del af Lejegodset bortfæstedes af saadanne[1]), og da nu det nævnte Forhold stadig udvikledes, er det let forklarligt, at efterhaanden en Lejetid paa 3 Aar blev den sædvanlige overalt i Riget.

Sædvanlig blev imidlertid ogsaa en Fornyelse af Lejeforholdet efter de 3 Aars Ophør. Denne var dog ikke nu ganske stiltiende. Netop ved Jordleje paa et kort Aaremaal der dog er længere end et Aar, viser Erfaring, at der snarere end ved Leje paa Opsigelse danner sig den Sædvane at betale for Fornyelsen[2]). Og i Norge kunde den af en særlig Grund saameget lettere opstaa. Det blev nemlig en fast Forretningsskik, at Forvalterne — og formodentlig ogsaa Jorddrotterne, hvor disse selv forestod Bortlejen — hvert 3dje Aar rejste omkring for at undersøge ved Aaremaalets Udløb, om Leilændingen havde opfyldt sin Aabodspligt[3]). Paa disse Reiser tog de da ind hos Leilændingen, og de krævede efterhaanden som Ret, at han skulde give dem vederlagsfrit Ophold *(skyldveizla)*. Haakon Magnussøns Retterbod for Hadafylke af 1297—8 (N. G. L. III. 29, given i Anledning af et Opløb, der, som det synes, var fremkaldt bl. a. af forskjellige nye Tyngsler for Bønderne, især Leilændingerne) anerkjendte ogsaa denne Ret for andre Jorddrotter — idet den dog afskaffer det Misbrug ogsaa at kræve Veitsle mellem hver Bortleje og formaner til maadeholden Benyttelse deraf — men forbyder Kongens (Hertugens) Lensmænd og Sysselmænd at tynge Kronens Leilændinger dermed eller med andre nye Byrder. Og dette sidste Forbud gjentages endnu i Haakon Magnussøn den yngres Retterbod af 1358 for

---

[1]) At ogsaa Biskopen havde Aarmænd, senere Ombudsmænd, se Maurer l. c.

[2]) Jfr. Stöbbe deutsches Privatrecht II. 463.

[3]) Endnu Reces 1565 art. 6 (Paus II. 347) stadfæster den Skik, at Jorddrotten farer hvert 3dje Aar for at foretage Aabodsskjøn.

Østerdalen (N. G. L. IV. 379). Men længe inden Middelaldrens Slutning er det vistnok blevet sikker Sædvane, at ogsaa Kronens Leilændinger maatte taale »Gjesteri«, idet dette i alle Kongebreve fra 16de Aarhundrede forudsættes som fuldt lovligt. — Den nævnte Retterbod af 1297—8 synes vise, at Jorden »bygges« paany i visse Mellemrum [1]). Det er jo ogsaa rimeligt, at det har været afhængigt af Aabods-Undersøgelsen, om ny Leje blev indvilget. Og da der her selvfølgelig kunde være Rum for megen Vilkaarlighed fra Jorddrottens eller Forvalterens Side, blev det saameget naturligere, at Leilændingen søgte at sikre Fornyelsen ved at kjøbe den med en Kjendelse. Den første Form for denne var sandsynligvis de Stikpenge (*mutur*, *jarðarmutur*) til Forvalterne, som omtales allerede i M. L. VII. 7, og som det strengt forbydes disse at tage [2]).

Den sidste Halvdel af 13de Aarhundrede tilhører en anden Regel, som blev af maaske endnu større Indflydelse paa Jordlejeforholdet. Landskylden blev nemlig allerede dengang et Slags Matrikul eller Skattemaalestok, idet Ledingen under Magnus Lagabøter gik over til en reel Skat, der i Begyndelsen aarligen udlignedes paa Landskylden, men allerede tidlig i det næste Aarhundrede synes at være bleven en fast Afgift, som kun vexlede sammen med Landskyldens Forandringer. Den naturlige Følge heraf var den, at Landskylden selv efterhaanden blev en i Regelen uforanderlig Afgift, idet Jorddrotterne ugjerne gjennem dens Forhøjelse forøgede Ledin-

[1]) Jfr. dog Brandt I. 298, som opfatter dette anderledes. Naar der tales om regelmæssige Reiser for at „bygge" Gaardene, synes det dog rimeligst, at hermed sigtes til de stadig tilbagevendende Reiser ved Aaremaalets Ende og ikke til de formentlig sjeldnere Reiser for at bortleje en ledig Gaard.

[2]) Det synes rimeligere, at disse *jarðarmutur* har været et Slags Tredjeaarstage end en Bygselsum, som Brandt I. 297—8 mener, siden de omtales som brugelige allerede i Magnus Lagabøters Landslov, da det Forhold, som fremkaldte en Bygselsum (jfr. nedenfor), endnu ej var udviklet. Lovbudene i 16de Aarhundrede er vistnok uklare i sin Omtale af »Jordemuder« (jfr. Brandt I. 301—2), men synes dog ogsaa nærmest at vise, at disse betaltes ved Fæstets Fornyelse.

gen, hvilket, uagtet denne vel i Almindelighed udrededes af Leilændingen, dog middelbart noget formindskede de jorddrotlige Indtægter. Ogsaa denne Omstændighed maatte indvirke stærkt paa Lejeforholdet. Skjønt det vel maa antages, at der i hine Tider ikke foretoges saa store Forbedringer, og at Jordpriserne ikke steg synderlig raskt — især efter den sorte Død i Midten af 14de Aarhundrede — er det dog en Selvfølge, at der maatte idelig opstaa Trang til at forøge Indtægten af Lejegodset, og at denne nu maatte skaffe sig Luft paa anden Maade end ved Forhøjelse af Landskylden[1]). Det ligger da her nær at tænke paa senere Tiders Bygselsum, og det har været antaget, at dens Ydelse allerede gaar tilbage til 13de Aarhundrede[2]). Dette turde dog være tvivlsomt. Hvad der herfor anføres, er nemlig den ovennævnte Rb. 1297—8 i N. G. L. III. 29, der forbyder det Misbrug, som nu i nogen Tid havde indsneget sig, at Jorddrotterne eller deres Forvaltere plagede Almuen meget ved at kræve «*tilgjöf*» af den ved Siden af passende Landskyld og Aabod. *Tilgjöf*, eller Gave udover det egentlig tilkommende, leder dog i denne Sammenhæng Tanken mere hen paa en særskilt Afgift ved hver Fornyelse af Fæstet (altsaa navnlig i Forbindelse med Skyldveitslen) maaske ogsaa ved første Leje, end paa en egentlig Indfæstningssum en Gang for alle[3]). Hvad det nu end har været, slog Skikken at tage *tilgjöf* saa stærke Rødder, at den før nævnte Rb. af 1358 (N. G. L. IV. 379) kun gjentog Forbudet til Lensmænd og Sysselmænd for Krongodsets Vedkommende, men ikke til andre Jorddrotter.

Vi ser altsaa, at allerede i Slutningen af 13de Aarhundrede har Lovgivningen — samtidig med, at den opstiller Kontraktsfrihed

---

[1]) I et Brev af 1293 i D. N. XII No. 16, hvorved Munkelivs Klostergods paa Hvitingsøerne bortlejes til forskjellige, er foruden Landskyld og Aabod som et særeget Vederlag nævnt «Lysehold» til Kirken efter Gaardenes Størrelse.

[2]) Brandt I. 297 ff.

[3]) I Reces 1548 (Paus S. 307) bruges «Tilgave» i samme Betydning som «Jordfæstning»; men foruden, at man jo da tør have tabt Bevidstheden om Ordets egentlige Mening, kan det ogsaa her passe paa Tredjeaarstage o. desl.

med Hensyn til Vederlaget som Hovedregel, jfr. Rb. 1297—8 c. 10 — dog allerede fundet det nødvendigt, ligeoverfor den fremvoxende Lyst hos de mægtige Jorddrotter, Embedsmænd osv. til at trykke Leilændingerne med nye Byrder, at værne disse ved de første ufravigelige Forskrifter.

VI. Fra Middelaldrens sidste Aarhundreder kjender man Jordlejeforholdene kun lidet; men af det 16de Aarhundredes Forhold, som tydelig fremgaar af mange Kongebreve, kan man gjætte deres Udvikling. Den Tilstand, som herved var fremkommen paa Reformationstiden, var i det væsentlige følgende: Livsfæste, som allerede findes i Diplomer fra det 13de Aarhundrede[1]), er formodentlig nu blevet hyppigere. Det sædvanlige synes dog fremdeles at have været, at der i Formen kun lejedes for 3 Aar ad Gangen; men da der ved Indfæstningen gjerne nu betaltes en større Bygselsum[2]), som var beregnet paa en lang Varighed af Forholdet, maatte det være en nødvendig Forudsætning, at dettes Fornyelse ikke kunde negtes uden skjellig Grund. Fornyelsen skete imidlertid ikke i Almindelighed selv stiltiende, men ved udtrykkelig Overenskomst, og denne maatte kjøbes ikke blot med Skyldveitslen[3]) («Gjesteri», «Landbohold» o. desl.), men med en særegen for det kommende Aaremaal beregnet Afgift, «Tredjeaarstage»[4]). Det er klart, at dette Forhold i saa vilkaarlige Tider maatte lede til mangfoldige og trykkende Paalæg, idet Jorddrotterne eller deres Fuldmægtige navnlig ved den 3aarlige Fornyelse misbrugte Leilændingens ogsaa for-

---

[1]) Jfr. det førnævnte Brev fra 1293 i D. N. XII No. 16, hvor der endog tilsiges Ret for en eller to af de ægte Sønner, hvem der synes Abbeden bedst skikkede, at faa lejet Gaarden efter Leilændingens Død. Jfr. ogsaa de hos Brandt I. 300 anførte Breve.

[2]) Dette Navn forekommer, saavidt vides, først senere; «Bygselpenge» kaldes det 1604 (N. R. IV. 49), ellers oftere «Bygsel» alene (f. Ex. N. R. III. 515); forøvrigt er der forskjellige Navne: Førstetage, Førstebygsel, Stedsmaal, Jordfæstning, Gaaardfæstning, Indfæstning. Maaske er det Bygselsummen, som allerede menes i Christian II's Fdn. 1514 art. 2 (Paus II. 283) med «Godvilje»; jfr. Brandt I. 300.

[3]) Jfr. Fdn. 1514 c. 4 om at «gjestes for Jordbygning».

[4]) Ogsaa kaldet Tredjetage. I N. R. X. 447—8 finder man «Tredjeaars-Bygsel» (1652).

melt ubeskyttede Stilling til at afpresse ham stedse større Ydelser for at blive siddende i Fred paa Gaarden sin Livstid. Heldigvis var der dog nu kommen en ny Kraft i Regjeringsmagten, og denne imødekom med stor Iver de mangfoldige Klager, der frembares paa de norske Herredage og ad andre Veje.

VII. Lovgivningen var dog længe vaklende i sine Forsøg paa at afhjælpe Misbrugene, idet den her tildels slog ind paa tvende ganske forskjelllige Veje. Enkelte Lovbud nøjede sig nemlig med at indskjærpe som almengjeldende og præceptorisk Landslovens Regel for Fuldmægtige, at Gaardene kun skulde udlejes paa 3 Aar ad Gangen eller, som det nu ofte kaldes, «et Aaremaal»[1]), og at forbyde «Jordemuter» eller lignende ulovlige Paalæg, hvorunder da saavel en større Bygselsum som Tredjeaarstage maatte indgaa[2]). Det er dog selv-

---

[1]) Aaremaal er en Forvanskning af *arðarmáli*, der egentlig betyder Overenskomsten om Leje paa et, eller, da dette blev almindeligt, paa 3 Aar (*örð* betyder det økonomiske Aar), men dog senere ogsaa brugtes om selve den kontraktmæssig aftalte Tid, hvilket da er Oprindelsen til den nyere Betydning af «Aaremaal». Endnu i Lovbogen forekommer dette i Betydningen af et Tidsrum just paa 3 Aar (N. L. 2. 21. 2, 3), hvilket ogsaa stemmer med Ostersen Weiles Forklaring i hans *Glossarium juridicum*. Jfr. forøvrigt hermed Brandt Retsh. I. 286 og 319 og Udg. af Chr. IV.s N. L. S. 108, hvor Ordets ældste Betydning er opfattet noget anderledes.

[2]) Jfr. Christian II's Fdn. 1521 (anført hos Brandt I. 301), der forbyder ganske at tage «Jordemuder»; Reces 1539 (stadfæstet af Kongen 1567; N. R. I. 559, jfr. Paus S. 298) art. 22, hvor der i Anledning af Klagerne over «Jordemuder» mindes om, at efter Norges Lov skal ingen Jord lejes længer for et Tagemaal end 3 Aar (en Recension har urigtig 7 Aar), men dog indtil videre kun formaner at fare christelig med Almuen ved «Jordebygsel»; jfr. dog KBr. 22 Juli 1591 (N. R. III. 195), hvor denne Reces synes fortolket som hjemlende Bønderne Rettighed til at fornye Lejen hvert 3dje Aar. Mærkeligst er dog her KB. 14 Juli 1593 i N. R. III. 295, som — da Bønderne i Bohuslen, skjønt de havde «udgivet stor Indfæstning for Livstage», nu tiltales «for hver 3dje Aars Bygsel efter den gamle Sædvane, som der udi vort Rige Norge altid har været brugeligt» og derfor begjærede at maatte «forskaanes for hvert 3dje Aars Bygsel» — byder Lensmanden at afkorte med dem i hvert 3dje Aars Bygsel, indtil de har gjenbekommet, hvad de for samme Livstage

følgeligt, at saadanne Love var ganske utilfredsstillende og utidsmæssige. At de kunde gjentages endnu sidst i Aarhundredet, kan ogsaa neppe forklares uden af Ukyndighed. Imidlertid var der nemlig udgivet en anden og langt overvejende Række Lovbud, der søgte at stifte ny og livskraftig Ret paa Grundlag af den historiske Udvikling, idet de, efter Forbillede af de S. 201—2 nævnte danske Love, arbeidede paa at sikre Livsfæste for Leilændingen [1]) og hans

har udgivet, og «siden lade dem saavelsom alle andre Bønder der udi Lenet hvert 3dje Aar udgive deres Bygsel og Indfæstning, eftersom der udi Riget altid har været sædvanligt»; jfr. ogsaa KB. 15 Febr. 1593 i N. R. III. 275 af lignende Indhold, ogsaa for Viken. Overhovedet synes Forholdene i denne Landsdel at have været noget særegne. — Ogsaa af Herredagsdomme fra Slutningen af Aarhundredet ser man, at selv paa Krongodset forekom dengang oftere Bygsel paa Aaremaal; jfr. Sars l. c. S. 80.

[1]) Reces 1544 (anført efter Krag's Christian III's Historie II. 377 ff. hos Brandt I. 303 jfr. 302) berettiger Leilændingen til at beholde Gaarden, «saalænge han lyster og giver sin rette aarlige Landskyld, Aabod og sin Landboveitsle hvert 3dje Aar». KBr. 18 Januar 1557 (N. R. I. 209, Paus S. 316—17, jfr. Brev til Lensmændene af s. D. i N. R. I. 211), at «ingen Bønder, det være sig, hvem han tjener eller tilhører, efter denne Dag skal være forpligtet at fæste sine Gaarde hvert 3dje Aar, men nyde og beholde dem al den Stund, de gjøre og give deres aarlige Rettighed og holde Gaardene ved Hævd og Magt efter Loven»; jfr. ovenfor (S. 201—2) Fredrik I's Fdn. af 1523 og Christian III.s Reces af 1551 for Danmark, der i det væsentlige er af samme Indhold; KBr. 2 og 7 Juni 1556 (N. R. I. 199—200), at Bønderne i Akershus Len m. v. ej maa besværes med Gaardfæstning; af 7 Juni 1556 (l. c. 201), til Lensherren i Throndhjem, at han ej maa «udfæste» «Leilændingerne eller besvære dem med nyt Husbondshold eller paa anden Maade». KBr. 11 Septbr. 1558 henviser til det «aabne Brev» (hvormed maa menes det nysnævnte af 18 Januar 1557) Bønderne i Viken, som mærkelig nok begjærede, «at de maatte holdes med Gaardfæstning, som de havde været holdt af gammel Tid, hvert 3dje Aar, og ikke, naar Bonden døde». Jfr. KBr. til Færøerne 2 Novbr. 1559 (N. R. I. 277) af lignende Indhold som Recessen af 1544 etc.; KBr. til Lister 31 Aug. 1561, som indskjærper Br. af 18 Jan. 1557; KBr. til Nordfjord af 1587 i N. R. II. 720. Reces 1565 art. 5 forbyder at fordrive Leilændingen fra Gaarden uden efter Dom. Reces 1578 art. 3 (Paus S. 372) regulerer «Landboveitslen» og forbyder Kirkens og Kronens Embedsmænd at støde Bonden fra Gaarden, saalænge han svarer sin Rettighed. Reces 1568 art. 9

Enke[1]). Vistnok synes ogsaa nogle af de herhen hørende Lovbud at hjemle Fornyelse hvert 3dje Aar; men denne er her sunket ned til en ren Form, som ikke af Jorddrotten kan negtes, naar den derfor fastsatte ringe Kjendelse betales[2]), og disse Love er derfor ikke væsentlig forskjellige fra dem, der regulerer Landboveitslen og Tredjeaarstagen[3]). For at opmuntre til Rydning af de mange øde eller forfaldne Gaarde tilsagdes der

---

(Paus S. 353) og KBr. for Jemteland 1582 (N. R. II. 480), jfr. KBr. til Island af 1607 (N. R. IV. 194), forbyder det ogsaa fra Danmark velkjendte Misbrug, at nye Lensmænd og Fogder krævede ny Bygsling af Leilændingerne; KBr. 1573 (N. R. II. 64) forbyder Fogderne at tage «Jordegaver» af geistligt Gods.

[1]) Reces 1568 gaar videre i at sikre Enken end Forbilledet, den danske Fdn. 1565, idet den, som det synes, ikke indskrænker hendes Ret til Krongodset og byder, at «hun skal beholde Gaarden uden Fæste, saalænge som hun sidder Enke»; imidlertid er dette Bud noget uklart, da det lige i Forvejen hedder: „Skulle Enkerne og maa beholde deres Gaarde efter deres Husbondes Død et Aar efter Loven og siden fremdeles, til hendes rette Tage (ikke «Dage», som Paus har) er ude, som hendes Husbond tog»; jfr. Aftrykket i N. R. II. 120. — KBr. 20 Aug. 1574 (N. R. II. 185) for en Del af Trøndelagen (alene for Krongodset?) byder derimod i Anledning af indkomne Klager utvetydig, at Enken skal beholde Gaarden uden ny Indfæstning (jfr. dog KBr. 1591 i N. R. III. 172), saalænge hun forbliver ugift, men at hendes nye Mand skal „stede og fæste“ paany af Lensmanden; jfr. ogsaa Reces 1578 (Paus S. 387), som indskjærper Recessen af 1568, og Kongens Stadfæstelse af denne i 1584 (Paus S. 411 jfr. 409).

[2]) Reces 1565 art. 6 (Paus S. 347—8), at Ombudsmanden skal være «pligtig at bygge Bonden sin Jord igjen 3 Aars Maal» mod at erholde $^{1}/_{3}$ Daler for hver Løbs Leje; Reces 1568 art. 16 (Paus S. 355—6), stadfæstet af Kongen 1584 (Paus S. 409—11), at Enken, samtidig med at hun faar Ret til Livsfæste, maa bygge hvert 3dje Aar; KBr. 22 Juli 1591 (N. R. III. 194—5) giver Bønderne i Viken «samme Rettighed med deres Gaard at leje hvert 3dje Aar, som Almuen andensteds derudi Riget» efter Recessen 1539 (jfr. ovenfor).

[3]) Forleningsbrev paa Akershus 1572 (N. R. II. 28—9) forbyder de «altfor store Indbygsler, som Almuen udgiver hvert 3dje Aar», og regulerer denne Afgift; KBr. til Lensmændene af 1556 (N. R. I. 197) art. 3 og 4 om Regulering af Aaboden og Gjesteriet paa Krongodset; KBr. 1579 i N. R. II. 334 om Landbohold; Dom af 1599 hos Paus S. 446—7. Jfr. ogsaa Brandt I. 303.

Leilændingens ene Barn Fortrinsret til Fæste efter Forældrene mod sædvanlig Indfæstning[1]). Derimod kjendes der intet Forsøg paa at binde Leilændingen til Jorden, idet Lovene kun udtrykker sig om hans Ret til at beholde Gaarden[2]). Ogsaa med Hensyn til flere andre af Leilændingens Forpligtelser greb Lovgivningen nu ind med præceptoriske Forskrifter, f. Ex. ved Regulering af enkelte nyere, mindre Ydelser, men navnlig i Henseende til Landskyldens Størrelse og Betaling, idet det især maa mærkes, at det fra 1539 her som i Danmark blev forbudt at forhøje den uden efter Skjøn[3]). Ligeledes søgte den at sikre Leilændingen mod, at Gaardens Herligheder, f. Ex. Skov, Fiskeri, fraskiltes den samtidig med, at Vederlaget forøgedes.

VIII. Det vigtigste Indhold af det 16de Aarhundredes Jordleje-Lovgivning blev heldigvis kort efter samlet i Christian IV's Norske Lov af 1604. Denne var nemlig her langt mere tidsmæssig end Størstedelen af Lovbogen forøvrigt idet den forholdsvis ganske vel havde indarbeidet de fleste vigtigere nye Lovbud[4]) i den ellers fra Magnus Lagabøters Lov oversatte Lands lejebalk. Især maa det fremhæves, at Retten til livsvarig Brug for Leilændingen og Enke fik et forholdsvis skarpt Udtryk for ethvert Tilfælde, hvori Bygselsum var betalt, ja, det synes endog[5]), som om den da skulde gjelde uden Hen-

---

[1]) Reces 1557 art. 3 (mod sædvanlig Indfæstning), 1565 art. 7 («siden den store Mandedød») og 1578 (Paus S. 318, 349, 388); KBr. 1591 og 1594 i N. R. III. 171 og 357; jfr. ogsaa Fdn. 1540 hos Paus S. 299.

[2]) Jfr. især Reces 1544: «saalænge han lyster». I N. R. X. 8—9 (1650) findes det danske Udtryk: «Kronens eller Adelens Stavn».

[3]) jfr. Brandt I. 303—5, Leilændingskom. Hoved-Indst. S. 4.

[4]) Blandt de Lovbud, den ikke havde optaget, kan fremhæves de om Landskyldens Fremførsel, Skydsfærd og Arbeidspligt. Se Oversigten hos Leil.kom. S. 6.

[5]) Saaledes synes man ialfald at maatte forstaa Hovedbestemmelsen i Christian IV's N. L. VI—I om «Tagemaal eller Gaardfæstning». Efterat dette Kapitels 2det Punktum har udtalt: «Lejer Mand Jord af Jorddrotten, da skal han saalænge beholde den, som hans Vidnesbyrd vide, at han tog sin Aaremaal, endog at Jorddrotten sælger eller bortgiver samme Jord til andre» — har Kap. langt nedenfor og uden Sammenhæng hermed følgende Regel: «Hvilken Bonde,

syn til, om Aaremaalsfæste var vedtaget; den nye Regel blev derhos tilføjet, at Jorddrottens Død ingen Forandring gjorde. Ved Siden heraf viste dog denne Lovbogs ukritiske Gjengivelse af forældede Retsregler sig deri, at den i Odelsbalken c. 12 uforandret optog M. L.s Forbud til Ombudsmænd om at bortleje paa længere Tid end 3 Aar. Det kan imidlertid ikke sees, at dette har voldt saa stor Forstyrrelse, som man skulde tro, og om end Forbudet mod at fortrænge Bonden fra Gaarden fremdeles et Par Gange maa indskjærpes[1]) (Fdn. 29 Juli 1632 art. 5 og 15 Marts 1633 art. 8, hos Paus S. 737—8 og 759), synes dog Leilændingen i det hele i dette Aarhundrede at have siddet langt sikrere end i det foregaaende. Alligevel maatte Lovgivningen gjennem den første Halvdel af Aarhundredet stadig ligge i Kamp med egennyttige Jorddrotter og især Embedsmænd, forbyde nye, indtil det utrolig drevne, Paalæg[2]) og holde de ældre inden de forhen afstukne Grænser, ligesom den ogsaa gav enkelte nye Regler af Vigtighed, hvoraf især maa fremhæves Forbud mod Udstykning af Gaardene til flere Leilændinger (Fdn. 24 Okt. 1634 art. 4), Spor af Fortrinsret for den afdøde Leilændings Børn til Fæste af Krongodset ogsaa udenfor Ødegaarde (Fdn. 29 Juli 1632), Regler om Landskyldens Fremførelse og om skriftligt Bevis for Afgifternes Betaling (Fdn. 15 Marts 1633 art. 16). Et Emne, som fortrinsvis optog Jordleje-Lovgivningen fra denne Tid, var den

---

som fæster sin Gaard og udgiver sin Fæstning eller Førstetage, han skal beholde sin Gaard udi sin Livstid, og maa hannem ikke frafæstes, dog med slig Vilkaar» osv. — hvorpaa umiddelbart følger det til N. L. 3. 14. 11 svarende Stykke: «Skulle og Enker beholde deres Gaarde, efter deres Husbonds Død uden Fæste, al den Stund hun sidder Enke osv.». Det synes efter dette, som om det førstnævnte Punktum kun er beholdt gjennem en Uagtsomhed.

[1]) Oftere ser man indskjærpet Forbudet til Lensherrerne mod at tage ny Indfæstning af Bønderne ved Lenets Overtagelse; se f. Ex. Forleningsbrev af 1651 N. R. X. 145.

[2]) Se t. Ex. N. R. VI. 495 (1633) Forbud til Fogderne i Bergenhus Len mod af Bønderne at tage „Gave for Tredjeaarsbygsel, Foræring for deres Koners Skaal at drikke“ o. s. v.; VI. 550 (1633) en Bondes Klage over at maatte tage sin Gaard baade i Første-, Anden- og Tredje-Tage.

Arbeidspligt, som sædvansmæssig havde indsneget sig i ganske stor Udstrækning allerede ved Middelaldrens Slutning. Skjønt Hoveriet — eller »Ægt og Arbeide,« som det gjerne kaldes i Tidens Retssprog — naturligvis aldrig kunde blive saa trykkende i Norge som i Danmark paa Grund af Herregaardenes langt ringere Antal og de svære Afstande, der gjorde en udstrakt Arbeidspligt umulig for den store Mængde af Leilændinger, var det dog i hine Tider ganske byrdefuldt i adskillige Egne, hvor der var forholdsvis mange adelige Sædegaarde eller Lensherrers «Residentser» og Avlsgaarde, idet »Ægt og Arbeide« ogsaa maatte ydes til disse samt de kongelige «Slötte« (Fæstninger), tildels endog fra meget fjerntboende Leilændinger[1]). Paa dette Punkt var imidlertid Lovgivningen lidet imødekommende mod Leilændingerne; deres mangfoldige Klager herover ledede foreløbig kun til en Indskrænkning med Arbeidet paa Embedsgaardene (jfr. især Fdn. 15 Marts 1633 art. 6, 7 og 15, Store Reces 3. 29). Det maa imidlertid bemærkes, at der ogsaa paalagdes Selvejerbønder og Adelens Leilændinger[2]) lignende Arbeidspligt som en Skat ligeoverfor Kronen. I Forbindelse med denne temmelig ubestemte Arbeidspligt havde det sin Betydning, at Lovgivningen oftere efter den danskes Forbillede gjentog Fordringen om, at Leilændingen skulde være

---

[1]) Saaledes sees af N. R. III. 128 (1590), at Fogderne besværede Kronens Bønder i Akershus Len med at føre Varer fra Søen langt op i Landet, og at Bønder, som boede indtil 15 Mile borte, maatte reise paa egen Kost til Akershus Slot for at gjøre Arbeide 6—8 Dage; dette søgte Kongen dog at indskrænke. Af N. R. VII. 229 sees (1636), at Leilændinger paa Voss maatte gjøre Ægt og Arbeide til Lysekloster. — Det sees at have bestaaet i alt Slags Gaardsarbeide; se især en af Kongen stadfæstet Kontrakt mellem Befalingsmanden paa Reinskloster og dettes underliggende Bønder af 1636 i N. R. VII. 237 fl.; jfr. ogsaa f. Ex. N. R. III. 552, IV. 374—5, VI. 321, VII. 123. I N. R. II. 27 (1572) findes Exempel paa Ridefogder (i Smaalenene).

[2]) Se t. Ex. N. R. IV. 374—5 (1610) jfr. VI. 469, Privilegium for Adelen søndenfjelds, at dens Bønder, som boede inden 6 Mile fra dens Sædegaarde, skulde være frie for Ægt og Arbeide til Kronen; dette viser ogsaa, at det var almindeligt at kræve Hoveri af temmelig fjerntboende Leilændinger til Adelens Sædegaarde.

Jorddrotten «hørig og lydig», endog som Vilkaar for at beholde Fæstet (Chr. IV's N. L. Landslejeb. c. 1 [1]), omend Forholdene i Norge ikke paa langt nær tillod, at der heraf udviklede sig en saadan personlig Afhængighed som i Danmark.

Et andet vigtigt Punkt, hvor Loven endnu fremdeles afholdt sig fra at gribe ind i Kontraktsfriheden, var Bygselsummen. Klager over, at Leilændingerne forarmedes ved dennes overdrevne Størrelse, besvaredes i det 16de Aarhundrede kun med Erklæring om, at der her umulig kunde opstilles nogen Maalestok, da Leiligheden var saa forskjellig, eller med Advarsler mod Udsugelse [2]), og selv i det 17de kun med temmelig svævende Forbud. Dog maa det mærkes, at Fdn. 29 Juli 1632 (N. R. VI. 420—2) foreskriver Taxt for Krongodsets Vedkommende, idet det dog vel er usikkert, om dette blev gjennemført, ialfald i nogen større Udstrækning; jfr. ogsaa K.Br. 14 Marts 1633 (N. R. VI. 504).

Uagtet saaledes, takket være Lovgivningens forholdsvis kraftige Beskyttelse, Leilændingen indtog en langt gunstigere Stilling i det farlige 17de Aarhundrede end den danske Landbo, var der dog, som det vil sees, flere vigtige Punkter, hvor en Forbedring i Tilstanden kunde været høist ønskelig. Hertil maa ogsaa føjes de Misbrug, som kunde opstaa deraf, at det var tvivlsomt, hvorvidt Loven tilsikrede Leilændinger og Enker livsvarig Brugsret i de Tilfæde, hvor et bestemt Aaremaal udtrykkelig var vedtaget.

IX. Det er derfor let at forstaa, at den kraftige Lovgivning under Christian V — efterat næsten intet Lovbud var udgaaet om Jordlejen siden Store Reces af 1643 — her kunde have Reformer at gjennemføre til Fordel for Leilændingerne. Dette skete ogsaa allerede før Lovbogen gjennem de to vigtige

---

1) Jfr. ellers f. Ex. N. R. II. 136 (1574).

2) Jfr. især Reces 1578 art. 3. K.Br. for Hadeland 1 Oktb. 1597 i N. R. III. 515 forbyder dog under Straf ubillig Bygselsum, og K.Br. af 1646 i N. R. VIII. 416 byder Lensherren at paase, at der ikke tages større Bygsel, end billigt efter Gaardens Godhed.

Forordninger af 4 Marts 1684[1]) og 5 Febr. 1685, hvilken sidste selv betegner sig som en ny, »tydeligere« Udgave af den første, der herigjennem ophævedes[2]). Ved disse Lovbud, som forøvrigt omfattede forskjellige andre Forhold, lagdes Slutstenen til den Omdannelse af Leilændings-Lovgivningen i præceptorisk Retning, som begyndte i det 13de Aarhundrede og især var gjennemført i det 16de og 17de. Der blev nemlig nu af Loven selv sat en Taxt for Bygselsummens tilladte Størrelse, Hoveriet indskrænkedes betydelig, skriftlig Bygselkontrakt og Thinglysning deraf foreskreves; en Taxt, hvorefter saavel Leilænding som Jorddrot kunde kræve Landskylden udredet i Penge istedetfor i Varer, udfærdigedes (jfr. Landskyldstaxt 3 Oktober 1685); Slægten blev gjort fortrinsberettiget til Fæste efter Leilændingens og Enkes Død, og Jorddrottens Fæstetvang klarere udtrykt.

X. Da Fdn. 5 Febr. 1685 udkom, havde man allerede et gjentagne Gange revideret Udkast til en ny Lovbog for Norge. Dette var i de allerfleste Artikler udarbeidet paa Grundlag af den før 1684 bestaaende Lovgivning; det havde dog foreslaaet enkelte vigtige Forandringer til Fordel for Leilændingen, men paa den anden Side ogsaa en Svækkelse af Regelen om Livsfæste[3]).

---

[1]) Udkastet til denne har været undergivet Betænkning af den danske Revisions-Kommission for Lovbogen, jfr. Prebensen og Smith Forarbeider til Christian V's N. L. p. XXVI, LVIII og S. 636; Aubert norske Retskilder I. 357. Det sees, at, medens Kommissionens Flertal var mod videre Indskrænkning i Kontraktsfriheden, udtalte bl. a. Moth sig for en Bygseltaxt, jfr. Oplysningerne vedkommende Danske Lov hos Steenstrup i d. hist. T. 5 R. VI. 451 ff.

[2]) Forarbeiderne til den sidste Fdn. — der var forfattet af en Kommission, som blev nedsat paa Grund af de mange Klager fra Jorddrotter og Embedsmænd over Fdn. 4 Marts 1684 — findes aftrykte i „Aktstykker til Leilændingsvæsenets Historie“ (Bilag til Leil.-Komm. Indst. 1881 S. 14—36) jfr. Oversigten i Hovedindst. S. 7—9.

[3]) Jfr. den norske Kommissions Udkast 3. 14. 11 og især 3. 14. 6 i Prebensens og Smiths Udgave af Forarbeiderne til Christian V's N. L. S. 281. Den sidstnævnte Art. begynder saaledes: „Vil man leje anden Mands Jord for en vis Tid eller fæste den for sin Livstid“ o. s. v. I samme Artikel foreskrives dog ogsaa skriftlig Kontrakt, hvori Bygselpengene skal indtages, Forbud mod ubillig Bygsel og nye Paalæg.

De nye Reformer maatte derfor indflettes i Udkastet paa Lovarbeidets allersidste Trin af den danske Revisionskommission[1]), og dette — muligens ogsaa Indflydelser, der var Leilændingerne ugunstige — har vel bidraget til, at de tildels ikke har faaet et tilstrækkelig klart Udtryk i Loven, og at nogle af de vigtigste nye Forskrifter afsvækkedes eller endog ganske gik tilspilde[2]). Christian V's Norske Lov 3. 14 indeholdt derfor i Virkeligheden et lidet Tilbageskridt[3]).

Dette Kapitel af Lovbogen[4]) er fremdeles i de fleste Stykker uophævet og indeholder overhovedet den største Del af vor gjeldende Lejlændings-Lovgivning. Senere har vi vistnok faaet meget vigtige nye Love om et andet Jordlejeforhold, nemlig Husmandsvæsnet — hvis Historie bedst fremstilles i anden Sammenhæng — men for Leilændingernes Vedkommende har Lovgivningen for det meste nøjet sig med at give en Række forklarende og udfyldende mindre Forskrifter. Af langt større Betydning er det, at den, som tidligere nævnt, væsentlig har indskrænket Omfanget af de herhen hørende Loves Virkekreds ved at fremme Overgangen til Selvejendom, og at for det tilbageværende Fæstegods Lovbogens 3. 14 med tilhørende senere Lovbud gjennem den sædvansmæssige

---

1) Jfr. Forarbeiderne til Christian V's N. L. p. XXX—I og S. 282—98; Aubert norske Retskilder 1. 103, 365—6.

2) Det første gjelder f. Ex. om Straffen for at tage ulovlige Bygselpenge tilligemed Løftet om Bygseltaxtens Revision — det sidste om Slægtens Forret til Fæste.

3) Jfr. hermed Hovedindstill. S. 9. Fdn. 5 Febr. 1685 ansaaes dog vistnok i de Punkter, hvori den afveg fra Lovbogen, i Størstedelen af forrige Aarhundrede som fremdeles gjeldende ved Siden af denne, som Følge af den Theori, der dengang herskede om Tidspunktet, fra hvilket Lovbogen hævede disse ældre Love; jfr. Aubert norske Retskilder I. 199, 201; se særlig Evensen Samll. II. 3. 24, hvor Fdn. 1685 endog ansees paa en vis Maade yngre end Lovbogen.

4) Af dette Kapitels 44 Art. er Halvdelen tagen fra Christian IV's N. L. og derigjennem atter for en stor Del fra de gamle norske Love; 13 er hentede fra Fdn. 5 Febr. 1685, 5 fra andre ældre Fdn., og kun 4 (3. 14. 3, 29, 31 og 34) synes helt nye; forskjellige Forandringer er dog ogsaa foretagne i de fra ældre Love optagne Artikler. Jfr. hermed Hovedindst. S. 9—10.

Anvendelse ganske har skiftet Art ved at gaa over fra at være i det væsentlige ufravigelige til helt at blive fravigelige eller deklaratoriske. Herom i den følgende §.

§ 28.

Hvorvidt Lovbogens Leilændings-Kapitel er fravigeligt. Hvad der forstaaes ved en Leilænding efter hidtil gjeldende Lov.

I. Det vil af den foregaaende historiske Fremstilling være klart, at alle de vigtige Lovbud, som i det 16de og 17de Aarhundrede vedtoges for at beskytte Leilændingen ligeoverfor Jorddrotten og hans Ombudsmænd, var ufravigelige, idet deres Hensigt i hine vilkaarlige Tider ellers ganske vilde været forspildt. Det er ogsaa selvfølgeligt, at disse Bud ikke kunde tabe denne sin Egenskab ved at overflyttes i den nye Lovbog. Det er derfor utvivlsomt, at alle de herhen hørende Forskrifter i N. L. 3. 14 ikke til Leilændingens Skade kunde fraviges gjennem Parternes Aftale. Dette gjelder saaledes især Reglerne for de forskjellige Afgifters Størrelse, Budet om, at Leilændingen ikke skulde overtage Pligtarbeide udenfor det i 3. 14. 19 og 23 nævnte, at Gaarde under en vis Størrelse ikke maatte udstykkes til flere Leilændinger (3. 14. 5), at Gaardens vigtigste Herligheder ikke maatte unddrages Leilændingen; det er ligeledes klart, at denne ikke kunde vedtage Fæstets Forbrydelse for mildere Tilfælde end de, hvor Loven selv havde fastsat saadan Virkning af Kontraktsbrudet. De Artikler, som væsentlig uforandrede har sin oprindelige Kilde i de gamle norske Love (jfr. især de fleste Artikler fra 3. 14. 30 til Slutningen[1]), og som her havde været fravigelige, kan vistnok siges for en stor Del at have bevaret denne Egenskab i Lovbogen, forsaavidt de nemlig indeholder en Mængde Forbud eller Forpligtelser for Leilændingen, som naturligvis intet var til Hinder for at hæve eller indskrænke gjennem Kontrakten. Men hvor der spurgtes om et væsentligere Tillæg til disse Forpligtelser eller en betydelig Indskrænk-

[1]) N. L. 3. 14. 1—3 m. fl. vedkommer ikke egentlig selve Kontraktsforholdet mellem Jorddrot og Lejlænding.

ning af de i samme Artikler hjemlede Rettigheder, vilde Sammenhængen i Kapitlets Forskrifter forstyrres, om ikke ogsaa saadant maatte ansees lovstridigt.

II. Ved enkelte Regler kunde det være tvivlsomt, hvorvidt de var præceptoriske eller ikke. Uheldigvis gjelder dette især den vigtigste af alle, om Livsfæstets Udstrækning, idet nemlig L. 3. 14. 10 i første Punktum udtrykkelig talte om Fæste paa Aaremaal og derefter i andet Punktum kun tilsikrede Leilændingen livsvarig Brugsret til Gaarden, saafremt han «haver fæstet den for sin Livstid[1]) og udgivet sin Bygsel eller Førstetage».

Denne Artikel Ordlyd fortjener dog ingen afgjørende Vægt, idet den er bibeholdt fra den norske Kommissions Udkast, uden Hensyn til de Forandringer, som var en Følge af de imidlertid udgivne Forordn. 4 Marts 1684 og 5 Febr. 1685, begges § 7. Disse Lovbud havde ialfald overalt, hvor Bygselpenge anvendtes, gjort Livsfæste til en uomtvistelig Nødvendighed, gjennem Indførelsen af en ufravigelig Bygseltaxt, der var fastsat i selve Loven. Det er nemlig klart, at denne Taxt var beregnet efter Brugsret paa Livstid, og man kan ikke her indvende, at Parterne alligevel ved Aaremaalsfæste kunde foretage en forholdsmæssig Afkortning; thi denne vilde jo i hvert Fald blive ganske vilkaarlig, fordi Forholdet mellem vedkommende Aaremaal og Livstid i sig selv var uberegneligt. Naar nu Bygseltaxten optoges i N. L. 3. 14. 24, maatte den have samme Betydning der som i sin Kilde, de nysnævnte Forordninger, og forsaavidt Kapitlets ældre Indhold, paa Grund af de tidligere nævnte Omstændigheder, ikke blev bragt i Overensstemmelse hermed, maa efter de almindelige Regler for Løsningen af Lovstrid alligevel den nye 3. 14. 24 gaa foran den ældre 3. 14. 10, og Lovbogen antages at have gjort Livsfæste for ufravigelig nødvendigt overalt, hvor Bygselsum skulde betales.

---

[1]) De her udhævede Ord fandtes, som det vil sees ovenfor S. 222—3, ikke i Christian IV's N. L. Artiklen var ogsaa deri uheldigere end denne, at den havde sat den gamle Regel fra M. L. i umiddelbar Forbindelse med Regelen om Livsfæste.

Derimod kunde der spørges, om ikke N. L. 3. 14. 10, 1 P. dog maatte opretholdes efter Ordlyden forsaavidt, at Aaremaalsfæste kunde ansees som tilladt overalt, hvor ikke Bygselpenge aftaltes, hvis ellers dette Tilfælde kunde være synderlig praktisk, naar Jorddrotten maatte nøje sig alene med de øvrige lovbestemte Afgifter. Vistnok er dette Spørgsmaal adskillig tvivlsommere end det førnævnte; men det turde dog være rettest ogsaa at besvare det negtende. Først herigjennem bliver det nemlig muligt uden Indskrænkning at anvende L. 3. 14. 11: «Enken skal beholde den Gaard, hendes afdøde Mand lejet haver, saalænge hun sidder Enke», ligesom flere andre af de ovennævnte ufravigelige Forskrifter vilde tabe sit Holdepunkt [1]), om det havde været Lovens Mening at tillade selv det korteste Aaremaalsfæste; den vilde overhovedet derved have bidraget til at undergrave sit eget umiskjendelige Arbeide for at sikre Leilændingen størst mulig Uafhængighed. Endelig fortjener det at nævnes, at den danske Lovgivning, som just paa dette Punkt havde øvet stærk Indflydelse paa den norske, og særlig nu senest Christian V's D. L., utvivlsomt gjorde Livsfæste nødvendigt.

III. En særdeles vigtig Følge af, at N. L. 3. 14 ifølge den rette Opfattelse var ufravigelig i den nævnte Udstrækning, var det, at Lovbogen maa antages at have opstillet Bygseltvang for Jorddrotten. Hvis det nemlig i Almindelighed skulde været tilladt at bortsætte Gaarde paa en helt anden Maade end den i 3. 14 omhandlede, vilde jo Lovens vigtigste ufravigelige Bud ligeoverfor saadanne Forhold staa som uskrevne. Reglerne om Bygselpenge, Landskyld o. s. v. faar først sin rette Holdning, naar det antages, at Jorddrotten ikke ved at vælge en anden Lejeform kunde skaffe sig et større Vederlag. Det kan ogsaa nævnes, at Lovbogen og dens Kilder ligesaalidt som de ældre Skattebreve ved almindelige Gaarde kjender andre Lejere end Leilæn-

[1]) 3. 14. 39—43 kan derimod ikke, som af Hallager gjort (Obl. II. 61—2), paaberaabes for Livsfæstets Nødvendighed, bl. a. fordi de har sin Kilde i de gamle norske Love, hvorefter Aaremaalsfæste var det sædvanlige.

dinger eller anden Lejeform end Bygsel[1]). I offentlig Interesse var det ogsaa forment Jorddrotten at bruge mere end en Hovedgaard og et Underbrug (Avlsgaard), medmindre han vilde betale dobbelte Skatter og udrede dobbelt Mandskab (N. L. 3. 14. 26, jfr. dens Kilde Frd. 4 Marts 1684 § 7 i. f.[2]) og 5 Febr. 1685 § 7).

Hermed er det dog ikke sagt, at anden Leje ved særskilt matrikuleret Jord var ukjendt eller ulovlig. Man kan se, at den ganske udenfor Loven liggende frie Jordleje eller, som den allerede da kaldtes, «Forpagtning», var ikke lidet brugt i Midten af det 17de Aarhundrede. Den anvendtes nemlig, foruden ved Værker og Brug, navnlig ved adelige Sædegaarde, Kongsgaarde, Embedsgaarde o. desl. ligesom ved hele Godser, idet Gjenstanden for Forpagtningen her altsaa var de jorddrotlige Rettigheder[3]). I dette sidste Forhold anvendtes dog ved Kronens Jordegods oftest endnu i hin Tid «Forlening»[4]). I begge Tilfælde udstedtes da Følgebrev (jfr. ovenfor S. 107—8) til Leilændingerne[5]). Det er sandsynligt, at Lovbogen ikke har villet udelukke Forpagtning i lignende Tilfælde — idet dens Grunde for at beskytte Lejeren jo heller ikke her var tilstede, da han i Regelen selv var mægtig nok til at varetage sit Tarv fuldt ud — og at altsaa Fæstetvangen her som i Danmark gjaldt de egentlige «Bondegaarde», saaledes at det i Tvivlstilfælde ad historisk Vej maatte udledes, hvad der hertil skulde regnes. Adskilligt taler

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. II. 49—50.

[2]) Her kommer Bygseltvangen skarpere frem: «Hvis og nogen skulde fatte de Tanker, heller at ville bruge Gaarden selv til en Avlsgaard end at ville bygsle den bort for denne satte Taxt» o. s. v.

[3]) Se t. Ex. N. R. X. 100 (Forpagtning af kongelige Sagbrug paa 5 Aar, 1650), jfr. 293, 423, 442, 307 (Bergværk); X. 251 (Forpagtning af Hamar Ladegaard med tilliggende Bønder, i 1651), 447 (Forpagtning af Giske Gods paa 3 Aar, i 1652), 590 og 598 (af nogle kongelige Hovedgaarde paa Eker, 1653). I N. R. X. 612 synes Forpagtning brugt i samme Betydning som Bygsling.

[4]) Se t. Ex. N. R. X. 307—8, 569. (1653).

[5]) Se t. Ex. N. R. I. 198—9 (1556), X. 45 (1650), 198 f., XI. 301 f. (1655).

ogsaa for, at Bygseltvangen kun skulde udstrækkes til saadanne Bondegaarde, som tilhørte offentligt Gods og Proprietærgods, ikke derimod til de Tilfælde, hvor blot en enkelt Gaard bortlejedes af Ejer eller Bruger; navnlig synes Udtrykkene i den vigtige Kilde Fdn. 5 Febr. 1685 at tale derfor. Imidlertid vilde denne indskrænkende Fortolkning ialfald nu komme altfor sent til at faa praktisk Betydning[1]).

IV. Som tidligere antydet er det imidlertid nu forlængst fastslaaet som den gjeldende Fortolkning, at hele L. 3. 14 kun er at anse som deklaratorisk, saaledes, at det paa den ene Side altid staar Jorddrotten frit at vælge andre Lejeformer end Bygsel, og at paa den anden Side, hvor Bygsel anvendes, hvilkensomhelst af Lovens Begunstigelser kan fraskrives af Leilændingen.

Spiren til denne mærkelige Omdannelse af vor Leilændingsret ligger i selve 3. 14. Skal en ufravigelig Lov i et Kontraktsforhold, hvor den kommer i Strid med saa mægtige Interesser som her, være sikker paa Overholdelse, maa fremfor alt dens nævnte Egenskab være utvetydig. Men som det allerede vil forstaaes af det foregaaende, var dette her ingenlunde Tilfældet. For det første var den vigtige Bygseltvang ikke ligefrem fastslaaet af Loven selv, men maatte udledes som en nødvendig Følge af dens ufravigelige Indhold forøvrigt. Og hvad nu dernæst dette angaar, da led netop de vigtigste Regler af en stor indre Svaghed[2]). Livsbygslens Nødvendighed var saaledes saa forvirret gjennem Lovens egen Selvmodsigelse, at samtlige Fortolkere ligetil den seneste Tid paa Grund af L. 3. 14. 10 har antaget Aaremaalsbygsel som tilladt efter selve

---

[1]) Se ogsaa Fdn. 30 April 1692 § 9 jfr. §§ 5, 24, 25 og 34, samt Fdn. 29 April 1752 § 1, der heller ikke stemmer med en saadan Sondring; jfr. derimod Fdn. 1 Okt. 1802 I § 6. At Bygseltvangen ikke gjaldt Jord, der ikke var særskilt skyldsat, er klart nok, og den modsatte Fortolkning, der indeholdes i Fdn. 9 Okt. 1750, beroede kun paa Ubekjendtskab med de norske Forhold; den blev ogsaa allerede rettet ved Fdn. 29 April 1752.

[2]) Jfr. Hovedindst. S. 53.

Lovbogen[1]). Men naar først Livsfæstets Nødvendighed blev opgiven, var hele Tvangssystemets Hjørnesten borttagen, og den Lære kunde ingen Holdning have, hvorefter f. Ex. Leilændingen vel skulde kunne forpligte sig til at vige efter Opsigelse, men ikke, under Fæstets Forbrydelse, fraskrive sig sin Ret at hugge til Salg. Hertil kom, at det vigtigste af de Bud, om hvis præceptoriske Karakter der ikke kunde tvistes (3. 14. 24), var uoverholdeligt. Den her satte Taxt var egentlig tænkt at skulle være midlertidig (Fdn. 5 Febr. 1685 § 7); men den afløstes aldrig af nogen ny, og Følgen var, at den under Prisernes Stigen sprængte sig selv. Endelig kan det mærkes, at Lovbogen ikke havde optaget fra Fdn. 1685 Straffen for den Jorddrot, som tog ulovlig Bygselsum eller Tredjeaarstage.

V. Efter denne almindelige Forklaring skal det lidt nærmere undersøges, hvilken Skjæbne de vigtigste af de ovennævnte Regler enkeltvis har havt siden Lovbogen.

1) Bygseltvangen indskjærpedes vistnok stundom ligetil Begyndelsen af dette Aarhundrede i nogle Lovbud[2]), lige-

---

[1]) Dette gjelder om alle Forfattere fra Hesselberg jur. Koll. (1755); jfr. Udg. af 1763 ved Dons S. 43; Stampe Erkl. VI. 402 synes forudsætte, at Paabud om Livsfæste vilde være Indførelse af ny Ret; jfr. ogsaa Nørregaard (1787) III. 240, Brorson til Lovens 3dje Bog II. 49; Hurtigkarl II. 2. 331 jfr. Ørsted Hb. V. 542—3. Først Hallager i sine lithogr. Forelæsn. over den norske Obl. III. 95—6 (1846) fremhæver, at 3. 14. 10 egentlig skyldes en Inkurie, men bliver dog staaende ved at antage ligesom i sin Udg. af 1860, at man maa anse Aaremaalsfæste for tilladt. Brandt] Brudstykker § 73 i. f. (U. f. L. VIII. 216) og Retshistorie I. 308 anser derimod trods 3. 14. 10 Livsfæste nødvendigt efter Lovbogen.

[2]) Fdn. om Husmandsvæsnet 9 Okt. 1750 jfr. Fdn. 29 April 1752 § 1 forudsætter Bygseltvang fremdeles gjeldende ved Gaarde, idet det første Lovbud, som nævnt, ved en Misforstaaelse endog overførte den til Husmandspladse; Reskr. 18 Maj 1770 forbyder den i Nordland brugelige Skik at give Bevillingssedler med Løfte om senere Bygsel; Rentek. skr. 5 Juli 1806 (Aktstykker S. 163) vil ej indrømme Bortforpagtning af Gaarde under Larviks Grevskab, da „ordentlig Bygsel er den eneste i Loven hjemlede Kontrakt, hvorved Jord til Brug bør overdrages;" Rentekammerskr. 28 Maj 1796 (Aktstykker S. 161), at dobbelt Skat af Underbrug kun kan ophøre, naar

som den hævdedes af enkelte Fortolkere[1]). Men dette kunde ikke opretholde Bygseltvangen ligeoverfor den stærkere Strømning i Retning af Frihed, som gav sig tilkjende i selve Livet og oftest fandt Støtte, eller ialfald ikke tilstrækkelig Modstand, hos Styrelsen. Allerede under 23 Sptbr. 1719 havde Rentekamret i Anledning af, at en Del Jordegods var bortlejet paa 1, 2 eller 3 Aar istedetfor at bortbygsles, udtalt, at det stod Jorddrotterne frit at bortleje eller bortbygsle sit Gods, ligesom enhver bedst syntes[2]). Og da der i den senere Del af samme Aarhundrede kom hyppige Klager over Bygselformens Tilsidesættelse af Jorddrotterne og flere Forslag bl. a. om dens Indskjærpelse, ledede dette ikke til noget Resultat, idet de blev henliggende hos Regjeringen netop paa samme Tid, som denne arbeidede ivrig for den danske Landboreform[3]). Fra Slutningen af det 18de Aarhundrede kom der ogsaa en Række af Lovbud, som tillader eller endog befaler Bortforpagtning af forskjellige Slags offentlige Gaarde. Vistnok er disse, eller ialfald de fleste af dem, lidet bevisende for den frie Jordlejes Tilladelighed, da de angaar saadanne Gaarde,

---

Brugerne legitimerer Afstaaelsen „enten med udstedt Eiendoms-Adkomst eller med lovlig Bygsel som den i Loven hjemlede Kontrakt, hvorved Jord til Brug bør afstaaes"; jfr. Skr. 17 Maj 1806 (l. c. S. 163) angaaende det samme, med Tillæg, at Bygslen maa være paa Livstid. Forøvrigt er 3. 14. 26 endeligen bortfaldt ved Værnepligtens Forandring i 1799 og ved Ophævelsen af dobbelte Skatter paa Underbrug ved Skattel. 7 Aug. 1827 § 10 jfr. L. 26 Aug. 1833 § 10; jfr. Hallager II. 54—5.

1) J. Chr. Berg i Astræa IV. 252—4 (1802), jfr. ogsaa Ørsted Hb. V. 548, hvor han ialfald udtaler sig mod Loddebrug som stridende mod 3. 14. 14. og 15.

2) Findes ikke i de trykte Reskriptsamlinger, men er efter Rentekamrets Arkiv i det norske Rigsarkiv meddelt i Forfs. Udg. af Hallagers Obl. II. 106. Anordn. 10 Maj 1707 og 5 Aug. 1713, hvor Avlsgaarde nær Kjøbstæderne, tilhørende disses Indvaanere, forudsættes bortforpagtede, er mindre afgjørende, da det her ikke gjaldt almindeligt Bondegods; jfr. Hovedindst. S. 15.

3) Se Hovedindst. S. 15—21 og Aktstykker til Leilændingsvæsnets Historie S. 37—160; jfr. ogsaa Stampes Erklæringer VI. 395 ff. (1780).

som efter den foran givne Forklaring neppe var Lovbogens Bygseltvang underkastede[1]), eller som var bestemte til Salg og derfor kun midlertidig skulde bortlejes[2]). Alligevel maatte disse Lovbud — saameget mere som deres særegne Grunde ikke altid var saa klare — gjennem Statens Exempel paa Forpagtningens Anvendelse i høj Grad styrke den Mening, at denne var tilladelig ogsaa for enhver privat Jorddrot, en Mening, som ogsaa støttedes ved Forudsætningen i andre Lovbud (f. E. Odelsl. § 31 og maaske Fdn. 1 Okt. 1802 I § 6, jfr. ogsaa Resol. 17 Maj 1848 om Forpagtning eller Bortbygsling af de Angellske Stiftelsers Jordegods) og ved forskjellige Forfatteres Lære[3]). Det er ogsaa klart, at, naar det først, som nedenfor nærmere skal vises, blev den gjeldende Ret, at Jorddrotten, om han valgte Bygselformen, var ubunden af ethvert af de i 3. 14 indeholdte Vilkaar, var det uden al fornuftig Sammenhæng at negte ham Valget af en ganske anden Art Jordleje. Det er derfor forlængst almindelig erkjendt, at Bygseltvangen ikke længere gjelder[4]).

2) Livsfæstets Nødvendighed maa vistnok siges indskjærpet i flere af de ovennævnte Lovbud vedkommende Bygseltvangen. Men ligesom Aaremaalsfæstes Lovlighed allerede tidlig indrømmedes af Regjeringen ved andre Leilig-

---

[1]) Jfr. saaledes Kanc.skr. 6 Okt 1792 om Preste-Enkers Ret til under visse Vilkaar at bortforpagte Enkesæderne til, hvem der af samme vil give størst Afgift; Pl. 19 Marts 1812 ang. Prestegaardes Jorder, L. om overtallige Chefsgaarde 14 Aug. 1818 § 3, jfr. Resol. 24 Januar og 27 Febr. 1826, L. om Embedsgaarde 25 Aug. 1848 § 40.

[2]) L. om det ben. Gods 20 Aug. 1821 § 36 og 4 Aug. 1827 § 8, L. om Enkesæder 26 Sept. 1845 § 4; hertil bør maaske ogsaa regnes L. om Statens Jord i Finmarken 22 Juni 1863 § 11.

[3]) Nørregaard III. 256, Hurtigkarl II. 2. 343 (jfr. dog Ørsted Hb. V. 548). Hallager antog allerede i sine lithogr. Forelæsn. af 1846 III. 76, at Bygseltvang egentlig var Lovbogens Mening, men at den nu var bortfaldt.

[4]) Jfr. Hallagers Obl. II. 98. I de sidste officielle Opgaver (for 1875) antoges af 16000 Skylddaler særskilt matrikuleret Lejegods c. 9600 at være Leilændingsgods og 6270 at være bortforpagtet; disse Tal, hvori ej er iberegnet Embedsgaarde, er vistnok siden meget forrykkede.

heder, blev den ogsaa ifølge L. 3. 14. 10 som ovenfor forklaret anseet for utvivlsom af alle de ældre Forfattere. Det er derfor let at forstaa, hvorledes Bygsel paa Aaremaal allerede i 1814 havde skudt saa stærke Rødder, at den forudsættes som lovlig i Grdl. § 50 b[1]). Dette kan ikke opvejes derved, at den senere Privatlovgivning ikke taler om Bygsel uden paa Livstid, eller at navnlig Lovene om det beneficerede Gods af 8 Septbr. 1818, 20 August 1821 og 4 August 1827 (§ 8) endog nærmest synes at tænke sig Forskjellen mellem Forpagtere og Leilændinger i Almindelighed bestaaende deri, at de første fæster paa Aaremaal og de sidste paa Livstid. Den sædvansmæssige, i Lovbogens ufuldkomne Affattelse grundede, Fortolkning er altfor gammel og rodfæstet til, at der nu kan være Tale om at gjøre Lovbogens Fordring paa Livsbygsel gjeldende. Det maa erkjendes, at Sædvanen her har forandret Lovbudets Karakter fra præceptorisk til deklaratorisk[2]). Forøvrigt er Aaremaalsfæste i den største Del af Landet endnu kun forholdsvis sjeldent[3]).

---

[1]) ɔ: saadan som den lød indtil 1884. Optagelsen af det i Grdl. § 50 b. nævnte Tidsrum („længere end 5 Aar") synes foranlediget ved, at der i Rigsforsamlingen fremkom Oplysning om, at i Larviks Grevskab var Bygsel paa 6 Aar ikke usædvanlig. Se Bryns Dagbog (i Rigsretssagen mod Statsraad Vogt Side 183) jfr. Aschehoug O. R. II. 1. 320. Gjennem senere Oplysninger ved man nu ogsaa, at der, efterat Kongen i 1805 var bleven Ejer af Grevskabet, under 29 April 1806 udgik en Rentekammer-Skrivelse (Aktstykker S. 162), der tillod at bortbygsle en Del af Grevskabets Leilændingsgods paa 6 Aar, med Tilsagn til Fæsteren om efter udvist godt Forhold senere at faa Gaarden til Bygsel paa Livstid til „Arvefæste eller til Ejendom" (jfr. ogsaa Skr. 5 Juli 1806 l. c. S. 163), og at der i Henhold til denne Tilladelse i Aarene 1806—13 udstedtes Bygselsedler i Grevskabet, lydende foreløbig paa 6 Aar. Det synes imidlertid, som om ialfald de fleste af disse Bygselbreve allerede Høsten 1814 blev ombyttede med Bygselbreve paa Livstid. Jfr. Hallager Obl. II. 2 Udg. S. 71. Forøvrigt kan ikke disse Skrivelser i Almindelighed paaberaabes for Aaremaalsfæstes Tilladelighed, da de var foranledigede ved særegne Forhold, idet der skulde træffes Forberedelser til Gaardenes Salg.

[2]) Jfr. ogsaa Leilændings-Kommissionens Indst. angaaende Stamhuse o. s. v. S. 37—8, der viser, at L. 23 Juni 1888 § 10 ansees som ny Ret.

[3]) Ifølge Hovedindst. S. 32 var i 1880 af det private Lejegods (Forpagtninger indbefattede) c. 6500 Brug bortsatte paa Livstid, c. 1400

3) L. 3. 14. 24 om Bygselpengenes Størrelse søgte Regjeringen vistnok enkelte Gange at opretholde [1]). Men det er klart, at, da Forsøgene paa at faa en ny højere Bygseltaxt fastsat af Loven strandede [2]), maatte dette præçeptoriske Bud være ugjenkaldelig ødelagt, og i Reskr. 2 Septbr. 1791 § 2 saa man da ogsaa i Virkeligheden Regjeringen selv give Exemplet paa den lovlige Bygselsums Overskridelse. Jfr. ogsaa Resol. 17 Maj 1848 ang. de Angellske Stiftelsers Jordegods.

4) Ogsaa ved forskjellige andre jorddrotlige Rettigheder indskjærpedes leilighedsvis Nødvendigheden af at holde sig L. 3. 14 efterrettelig [3]). Men efterat det havde vist sig, at Lovbogens Ufravigelighed ikke kunde opretholdes i de ovennævnte Hovedstykker, finder man efterhaanden forskjellige Indrømmelser i Lovgivningen af, at den ene eller den anden vigtige Regel for Leilændingsforholdet var deklaratorisk (jfr. Kanc. prom. 15 Sept. 1798, Pl. 10 Novbr. 1801, L. 17 Aug. 1821 § 4), ligesom L. 4 Aug. 1827 § 2 ganske overlod Regjeringen Fastsættelsen af Vilkaarene for den der hjemlede Bortbygsling af offentligt Jordegods ved Auktion. Det fortjener ogsaa at bemærkes, at heller ikke nogen Forfatter siden Stampe [4]) havde fremhævet Leilændings-Lovgivningens Ufravigelighed eller engang undersøgt Spørgsmaalet.

VI. Da dette, saavidt vides for første Gang, i 1846 forelagdes Højesteret, var Opfattelsen af L. 3. 14 som deklaratorisk, ialfald i de afgjørende Punkter, saa rodfæstet, og den havde

paa kortere Tid; Livsfæste fandt altsaa Sted i 82 % Tilfælde. Østlandet stod i stærk Modsætning til det øvrige Land; Livsfæste-Brugerne udgjorde der kun 20 %, men i den øvrige Del næsten 95 % af samtlige Jordlejere. Livsfæste var indtil 1840—50 eneste Form for Bortleje, ikke alene paa Vestlandet, i Trøndelagen og Nordland, men ogsaa i flere Strøg paa Østlandet.

[1]) Reskr. 23 Sept. 1699, Rentekammerskr. 22 Juli 1758, Reskr. 18 Maj 1770, jfr. Indl. til Fdn. 18 Okt. 1780; se Hovedindst. S. 11—12.

[2]) Jfr. de ovenomhandlede Forslag af 1780 ff.; Hovedindst. S. 18 ff.

[3]) F. Ex. Fdn. 26 Juni 1715, Reskr. 2 Sept. 1791 § 4, Kanc. prom. 28 Sept. 1799; jfr. Hovedindst. S. 12—13.

[4]) Først Hallager gjorde dette i sine lithogr. Forel. 1846 III. 76 ff., hvor det dog ogsaa er antaget, at denne Opfattelse ikke længere kan gjøres praktisk gjeldende.

faaet saamegen Støtte i den senere Lovgivning, at det vilde været lige med at give en Lov tilbagevirkende Kraft, om Domstolene nu havde gjort Hovedreglerne i Lovbogens nævnte Kapitel gjeldende som ufravigelige efter deres oprindelige Mening. Dette skete da heller ikke, idet Højesteret i en Række af Domme har antaget, at flere af de vigtigste til Leilændingernes Fordel i L. 3. 14 givne Bud er Gjenstand for fuldgyldig Fraskrivelse[1]).

Det maa efter alt dette ansees som utvivlsomt, at vor gjeldende Leilændings-Lovgivning nu, uanseet dens oprindelige

---

[1]) HRD. 21 Januar 1846 i Rt. S. 545, hvorved en Leilænding (der var frifunden af Underretten, fordi Bygselbrevet ansaaes uforbindende som ikke indrettet overensstemmende med L. 3. 14) med Ilæggelse af Processens Omkostninger enstemmig dømtes til efter Kontraktens Ordlyd, men mod 3. 14. 34, at have sit Fæste forbrudt, fordi han havde hugget en Bjelke i Skoven til Salg samt hugget Hustømmer uden Udvisning; 16 Februar 1870 (Rt. S. 244 og U. f. L. X. 130), der ogsaa fradømte Fæstet paa Grund af Hugst uden Udvisning efter den strengeste Fortolkning af Kontrakten, og 26 Okt. 1869 (Rt. S. 816 og U. f. L. X. 5. der ansaa Leilændingen berettiget til at fraskrive sin Enke den i 3. 14. 11 hjemlede Brugsret, idet det under Voteringen uimodsagt blev udtalt, at det ved stadig Praxis maatte ansees hævet over enhver Tvivl, at den nævnte Art. kun var deklaratorisk. Højesteret har ikke særskilt afgjort, hvorvidt Aaremaalsfæste er tilladeligt; men det er vistnok efter alt utvivlsomt, at dette vilde blive antaget, hvad der da ogsaa i Voteringen af 1846 ansees som givet. Jfr. hermed Hovedindst. S. 27—8. Naar Højesteret derimod i Dom af 11 Marts 1869 (Rt. S. 348, U. f. L. IX. 196) frifandt Leilændingen, skjønt ogsaa her Kontrakten fastsatte Fæstets Forbrydelse som Følge af enhver Overtrædelse, saa er dette ikke grundet i nogen modsat Fortolkning af 3. 14, men forklares derved, at Domstolene i Almindelighed er tilbøjelige til at fortolke denne strenge Klausul i Lejekontrakten mildt (se ovenfor S. 171) og da naturligvis saameget heller her, hvor der er betalt en gjerne paa Livstid beregnet Indfæstningssum. Endnu mindre kan HRD. 23 Okt. 1835 paaberaabes for Opfattelsen af 3. 14. 11 som præceptorisk, da den ikke angaar et Leilændingsforhold. Det kan forøvrigt heller ikke sees, at Højesteret har gaaet ud fra, at L. 3. 14. egentlig skulde være præceptorisk, idet man meget mere under Voteringen i 1846 har brugt 3. 14. 10 efter dens gjængse Fortolkning som Bevis for, at Fæstebrevet kunde frit bestemme Omfanget af Leilændingens Ret.

Væsen, i alle Stykker kun er fravigelig.[1]) Det maa imidlertid allerede her fremhæves, hvad der vil blive nærmere omhandlet i § 29, at dens oprindelig præceptoriske Dele neppe gyldigen kan fraviges af Parterne uden gjennem skriftlig Aftale.

VII. Efterat Leilændings-Lovgivningen saaledes er gaaet over til kun at være deklaratorisk, og Grundlovsbest. 4 Juli 1884 har stillet alle Jordlejere paa lige Trin i Henseende til Stemmeret, har Undersøgelsen af, hvad der efter den hidtil gjeldende Lov forstaaes ved en Leilænding[2]), tabt sin væsentligste Interesse. Spørgsmaalet har nemlig nu næsten kun Betydning for Afgjørelsen af, paa hvilke Lejeforhold L. 3. 14 med derhen hørende senere Love skal anvendes til Udfyldning af Parternes Kontrakt; m. a. O. disse to Spørgsmaal falder paa det nærmeste sammen, jfr. dog ogsaa L. 3. 13. 1 og Fdn. 18 Okt. 1780, Odelsl. 26 Juni 1821 § 31 og L. 23 Juni 1888 § 11.

For at anse en Jordlejer som Leilænding udfordres da:

1) at Jorden er lejet til Bosted; jfr. især L. 3. 14. 30 ff. og 40 ff., der utvetydig forudsætter, at Leilændingen bor paa Stedet, og at der findes eller ialfald uopholdelig skaffes de dertil fornødne Huse (jfr. 3. 14. 31 init.) Jord, som ikke er beboelig, er derfor ikke Gjenstand for dette

---

[1]) Dette er ogsaa Forudsætningen for det Udkast til en ny Lov, der er udarbeidet af Leilændings-Kommissionen; se dens Hovedindst. S. 53—4, hvor denne Opfattelse — hvori dog et Par ikke juridiske Medlemmer erklærer sig uenige — er hævdet; se ogsaa Departements-Foredrag i Oth. Prop. 1888 No. 10 S. 2. — Foruden Kommismissionens Udkast til ny Lov maa forøvrigt ogsaa mærkes den kongelige Proposition til Lov om Jordleje i Storth.forh. 1888; jfr. tidligere Forarbeider i Storth.forh. 1876 Oth. Prop. No. 7 og Dok. No. 47 jfr. 1877 No. 88, Storth.forh. 1878 Dok. No. 17 jfr. No. 51 og 52 og Indst. O. No. 61. Angaaende en Storthingsbeslutning af 1816 om det beneficerede Gods's Bortbygsling se Storth. Efterr. 1814—33 I. 379 ff., jfr. Hovedindst. S. 21—2.

[2]) Dette Udtryk bør heller bruges end „Bygselmand", da dette er tvetydigt som oftere brugt ogsaa om Husmænd, der har betalt Indfæstningsum. „Efter hidtil gjeldende Lov" sigter til, at det ovennævnte Lovforslag væsentlig udvider Begrebet „Leilænding".

Slags Lejeforhold, hvad enten den er ganske udyrket, eller den drives som Underbrug, Sæter o. desl.[1])

2) Jorden maa være Gjenstand for selvstændig Gaardsdrift.[2]) At den skal være af saadan Størrelse, fremgaar helt igjennem af L. 3. 14.[3]) Derfor kan ikke Leje af Hustomt med Have, bebyggede Skovteige o. desl. — forudsat, at de ikke tænkes ryddede — indgaa under dette Forhold. I Tvivlstilfælde maa denne Egenskab afgjøres ved Skjøn, hvilket navnlig kan blive nødvendigt ved Spørgsmaalet, om det er Husmands- eller Leilændingsforhold.

Det har i Almindelighed tidligere været krævet, at Jorden skulde udgjøre et eget Matrikulnumer.[4]) Men ligesom dette ialfald ikke er tilstrækkeligt,[5]) da selv ganske ubetydelige Jordstykker kan blive særskilt skyldsatte (jfr. L. 4 Juli 1884), saaledes er det neppe heller ubetinget nødvendigt, idet, uagtet Leilændingerne gjerne forudsættes at betale Skatterne af Jorden, dog alle væsentlige Regler for Forholdet passer lige godt, enten Gaarden er et eget Matrikulnumer eller ej.[6])

3) I Regelen maatte forhen Bygselsum være aftalt. Ikke blot er nemlig denne Form for Vederlaget i økonomisk Henseende meget karakteristisk; men det er ogsaa denne Ydelse paa Forhaand, som — omend oprindelig ukjendt — især fra det 16de Aarhundrede afgav Lovgivningens vigtigste Grund til

---

1) Jfr. hermed Hovedindst. S. 65, Oth. Prop. 1888 No. 10 S. 19.

2) Jfr. Oth. Prop. 1888 No. 10 S. 19—20.

3) Jfr. ogsaa Reskr. 17 Maj 1806 (Aktstykker S. 163), hvor Bruget forudsættes at maatte være saa stort, at det kan ernære en Familie.

4) Jfr. især Hallager Obl. II. 52, Deptskr. 20 Maj 1858; se ogsaa L. 1 Juli 1816 § 9 og Udskiftningsl. 13 Marts 1882 § 81, hvor Leilændinger synes forudsatte at sidde paa særskilt skyldsat Jord.

5) Storthinget har vistnok i 1878 og senere, ved Fortolkning af Grdl. § 50 b, ikke taget noget Hensyn til Jordens Art, idet det har anvendt Begrebet „bygsle" paa de allerubetydeligste særskilte Matr.-No. Men om det end er rimeligt, at Grdl. ved „bygsle" har tænkt paa den i L. 3. 14 omhandlede Lejeform, der i Lovgivningen fortrinsvis kaldes „Bygsel", har Storthingets Kjendelser i hvert Fald ingen afgjørende Betydning for den privatretslige Opfattelse af „Bygsel" og „Leilænding".
I „Norges Land og Folk" I. 252 oplyses, at tre Stykker af Rakkestad Prestegaard har været bortbygslede som Leilændingsgods; jfr. ogsaa det i Rt. 1861 S. 414 meddelte Tilfælde.

at beskytte Leilændingen[1]). Men ligesom det allerede tidligere maatte indrømmes, at Bygselsummen under særegne Omstændigheder[2]) kunde undværes som Kjendemærke, maa det nu i Almindelighed antages, at — efterat L. 3. 14 forlængst er blevet deklaratorisk og Grdl. § 50 b er forandret — kan Parterne ogsaa paa anden ligesaa utvetydig og for enhver bindende Maade afgjøre, at deres Kontrakt stifter et Leilændingsforhold. Da der imidlertid ikke er nogen anden af de særegne Afgifter i 3. 14, som har den Betydning, at de hver for sig eller alle tilsammen kan erstatte Bygselsummen som Kjendemærke i dette Forhold, og heller ikke nogen enkelt Regel i 3. 14 ellers kan fremhæves, maa det, for at en anden utvetydig Afgjørelse skal erkjendes at være tilstede, kræves, at Parterne enten i det hele har henvist til Leilændings-Lovgivningen for Udfyldningen af deres Kontrakt, eller at denne ialfald væsentlig er indrettet derefter. Omvendt er en saadan Henvisning ligesaalidt som Bygselsums Betaling tilstrækkelig til at bedømme det som Leilændingsforhold, naar

---

1) Se endnu som Exempel paa Lovens Opfattelse af Bygselsummen som væsentlig L. 4 Aug. 1827; jfr. ogsaa L. 25 Aug. 1848 § 10 a og Resol. 17 Maj 1848.

2) Saaledes kan det jo tænkes, at Bygselsum fra først af er eftergivet eller ikke beregnet, uden Forhøjelse af andre Afgifter, idet Forholdet delvis er Gave. — Ved Statens Fjeldstuer har nok Bygselpenge aldrig været krævede af Stationsholderen, der dog har været opfattet som Leilænding (saaledes tildels endnu). De ovenfor S. 236 nævnte Bygselsedler i Larviks Grevskab er ogsaa Exempel paa Leilændingsforhold uden Bygselsum, jfr. den ovennævnte Rkskr. 29 April jfr. 5 Juli 1806, der indeholdt Hjemmelen herfor. Da dette imidlertid skete under særegne Omstændigheder, kan det ej bevise, at det efter Rentekamrets Opfattelse var ligegyldigt, om Bygselsum betaltes eller ikke. Endnu mindre kan Grdl. § 50 b sammen med de her og S. 236 nævnte Oplysninger bevise, at Grundloven er bygget paa Forudsætningen om Bygselsums Unødvendighed for at antage Bygselforhold efter § 50 b (jfr. Hovedindst. S. 65); thi det er rimeligt, at de allerfærreste af Rigsforsamlingens Medlemmer har vidst, Bygselpenge manglede i dette Tilfælde; det er ikke engang sikkert, at Sorenskriver Bryn har vidst det, da han dengang endnu ikke var ansat i Grevskabet, men i Nedenæs.

noget af de tidligere Vilkaar mangler.[1]) Heller ikke er det under den herskende Uklarhed afgjørende, om Parterne har brugt Udtrykkene «Leilænding», «Bygsel» o. desl.

§ 29.

De vigtigere særegne Regler vedkommende det nuværende Leilændingsforhold. [2])

I. Med Hensyn til Leilændingens Rettigheder mærkes følgende:

1) Efter L. 3. 14. 25 skal der oprettes «Bygselseddel» paa stemplet Papir (jfr. L. 9 Aug. 1839 § 4 og Skr. 6 Novbr. 1878) og af Indhold, som der nærmere forklaret, «om den paa enten af Siderne skal være af nogen Værd». Dette har man dog, tildels støttet ved den senere Lovgivning (jfr. især Reskr. 18 Maj 1770), ialfald nu meget længe forstaaet saaledes, at Leilændingen ikke skal lide ved nogen Formfeil i Kontrakten ligeoverfor Jorddrotten [3]). For Jorddrotten har Forsømmelse af skriftlig Kontrakt eller Undladelse af i denne at indtage de væsentlige Vilkaar den Følge, at Forholdet, uanseet hvad der bevislig ellers er aftalt mellem Parterne, maa bedømmes efter L. 3. 14. i de Stykker, hvori dette Kapitel oprindelig maatte ansees for ufravigeligt, idet den i forrige § forklarede Sædvane neppe kan siges at gaa

---

[1]) Saaledes kan der ej være Tale om Leilændinger i Byerne, skjønt der i enkelte mindre af disse forekommer „Bygselkontrakter", tildels nok med Henvisning til L. 3. 14.

[2]) Her gives kun en kort Oversigt, da Forholdet har tabt Størstedelen af sin praktiske Betydning; jfr. ogsaa Oversigten i Nordisk Obl. S. 247—258. Forøvrigt maa der henvises til den udførligere Fremstilling i Hallager Obl. II §§ 124—30. Forholdet er ogsaa behandlet i de ældre Lærebøger over den dansk-norske private Ret; jfr. ogsaa Ørsted Hb. V. 542—50 samt Brorson Kommentar til Lovens 3dje Bog II. 29—105. — Forf. skylder Leilændings-Kommissionens Formand, nuv. Statsraad Roll, mange Bidrag til Fremstillingen af dette Forhold ligesom af Jordlejen i det hele.

[3]) Hallager Obl. II. 61; den der omhandlede Straf efter Reskr. 1770 har i Virkeligheden nok aldrig været praktiseret.

længere end til, at Leilændings-Lovgivningen overalt kan fraviges gjennem skriftlig Overenskomst[1]). Imidlertid er det dog vel tvivlsomt, om Fraskrivelsen netop maa ske i selve Bygselbrevet, ɔ: det til Thinglysning bestemte Hjemmelsdokument; det synes tilstrækkeligt, at det sker i en til Kjøbekontrakten svarende Bygselkontrakt, naar kun denne er skriftlig affattet før Tiltrædelsen. Om de enkelte Punkter af Brevets Indhold, som Loven særlig har nævnt, skal tales nedenfor paa sit Sted. — I Henseende til den i 3. 14. 25 paabudne Thinglysning maa det vel antages, at allerede Lovbogen trods de stærke Udtryk («om den skal være den Bygslende til nogen Nytte») kun har tænkt paa Forholdet til Tredjemand (jfr. L. 5. 3. 39 i. f.), og ialfald følger dette af den nugjeldende Opfattelse af Thinglysningen.

2) Om Lejetiden er handlet ovenfor. Er ingen saadan paa Forhaand skriftlig aftalt, gjelder altsaa Livsfæste for Leilændingen og Enke (3. 14. 11) — dette sidste, selv om en bestemt tidligere afdød Hustru er nævnt[2]), medmindre det af Bygselbrevets Indhold forøvrigt eller andre Omstændigheder klart fremgaar, at det virkelig har været Parternes Mening at begrænse Retten til den navngivne Hustru. Gifter Enken sig paany, har hendes anden Mand ingen Forret til Fæste, jfr. en kongelig Resolution, meddelt i Kanc. Prom. 24 Septbr. 1791, L. 20 Aug. 1821 § 27. Saadan Forret tilkommer heller ikke nu den afdøde Leilændings Børn[3])

---

1) Jfr. Hallager Obl. II. 60. Samtlige førnævnte Domme angaar ogsaa kun Tilfælde, hvor de afvigende Vilkaar var indtagne i Bygselbrevet.

2) Dette antoges ved HRD. 23 Okt. 1835 i Rt. 1836 S. 70 ff. angaaende det beslægtede Spørgsmaal ved Husmandsfæste, og af Voteringen fremgik, at man saameget heller vilde være kommen til samme Resultat ved en Leilænding; jfr. ogsaa Hallager II. 2 Udg. 73—4 og HRD. 30 Marts 1860 i Rt. S. 340. Se ogsaa ovenfor S. 170.

3) Den almindelige Forret, som var hjemlet i Fdn. 5 Febr. 1685 § 7, optoges som før nævnt ikke i Lovbogen. Derimod forudsattes en saadan Ret ved udlagte Dragonkvarterer o. desl. i Fdn. 30 April 1692 §§ 9, 24 og 25; men dette er vel bortfaldt ved senere Forandringer i Værnepligts-Lovgivningen. Faktisk har dog gjerne Børnene havt Fortrinsret i de Egne, hvor Livsfæste er almindeligt; Hovedindst. S. 33.

uden i de særlig lovbestemte Tilfælde, jfr. L. 4 Aug. 1827 § 3, L. 23 Juni 1888 § 11. Paabudt som Regel er Livsfæste i L. 23 Juni 1888 § 10.

Det maa imidlertid nøje mærkes, at Livsfæste kun er en Ret for Leilændingen, og at denne, paa hvor lang Tid end Fæstet er indgaaet — overenstemmende med, hvad der, saavidt vides, altid har været gjeldende Ret hertillands[1]) — ansees berettiget til at flytte naarsomhelst efter lovlig Opsigelse (jfr. 3. 14. 39).

3) Er intet andet paa lovlig Maade vedtaget, har Leilændingen Ret til at gjøre sig Gaarden saa nyttig, «som han bedst ved og kan». Han nyder saaledes i dette Tilfælde alle Gaardens ældre Herligheder (L. 3. 14. 27 jfr. Reskr. 18 Maj 1770), hvorimod de i hans Tid nytilblevne Herligheder kommer Jorddrotten til Gode[2]) (L. 3. 14. 28, Bergvksl. 14 Juli 1842 § 14). Han udøver paa samme Maade Gaardens Brugsret i Almenning, den til Grunden bundne Jagtret[3]), Fiskeretten i Gaardens Vande[4]) og oppebærer Landslodden[5]) (L. 23 Maj 1863 § 2).

I Skoven har Leilændingen kun Ret til at hugge til Gaardens Nytte (3. 14. 34), foruden den ubetydelige sammesteds hjemlede Salgshugst[6]); Braate maa Leilændingen ikke brænde uden Jorddrottens Samtykke (Fdn. 4 April 1781 § 6, jfr. L. 6 Juni 1877). Leilændingen maa finde sig i at udøve sin Ret i Skoven efter Jorddrottens Udvisning, om

---

1) Lasson om Husmandslovgivn. S. 46 citerer herfor Reskr. 18 April 1761, der imidlertid ikke har været at finde.

2) Hallager Obl. II. 84—85, jfr. 82.

3) Dette bør trods Udtrykkene i L. 22 Juni 1863 §§ 3 og 6 antages, jfr. Brandt Tingsret 2 Udg. S. 412. Om Falke og Høge se forøvrigt L. 3. 14. 38.

4) Brandt Tingsret 2 Udg. S. 417; jfr. ogsaa L. om Hval 22 Maj 1869 §§ 2 og 5.

5) Jfr. her HRD. 15 Marts 1879 i Rt. S. 309; jfr. ogsaa Rt. 1881 S. 645 og Aschehoug off. Ret III. 118.

6) Jfr. 3. 14. 37 om Overladelse af Hugst til Fremmede og 3. 14. 35 og 36 samt HRD. i Rt. 1864 S. 491 om Næverflaaning og Tjærebrænding; se ogsaa Hallager II. 84.

ikke Fritagelse herfor udtrykkelig er betinget (Skovl. 22 Juni 1863 §§ 6, 18 og 72[1])). I Skove, der tilhører beneficerede Gaarde eller Statsgods, er Leilændingens Hugstret yderligere indskrænket ved Skovlovens § 62. Hugger han i Skoven til Upligt, forbrydes Fæstet (3. 14. 10 og 34 i. f.), hvad der nu ogsaa kan vedtages i Brevet som Følge af selv den ubetydeligste Overskridelse[2]). Paa den anden Side binder Leilændingens Ret Jorddrottens egen, eller gjennem Tredjemand udøvede, Brug saaledes, at han ikke kan gjøre Skoven uskikket til at afgive det i L. 3. 14. hjemlede Trævirke.[3])

Det er ogsaa Leilændingen, som i Mangel af anden Aftale besætter ledige Husmandspladse, idet det dog er tvivlsomt, hvorvidt han er berettiget til at tage Indfæstningssum[4]); han kan i hvert Fald ikke oprette nye eller nedlægge gamle Pladse uden Jorddrottens Tilladelse (Husmandsl. § 18). Fremleje ansees, som ovenfor S. 159 forklaret, Leilændingen forbudt efter den sædvansmæssige Fortolkning af L. 3. 14. 33[5]).

---

[1]) Jfr. Hovedindst. S. 76. Om Anvendelsen af denne Regel paa ældre Rettigheder se Aschehoug off. Ret III. 136—9.

[2]) Jfr. HRD. i Rt. 1870 S. 244 og U. f. L. X. 130. Om Straffen se Schweigaard Kommentar 3 Udg. II. 400; jfr. ogsaa HRD. i Rt. 1885 S. 757.

[3]) Jfr. hermed Hallager Obl. II. 84.

[4]) Jfr. hermed Hallager Obl. II. 81—2.

[5]) En nødvendig Følge af denne Fortolkning er det, at aldrende Leilændinger ikke uden Jorddrottens Samtykke kan oplade Bygselretten til andre mod Føderaad, jfr. ovenfor S. 156; det har forøvrigt hidtil været det sædvanlige, at Jorddrotten har bortbygslet Gaarden til den, som vilde give den paa Grund af Svagelighed fratrædende Leilænding et passende Føderaad. Ved Salg af offentligt Gods, hvis Leilænding oplader Bygselretten, har han Ret til Føderaad, L. 20 Aug. 1821 § 28, L. 4 Aug. 1827 § 9 og L. 14 April 1860 jfr. Skr. 17 Septbr. 1877. Om det Forsøg, der i 1871 blev gjort paa at indføre en for alle Leilændingsforhold gjeldende præceptorisk Lovregel af lignende Indhold, se navnlig et Foredrag af Indredept., Storth.forh. 1876 O. Prp. No. 7. — En anden Følge af samme Fortolkning er, at der ikke uden Jorddrottens Samtykke kan gjøres Indførsel i Bygselretten, jfr. HRD. i Rt. 1864 S. 330; Schweigaard Proces II § 195.

Regler om Jordvejens Drift har den nugjeldende Lovgivning ikke, og, hvor intet særligt er aftalt, kan Jorddrotten ingen Erstatning kræve for Vanrøgt, da Lovbogen ikke har optaget de ældre Loves Aabod for Jorden. For offentligt Gods maa mærkes Forbudet i L. 20 Aug. 1821 § 10[1]). Den Pligt til Oprydning, L. 3. 15, som det synes, særlig paalagde Leilændingen, er forældet, da den foreskrevne Udvisning ialfald forlængst ganske er ophørt[2]).

Om Forandringer i Gaardens Substants gjelder intet andet end for enhver Bruger (jfr. ovenfor S. 153).

Om Leilændingens Vedligeholdelse af Gaardens Bygninger har Lovbogen derimod udførlige Regler i 3. 14. 30, jfr. 31 særlig angaaende, hvem Pligten til at opbygge nye Huse paahviler. De Huse, Leilændingen uden dertil at være forpligtet har opført af Tømmer, som ikke er taget fra Gaardens Skov, er hans Ejendom, jfr. 3. 14. 32, der indeholder nærmere Regler om hans Bortflytningsret og Jorddrottens Forkjøbsret. I andre Tilfælde bliver Leilændingen ikke Ejer af det nye Hus, ligesom han eller Arvinger ikke ved Lejetidens Ophør kan kræve Erstatning for Værdiforøgelsen ligesaalidt som ved Forbedringer af Jorden, udenfor det i L. 3. 13. 1 omhandlede Tilfælde[3]). Synsforretning over Huse eller Jord paabyder vor Lovgivning ikke ved almindelige Leilændingers Tiltrædelse; jfr. derimod Reskr. 2 Sept. 1791 § 5 m. fl.

Med Hensyn til Gjerderne har Lovbogen neppe givet Jorddrotten nogen Tiltale til Leilændingen, om han lader dem forsømme, førend ved Fraflytningen (L. 3. 14. 43); derimod leder vistnok L. 16 Maj 1860 § 19 til, at Jorddrotten

---

[1]) Dette maa vistnok, ligesom Praxis har gjort ved den tilsvarende § i Husmandsloven, begrænses saaledes, at det ej kan anvendes, hvor en tilsvarende Mængde kunstig Gjødningsstof tilføres Jorden; jfr. Hovedindst. S. 76.

[2]) Jfr. hermed Hallager Obl. II. 77—9. Et Bud af 1490 (Dipl. N. II. S. 708—9) til »Landboen“ om Anlæg af 6 Humlekuler og 1 Maal Rugbraate aarlig, der skyldes dansk Indflydelse (jfr. D. L. 3. 13. 18), blev ikke optaget i Chr. IV's N. L. og gjaldt desuden ogsaa Selvejere.

[3]) Jfr. ovenfor S. 153—4. Jfr. hermed Hallager Obl. II. 86—7, Hovedindst. S. 75—76, hvoraf det sees, at det ikke er ualmindeligt i Kontrakten at paalægge Leilændingen at holde Husene assurerede.

maa kunne tvinge Leilændingen til at vedligeholde Gjerde mod Nabo og kræve de Udlæg, han selv maatte havt, fordi Naboen efter den nævnte § har holdt sig til ham, godtgjorte af Leilændingen. Angaaende Omkostningerne ved nye Gjerders Opførelse henvises til den nysnævnte §[1]).

4) Forringes Gaarden gjennem Expropriation o. desl., har Leilændingen Andel i Vederlaget[2]). Sker det ved Jorddrottens Skyld, har han selvfølgelig Ret til Erstatning. Ødelægges Gaarden eller de væsentligste Dele deraf, eller bliver den ubrugbar ved Hændelse (f. Ex. Elvebrud, der borttager Størstedelen af den dyrkede Mark, Husenes Ødelæggelse af Sneskred, jfr. 3. 14. 30), bør Leilændingen efter almindelige Kontraktsregler kunne hæve Forholdet saaledes, at en tilsvarende Del af Bygselsummen tilbagebetales af Jorddrotten. Mindre væsentlig hændelig Skade maa Leilændingen vistnok taale uden Forandring i Vilkaarene[3]).

Leilændingen maa finde sig i Gaardens Udskiftning og deltage i de dermed forbundne Omkostninger (L. 13 Marts 1882 § 81).

5) Leilænding, som sidder med Livsfæste, har Forkjøbsret til Gaarden, jfr. Fdn. 18 Juni 1723 og 25 Febr. 1733.[4]) Ved offentligt Gods har ogsaa Livsarvinger Forkjøbsret; L. 4 Aug. 1827 §§ 2 og 7[5]). Stamhusgaard kan ikke engang sælges uden Leilændingens Samtykke, ligesom i Tilfælde af Bygselledighed han, eller om han er død, hans Livsarvinger har Ret til at indløse den efter Taxt og dernæst Forkjøbsret i 5 Aar (L. 23 Juni 1888 §§ 4 og 5).

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. II. 2 Udg. S. 96. [2]) Jfr. ovenfor S. 173—4.

[3]) Jfr. hermed Hovedindst. S. 78—9.

[4]) Ved HRD. 18 Febr. 1874 i Rt. S. 297 er det antaget, at Forkjøbsretten kun finder Sted, naar den enkelte Gaard sælges, men ikke, naar et helt Gods ved Salg skifter Ejer, eller endog, om en nok saa liden Samling af Gaarde sælges under et og det til en af Leilændingerne selv. Jfr. ogsaa en dansk HRD. 6 Febr. 1888 (Ugeskrift for Retsv. S. 469 ff.) om Fortolkningen af Fdn. 18 Juni 1723, der fremdeles gjælder for Island.

[5]) Jfr. Hallager II. 89.

II. Leilændingens vigtigere i Loven nævnte eller hyppigst forekommende særegne Forpligtelser er da — forsaavidt de ikke allerede i det foregaaende leilighedsvis er omtalte — følgende:

1) Lovbogen omhandler som Leilændingens særegne Afgifter:

a) Bygselpengene[1]) (Bygselsum, ogsaa «Bygsel»alene) eller den Afgift, som Leilændingen paa Forhaand en Gang for alle har at udrede til Jorddrotten. Efter hvad der ovenfor er forklaret, er det Regel, at denne Afgift svares, navnlig ved Livsfæste.[2]) Den er næsten altid Gjenstand for fri Forhandling i hvert enkelt Tilfælde[3]) og kan derfor vexle ved hvert nyt Bortfæste af samme Gaard. Bygselsummen skal ifølge 3. 14. 25 indeholdes i Brevet; men dette kan ej ansees nødvendigt efter den nugjeldende Opfattelse af den herhen hørende Lovgivning.[4]) Tilhører Gaarden flere, til-

[1]) Jfr. om ældre Navne ovenfor S. 218. Skjønt unegtelig Ordet Bygsel bestemt tyder hen paa et existerende Lejeforhold, ser man dog undertiden, at der af en Gaard, som forresten er fuld Ejendom undergiven, under Navn af Bygselsum er forbeholdt en Tredjemand Ret til en Afgift af Gaarden for hver Gang, den ved Salg, Arv eller paa anden Maade skifter Ejer. Se de i Rt. 1843 S. 757, 1844 S. 769, 1845 S. 265, 1847 S. 505 og 1876 S. 659 omhandlede Sager, i hvilke Højesteret antog, at et saadant Forhold fandt Sted. Jfr. derimod Rt. 1855 S. 305, 1857 S. 40, 1860 S. 837, 1870 S. 740 (U. f. L. X. 498), 1871 S. 90, hvor Højesteret i noget lignende Tilfælde antog Bygselhaveren at være Ejer, og Rt. 1880 S. 83, hvor HR. antog en Del af Gaarden som egentlig beneficeret med Bygsel, men at Frihævdelse havde fundet Sted for dennes Vedkommende. Dette særdeles tvivlsomme Spørgsmaal er især opkommet ved Udskiftning eller Realisation af Oplysningsvæsnets Fonds Gods, hvor ideelle Andele af en Gaard har været beneficerede og derefter altid bortbygslede til Ejeren af Gaardens øvrige Del.

[2]) Ifølge Hovedindst. S. 34 skulde man dog tro, at nær $^1/_{10}$ af Livsfæsterne ikke havde betalt Bygselsum; det er dog vel uvist, om virkelig alle disse er Leilændinger.

[3]) Ved et Par smaa Godser følges endnu 3. 14. 24, medens den aarlige Afgift er bevægelig; Hovedindst. S. 35. Om Bygselsum i ældre Tid se Stampe Erkl. V. 178 ff. og VI. 397 ff., Munchs Saga III. 479.

[4]) Jfr. Hallager Obl. II. 60.

kommer denne Afgift den af dem, som ejer den relativt største Lod; L. 3. 14. 3 jfr. 2[1]).

b) Tredjeaarstage, der ifølge 3. 14. 12 betales hvert 3dje Aar, bruges nu kun i de Egne, hvor den gamle Leilændingsordning har holdt sig mest uforandret, og da gjerne nogenlunde overensstemmende med Lovbogen, dog saaledes, at den i Regelen udredes med $^1/_3$ aarlig[2]). Saafremt Bygselhaveren og den Landskyldsberettigede er forskjellige Personer, maa det efter den historiske Oprindelse være den første, hvem denne Afgift tilkommer[3]).

c) Landskylden[4]), en aarlig Afgift, der tidligere i Almindelighed var højst ubetydelig og gjerne uforandret ved hvert nyt Fæste ligesom efter Lovbogen (3 14. 14 og 15[5]), men nu for det meste, især hvor Bygselsum ikke svares, ingenlunde er uanselig, og, om den end er uforanderlig for hele Lejetiden, dog er Gjenstand for Forhandling ved hver ny Indfæstning[6]). Landskylden skal ifølge 3. 14. 25 opgives i selve Bygselbrevet; men Overskridelse heraf kan nu kun have den Virkning, at alene den i gammel Tid af Gaarden givne eller ved lignende Gaarde sæd-

---

1) Jfr. Hallager II. 57—8; HRVot. i U. f. L. IX. 347 ff. Om „Støvlehuden" til Fogden ved Bortbygsling af Statens Jordegods se L. 3. 14. 7, Sportell. § 100, L. 14 Maj 1872 § 1. Jfr. ogsaa Hallager Obl. II. 66.

2) Hovedindst. S. 35, 1ste Sp. nederst. Tredjeaarstagen og den gamle Landboveitsle (jfr. ovenfor S. 218) skulde ifølge Reces af 1578 smelte sammen til en Afgift. Det synes dog, som om endnu i det 17de Aarhundrede „Landbohold" forekommer ved Siden af Tredjeaarstagen som selvstændig Afgift (f. Ex. i N. Rigsreg. X. 569). Endnu bruges „Landbohold" som Benævnelse afvexlende med Tredjeaarstage; i Grevskaberne sees „Holding" eller „Holdning" at forekomme i samme Betydning, jfr. HRVot. i U. f. L. IX. 196 og X. 499; saaledes ogsaa andetsteds allerede i N. R. X. 145 (1651).

3) Hallager II. 72.

4) Jfr. Evensen Samlinger II. 3. 1—7, Aschehoug i U. f. L. I. 19 ff

5) Dette gjelder fremdeles om de store nordlandske Godser og adskillige vestlandske Egne.

6) Jfr. hermed Hovedindst. S. 35—6. Den i 3. 14. 14 anviste Udvej til Forhøjelse af Landskylden er forlængst ukjendt og har maaske aldrig siden Lovbogen været benyttet.

vanlige Afgift kan kræves[1]). Den er nu oftest ansat i Penge; forsaavidt den fremdeles er bestemt i Varer, kan ifølge L. 3. 14. 15 saavel Jorddrot som Leilænding kræve Betaling i Penge efter Landskyldstaxten[2]) af 3 Oktbr. 1685 (jfr. for Smør og Vog Fisk Fdn. 5 Febr. 1685 § 2 No. 2) eller for Korn efter Kapitulstaxterne (jfr. L. 17 Aug. 1848); jfr. ogsaa L. 2. 21. 17 om Kirkernes Landskyld[3]).

Om Betalingens Tid og Sted se L. 3. 14. 16—18[4]), hvor især kan mærkes den efter 3. 14. 16 indtrædende ejendommelige Forhøjelse af Landskylden i Tilfælde af Mora; jfr. ovenfor S. 166. For Landskylden er Jorddrotten ifølge 5. 13. 35 prioriteret i Leilændingens Bo lige med Skatter; jfr. ogsaa L. 3. 14. 41 og 1. 22. 26, hvilken sidste nu forlængst ansees forældet[5]).

---

1) Kanc. Prom. 28 Sept. 1799, hvorefter Brevet ej maa thinglyses i det nævnte Tilfælde, har vistnok aldrig havt Lovskraft og kan ialfald under den nugjeldende Opfattelse af Leilændings-Lovgivningen ikke følges.

2) Der maa ved denne Leilighed advares mod, at man ved Hjælp af Landskyldstaxten af 1685 søger at udregne Forholdet mellem den gamle Matrikuls Skatteskyldspecies f. Ex. ved Udskiftning af Skov. Disses rigtige indbyrdes Forhold findes i I. H. Vogt, Underretning om Matrikulskylden, Christiania 1816. Se ogsaa HRD. 28 Marts 1844 i Rep. f. Lovk. Det kan her ogsaa bemærkes, at i Bergens Stift (undtagen Søndmøre) er „Landskyld" tillige Navn paa en af de to der ved Siden af hinanden gjeldende Arter af gammel Skatteskyld, idet den ældste, „Land- og Skatteskylden", efter Matrikulen af 1665 almindelig har gaaet under Navn af „Landskyld", medens den yngre, der blev indført ved den forøvrigt indstillede Matrikulering af 1723, kaldes „Skatteskyld".

3) Jfr. hermed Aschehoug off. R. III. 140, Hallager Obl. II. 67—8. Af G. P. Blom, Forklaring om Hoved-Matrikulerings-Kommissionens Arbeide m. m. samt en historisk Indberetning om Norges ældre Skyldsætning, S. XVI—XVII, sees, at 2. 21. 17 ialfald har været fulgt i det Trondhjemske.

4) Jfr. herom nærmere Hallager Obl. II. 68—70, HRD. 20 Marts 1843 i Rt. S. 414 og 11 Marts 1869 i Rt. S. 348 og U. f. L. IX. 196.

5) Schweigaard Proces II § 192 i. f. Medens de to sidste Artikler ikke kan anvendes uden paa den egentlige Jorddrot eller Bygselhaveren, tilkommer Privilegiet i 5. 13. 35 ogsaa den, der er berettiget til løs Landskyld, hvilken ellers ogsaa hviler paa Gaarden som en

d) Skydsfærd (L. 3. 14. 19) er, som Navnet udtrykker, egentlig en Arbeidsydelse, men er nu i de gammeldagse Egne, hvor den forekommer, saagodtsom overalt gaaet over til en Pengeafgift efter gjeldende Skydstaxt.[1] Det sædvanlige er ellers nu, at den er smeltet sammen med den almindelige aarlige Afgift.

e) L. 3. 14. 23 omhandler nogle ubetydelige Afgifter, navnlig Fornød og Arbeidspenge, som alene kunde beregnes ved nuværende eller forhenværende Krongods, hvor de havde været sædvanlige fra gammel Tid. De er nu saagodtsom upraktiske.[2]

2) L. 3. 14. 23 indskrænkede ganske væsentlig Jorddrottens Adgang til at betinge sig Arbeidspligt; dette kunde, bortseet fra Skydsfærden, alene ske ved «gamle og priviligerede Sædegaarde», forsaavidt Leilændingen ikke boede over 2 Mile derfra og Arbeidet ikke overskred det forhen sædvanlige; dog kunde maaske Artiklen ogsaa forstaaes saaledes, at Leilændingen paa Krongods kunde pligtes til Arbeide under samme Vilkaar som for de nysnævnte Afgifter fastsat. Efter den gjeldende Fortolkning af Loven kan Leilændingen nu vistnok ved Kontrakten forpligte sig til hvilketsomhelst Arbeide for Jorddrotten; men dette bør, for at blive bindende, saavidt muligt nøjagtig forklares i Bygselbrevet eller anden skriftlig forudgaaende Overenskomst. Det «ubestemte Hoveri» kan ikke med Retsvirkning overtages af Leilændingen; jfr. ogsaa Kanc. prom. 15 Sept. 1798. Pligtarbeide forekommer ganske hyppig ved de store østlandske Skovgodser samt Værkerne (især Tømmerdrift,

---

stiltiende Panteheftelse. Om den løse Landskyld se forøvrigt Brandt Tingsret § 33, I. Chr. Berg i Astræa (1802) IV. 172—184; jfr. ogsaa Skr. 10 Januar 1882, HRD. Rt. 1857 S. 393.

[1]) Jfr. nærmere hos Hallager II. 73—74.

[2]) Exempel derpaa, fra Grevskaberne, findes i HRVot. i U. f. L. IX. 196. Ifølge Hovedindst. S. 37, 1 Sp. forekommer Fornød som virkeligt Kreaturfoster i et Par Herreder; ligesaa Skyds *in natura*. Om Jordafgiften ved beneficeret Gods, som fremdeles maatte være Gjenstand for Bygsel, se især L. 4 Aug. 1827 § 7; jfr. ogsaa L. 25 Aug. 1848 § 10.

Kultilvirkning og Kjørsel mod en gjerne af Jorddrotten fastsat Betaling. Derimod er Pligtarbeide paa Jorddrottens Gaard nu kun meget sjeldent[1]).

Angaaende Jorddrottens Pligt til at give Leilændingen en Kvitteringsbog og at gjøre en aarlig Afregning med ham se L. 3. 14. 20, jfr. 16 og 22 og 5. 13. 49, Fdn. 5 Febr. 1685 § 5, 26 Juni 1715[2]).

3) L. 3. 14. 34 giver Jorddrotten Forkjøbsret ved det ubetydelige Tømmer, Leilændingen har Ret at hugge til Salgs. Forøvrigt hjemler Lovbogen ingen saadan Ret, ikke engang paa Krongodset[3]), og det maa derfor efter den ovenfor S. 228 forklarede Grundsætning antages, at ialfald en mere vidtgaaende Ret af denne Art ikke gyldigen kunde tillægges Jorddrotten af Leilændingen, om der end ikke i N. L. findes noget saadant Forbud som i D. L. 3. 13. 16.

Fra Midten af forrige Aarhundrede blev det imidlertid sædvanligt, at Jorddrotterne i Fiskedistrikterne betingede sig af Leilændingerne Ret til fortrinsvis at faa kjøbt den af dem fangede Fisk for billig Pris, og denne Aftale om «første Anbud» — som efter den nugjeldende Fortolkning af Loven maa være gyldig, naar den er indtagen i Bygselbrevet — er fremdeles brugelig i Nordmøre[4]).

---

1) Jfr. Hovedindst. S. 36—8.

2) Jfr. Hallager II. 76 og Schweigaard Proces I § 115.

3) Den i M. L. og Chr. IV's N. L. anerkjendte Forkjøbsret til Leilændingens Korn og Hø nævnes ikke hos Christian V; (jfr. ellers Fdn. 29 Sept. 1521 og KBr. 10 Juni 1557 i N. R. I. 226). Den ældre vidtstrakte Forkjøbsret for Kongen ligeoverfor alle, ikke blot Leilændinger, som endnu fastsloges i Christian IV's N. L. Kjøbebalk c. 9, var ogsaa nu bortfaldt. Jfr. om disse Forhold Fiskevær-Kommissionens Indst. af 1888 S. 11—12.

4) Om dette interessante Forhold henvises til Fiskevær-Kommissionens Indstilling, særlig S. 39 ff., hvoraf forøvrigt sees, at denne Pligt ogsaa paahviler andre Jordlejere samt Huslejere paa Fiskeværene, idet Pligten ansees stiltiende overtagen for enhver, som tager Bolig der i Fisketiden. Af samme Indst. S. 13 sees, at det i Nordland paa sine Steder er brugeligt at paalægge Leilændingen at fragte sine Fiskevarer med Jorddrottens Fartøj, hvilket tidligere har været forbudt, jfr. Fdn. 6 Marts 1739 § 11.

4) L. 3. 14. 10 har optaget de ældre Loves Paalæg til Leilændingen om at være sin Jorddrot «hørig og lydig» (jfr. «Tjenere» i 3. 14. 21), men dog afsvækket det ved ikke at gjøre dets Efterlevelse til Vilkaar for at beholde Fæstet. Om end denne Forskrift kan have givet Anledning til forskjellige Misbrug[1], er det dog sikkert, at den nu ingen særlig Betydning har, uden forsaavidt som den indskjærper Leilændingen nøjagtig Opfyldelse af hans Forpligtelser og her navnlig kan blive paaberaabt for Udførelsen af det skyldige Arbeide i Jorddrottens Tjeneste. Revselsesret har aldrig tilkommet Jorddrotten efter norsk Ret, jfr. L. 3. 14. 21.

5) Forsaavidt Leilændingen, saaledes som sædvanligt, sidder paa et særskilt Matrikulnumer, betaler han i Mangel af anden Aftale de paa dette hvilende offentlige Skatter og Afgifter uden Afkortning i Vederlaget til Jorddrotten. Dette er vistnok ikke andet end, hvad man i det hele antager ved Lejere af saadan Jord (jfr. ovenfor S. 167), men er dog ved Leilændinger utvetydig forudsat i en Række af Lovbud[2].

III. Med Hensyn til Fæstets Ophør er følgende særlig[3] at mærke:

1) Lovbogen lod Fæstet forbrydes ved at hugge Skoven til Upligt (3. 14. 10 og 34, jfr. HRD. 9 Mai 1857 i Rt. S. 420), ved modvillig Udebliven med Tredjeaarstage (3. 14. 13), Indtagelse af Innerster til Jorddrottens Skade (3. 21. 7), og hermed maa da ligestilles i Virkning ligesaa væsentlig Misligholdelse af anden Art f. Ex. en tilsvarende grov Udeblivelse med Landskylden (jfr. ovenfor S. 166) og andre jorddrotlige Rettigheder, Forsømmelse af at udrede Skatterne, saa at Jorddrotten maa betale for ham.

Nu, da L. 3. 14 i det hele er at anse som deklara-

---

[1]) Jfr. saaledes Fiskevær-Kommissionens Indstilling S. 40—41.

[2]) Jfr. nærmere hos Hallager II § 129.

[3]) Se forøvrigt ovenfor Side 169 ff.

torisk, er der som før forklaret heller ikke noget til Hinder for i den skriftlige Kontrakt at fastsætte, at Bygselretten skal tabes ogsaa i andre mindre grove Tilfælde (HRD. af 1846 og 1870, se ovenfor S. 238); dog bør en saadan Aftale af Domstolene anvendes med Lempe af Hensyn til de svære Følger for Leilændingen, som ved Forholdets Indgaaelse ofte gjør sig lidet Rede for dens Betydning; navnlig gjelder dette, naar den i sin Almindelighed indeholder, at enhver Overtrædelse skal have denne Virkning[1]) (se ogsaa den S. 238 nævnte HRD. 11 Marts 1869 og ovenfor S. 171).

2) Medens Leilændingen som før forklaret altid kan opsige Fæstet til sædvanlig Faredag, kan Jorddrotten i Almindelighed ikke opsige Leilændingen uden i de sjeldne Forhold, som er stiftede paa ubestemt Aaremaal. Herfra er dog lige fra de gamle Love gjort en vigtig Undtagelse for det Tilfælde, at Jorddrotten er Boslidsmand[2]) og aflægger Ed paa, at han selv vil bruge og bebo Gaarden; jfr. L. 3. 13. 1 og Fdn. 18 Okt. 1780, der for at hindre Misbrug indskrænker dette til kun at gjelde den Jorddrot, som selv har udlejet Gaarden.[3]) I Forbindelse hermed mærkes Odelsl. § 31.[4])

At Leilændingen, naar han efter Opsigelse fra sin Side forlader Gaarden, før han dertil var pligtig, intet kan kræve

---

[1]) Jfr. Aschehoug III. 143 om Anvendelse af senere Love paa slige Forhold. Som Exempel paa, at Leilændingen forhen ogsaa kunde komme til at forbryde sin Gaard ved Forseelser, der ikke egentlig kan siges at være begaaede mod Jorddrotten, bemærkes Fdn. 4 April 1781 § 7, der er forandret ved L. 6 Juni 1877 — 2. 22. 7, der har tabt sin Betydning ved Fdn. 31 Juli 1801, og 3. 21. 21, der blev forandret med Hensyn til Straffen ved Fdn. 9 Aug. 1754 § 19.

[2]) Af *buslitsmaðr* (M. L. VII. 1.), „en Person, som er kommen til at hæve sin tidligere Husholdning *(slita bú)* og derfor nu forlegen for et Sted til at bosætte sig“ (Fritzner Ordbog). I Christian IV's N. L. VI. 1 oversættes det med „husvild“.

[3]) Jfr. nærmere Hallager II. 92—3.

[4]) Jfr. Brandt Tingsret 2 Udg. S. 283 og 286, Motzfeldt Odelsret S. 97, Hallager II. 94.

godtgjort af den Bygselsum, han ved Tiltrædelsen har betalt — forsaavidt ikke det foran S. 247 omtalte Tilfælde skulde være tilstede — ligger klart i 3. 14. 39, ligesom det forstaar sig, at den hele Bygselsum er fortabt for ham, naar han ved sin Forseelse forbryder Brugsretten. At Leilændingen derimod, naar han fordrives af Jorddrotten, maa faa sin fulde Bygselsum tilbage, er udtrykkelig bestemt i 3. 13. 1, som forsaavidt ikke bliver mindre anvendelig, om det er i Kraft af Odelslovens § 31, Leilændingen bliver opsagt af Ejeren[1]).

Saavel fra Jorddrottens som fra Leilændingens Side skal Forholdet opsiges inden Jul, jfr. 3. 13. 1 og 3. 14. 39. Naar Fraflytning af Husene skal foregaa, omhandles i 3. 14. 40, ligesom 3. 14. 41 og 42 bestemmer, hvad der skal ansees hørende som Appertinents med til Hus og Gaard, og hvorledes der skal forholdes med Jorden[2]).

Forøvrigt maa der med Hensyn til nærmere Oplysninger om, hvorvidt de før fremstillede Regler i Almindelighed følges i Kontrakterne, samt ellers om den faktiske Tilstand i dette Forhold henvises til Leilændings-Kommissionens Hovedindst. S. 29—52 samt dens særskilt udgivne Bilag (533 SS.).

§ 30.

Husmandsforholdet.

I. Husmænd eller, kortelig forklaret, Landarbeidere, som har lejet egne Pladse under en Gaard, synes saa naturlige for vort Lands Forhold, at de rimeligvis har været vel kjendte, ialfald i enkelte Dele af Landet, længe før Middelaldrens Slutning. De har dog hidtil ikke kunnet sikkert

---

[1]) Maatte Leilændingen flytte, fordi hans Gaard skulde tiltrædes af den Enke, hvis Enkesæde den var (eller sælges i Henhold til L. 26 Sept. 1845 § 1 jfr. § 12), kunde han ligeledes efter Reskr. 18 Aug. 1775 og 7 Juni 1776 fordre tilbage den hele Bygselsum, som vel i dette Tilfælde maatte tilsvares af den aktuelle Beneficiarius; men disse Regler har neppe længer praktisk Betydning. Jfr. hermed Hallager II. 94—5.

[2]) Jfr. Hallager Obl. II. 95—7, hvor der ogsaa handles om Flyttetid i Tilfælde af Dødsfald og Fæstets Forbrydelse.

historisk paavises førend i det 16de Aarhundrede, idet Husmand (*husmaðr)* i de ældre Love[1]) kun har betegnet en Huslejer, uanseet om han maaske tillige har havt lidt Jord at bruge. Og alene i denne Betydning — dog vel særlig blot om Arbeidsfolk — synes Ordet brugt endnu paa flere Steder i Christian V's Lovbog[2]). Først i Midten af det 18de Aarhundrede, da Regjeringen netop havde faaet et levende Øje for alt, hvad der kunde tjene til Landets Opdyrkning, fandt Lovgivningen det nødvendigt at tage sig af denne allerede dengang talrige Samfundsklasse[3]) og ikke længere som hidtil overlade Forholdet ganske til Kontraktsfriheden. Dens første Forsøg var imidlertid uheldigt, idet Fdn. 9 Okt. 1750 nemlig troede, det var tilstrækkeligt at sikre Husmanden mod vilkaarlig Fordrivelse ved at henvise til L. 3. 14 og paabyde Udfærdigelse af Bygselseddel paa hans og Enkes Levetid. Da denne ubetingede Bygseltvang

---

[1]) *Husmaðr* og *Huskona* forekommer i denne Betydning i Haakon Magnussons Retterbod i N. G. L. III. 205 jfr. 220, se ogsaa Meddel. fra Rigsarkivet I. 246 ff. (Skattemandtal fra omtrent 1520). Af Magnus's Bylov VI. 7 sees, at *husmaðr* egentlig kun har betegnet en Lejeboer, enten paa Land eller i By.

[2]) Se saaledes N. L. 2. 12, 7, 2. 22. 1 (jfr. Kirkeordn. 1607 i Paus' Samling II. 495), hvor de nævnes sammen med „Tjenestefolk og Innerster, der bruger Sæd" (jfr. 3. 14. 33), 2. 22. 12, 3. 17. 1 (Chr. IV's N. L. II. 11), 3. 21. 7 (Chr. IV's N. L. VII. 23) og 3. 21. 5, paa hvilket sidste Sted Ordet „Gade-Husmand", der hos os ingen Betydning har, ved en Unøjagtighed er indkommet fra Danske Lov (jfr. Fdn. 23 Jan. 1739 § 22); se ogsaa Fdn. 23 Jan. 1635 art. 7, hvor „Huseller Boelsmænd" synes brugt i dansk Betydning. Derimod har Skattefdn. af 30 Decbr. 1679 talt om virkelige Husmænd, som har faaet Bolig og Grund paa den Ejendom, hvoraf Leilændingen skatter, for at komme denne til Hjælp.

[3]) I Forarbeiderne til Fdn. 1752 hedder det, at Husmændene udgjorde næsten Halvdelen af Landets Beboere, hvad der dog vel var en stor Overdrivelse. Ifølge en i Marts 1889 (se Mrgbl. No. 171) af Prof. Aschehoug paa Grundlag af Matrikuleringsprotokollerne forfattet Tabel, indeholdende statistiske Opgaver vedk. Jordbruget i Norge 1723, skulde der i dette Aar have været ca. 12,000 jordbrugende Husmænd i hele Riget. Tallet er dog endnu mindre sikkert end ved senere Opgaver, da Begrebet „Husmand" vel da har været mere svævende end nu.

virkede mod sin Hensigt, idet mange Ejere heller inddrog Pladsene under Gaarden eller endog lod dem ligge øde[1]), udkom i Stedet Fdn. 29 April 1752, som først op-

[1]) Jfr. Oplysninger i Vicestath. Benzóns Forslag til Fdn. 29 April 1752 i Rigsarkivet; Forarbeiderne indeholder ellers næsten intet af Interesse.

Husmandsvæsnets Oprindelse og Udvikling før det 18de Aarh. er fremdeles meget uklar, og Forf. har intet væsentligt at tilføje Antydningerne i sin Udg. af Hallager Obl. II. 115—16. — Hvad der sammenbinder «Husmænd» i ældre og «Husmænd» i nyere Forstand, turde være, at Retten til Huset ogsaa ved de sidste ansees som det vigtigste. Første Gang, Husmænd i nyere Forstand, ialfald nogenlunde sikkert, kan antages at forekomme, er i Skattebrevene for hele Landet af 1574 og 1582 (N. R. II. 102, 488), hvor «Husmænd» og «Ødegaardsmænd» nævnes som en Skatteklasse for sig selv (usikrere derimod Breve af 1548 og 1569, l. c. I. 68 og 625). Sandsynligt er det ogsaa, at man finder dem i «Reformats» for Trondhjems Stift af 1589 (i kgl. norske Videnskabsselskabs Skr. 19 Aarh. I), hvor allerede temmelig mange Husmænd opgives i Fiskeridistrikterne (Aure, Aafjorden og næsten hele Nordland, l. c. S. 402, 408 og 411 ff.), men derimod ikke i de indre Egne, hvilket sidste dog vistnok alene bør forklares af Opgavernes forskjellige Plan, om det end tør være, at de i hin Tid har været mest udbredte i de Egne, hvor de store Fiskerier allerede krævede saa megen Arbeidshjælp. Derimod er det meget tvivlsomt, om man endnu finder dem i det Skattemandtal fra 1520—1 for Trondhjems Stift, som uddragsvis indeholdes i Medd. fra Rigsark., I. 246 ff. og nu er fuldstændig udgivet af H. J. Huitfeldt-Kaas i «Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16 Aarh.» II. 37—258 (1888). At Ordet nemlig her ialfald tildels er brugt i sin ældre Betydning (som antaget ovenfor S. 256 Note 1), fremgaar af, at det ogsaa findes i Mandtallet for Trondhjems By (l. c. S. 149 og 152); og det sandsynlige turde være, at det ogsaa ellers i Almindelighed betyder en «Innerst» o. desl., bl. a. fordi flere «Husmænd» eller «Huskoner» (hvoraf der ogsaa er forholdsvis mange) ved Siden af den personlige Skat oftere har betalt «for Jordegods» (se f. Ex. S. 48, 53, 159, 201, 212). Imidlertid kan der jo blandt dem ogsaa være en Del Husmandsfolk i den senere Betydning, maaske fortrinsvis i Trøndelagen, hvor de fleste opregnes. Tvivlsom er ogsaa Ordets Mening i et Indtægtsregnskab for Bergens Kongsgaard af 1518 (l. c. I. 76. 121, 126). — Ialfald i det 17 Aarhundredes Midte var, som det sees af Aschehougs Afhandling om Folkemængden 1664—6 i Langes Tidsskrift for Videnskab og Literatur II. 305—407 (1848), Husmandsvæsnet adskillig ud-

stillede Sondringen mellem Udmarks- og Indmarks-Husmænd og kun ved de første paabød Livsfæste, samtidig med, at den gav enkelte nærmere Forskrifter [1]) om dette Forhold foruden om Rydningsmænd i Almenning. Denne Forordning, som bl. a. fik et vigtigt Tillæg ved Fdn. 29 Juni 1792 — angaaende skriftlig Kontrakts Udfærdigelse for alle Husmænd — blev da Hovedloven om Husmandsvæsnet, indtil L. 24 Septbr. 1851 [2]) udkom og afskaffede alle

bredt næsten overalt i Landet (især i Akershus Stift), om end Opgaverne ikke tillader at sondre mellem Husmænd, Strandsiddere og beslægtede Klasser (se især l. c. S. 386 ff.). Protokollerne over den omtrent samtidige ældste Matrikulering kunde forøvrigt her fortjene Undersøgelse. Jfr. for den første Del af Aarhundredet Omtalen i N. R. IV. 33 og 50 (1603—4). Den ældre Mening, at Husmænd i nyere Forstand var ukjendte før Lovbogen (jfr. J. Chr. Berg i Astræa IV. 255 ff., jfr. en Lagmands-Dom sammesteds III. 432 ff.), er derfor urigtig. Inddelingen i L. 2. 21. 44 i «Gaardmænd», «Husmænd» og «Innerster» sigter maaske ogsaa til Husmænd i vor Forstand. Det synes imidlertid, som om Husmandsvæsnet har faaet et stærkt Fremstød i første Halvdel af 18 Aarhundrede ved Jordbrugets forholdsvis store Opsving; jfr. ogsaa Aschehoug «Studier over Norges Jordbrug i 17 og 18 Aarhundrede» (Tillæg til Statsøk. Tidsskr. for 1890).

1) Ogsaa over denne Fdn. fremkom snart forskjellige Klager, hvilke i 1760 blev forelagte Generalprokurør Stampe, efter hvis interessante Erklæring (jfr. hans Erkl. III. 46—77) det — uagtet han foreslog enkelte vigtige Reformer, navnlig Oprettelse af skriftlig Kontrakt — fik sit Forblivende ved Fdn. 29 April 1752.

2) Udkastet til denne Lov blev forfattet af en Kommission, hvis Arbeide findes i Storth. Forh. 1851 5te Bind Ø. Dermed maa sammenholdes Indredepartementets Foredrag, som indeholder vigtige Oplysninger (jfr. næste §), l. c. S. 41, samt Storthingskomiteens Indstilling l. c. VIII. 482; jfr. ogsaa Storth.-Efterr. 1851 S. 1032. Et af nogle Storthingsmænd udarbeidet Forslag til ny Husmandslov findes i Storth. Forh. 1884, V. Dok. Nr. 19, jfr VI. b. 133 ff. — Om den retslige og tildels den faktiske Tilstand nærmest forud for Husmandsloven se Hallager lithogr. Forelæsninger over Obligationsretten (1846) III. § 131; P. C. Lasson Fremstilling af Lovg. om Husmænd med Vink til dens mulige Forbedring, Chr.ania 1850; I. C. Lous Om Husmandsvæsnet, et Prisskrift, Chr.ania 1851, jfr. tidligere J. Chr. Berg i Astræa IV. 252—80: «Noget om de norske Husmænd, især deres Forhold til Gaardmændene». Om Husmandsvæsnets senere fak-

de ældre dette vedkommende Love — kun nogle enkelte undtagne, der hverken stred mod den eller behandlede saadanne Emner, som den selv havde villet udtømme [1]).

II. Som allerede før antydet (jfr. ovenfor S. 186 ff.) er det ved Husmandslovens Anvendelse i flere Henseender af principiel Vigtighed at sondre mellem «Udmarkspladse» og «Indmarkspladse». Det bør derfor strax nøje mærkes, hvad herved forstaaes. Under den ældre Lovgivning toges disse Ord i sin vistnok nærmestliggende Betydning, idet man nemlig lagde Vægten paa, om Pladsen laa i Gaardens Udmark eller Indmark (jfr. især Stempellov 9 Aug. 1839 § 4: «indenfor eller udenfor Gaardens Indhegninger»), uanseet om Pladsen selv bestod væsentlig af dyrket Jord eller ikke. Ved Udarbeidelsen af den nuværende Lov fandt man imidlertid, at Grænsen mellem Indmark og Udmark i denne Forstand var for vilkaarlig og mangesteds ligefrem uanvendelig [2]), og man optog da i Stedet det Skjelnemærke, som er forklaret i L.'s § 2. Herefter er det ikke afgjørende, paa hvilken af Gaardens Dele Pladsen ligger, men om den selv bestaar af «udyrket Mark» eller ikke, idet Loven til førstnævnte Klasse henregner ikke blot helt udyrkede Pladse, men ogsaa saadanne, der tillige har dyrket Mark, naar den kun ikke overstiger 2 Maal (20 Ar), og den

tiske Tilstand se især I. N. Mohn «statist. Meddel. om Husmandsklassens Betydning i Samfundet og om Husmændenes økon. Stilling» i Rt. 1880 S. 1—21; om samme Gjenstand findes en Mængde Afhandlinger i «Morgenbladet» for 1867, 1ste Halvaarg. — De jordbrugende Husmænds Antal opgives i 1875 til ca. 60,000, men er sandsynligvis senere, ligesom i det foregaaende Tiaar, adskillig aftaget, navnlig paa Grund af Udvandring, men vel ogsaa ved Pladsenes Inddragning og ved Overgang til Selvejere eller Forpagtere.

[1]) Denne Begrænsning er en nødvendig Følge af almindelige Fortolkningsregler, da Loven udtrykkelig kun har hævet Fdn. 9 Okt. 1750, Fdn. 29 April 1752 §§ 1—5 og Fdn. 29 Juni 1792. Husmandens Stilling til det Offentlige er derfor i det væsentlige uberørt af Loven af 1851, medens f. Ex. Fdn. 9 Aug. 1754 § 2, skjønt ej nævnt i dens § 23, rettest ansees hævet, da Loven har villet behandle hele Forholdet mellem Husbonde og Husmand.

[2]) Jfr. Storth.forh. 1851 5te Bind Ø. 45.

udyrkede er mindst dobbelt saa stor. Det er da disse Pladse, som gjerne for Kortheds Skyld — saaledes ogsaa i nærværende Fremstilling, men ikke i selve Lovsproget — kaldes «Udmarkspladse» eller endog «Pladse i Udmarken» (ligesom omvendt: «Indmarkspladse» og «Pladse i Indmarken»); men det maa altsaa erindres, at dette er en unøjagtig Sprogbrug, om den end i de fleste Tilfælde rammer det faktiske Forhold. Det maa ogsaa fremhæves, at der ved denne Inddeling blot er tænkt paa de jordbrugende Husmænd. Hvor der til en Plads vel hører alene udyrket Mark, men denne tillige er ganske udyrkbar, f. Ex. udelukkende Fjeld, bliver den ikke Udmarksplads i den her omhandlede Forstand (jfr. «udyrket Mark, der skal opdyrkes» i L.s § 2). De jordløse Husmænd, hvortil saadanne Pladsbrugere hører, udgjør egentlig en Klasse for sig (jfr. nedenfor S. 283), men er dog, hvor intet andet er sagt, sommesteds i det følgende for Kortheds Skyld indbefattede under «Indmarks-Husmænd» ligesom deres Pladse under «Indmarks-Pladse» (ↄ: andre end de i § 2 omhandlede).

III. Den gjeldende Lovgivnings Regler[1]) om Husmandens Rettigheder er væsentlig følgende:

1) Fæstet skal ifølge L.s § 2 ved Udmarkspladse gives paa Husmandens og Enkes Livstid, hvilket vel, overensstemmende med L.s § 1, Fdn. 9 Okt. 1750 og N. L. 3. 14. 11, maa forstaaes saaledes, at hun taber Retten ved at indtræde i nyt Ægteskab[2]). Hvor kortere Leje maatte være aftalt for Tilfældet, er derfor Husmandsfolkene alligevel berettigede til at sidde saa længe som forklaret.

Ved andre Pladse er Lejetiden Kontraktsfriheden hjemfalden — dog saaledes, at der ikke i noget Husmands-

---

[1]) For udførligere Fremstilling henvises til Hallager II. §§ 132—5. En kortere findes i nordisk Obligationsret S. 260—7. — Om den nuværende Husmandslovs Anvendelse paa ældre Forhold se Hallager II. 126—8 og især Aschehoug O. R. III. 182—3, jfr. 140 og 146.

[2]) Jfr. ogsaa Hallager II. 112, Lasson S. 30. Se ellers om det Tilfælde, at en bestemt Hustru er nævnt i Kontrakten, ovenfor S. 170 og 243.

forhold er Tale om Leje paa kortere Tid end et Aar, jfr. L.s § 12 og nedenfor S. 276; men Formodningen er, og det paa en særegen stærk Maade, for Livsfæste; jfr. nærmere under det følgende No.[1]). — Tidligere var det sædvanligt, ogsaa ved egentlige Indmarkspladse, at nedsætte Husmanden paa Livstid; men dette bliver ialfald i det Søndenfjeldske stedse sjeldnere, idet Leje paa Opsigelse vel nu her er blevet det almindelige; Leje paa Aaremaal forekommer vistnok ikke ofte i dette Forhold. For Embedsgaarde se L.s § 18.

Her som i Leilændingsforholdet gjelder det, at Husmanden overalt, uanseet den aftalte Lejetids Længde, kan opsige til hvert Aars Flyttetid (jfr. L.s § 12 i. f.). Opsigelsesfristen er for begge Parter udløben hvert Aars 29 September.

Der er i Almindelighed intet til Hinder for, at Husmandskontrakten indgaaes som Arvefæste (jfr. ovenfor S. 139), nemlig under den sædvanlig indtrædende Forudsætning, at Husmanden ikke i Kontrakten er forpligtet til personlig at udføre Arbeidet og der kun er Tale om almindeligt Gaardsarbeide (jfr. ellers nedenfor S. 267).

2) Kontrakten skal skriftlig oprettes (paa ustemplet Papir, jfr. L. 9 Aug. 1839 § 4, Dept.skr. 6 Juni 1850) og et Exemplar deraf leveres Husmanden[2]), hvorhos den skal thinglyses §§ (1, 4 og 5). Det er Husbonden, hvem Loven paalægger at sørge herfor, og det er derfor ham, Forsømmelsen gaar ud over. Følgen heraf er nemlig efter L. § 1, jfr. 4, at Pladsen, hvis Husbonden ikke inden et Aar[3]),

---

[1]) Jfr. hermed Hallager II. 111. Om Forholdet til Tredjemand se foran S. 186 ff. At den i § 1 opstillede Formodning og det i § 2 givne præceptoriske Bud ogsaa gjelder til Fordel for ugift Kvinde, der sidder paa en Husmandsplads, skjønt Ordene her som i mange lignende Tilfælde nærmest kun passer paa Mænd, er sikkert; se HRD. 5 Decbr. 1872 i Rt. 1873 S. 249.

[2]) Se HRD. 18 Febr. 1865 i Rt. S. 250.

[3]) Denne strenge Følge kan dog vistnok kun indtræde i Tilfælde, hvor ikke Husmandens Brugsret allerede er udløben med det første Aar. Naar han ved mundtlig Overenskomst er nedsat enten paa

efterat Husmanden med hans Vidende har taget den i Brug, har iagttaget det fornødne — uden at Husmandens Vrangvillighed er Skyld deri — ansees fæstet for dennes og Enkes Levetid (dog kun saalænge hun forbliver ugift) paa nærmere i §en forklarede Vilkaar — og det, selv om den bevislig alene har været overladt paa Aaremaal eller Opsigelse. Denne Regel, der dog ved Forsømmelse af Thinglysning kun gjelder i Tilfælde af Kontraktens Bortkomst, har altsaa alene selvstændig Betydning udenfor Udmarkspladse. Husmanden er imidlertid pligtig til ogsaa efter det nævnte Aars Udløb at undertegne skriftlig Kontrakt paa de i L.s § 3 omhandlede Vilkaar[1]). Hvis iøvrigt skriftlig Kontrakt er gyldigen oprettet, er det ikke lovbestemt, at blot de deri optagne væsentlige Aftaler skal kunne gjøres gjeldende mod Husmanden. Men Lejetiden synes dog efter Lovens egen Opfattelse at være et saadant Kjernepunkt, at, hvor den skriftlige Kontrakt tier derom, maa vel ogsaa Indmarks-

---

Opsigelse, som allerede er given til det første Aars Udløb, eller alene paa dette ene Aar, vilde det dog være altfor urimeligt, om han ved at faa sidde lidt over Faredag eller ved Tilladelse til at bruge Pladsen endnu et Aar skulde have erhvervet Ret til Livsfæste af den Grund, at skriftlig Kontrakt ej var oprettet. Hvis Loven forstaaes saaledes som her antaget — hvad der neppe engang kan kaldes en indskrænkende Fortolkning af dens Ord — følger deraf, at en Indmarksplads gyldig kan bortlejes uden skriftlig Kontrakt til samme Husmand i en Aarrække, naar det kun sker for et Aar ad Gangen. Jfr. ogsaa ORD. i U. f. L. III. 404 og VII 76. — Se ellers om Opfattelsen af Forholdet inden det første Aars Udløb en Afhandl. l. c. III. 401—2. — Er tidligere fuldgyldig Kontrakt indgaaet paa Aaremaal, følger det ligefrem af den Maade, hvorpaa saadanne Kontrakter i det hele forstaaes, at Husbonden ikke før et Aar efter Aaremaalets Udløb behøver at give Husmanden ny skriftlig Kontrakt for at undgaa den ugunstige Præsumtion i L.s § 1, jfr. Hallager Obl. II. 112. — Naar en Arving bruger Pladsen efter Arveladerens Død, regnes Aarsfristen fra første eller efter Omstændighederne fra anden Faredag derefter, idet det først er fra denne, hans selvstændige Besiddelse skriver sig; se ORD. i U. f. L. VII. 76.

[1]) Jfr. HRD. 19 Febr. 1859 i Rt. S. 315.

Husmænd ansees berettigede til Livsfæste, selv om en modsat mundtlig Aftale kan bevises[1]).

3) Husmandens Brugsret over selve Pladsen er lig Leilændingens, idet han i Mangel af anden Aftale kan drive den, som ham synes; dog maa han ikke uhjemlet bortføre Hø, Halm eller Gjødsel[2]), hvilket forstaaes saaledes, at det frit kan ske, naar han til Gjengjeld andetstedsfra tilfører Pladsen en lignende Mængde Foder eller (kunstig eller naturlig) Gjødning[3]). Aabod for Jordvejen pligter han heller ikke, medmindre den er udtrykkelig vedtagen. Forsaavidt Bygningerne tilhører Husbonden, er hans Ansvar ligestillet med enhver anden Huslejers[4]).

Om Adgangen til Fremleje er forhen talt (jfr. ovenfor S. 159—60); om Indtagelse af Innerster maa særlig henvises til L.s §§ 8[5]) og 10 e.

Loven tier ganske om Husmandens Brugsret i Gaardens Skov eller Udmark. Uden Hjemmel af Kontrakten eller Samtykke fra Husbondens Side kan han vistnok ikke gjøre Paastand paa Adgang til Brændsel eller Beitning[6])

---

[1]) Jfr. Afh. i U. f. L. III. 401; se derimod Hallager II. 111.

[2]) L.s § 10 b, jfr. § 13 d., HRD. i Rt. 1878 S. 421 og ORD. i Rt. 1871 S. 449.

[3]) Jfr. HRD. i Rt. 1861 S. 512, 1862 S. 593, 1879 S. 439—40 og 1880 S. 244. Det synes, som om Undladelse af at indhøste Foder efter Omstændighederne kan blive sat ved Siden af Fodrets Bortførelse; Rt. 1879 S. 440.

[4]) Jfr. Hallager II. 116 og ovenfor S. 150.

[5]) Som forudsat ovenfor S. 160 maa det, uagtet Udtrykkene gjør det tvivlsomt, efter Forskriftens Øjemed antages, at gamle Husmandsfolk o. desl. kan overlade hele Pladsens Drift til Innersten, mod at denne svarer dem Føderaad eller Livsophold, idet dette ofte vil være den eneste Maade, hvorpaa Pladsen kan bevares for dem; dog maa det, ialfald hvor der tilkommer Husmanden Brugsret i Gaardens Skov, iagttages, at der ikke oprettes mere end en Husholdning paa Pladsen.

[6]) Om Sambeite med Husbonden paa Gaardens Indmark se Gjerdel. 16 Mai 1860 §§ 35 og 36. Med Retten til Havnegang følger i Regelen Forpligtelsen til at deltage i Jætningen; herved er forudsat, at Husmanden til de Tider, han ikke selv jæter, skal nyde godt af

udenfor Pladsen (jfr. L.s § 8 sidste Punktum). Et stiltiende Samtykke vil imidlertid let udledes af den Omstændighed, at Husmanden selv eller tidligere Lejere af Pladsen altid upaatalt har drevet saadan Brug[1]), eller at denne overhovedet er Sædvane for Bygdens Husmænd[2]). — Med Hensyn til Rettighedens Udøvelse er Husmanden underkastet Skovloven 22 Juni 1863; han maa saaledes taale Udvisning ifølge denne Lovs § 6, men er paa den anden Side beskyttet ved Reglerne i §§ 21 og 22. — Til Braatebrænding har Husmanden ikke Ret uden videre[3]).

Til Brug i Almenning har Husmændene vistnok ikke nogen selvstændig Ret, og der kan saaledes neppe være noget til Hinder for, at f. Ex. Ejerne af en Bygdealmenning forbyder alle sine Husmænd at hugge i dens Skov. Men da Gaardbrugerne har Brugsret til sine Gaardes Fornødenhed, og Formodningen er for, at Husmandspladsene er fornødne til Gaardens Dyrkning, er det antageligt, at Gaardbrugerne ikke blot kan medtage Husmændenes Kreature paa Sætren, ialfald forsaavidt ikke Sæterlaget derved bliver overfyldt (jfr. Gjerdel. § 37), men ogsaa kan tillade sine Husmænd at hugge i Almenningsskoven til Pladsens Fornødenhed[4]); imidlertid gjelder dette,

---

den Jætning, Husbonden yder. Sløifer Husbonden, som i den senere Tid ofte sker med Hensyn til Storfæet, Jætningen, kan der opstaa Spørgsmaal om Erstatning til Husmanden, saafremt denne bliver skadelidende derved. Undlader Husmanden at benytte Havnegangen, bortfalder ikke herved hans Jætningspligt.

[1]) Paa Grund heraf vil mangesteds saadan Brugsret blive Regelen under Kontraktens Taushed, da den tidligere Lovgivning hjemlede den i dette Tilfælde, jfr. Fdn. 29 April 1752 § 5 og Lasson l. c. S. 58.

[2]) Jfr. HRVot. i Rt. 1885 S. 7 og 10—11.

[3]) Fdn. 4 April 1781 §§ 7—9, L. 6 Juni 1877 og Afh. [af O. A. Bachke] i Rt. 1889 S. 193—4, 201 o. fl.

[4]) Sikrest er dette ved Bygdealmenninger samt ellers, hvor Egnens Sædvane er oplyst at gaa i denne Retning; jfr. HRD. 1 Juni 1882 i Rt. S. 623, hvorved Husmænd antoges brugsberettigede i Romedals Almenning, overensstemmende med Bygdens Sædvane. Men det er ogsaa ved HRD. 10 April 1875 (Rt. S. 296—307) om Delingen af den Hadelandske Privatalmenning antaget, at de brugsberetti-

som det vil forstaaes, dog egentlig kun i Egne, hvor Husmændene er arbeidspligtige eller ialfald frivillig arbeider paa Gaarden.

Husmanden kan ikke modsætte sig Udskiftning, jfr. L. 13 Marts 1882 § 51, jfr. 81. Gjerdepligt finder, naar intet modsat er aftalt, ikke Sted mellem Husbonde og Husmand; om dennes Gjerdepligt ligeoverfor Nabo se Gjerdeloven 16 Maj 1860 §§ 5 og 19.

4) For Forbedringer af Pladsens Jordvej[1]) og Bygninger, forsaavidt disse tilhører Husbonden, tilkommer der Husmanden ved Fraflytningen overalt, hvor han, uden at have forbrudt Fæstet, maa vige efter Husbondens Opsigelse, en ejendommelig Erstatningsret (jfr. ovenfor S. 153). Naar Fæstet er forbrudt eller ophører ved hans egen Opsigelse eller Død, er den — som altsaa i sidste Tilfælde tilkommer hans Bo eller Arvinger — indskrænket til at gjelde

---

gede Gaardbrugere ved Beregningen af sit Behov kunde forlange medtaget Bygnings-, Gjerde- og Brændefang til sine Husmænd, skjønt der ikke var oplyst nogen Sædvane for, at dette sidste havde været taget i Almenningen. De tidligere Domme (Rt. 1852 S. 174, 1856 S. 140, 1859 S. 313, 1860 S. 157, 1867 S. 462, U. f. L. VII. 32, 1873 S. 491) er derimod ikke afgjørende. Skulde Sædvanen i nogen Bygd bestemt gaa Husmændene imod, vil vel dette være af væsentlig Betydning. Omvendt vil i disse Forhold, hvor Alders Tids Brug har saameget at sige, Husmændene blive opretholdte i endnu videre gaaende Brug, som har været øvet fra gammel Tid, f. Ex. selvstændig Sæterdrift, hvilken forekommer i enkelte Egne. — I Sameje vil Forholdet vel blive bedømt som ved Bygdealmenninger, jfr. C. Platou i U. f. L. IV. 56. Om hvorvidt Husmandspladse er delagtige i Gaardens Brugsret i andres Skov, se U. f. L. VII. 183. — Til Fiskeri i Almenningsvande har man i Almindelighed kun anseet Gaardbrugere berettigede efter 5. 11. 1 (Brandts Tingsret 2 Udg. S. 417—18); men den sædvansmæssige Opfattelse tør dog nok være for, at Husmændene som enhver anden Indvaaner af Bygden har Ret til at deltage deri. Ialfald gjelder dette om Jagten (Brandts Tingsret S. 410). Jfr. forøvrigt Lasson l. c. S. 58—9. — Om Husmandens Ret til Landslod se HRD. 15 Marts 1879 i Rt. S. 309 og Skr. 16 Juni 1873.

[1]) Denne er Husmanden ikke forpligtet til, medmindre han udtrykkelig har paataget sig den i et bestemt Omfang gjennem Kontrakten (jfr. Hallager II. 116); isaafald bortfalder vel Erstatningsretten.

Hus, der med Husbondens Minde er opført af ham eller afkjøbt den forrige Pladsbruger. Om de nærmere Vilkaar herfor se L.s § 13, jfr. § 19. Den førstnævnte i § 13 a omhandlede Ret antages ikke at være Gjenstand for Fraskrivelse i Kontrakten, hvilket fremgaar ved at sammenholde dette Litera med § 13 b og c[1]).

IV. Husmandens vigtigere Forpligtelser[2]) ligeoverfor Husbonden er følgende:

1) Forsaavidt ikke hele Vederlaget bestaar i en Arbeidspligt, betaler Husmanden en aarlig Lejeafgift, hvis Størrelse ganske er Parternes Aftale overladt, og som, hvor ingen saadan er truffen, afhænger af den i den nærmest foregaaende Tid betalte eller i fornødent Fald af Skjøn[3]). Den forfalder, i Mangel af anden Vedtagelse, overensstemmende med det sædvanlige Forhold, til Jul. I de Egne, hvor Leilændingsvæsnet er eller har været meget udbredt, og i det hele i det Vesten- og Nordenfjeldske (jfr. nedenfor S. 284) er ogsaa en Bygselsum sædvanlig[4]) ved Indfæstningen, jfr. L. § 18; stundom er den eneste Vederlag.

2) Ofte eller maaske som oftest[5]) overtager Husmanden gjennem Kontrakten Arbeidspligt til Gaarden. Dette er da en almindelig Arbeidslejekontrakt, dog saaledes, at Lønnen delvis bestaar i Husmandens Brugsret, da Lønnen gjerne, selv hvor Arbeidet ikke kun er Vederlag derfor, er

---

1) Jfr. forøvrigt Hallager II. 116—18; se HRD. i Rt. 1887 S. 665 om, hvorvidt Husmanden kunde ansees senere at have opgivet sin Erstatningsret.

2) Den ved Husmandsl. § 14 (jfr. Fattigl. for Landet af 1863 § 58) hjemlede Ret til at iligne Gaardbrugere, der paalagde sine Husmænd og Strandsiddere for strenge Forpligtelser, maa ansees hævet ved L. om Landkommunernes Skattevæsen 15 April 1882 § 67.

3) Jfr. L.s §§ 1 og 10 sidste P.; se ogsaa HRD. 11 Okt. 1866 i Rt. S. 802 og U. f. L. VI. 134.

4) Ialfald i forrige Aarhundrede var dette vistnok hyppigst ved Udmarks-Husmænd (Fdn. 1752 § 4), hvorfor disse hos Nørregaard III. 256 kaldes Bygsel-Husmænd.

5) Jfr. dog nedenfor S. 281—2, at dette stiller sig forskjelligt i forskjellige Landsdele. — Angaaende Arbeidspligten kan sees en HRD. 19 Febr. 1859 i Rt. S. 315.

sat lavere end den sædvanlige. Loven erklærer Aftale i Husmandssedlen om Arbeidspligt for Husmandens Kone som uskreven og giver Husmanden, ogsaa hvor han har forpligtet sig til at arbeide daglig eller naarsomhelst efter Tilsigelse, Ret til at have en eller, ved Udmarksplads, to Søgnedage frie; jfr. L.s § 6. Hvor intet andet er aftalt, kan Husmanden kun være pligtig at udføre det i Bygden gjængse Gaardsarbeide; det er imidlertid ingenlunde sjeldent, at han forbinder sig til Haandværk, at ro Fiske[1]) o. desl. Husmanden kan lade det skyldige Arbeide udføre ved en anden paalidelig og dertil dygtig Mand, saafremt ej det modsatte er aftalt, og, som det synes, i hvert Fald, naar det er Husmand over 60 Aar eller en Enke, som vedbliver Pladsens Brug efter Mandens Død; L.s § 8[2]). Derimod maa det være Lovens Forudsætning, at Overtagelse i Kontrakten af rent personlig Arbeidspligt, selv for Livstid, forøvrigt er forbindende. Er Kontrakten tillige Arvefæste, og enten sidstnævnte Art af Arbeidspligt eller andet end almindeligt Gaardsarbeide, f. Ex. Haandværk, er overtaget, kunde det ligge nær forsaavidt at anse Kontrakten som uskreven eller ialfald ikke at henføre Forholdet under Husmandsfæste.

Om den strenge Pligt til aarligt Regnskabsopgjør for Husbonden, hvor Husmanden er forbunden til Arbeide efter Tilsigelse, se L.s § 9, som vistnok er ufravigelig.

3) Husmanden er selvfølgelig pligtig til at adlyde Husbondens Befalinger indenfor Arbeidspligtens Grænser; derimod er han aldrig saaledes som Tyende Hustugt undergiven; L.s § 15[3]).

4) Husmanden udreder ikke nogen Del af de Gaarden paahvilende Skatter o. desl., selv om Pladsen undtagelsesvis skulde være særskilt matrikuleret, ialfald medmindre saadant

---

[1]) Det tør dog være, at dette i Egne, hvor man deltager i de store Fiskerier, er ligesaa selvfølgeligt som almindeligt Gaardsarbeide.

[2]) Jfr. Hallager II. 114.

[3]) Pligt til «Hørighed» og «Lydighed» forekommer ogsaa i Husmandskontrakter lige ned imod vor Tid.

udtrykkelig skulde være aftalt [1]). Dette er en Følge af hele Forholdets historiske Udvikling og den sædvansmæssige Opfattelse; jfr. ogsaa Forudsætningen i Stppl. 1839 § 9 og nedenfor S. 275—6.

V. Fæstet ophører, foruden paa de almindelige Maader [2]), ved dets Forbrydelse i de af L.s § 10 omhandlede Tilfælde. Denne §'s Regler er dog ikke udtømmende. For det første maa de nemlig udfyldes ved L.s § 11, der paalægger Dommeren ved Spørgsmaal om Fæstets Forbrydelse at tage Hensyn til, om misligt Forhold fra den anden Side har bidraget til Husmandens Forseelse [3]). Der-

---

1) Jfr. ovenfor S. 167. Om forskjellige personlige Afgifter til det Offentlige (Kirken, Præsten), som paahviler Husmanden, se L.s § 21. Den sammesteds hjemlede Fritagelse for Fattigskat er hævet undtagen med Hensyn til Lægdsholdet (jfr. Fattigl. 6 Juni 1863 § 42 Nr. 8, § 47 c), idet Husmændene ved Skattelov 15 April 1882 er ligestillede med Heredets øvrige Indbyggere i Henseende til alle de Skatter, som udlignes paa Formue og Indtægt, og altsaa maa deltage paa samme Maade i alle de Udgifter, der dækkes gjennem saadan Skat, deriblandt ogsaa Reparation af Præstegaarde (jfr. tidligere L. 2.12. 4) og Bidrag til Vejarbeide, hvor Heredsstyrelsen har inddraget dette under den sædvanlige Beskatning (jfr. Skattelov 1882 § 10, jfr. § 62). Derimod er de næsten altid frie for Naturalarbeide paa de offentlige Veje, jfr. Vejl. 15 Sept. 1851 § 5. Omgangsskole er Husmændene pligtige at modtage, se Folkeskolel. 26 Juni 1889 § 13, jfr. den forrige L. 16 Maj 1860 § 21. Overhovedet har den nyere Lovgivning stedse mere indskrænket de ældre Undtagelser til Fordel for Husmændene. Se ellers Hallager Obl. II. 2 Udg. § 135, og Lasson Lovg. om Husmænd S. 6 ff.

2) Blandt disse kan da ogsaa Ophævelse ved ny Kontrakt være; men Formodningen er selvfølgelig imod, at en Livsfæster gjennem en saadan har opgivet sin Ret, jfr. HRD. i Rt. 1889 S. 590, hvor Husmanden ikke antoges at have opgivet Livsfæste ved en Kontrakt om at være Arbeidsbestyrer paa Gaarden. — Jfr. om Beviset for vedtagen Forandring i et Husmandsforhold ogsaa HRD. i Rt. 1874 S. 787. — Udlejeren kan ikke drive Husmanden, fordi han er Boslidsmand, da L. 3. 13. 1 og Fdn. 18 Okt. 1780 ikke herpaa er anvendelig; jfr. dog herom Lasson l. c. S. 40 og det der citerede. — Om det Tilfælde, at Husmandsfolkene dør før Aaremaalets Udløb, se ovenfor S. 173; der er neppe nogen Grund til at fravige den almindelige Regel.

3) Domstolene ere her ved Livsfæste tilbøjelige til en mild Bedømmelse; se HRD. i Rt. 1856 S. 1, 1857 S. 435, 1861 S. 512, 1864 S.

næst maa det vistnok antages, at Fæstet ogsaa efter Lovens eget Medfør kan forbrydes i andre Tilfælde, der er ligesaa grove som de i § 10 udtrykkelig opregnede[1]). Ved Indmarkspladse er der heller intet til Hinder for, at Husmanden i Kontrakten vedtager Fæstets Tab for mindre grove Forseelser eller endog for hvilketsomhelst Tilfælde, hvorimod §ens Forskrifter i denne Retning maa ansees ufravigelige ved Udmarkspladse som Følge af Lovens Paabud om Livsfæste[2]). — Fæstet forbrydes gjennem Husmandens Forseelse, i Tilfælde af Livsfæste ogsaa for Enken — i Tilfælde af Arvefæste ogsaa for Børnene[3]). Den Husmand, som har forbrudt Fæstet, maa flytte til førstkommende Faredag, hvor nær denne end ligger; jfr. L.s § 12[4]).

I alle andre Tilfælde, hvor Fæstet ophører for Husman-

516, 1875 S. 704 (angaaende den i § 10 omhandlede Advarsel, jfr. herom ogsaa HRD. i Rt. 1879 S. 437) og især 1879 S. 441 og ORD. i Rt. 1871 S. 449 som Exempler paa frifindende Domme, og HRD. i Rt. 1857 S. 197, 1861 S. 11, 1867 S. 745, 1873 S. 429, 1877 S. 742, 1880 S. 243, 1882 S. 791 og 1887 S. 443 (i denne Dom antoges det som 3 Ganges Forsømmelse af Arbeidspligten, at Husmanden, der havde taget fremmed Arbeide flere Mile fra Gaarden, udeblev, efter at være tilsagt til Skuraannen, 3 Dage efter hinanden) som Exempler paa Domme, hvorved Husmanden er anseet at have Fæstet forbrudt. Især tages der væsentligt Hensyn til, om Husbonden paa nogensomhelst Maade — ogsaa udenfor den i § 11 omhandlede — f. Ex. ved længe at taale Husmandens Overskridelser, har medvirket til disses Vedbliven; se især Rt. 1877 S. 476—7 og 1878 S. 421.

1) Jfr. Hallager II. 120—1. Blandt saadanne andre Tilfælde kan maaske regnes Udeblivelse med Bygselsum, hvor denne er det væsentlige Vederlag for Pladsens Brug; men man er her ganske uden Vejledning med Hensyn saavel til, hvorlænge Fristen skal være oversiddet, som til, hvormeget der skal mangle paa fuld Betaling.

2) Jfr. hermed HRVot. i Rt. 1875 S. 704 ff. og Hallager II. 121.

3) ORD. i U. f. L. IV. 7; jfr. Rt. 1861 S. 11—15. Om Arvingernes Ret til efter Husmandens (Enkens) Død at sidde til næste Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives, se ovenfor S. 169—70.

4) Naar Husmanden dømmes til Fravigelse paa Grund af Fæstets Forbrydelse, har man i HRD. 21 Septbr. 1867 i Rt. S. 745 (U. f. L. VII. 115) et Exempel paa, at han ikke dømmes til at betale Husbonden Erstatning for Afsavn efter 5. 5. 6 — en Mening, der dog nok tør være af tvivlsom Rigtighed.

den i levende Live, kan han kræve og maa han give sædvanlig Opsigelse; dette gjelder saaledes endog — mod den almindelige og, som det synes, naturlige Regel, jfr. ovenfor S. 169 — ved (bestemt) Aaremaal; jfr. L.s §§ 12 og 13 a. Er saadant Aaremaal udløbet, uden at nogen af Parterne har opsagt, maa Forholdet — om det ikke frivillig hæves af dem begge — ansees overgaaet til Fæste paa almindelig Opsigelse, saaledes som ved almindelig stiltiende Fornyelse (jfr. ovenfor 177—8 og S. 261—2, Note 3). Opsigelse maa imidlertid kunne fraskrives i selve Kontrakten, og en slig Fraskrivelse kan vel igjen ansees for at ligge i enhver Kontrakt, der kun er indgaaet for et enkelt Aar.

Angaaende Husmandens Udkastelse uden Lovmaal og Dom, naar han ikke vil vige til Faredag efter lovlig Opsigelse eller, hvad dermed maa ligestilles (Aaremaalets Udløb, naar Opsigelse er fraskrevet), se L.s § 16 [1]).

§ 31.

Fortsættelse. *Hvad der forstaaes ved en Husmand* [2]).

I. Det vil af den forrige § fremgaa, at Lovgivningen har foreskrevet adskillige ejendommelige Regler om Husmandsforholdet. Nogle af dem er strengere end de, der ellers gjelder for Jord- eller Huslejere; se navnlig de vigtige §§ 8 og 10. Overvejende er de dog til Lejerens Fordel. Især maa det her fremhæves som Lovens Hovedøjemed, at den saavidt muligt har villet sikre de jordlejende Landarbeidere et varigt, eget Hjem. Denne Omsorg har vistnok kun ved «Udmarkspladse» fundet sit Udtryk i en præceptorisk Regel, hvilken imidlertid indvirker paa andre Forhold, navnlig Fæstets Forbrydelse. Men ogsaa den deklaratoriske Regel til Fordel for Livsfæste ved andre Pladse er, som vi har seet, meget vidtgaaende. Om alle

---

1) Jfr. herom nærmere Hallager Obl. II. 122—3 og Schweigaard Proces II. § 206 i. f.

2) Til Behandlingen af dette vanskelige Spørgsmaal har Forf. faaet mange værdifulde Bidrag af Prof. Aschehoug.

Arter af Husmænd gjelder dèr ogsaa ellers forskjellige præceptoriske[1]) og andre Regler (jfr. især §§ 7 og tildels 10, jfr. 11), som har til Hensigt at sikre Husmændene mod visse Misbrug, for hvilke de ifølge Erfaring er særlig udsatte.

II. Heraf vil det ogsaa indsees, at det er meget vigtigere at afgjøre, hvad der forstaaes ved en Husmand, end hvad der forstaaes ved en Leilænding. Uheldigvis er det ogsaa meget vanskeligere, da man her har endnu mindre Veiledning af Lov eller almen Sædvane. L. 24 Sept. 1851 har ligesaalidt som sine Forgjængere defineret Husmandsbegrebet, idet den har forudsat det historisk givet. Herved bliver det ikke blot afhængigt af den nedarvede Opfattelse, men, da denne ingenlunde overalt er ensartet eller sikker, tildels af forskjelligt Indhold i forskjellige Egne og i det hele af noget uklar og ubestemt Art. At dette imidlertid ogsaa er Lovens Forudsætning, fremgaar af dens Forarbeider. Lovkommmissionen havde nemlig i sit Udkast givet en Definition af Husmandskontrakten, som tænktes gjort gjeldende overalt i Riget. Man fandt imidlertid, at denne (jfr. nedenfor S. 281) stred altfor meget mod den gjeldende Ret i store Dele af Landet. «Begrebet havde uddannet sig sædvansmæssigt og maatte i Indhold variere adskilligt efter lokale Forhold og de forskjellige Øjemed, som tilsigtedes med Nedsættelsen af Husmænd» [2]). Enhver Definition blev derfor udeladt af den nye Lov, idet Meningen hermed var, at denne skulde anvendes paa alle saadanne Jordlejere, som under den tidligere Lovgivnings Herredømme overensstemmende med den lokale Sædvaneret var opfattede som Husmænd.

III. Men om end saaledes L. 24 Septbr. 1851 ingenlunde rykkede Husmandsbegrebet helt ud af det noget taagede Omrids, hvori den nedarvede Opfattelse havde over-

[1]) Foruden den nysnævnte § 2 jfr. § 10, hører herhen § 6, den i § 8 hjemlede Adgang til at indtage Innerst, § 13 a, b og d, sidste P., §§ 15, 17, samt formodentlig Regnskabspligten i § 9.

[2]) Jfr. Indredept. Foredrag i Storth.forh. 1851, 5te Bind Ø. 43—4.

leveret det, har den dog gjennem sin tvingende Forskrift om «Udmarkspladse» i § 2 fæstet det noget. Og trods lokale Afvigelser fremgaar det af Lovgivningen og den hele historiske Udvikling, at der er enkelte Vilkaar, som overalt i Riget maa være fyldestgjorte, for at et Husmandsforhold skal antages tilstede — ialfald, medmindre de erstattes af udtrykkelig Aftale om Husmandslovgivningens Anvendelse (hvorom nærmere nedenfor S. 285) — ligesom omvendt deres Tilstedeværelse under visse Omstændigheder gjør Lejeren til Husmand, uanseet Parternes Vilje i denne Henseende.

De antydede Vilkaar er da følgende:

1) Den lejede Gjenstand maa være en «Plads», hvilket helt igjennem er Lovgivningens historisk begrundede Forudsætning[1]). Heri ligger atter ifølge Sædvanen:

a) Jorden maa være forsynet med eller ialfald — forsaavidt angaar nyoprettede Pladse — bestemt til uopholdelig at forsynes med særskilte Vaaningshuse. Ligesom der vistnok vanskelig nogetsteds kan paavises en sædvansmæssig Opfattelse herimod, maa det fremhæves, at Lovens førnævnte Hovedøjemed at skaffe Landarbeideren et eget Hjem ikke passer i andre Tilfælde. Mindst Tvivl vil man vel have ved af denne Grund at udelukke Lejeren fra Husmandsklassen, naar hans Bolig ydes af en Tredjemand, f. Ex. paa en Nabogaard eller af andre Lejere paa samme Gaard. Men det samme maa gjelde, hvor selve Gaardbrugeren paa anden Maade skaffer Jordlejeren Husrum. Formodningen for Livsfæste i L.s § 1 vilde nemlig da gaa ud over dem, med hvem Lejeren delte Hus, hvilket vilde give den ganske andre Virkninger end efter dens Hensigt. Udlejer Gaardbrugeren saaledes mod Arbeidspligt et Jordstykke til en, der, samtidig eller tidligere, har lejet et Værelse i Gaardens Hovedbygning, vilde det dog være en stor Urimelighed at formode efter L.s § 1, at han havde villet overdrage paa Livstid Rum, der hører til hans eget Hjem, og det vil ikke

1) Se især L. 1851 §§ 1, 2, 3, 8, 10, 12, 13, 18, 20; se tidligere Fdn. 9 Oktober 1750 og 29 April 1752.

lettelig falde nogen ind som en Nødvendighed at sikre sig herimod ved skriftlig Kontrakt inden et Aar. Hvor Jordlejeren af Gaardbrugeren har faaet Hus sammen med Tredjemand, f. Ex. i en Arbeiderbolig, kunde der vistnok være større Tvivl; men Lovens nævnte Regel passer heller ikke her, og han bør derfor ikke ansees som Husmand[1]).

Overensstemmende hermed bør det vistnok ogsaa antages, at Jordlejeren eller ialfald hans Familie i Almindelighed maa bo paa Pladsen. Lader han dennes Huse staa unyttede og bor selv andetsteds, da er ikke hans Interesse saaledes knyttet til den, som Loven forudsætter ved Husmændene; navnlig synes der ikke Føje til her at lade Regelen om Livsfæste være anvendelig. At Lejeren kun for nogen Tid — hvad enten det nu et skeet med Ejerens Samtykke, eller der foreligger et af de Tilfælde, hvori han kunde indtaget Innerst efter L.s § 8 — har overladt Husene til andre, kan derimod ikke udelukke ham fra at ansees som Husmand.

b) Ligesaalidt som Jord uden Hus maa Hus uden Jord være Lejeforholdets Gjenstand. Det kræves imidlertid ikke, at mere Jord end Tomten er lejet, idet det af Lovens Forarbeider er klart, at de saakaldte «jordløse» Husmænd — der selvfølgelig begrebsmæssig kun kan forekomme ved

[1]) Højesteret har alligevel i Dom af 21 Sept. 1867 i Rt. 745 og U. f. L. VII. 115 anvendt Retten til Livsfæste efter L.s § 1 paa en Mand, der havde fast Arbeide paa en Gaard i Aker mod bestemt Dagløn og Brugsret til et lidet, Gaarden tilhørende Jordstykke, men kun boede i Hus sammen med flere andre i en paa dens Grund opført Arbeiderbolig. Jfr. ogsaa HRD. i Rt. 1849 S. 134 og 1864 S. 621, hvor Exempel findes paa saakaldte «Husmænd», der har benyttet Hus tilfælles med Husbonden; Præjudikater er dog dette neppe. Jfr. dog her Hallager Obl. II. 109. — Husmandsforholdet bør vistnok ikke ansees udelukket derved, at en hidtilværende utvivlsom Plads bortfæstes til flere i Forening (jfr. t. Ex. Rt. 1879 S. 709), naar de kun hver bor i sit særskilte Hus eller de ejer hver sin Del af dens Huse.

andre end de i L.s § 2 omhandlede Pladse — gaar ind under den[1]); jfr. nedenfor S. 280 og 284.

Paa den anden Side ligger det i Begrebet «Plads», at Jorden ikke ved Tiltrædelsen maa være saa stor, at den efter Egnens Opfattelse er at anse for en «Gaard». Dette er klarest ved nyoprettede Pladse. Om et utvivlsomt saa stort Stykke af Gaardens Indmark maatte udlægges til «Husmandsplads», vilde ikke Husmandsloven her kunne anvendes, og selv om man maatte antage, at enhver Husmand uden Thinglysning er beskyttet mod alle Tredjemænd (jfr. ovenfor S. 186—9), kunde ialfald en saadan Bortleje ikke være bindende for ældre Panthavere eller før Kontraktens Thinglysning opretholdes mod yngre Erhververe. Spørgsmaalet om, hvor stort Jordstykket skal være for at kaldes en Gaard, vil imidlertid hyppigst forekomme, hvor Jorden fra gammel Tid uomtvistelig har været brugt som Husmandsplads, men nu efterhaanden ved Opdyrkning er dreven op til en Afkastning, som sætter den ved Siden af Brug, der ellers i Egnen ansees for Gaarde. I Tvivlstilfælde bliver det her afgjørende for Husmandsforhold, at den er en gammel Plads; jfr. L.s §§ 18 og 20[2]).

I saadanne Tilfælde kan det ogsaa være af Betydning, at Jorden ikke er særskilt skyldsat. Men i sig selv er det ikke nødvendigt, at et virkeligt Gaardsbrug udgjør et særskilt Matrikulnumer (jfr. ovenfor S. 240); der er mange Parceller, som tilfældigvis er forblevne ufraskilte i Matrikulen, men dog er saa store, at ingen kan falde paa at behandle Lejeren deraf som Husmand. Omvendt vilde man tidligere i Almindelighed kun anse det som en Husmands-

[1]) Jfr. nærmere Hallager Obl. II. 105—7. Naar L.s § 16 bekræfter denne Forudsætning ved Ordene: «det Hus eller den Plads, hvorpaa han sidder», da har det vistnok ikke været Meningen hermed i det hele at modsætte «Hus» og «Plads»; men det maa vel forklares som en, fra denne Side betragtet, noget vildledende Overflod i Udtrykket; jfr. §ens sidste Punktum, hvor kun «Pladsen» er brugt.

[2]) Tvivlen kan saameget lettere opstaa, da mange smaa Gaarde ikke er større end enkelte store Pladse; der er saaledes mange Husmænd, der føder en Hest og 4—5 Kjør paa Pladsen; jfr. Mohn l. c. S. 14—16.

plads, naar Jorden ikke var særskilt skyldsat[1]). Vistnok er dette den store Regel — hvad der ogsaa er forudsat i Udskiftningsl. 1882 § 51 *init.* — og der er følgelig en meget stærk Formodning mod Husmandsforhold, naar Jorden er et eget Matrikulnumer. Men Lovgivningen lægger ingen Hindring for, at et saadant bortfæstes til en Husmand, naar det ej er stort nok til at danne et selvstændigt Gaardsbrug[2]). Tvertimod har den selv paa enkelte Steder omtalt særskilt skyldsatte Husmandspladse[3]). Og det er heller ikke vanskeligt at tænke sig Tilfælde, hvor en Jordlejer paa almindelige Husmandsvilkaar (f. Ex. uden Overtagelse af Matrikulskatter, men med Arbeidspligt til Ejerens nærliggende Gaard) bruger en Plads, der er bleven frakjøbt en anden Gaard og derfor særskilt skyldsat, men ikke opfylder Vilkaarene for at blive sammenføjet i Matrikulen med den Gaard, hvorunder den nu hører; der er her ingen Grund til ikke at anse ham som Husmand[4]).

Sammenhængende hermed er Spørgsmaalet, om det er uforeneligt med Husmandsbegrebet, at Lejeren ved Kontrakten forpligtes til at betale Matrikulskatten af Jorden.

---

[1]) Jfr. Lasson l. c. S. 46, Hallager Obl. II. 107, Schweigaard Proces II § 206.

[2]) Før L. 4 Juli 1884 var der ikke engang noget til Hinder for, at en Gaardbruger lod alle sine Husmandspladse særskilt matrikulere; men denne Lovs § 4 forbyder nu dette, medmindre Pladsen afhændes til Husmanden eller til andre; i sidste Tilfælde vedbliver naturligvis fremdeles Lejeren at være Husmand.

[3]) Se L. 1 Sept. 1830 § 10 jfr. Resol. 24 Febr. 1824 § 5. Paa andre Steder er «Pladse» og «Husmænd» ved særskilt skyldsatte Ejendomme brugt i uegentlig Betydning, blot paa Grund af disses Ringhed eller deres historiske Oprindelse; se Reskr. 30 Nov. 1798 § 2 a, jfr. Reskr. 25 Jan. 1788 I § 3, Resl. 24 Febr. 1824 § 6. Sommesteds er der paaheftet saadanne «Pladse» en liden Arbeidspligt til den Gaard, hvorfra de ere solgte (f. Ex. i Foldalen). Jfr. HRD. 30 Januar 1868 i Rt. S. 217 og U. f. L. VIII. 164—5, hvor det ved Spørgsmaalet, om Forholdet var Eje eller Leje, ikke ansaaes som tilstrækkeligt Bevis for det sidste, at der skulde ydes nogle faa Arbeidsdage.

[4]) Jfr. hermed Aschehoug O. R. II. 1. 318.

Forholdets historiske Udvikling taler nærmest herfor, og hvor Jorden er saa stor, at dens Egenskab af Plads er tvivlsom, kan den nævnte Aftale være afgjørende. Men ved almindelige smaa Pladse er den dog mindre væsentlig ved Siden af de andre Vilkaar. Og hvis den her skulde udelukke Husmandsforholdet, vilde den aabne Gaardbrugeren en let Adgang til at befri sig fra Husmandslovgivningens Baand, navnlig fra Budet om Livsfæste i § 2, ved — saaledes som det har været brugt ved almindeligt Arvefæste — at indtage i Kontrakten Aftale om, at Lejeren skulde bære en forholdsmæssig Del af Gaardens Skatter; ialfald vilde dette under hin Forudsætning staaet ham frit før den ovennævnte L. 4 Juli 1884 § 4. Det bør derfor ikke antages, at Egenskab af Husmand kan negtes Jordlejeren i det her omhandlede Tilfælde (jfr. ovenfor S. 267—8).

2) Jorden maa ligge paa «Landet». Man hører vistvistnok stundom tale om Husmænd ogsaa ved Ejendomme paa Byens (Kjøb- eller Ladestæders) Grund; men selv om de maatte have lejet egne Pladse — hvad forøvrigt vistnok meget sjelden er Tilfældet — kan de ikke gaa ind under det retslige Husmandsbegreb, da dette historisk alene er knyttet til Landet [1]).

3) Lejetiden maa være mindst 1 Aar; jfr. L.s § 12. Er den sat kortere — hvad der staar Parterne frit, naar Forholdet ikke rammes af L.s § 2, og især ved jordløse Husmandspladse vel ogsaa stundom forekommer — bliver ikke Lejeren Husmand, selv om han maatte have paataget sig Arbeidspligt ligeoverfor Udlejeren og forøvrigt de sædvanlige Vilkaar er tilstede.

4) Det følger af hele den historiske Udvikling og Lovgivningens Grund, til at tage Husmanden under sin særlige Beskyttelse, at han maa tilhøre Landbefolkningens arbeidende Klasse [2]). Det er da klart, at, om en Grosserer, Em-

---

[1]) Jfr. saaledes særlig ogsaa Forudsætningen i L.s § 21 og de ovenfor S. 268 nævnte Lovbud om Fattig- og Skolevæsnet.

[2]) Se ogsaa særlig Fdn. 21 Juni 1799 i Præmisserne: «Da Skifteforvaltningen i Stervboer efter fattige Husmænd og Innerster ikke sjelden

bedsmand eller Storbonde lejer en ældre Plads, bliver de ikke Husmænd[1]), selv om de overtager at stille en Arbeidsmand til Gaardens Hjælp. Men heller ikke en Agronom eller lignende Driftsbestyrer bliver Husmand derved, at han i Løn eller som Tillæg til denne faar Brugen af en Plads; ja, det kan ikke engang formodes, at Parterne har villet se denne Side af Forholdet undergiven Husmandslovgivningen. Ogsaa en anden Grund er i dette Tilfælde medvirkende: Brugsretten er nemlig alene et Tilbehør til en anden Stilling, der i Almindelighed ikke er beregnet paa længere Varighed, hvorfor navnlig Regelen om Livsfæste i L.s § 1 her vilde være urimelig at anvende. Derfor bliver heller ikke en sædvanlig Husbondskarl Husmand, om der ved hans Ansættelse overdrages ham en Plads til Familiebolig[2]).

Dette Synspunkt er ogsaa vejledende ved Spørgsmaalet, om Arbeidere i Stor-Industriens Tjeneste skal ansees som Husmænd, naar der er overladt dem Pladse paa Værkets eller Fabrikens Grund. Formodningen maa her naturlig være for, at Brugsretten er underordnet Stillingen som Værksarbeider og kun skal vare saalænge som denne, ligesom det vilde være urimeligt, om en Værksejer skulde være saaledes bunden til sine Arbeidere som en Gaardbruger til

---

er trykkende for denne arbeidende Klasse af Landalmuen» — — — «denne talrige og trængende Klasse»; jfr. ogsaa § 1; Stempell. 1839 § 4, forsaavidt den fritager Husmandskontrakter for Stempelafgift; Husmandsl. § 21.

1) Naar Reskr. 6 Sptb. 1793 medregner Kristiania Indvaanere, som har fæstet «Løkker» paa Landets Grund, blandt «Husmænd», da er dette kun skeet for at faa dem ind under en kjendt Skatterubrik og kan ingen Betydning have i privatretlig Henseende.

2) Noget andet er det, at en utvivlsom Husmand ikke ophører at være dette alene af den Grund, at han senere overtager Stillingen som Husbondskarl o. desl. paa Gaarden; jfr. HRVot. i Rt. 1889 S. 593 (et Tilfælde fra Aker). Paa samme Maade kan Husmanden let vedblive som saadan, om han har arbeidet sig op til slig Velstand, at han har kunnet kjøbe en Gaard. Denne kan forøvrigt ogsaa være saa liden, at den ikke udelukker Ejeren fra de almindelige Landarbeideres Klasse eller fra at blive Husmand, naar han senere lejer en Plads samtidig med at være Gaardbruger.

sine Husmænd. Denne Opfattelse ligger da ogsaa utvivlsomt til Grund for Lovgivningen om Bergværksarbeiderne. Disse har nemlig altid udgjort en egen Klasse og har aldrig været henregnede til Husmændene, uagtet de meget almindelig har havt Pladse af Værkets Jordegods overladte til Brug. Dette sidste forudsættes da ogsaa i den nugjeldende Bergværksl. 14 Juli 1842 § 61 i. f. Men Lovens Kapitel 11 har — uanseet, om Arbeiderne er Pladsbrugere eller ej — angaaende deres Forhold til Værksejeren givet særskilte Forskrifter, der bestaar ved Siden af Husmandsloven, med hvis Regler, særlig i §§ 1, 2, 9 og 12, de dog tildels er uforenelige; se navnlig Bgvkl.s §§ 59 og 60. Paa samme Maade maa da Forholdet opfattes ved Fabriker og lignende Anlæg, der ikke staar i nogen bestemt Forbindelse med Jordbruget, f. Ex. Træmasse- og Fyrstikfabriker, mekaniske Værksteder o. desl.[1]). Disses Arbeidere bliver altsaa ikke Husmænd ved at faa Pladse overladte af Driftsherren; noget ganske andet er, at deres særegne Arbeide ikke er til Hinder for, at de kan ansees som Husmænd paa en Fabriken uvedkommende Gaard, hvor de maatte have lejet Jord.

Tvivlsommere staar Spørgsmaalet ved de industrielle Anlæg af det Slags, Odelslovens § 4 regner som Tilbehør til Landbonæringen, idet de gaar ud paa at forædle Gaardens eller ialfald Jordbrugets egne Produkter. Det synes dog rimeligt, at det afgjøres paa lignende Maade, naar Anlægget er saa stort, at det optager Arbeiderens hele eller væsentlige Tid, f. Ex. en Mølle, der stadig modtager fremmed Korn til Formaling. Derimod vil det vel være rettest — naar forøvrigt Vilkaarene er tilstede — at anse ham som Husmand, hvor hans Arbeide ved Kværnen eller Sagbruget er af mere underordnet Betydning, f. Ex. hvor en Pladslejer paa en Skovejendom tillige har at forrette som Sagmester[2]).

---

[1]) Jfr. ogsaa Odelsl. § 4, at Odel ikke kan vindes paa Jord, som er henlagt til Bergværkers, Fabrikers og Manufakturers Drift.

[2]) HRD. 18 Febr. 1865 i Rt. S. 245 synes at have antaget som Husmand en Pladsbruger (i nedre Romerike), der ikke kan sees

De, som snarest kommer ind under Husmændene og som udgjør disses store Masse, er da naturligvis Jordbrugsarbeiderne; i Tvivlstilfælde vil en saadan lettere ansees for Husmand, fordi han allerede gjennem sit Arbeide er nærmere end nogen anden knyttet til Gaarden, selv om han ikke egentlig er arbeidspligtig. Lige med Jordbrugsarbeiderne maa man efter Forholdets historiske Udvikling sætte Fiskerne i de Bygder, hvorfra man deltager i de store Fiskerier, og i det hele Arbeidere, som er optagne med Egnens ejendommelige Hovednæringsveje, f. Ex. Skovdriften. Ogsaa Lands-Haandværkere hører i Almindelighed til den samme Klasse af Arbeidere. Dette er klarest ved det Slags Haandværkere, for hvilke de større Gaarde har stærk Brug. Ingen vil vel tvivle om, at den Smed eller Skomager, som Ejeren af en saadan Gaard nedsætter paa en af sine Pladse med Pligt til fortrinsvis at udføre Gaardens Arbeide af nævnte Art, derved er bleven Husmand. Og det samme vil antages ialfald om alle, som er sysselsatte med de simplere Haandværk paa Landet, nemlig saadanne, som taaltes der efter den ældre Lovgivning, idet deres Udøvere ansaaes som uundværlige Medlemmer af Landbefolkningen.

IV. Hvor Pladsen overensstemmende med L.s § 2 maa regnes som «Udmarksplads» i den foran S. 259 forklarede Betydning («udyrket Plads»), udkræves ikke mere end de hidtil udviklede Vilkaar for at antage Tilværelsen af et Husmandsforhold. Overalt, hvor en saadan Landarbeider har lejet udyrket (eller væsentlig udyrket) Jord til Dyrkning og snarest mulig særskilt Bebyggelse — hvad enten

at have havt anden Arbeidspligt end at udføre Skur paa den nærliggende Sag; noget sikkert Præjudikat er dette dog maaske ikke. Derimod har en ORD. af 1867 i U. f. L. VIII. 158 negtet at anerkjende som Husmand en Møller (i Aker), der som Lønstillæg havde faaet særskilt Vaaningshus og lidt Jord. Anlægget har vistnok i det sidste Tilfælde været større end i det første og optaget den meste Arbeidstid. — I ethvert Fald maa det, overensstemmende med det ovenfor S. 272 anførte, fastholdes, at en Møller o. desl. ikke er Husmand, naar han har sin Bolig i Møllen.

denne sidste sker ved ham selv eller ved Gaardbrugeren [1]) — maa altsaa Livsfæste anvendes. Heri kan i Almindelighed ikke en muligens afvigende sædvansmæssig Opfattelse i den enkelte Egn, hvorefter en saadan Jordlejer ikke uden videre skulde være Husmand, gjøre nogen Forandring. Loven har af Hensyn saavel til Jordlejeren som til Rydningens nationaløkonomiske Interesse [2]) villet, at den Arbeider, som lejer en saadan Plads, skal have Sikkerhed for, at han og Enke kan nyde Frugten af hans Rydningsværk, og da bliver det ovenforklarede Resultat en Nødvendighed. Den eneste Betydning, den lokale Opfattelse her bør have, er at give Afgjørelsen, hvor vedkommende Jordlejers Art kan gjøre hans Egenskab af Husmand tvivlsom. Herved er forøvrigt overensstemmende med det foregaaende (jfr. S. 260 og 274) forudsat, at den lejede Mark paa den ene Side ikke er for stor til blot at blive en Plads [3]) og paa den anden ikke for ubetydelig til, selv efter Opdyrkningen, at komme i særlig Betragtning udenfor Tomten; i sidste Tilfælde regnes Pladsen som «jordløs», og andre Vilkaar maa da komme til (jfr. nedenfor S. 283). Endelig mærkes, at her kun er tænkt paa matrikuleret Jord; «Rydningsmænd» i Almenning hører ikke hid [4]).

V. Ved andre Pladse lader det sig derimod ikke saa snart afgjøre, om et Husmandsforhold er tilstede. Naar man her for at finde et skarpt Kjendemærke ser sig om efter den Grund, som kan have ledet Lovgivningen til at tage denne Klasse Jordlejere, der ikke har saa stor Betydning for Oprydningen som Udmarks-Husmændene, under sin særegne Beskyttelse, ligger det nærmest at tænke paa deres personlige Afhængighed af Gaardbrugeren, hvilken atter

---

[1]) Hvor denne hjælper til med Opdyrkningen, kan Forholdet blive uklart.

[2]) Jfr. Storth.forh. 1851 5te Bind Ø. 37.

[3]) F. Ex. hvor en større Skovstrækning er lejet for kun at ryddes for en ganske liden Del.

[4]) Jfr. om disse nedenfor S. 304; forøvrigt har ogsaa Udmarks-Husmænd ofte været kaldte «Rydningsmænd».

kun synes ret at være tilstede, hvor der i Kontrakten er overtaget Arbeidspligt hos Husbonden. Efter Lovens Forhistorie er det dog heller ikke udenfor Udmarks-Husmændenes Klasse muligt at opstille Arbeidspligt som et alment gjeldende Vilkaar. I den ovenfor S. 271 nævnte Definition havde nemlig Lovkommissionen optaget den som en nødvendig Forudsætning for enhver Husmandskontrakt. Men herimod blev der fra forskjellige Sider indvendt[1]), at man i det Vesten- og Nordenfjeldske havde mange Jordlejere ogsaa i Indmark — navnlig ved fraliggende Pladse —, som kun betalte Afgift i Penge og tildels førte Tilsyn med Gaarden og vedligeholdt dens Gjerder, men forøvrigt ingen Arbeidspligt havde, om de end frivillig deltog i Gaardbrugerens Arbeide. Disse var hidtil betragtede som Husmænd, ikke blot i den almindelige Opfattelse, men maaske ogsaa af Loven[2]), og det frie Arbeidsforhold, som herved opstod, ansaaes saa ønskeligt, at man ej skulde modvirke det ved at stille det udenfor Husmandslovgivningen. Nærmest som Følge heraf var det netop, Loven kom til at udelade enhver Definition, og da Meningen hermed, som før forklaret, var, at ethvert Forhold, der tidligere opfattedes som Husmandsfæste, fremdeles skulde bedømmes paa samme Maade, er det klart, at Arbeidspligt heller ikke kan være noget alment gjeldende og nødvendigt Kjendemærke paa en Husmand, der har Plads af anden Art end den i L.s § 2 omhandlede. Derimod bliver man netop her først og fremst afhængig af Egnens sædvansmæssige Opfattelse og Parternes egen Aftale. Da imidlertid begge Dele ofte er mindre sikre eller klare, vil nogle vejledende Bemærkninger dog her være paa sin Plads.

---

1) Jfr. Indredept. Foredrag i Storth.forh. 1851 5te Bind Ø. 42—4 og Komiteens Indst. l. c. VIII. 483.

2) Se Fdn. 29 Juni 1792, hvor der ved «Husmænd, der nedsætter sig inden Gaardens Indhegninger», tales om «Afgift eller Arbeide». Noget Præjudikat herfor har man neppe; navnlig har man efter Voteringsprotokollen ikke et saadant i HRD. 9 Decbr. 1843 i Rt. 1844 S. 295.

1) Jordbrugende Indmarks-Husmænd anerkjender da Sædvanen utvivlsomt i mange Landsdele eller Egne, uanseet at de ingensomhelst Arbeidspligt har. Man kan ikke her sondre skarpt mellem det Vesten- og Nordenfjeldske paa den ene, det Østen- og Søndenfjeldske paa den anden Side. Ligesom man muligens i enkelte af de nordenfjeldske Jordbrugsdistrikter kræver Arbeidspligt, er det omvendt sikkert, at man i forskjellige søndenfjeldske Egne, navnlig Fjeld- og Skovbygder, har mange Indmarks-Husmænd uden nogensomhelst Arbeidspligt [1]). Endnu langt mere udbredt er det, at Husmanden blot har en, en Gang for alle, stærkt begrænset Arbeidspligt — f. Ex. endog kun en Uge i Slaatonnen eller Skuronnen eller begge Dele — som det hele Vederlag eller ved Siden af nogen Afgift. Og uagtet dette ikke egentlig gjør Jordlejeren mere afhængig af Gaardbrugeren end en sædvanlig Lejesum, er det muligt, at man overalt i Riget vilde anse dette Baand mellem Gaardmanden og Pladsbrugeren tilstrækkeligt til sammen med de øvrige førnævnte Vilkaar at gjøre ham til Husmand [2]). Om Arbeidets Art er ovenfor talt (jfr. især S. 279).

---

[1]) F. Ex. i nordre Gudbrandsdalen, i Glommendalen, hvor der paa de store Skovejendomme (saadanne, som ikke tilligger Gaarde) ikke saa sjelden nedsættes jordbrugende Husmænd, der ialfald ingen anden saadan Pligt har end at føre Tilsyn med Skoven. I Egne, hvor der ellers i Almindelighed kræves Arbeidspligt ved Indmarkspladse, turde der ogsaa være enkelte Pladse, hvis Besiddere fra gammel Tid har været ansete som Husmænd, skjønt de ingen Arbeidspligt har, og som derfor ved ny Bortleje fremdeles ansees som Gjenstand for Husmandsfæste; et saadant Tilfælde har man maaske i en HRD. 4 Marts 1829 (Rep. f. Lov. I. 289). — Om det Tilfælde, at yngre Børn faar en gammel Husmandsplads overladt uden Vederlag, se nedenfor S. 287.

Noget skarpt Præjudikat herfor kjendes dog ikke; HRD. 27 April 1861 i Rt. S. 512 angik en Pladslejer i søndre Hedemarken, der istedetfor Afgift skulde skjære 10 Maal Ager og slaa 10 Mælinger Slaatteland og vistnok fra alle Sider blev anseet som Husmand; men dette var ikke afgjørende for Udfaldet. — I HRD. 4 Maj 1861 (Rt. S. 387) finder man en lignende Opfattelse af et Forhold i Østerdalen, hvor der skulde svares, først 1 Uges Slaat, og senere 14 Dages Slaat og 6 Maal Skur, idet Husmandslovens Regler for Fæstets Forbrydelse

Paa den anden Side er Arbeidspligten i mange Dele af Riget, navnlig de store jordbrugende Egne søndenfjelds, det sikreste Kjendetegn paa en Indmarks-Husmand, idet han vel her i Almindelighed ifølge den sædvansmæssige Opfattelse aldeles ikke vil anerkjendes som saadan uden ialfald at have nogen Arbeidspligt — mangesteds endog maaske kun, hvor denne er mere udstrakt. Og hvor Sædvanen ikke er sikker i modsat Retning, maa det mærkes, at Lovens fleste Forskrifter passer bedst med Forudsætningen af en videregaaende Arbeidspligt, saa at Udslaget let vil gaa imod Husmandsforholdet, hvor den mangler [1]).

2) Jordløse Husmænd kan vanskelig anerkjendes, uden at der er Arbeidspligt tilstede. Naar hverken denne eller Jorddyrkningen knytter Lejeren til Gaarden, vil vistnok ligesaalidt den sædvansmæssige Opfattelse som Husmandslovens egne Forudsætninger bringe ham ind under denne. Sikkert er det, at en stor Del af saadanne Grundlejere fra gammel Tid indgaar under en egen, fra Husmændene forskjellig, Klasse af Landbefolkningen, nemlig de saakaldte Strandsiddere, jfr. Husmandsl.s §§ 14 og 22 og nedenfor S. 291. Og det vides heller ikke, at andre lignende Tomtelejere, selv hvor de lever af Jordarbeide, nogetsteds regnes til Husmændene. Imidlertid tør man paa den anden Side heller ikke negte Muligheden af, at navnlig alminde-

---

anvendtes; men den er maaske ogsaa et mindre sikkert Præjudikat, fordi Indsigelsen om ikke at skulle ansees som Husmand var ny ved Overretten. Jfr. ogsaa HRVot. i Rt. 1877 S. 473.

[1]) Jfr. saaledes HRD. 1 Febr. 1851 i Rt. S. 145. En Arbeidsmand, der under Navn af Husmand for Livstid havde lejet en under Oslo Bispegaard paa Landets Grund liggende Plads, men kun mod Afgift i Penge og Vedligeholdelsespligt, dømtes trods sin Paastand om at være Husmand enstemmig til at fravige Jorden paa Forlangende af den nye Biskop, efter Regelen om Bortforpagtning af Embedsgaarde, idet han ifølge Voteringen hverken havde «Arbeidsdage eller nogen af de Tjenesteforholdet analoge Forpligtelser, som udgjøre Husmandsforholdets ejendommelige Væsen». — Der kan — ogsaa i de Egne, hvor der lægges særlig Vægt paa Arbeidspligten — intet være til Hinder for, at denne er knyttet til en anden Husbonden tilhørende Gaard end den, Husmanden bor paa.

lige Jordarbeidere, som har lejet en (ikke særskilt matrikuleret) Tomt og stadig — skjønt uden at have forbundet sig dertil i Lejekontrakten — arbeider paa Udlejerens Gaard, i somme Egne kan betragtes som Husmænd[1]). Derhos maa det mærkes, at Forskjellen mellem jordløse og jordbrugende Husmænd ingenlunde er skarp. Til de første regner man ikke blot saadanne, der har lejet Tomt og Gaardsplads og lidt udyrkbar Mark, men ogsaa dem, der har lejet Jord til en liden Have eller Agerflek, naar den blot ikke er saa stor, at den kan komme i nogen Betragtning som Gjenstand for Jordbrug. Men det vil sees, at der her er en umærkelig Overgang. Og det tør være, at den Jord, som adskillige Strandsiddere har, er stor nok til, at den i andre Egne kunde gjøre Lejeren til Husmand, selv uden Hensyn til Arbeidspligt.

3) Forat Lejere af andre Pladse end de i L.s § 2 omhandlede skal ansees som Husmænd uden Arbeidspligt, vil man, foruden at hense til de øvrige før forklarede Vilkaar, maaske ogsaa — hvor den sædvansmæssige Opfattelse ikke er desto sikrere — lægge Vægt paa, om de selv ejer Pladsens Huse. Ligeledes vil man vel være tilbøjeligere til at erkjende, at Pladsmanden har Krav paa Husmandslovens Beskyttelse for sin Brugsret, naar han har betalt en Indfæstningssum, og denne fortjener saameget mere her at komme i Betragtning, som den vel, ialfald tidligere, har været brugt overalt, hvor Indmarks-Husmænd har været anerkjendte uden Arbeidspligt. Imidlertid maa det i Tvivls-

---

[1]) Forf. har havt Anledning til at høre Udtalelser herom af kyndige Mænd fra samtlige Rigets Amter (udenfor Finmarken); saagodtsom enstemmig gaar de bestemt ud paa, at Tomtelejere uden nogen Arbeidspligt ikke regnes for Husmænd; kun fra enkelte vestenfjeldske Egne og nordre Trondhjems Amt lyder de tvivlende eller endog tilbøjelige til at kalde dem Husmænd. — Den Fordel, saadanne Tomtelejere skulde have ved at komme ind under Husmandsloven, turde netop her væsentlig opvejes ved Forbudet mod Innerster og de strengere Regler for Misligholdelse, da det vigtigste Fortrin — Formodningen om Livsfæste — om end ikke med samme Styrke indtræder for alle, som selv ejer Hus paa lejet Grund (jfr. ovenfor S. 140—1).

tilfælde erindres, at paa den anden Side Husmandslovens strengere Regler om Fæstets Forbrydelse ogsaa her rammer saameget haardere.

VI. Som Følge af, hvad ovenfor S. 272 og 279—80 er forklaret, kan Parterne ikke med fuld Retsvirkning aftale, at en Jordlejer, der efter det foranstaaende utvivlsomt overalt i Riget tilfredsstiller Fordringerne til en Husmand, dog ej skal ansees som saadan, eller at han skal unddrages fra Husmandsloven. Det er klart, at dennes præceptoriske Forskrifter alligevel bliver at anvende, og at saaledes en Jordarbeider, som har lejet en almindelig Plads med Overtagelse af Arbeidspligt paa Gaarden efter Tilsigelse, ikke ved i Kontrakten at behandles som Forpagter kan f. Ex. miste den i L.s § 6 tilsagte Frihed. Derimod er der vistnok intet til Hinder for, at Parterne gjennem Kontrakten unddrager et Forhold, som kun efter den lokale Sædvaneret — hvor udstrakt den end maatte være — opfattes som Husmandsfæste, fra Husmandslovgivningen. Hertil er det dog ligeoverfor en fast Sædvane ikke tilstrækkeligt, at Lejeren ej i Kontrakten er benævnt Husmand, neppe engang, at han er kaldt noget andet, f. Ex. Leilænding, da Begreberne her hos mange er meget uklare. Men saadant kan være afgjørende, hvor den sædvansmæssige Opfattelse er tvivlsom.

Hvad omvendt angaar det Spørgsmaal, om Parterne gjennem særlig Aftale kan gjøre en Jordlejer til Husmand, som ellers efter Kontraktsforholdets Art ikke vilde være det, kunde det synes, at dette altid maatte besvares negtende, da Husmandsstillingen ikke blot har Betydning mellem Parterne indbyrdes, men ogsaa medfører Retsvirkninger ligeoverfor Tredjemand og det Offentlige. Under den Ubestemthed, hvori Lovgivningen med Flid har levnet Husmandsbegrebet, synes det dog rimeligt, at der ogsaa i denne Retning lægges afgjørende Vægt paa Parternes udtrykkelige Aftale eller efter Omstændighederne endog paa deres Benævnelse [1]) af Jordlejeren som «Husmand» i Tilfælde,

---

[1]) Jfr. hermed en HRVot. i Rt. 1879 S. 310—11, 314 og 315—16, hvor der lagdes adskillig Vægt paa, at Bygsleren af en ikke særskilt

hvor det ellers vilde være tvivlsomt, om han skulde opfattes som saadan, f. Ex. paa Grund af Jordvejens Storhed eller hans Arbeides Art. Hvor det derimod er utvivlsomt, at Retsforholdets Art i sig selv vilde udelukke Lejeren fra Husmandsklassen — f. Ex. hvor en Matros sidder paa almindelige Strandsiddervilkaar — kan ikke Parternes Bestemmelse deraf have saa stor Virkning, at Kontrakten alligevel skulde kunne skrives paa ustemplet Papir eller gjelde uden Thinglysning mod Panthavere, eller at Brugsretten skulde være unddragen fra Kreditorers tvungne Fyldestgjørelse. Men for Parternes indbyrdes Forhold vil deres Aftale om Husmandslovgivningens Anvendelse derpaa ogsaa ved saadanne Tilfælde i Almindelighed være fuldt afgjørende. Tilhører Lejeren en Samfundsklasse, hvorfra Husmændene ellers aldrig forøges, vilde det dog være for stridende mod Lovens Forudsætninger at anvende de mere ejendommelige af dens for Husmanden fordelagtige Regler[1]), selv hvor Parterne udtrykkelig har henskudt sig under den. Men de almindelige deklaratoriske Regler f. Ex. med Hensyn til Misligholdelse og Pladsens Brug maatte ogsaa i saadant Tilfælde være anvendelige[2]).

---

skyldsat Plads uden Arbeidspligt i selve Kontrakten var kaldt Husmand, hvad der forøvrigt vistnok ogsaa kun stemmede med Egnens Opfattelse (Romsdalen).

[1]) Det vilde saaledes være urimeligt at lade Formodningen om Livsfæste efter § 4 komme en Embedsmand til Gode, hvor Kontrakten er bortkommen uden at være thinglyst, men det dog er bevist, at Parterne havde aftalt et Husmandsforhold.

[2]) Lignende er Forholdet, hvor en Husmands Brugsret — hvortil i Almindelighed kræves Gaardbrugerens Samtykke, jfr. ovenfor S. 160 — er overladt en saadan Mand; denne indtræder da ogsaa i Hjemmelsmandens Ret til Livsfæste, hvad enten dette er grundet i Kontrakten eller kun i Husmandsl. § 1. Jfr. hermed ORD. i U. f. L. V. 160, angaaende et Arvefæsteforhold i Aker paa 2 Slægtled, hvori Pladsens Bruger — som i Kontrakten kaldtes «Husmand» og bl. a. tilligemed sin Hustru var forpligtet til i den almindelige Høsttid selv eller ved andre efter Tilsigelse at forrette Arbeide paa Gaarden, saaledes at Fæstet ved «Forsømmelighed» heri skulde være forbrudt — nu efter Salg af Brugsretten var en Kristiania-Grosserer,

Ovenfor er heltigjennem forudsat, at Husmandsforholdet er Leje, altsaa, at der i en eller anden Form gives Vederlag fra Brugerens Side. Man ser imidlertid ogsaa, at Husmandspladse overlades for Livstid uden nogetsomhelst saadant, altsaa som et Slags Laan til Brug. Dette gaar — selv om de øvrige førnævnte Vilkaar er tilstede — ikke uden videre ind under Husmandsloven, da denne aabenbart forudsætter en ikke rent velgjørende Overenskomst. Men netop her turde det oftere forekomme, at Parterne selv alligevel opfatter Forholdet som Husmandsfæste, og at det derfor mellem dem indbyrdes ogsaa vil blive bedømt saaledes. I de hyppigste Tilfælde, som her haves for Øje, overlades imidlertid den gratuite Brugsret over Pladsen til et Barn enten ligefrem som Arv eller til Gjengjæld for, at den ældste Broder eller Søster har faaet Gaarden for en uforholdsmæssig billig Pris. Her synes — forudsat, at Parterne har villet det, og at Egnens Opfattelse ikke er bestemt derimod, f. Ex. fordi den altid kræver Arbeidspligt — Pladsbrugeren helt igjennem at maatte behandles som Husmand; thi der er ikke nogen Væsensforskjel mellem et saadant Tilfælde og et, hvor hele Vederlaget bestaar i en Indfæstningssum; jfr. ogsaa Fdn. 29 April 1752 § 2.

§ 32.

Andre Arter af Jordleje.

I. Tomteleje (Grundleje, Superficiarfæste) er Leje af Jord til Hustomt[1]; om der desuden er lidt Jord tilovers til en Have, en Agerflek o. desl., forandrer ikke Forholdet, naar det ikke af andre Grunde bliver et Husmandsforhold (jfr. ovenfor S. 284). Omvendt hører det ikke hid, naar en anden Jordlejer, f. Ex. en Husmand eller Leilænding, ejer

men hvor det var paa det rene mellem Parterne, at det fremdeles var et Husmandsforhold, og hvor ogsaa OR. anvendte Husmandsl. § 10 og derfor frifandt Brugereren for Tiltale til Fæstets Forbrydelse, da ej 3 Ganges Forsømmelse af Arbeidspligten var bevist.

[1]) Der er ogsaa andre Arter af Tomteleje, f. Ex. til Oplagstomt, Baadnøst, Fabriker osv.; men herom er intet særligt at mærke.

sit Hus[1]). At Tomtelejeren selv ejer dette, er nødvendigt; ellers bliver han Innerst[2]) eller efter Omstændigbederne jordløs Husmand.

Dette Lejeforhold forekommer fra gammel Tid, især i eller ved Byerne og i bymæssig bebyggede Strøg paa Landet. Imidlertid maa det mærkes, at Udtrykket «Grundleje», især i Byerne, ogsaa bruges i mange Tilfælde, hvor Tomten er afhændet for bestandig, men mod en aarlig Afgift istedetfor mod en Kjøbesum en Gang for alle[3]). Husmandslov-

---

[1]) Superficiarfæste opfattes dog tildels i denne videre Forstand, jfr. Gram II. 2. 284.

[2]) Det kan nemlig ikke ansees som nødvendigt Kjendetegn paa en Innerst, at han kun har lejet en Del af et Hus. Ligesom Ordet efter sin sandsynlige Oprindelse (jfr. ovenfor S. 158) egentlig passer bedst paa den, som bor i et Hus for sig selv, er det sikkert nok, at det fremdeles, ialfald i enkelte Egne, bruges tillige om saadanne Huslejere. Det maa jo ogsaa erindres, at Bygningsskikken endnu sommesteds medfører, at alle eller ialfald de fleste Huse kun udgjør et eneste Værelse. At sondre, eftersom Huslejeren har Værelse eller et helt Hus, lader sig da ikke gjøre; Husmdl. § 8 maa saaledes anvendes baade paa det ene og det andet Tilfælde.

[3]) Reskr. for Bergen 19 Aug. 1740 No. 1, hvor der sondres, eftersom «Huset staar paa Ejendomsgrund eller deraf aarlig bør svares Grundleje» (jfr. Resl. 19 Maj 1663) og hvor ogsaa i sidste Tilfælde Tomten synes afhændet for bestandig; Fdn. 18 Okt. 1811 § 8; L. om Pengevæsnet 14 Juni 1816 § 26 b; Dept. Skr. for Horten 2 Aug. 1871. — Husejerens Ret over Tomten er ellers meget forskjellig i de enkelte Byer. Foruden at der, som nedenfor vil sees, er forskjelligartede rene Lejeforhold paa begrænset Tid, hører netop hid forskjellige af de Tilfælde, hvor det stiller sig tvivlsomt, hvorvidt man skal opfatte Forholdet som Leje eller Eje eller ialfald som tidsbegrænset Leje eller Leje for bestandig (jfr. Stpl.lov 9 Aug. 1839 § 9, 2 P.). Saaledes bortlejes paa Lillehammer Tomter «til Afbenyttelse af Ejerne af de Bygninger, som paa Tomten opføres» (jfr. Resol. 7 Juli 1828 § 42; lignende er Forholdet paa Levanger, jfr. L. 18 Maj 1836 § 5). Dette opfattedes tidligere som Leje, hvad der ogsaa i 1872 fandt sit Udtryk i en af Lillehammer Byfoged afsagt, upaaanket Auktionskjendelse, hvorved «Grundejeren» kjendtes berettiget i Auktionssummen for flere Aars resterende Afgift fremfor Panthavere, der udledede sin Ret fra «Grundlejeren»; i fiskalsk Henseende opfattes Forholdet imidlertid nu ifølge en Dept.skr. 18 Juni 1879 som Eje og «Grundbrevet» behandles som Adkomstbrev efter Stpl.papl. § 7 a. — Selvfølgelig er i mange Byer, deriblandt Christiania, rent

Kommissionen foreslog endog indtaget i Loven en Forskrift om, at Hustomter, naar Kontrakten taug om Forholdets Varighed, skulde ansees som «bortlejede for bestandig». Men dette udgik af det Storthinget forelagte kongelige Forslag bl. a., fordi Departementet fandt det lidet tvivlsomt, at Regelen allerede maatte være gjeldende uden Lov[1]). Rigtigheden heraf kan dog ingenlunde indrømmes. At Tomten skal ansees bortfæstet for bestandig, kan nemlig for det første ikke ansees flydende af Forholdets Natur, aldenstund det her i mangfoldige Tilfælde gjelder smaa Træhuse, som ikke kan være beregnede paa meget lang Varighed og desuden ikke sjelden flyttes. Men dernæst maa det især fremhæves, at saadant Bortfæste slet ikke er saa almenherskende, at Parterne i Regelen med Rimelighed kan formodes stiltiende at have henholdt sig dertil. Hustomter bortsættes meget sædvanlig paa anden Maade[2]), saasom ved Arvefæste[3]) (paa et eller flere Led eller for hele Slægten) — paa Mands og Hustrus Levetid — paa et eller flere Slægtled, men med Ret for senere Besiddere af Huset til at faa nyt Hjemmelsbrev mod en, en Gang for alle bestemt, Indfæstningssum og aarlig Afgift til Grundejeren[4]) — paa en meget lang begrænset Tid, f. Ex. 100, 150 eller

---

Ejendomsforhold forherskende. I de finmarkske Byer (jfr. Fdn. 17 Juli 1789 § 8) og Tromsø (Fdn. 20 Juni 1794 § 5, jfr. for Bodø L. 20 Maj 1816 § 5, Resol. 29 April 1854 og 24 Juni 1884) hviler dette paa Gave fra Staten; jfr. ogsaa Reskr. for Fredrikshald 16 og 30 Januar 1686.

[1]) Jfr. Storth.forh. 1851, 5te Bind, Ø. 19—20 og 70—1, jfr. Lovudk. l. c. § 24.

[2]) Jfr. Lasson Lovg. om Husmænd S. 60 ff.

[3]) Ifølge Aschehoug O. R. II. 1. 314 skal «bestandigt Arvefæste» være almindeligt i Ladestæderne; jfr. ogsaa Hallager II. 129. Herved menes vistnok imidlertid Arvefæste, som ikke er knyttet til den enkelte Slægts Tilværelse (jfr. ovenfor Side 139, Note 2); det tør dog være, at Forholdet ogsaa her er mere forskjelligartet.

[4]) Saadant er Forholdet bl. a. i Aalesund og Flekkefjord; Indfæstning forekommer forøvrigt ogsaa ved Tomteleje i andre Byer, jfr. L. om Levanger 18 Maj 1836 § 5 (efter Skjøn) og ovenfor S. 242 Note 1.

200 Aar[1]) eller saaledes, at Forholdet er uopsigeligt fra Udlejerens og Efterfølgeres Side[2]). I enkelte Kjøbstæder skal endog Lejen ansees udløben, saasnart Huset skifter Ejer — selv om den oprindelige Lejer eller Hustru endnu lever — saaledes, at Husets Kjøber maa slutte ny Kontrakt med Grundherren. Omvendt er ogsaa det Forhold kjendt, at Tomten er bortlejet paa saa lang Tid, som den daværende Bygning staar (jfr. Skr. 11 Sept. 1878). Efter dette er det under Kontraktens Taushed vanskeligt at opstille nogen videregaaende almengjeldende Formodning til Fordel for Husejeren, end (som ovenfor Side 140—1 antaget) at Tomten — i Analogi med, hvad der er fastsat for beslægtede Forhold, navnlig ved jordløse Husmænd — ansees fæstet paa hans og Hustrus Levetid[3]), forudsat, at denne forbliver i Enkestand; dette hindrer dog ikke, at der kan være Steder, hvor længere Bortleje eller Afhændelse for «bestandig» kan være saa almindelig, at den maa antages stiltiende forudsat ved Kontraktens Indgaaelse.

Kontrakten oprettes i Almindelighed skriftlig og kaldes gjerne da «Grundseddel»[4]). Fdn. 29 April 1752 § 4, der

---

[1]) Exempel paa Grundleje for 99 Aar forekommer ialfald i Nedenæs; 150—200 Aar bruges almindelig i det bymæssig byggede Strøg mellem Fredriksstad og Sarpsborg og i Regelen uden Tanke paa at skjule en Ejendomsoverdragelse; den ovenfor S. 139 Note 1 nævnte ORD. angik netop et Tilfælde fra denne Egn (paa 100 Aar). Man kan forøvrigt støde paa de underligste Valg af Tidsrum, f. Ex. 138 Aar. Disse Oplysninger er som flere af de foranstaaende hentede fra Finantsdept.s Arkiv.

[2]) Christiania Stiftsoverrets 2den Afd. har i Dom 20 Januar 1890 (der ellers angik Vandrettigheder samt Tomt til en Fabrik) forkastet Finantsdept.s Paastand om, at dette skulde ansees som Bortleje for «bestandig» i Anvendelse paa Stpll. 1839 § 9, 2; men Dept. har indanket Dommen for Højesteret. (Hermed berigtiges og udfyldes det ovenfor S. 140 Note 2 anførte).

[3]) Højesteret kan ialfald neppe siges at være gaaet videre; se især HRd. 26 Novbr. 1842 i Rt. 1843 S. 225, jfr. ogsaa HRD. 19 Novbr. 1842 i Rt. 1843 S. 195; jfr. ogsaa Lasson l. c. S. 63.

[4]) Ogsaa kaldet «Grundbrev» og «Grundbog» (idet den stundom tillige er Kvitteringsbog for Afgiften; jfr. f. Ex. Rt. 1888 S. 139).

hævedes ved Husmandsloven, paabød dens Udstedelse for de vigtigste herhen hørende Tilfælde; men den er dog fremdeles særlig foreskreven for enkelte Byer[1]).

Afgiften maa betales til fastsat Tid; om Misligholdelse hermed gjelder de almindelige Regler[2]). Den kan, hvor intet andet er aftalt, ikke ensidig forhøjes før Lejetidens Udløb, selv om Tomten gaar over paa andre Hænder. I enkelte Byer synes Udpantningsret tilstaaet Grundejeren uden Hensyn til, om Grundlejen er «stedsevarende»[3]).

Ved Lejetidens Ophør[4]) er Vedkommende berettiget som forpligtet til at bortføre Husene, hvis ej andet er aftalt, f. Ex. Løsning efter Taxt. Arvingerne har i Regelen ingen større Ret end sædvanligt (jfr. S. 171), hvor det ej tillige er Arvefæste.

En vigtig Klasse af Tomtelejere paa Landet er de saakaldte Strandsiddere. Herved forstaaes allerede fra det 16de Aarhundrede (jfr. Skattebrevene) Husejere af den almindelige Landbefolkning, der har lejet[5]) ikke særskilt matri-

---

1) Jfr. Kanc. prom. 12 Januar 1788 § 2 for Arendal. I nogle Byer foregaar Bortfæstelsen af Tomten — som dog her gjerne sker til alle efterfølgende Ejere af nuværende og senere opførte Huse, jfr. ovenfor S. 288 — oftest middelbart gjennem Øvrigheden, idet denne foretager Udvisning til den enkelte Fæster i Henhold til ældre, en Gang for alle indgaaet, Overenskomst mellem Grundejeren og det Offentlige; her tjener dels Udskriften af Forretningen som Hjemmelsbrev, dels udstedes derhos af Magistraten særskilt Hjemmelsbrev; se L. 7 Aug. 1827 § 5, Resol. 7 Juli 1828 § 36 ff., L. 8 Sept. 1842 § 5 og Skr. 18 Juni 1879 for Lillehammer, L. 18 Maj 1836 § 5 for Levanger, L. 9 Aug. 1839 § 5 og Resol. 11 Aug. 1840 § 4 for Sarpsborg; jfr. ogsaa Resol 18 Decbr. 1848 for Hamar.

2) Jfr. en Fdn. 30 Spt. 1572 for Bergen hos Paus II. 362—3 om, at Grunden med al Bygning forfaldt til Grundherren, hvis Lejeren sad i 3 Aar uden at betale Afgift; hvorvidt den er ophævet, vides ikke. Jfr. ogsaa ovenfor S. 171.

3) Jfr. L. 9 Aug. 1839 § 5 om Sarpsborg, L. 26 April 1848 om Hamar, L. 15 April 1854 § 5 om Kongsvinger; jfr. hermed Schweigaard Proces II. § 182.

4) Jfr. ellers ovenfor S. 153—4 og 162 (om Fremleje).

5) Ogsaa om en Del af disse gjelder det vistnok, at deres «Grundleje» er evigvarende (jfr. Hallager II. 129 og det i Rt. 1888 S. 143—4

kuleret Grund til Tomt m. v. og bor dels spredte langs Kysten, dels samlede i Klynger paa de saakaldte «Strandsteder»[1]), især i den sydøstlige Del af Riget; de udgjøres mest af Matroser, Fiskere og andre, som har sin Næring af Søen. Forsaavidt Forholdet er Leje og ikke Eje, er det meget ofte stiftet som Arvefæste; ellers vel oftest paa Mands og Enkes Levetid, men ogsaa paa en af de S. 289—90 nævnte Maader. Fdn. 29 April 1752 § 4 paabød fortrinsvis i dette Tilfælde skriftlig Grundseddel, men hævedes, uden tilstrækkelig Grund, ved Husmandsl. 1851 § 23[2]). Denne Lovs § 22 har særlig fastsat, at dens § 21 og den nu ophævede § 14 er anvendelige paa Strandsiddere, hvad derimod ikke er Tilfældet med Lovens privatretslige Indhold, f. Ex. Forbudet mod at indtage Innerst, de strengere Regler for Misligholdelse eller omvendt Fritagelsen for Udlæg i Besiddelsesretten og Virkningen af Thinglysnings Forsømmelse[3]).

II. Det kontraktmæssige Brugspant er i den Skikkelse, hvori det nutildags forekommer hos os, i Almindelighed — forsaavidt det ikke maa ansees som en Form for Ejendomsoverdragelse[4]) — en Art af Jordleje, der især anvendes ved uskyldsatte Parceller, og paa lang Tid, f. Ex. 99 Aar.

---

forekommende Tilfælde af «bestandigt Arvefæste»); tildels har til Strandsiddere ogsaa været regnede saadanne, som har lejet Huset med Grunden; jfr. Fdn. 29 April 1752 § 4 og Kanc. Skr. 19 Okt. 1799, Lasson l. c. S. 59. Ialfald i enkelte Egne, f. Ex. Smaalenene, kaldes slige Tomtelejere «Strandsiddere» endog midt inde i Landet.

1) Disse danner ikke saaledes som Ladestederne noget retsligt Begreb.

2) Grundsedlen er da nu efter Stpl. af 1839 heller ikke fritagen for at skrives paa stemplet Papir.

3) Jfr. herom ovenfor S. 185—6. Se ellers om Strandsiddere Lasson om Husmandslovg. S. 59—69, Hallager Obl. II. § 135 Anm. 1 og ovenfor S. 283.

4) Det bør mærkes, at en saadan lettere vil ansees indeholdt i Brugspant paa meget lang Tid end i «Grundleje», da Jorden ikke som i dette Tilfælde uden videre falder tilbage ved Tidens Udløb. Det var ogsaa egentlig kun om Brugspant, den ovenfor S. 139 Note 1 nævnte Deptskr. af 1881 handlede, ligesom Skr. 6 Januar 1888 kun sigter til den af Dept. midlertidig fulgte Praxis at anvende samme strenge Opfattelse paa almindelig langvarig «Leje».

Vederlaget bestaar her alene i den af Brugeren en Gang for alle betalte Sum, og efter Tidens Forløb har, hvor intet andet er aftalt, Udlejeren («Pantsætteren») eller Efterfølgere Ret til at løse Jorden mod denne Sums Tilbagebetaling, medens Brugsretten i Regelen ikke ophører uden videre. Forøvrigt kan dette Forhold stille sig meget forskjelligt [1]).

III. Almindelig Forpagtning. De Jordlejere, som ikke hører til nogen af de før omhandlede Klasser, kaldes da hos os Forpagtere. De kan atter være af meget forskjellig Art — idet Forholdet er aldeles overladt til Kontraktsfriheden — og navnlig sidder de ligesaavel paa mindre, ikke særskilt matrikulerede [2]), Jordstykker (dog større end Tomter) som paa hele Gaarde. Den sidste Art af Forpagtning er i senere Tid bleven ikke lidet udbredt paa Leilændingsvæsnets Bekostning [3]). Det allerede fra gammel Tid ogsaa hos os kjendte «Lottebrug» (jfr. ovenfor S. 144) er sjeldent og aftales vistnok kun for et Aar ad Gangen [4]).

I det hele spiller Forpagtningen hos os, sammenlignet

---

[1]) Se ellers herom især Aubert Kontraktspantets historiske Udvikling IV. No. 4 (Rt. 1872 S. 341 ff.); jfr. ogsaa Hallager Obl. II § 171, Hagerup Panteret S. 47 fl., 162 o. fl. St. samt Dept.skr. 28 Juli 1881, især om Skylddeling og stemplet Papir; jfr. ogsaa ovenfor S. 138—9.

[2]) Ved disse er de — maaske dog især tidligere — ofte Arvefæstere.

[3]) Det er især ved enkelte større Godser i Grevskaberne, Bratsberg og Nedenæs Amter, at Forpagtningen er traadt i Leilændingsvæsnets Sted; i det øvrige Rige er den forholdsvis sjelden paa de større Godser; jfr. dog for de Angellske Stiftelser Resol. 17 Maj 1848. Af det hele særskilt matrikulerede Lejegods er antagelig snart Halvdelen bortforpagtet; jfr. ovenfor S. 235, Note 4. Se ellers ogsaa ovenfor S. 231 og 233—4 Bidrag til Forpagtningens Historie hos os.

[4]) *Byggja jörd til hlutar* forekommer allerede i Frostath. II. 19 og Jons Kristenret c. 18. i. f. — Uegentlig anvendes Ordet stundom om et Kjøb af Avlingens Halvdel for kommende Sommer (jfr. ovenfor S. 40); dette giver vistnok den saakaldte «Loddebruger» Ret til Tilsyn med Drift og Indhøstning; men denne selv paahviler Ejeren, saa at der altsaa slet ikke noget Lejeforhold er tilstede.

med andre Lande, en liden Rolle [1]. Lovgivningen har aldeles ikke givet sig af med at ordne den — undtagen forsaavidt som den har fastsat forskjellige Forskrifter om Indholdet af Forpagtningskontrakter vedkommende visse Arter af offentlige Ejendomme [2] — og der findes neppe heller sikre sædvansmæssige Regler særlig for dette Forhold [3]. Man er derfor for det meste alene henvist til de foran om Tingsleje i Almindelighed fremstillede Regler [4], forsaavidt ikke Kontrakten selv er afgjørende.

Lovgivningen om Leilændinger [5] og Husmænd er i det hele for ejendommelig til, at man kan anvende den analogisk paa Forpagtere; selv ligeoverfor de enkelte Bud, som kunde synes at være Udtryk for almindelige Regler angaaende Jordleje, maa der vises stor Forsigtighed. Medens man saaledes, i Mangel af nogen Regel, maa overføre hin Lovgivnings Faredag paa Forpagteren (jfr. ovenfor S. 141), kan man aldeles ikke lade denne nyde godt af Leilændingens og Husmandens ganske uregelmæssige Ret til at opsige hvilketsomhelst Aar, naar Kontrakten er indgaaet for en vis længere Tid. Heller ikke kan ved Forpagtning paa Livs-

---

[1]) Jfr. her et Foredrag af Aschehoug i det land-økon. Tidskr. «Budstikken» 1859 S. 304 ff.

[2]) Se L. om overtallige Chefsgaarde 14 Aug. 1818 §§ 3 og 4, jfr. Res. 24 Jan. og 27 Febr. 1826, L. om Embedsgaarde 25 Aug. 1848 § 40, Res. om Universitetets Ejendom Tøjen 6 Aug. 1864 B. 2, Res. om Afhændelse eller Bortforpagtning af Statens Jord i Finmarken 6 Maj 1876, 5 ff.

[3]) Den ovenfor S. 239 omtalte kgl. Prop. af 1868 angaaende Jordleje omfatter ogsaa Forpagtere af særskilte Matrikulnumere.

[4]) Se især ovenfor S. 136 og 138 (stemplet Papir), S. 137 og 141 (om Lejetiden og Faredag), 146 ff. (om Retten til at kræve Gjenstanden i kontraktmæssig Stand), S. 150 (Reparationer), S. 151 (Tredjemands Forstyrrelser), 153—4 (Lejerens Forandringer og Forbedringer af Tingen), 161—2 (Fremleje), 164 (Lejesummen og dens Betaling), 167 (Skattepligt), 169 (Fratrædelsen), 170 (Enkes Ret), 171 (Misligholdelse som Grund til Lejerettens Tab), 177 (stiltiende Fornyelse), 185 (Beskyttelse mod Tredjemand).

[5]) Jfr. Hallager II. 99—101.

tid Enken indtræde i Retten, naar intet derom er aftalt (jfr. ovenfor S. 170). Derimod er vistnok Forbudet til Husmænd og visse Leilændinger mod at afføre Foder osv. et saa naturligt Udtryk for fornuftige Driftsregler, at det maa kunne anvendes ialfald paa kortvarige Forpagtninger (jfr. ovenfor S. 167 Note 5 og S. 263). Naar Loven har givet Leilændingen Brugsret i Skoven, kan ikke deraf sluttes det samme til Fordel for Forpagteren af almindelige Gaarde; noget andet er det, at, hvor intet andet er sagt, vil vel en Husbehovsret i en dertil tilstrækkelig Skov udledes af den Omstændighed, at Gaarden i Kontrakten betegnes ved Matrikul-Numer og Skyld — hvori jo Skoven gjerne er indbefattet[1]) — ligesom det vistnok ikke heller er sædvanligt at udelukke al Brugsret i Skoven ved Gaardforpagtninger. Noget lignende er Forholdet med Hensyn til Spørgsmaalet om Forpagterens Pligt til at udrede Skatterne ved hele Matrikulnumere[2]). — At den vilkaarlige Regel i L. 3. 13. 1 m. fl. til Fordel for den Udlejer, der er Boslidsmand, ikke kan anvendes paa Forpagtning, maa være sikkert; jfr. dog Odelsl. § 31. Forsaavidt et Lovbud er givet om «Brugere» («Lejere») af Jord i Almindelighed[3]), om «Gaardbrugere»[4]) eller om Brugere af særskilt matri-

[1]) Jfr. her nærmere Hallager Obl. II. 2 Udg. S. 110 i Noten. Om Forpagtere af Embedsgaarde se Skovlovens 6te Kap.

[2]) Jfr. ovenfor S. 167, HRD. i Rt. 1864 S. 462, Hallager Obl. II. 2. Udg. S. 108. — Den i Fattigl. 1863 § 51 omhandlede extraordinære Matrikulskat er bortfaldt ved Skatteloven af 1882. Formues- og Indtægtsskat af den bortforpagtede som af den bortbygslede Gaard maa Ejeren selv bære, om han end i Kontrakten maatte have betinget sig, at Lejeren skal udrede Skatterne af Gaarden, da hermed kun kan forstaaes «fast Ejendoms-Skat».

[3]) Se f. Ex. Lov om Udryddelse af Rovdyr m. v. af 22 Juni 1863 § 6 («fast Ejendom»), Vejlovens § 27, Bergværksl. 14 Juli 1842 §§ 5 og 20 («Grundens Bruger»), Lov om Vands Ledning 28 Juli 1824 § 4; om «Brugsbesidder» i L. om Landslodden 23 Maj 1863 § 2 se derimod Skr. 16 Juni 1873 jfr. Rt. 1879 S. 313.

[4]) Jfr. Reskr. 17 Juli 1767 § 3, Fdn. 9 Aug. 1754 § 3 («Gaardbrugere» og «Husmænd»); Skovl. 1863 § 25.

kuleret Jord[1]), er det derimod klart, at det ogsaa omfatter Forpagtere.

IV. Endelig kan i denne Forbindelse ogsaa nævnes Skov-Forpagtning (Skovleje, Udhugstkontrakt), der efter længe at have været paa det nærmeste forbudt[2]) senere er bleven meget udbredt. Dens Indhold er gjerne, at Skoven bortlejes paa et vist Antal Aar til Udhugst af alle Træer over et vist Maal[3]), men kan ellers være meget forskjelligt. Lejens Gjenstand er da her ogsaa Grunden, Vasdrag med Dæmninger o. desl., saavidt fornødent til Driften. For selve Skovens Vedkommende er Sondringen fra Kjøb og Salg ofte vanskelig; jfr. ovenfor S. 39—40.

§ 33.

Mejeri-Forpagtning[4]).

I. Nær sammenhængende med Jordleje er den saakaldte Mejeri-Forpagtning[5]) eller Fjøsleje, hvorved forstaaes Leje

---

1) Se f. Ex. Grl.s § 50 b efter dens nuværende, i 1884 vedtagne, Lydelse (jfr. Aschehoug O. R. III. 564 ff.), Vejloven 15 Septbr. 1851 §§ 5, 32 og 34, jfr. L. 12 Okt. 1857 § 1, Lov om Formandskaber paa Landet 14 Jan. 1837 § 13; jfr. omvendt Udskiftningsl. 1882 § 81: «Husmænd og andre Brugere af ikke særskilte Dele» osv. Jfr. hermed Hallager Obl. II. 101—2.

2) De indgik nemlig under de Skovkontrakter mellem Bønder og Kjøbmænd osv., som rammedes af Fdn. 21 Septb. 1750 jfr. Plak. 7 Juli 1812 (se især dens Præmisser i. f.), hvilke ophævedes ved L. 23 Juni 1836.

3) Dette maa vistnok i Tvivlstilfælde forstaaes saaledes, at alt kan hugges, som har naaet Maalet inden Lejetidens Udløb.

4) Jfr. Hurtigkarl II. 2. 354, Ørsted Hb. V. 559, Gram II. 2. 163—7, Hallager Obl. II. 99 (109), Lassen sp. D. § 14, nord. Obl. S. 245—6. Se ogsaa Gerber deutsch. Privatrecht § 180, Stobbe III. 266.

5) Navnet udledes af *major*, i den middelalderske Betydning af Husbondskarl *(villicus)*, derimod ikke, som stundom før antaget, af det franske *metairie*. Forholdet kaldes i Danmark, især tidligere, Hollænderi; jfr. dansk Fdn. 1. Okt. 1802 § 7, der ikke er gjentagen i i den tilsvarende Fdn. af s. D. for Norge, hvilket maaske viser, at Kontrakten dengang her var omtrent ukjendt. Ogsaa «Schweitzerkontrakt» forekommer.

af en Kvægbesætning med Tilbehør. Den forekommer ofte som Bestanddel af en almindelig Gaardforpagtning, men ogsaa ofte som Kontraktens Hovedgjenstand; i dette Tilfælde bliver Leje af det fornødne Husrum med Redskaber samt Havnegang et Tillæg til Forpagtningen. Man henregner dog ogsaa herunder det Forhold, at Fjøsets Ejer kun overlader dets Udbytte til Lejeren; dette synes dog nærmest at maatte blive en Salgskontrakt forenet med Leje af Husrum osv.

Dette Lejeforholds Ejendommelighed betegnes især derved, at dets Gjenstand er en *universitas*. I Mangel af anden Aftale er saaledes Forpagteren berettiget til at sælge enkelte Dyr for at ombytte dem med andre. Udlejeren er imidlertid fremdeles Ejer og, ligesom han kan kræve den hele til enhver Tid forhaandenværende Besætning udleveret af Forpagterens Konkursbo, er han ikke heller bunden ved dennes Pantsættelse af enkelte Dyr eller ved Kreditorers Indførsel i disse.

Sammenhængende hermed er det, at Forpagteren i Almindelighed har at tilbagegive den hele Besætning i samme Størrelse, hvori den modtoges — altsaa saaledes, at han maa erstatte de Dyr, som mangler, selv om de er tabte ved Hændelse. Dette kan dog kun gjelde ved paaregnelige Tab eller saadanne, som ikke rammer større Dele af Besætningen. Hvor f. Ex. denne helt maa nedslagtes paa Grund af smitsom Syge, er det klart, at det dermed forbundne Tab (jfr. L. 20 Maj 1882 §§ 5, 6, 9) maa falde Ejeren til Last, hvorimod vel omvendt den i Lovens § 5 paabudne Slagtning af enkelte Dyr til Undersøgelse gaar for Forpagterens Regning[1]; Grænsen vil imidlertid være vanskelig at trække. Endnu vanskeligere er Afgjørelsen af Forpagterens Vedligeholdelsespligt. Denne maa være afhængig af Lejetiden. Er den ganske kort, vil han vistnok — naar ikke slet Behandling fra hans Side kan paavises — være ansvarsfri ved

---

[1]) Naar denne Lov stadig bruger Udtrykket «Ejeren», er det naturligvis kun for at afgjøre Tabets Fordeling mellem det Offentlige og den Private, ikke mellem Udlejer og Lejetager.

at give de samme Dyr tilbage; er den langvarig, er Formodningen for, at han skal levere en Besætning af samme Godhed, og han slipper derfor ikke med at skaffe de samme Dyr, naar disses Værd er saa forringet ved Ælde, at de af en forstandig Husholder vilde være ombyttede med andre.

Ofte optages der ved Besætningens Overtagelse en Taxt over dens Værd. Meningen med denne kan være forskjellig[1]). Formodningen er dog vistnok for, at den kun skal bevise det daværende Værd, uden at være ligefrem afgjørende for det Værd, Besætningen skal have ved Tilbageleveringen; Mellemtidens Stigen i Priser vil derfor i Almindelighed komme Ejeren, deres Falden Forpagteren til Gode.

Forøvrigt kan Forholdet vexle meget efter den særlige Kontrakts forskjellige Indhold.

II. En herfra ganske forskjellig Kontrakt er den Leje af enkelte Kreaturer, som omhandles i L. 5. 8. 9, 10 og 14 (D. L. 11). Af disse har 5. 8. 10 størst Interesse, forsaavidt som den vel egentlig lader Lejeren svare for saadan Hændelse, der ikke kan henføres til Naturbegivenheder og lignende med den romerske *vis major* beslægtede Tilfælde[2]).

---

[1]) Er dens Mening denne, at «Lejeren» i hvert Fald skal tilsvare Taxtsummen, da foreligger der ikke en *æstimatio taxationis caussa*, men en *æ. venditionis c.*, idet Forholdet er Salg med Krediteren af Kjøbesummen; jfr. fr. 3 D. 19. 2 og Windscheid Pand. II. § 400, Note 22.

[2]) Jfr. Kilden G. L. c. 41 og M. L. VIII. 14, Brandt Retsh. I. 310 og v. Amira S. 452—3 samt ovenfor S. 167—8, hvor dette burde været bemærket. Imidlertid vil man vel i denne Henseende anse Artiklen som forældet, ligesom Tilfældet er med 5. 8. 9 (jfr. her Jonsbogens Kjøbeb. c. 15, jfr. ogsaa N. L. 5. 13. 3, D. L. 5. 14 5); se derom Ørsted i Jur. Tidssk. XV. 2. 238 ff. — Jfr. ogsaa nedenfor S. 329 Note 2 og 335 ff.

Femte Afsnit.

Om Laan til Brug.

§ 34.

Kontraktens Begreb.

Ved Laan til Brug (Brugslaan) forstaaes den Kontrakt, hvorved den ene Part (Udlaaneren) forpligter sig til uden Vederlag at overlade den anden (Laantageren) den midlertidige Benyttelse af en Formuesgjenstand.

Det vil altsaa sees, at ifølge denne Forklaring er der kun den Forskjel mellem Leje og Brugslaan, som ligger i det til det førstnævnte Retsforhold knyttede Vederlag (jfr. ovenfor S. 132 ff.). De samme Slags Gjenstande kan saaledes laanes til Brug og lejes. Dette gjelder ogsaa fast Gods og Rettigheder[1]); men det maa dog mærkes, at L. 5. 8 kun handler om Løsøre[2]); jfr. derimod L. 3. 12. 24, 5. 7. 13 og 6. 13. 30. Omvendt kan fortærlige Ting i Almindelighed ligesaalidt være Gjenstand for Brugslaan som for Leje[3])

Kontrakten maa ogsaa ligesom ved Leje indeholde, at den samme Gjenstand skal tilbagegives *in specie;* hvis Laantageren kan give en anden Gjenstand af samme Art tilbage, kaldes det vistnok ogsaa «Laan», men er et ganske andet Retsforhold (Laan til Eje). Tvivl kan her let opstaa om, hvad der har været ment; Formodningen er for det sidste Forhold ved fortærlige Gjenstande og andre, som sædvanlig kun udlaanes *in genere*[4]).

---

[1]) Jfr D. L. 2. 22. 28 om Fremlaan af Tiender.

[2]) Enkelte andre Forfattere har derfor kun medtaget Løsøre i Defini tionen, saaledes Hallager Obl. II. 1ste Udg. S. 1—2; jfr. derimod Larsen II. 2 178 og Gram II. 2. 286.

[3]) Jfr. den bekjendte Undtagelse i fr. 3 § 6 D. 13. 6: *non potest commodari id, quod usu consumitur, nisi forte ad pompam vel ostentationem quis accipiat.* Jfr. ogsaa Ørsted Hb. III. 491—2 og V. 398. Ihændehaverpapirer kan udlaanes f. Ex. til Pantsættelse hos Tredjemand.

[4]) Jfr. ORD. i U. f. L. V. 159, hvor dette antoges ved et Parti ledige Flasker, som et Bryggeri havde udlaant til en Kunde og som frem-

Den Vederlagsfrihed, hvorved Brugslaan skiller sig fra Leje[1]), bringer stundom, men ingenlunde altid, Forholdet ind under Begrebet Gave (jfr. ovenfor S. 3).

Laanekontrakten kan saavel være afsluttet for et mere eller mindre bestemt Tidsrum som paa Udlaanerens Vilkaar, saaledes at han har Ret til naarsomhelst at kræve Tingen tilbage; en Forskjel, der svarer til den romerske Rets Sondring mellem *commodum* og *precarium*, er vor Lovgivning ukjendt[2]).

Om Laan indeholdes nogle, især fra ældre danske Love[3]) hentede, Regler i L. 5. 8, hvoraf dog flere (5. 8. 3—7) væsentlig kun har Betydning i processuel og kriminalistisk Henseende; de af sidstnævnte Art er desuden ophævede ved Straffeloven af 1842.

L. 5. 8. 11—13 handler om at have Kreaturer «paa Foder», hvilket Loven synes at opfatte som «Forvaring» (jfr. S. 337). Det er dog klart, at en saadan Kontrakt kan være af forskjellig Natur, efter Fodrets Værd og den Brug, Besidderen kan gjøre af Dyrene, ligesom efter det Øjemed, hvori disses Indsættelse er skeet. Den vil derfor ofte kunne opfattes som Laan (f. Ex. hvor det gjælder en god Melkeko eller Brugshest), idet dette selvfølgelig ikke begrebsmæssig udelukkes derved, at Brugeren bærer de nødvendige Vedligeholdelses-Omkostninger (jfr. nedenfor S. 303). Og er det givet, at Forholdet maa ansees som Brugslaan, bliver naturligvis de for dette gjeldende Regler, saaledes ogsaa L. 5. 8. 1, at anvende istedetfor de nævnte Lovartikler.

---

deles fandtes *in specie* i dennes Bo, hvor Udlaaneren imidlertid maatte konkurrere; nogle Pakkasser antoges derimod kun udlaante til Brug og tillodes altsaa vindicerede.

[1]) Ved Spørgsmaalet, om Vederlagsfrihed har været ment eller ikke (Laan eller Leje), se ORD. i U. f. L. III. 342; jfr. ogsaa J. Lassen sp. D. S. 262.

[2]) Den romerretslige Forskjel var forsøgt opstillet af Hurtigkarl II. 2. 250; jfr. derimod allerede Ørsted Hb. V. 396, jfr. I. 162—3, og som denne alle senere Forfattere. I de fleste nyere Lovbøger og Udkast er ogsaa Forskjellen opgiven (tyske Motiver II. 454).

[3]) Det norske Lovudkast af 1682 havde to Artikler (5. 8. 9 og 10), som ikke optoges i Lovbogen; jfr. Forarbeiderne til Chr. V. N. L. S. 450.

§ 35.

Laantagerens Rettigheder og Forpligtelser.

I. Udlaanerens Forpligtelser er af mindre praktisk Betydning i dette Forhold end i Lejeforholdet, da der intet Vederlag ydes. Imidlertid er det en Selvfølge — naar det først er givet, at en retslig forbindende Kontrakt er indgaaet — at Udlaaneren er forpligtet saavel til at overlade den anden Part Gjenstanden som til at sikre ham Brugen deraf for den fastsatte Tid. Hans Ansvar er dog her ligesom Giverens af mildeste Art, saaledes at han i Tilfælde af Vanhjemmel, væsentlige Feil hos Tingen eller anden Misligholdelse, kun hefter for Svig og grov Uagtsomhed [1].

II. Laantagerens Brugsret er ganske afhængig af den særlige Aftale. Forøvrigt er det vanskeligt at sige andet i Almindelighed end, at Forholdets Natur i Tvivlstilfælde taler for den mere indskrænkede Brug [2]; Spørgsmaalet er dog mindre vigtigt, dels paa Grund af 5. 8. 1, dels fordi de fleste Brugslaan naarsomhelst kan tilbagekaldes [3]. Ved fast Gods maa Laantageren formodes at have samme Brugsret som en almindelig Lejer. Fremlaan og Fremleje kan i Regelen ikke ansees tilladt; jfr. L. 5. 8. 15 [4].

Efter en forlængst sædvansmæssig fastslaaet Fortolkning [5]

---

[1]) Jfr. ovenfor S. 24, Obl. a. D. S. 145, 330—1; Ørsted V. 403—4.

[2]) Jfr. forøvrigt Ørsted Hb. V. 400—1. [3]) Jfr. Hallager II. 2—3.

[4]) Jfr. Ørsted Hb. V. 402—3, Hallager II. 3. Hvorvidt Fremlaan kan være strafbart, se Schweigaard Komm. II. 3 Udg. 399—400. Se HRD. i Rt. 1883 S. 417 mod Fremleje af en laant Bekvemmelighed.

[5]) Denne støttes især paa de ældre danske Kilder; jfr. Stemann Retshistorie S. 559. De ældre norske Love havde ligesom de svenske samme Regel; Brandt Retshist. I. 311—12, v. Amira altschwed. Obl. S. 655; lignende i den ældste tyske Ret og endnu i den rev. lybske Ret, jfr. Stobbe III. 236 og Samme Zur Gesch. des deutsch. Vertragsrechts (1855) S. 235—6, hvor der ogsaa om den nordiske Ret citeres Tønsen Grundsätze eines allg. posit. Privatrechts (1828) S. 491 ff. Se ellers om det strenge Ansvar i den gamle Ret nedenfor S. 329 ff. Se ogsaa Ørsted Hb. V. 405 ff. Udenfor de nordiske Lande (i Sverige er Fortolkningen dog endnu omstridt, jfr. nord. Obl. S. 213) er Laantageren nu i Regelen ikke ansvarlig for *casus*, hvad der ogsaa synes at være det rimelige.

af L. 5. 8. 1 er Laantageren i Almindelighed ved Løsøre ansvarlig ogsaa for hændelig Skade. Regelen gjelder ikke for fast Gods, idet Artiklen trods sine vide Udtryk (. . «eller andet Gods») kun tænker paa Løsøre; den højeste Agtsomhed maa dog Brugeren ogsaa her vise[1]). Ved Løsøre har Loven forøvrigt opstillet et Par ganske naturlige Undtagelser hvoraf den ene, 5. 8. 2[2]), maa anvendes paa ethvert Tilfælde, hvori Laantageren selv forulykker sammen med Gjenstanden, og den anden, 5. 8. 8, overalt, hvor han har en lignende ufuldstændig Besiddelse af Tingen som de omhandlede[3]). Som en selvfølgelig Undtagelse er man ogsaa enig om at opstille det Tilfælde, at Ulykken hidrører fra en Skade ved Tingen selv[4]). Derimod har de senere Forfattere atter fraveget den ældre Lære[5]), at Laantageren overalt bliver ansvarsløs ved at føre Bevis for, at Gjenstanden ligefuldt vilde være rammet af Hændelsen, om Laanet ej havde fundet Sted. Dette synes dog at burde antages som i sig selv naturligt — da jo ikke Meningen er, at Udlaaneren skal have en upaaregnet Fordel — og stemmende med, hvad der antages i beslægtede Forhold[6]).

Som allerede ovenfor antydet gjelder ikke 5. 8. 1 uden ved rene Laaneforhold[7]), altsaa ikke, hvor Laantageren ialfald

---

[1]) Jfr. Ørsted Hb. V. 408—9, Hallager II. 5. Her sigtes dog kun til rene Laaneforhold, saaledes ikke til det ganske hyppige Tilfælde, at f. Ex. en yngre Søn faar et Jordstykke til frit Brug, fordi den ældste Søn har faaet Gaarden meget billig, jfr. ovenfor S. 287.

[2]) Den er optagen i D. L. og derefter i N. L. fra Chr. IV. N. L. VI. 37; se ellers derom Brandt Retshist. I. 311—12.

[3]) Jfr. Hallager II. 4—5, Lassen sp. D. S. 264—5.

[4]) Ørsted, V. 408, Larsen S. 180—1, Hallager II. 5, Lassen S. 266.

[5]) Jfr. Hurtigkarl II. 2. 258 og Ørsted V. 408; se derimod Gram II. 2. 293—4, Hallager II. 5 og især Lassen S. 265—6; Larsen 108 synes nærmest at være enig med Ørsted.

[6]) F. Ex. hvor Ansvar for *casus* indtræder ved Overskridelse af en Ret; det samme antages i fremmed Ret, naar Laantageren undtagelsesvis bærer *casus*; jfr. saaledes Dernburg preuss. Obl. S. 496.

[7]) Jfr. hermed Ørsted Hb. V. 398, Hallager II. 6, U. f. L. I. 62 i Anmærkningen.

tildels har modtaget Tingen for at gjøre Ejeren en Tjeneste, jfr. 5. 8. 11 ff. — Om hvorvidt Umyndige er bundne ved 5. 8. 1, henvises til Familieretten[1]).

At L. 5. 8. 1 er kun deklaratorisk, er ganske klart; Aftale om, at enhver Hændelse gaar for Ejerens Regning, er derfor i Almindelighed forbindende. Hermed hænger det sammen, at Laantageren ikke tilsvarer den Forringelse, som er en nødvendig Følge af den tilstaaede Brug[2]). De Omkostninger, Laantageren har havt paa Gjenstanden i disse Tilfælde og ellers, hvor han ikke hefter for Hændelse, kan han kræve godtgjorte under noget lignende Vilkaar som ved Leje (jfr. ovenfor S. 149), idet der dog paa Grund af Vederlagsfriheden skal noget mere til for at retfærdiggjøre Laantagerens ukaldede Indskriden[3]). Omkostninger, som følger med selve Brugen eller hører nøje sammen med denne (Udgifter til Fodring af Dyr, til Passage, Skatter i samme Tilfælde som Lejeren, jfr. ovenfor S. 167), maa Laantageren naturligvis ligesaafuldt bære som dem, der nødvendiggjøres ved almindelig Hændelse[4]).

Laantageren er forpligtet til at afstaa Gjenstandens Brug paa den vedtagne Tid. Er ingen saadan fastsat — enten umiddelbart eller middelbart, saasom gjennem Varigheden af det Øjemed, hvortil Tingen er overladt — maa Udlaaneren være berettiget til naarsomhelst at kræve Tingen tilbage[5]), efter Omstændighederne dog med et rimeligt Varsel; ved fast Gods maa de almindelige Faredage iagttages. Er en vis Tid aftalt, kan ikke efter vor Ret Ud-

---

[1]) Det er benegtet af Ørsted Hb. II. 422 og V. 409, Larsen S. 178—9, Scheels Personret § 13, Gram S. 288 og J. Lassen sp. D. S. 263. Jfr. derimod Hallager II. 6—7 og Collett 5 Udg. S. 328—9.

[2]) Jfr. Ørsted Hb. V. 408 og Larsen S. 180—1.

[3]) Jfr. hermed Ørsted Hb. V. 401—2, Larsen S. 181, J. Lassen S. 266—7.

[4]) Jfr. Ørsted V. 401 og 409, Larsen S. 181.

[5]) Jfr. Ørsted V. 396—7, Hallager II. 2. Formodningen er ogsaa derfor, naar Aftalen er omtvistet; jfr. J. Lassen S. 264.

laaneren kræve Gjenstanden tilbage alene af den Grund, at han selv har faaet en uforudseet Brug derfor[1]). Misligholdelse fra Laantagerens Side, f. Ex. Fremlaan, giver derimod naturligvis Adgang til at hæve Forholdet før Tiden. Dette ophører vistnok ogsaa i Regelen ved Laantagerens Død, ialfald ved Løsøre; for fast Gods jfr. ovenfor S. 169—70.

Laantageren er under almindelige Vilkaar — Overleverelse ved Løsøre og thinglyst Hjemmelsbrev[2]) ved fast Gods — beskyttet mod Tredjemand, hvilket dog har lidet at betyde, hvor Laanet naarsomhelst kan tilbagekaldes[3]). Den Beskyttelse, 5. 8. 16 jfr. Fdn. 4 Decbr. 1795 har givet Lejetageren (indtil næste Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives), maa efter den herskende Lære ogsaa komme Laantageren til Gode[4]). For at Vederlagsfriheden ved fast Gods skal være bindende for Tredjemand udover den enkelte Termin[5]), er det sikrest udtrykkelig at indtage den i det thinglyste Hjemmelsbrev; saafremt dette kun betegner Forholdet med det neutrale Ord «Brug» og ikke som en Art Leje, vil man dog maaske anse Tredjemand (f. Ex. en efterfølgende Ejer) uberettiget til at afkræve Brugeren Afgift[6]).

III. En egen Art af Jordbrugere, hvorved dette Retsforhold finder Sted, er de saakaldte Rydningsmænd — i snevrere

---

1) Jfr. Ørsted Hb. V. 403. Se derimod c. 3 Cod. 4. 65 og de fleste nyere fremmede Love; jfr. tyske Motiver II. 452.

2) Dette maa ligesom ved Lejekontrakter være skrevet paa stemplet Papir, naar Brugsretten er tilstaaet paa mindst 1 Aar; L. 9 Aug. 1839 §§ 2 b, jfr. § 6 og 9; tidligere var det stempelfrit, jfr. Ørsted Hb. V. 399—400.

3) Jfr. Hallager Obl. II. 48. Om Prekaristers tinglige Ret se ellers Aagesen Indl. S. 158.

4) Dette er nu omtrent enstemmig antaget: Larsen II. 1. 439—40 og II. 2. 181—2, Hallager Obl. II. 47—8, Gram I. 448, Aagesen Program 1866 S. 137—8, Indl. S. 313, Matzen i nord. Tingsret S. 157. Anderledes derimod Ørsted Hb. V. 403.

5) Jfr. HRVot i Rt. 1886 S. 72.

6) Jfr. ovenfor S. 183—4 og Hagerup Panteret S. 225 i Noten. — Om Laantageres Stemmeret se Aschehoug off. Ret III. 566—7, 568.

Forstand — forskjellige fra Udmarks-Husmænd, der ogsaa ofte kaldes saaledes. Herved menes Nybyggere, der har faaet Tilladelse til at rydde Jord i Almenning og først sidder i 15 (10) Aar («Frihedsaarene») uden Skatter, Afgifter eller andet Vederlag, men siden, naar Pladsen da er bleven særskilt skyldsat, lejer den af Staten eller Bygden (som Bygselmand eller som Forpagter) eller kjøber den [1]. I Frihedsaarene er dette altsaa et Slags Brugslaan, hvorfor imidlertid — af Hensyn til Rydningens almene Nytte — den særegne Regel gjelder, at Rettigheden, som det synes, kan overdrages til andre og gaar over paa Arvinger, ligesom der, hvor den i Tilfælde af Dødsfald maa bortsættes til en Fremmed, af denne gives Godtgjørelse for Bygninger og Jordens Forbedring [2].

Et noget lignende Forhold finder tildels Sted ved Statens Jord i Finmarken [3].

---

[1]) Jfr. HRD. i Rt. 1881 S. 705 om saadanne Pladses Brugsret i Almenning.

[2]) Jfr. om dette Forhold L. 3. 12. 7, Fdn. 29 April 1752 §§ 6 og 7, Resol. 15 Juni 1822 angaaende ledige Rydningspladses Bortforpagtning paa 10 Aar i Statsalmenning, Cirkul. 31 Marts (Resol. 14 Marts) 1792, Cirk. 27 Maj 1841. Disse Rydningsmænds Tal er dog nutildags kun ringe (i 1865 ca. 200). — Forskjellige fra de ovennævnte er de Rydningsmænd, som Fdn. 6 Maj 1754 en Tidlang (jfr. Fdn. 15 Novbr. 1760, Stampes Erklæringer III. 46 ff., 543 ff., IV. 88 ff. m. fl.) tillod at rydde uden Ejerens Samtykke efter offentlig Udmaaling i privat Udmark (især i Solør og Østerdalen); af saadanne Pladse er vistnok endnu en Del igjen, og Retsforholdet er her blevet temmelig uklart; jfr. HRD. 21 Novbr. 1849 i Rt. S. 817; jfr. ogsaa HRD. i Rt. 1879 S. 882 angaaende «Skjøde paa Rydningsretten», hvilket Tilfælde maaske ogsaa hører hid.

[3]) Jfr. Reskr. 27 Maj 1775, L. 22 Juni 1863 §§ 6 og 9, jfr. Skattelov 26 Aug. 1883 § 9.

Sjette Afsnit.

Om Forsørgelseskontrakter [1]).

§ 36.

Fledføringskontrakter.

I L. 5. 1. 9—12 findes, væsentlig efter de tidligere danske Love[2]), omhandlet et ældgammelt, ogsaa i den norske Middelalder kjendt[3]), Alimentationsforhold, som bestaar deri, at den ene Part overlader den anden alt, hvad han ejer og ejendes vorder mod, at denne, foruden hans nuværende Gjeld, overtager hans livsvarige Forsørgelse. Denne Kontrakt kaldes efter det gamle danske Lovsprog[4]) Fledførelse (Fled-

[1]) Da de tvende Arter af disse, og navnlig den mest praktiske, Føderaadskontrakten, knytter Forsørgelsesretten til en Ting (fast Gods). er der en nær Sammenhæng mellem dem og de tidligere behandlede Retsforhold; Livrentekontrakten maa fremstilles i samme Forbindelse. Den naturlige Plads for disse Kontrakters Behandling synes derfor at være her.

[2]) Jfr. især Skaanske Lov II. 13 ff., E. Sjæll. L. I. 36 ff., Jydske Lov I. 32, hvor det rigtignok ligesaalidt som andetsteds udtrykkelig siges, at Fledføringen overdrog «alt, hvad han ejendes vorder»; men dette var vistnok Forudsætningen (jfr. J. L. I. 25 og 31, Sammenstillingen med Trælle og Munke, jfr. ogsaa I. 7), saaat 5. 1. 9 her kun har formuleret det nedarvede Begreb, maaske efter Definitioner i ældre Glosser til J. L.; jfr. Rosenvinges Retshist. § 81 Note a. — 5. 1. 12 synes at være ny i Lovbogen; ved 5. 1. 11 se Skaanske L. I. 43. Den 3dje danske Revisionskommission vilde ej have Forholdet optaget i Loven, «eftersom det er *contra bonos mores*»; men ved særlig kongelig Resolution afgjordes, at det dog skulde optages; jfr. Aubert Retskilder S. 331 og 334. — Jfr. ogsaa Stemann Retshist. S. 301 ff.

[3]) Exempler paa virkelige Fledføringskontrakter forekommer i Dipl. Norv. I. No. 312 (1348), II. No. 658 (1420). Det tilsvarende Navn (jfr. nedenfor) brugtes forøvrigt da, som endnu stundom, tillige om Føderaadsforhold. Retsforholdet forekom ogsaa i Sverige jfr. v. Amira altschw. Obl. S. 531—3; ligeledes, som det synes, saavel i den middelalderlige som i den nuværende tyske Ret; jfr. Stobbe Beiträge zur Gesch. d. deuts. R. S. 25—6 og deutsches Privatrecht V. 396 ff.

[4]) *Flet* (oldn.), *flat* (oldsv.) eller *flæt* (oldd.) betyder egentlig Jordgulvet i de gamles Huse, dernæst selve Huset; *ganga à flet*

føringskontrakt), hvilket Navn forøvrigt ikke forekommer i selve Lovbogen, men vel i den senere Lovgivning (jfr. L. 9 Aug. 1839 §§ 7 og 10). Forholdet er ialfald her i Landet nu næsten forældet[1]) og vil derfor, uagtet sin theoretiske Interesse, kun blive behandlet i al Korthed[2]).

Fledførelse i retslig Forstand er altsaa kun tilstede, hvor den, som skal forsørges (Fledføringen), overdrager den anden Part (Fledføreren) ikke blot sin nuværende, men ogsaa sin tilkommende Formue (jfr. 5. 1. 9 *init.*). Selv om der ingen Sandsynlighed er for, at en Person nogensinde vil erhverve andet end, hvad han for Tiden ejer, og han overdrager alt dette mod Forsørgelse, er Kontrakten — om den end, som undertiden sker, er kaldt Fledføringskontrakt[3]) — dog ikke at undergive Lovbogens Regler for denne[4]).

Med det nævnte Særkjende, at Fledføringen bliver ejendomsløs for al Fremtid, hænger nøje sammen den Regel i 5. 1. 9, at ingen maa indgaa den her omhandlede Kontrakt, førend han bevislig forgjæves har tilbudt sine (Tvangs-) Arvinger (ɔ: Descendenter[5]), jfr. L. 31 Juli 1854 § 38 jfr. § 33)

(oldn., jfr. Dipl. Norv. II S. 341), *fara à flæt* (oldsv.) betyder, ligesom *flætføræ sik* (Jydske Lov), at gaa til Ens Bord eller give sig i Kost hos En; jfr. endnu i Norske Rigsreg. VIII. 184 fra 1642 et Kongebrev, som forbyder Fogderne at have Sagbrug «til Fled og Fællig med nogen». *Fletgenginn* (oldn.) er det samme som Fledføring; *fletføra* og *fletføring* (Fledførelse) findes ifølge Aasens Ordbog endnu i norske Dialekter. Jens Bjelke nævner Fladføring» blandt norske juridiske Termini (1634).

[1]) Efter Dommene synes det endnu især at være kjendt i Kristianssands Stift.

[2]) Se nærmere især Hallager Obl. I §§ 70—2; jfr. ogsaa Gram II. 2. 556—79, J. Lassen sp. D. S. 246—255 og nord. Obl. S. 129.

[3]) Jfr. saaledes Rt. 1855 S. 769 og 1882 S. 560.

[4]) Jfr. Hallager I § 73 *init.*, J. Lassen S. 249. Omvendt maa, saafremt det fremgaar af Omstændighederne, at Parterne, skjønt der kun tales om Afhændelse af «alt, hvad N. N. ejer», dog i Grunden ogsaa har ment «alt, hvad ejendes vorder», 5. 1. 9 ff. blive at anvende, selv om Benævnelsen «Føderaad» er brugt; se HRD. 26 Marts 1859 i Rt. S. 382, jfr. ORD. i U. f. L. VIII. 277 og Rt. 1878 S. 232.

[5]) Jfr. Hallager Obl. I. 251—3 og HRVot. i Rt. i 1878 S. 232.

at fledføre ham paa samme Vilkaar[1]); dette gjelder ogsaa til Fordel for de øvrige Livsarvinger. om han vil fledføre sig med en enkelt af disse (jfr. HRD. i Rt. 1859 S. 382). Er vedkommende gift, kræves Ægtefællens[2]) Samtykke (L. 5. 1. 10, jfr. L. 29 Juni 1888 § 14 i. f. og ORD. i U. f. L. VIII. 280); derimod forstaaes L. 5. 1. 10 saaledes, at man kan fledføre sig alene uden Ægtefællen.

Kontrakten medfører da, at hele Fledføringens Bo gaar over til Fledføreren. Heraf følger, at denne bliver Ejer af hans Gods og indtræder i hans udestaaende Fordringer. Dette sker dog ikke, som ved Arv og Ægteskab, *ipso jure*, forsaavidt Forholdet til Tredjemand angaar; overensstemmende med vore almindelige Grundsætninger maa Løsøret overleveres og ved fast Gods Fledføringskontrakten (jfr. Stempelpl. 9 Aug. 1839 § 10) thinglyses ved dets Værnething for at være bindende mod Tredjemand; jfr. L. 5. 1. 9. Denne Artikel forstaaes ogsaa saaledes, at Kontrakten i hvert Fald maa thinglyses ved Fledføringens personlige Værnething for at hindre godtroende Tredjemand fra fremtidig at holde sig til hans Gods, løst eller fast.

En naturlig Følge af, at Fledføreren overtager hele Boet, er, at han maa betale den Gjeld, som paahvilede Fledføringen ved Indgaaelsen (Thinglysningen) af Kontrakten; jfr. L. 5. 1. 12. De ældre Kreditorer kan sagsøge Fledføreren efter de almindelige Regler for Gjeldsovertagelse[3]).

De Forpligtelser, Fledføringen maatte stifte efter Kon-

---

[1]) L. 5. 1. 9 kræver egentlig Lovbydelse til Thinge (jfr. ogsaa 5. 3. 1); men man synes nu at nøje sig med et andet ligesaa vitterligt Tilbud; jfr. ORD. i U. f. L. IV. 135, hvor en Forhandling med samtlige Arvinger, hvorunder ingen Protest mod en tilsigtet Fledføringskontrakt fremsattes, ansaaes tilstrækkelig.

[2]) L. 5. 1. 10 taler vistnok kun om Hustruens Samtykke til Mandens Fledførelse, da hun jo alligevel trængte hans Samtykke i Egenskab af Værge; efterat L. 29 Juni 1888 har gjort Hustruen myndig, er det imidlertid lige selvfølgeligt, at hun ikke paa egen Haand kan raade over alt, hvad hun ejer og ejendes vorder ɔ: ogsaa hendes Andel i Fællesboet; en Afhændelse alene af Særejet for at faa Forsørgelse kan ikke være en Fledføringskontrakt. — Om hvorvidt mindreaarig med Kurator kan fledføre sig, se Collett 5 Udg. S. 401 og Hallager Obl. I. 254. [3]) Jfr. Obl. alm. D. S. 176.

traktens Thinglysning, er Fledføreren uvedkommende, og i Regelen vil de altsaa ikke kunne fyldestgjøres. Men de er ikke i sig selv ugyldige, da Fledføringen ingenlunde tør ansees som umyndiggjort, og de kan derfor gjøres gjeldende, om han siden maatte faa sit Gods tilbage ved Forholdets Ophævelse [1]).

Den nævnte Afstaaelse af alt, hvad Fledføringen «ejer og ejendes vorder», er Vederlaget for den i økonomisk Henseende vigtigste Del af Retsforholdet, nemlig at der sikres ham livsvarig Forsørgelse. Overensstemmende med det nedarvede Begreb foregaar denne i Fledførerens Hus, og Pligten til at yde den vil vistnok, ligesom ved Føderaad, altid være lagt som Heftelse paa en fast Ejendom; Kontrakten maa da følgelig, for at sikre Fledføringen mod Tredjemand, ogsaa thinglyses ved Godsets Værnething.

Saafremt ikke Vilkaarene er nærmere fastsatte i Kontrakten, maa Forsørgelsen i hvert Fald efter 5. 1. 9 omfatte «skjellig Ophold til Føde, Klæde og al anden Nødtørft hans Livs Tid», hvortil efter 5. 1. 12 kommer en «ærlig Begravelse». Ligesom Loven her udtrykkelig tilføjer «efter deres Stand», maa der ogsaa ved selve Forsørgelsen tages Hensyn til denne som til Egnens Skik i det hele [2]).

Forholdet ophører i Almindelighed først ved Fledføringens Død, idet det er uopsigeligt ogsaa fra dennes Side [3]), jfr. 5. 1. 11. Men ligesom Artiklen udtrykkelig tilføjer, overensstemmende med almindelige Kontraktsregler, at det kan hæves, hvis han ikke faar «skjellig Underholdning», følger det af Forholdets særegne Natur, at der endog udkræves en mindre Misligholdelse for at give Fledføringen Adgang til at hæve det, end man ellers fordrer som Vilkaar for Ophævelsen af andre langvarige Kontraktsforhold — dels nemlig, fordi han har bundet sig paa en saa

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. I § 72. Hvorvidt Fledføringen kan indgaa Ægteskab, se Collett Familieret § 14 b i. f. Efter de gamle danske Love (jfr. saaledes J. L. I. 7, jfr. III. 19) synes Fledføringen at have været umyndig; jfr. Rosenvinge Retshist. § 81.

[2]) Jfr. Hallager I § 71 *init.* [3]) Jfr. herom Obl. alm. D. S. 36.

ualmindelig Maade, dels fordi Skadeserstatning her er selvmodsigende, idet den jo skulde tilfalde Fledføreren selv[1]). Ved en saadan Ophævelse kan Fledføringen kræve sit Gods eller dets Værd tilbage, dog vistnok med et — under Hensyn til Renter og anden Afkastning af Godset ansat — passende Fradrag for den allerede ydede Forsørgelse. Omvendt maa ogsaa Fledføreren efter almindelige Kontraktsregler kunne hæve Forholdet, f. Ex. hvor Fledføringen har fordulgt væsentlige Gjeldsposter for ham. — Forholdets Ophør før Fledføringens Død bør thinglyses paa samme Maade som dets Stiftelse[2]).

§ 37.

Føderaadskontrakter.

I. Ved Føderaadskontrakt[3]) forstaaes en Retshandel, hvorved den ene Part tilsikrer sig eller andre Forsørgelse af Medkontrahenten mod Vederlag af forskjellig Art, dog ikke alt, hvad han ejendes vorder (jfr. foran S. 307). Dette Retsforhold er fra gammel Tid almindeligt over det hele Land[4]) undtagen i Byerne, — hvor det vistnok nu meget sjelden fore-

---

¹) Jfr. Obl. a. D. S. 137, Hallager Obl. I. 257. ²) Jfr. J. Lassen S. 254.

³) Dette Navn bruges især paa Østlandet og i Oplandene; ellers bruges «Kaar» eller «Vilkaar» (mest i Bergens og Throndhjems Stift), «Folge» (af *fulga* Underholdning, jfr. S. 336, Ryfylke), «Follag», «Forlog» eller «Follaug» (mest i Kristianssands Stift, jfr. Rt. 1859 S. 384, men ogsaa i Numedal, Hallingdal og Sigdal), af *forlag* ɔ: hvad der betaltes for Ens Underholdning *(leggja fyrir)*; «Livøre (især i Hallingdal og Valders), «Hold» (Nordland), «Ophold» (Grevskaberne, jfr. Rt. 1871 S. 281), «Not» (af *njota*, nyde, Søndmøre), «Uppset» (Jæderen); jfr. Aasens Ordbog.

⁴) Der findes i Diplomerne mange Exempler paa, at der ved Afhændelsen forbeholdtes den hidtilværende Ejer livsvarigt Underhold paa Gaarden og Begravelse; stundom er Ydelserne specificerede; se t. Ex. Dipl. Norv. I. S. 235 (1345), II. 341 (1375); jfr. ogsaa II. 309 og 366. Underholdningen kaldes ofte *foeðsla* eller *framfoeðsla* (deraf *framfoeðslumaðr*); ved Afhændelser til Kirken forekommer ofte *proventa (præbenda)* eller *profenta* (deraf *proventumaðr)*. — Retsforholdet er ogsaa almindeligt i andre germaniske Lande; i Danmark kaldes det Aftægt (jfr J. Lassen Obl. sp. D. § 45, hvor mange danske Domme

kommer — men er af Lovgivningen alene berørt fra enkelte udvortes Sider, og man er derfor ved Afgjørelsen kun henvist til almindelige Retsregler; Analogien fra Lovbudene om Fledføresel maa man paa Grund af disses Ejendommelighed være meget forsigtig med at følge.

II. Føderaad aftales i Almindelighed ved aldrende Personers[1]) Afhændelse af fast Gods (med eller uden Indbo og andet Løsøre), eller Brugsret dertil (Bygselgods, Husmandspladse) og udgjør altsaa en Del af Vederlaget derfor; det forekommer imidlertid ogsaa ofte, at Føderaad kjøbes, f. Ex. af svagelige Personer for deres Arvemidler[2]). Føderaadet kan forøvrigt ogsaa være Gjenstand for Gave, ligesom det kan stiftes ved Testamente. Stundom er Indgaaelse af Føderaadskontrakt lovbefalet; jfr. Odelsl. § 16 og ovenfor Side 245 Note 5.

Føderaadet aftales ikke alene for den ene Part selv (og Hustru), men ogsaa til Fordel for Tredjemand, f. Ex. Kjøberens Søskende ved Salg til ældste Søn, den tidligere Leilænding (jfr. ovenfor S. 245) eller Husmand ved nyt Bortfæste efter Brugsrettens Opladelse.

Føderaadskontrakten indeholdes ofte i Hjemmelsbrevet (Skjøde eller Bygselbrev, jfr. Reskr. 9 Okt. 1767 og Sportell. 13 Sept. 1830 § 24); men i Regelen oprettes dog særskilt Dokument, hvortil kun stemplet Papir er fornødent, hvis Ret over fast Ejendom afstaaes eller forbeholdes; jfr. L. 9 Aug. 1839 §§ 2 c, 7 d og 10.

III. Føderaadets Omfang er aldeles afhængigt af den særlige Aftale. Ofte gaar denne kun ud paa sædvanlig Forsørgelse[3]),

---

findes anførte om Spørgsmaal, som ogsaa er praktiske i Norge), i Sverige Undantag (jfr. nord. Obl. S. 132 ff.), i Tyskland Leibzucht, Auszug m. v. (jfr. Stobbe deutsch. Privatr. V §§ 323 og 325).

[1]) I enkelte Egne er det dog Skik, at Gaardmændene meget tidlig tager Føderaad; jfr. saaledes U. f. L. IV. 5; ligeledes ser man særskilt Føderaad betinget for Døtre i en forholdsvis ung Alder.

[2]) Jfr. HRD. i Rt. 1848 S. 668 og 1850 S. 612 om Nødvendigheden af Overformynderiets Samtykke til Værgens Kjøb af Føderaad for den Umyndige eller Umyndiggjorte. Jfr. L. 29 Juni 1888 § 14 i. f. om Nødvendigheden af Hustruens Samtykke.

[3]) Især er det hyppigt, at Forældre ved Salg af Gaarden til en Søn forpligter sig til at «gaa i Brød» hos ham, saalænge han selv bruger Gaarden, og til først siden at udtage det specificerede Føderaad.

ligesom ved Fledførsel. I Almindelighed er dog Ydelserne nøje fastsatte; foruden opvarmet Husrum (jfr. L. 14 April 1860, Skr. 17 Sept. 1877) bestaar de gjerne i Opvartning (jfr. U. f. L. II. 379, 385), Hest til fornødne Reiser, nogle af de sædvanlige Gaardsprodukter og andre Forbrugsgjenstande i visse Terminer, Fodring af enkelte Kreature[1]), Brugsret til noget Jord («brugeligt Føderaad») og endelig en «sømmelig Begravelse»[2]); er alene en aarlig Pengesum betinget, bliver det derimod et andet, om end lignende Kontraktsforhold (jfr. næste §).

Saafremt der kun er aftalt «Føderaad» i al Almindelighed, maa dets Omfang i Tilfælde af Tvist afgjøres ved retsligt Skjøn (jfr. L. 26 Juni 1821 § 16 og 20 Aug. 1821 § 28), hvorved der foruden til Egnens Skik bliver at tage Hensyn til Brugets og Vederlagets Størrelse; 5. 1. 9 kan derimod ikke her være veiledende, medmindre Føderaadsfolkene maatte have afstaaet hele sin Formue til den anden Part. I dette Tilfælde vilde man vel endog være berettiget til at anse denne for at have overtaget Føderaadsfolkenes Gjeld, ialfald hvor den ikke overstiger det sædvanlige; det kan nemlig ikke forudsættes, at de har villet blotte sig for Midler til at betale denne, og den her opstillede Mening stemmer ogsaa med, hvad der ellers almindelig gjelder ved Overdragelse af et helt Bo, saaledes som her egentlig er Tilfældet[3]).

IV. Føderaadet lægges i Almindelighed som en Heftelse (Grundbyrde) paa en fast Ejendom, og dette er saa sædvan-

---

[1]) Kontrakten indeholder ofte, at Gaardbrugeren skal fornye disse, eftersom de bliver for gamle (jfr. ovenfor S. 297); men dette kan neppe uden saadan Aftale ansees som flydende af Forholdets Natur. Noget andet er det, at Salgsvilkaarene, f. Ex. ved Gaardens Overdragelse til en Søn, kan lede til den Antagelse, at denne personlig er forpligtet til den nævnte Fornyelse.

[2]) Jfr. en HRD. i Rt. 1861 S. 105 angaaende Omkostningerne ved en saadan. Exempel paa et meget fuldstændigt Føderaadsbrev findes i Rt. 1851 S. 553 ff.

[3]) *bona intelliguntur cujusque, quæ deducto ære alieno supersunt*; fr. 39 § 1 D. 50. 16; jfr. Windscheid Pand. II § 368, Dernburg preus. Obl. S. 443; jfr. ogsaa nord. Obl. S. 129 Note 1 og ovenfor S. 308.

ligt, at det har Formodningen for sig[1]). Er Føderaadet tilstaaet af en Bruger, hefter det dog i Almindelighed, uagtet Gaardejerens Samtykke her i Regelen maa være indhentet til Opladelsen, kun paa Brugsretten, men dog saaledes, at enhver efterfølgende Lejer maa finde sig i dets Udredelse[2]). Er det indtaget som et af Vilkaarene i det af Jorddrotten til den nye Leilænding udstedte Bygselbrev, maa derimod Formodningen være for, at Meningen har været at behefte Gaarden, altsaa uanseet, i hvis Besiddelse eller Eje denne kommer (jfr. ORD. i Rt. 1872 S. 203). For saaledes at være virksom mod Tredjemand maa imidlertid denne Heftelse selvfølgelig være thinglyst, hvortil det dog efter den praktisk gjeldende Opfattelse er tilstrækkeligt, at den er indtagen i det thinglyste Adkomstbrev[3]). Føderaadsmandens Brugsret over Hus eller Jord følger forøvrigt i denne Henseende de almindelige Regler for Leje og er altsaa, naar den allerede udøves, i hvert Fald beskyttet til næste Faredag, hvortil lovlig Opsigelse kan gives.

V. Naar Forholdet, som almindeligt, er stiftet gjennem en for Føderaadsmanden — eller hvem anden, der har betinget Føderaadet — bebyrdende Kontrakt, maa den oprindelige Medkontrahent (Gaardbrugeren o. desl.) i Regelen ansees personlig forpligtet for Ydelserne eller deres Værd, idet han selv jo har faaet Vederlag derfor i Nedslag af Kjøbe- eller Lejesummen for det faste Gods, i kontante Penge e. desl. Dette personlige Ansvar ophører ikke i og for sig ved Gaardens Afhændelse til en Tredjemand; men den nye Ejer (Bruger) overtager jo i Almindelighed personlig at svare for Føderaadet[4]) ligesom for andre Heftelser, og Forhol-

---

[1]) Jfr. de nedenfor i Note 3 anførte Domme. [2]) Jfr. J. Lassen sp. D. S. 259.

[3]) Jfr. Sportell. § 24, Hallager Obl. I § 63; HRD. i Rt. 1857 S. 409, 1867 S. 580 og ORD. i Rt. 1872 S. 203; nærmere herom i Læren om Thinglysning.

[4]) Hertil er det ellers fornødent, at Føderaadet er særlig nævnt ved Overtagelsen, hvorimod det ikke er nok, at Kjøbesummen skal delvis afgjøres ved Overtagelse «af de paa Gaarden hvilende Heftelser», da Føderaadet ikke medregnes i Kjøbesummen; jfr. Stpll. § 7 d Restancer er ikke uden videre indbefattede i Overtagelsen.

det maa da i det hele bedømmes som anden Gjeldsovertagelse, særlig ved Pant[1]). Imidlertid turde det være et Spørgsmaal, om ogsaa de Ydelser, som er mest knyttede til det faste Gods, altsaa navnlig af Husrum og andet «brugeligt Føderaad», vedbliver at hvile paa den oprindelige Kontrahent personlig, efterat denne har skilt sig derved. I hvert Fald er det vistnok rettest at antage, at Føderaadet forsaavidt ganske bortfalder, naar det beheftede Gods gaar til Grunde ved saadan ulykkelig Hændelse, mod hvilken der ikke i Almindelighed assureres, idet det synes at være en naturlig Forudsætning for Kontrakten, at denne Del af Ulykkens Følger bæres af Føderaadsmanden[2]). Derimod er der neppe nogen Grund til saaledes at fordele Skaden, naar f. Ex. Føderaadsbygningen opbrænder og Gaardbrugeren ikke vil gjenopbygge den; Føderaadsmanden maa da kunne sagsøge ham til Erstatning for Misligholdelse, da han ved at benytte et nu saa almindeligt Middel til at forebygge Tabet som Assurance kunde have sikret mod Hændelsens Følger.

VI. Hvor intet andet er udtrykkelig aftalt i Kontrakten, trænger den anden Part ikke Føderaadsfolkenes Samtykke for saaledes at overdrage Gaarden med den derpaa heftede Føderaadspligt til en Tredjemand; dette er nemlig saa sædvanligt, at det maa være forudsat som kontrakt-

---

1) Jfr. Obl. a. D. S. 176 og Hagerup i Rt. 1886 S. 337 ff. Jfr. HRD. 7 Dcbr. 1860 i Rt. 1861 S. 110—14, hvor den oprindelige Medkontrahents Repræsentant (hans Enkes anden Mand), der havde bortlejet Gaarden, mod at Forpagteren overtog Ansvar for Føderaadet, dømtes til at betale Føderaadsmandens Enke Udgifterne ved hans Begravelse, idet hun strax holdt sig umiddelbart til Ejeren. — Om den Tid, fra hvilken Odelsmanden ved Løsning efter Odelsl. § 25 skal ansees for at have overtaget Føderaadet, se HRD. i Rt. 1874 S. 508 og 1876 S. 504.

2) Jfr. hermed HRD. 17 November 1849 i Rt. S. 806, hvorved Kjøberen af en Mølle, hvorpaa der var heftet en Føderaadsydelse af Korn, blev frifunden for at betale den, efterat Møllen for 15 Aar siden var solgt til en Tredjemand med sædvanlig Overtagelse af Ansvaret for Føderaadet og kort derefter ødelagt ved Vandflom, uden at Føderaadet var krævet siden denne Begivenhed. Jfr. ogsaa Hallager Obl. I. 262.

mæssigt, trods det nære personlige Samkvem, hvori dette Retsforhold bringer Føderaadsfolkene til Gaardbrugeren. Noget andet kan ikke engang antages, hvor de gaar til dennes Bord (jfr. ogsaa Stpll. 9 Aug. 1839 § 7 d). Derimod kan vistnok Føderaadsfolk ikke uden Gaardbrugerens Samtykke overdrage andre sin Ret til Hus eller Jord, dels fordi saadant er for usædvanligt til at kunne være forudsat ved Kontrakten, dels fordi den gjeldende Regel om Fremlejes Utilladelighed frembyder en nærliggende Analogi [1]). Retten til de øvrige Ydelser — forsaavidt som de ikke, saaledes som Hest til Kirkereise, er knyttede til Føderaadsfolkenes egen Beboelse af Gaarden — kan cederes, f. Ex. i Tilfælde af Udvandring. Derimod kan ikke Føderaadsmand, der — uden at det er fremkaldt ved Skyldnerens Misligholdelse — er tilflyttet en anden Gaard, kræve Ydelserne leverede paa denne [2]). I den Føderaadsret, hvorover der frit kan raades, maa der ikke uden med store Indskrænkninger gjøres Udlæg for Gjeld [3]).

VII. Misligholdes Forpligtelserne fra Yderens Side, maa de almindelige Regler for Realisation af Pant være anvendelige, forsaavidt Føderaadsmanden vil holde sig til Gaarden (Brugsretten) for de resterende Ydelser; Fdn. 12 Marts 1790 (jfr. ogsaa L. 12 Okt. 1857 § 4) bør her vistnok analogisk følges, saaledes at han ikke kan være prioriteret for mere end et Aars Restancer [4]). Har Kontrakten, som vel sædvanligt, ikke afgjort Spørgsmaalet, maa det antages, at alene en grovere Misligholdelse berettiger Føderaadsmanden til at hæve Kontrakten og søge det hele Føderaads Værdi fyldestgjort i Gaarden. Udgjør dette det eneste Vederlag for den i sin Tid foregaaede Afhændelse til den anden Part af Gaarden m. v., kan i Tilfælde af væsentlig Misligholdelse

[1]) Innerster (hertil regnes vistnok voxne Børn, jfr. Husmandsl. § 8) maa heller ikke indtages.

[2]) Jfr. HRD. i Rt. 1871 S. 281. [3]) Jfr. L. 29 Marts 1890 §§ 3, 4 b—d, 7, 8 og tidligere L. 28 Aug. 1851 og 8 Maj 1869 (jfr. Schweigaard Proces II § 195, og Dom i U. f. L. VI. 85), der endnu har praktisk Betydning, jfr. L. 29 Marts 1890 § 10.

[4]) Jfr. Hallager Obl. I. 262; i Danmark er Spørgsmaalet omtvistet jfr. Matzen Tingsret S. 462—3 og Gram II. 2. 585.

fra den oprindelige Medkontrahents Side, Forholdet kræves helt omgjort mod Tilbagegivelse af de fra Føderaadsmanden afhændede Gjenstande [1]), efter Omstændighederne med Fradrag for de imidlertid oppebaarne Ydelser. Omvendt kan ogsaa Gaardbrugeren være berettiget til delvis at hæve Kontraktsforholdet — nemlig forsaavidt angaar Ret til Bolig, Underholdning, ved hans eget Bord o. desl. — saafremt Føderaadsmanden paa sin Side opfører sig særdeles pligtstridig, f. Ex. gjennem Forbrydelser mod Folkene paa Gaarden [2]).

VIII. I Almindelighed ophører da Føderaadet ved den berettigedes Død [3]). Det gaar ikke over paa gjenlevende Ægtefælle, medmindre saadant, som dog er det sædvanlige, udtrykkelig er aftalt [4]), og hvis f. Ex. en navngiven Hustru er anført i Kontrakten som berettiget, tør det ingenlunde her som ved visse Lejeforhold (jfr. ovenfor S. 170) antages, at en anden Hustru efter hendes Død indtræder i Stedet, da der ved Beregningen af Vederlaget kan være taget Hensyn til den førstes Alder o. desl. Derimod nedsættes ikke uden udtrykkelig Aftale Føderaadet for den gjenlevende berettigede Ægtefælle, ligesaalidt som der for dette gives noget

---

1) Jfr. HRD. 19 Marts 1862 i Rt. S. 390 i en Sag, hvor forøvrigt denne Virkning af Misligholdelsen var udtrykkelig aftalt. Jfr. ogsaa J. Lassen sp. D. S. 260—1.

2) Spedalskhed, opstaaet senere end Kontrakten hos Føderaadsmanden, berettiger neppe til at negte denne Husly paa Gaarden.

3) Hvorvidt det strax kan udslettes som Heftelse paa Ejendommen, behandles i Læren om Thinglysning. — For det Tilfælde, at Døden er fremkaldt af den forpligtede, gjelder samme Regel om Boets Ret til Erstatning som ved Livrente; jfr. derom Stobbe deutsch. Priv. III. 351 og J. Lassen S. 244.

4) Jfr. HRD. i Rt. 1868 S. 565 og U. f. L. VIII. 375, hvor der krævedes strengt Bevis for, at saadan Ret var aftalt udenfor Hjemmelsbrevet. Noget andet er, at Føderaadsmanden, ialfald naar særskilt Rum er ham tilstaaet, har Ret til at dele dette med Hustru og Børn, naar han siden gifter sig; jfr. Stobbe V. 414. Om hvorvidt den Enken tilkommende Føderaadsret paa Skifte efter Manden skal medregnes i Boets Masse, se HRD. 4 Juli 1851 i Rt. S. 551, jfr. Collett Familieret § 39.

Vederlag til førstafdødes Arvinger; heller ikke bortfalder i Almindelighed den gjenlevendes Føderaad, om nyt Ægteskab indgaaes [1]).

Føderaadsfolkenes efterladte Formue tilfalder naturligvis deres Arvinger, medmindre den er særlig tilsagt den anden Part, f. Ex. som Vederlag for Begravelses-Udgifter; i dette ganske hyppige Tilfælde kan der forøvrigt, hvor Vederlaget herved vilde blive uforholdsmæssig stort, opstaa Spørgsmaal, om Arvingerne er bundne ved en saadan Overenskomst [2]).

Føderaadet bortfalder ogsaa som Heftelse paa Gaarden, naar denne bliver realiseret af en bedre prioriteret Panthaver og den ikke sælges med Føderaadsbyrden [3]).

§ 38.

Livrentekontrakter [4]).

Livrentekontrakt er en Forsørgelseskontrakt, hvorved der tilsiges nogen en livsvarig, til visse Terminer bunden, Pengeydelse (Livrente). Der er naturligvis intet til Hinder for, at denne i Lighed med Føderaad lægges som Heftelse paa en fast Ejendom, f. Ex. ved dens Salg eller mod Ydelse af en Kapital en Gang for alle (Rentekjøb), og dette er

---

1) HRD. 8 Febr. 1866 (saavidt vides, kun trykt i Mgbl. s. A. No. 50). Jfr. hermed J. Lassen S. 256—7 og det der citerede.

2) Jfr. HRD. 4 Sept. 1849 i Rt. S. 625; jfr. ogsaa HRD. i Rt. 1879 S. 165 angaaende et Tilfælde, hvori Føderaadet oprindelig var overtaget alene ved i sin Tid at erholde den hele efterladte Formue (bl. a. Tvist, om denne tilkom den oprindelige Medkontrahent eller den senere Ejer af Gaarden).

3) Jfr. HRD. i Rt. 1857 S. 409, 1867 S. 580 og 705 (U. f. L. VII. 193; denne Dom gjaldt delvis Dækkelse af Føderaadet af Auktionssummen overensstemmende med Skjøn) og 1888 S. 147 (Spørgsmaal om, i hvilken Udstrækning en Tvangsauktions-Kjøber havde overtaget Føderaadet, hvorved det antoges, at dette ikke skulde kapitaliseres, men at han blev fri efterat have erlagt de aarlige Terminer indtil det af Budet omfattede Beløb). Jfr. ogsaa Schweigaard Proces II § 214.

4) Jfr. Stobbe deutsch. Priv. III. § 196, J. Lassen § 43, Gram II. 2. 590—3, Nord. Obl. S. 128.

ogsaa, ialfald i Tyskland, Kontraktsforholdets historiske Oprindelse [1]).

Paa Grund af den store Hazard er det imidlertid det sædvanlige, at Forpligtelsen overtages af en Person eller Indretning, der spekulerer i saadanne Retshandler overensstemmende med statistiske Erfaringer om Levealdrens Længde. I ældre Tid var det fortrinsvis Klostre, Stiftelser, Kommuner o. desl., som for en modtagen Kapital overtog Livrente; i Nutiden er det gjerne Statsanstalter eller Selskaber af forskjellig Art [2]).

Livrenten kan fra den forpligtedes Side være en Gave; det almindelige er dog, at den overtages mod Vederlag, især en indskudt Kapital, som beholdes af Yderen, uanseet naar den berettigede dør. Den tilsikres enten den ene af Parterne eller andre Personer, idet dette er en af de hyppigst forekommende Kontrakter til Fordel for Tredjemand.

Livrenten er i Almindelighed en fast aarlig Sum; ved gjensidige Foreninger, især de saakaldte Tontiner [3]), er den imidlertid stigende, eftersom Indskyderne dør, tildels saaledes, at tilsidst den længstlevende erholder den hele Kapital. Strengt taget kunde den ogsaa bestaa i andre Ydelser end Penge; men man vil da hos os gjerne henregne den til Føderaad.

Livrentens Størrelse har paa Grund af Hazarden altid været anseet for at være uafhængig af den tilladte Pengerente; efter L. 29 Juni 1888 § 4 kan imidlertid Retsforholdet

---

[1]) Jfr. Stobbe Beiträge zur Gesch. d. deutsch. R. S. 25—6, Amira altschw. Obl. S. 667—8. Maaske ogsaa *proventa* (jfr. ovenfor S. 310) i vor Middelalder stundom bestod i en Pengeydelse. Det hænder endnu stundom hos os, at Sælger af en Bygaard forbeholder sig Livrente af denne.

[2]) Jfr. om disse hos os Pl. 15 Maj 1810 og L. 4 Aug. 1845.

[3]) Disse, som forøvrigt er af meget forskjellig Ordning, har sit Navn efter en Franskmand Tonti, som i det 17de Aarhundrede opfriskede en ældre Indretning, jfr. Stobbe l. c. S. 348. I forrige Aarhundrede var de almindelige ogsaa i Danmark, og enkelte af dem, hvori ogsaa norske har været interesserede, har her holdt sig til den seneste Tid; jfr. f. Ex. Plan af 28 Juli 1792 og Traktat 2 Sept. 1819 Art. 6 f.

tænkes at komme ind under det nye Aagerbegreb, navnlig derved, at der for den indskudte Kapital under de i Loven nævnte Vilkaar tilsiges en urimelig høj Livrente.

Det ligger i Begrebet, at Ydelserne beregnes for visse, gjerne aarlige, Terminer; til hvilke Tider de kan kræves udbetalte, afhænger ganske af Kontrakten.

Livrenten løber i Almindelighed for den eller de berettigedes Liv, idet den ogsaa kan være aftalt for flere Slægtled. Den kan imidlertid være fastsat for en Tredjemands[1]) Levetid eller anden kortere eller længere Tid; men dette gjelder kun, hvor det er udtrykkelig vedtaget. Formodningen er ogsaa for, at den begynder at løbe fra Kontraktens Afslutning; men det aftales ofte, at det først skal ske fra et senere Tidspunkt, navnlig fra Indskyderens eller en Tredjemands Død (Overlevelsesrente[2]), hvilket nærmer sig Livsforsikring), eller naar den forsørgede opnaar en vis Alder (opsat Livrente), i hvilket sidste Tilfælde Retten ofte først erhverves mod Betaling af en aarlig Præmie.

Kontrakten kan hæves af den forsørgede, overensstemmende med almindelige Regler, i Tilfælde af væsentlig Misligholdelse, f. Ex. gjentagen langvarig Mora. Isaafald kan han tilbagesøge Vederlaget, men maa til Gjengjæld udbetale de modtagne Ydelser med Fradrag af Skadeserstatning; denne vil — foruden Renter af hans Vederlag, kompenserede ved Renter af de oppebaarne Terminer — omfatte det Tab, han maatte lide derved, at han maaske nu maa betale mere for at sikres samme Livrente andetsteds.

I Skyldnerens Konkursbo har den berettigede intet Fortrin; han maa konkurrere for den Sum, Livrenten er værd efter den sandsynlige tilbagestaaende Levetid.

---

[1]) Overlever denne Renteyderen, indtræder i Almindelighed Arvingerne i Retten.

[2]) Til at sikre Enken en saadan er, som bekjendt, Embedsmænd forpligtede, ligesom Forholdet ogsaa ellers er begunstiget af Lovgivningen; jfr. ovenfor Side 20, Collett Familieret §§ 33, 39 a. — Livrente er undtagen fra Exekution i samme Tilfælde som Føderaad; jfr. L. 29 Marts 1890 § 3.

Syvende Afsnit.

Om Forvaring [1]).

§ 39.

Forvaringskontraktens Begreb.

I. Forvaringskontrakten [2]) gaar ud paa, at den ene Part (Forvareren, Depositaren) forpligter sig til at forvare en modtagen Ting for derefter at give den tilbage til Medkontrahenten, (Deponenten, jfr. Bankfund. § 40, Nedsætteren).

For at dette Retsforhold skal være tilstede, udfordres, at der overtages et personligt Tilsyn *(custodia)* med Tingen; det er ikke nok, at man kun ganske passivt tillader, at en Ting bliver hensat paa Ens Omraade. Det er heller ikke Forvaring, naar en Husejer overlader et Rum til Hensættelse af Møbler eller en Bank en «Box» i sin Sikkerhedskjælder til Opbevaring af Værdipapirer, men efter Omstændighederne Leje eller Laan til Brug [3]).

Der kræves endvidere, at Forvaringen skal være Kontraktens Hovedøjemed; hvor den kun er en afledet Følge af et andet Kontraktsforhold, saaledes som meget hyppig er Tilfældet [4]), kommer ikke de særegne Regler for Depositum til

---

1) Jfr. Ørsted Hb. V. 410—18, Larsen II. 2. 228—38 Hallager Obl. II. § 136, Gram II. 2. 438—56, J. Lassen sp. D. § 47 (2 Udg. S. 267—81), nord. Obl. S. 278—82.

2) Med Hensyn til Sprogbrugen kan mærkes, at man ved Siden af det romerske «deponere» og «Depositum» (især i Banklovgivningen; Bankfund. §§ 8, 40, 41 «*in deposito*») finder «Forvaring og Gjemme» (L. 5. 8.), «nedsætte» (L. 10 Maj 1860 § 1), «nedlægge» (Bankfund. § 8), «indsætte» (do.), «Opbevaring» (Konkursl. § 38).

3) Forøvrigt kan der jo, naar ikke Raadigheden over Rummet er overdragen den anden Part, f. Ex. gjennem Overleverelse af Nøgel, let blive Tvivl om, hvorvidt der er overtaget noget Tilsyn (f. Ex. ved Baades Vinteroplag).

4) F. Ex. ved Kjøb og Salg (jfr. ovenfor S. 83), i Fuldmagtsforhold (Vexelduplikater og Kopier, jfr. VL. §§ 70 og 72), ved Værks- og Arbeidsleje med Hensyn til de overladte Materialer. — Naar «Prøver» af Handlende oversendes til Gjennemsyn, er Forholdet heller

Anvendelse; dog kan Forvaringen være en saa vigtig Side af Forholdet, at man ogsaa maa være berettiget til at anvende dem, f. Ex. ved Hotelværters Opbevaring af Reisendes Tøj. Omvendt bliver det ligefuldt Depositum, omend Forvareren skal fremme andre Bi-Øjemed for Deponenten, f. Ex., hvor en Bank har overtaget at inkassere Renter og andet Udbytte af de opbevarede Værdipapirer[1]. Depositum er derfor heller ikke udelukket ved, at Tingen tildels bruges af Forvareren (jfr. nedenfor S. 325), naar kun dette ikke er det væsentligste Øjemed med Kontrakten, saaledes at Forholdet gaar over til at være Brugslaan (eller Leje); at der imidlertid let kan blive Tvivl om dets rette Opfattelse, er vist ved det ovenfor S. 300 omhandlede Forhold (Kreaturer paa Foder).

Gjenstand for Forvaring kan alene Løsøre være[2]. Naar fast Gods sættes under en andens Tilsyn (jfr. L. 5. 2. 6 og 64 i. f.), fremkommer vistnok et beslægtet Forhold; men det gaar dog ind under andre Kontrakter (Arbeidsleje eller Fuldmagt).

Det hører til Forvaringskontraktens Begreb, at den samme Gjenstand maa tilbageleveres. Den romerske Ret henregnede vistnok ogsaa Forholdet i Almindelighed under *depositum*, naar Modtageren ved Penge og andre *res fungibiles* havde Ret til at give den samme Mængde[3] tilbage (*tantundem* istedetfor *idem*). Den moderne Ret er imidlertid tilbøjeligst til at udelukke dette nutildags, især ved Penge, saa over-

---

ikke Depositum, medens de er i Kundens Værge; jfr. her om Ansvaret for Hændelse HRD. i Rt. 1862 S. 427, jfr. U. f. L. I. 61—2.— Det har naturligvis intet at betyde, at Parterne ved Haandpant ofte bruger Udtrykket «Depositum».

[1]) Dette er udtrykkelig omtalt i vedkommende § i det hvilende Udkast til ny Banklov.

[2]) Jfr. Hallager Obl. II. 131—2.

[3]) Rigtignok gik *casus* her ud over Modtageren; men bl. a. den for Depositum ejendommelige Udelukkelse af Kompensation og Retentionsret ligeoverfor Tilbagesøgningen gjaldt ogsaa her, ligesom Rentepligt ikke udfordrede Stipulation saaledes som ved *mutuum*; Navnet *d. irregulare* er uromersk; jfr. Dernburg Pand. II § 93 Note 2.

ordentlig praktiske *depositum irregulare* fra «Forvaring» og i Stedet henregne det til *mutuum*[1]). Ogsaa hos os maa det vistnok efter den herskende Opfattelse ansees som Laan til Eje[2]), og det er neppe berettiget at gjøre en Undtagelse for det Tilfælde, at Modtageren, f. Ex. en Foliobank, er forpligtet til stedse at holde en lige Mængde Penge osv. rede[3]); thi om end Hensigten hermed i økonomisk Henseende er en beslægtet, nemlig at sikre Yderen Pengesummens Tilstedeværelse, frembringer dog Retten til at ombytte de modtagne Gjenstande med andre af samme Art ogsaa her i Henseende til Retsvirkninger en vigtig Forskjel fra den egentlige Forvaring (jfr. nedenfor S. 326).

Om hvorvidt der foreligger en virkelig Forvaringskontrakt eller et saadant *depositum irregulare* (Laan), kan der let opstaa Tvivl, især paa Grund af den Tvetydighed, hvori de herhen hørende Udtryk bruges. Ved Penge (Mynt) maa man opstille den ligefra Romerretten (fr. 3 1 D. 19. 2) kjendte Formodning, at egentlig Forvaring alene er tilstede i Tilfælde, hvor de overleveres individualiserede ved Forsegling, Tillaasning eller desl.; ellers maa Modtageren være berettiget til at ombytte dem med lignende, medmindre udtrykkelig Overenskomst eller andre særegne Omstændigheder, f. Ex. Aftale om Vederlag til Modtageren under almindelige Forhold[4]), beviser, at alligevel Forvaring *in specie* har

---

[1]) Dette gjelder saaledes sikkert hele den tyske Ret (jfr. dog Dernburgs afvigende Mening i preus. Obl. § 211 i. f.); den schweizerske Obl. § 481, jfr. § 445 følger den romerske Ret; i den franske Jurisprudents er der Tvivl; jfr. tyske Motiver II. 576—7.

[2]) Ørsted Hb. V. 412, Gram S. 444, Scheel Personret 2 Udg. S. 119.

[3]) Dette Tilfælde henregnes under Depositum af J. Lassen sp. D. S. 269—70. Jfr. ogsaa nord. Obl. S. 279.

[4]) Forøvrigt maa det erkjendes, at Vederlag for Modtageren ikke er afgjørende Bevis for Depositumsforhold, da det kan være beregnet paa Uleiligheden ved Kassehold o. desl. i Tilfælde, hvor denne ikke opvejes af Adgangen til at bruge Pengene. Saadant var maaske det oprindelige Forhold ved Norges Bank — ligesom ved de ældre danske Banker, jfr. Ørsted Hb. V. 410 — naar Penge indsattes paa Folio, idet der herfor betaltes Vederlag til Banken (jfr. Fund.

været ment[1]). Ved almindelige Ihændehaverpapirer maa derimod, selv om de ej paa nævnte Maade er individualiserede, Modtageren i Regelen være uberettiget til Ombytning, da enhver forsigtig Deponent vil have noteret sig Numrene og desuden for det meget sædvanlige Tilfælde af Udtrækning til Indfrielse (jfr. 346—7) det ene Numer af en en Række Obligationer kan være fordelagtigere end det andet; Formodningen er altsaa her for almindeligt Depositum. Dette gjelder dog ikke ved Pengesedler og saadanne Coupons o. desl., hvor Numret er ligegyldigt, og hvor derfor samme Regel som ved Penge maa være anvendelig[2]).

Vederlagsfrihed hører ikke i den moderne Ret, saaledes som i den romerske, med til denne Kontrakts Begreb[3]). Formodningen maa dog i Almindelighed være for, at Modtageren ikke skal have Godtgjørelse; men den vendes om, hvor han gjør sig en Næring af at være Depositar, f. Ex. en Bankier.

En Ting kan deponeres ikke blot af dens Ejer, men af andre Rettighedshavere, f. Ex. den, der har den i Pant,

---

14 Juni 1816 §§ 27 ff. og 39, L. 20 Juli 1824 § 4). Dette opfattedes ialfald i den senere Tid praktisk saaledes, at Banken kunde bruge Pengene i sin Laanerørelse (jfr. ogsaa den udtrykkelige modsatte Regel for det egentlige Depositum i § 40); men denne Fortolkning blev først aldeles utvivlsom, da L. 8 Aug. 1842 § 7 ophævede Vederlaget til Banken og hjemlede denne Adgang til at give Foliorente. I det hvilende Udkast til ny Banklov foreslaaes denne hævet

[1]) Ørsted Hb. II. 425—6 og V. 412 har dog her ikke villet erkjende et Depositum, men kun Laan til Eje. Jfr. derimod Larsen S. 230—1, Gram S. 445, Aagesen RR. II. 253. J. Lassen l. c. Se forøvrigt ogsaa Fdn. 25 Maj 1804 § 6 om det «regulære Depositum».

[2]) Jfr. her HRD. 30 Novbr. 1866 i Rt. 1867 S. 59 og U. f. L. VI. 283, hvor nogle Coupons og en Aktie paa Ihændehaveren (ved Spørgsmaal om Anvendelsen af Konkursl. § 38) antoges at være blevne Modtagerens Ejendom, idet de laa i et løst Arkivomslag med Udenskrift af dens Navn, af hvem de var overleverede, og Bevisbyrden for modsat Aftale maatte paahvile Vindikanten.

[3]) Se f. Ex. Fdn. 16 April 1681 Kap. VI § 24, Fdn. 4 Okt. 1799, Fdn. 21 Marts 1705 § 17, jfr. Søfartsl. § 87 og Bankfund. 1816 § 40 som Bevis paa, at ogsaa vor Lovgivning kjender Godtgjørelse for Depositum; jfr. Ørsted Hb. V. 410.

Leje o. desl.[1]), eller af en uanmodet Forretningsfører, f. Ex. i Bjergningstilfælde (jfr. Søfartsl. § 87). I flere vigtige Forhold, navnlig hvor Tvist er opstaaet om en Gjenstand, har Lovgivningen gjort Indgaaelsen af Forvaringskontrakt til en Nødvendighed enten for den nedsættende alene[2]) eller for begge Parter (jfr. Skydsl. 6 Juni 1816 § 10 No. 5).

De vigtigere Retsspørgsmaal opstaar først, naar Tingen allerede er deponeret. Men der er naturligvis intet til Hinder for at tænke sig — hvad ogsaa stundom forekommer — en fuldt gyldig forudgaaende Kontrakt *(pactum de deponendo)*, der saavel giver Tingens Besidder Ret til at kræve dens Forvaring som den anden Part Ret til Godtgjørelse for Udgifter, han har paadraget sig i Anledning af den forventede Modtagelse; om at søge Dom paa Tingens Overlevering til Depositum kan der derimod ikke være Tale. — Om Parternes Myndighed henvises til Familieretten[3]).

§ 40.

Forvarerens Pligter og Rettigheder.

I. Forvareren, der vel kan betegnes som Hovedpersonen i dette Retsforhold, pligter at udføre Forvaringen overensstemmende med den oprindelige Aftale og de, mod denne ikke stridende, Paalæg, han senere maatte modtage fra Deponenten; vil han ikke efterkomme disse, har han, ialfald paa Forlangende, at give Tingen tilbage. Særlig maa Forvaringen foregaa paa det aftalte Sted og under de enten udtrykkelig aftalte eller ved Overtagelsen forudsatte Forhold. Sker der heri nogen væsentlig og unødig Forandring[4]), sva-

---

[1]) Jfr. om Skyldnerens Deposition i Tilfælde af Kreditors Mora Obl. a. D. S. 271 ff.

[2]) Jfr. L. om Expropriation 10 Maj 1860 § 1, Lodslov 17 Juni 1869 § 68, Udskiftningsl. 1882 § 116; jfr. Obl. alm. D. S. 271 og Schweigaard Proces II. 3 Udg. S. 163. Jfr. om Beslag Straffeprocesl. Kap. 17.

[3]) Jfr. Ørsted Hb. II. 425—6, Larsen S. 232, Scheel Personret S. 118—29, Gram 442—3, J. Lassen S. 271—2.

[4]) F. Ex. saaledes, at det Hus, hvori en Ting, der trænger stadigt Tilsyn, skal opbevares, for længere Tid gaar over fra beboet til ubeboet.

rer han overensstemmende med almindelige Kontraktsregler for al deraf flydende, ogsaa hændelig, Skade [1]. Kan Forandringen, om end nødvendig eller idetmindste hensigtsmæssig, ansees for at være af væsentlig Betydning, bør han dog snarest muligt melde den til Deponenten [2].

Depositaren er i Almindelighed, da det her gjelder et Tillidsforhold, pligtig til selv at besørge Forvaringen. Hvis han ikke længer er istand hertil, og der ej er Tid til først at indhente Deponentens Beslutning, synes han berettiget til at overlade Tingen til en anden, saaledes at han her alene er ansvarlig for uskjønsomt Valg af Stedfortræder *(culpa in eligendo)*. Paa samme Maade og med samme Ansvar maa han kunne lade Forvaringen udføre ved Stedfortrædere, hvor det paa Forhaand maatte skjønnes, at han ikke selv kunde forestaa den; dog kan det efter Omstændighederne paaligge ham saavidt muligt at føre Tilsyn med dem [3]. For uhjemlet Stedfortræder maa Depositaren fuldt ud hefte; det samme gjelder Brugen af Medhjælp, hvad enten den er berettiget eller ikke (jfr. L. 3. 21. 2).

Forvareren er ikke, uden særlig Aftale, berettiget til anden Brug af Tingen end den, som er fornøden for dennes egen Skyld (f. Ex. Ridning af eller Kjørsel med en indsat Hest, for at den ikke skal blive stiv). Videregaaende Brugsret kan være aftalt eller tydelig forudsat, saaledes at den kan opfattes som Vederlag for Forvaringen, uden at Forholdet gaar over til Brugslaan (Leje). For uhjemlet Brug svarer Forvareren ubetinget, efter almindelige Grundsætninger.

II. Uanseet om en vis Varighed af Forholdet er aftalt, kan Deponenten til enhver rimelig Tid paa Forvaringsstedet

---

[1] Jfr. Obl. a. D. S. 118, 251. [2] Jfr. hermed Dernburg preuss. Obl. § 212; tyske Motiver II. 575—6.

[3] En Kristiania Byretsdom frifandt en Forening, der havde overdraget en Person mod Afgift at holde Garderobe for Reisetøj ved en Fest, for alt Ansvar i denne Anledning, da den ej havde vist *culpa in eligendo*, og det ej var Fuldmagtsforhold; jfr. hermed Regelen om Brug af Submandatar, HRD. i Rt. 1863 S. 611 og Hallager Obl. II. 2. Udg. S. 193. Udenlandske Loves Regler herom er indbyrdes temmelig afvigende; jfr. tyske Motiver II. 574—5.

kræve Tingen tilbage, idet hin Aftale maa ansees truffen alene i hans Interesse; dog maa han erstatte Forvareren det Tab af Indtægt, denne maatte lide ved Forholdets Ophævelse. Paa sin Side kan Forvareren, naar Tiden er ubestemt, tilbagelevere Tingen i ethvert ikke for uheldig valgt Øjeblik. Om Nødvendigheden af Recepissens Udlevering se Bankfund. § 40.

Forvareren maa, som allerede i forrige § (S. 321) bemærket, tilbagegive den selvsamme Ting (jfr. Bankfund. § 40) med alt Tilbehør og mulige Frugter. Deponenten har i denne Henseende ikke blot et obligatorisk Krav, men almindeligt Vindikationssøgsmaal. Dette viser sig især, hvor Forvareren er kommen under Konkurs, idet Deponenten da har Ret til at kræve Gjenstanden (med Tilbehør og beholdne Frugter) udleveret af Boet, uden at bevise andet end, at den er Skyldneren overgivet alene til Forvaring; navnlig er det ikke nødvendigt for ham at bevise sin Ejendomsret, da som oven nævnt Gjenstanden kan deponeres af andre end Ejeren. Denne Regel finder ogsaa Anvendelse paa Penge og Ihændehaverpapirer, selv om de ikke har været individualiserede paa vanlig Maade (jfr. ovenfor S. 322); se for de sidstes Vedkommende Konkursl. § 38[1].

Det maa imidlertid strengt fastholdes, at dette kun gjelder ved den egentlige Forvaring (jfr. ovenfor S. 321 ff.); maa det antages at have været Modtageren tilladt at ombytte Pengene o. desl. med andre Gjenstande af samme Art, da er jo — forudsat, at han ikke er at anse som Fuldmægtig, f. Ex. en Kasserer — Ejendomsretten gaaet over til ham, og der er efter vor Lovgivning intet Grundlag for en Vindikationsret ligeoverfor hans Konkursbo[2]).

---

1) Det maa nemlig antages, at denne § ogsaa sigter til Ihændehaverpapirer, da disse vistnok indgaar under Udtrykkene «Obligationer, Coupons og andre Aktiva . . . som Skyldneren har i Hænde . . . . til Opbevaring paa hans (Ejerens) Vegne». De sidste Ord, der først indkom ved et Bænkeforslag paa Storthinget i 1863, vilde ogsaa være aldeles overflødige, om der ikke tillige tænktes paa Ihændehaverpapirer; det kan derhos særlig mærkes, at «Coupons» vel i de sjeldneste Tilfælde lyder paa Navn.

2) Jfr. derimod for dansk Ret, hvor Forholdet dog synes at maatte bedømmes som hos os, J. Lassen S. 279 for det Tilfælde, at

III. Depositarens Ansvar for den ham betroede Gjenstand er ordnet i N. L. 5. 8. 17 (D. L. 5. 8. 14). Denne vanskelige og meget omtvistede Artikel [1]) vil vinde i Belysning, naar man henser til fremmede Loves, og især til den ældre germaniske Rets, tilsvarende Regler.

De første er indbyrdes meget afvigende. Enkelte Love synes at lægge Hovedvægten paa den Forvareren fra Deponentens Side viste Tillid og gjør saa strenge Fordringer til dennes Fyldestgjørelse, at de lader Depositaren hefte for enhver ved hans Uagtsomhed forvoldt Skade [2]). De fleste tager dog med den romerske Ret væsentligst Hensyn til, at Forholdet, ialfald i Almindelighed, er bebyrdende for Depositaren, og lader ham derfor slippe med Ansvar for *dolus* og *culpa lata.* Til denne Klasse hører vel ogsaa nærmest den preussiske og franske Ret, der kræver den samme Omsorg, som han plejer at vise ved sine egne Ting *(diligentia quam in suis),* med Skjærpelse for Tilfælde af Vederlag, og i den preussiske Ret i hvert Fald med Ansvar for *culpa lata,* men ogsaa med Frihed til ved fælles Fare at foretrække Redning af eget Gods [3]), jfr. L. 5. 8. 17 ff.

Modtageren er forpligtet til altid at holde Summen rede og har det skyldige Beløb liggende afsondret ved Konkursens Aabning. — Ved Gjenstande, der hører til de almindelige «vindikable», tør man vel derimod antage, at Deponenten kan kræve dem udleverede, naar de endnu findes i Boet, selv om Forvareren for Tilfældet kun var pligtig til Tilbagelevering *in genere.*

[1]) Se om denne Artikel Holm i N. J. A. XIX. (1817) 126—75, Kolderup-Rosenvinge sammesteds S. 176—91 og Bemærkninger af Ørsted S. 192—211; Ørsted Hb. V. 414—17, Bang i Jurid. Tidsskr. XVI. 1. 138—40, Larsen S. 233 ff., Gram S. 447 ff., Hallager II. 133—6, Torp i U. f. R. 1880 S. 384—7, J. Lassen S. 273—8, nord. Obl. S. 280—1.

[2]) Saaledes især den østerrigske Lovbog § 964; lignende det tyske Udkast, jfr. Motiver II. 572—3.

[3]) Jfr. tyske Motiver II. 572. Den sidste Regel, som ogsaa findes i den østerrigske Lovbog § 964 og den sachsiske § 1266 — som ellers følger Romerretten — løser et meget gammelt Spørgsmaal i den tysk-romerske Ret; jfr. ogsaa Mot. II. 574. Den romerske og den preussiske Regel er forøvrigt vistnok i Hovedsagen den samme, da den første

Ogsaa i adskillige af de gamle germaniske Love finder man den Grundsætning, at Forvareren skal gjemme det fremmede Gods «som sit eget». Man maa imidlertid vel vogte sig for at tro, at man her støder paa samme Begreb [1]) som det romerske *diligentia quam in suis*, der jo maa opfattes rent individuelt, saaledes at Fordringerne til Agtsomheden vexler efter Medkontrahentens Personlighed [2]).

Hine Love har meget mere, overensstemmende med sit hele Bevissystem, gjennemført den nævnte Grundsætning paa en rent udvortes Maade, som ikke levner saadanne personlige Hensyn. Afgjørende for Ansvarets Bedømmelse i de Tilfælde, Lovene særlig omhandler (Tingens Tab ved Ildebrand, Tyveri o. desl.), er det, om egen Ting forkommer sammen med den fremmede; er dette ikke skeet, antages det som Bevis for Forsømmelighed, medens Forvareren omvendt er ansvarsfri, naar det skete; han antages da at have behandlet den fremmede Ting som sin egen, og havde han gjort dette, formodes han atter at have været paapasselig [3]). Pligten til at gjemme den forvarede Ting som sin

---

ansaa det for *fraus*, naar man ikke havde vist samme Omhu som for egne Ting, jfr. fr. 32 D. 16. 3; den preussiske gjengives da ogsaa saaledes, at man hefter for *culpa lata*, men dog i hvert Fald maa behandle Tingen som sin egen, med Henvisning til det nys nævnte Digeststed; jfr. Dernburg pr. Obl. § 212 og Stobbe III. 236.

[1]) Denne Feiltagelse findes, som det siden skal vises, hos de fleste Forff. ved Fortolkningen af de samme Ord i 5. 8. 17.

[2]) Det er forøvrigt som bekjendt mere i andre Retsforhold, især ved Selskabskontrakter, at denne Art af *diligentia* eller den tilsvarende *culpa in concreto* ifølge den romerske Ret afgiver Maalestokken for Ansvarets Bedømmelse, jfr. fr. 72 D. 17. 2 og fr. 1 §§ 4, 5 D. 44. 7; jfr. dog ogsaa det førnævnte fr. 32 D. 16. 3.

[3]) Se herom for de gamle svenske Love, hvor man almindelig finder denne Regel, v. Amira altschwed. Obl. S. 216 og 454 og for enkelte, især af de ældste, tyske Love Stobbe Privatrecht III. 233 ff. og udførligere hans «Zur Gesch. d. deutsch. Vertragsrechts» S. 215 ff. og 221 ff., hvor dog den romerske Opfattelse har gjort sig mere gjeldende. — I den seneste Middelalder synes det romerske Begreb *diligentia quam in suis* at have trængt ind, saaledes i den hamburgske Ret; jfr. Stobbe sidst anførte Skrift S. 219. — Selv den kanoniske Ret var paavirket af den ældre germaniske Opfattelse; Stobbe l. c. S. 221.

egen var altsaa efter Tanken det samme som Pligten til at gjemme den saaledes, som en ordentlig Mand passer sine egne Ting. Dette har ogsaa faaet et skarpt Udtryk ialfald i en enkelt Lov, nemlig den islandske Jonsbog, Tyvebalken c. 15, som ligeledes byder Forvareren at passe det fremmede som sit eget Gods, men med Tillæg: «[nemlig] det som han vil passe vel»[1]).

Til de her omhandlede germaniske Love hører da ogsaa, som det synes, de gamle norske[2]) og — hvad der her er af størst Interesse — især flere ældre danske Love. Disse sidste har, ligesom de svenske, gjennemgaaende samme Ansvar med Hensyn til forvaret som med Hensyn til pantsat Gods[3]). Flere slesvigske Stadsretter[4]) har nu her ligefrem opstillet den almindelige Grundsætning, at man skal gjemme

---

[1]) . . . . . *varðveita sem sitt fé þat er hann vill vel varðveita;* jfr. Norges gamle Love IV. 337; der er allerede gjort opmærksom paa dette Sted af Kolderup-Rosenvinge i N. J. A. XIX. 186.

[2]) Vistnok antages her Forvareren i Almindelighed simpelthen at svare for Svig og Uagtsomhed, hvilket var mildere end det sædvanlige kontraktmæssige Ansvar for fremmed Ting; jfr. Brandt I. 310—11. Men Pligt til at passe den «som sin egen» er dog opstillet i et Tilfælde, som nærmest hører hid, nemlig ved Lejekvæg, naar Lejen er opsagt af Lejeren og denne paa Grund af Ejerens Mora maa beholde Dyret (G. L. c. 41 og M. L. VIII. 14: *veiti vörð kú svá sem sínum nautum*, jfr. Chr. IV. N. L. VII. 14), hvorpaa der tilføjes, at Lejeren herefter kun svarer for sin Haandsgjerning, d. v. s. ligesom ved almindeligt «Foderkvæg» (jfr. nedenfor S. 337), medens han forhen ogsaa svarede for forskjellige Tilfælde af *casus*, jfr. ogsaa M. L. VIII. 18 for et beslægtet Tilfælde: *ábyrgist sem sitt fé.* Man kunde maaske ville som Bevis ogsaa paaberaabe Jonsbogen, hvor det nævnte Hovedsted findes, da den jo er en Bearbeidelse for Island af Magnus Lagabøters Lovgivning; men det anførte Kapitel skyldes ældre islandske Kilder (jfr. især Graagaas, Udg. 1879 S. 220, jfr. ogsaa S. 233, 239, 240), om end hin Sætning selv vistnok er ny som skreven Ret.

[3]) Jfr. Matzen den danske Panterets Historie S. 343; for de gamle norske Love gjelder maaske ogsaa noget lignende; se M. L. VIII. 20 sammenholdt med VIII. 4, 14, 18, jfr. Brandt Retshist. I. 311.

[4]) Slesvigs gamle Stadsret c. 43 og 46, Sl. nyere Stadsret c. 63 og 64, Haderslevs Stadsret c. 27.

det som sit eget, og de nyere af dem tilføjer en nærmere Regel, som viser, at denne Pligt ansees opfyldt, naar eget Gods er forkommet tilligemed det fremmede. Dette sidste gjenfinder man ogsaa i den for os vigtigste Retskilde, Jydske Lovs II. 114[1]). Men at det ialfald ikke her har været Meningen dermed at lade den slippe for alt Ansvar, som ogsaa er skjødesløs med sit eget Gods, er sikkert nok. Artiklen har nemlig saavel ved forvaret som ved pantsat Gods foreskrevet, at, hvis det forulykker ved Ildebrand og Depositarens (Panthaverens) eget Gods ikke ved Vidner bevises samtidig opbrændt, maa han svare derfor; men føres saadant Bevis, kan alligevel Deponenten osv. sigte ham for, at Tabet desuagtet skyldes ham, og, hvis han ej med det i saadant Tilfælde vanlige Bevismiddel, Kjønsnævn (Mededsmænd af Slægten), kan fri sig for denne Sigtelse, maa han ligefuldt erstatte Skaden. Heri ligger altsaa klart udtrykt, at Depositaren ikke slipper for Ansvar ved at være en ualmindelig skjødesløs Mand, som ogsaa vanskjøtter sit eget Gods, men at han i hvert Fald er ansvarlig for Forsømmelse, idet forøvrigt den Omstændighed, hvorvidt hans eget Gods var forulykket eller ikke, ansees som afgjørende for, om Forsømmelse var tilstede eller ej[2]). Herved er altsaa især at bemærke, at Depositaren selvfølgelig ofte kunde være uden Skyld, selv om hans eget Gods ikke gik tabt. Hin strenge

---

[1]) Ogsaa de andre danske Landskabslove (Skaanske Lov XVI. 5, E. Sjæll. L. VI. 3. 4) synes at burde forstaaes saaledes, at Depositaren i Almindelighed kun slipper Ansvar ved at bevise, at hans eget Gods tillige er forulykket. Fortolkningen er dog adskillig omtvistet, idet Kofod-Ancher II. 449—50 og Stemann S. 561—2 forstaar dem noget mildere, Kolderup-Rosenvinge Retshistorie § 147 og i N. J. A. XIX. 176 ff. (jfr. ogsaa Larsen I. 1. 490) strengere (jfr. derimod ogsaa en Bemærkning hos Stobbe l. c. S. 225 Note 13). Her er væsentlig fulgt Matzen dansk Panterets Historie S. 342 ff., hvis Opfattelse styrkes ved, hvad ovenfor er oplyst om andre gamle germaniske Love. Et Par yngre danske Love (Riberretten og Erik Glippings Stadsret) har simpelthen kun Ansvar for Svig og Uagtsomhed.

[2]) Jfr. hermed om lignende nordtysk Ret Stobbe zur Gesch. etc. S. 223—4.

Bevisregel var imidlertid den praktisk gjeldende lige indtil Lovbogen. [1])

Denne har overensstemmende med sin Ordning behandlet Ansvaret for pantsat og forvaret Gods i forskjellige Kapitler, men med Benyttelse af de samme fælles Kilder. Saavel i 5. 7. 1 som i 5. 8. 17 (14) stilles den Hovedregel[2]) i Spidsen, at man skal gjemme det fremmede Gods som sit eget[3]).

---

[1]) Jfr. Matzen S. 346, Stemann S. 562, Kolderup-Rosenvinge gamle danske Domme II. 46, 240, 290.

[2]) Det er vistnok muligt, at de slesvigske Stadsretter er Kilden; men da de ellers ialfald kun sjelden er benyttede ved Lovbogens Udarbeidelse, ligger det nærmere at tro, at man kun har lovfæstet et gjængs juridisk Ordsprog.

[3]) De to Artiklers indbyrdes Forhold forstaaes bedre ved følgende Sammenstilling:

5. 7. 1.	5. 8. 17.
Haandfaaet Pant skal den, som det tager,	Annammer nogen anden Mands Gods i Forvaring og til at gjemme, da bør han det at

gjemme som sit eget Gods. End kommer der Ild i hans Hus og opbrænder det eller Tyve bortstjæle det (5. 7. 1: Tyv stjæl det bort eller det af anden Ulykke (5. 7. 1: ved anden ulykkelig Tilfald) forkommer tilligemed hans eget,

som Creditor ikke ved sin Skjødesløshed eller Forsømmelse er skyldig udi, da kand Skyldneren Pantet ej igjenkræve, og Creditor mister det, som hand derpaa laant haver.	Gods, da være han angerløs. End vorder hans eget Gods bevaret, og det bevises, at han havde Tid og Leilighed det betroede Gods med sit at frelse, da gjelde han igjen det, som han i Forvaring annammet havde.

Hvad Artiklens Historie angaar, da kan det mærkes, at Kilden J. L. II. 114 (dog uden sidste Punktum) var gjengiven i *Codex Fredericius* 4. 12. 7. Art.s to første Punkta fandtes ogsaa, ganske i sin nuværende Form, i Vindings 2det Udkast. I dette fandtes vistnok ogsaa 3dje P. (efter J. L.), men uden de ovenfor fremhævede Ord, der i det væsentlige er indsatte af 1ste Revisionskommission. (Efter velvillig Meddelelse af Dr. V. A. Secher). Den i dem udtrykte Regel — der altsaa er ny i Lovbogen ligesom den ved L. 12 Okt. 1857 § 2 ophævede sidste Sætning af 5. 7. 1 — turde maaske skyldes Indflydelse fra Tyskland; jfr. ogsaa for 5. 7. 1 N. J. A. XIX. 190, Stobbe l. c. S. 254, d. Priv. III. 237 og nedenfor S. 333 Note 1. Om den tilsvarende tyske Regel se bl. a. Gesterding Irrthümer der Rechtsgelehrten (1818) S. 433 ff.; jfr. ogsaa ovenfor S. 327 Note 3.

Dette har nu i Almindelighed — ialfald i Anvendelse paa 5. 8. 17 — været forstaaet efter den unegtelig nærmestliggende Betydning af Ordene, saaledes at der her kun spørges efter, hvorledes Depositaren selv har forvaret sit eget Gods — altsaa omtrent som den preussiske og franske Ret, jfr. det førnævnte romerske Begreb *diligentia quam in suis rebus adhibere solet* — medens den herskende Lære især har tvistet om, hvorvidt man skal hense til den Omhu, han i Almindelighed plejer at anvende, eller til den, han har vist ved den særlige Leilighed [1]).

Der er imidlertid ingen Grund til at tro, at Lovbogen skulde have brugt hin Sætning med anden Opfattelse end den gamle nationale. Meget mere ser man enkelte andre Bud fra den Lovbogen nærmestliggende Tid bruge Ordene «at gjemme som sit eget», ligesom i hin islandske Lov, om en fortrinlig Bevarelsesmaade [2]). At dette ogsaa er Lovbogens Mening, vil man bedre forstaa ved at undersøge Hovedregelens Gjennemførelse i Art. 2det Led for det Tilfælde, at Ildebrand, Tyveri eller «anden Ulykke» samtidig rammer fremmed og eget Gods. Naar Depositaren her erklæres «angerløs», da kan dette umulig være ment at skulle gjelde uden Hensyn til hans Opførsel forøvrigt. Det kan nemlig ikke kaldes «Ulykke», naar den Ildebrand, hvorved Godset ødelægges, er forvoldt ved Depositarens egen Uagtsomhed, selv om denne ikke for Tilfældet har været større end den, han almindelig viser, eller

[1]) Jfr. Oversigten hos Gram S. 447 ff. Den herskende Lære før Ørsted var i Resultatet den samme som den nedenfor antagne; jfr. især Nørregaard III. 201 («ɔ: saaledes som enhver fornuftig og vindskibelig Mand bør gjemme sit eget»). Dette gjelder tildels ogsaa de ovennævnte Afh. i N. J. A. XIX. (især S. 165—6), maaske tildels ogsaa Larsen; Ørsted har i sin Afh. i N. J. A. XIX grundlagt den herskende Mening. I senere Tid har dog Torp i U. f. R. 1880 opstillet en Fortolkning af Artiklen, der i sine Resultater ikke er saa meget forskjellig fra den her antagne. For 5. 7. 1. har Matzen dansk Tingsret S. 533 fulgt samme Fortolkning, som her er antaget ved 5. 8 17.

[2]) Dansk Fdn. om Herberge m. v. 5 Marts 1695 § 4, Reskr. om en geistlig Enkekasse i Aalborg Stift (Fogtmann) 19 Aug. 1707 I § 1, (om Pligt til at bevare en Kasse «paa bedste Maade. ja ligesaa vel som deres eget»), Assurancevilkaar § 11 ved Oktroj 1 Juli 1746 («gjemme særdeles godt, ja som sit eget»). Jfr. hermed Gram S. 447.

naar Tyven har faaet Adgang til at stjæle baade hans eget og det fremmede Gods, fordi han plejer at lade alt staa aabent. Dette bliver saameget klarere ved den parallele Regel i 5. 7. 1, — hvor der udtrykkelig, som det synes til Overflod, ved «. . anden ulykkelig Tilfald . . . . .» tilføjes: «som Creditor ikke ved sin Skjødesløshed eller Forsømmelse er Skyld udi», idet der nemlig ikke er tilstrækkelig Grund til at antage, at «Ulykke» i 5. 8. 17 skulde forstaaes anderledes[1]).

Paa samme Maade er da heller ikke Depositaren «angerløs», om han ved ulykkelig Ildebrand osv. er for ligegyldig til at redde enten sit eget eller det fremmede Gods.

At dette forkommer paa en Gang, bliver altsaa som i Kilden kun af Vigtighed for Bevisbyrden. Lovbogen har ifølge sit fra de ældre Love nedarvede System opstillet en lovbestemt Formodning[2]) om, at Agtsomhed har været vist i dette Tilfælde; men herved er ligesaalidt som i Jydske Lov udelukket almindeligt Bevis for Forsømmelighed[3]). Om-

---

[1]) Dette er dog nok den herskende Mening, idet man endog af den Omstændighed, at 5. 8. 17, (14) ikke har optaget Tillægget, slutter gjennem Modsætnings-Fortolkning; jfr. allerede Rosenvinge i N. J. A. XIX. 189—90 (jfr. derimod l. c. S. 145) og senere Matzen TingsretS. 533—4. Men Christian V.s Lovs Affattelse er ikke saadan, at den taaler en saa fin Fortolkning. Omtrent alle Forfattere udelukker dog atter Tilfælde af «grov Uagtsomhed»; dette synes vistnok efter de flestes Udgangspunkt vilkaarligt, men kan forsvares med den ovennævnte romerske Opfattelse af *fraus*. — Naar man forøvrigt som Bevis for, at 5. 7. 1 maa forstaaes anderledes end 5. 8. 17, anfører den strenge Virkning af Hændelse i 5. 7. 1 (Tabet af den personlige Fordring), da er dog dette neppe afgjørende. Tanken kan have været alene den, at Panthaveren skal bære sin Andel af *casus*, og, da Forvaring efter Lovbogen vistnok i Almindelighed var tænkt gratuit, var der ingen Opfordring til at opstille en tilsvarende Regel ved dette Retsforhold. Men der er vel ingen Tvivl om, at Forvareren ogsaa efter Lovbogen maatte miste sin Ret til Vederlag, hvor saadant skulde være tilsagt, saafremt det fremmede Gods forkom ved Hændelse, og der er da saameget mindre her nogen Modsætning mellem Lovbogens Regler om Forvaring og om Pant. Jfr. forøvrigt ogsaa Hallager Obl. II. 250—1.

[2]) Jfr. ogsaa Torp l. c. S. 386—7.

[3]) Naar Lovbogen ikke udtrykkelig har optaget Regelen herom fra J L. II. 114 (jfr. S. 330), da tør Grunden hertil være den Korthed

vendt skulde man troet, at Kilden konsekvent ogsaa var bleven fulgt ved det andet Udfald, nemlig, at eget Gods var reddet og det fremmede forkommet; men mærkeligt nok har Lovbogen — som allerede antydet formodentlig under udenlandsk Indflydelse — tilføjet den nye Bevisregel, at Depositaren her kun hefter, hvis det godtgjøres, at han havde havt Tid og Lejlighed til at redde begge Dele.

Vender vi efter dette tilbage til 5. 8. 17. 1ste P., bliver det altsaa en almindelig Regel, at Depositaren ikke slipper Ansvar ved at passe det fremmede Gods ligesaa slet som sit eget; men Sætningen maa forstaaes saaledes, at han har at gjemme det ligesaa godt, som almindelige Folk gjemmer sit eget[1]), eller med andre Ord: han har en forstandig Mands Agtsomhedspligt. Omvendt undgaar man da ogsaa herved det, som det synes, stødende Resultat, at Depositaren skulde komme i Ansvar, fordi han er en overdreven ængstelig Mand ligeoverfor sit eget Gods, men ikke har passet det fremmede fuldt saa godt, om end aldeles forsvarlig.

L. 5. 8. 17 gjør ligesaa lidt som Kilderne Ansvaret afhængigt af, at Forvareren har Vederlag for sin Umage. Meget mere maa det vel antages, at saadant endnu paa Lovbogens Tid i de allerfleste Tilfælde ikke gaves. Paa den anden Side er Regelens Anvendelse ikke udelukket ved Aftale om Vederlag; kun bliver Fordringen til Depositarens Agtsomhed her yderligere skjærpet[2]).

Det er altsaa en almindelig og ikke en individuel Maalestok, som maa lægges til Grund ved Bedømmelsen af Forvarerens Agtsomhed. Herimod strider det imidlertid ingenlunde, at Fordringerne vexler efter de Forhold, hvorunder en Per-

---

i Gjengivelsen af ældre Kilder, man ofte finder i Lovbogen, foruden at Regelen i J. L. hang sammen med Mededsinstitutionen og den særlige Straf.

[1]) Torp l. c. S. 385 forstaar 1ste Led saavel i 5. 8. 17 (14) som 5. 7. 1 noget mere indskrænket, nemlig som nærmest angaaende Valg af Opbevaringssted o. desl., men kræver her, at man skal vælge sine bedste Gjemmer.

[2]) I den ældre tyske Ret heftede Depositaren i dette Tilfælde ogsaa for Hændelse; jfr. Stobbe III. 234.

son af Depositarens almindelige Vilkaar lever; det er saaledes klart, at der kan kræves en omhyggeligere Bevaringsmaade af en Bankier, selv hvor han uden Vederlag har overtaget Forvaringen, end af en Arbeidsmand, da der staar ganske andre Midler til den førstes Raadighed end til den sidstes. Paa samme Maade maa da ogsaa den forvarede Tings særegne Art komme i Betragtning ved Sammenligningen med Forholdet til egne Ting, jfr. Art.'s 2det og 3dje Led. Det er derfor utvivlsomt, at Depositaren ikke slipper Ansvar, om han ved den Ildebrand, hvorved det fremmede Sølvtøj fortæredes, har mistet sine Stole o. desl.

Nogen Pligt til at assurere det forvarede har Depositaren ingenlunde, idet ikke engang den almindelige Handelsret opstiller en saadan; Sagen er jo, at Deponenten er nærmere hertil end Forvareren.

IV. Det Hovedresultat, hvortil vi ovenfor er komne ved Fortolkningen af L. 5. 8. 17, styrkes yderligere ved Undersøgelsen af de forudgaaende 5. 8. 11—13. Disse ældgamle Artikler — de hører til de faa uophævede Stykker af Lovbogen, som stammer helt fra Gulathingsloven[1]) — handler om «Foderfæ» (se Overskriften i den nærmeste Kilde, Christian IV. N. L. VII. 15). Herunder er imidlertid indbefattet flere, egentlig lidt forskjellige, Retsforhold, som i de gamle Kilder

[1]) Se dennes c. 43, som næsten ordlydende gik over i M. L. VIII. 15 og de islandske Retskilder, Haakonarbók c. 121 og Jonsbók VII. 17. Christian IV. N. L. VII. 15 har, paa en Undtagelse nær (jfr. nedenfor), gjengivet sin Kilde væsentlig uforandret. Ved Overgangen til Christian V. N. L. er kun et Par mindre Forandringer gjorte; fremhæves maa her især, at det allerede i Chr. IV. N. L. misforstaaede 7de Punktum (se Udg. af 1855 S. 174 Note 6) i L. 5. 8. 11 sidste P. er blevet end meningsløsere ved Tillægget «eller Fæet render paa en Staur» (jfr. om «Rennestav» Aasens Ordbog); det hele Punktum er ubrugeligt. — «Kløven» i det foregaaende Punktum skal naturligvis være «Klaven». — Beslægtede Regler findes tildels i den islandske Graagaas (Udg. 1879 S. 240) og de gamle danske(?) og svenske Love; jfr. Kofod Ancher saml. Skr. II. 459 ff., Rosenvinge Retsh. § 147 i. f., v. Amira S. 452 ff.; jfr. ogsaa Stobbe l. c. S. 216 og 245. Norske Lovs (i D. L. findes de ej) ovenomhandlede Artikler (særlig 5. 8. 13) er ogsaa kortelig benyttede af Kolderup Rosenvinge l. c. S. 186—7 til Fortolkning af L. 5. 8. 17.

er holdne noget mere ud fra hinanden, nemlig: at tage Dyr paa Foder for det hele Aar eller fortrinsvis for Vintren *(at fulgu*, Underholdning; Kontraktens Navn: *fulgumáli-)*, at tage dem paa Havn alene for Sommeren *(á hafnbit, ábit* eller *hábit)* og endelig at tage dem paa (Vinter-) Foder for en kortere Tid *(á fóðr)*. Som det klarere fremgaar af Kilderne, er det det første Forhold, som der sigtes til i 5. 8. 11 og 12[1]) — de to sidste, som fornemmelig omhandles i 5. 8. 13, idet denne Artikels første Punktum dog ligesom Kilden tillige vender tilbage til det førstnævnte Forhold for at afgjøre et Tilfælde, som kan indtræffe ogsaa ved dette[2]).

Ved disse forskjellige Forhold er det vistnok ialfald meget ofte Tilfældet, at der ikke gives andet Vederlag af Dyrets Ejer end, hvad der ligger i den Nytte, Medkontrahenten

---

[1]) 5. 8. 12, som er en umiddelbar Fortsættelse af 5. 8. 11 og — hvad der er endnu klarere af Kilden — angaar det samme Forhold *(fulgumáli réttr)*, synes rigtignok at tale for, at dette alene gaar ud paa Vinterfodring; men da der i Art. 11 er nævnt flere Tilfælde, som dog ikke gjerne indtræffer paa den Aarstid, Dyret i Almindelighed holdes inde, turde 5. 8. 12 maaske rettest forklares derved, at Forholdet er stiftet for et Aar ɔ: det sædvanlige landøkonomiske Aar, fra Vaar til Vaar (jfr. ovenfor Side 219, Note 1). Det bør dog ogsaa mærkes, at den oprindelige Kilde er Gulathingsloven, og at de vestlandske Naturforhold vel oftere kan tillade Dyrene at gaa ude om Vintren.

[2]) Artiklens første Sætning «Tager mand Øg paa Beed eller til Foder» er gjennem Christian IV. N. L. en Oversættelse af M. L. VIII. 15: *en ef maðr tekr hross á fulgu eða á hábit* (G. L. 43 har *hafnbit*). Den rammer nogenlunde den ældre Sondring, idet man vel nutildags ved «at tage paa Foder» nærmest tænker paa Vinterfodring. I Udg. af Chr. IV. N. L. af 1855 S. 174 Note 7 er det indvendt mod den tilsvarende Sætning, at der i M.L. skulde staa *tekr maðr hross at fylgu* (skulde vel være *fylgju*), hvad der da er oversat med «at tage en Hoppe for at følge med sine Heste.» . Dette er en i den fortrinlige Udgave overraskende Feiltagelse; i M. L. staar som nævnt «*fulgu*», og «*hross*» kan betyde Hest i Almindelighed. — I 5. 8. 13, 2det P., hvor der ogsaa handles om at tage «paa Foder», maa efter Sammenhængen et nyt Retsforhold være ment; dette er klart efter Kilderne, som her for første Gang bruger *a foðr*, hvormed vel maa forstaaes Vinterfodring, men for kortere ubestemt Tid (jfr. Modsætningen til *fulgumáli* og: *i eindaga* i M. L. VIII. 15, 11te Linje).

maatte kunne gjøre sig af det[1]), og den vil jo i mange Tilfælde ikke være større end, at den ialfald kun dækker Udgifterne ved Fodringen o. desl. og slet intet Vederlag afgiver for Tilsyn. Om end Forholdet i denne Heeseende kan være af meget forskjellig Art, vil det dog derfor ialfald hyppig være et Slags Forvaring[2]) — jfr. netop L. 5. 8. 13, 2 P.: «forvare» o. s. v. — og det endog gratuit, hvorfor det heller ikke kan antages, at Lovbogens Regel om Besidderens Ansvar er afhængig eller bestemt af et muligt Vederlag.

Denne Regel er da for de forskjellige Arter af Kreaturers Indtagelse «paa Foder» en og den samme. Og det fremlyser af de Exempler, hvorigjennem hine Artikler paa sin gammeldagse Vis låder Regelen udgaa[3]), at Ansvaret her efter vor Opfattelse er ganske strengt, idet der kræves endog en meget

[1]) Saaledes er Forholdet ogsaa for *fulgumáli* opfattet af Brandt I. 311, og Rigtigheden heraf styrkes ved, at Ansvaret er mildere end ved almindelig kontraktsmæssig Besiddelse af fremmede Ting, og at det er det samme, som naar Udlejeren ved Lejekvæg er i Mora; jfr. ovenfor S. 329. I Fritzner Ordbog (2den Udg.) opfattes Forholdet kun som Underholdning mod Betaling; dette fremgaar ialfald ikke af Lovreglerne og ligger neppe heller i Ordet selv, da det vel maa antages at komme af *fela* (part. *folginn*), eg. «gjemme», dernæst «overlade», jfr. netop M. L. VIII. 15: *nu felr maðr bufé sitt inni at manni at fulgumála réttum.* Hermed er naturligvis ikke negtet, at der i mange enkelte Tilfælde kan være givet Betaling; men disse har neppe bestemt Regelen for Ansvaret. I det islandske Lovsprog synes dog *fulga* endog stundom at have betegnet selve Vederlaget for Underholdningen; se især Graagaas, Konungsbok c. 225. — Naar Hallager Obl. II. 135 omvendt som Bevis for, at Forholdet er Leje, paaberaaber sig 5. 8. 14, maa det mærkes, at denne Artikel kun ved den danske Revisionskommissions Feil er bleven skilt fra de Artikler, hvormed den egentlig hænger sammen, L 5. 8. 9. 10; den angaar aldeles ikke «Dyr paa Foder», hvad der noksom er klart af Kilden, Chr. IV. N. L. VII. 14. Jfr. forøvrigt Overskriften i M. L. og G. L. l. c. *leigufé.*

[2]) At den norske Lovkommission ogsaa har opfattet det saaledes, synes tillige at fremgaa deraf, at i dens Udkast følger de tilsvarende Artikler lige efter 5. 8. 17 (jfr. Forarbeider S. 452).

[3]) I Kilden M. L. VIII. 15 opstilles dog først den almindelige Regel, at Modtageren skal svare for alle sine *handvöm* (i Chr. IV. «Haandsgjerninger» ɔ: hvad der maa tilregues ham eller hans Folk), og som saadanne opregnes da de ogsaa i N. L. nævnte Tilfælde.

stor Agtsomhed. Men nu sammenfatter i Grunden 5. 8. 13 2det P. alle de foregaaende Afgjørelser af Ansvaret i de enkelte Tilfælde ved den fælles Regel, at den, som «tager Nød paa Foder, skal forvare det som sit eget[1])». Da det nu bør antages, at de tilsvarende Ord i 5. 8. 17 har samme Betydning, er det saaledes ogsaa herved godtgjort, at denne Artikel for den almindelige Forvarer opstiller en streng Agtsomhedspligt, eller at der ved «at gjemme som sit eget» ligesom i hin gamle islandske Lov tænkes paa den omhyggelige Behandling af eget Gods.

V. Det er altsaa et forholdsvis ganske haardt Ansvar, som vor gjeldende Ret efter den foranstaaende Udvikling[2]) opstiller for Depositaren. Det stemmer ikke med de almindelige Grundsætninger, man ellers plejer at følge ved Bedømmelsen af Erstatningspligten i Kontraktsforhold. Men dette forklares da ved, at man her ligesom ved Laan staar ligeoverfor en Levning af den gamle germaniske Rets strengere Regler (jfr. ovenfor S. 301 og 308).

Ansvaret kan yderligere skjærpes ved særlig Garanti. En Skjærpelse ligger ogsaa som nævnt i Aftale om Vederlag for Forvaringen; navnlig vil saadant antages, naar Depo-

---

1) De nævnte Ord er indkomne efter Chr. IV. N. L. istedetfor Kildens *þá skal svá ábyrgjast sem fulgu naut.* I Tanken er der imidlertid ikke her gjort nogen væsentlig Forandring. Som ovenfor Side 329 Note 2 anført, har man nemlig ogsaa i de gamle norske Love (M. L. VIII. 14, jfr. Chr. IV. VII. 14, altsaa den nærmest forudgaaende Art.) et Tilfælde af Forvaring, hvor Ansvaret ganske er som ved *fulgufé*, (Ansvar for al «Haandsgjerning»), og hvor der udtrykkelig er tilføjet, at man skal passe Dyret som eget. Forandringen hos Chr. IV behøver derfor heller ikke at skyldes dansk Indflydelse.

2) Det kan neppe antages, at Sædvanen skulde forbyde at følge denne; den herskende Lære har — selv om den maatte være gammel nok — ialfald ikke været saa enstemmig eller sikker af Indhold, at den uden videre kan formodes sædvansmæssig fulgt. Noget Præjudikat kjendes ikke. Mærkes kan dog her HRD. i Rt. 1878 S. 477, hvor en Mand, der havde en Hest til Havning paa et ham tilhørende Fjeldbeite mod sædvanlig Betaling, blev frifunden for Erstatning for Hestens Død, uagtet han erkjendtes at have vist nogen Uagtsomhed; HR. fandt ellers ikke en Forvaringskontrakt at være tilstede og dømte kun efter alminde-

sitaren driver denne som Næring. Vistnok faar dette ikke saa stor Betydning i et Forhold, hvor Ansvaret selv uden Vederlag er saa strengt; men det kan dog forpligte til særegne Forsigtighedsregler.

Omvendt kan man naturligvis fraskrive sig alt Ansvar for Følger af Uagtsomhed. Men det kan ikke antages, at saadan Fraskrivelse ligger i den Omstændighed for sig alene, at man har betroet sit Gods til en vitterlig skjødesløs Person. Man kan alligevel nok her faktisk komme til at tage Skade for Hjemgjeld, da jo Beviset for Forsømmelighed ikke altid er saa let at skaffe.

Det særegne strengere Ansvar, der, især efter den romerske Rets Forbillede, i forskjellige fremmede Love er opstillet ved Hotelværters og lignende Personers Opbevarelse af Reisendes Tøj, er vor Ret ukjendt [1]). Det maa imidlertid her mærkes, at det Vederlag, de i Almindelighed har betinget sig, ogsaa maa ansees for at omfatte den nævnte Opbevarelse, og at deres Ansvar saaledes efter den nys forklarede Regel ogsaa i vor Ret bliver ganske strengt. — Ved det saakaldte *depositum irregulare* viser Forskjellen fra det egentlige Forvaring sig ogsaa deri, at, da Ejendomsretten her er gaaet over til Modtageren — selv hvor han stadig maa holde en lignende Mængde rede — bærer han den hele *periculum rei* [2]).

VI. Efter en naturlig Fortolkning af Kontrakten kan Depositaren i Almindelighed kræve Godtgjørelse af de paa Tingen anvendte fornødne Udgifter; dog kan han selvfølgelig ikke medregne saadanne, som opvejes ved den tilladte Brug (f. Ex. af en Hest paa Foder), eller som anvendes til Afværgelsen af en Fare, mod hvilken han selv pligter at indestaa, f. Ex. Anskaffelse af Nøgel til Rummet, og paa den anden Side vil

---

lige Kontraktsregler; 5. 8. 11 ff. sees ej at være kommen i Betragtning. OR. havde lagt den almindelige Fortolkning af 5. 8. 17 til Grund; jfr. ogsaa HRVot. l. c. S. 479.

[1]) Jfr. dansk Fdn. om offentlige Herberge- og Værtshuse 5 Marts 1695 § 4, at de skal have de Reisendes «Gods og Tøj i Forvaring og Sikkerhed som sit eget». Jfr. ovenfor S. 332 Note 2 og Ørsted Hb. V. 411.

[2]) Dette var ogsaa romersk Ret; anderledes dog tildels Lassen S. 278.

de ofte være saa smaa, at de ikke med Rimelighed kan komme i Betragtning, f. Ex. ved Kreaturer, man har taget paa Havn. Et Vilkaar for den nævnte Ret til Godtgjørelse er det vel forøvrigt i Regelen, at Forvareren forud har varskuet Deponenten, om dertil var Lejlighed; dog kræves dette ikke, hvor det var at forudse, at saadanne Udgifter vilde blive nødvendige — f. Ex. naar man har taget en Hest, hvoraf man ingen Nytte har, paa Vinterfodring — medmindre de skulde løbe op til en uforholdsmæssig Sum.[1])

For sit Krav paa denne Godtgjørelse og muligt Vederlag har Depositaren Tilbageholdelsesret i de forvarede Gjenstande idet denne ligesaalidt som Kompensation[2]) er udelukket hos os.

Endelig har Depositaren efter de almindelige Regler om Agtsomhedspligt i Kontraktsforhold Krav paa Erstatning af Medkontrahenten for det Tab, denne maatte have voldt ham ved uden Advarsel at deponere hos ham farlige Gjenstande, f. Ex. et Krudtfad, en olm Oxe.

Ottende Afsnit.

Om Laan til Eje.

§ 41.

Kontraktens Begreb.

«Laan» har i vort Retssprog en dobbelt Betydning. Ved Siden af «Laan til Brug» betegner Ordet nemlig ogsaa den Retshandel, der svarer til det romerske *mutuum*, og som bestaar deri, at den ene Part (Laangiveren) overlader den anden (Laantageren) en Sum Penge eller andre generisk bestemte Gjenstande mod, at den samme Mængde og Art til-

---

[1]) Jfr. hermed J. Lassen S. 280—1.

[2]) Denne kan derimod maaske ansees udelukket ved *dep. irr.*, overensstemmende med den heri overtagne Forpligtelse til altid at have Pengesummen rede til Udbetaling.

bagebetales, med eller uden Vederlag for Laanet. Dette kaldes i Almindelighed af Videnskaben, for at skille det fra den før omhandlede Retshandel af samme Navn, «Laan til Eje»[1]; i L. 29 Juni 1888 § 4 kaldes det «Forstrækning»[2], ellers i Lovgivningen «Laan» alene («Pantelaan», «Udlaan», «Indlaan» o. s. v., jfr. f. Ex. Sparebankl. 6 Juli 1887).

Som det er udtrykt i hin videnskabelige Betegnelse, gaar altsaa ved denne Retshandel Ejendomsretten til de udlaante Gjenstande — forudsat, at alt forøvrigt er i Orden — over til Laantageren. De kan ikke vindiceres i hans Bo af Laangiveren, og denne kan ikke fordre at faa de samme Ting tilbage *in specie*. Hermed hænger det sammen, at Gjenstandene i Almindelighed er «fungible»; men dette er ingenlunde nødvendigt,[3] idet alt Slags Løsøre begrebsmæssig kan udlaanes paa denne Maade. Den uden Sammenligning oftest forekommende Gjenstand for Laan til Eje er imidlertid Penge. Kornlaan spiller i Nutiden langtfra en saa betydelig Rolle som tidligere; de i Slutningen af forrige[4] og især i Begyndelsen af dette Aarhundrede saa hyppig oprettede Kornmagasiner har vel nu i alle vore Bygder maattet vige for Sparebanker, almindelige «Laanefond» eller desl.[5] I Hverdagslivet forekommer vistnok, f. Ex. i Husholdningen, en stor Mængde Smaalaan af forskjellige Slags Varer; men de har dog tilsammen forholdsvis liden økonomisk eller juridisk Vigtighed.

Det vil forstaaes af den ovenfor givne Forklaring, at man

---

[1] Jfr. allerede Nørregaard III. 118, Hurtigkarl II. 2. 121; for senere Tid se Gram II. 2. 297, J. Lassen sp. D. § 26; se derimod Hallager Obl. I § 78.

[2] Jfr. ogsaa nord. Obl. S. 144, formentlig overensstemmende med svensk Sprogbrug.

[3] Endmindre kan det kræves, som hos vore ældste Forfattere, at de skal være «fortærlige».

[4] Se saaledes Reskr. 19 Febr. og 19 Novbr. 1783, 19 Maj 1784, 20 Novbr. 1789, 23 Juli 1791 (om Presternes Tilsyn dermed, jfr. Resol. 2. April 1829); Plakat 19 Septbr. 1800 m. fl. Jfr. ogsaa Thaarups Magazin I. 101 ff., 154 ff.

[5] Jfr. Resol. 19 April 1849, 2 Febr., 22 April og 12 Juni 1852 o. m. fl. som Exempler paa Anvendelse af de ophævede Magasiners Midler.

ved «Laan» (til Eje) nærmest kun tænker paa Retsforholdet fra det Øjeblik, Laanet modtages, eller — for at benytte den romerske Sprogbrug — paa Realkontrakten. Det er imidlertid i vor Ret utvivlsomt, at ogsaa en forudgaaende Kontrakt om at yde et Laan (*pactum de mutuo*) er fuldt gyldig; en saadan «Laanekontrakt» er ogsaa netop i vor Tid særdeles praktisk, idet den er tilstede ved ethvert af en Pengeindretning o. desl. meddelt Antagelse af et Laanetilbud.

En meget praktisk og vigtig Art af saadanne Laanekontrakter er den saakaldte Aabning af Kredit, hvorved f. Ex. en Bankier tilsiger en Forretningsmand at kreditere ham for en vis Tid og indtil en vis Sum, efter Omstændighederne gjennem kontante Udtællinger, Indfrielse af trukne Vexler eller Anvisninger o. desl.[1]). En egen Art heraf er igjen Kontokurant-Kontrakten, hvorved Parterne gjensidig aabner hinanden Kredit saaledes, at kun det Overskud, som efter Tidsrummets (i Almindelighed et Aars) Forløb, viser sig, ved et Opgjør af Mellemværendet, til Fordel for den ene af Parterne (Saldoen), er Fordringens endelige Gjenstand.[2]) Et eget Slags Kontokurantforhold er atter Kassekreditivet[3]), hvorved der tilstaaes Laan i løbende Mellemregning mod Anvisning, eftersom det trænges, og Tilbagebetaling, naar man kan, dog med Opgjør for hvert Aar (passiv Kontokurant for Laantageren, aktiv for Laangiveren).

I det daglige Liv, hvor «Laan» ofte ydes uden fuldt tydelig Aftale, kan der let opstaa Tvivl om, hvilket Retsforhold der foreligger, f. Ex. Laan til Brug eller til Eje, jfr. herom ovenfor S. 299. Særlig ved Penge kan det endog let tænkes, at Modtageren har opfattet Ydelsen som Gave, uagtet den har været ment som Laan; og omend Formodningen i Almindelighed maa være for dette sidste Retsforhold, kan dog Omstæn-

---

[1]) Jfr. Dernburg preuss. Obl. S. 513; jfr. ogsaa nedenfor § 55.

[2]) Jfr nærmere Dernburg l. c. og især Grünhut i hans Zeitschrift für öff. und Privatrecht III. (meddelt med nogle Bemærkninger i norsk Rt. 1877 S. 145 ff. og 161 ff.), Goldschmidt System § 111.

[3]) Jfr. det hvilende Udkast til Banklov § 15; jfr. ogsaa Aschehoug Afh. om Sparebanker osv. i Statsøk. Tidsskrift 1890 S. 39 ff.

dighederne være saadanne (f. Ex. nært Slægtskab), at han maa ansees for at have havt fyldestgjørende Grund for sin Opfattelse og derfor fritages for Tilbagebetaling[1]), hvoraf det atter konsekvent følger, at Yderens Konkursbo i Tilfælde kan omstøde Retshandlen som Gave efter Konkursl. § 42. Dette er imidlertid kun en Anvendelse af den almindelige Grundsætning, at en Kontrakt stundom kan blive bedømt efter, hvad den ene Parts Viljeserklæring med Føje synes at indeholde, istedetfor efter dens egentlige Mening[2]), og kan ikke virke tilbage paa Opfattelsen af selve Retsbegreberne.[3])

Stundom vil Pligten til Tilbagebetaling være af rent moralsk Natur, idet det f. Ex. ved Ydelsen kan være Modtageren selv ganske overladt at betale, om han nogensinde ser sig istand dertil. Ogsaa her kan der paa Grund af Aftalens svævende Indhold let blive Tvivl om Meningen; at Forpligtelsen er retslig, maa imidlertid antages, hvor Modtageren har forbundet sig til Betaling, naar han dertil faar Evne — idet det er Domstolene og ikke ham selv, som endelig har at bedømme dette Vilkaars Indtræden.[4])

Det her omhandlede Retsforhold er saagodtsom ikke særlig behandlet af Lovgivningen, om der end findes adskillige Forskrifter fælles for denne og andre Gjeldskontrakter, f. Ex. om Renter, om den fornødne Myndighed.[5])

---

[1]) Jfr. hermed en HRD. 22 Marts 1854 i Rt. S. 497.

[2]) Jfr. saaledes Obl. a. D. S. 91.

[3]) J. Lassen har dog, i en Anmeldelse af nærværende Skrifts 1ste Hefte i T. f. Retsv. III. 216, i den ogsaa ovenfor antagne Opfattelse af det her omhandlede Tilfælde seet et Bevis paa, at *animus donandi* ikke nødvendig hører med til Begrebet «Gave», saaledes som, formentlig overensstemmende med den almindelige Videnskab, fremstillet foran S. 4—5. Det flyder af ovenstaaende, at Forf. ikke kan være enig i at uddrage et saa vidtgaaende Resultat af det omhandlede Exempel; men forøvrigt er ikke her Stedet til en nærmere Imødegaaelse.

[4]) Jfr. hermed en ORD. i U. f. L. I. 114 og V. 327 (angaaende Gjeld af anden Oprindelse end Laan).

[5]) Om denne henvises til Familieretten; jfr. især Collett, 5. Udg. S. 348 og det der anførte samt Johs. Bergh, Afhandling om Myndighedsreglerne S. 38 ff. (Forhandlinger paa det 4de nord. Juristmøde).

§ 42.

Laangiverens og Laantagerens gjensidige Forpligtelser.

I. Laangiveren er forpligtet at yde Laanet til fastsat Tid og Sted, dog naturligvis under Forudsætning af, at den anden Part opfylder de herfor aftalte Vilkaar, f. Ex. stiller Forløfte eller Pant overensstemmende med Kontrakten.[1]) Efter forskjellige fremmede Love er et Løfte om Laan heller ikke bindende, naar den anden imidlertid er bleven uvederheftig,[2]) og dette synes saa stemmende med de naturlige Forudsætninger for Kontraktsforholdet, at man vistnok maa antage det samme hos os uden Lovens Hjælp. Den schweizerske Lov af 1881 Art. 332 hjemler ogsaa Vægring af Laanets Udbetaling, hvor han allerede havde opgivet sit Bo ved Løftets Afgivelse og saadant først senere er bleven Laangiveren bekjendt; om nu end Omstændighederne her kan stille sig mere forskjellige, og om man end ellers i det hele vil anse det for vedkommendes egen Sag forud at undersøge den Persons Vederheftighed, med hvem han indlader sig, bør dog vistnok Laansøgeren heller ikke hos os i Almindelighed fritages for at oplyse en saa gjennemgribende Mangel paa Betalingsevne, naar der ej var Grund til at antage den bekjendt for den anden Part.

Laangiveren maa selvfølgelig yde de aftalte Gjenstande og kan saaledes ikke uden videre give Varer for Penge eller Sedler for Guld. Det er imidlertid ikke sjeldent sammen med Løfte om Pengelaan at aftale, at dette skal modtages i Varer, enten saaledes, at den Kjøbesum, Laantageren opnaar derfor, bliver Laanets egentlige Gjenstand — i hvilket Fald altsaa vistnok Udlaaneren maa bære Risikoen indtil Salgets Fuldbyrdelse — eller saaledes, at de skal modtages som Valuta for den tilsagte Pengesum, idet det bliver Modtagerens egen Sag, hvad

[1]) Det er saaledes ogsaa klart, at Laanet ikke kan kræves udbetalt, naar Laantageren har fortiet ham velbekjendte Omstændigheder, der gjør en afholdt Taxt over det tilbudne Pant ubrugelig som Værdimaaler.

[2]) Preussisk, østerrigsk, schweizersk Ret; jfr. ogsaa det nye tyske Udkast § 458 og Motiver II. 314—15.

han kan udbringe dem til; i dette sidste Tilfælde kan det forøvrigt let tænkes, at Aagerlovgivningen (jfr. L. 29 Juni 1888 §§ 4 og 5) overskrides, og at Retshandlen derved bliver ialfald delvis ugyldig.[1]) Af større økonomisk Betydning er det, at Banker stundom forbeholder sig at yde et tilsagt Pengelaan i de af dem selv udstedte Ihændehaver-Obligationer, uagtet disse ikke staar i Pari-Kurs. Her kan der da blive Tvivl om, hvorvidt Laanet ved Tilbagebetalingen skal opfattes som Laan i Penge eller i Papirer[2]) Ved det hos os praktiske Laan af denne Art, Hypothekbankens Udlaan, er det imidlertid afgjort, at der foreligger et Pengelaan, se L. 28 Juni 1887 § 15, jfr. den tidligere L. 18 Sept. 1851 §§ 4 og 10.[3])

Saafremt Laangiveren misligholder sin Forpligtelse til at yde Laanet, kan han ikke blive undergiven strengere Erstatningsregler end dem, som er gjeldende for Kontraktsforhold i Almindelighed, hvoraf Følgen for de mest praktiske Tilfælde bliver, at han som oftest slipper med at godtgjøre den sædvanlige Morarente.[4])

For Laanets Ydelse bør naturligvis Laangiveren sikre sig Bevis paa sædvanlig Maade. Almindelig udstedes for Pengelaan Gjeldsbrev. Besiddelsen af dette vil i Regelen indeholde tilstrækkeligt Bevis for Laanets Modtagen; dog afsvækkes det noget i Forhold, hvor det er sædvanligt f. Ex., at Laantageren overleverer et før det tilsagte Laans Modtagelse ud-

---

[1]) Den preussiske og østerrigske Lovbog erklærer enhver saadan Retshandel ugyldig, saaat kun det modtagne skal tilbagegives; den schweiz. Obl. § 333 lader Markedsprisen gjælde som Laanesum. Jfr. ogsaa tyske Motiver II. 308—9.

[2]) Jfr. tyske Motiver II. 309—10.

[3]) Den nye Lov har gjort det utvivlsomt, at Udbetaling af Laanet i Obligationer kun er en Ret for Banken. Siden 1879 har forøvrigt denne aldrig benyttet sig deraf, medens den i tidligere Tid længe gjorde det i stor Udstrækning. Naar L. 1887 § 9 (jfr. L. 1851 § 7) forudsætter, at Bankens egne Obligationer modtages i Betaling af den selv, da er dette noget, som kun kan ske efter særlig Aftale om *datio in solutum*, og det er hidtil ganske upraktisk.

[4]) Jfr. Obl. a. D. S. 251—5, 264—5, 288—9 jfr. 133. — For Tilfælde af Vanhjemmel se l. c. S. 145—6, jfr. Bergh i U. f. L. VI. 277—8.

stedt thinglyst Pantebrev til Undersøgelse af, om det er i kontraktmæssig Stand. [1])

II. Laantageren har da til fastsat Tid at betale den laante Sum tilbage i Gjenstande af samme Art, det vil da sige, saavidt dette er muligt; er længere Tid hengaaet, vil det nemlig let kunne hænde, at en fuldkommen Overensstemmelse ikke lader sig tilvejebringe f. Ex. paa Grund af Forandringer i Pengevæsnet. [2]) Er Forfaldstid ikke aftalt, læres det almindelig, at saavel Kreditor som Debitor naarsomhelst kan kræve Tilbagebetaling. [3]) I saa vid Udstrækning kan dog Sætningen neppe uden videre anerkjendes. Vistnok er Formodningen derfor, og i de fleste paa kortere Tid beregnede Forhold vil vanskelig noget andet blive antaget; jfr. ogsaa V. L. 3 i. f., som er bygget paa Forudsætningen om en saadan Regel. [4]) Men der vil dog nutildags ogsaa ofte forekomme Laaneforhold, hvor den sædvansmæssige Opfattelse turde tilsige, at en vis Opsigelsesfrist maa ansees forudsat af Parterne, selv om den ej er udtrykkelig aftalt. Navnlig gjelder da dette, naar det øjensynlig har været Tanken, at Laanet skulde henstaa i længere Tid, f. Ex. ved de «staaende Obligationer» [5]), hvor man vistnok vil fordre et Fjerdingaars Varsel som det i slige Forhold sædvanligste. Ved visse store Laan (Statens, Bankers o. desl.) er det almindeligt, at Skyldneren efter den oprindelige Laanekontrakt aarlig ved Lodtrækning udtager nogle af de mange for samme Laan udstedte Obligationer til Indfrielse en vis Tid efter Kundgjørelsen, saaledes at det hele Laan skal

---

[1]) Den ejendommelige romerske Regel om, at Gjeldsbrev inden en vis Tid efter Udstedelsen intet Bevis indeholdt for modtagen Valuta (*exc. non numeratæ pecuniæ*), er nu i Tyskland afskaffet ved Indførelsen af den nye Civilproceslov.

[2]) I Tider, hvor Pengesedler stiger og falder i Kurs, kan der her opstaa større Uligheder, naar Laanet er givet i saadanne; jfr. Gram l. c. S. 298—9. Se om Forholdet efter Fdn. 5 Januar 1813 Ørsted Hb. V. 230 ff. At *periculum rei* hviler paa Laantageren, følger af Kontraktens Begreb, jfr. ovenfor S. 339, 340—1.

[3]) Jfr. Obl. a. D. S. 220.

[4]) Jfr. Motiver til Vexellov-Udkastet S. 7.

[5]) Jfr. Obl. a. D. S. 219; jfr. hermed tysk Udk. § 457 og Motiver II. 313. — Om Løbedage se Obl. a. D. S. 221—2.

være indløst (amortiseret) efter en vis Aarrække; jfr. f. Ex. L. om Hypothekbanken 28 Juni 1887 §§ 8 og 10.

III. Overensstemmende med almindelig europæisk Ret gjælder det ogsaa hos os, at Laanet er vederlagsfrit, naar intet andet er aftalt. Rentepligt indtræder derfor kun efter særlig Vedtagelse [1]) Ifølge L. 29 Juni 1888 § 1 er det nu i Almindelighed tilladt Parterne med fuld Retsvirkning at aftale saa høj Rente, de kommer overens om, saalænge ikke de særegne Betingelser for Aager efter samme Lovs § 4 er tilstede; jfr. dog for Udlaan mod haandfaaet Pant af Summer indtil 80 Kroner L.s § 2 og Resol. 8 Decbr. 1888. Forsaavidt Rente er aftalt, uden at dens Størrelse er nævnt, skal der nu beregnes 4 pCt. efter L.s § 3, der trods sine Udtryk ogsaa maa anvendes paa dette Tilfælde. [2]) Efter Ophævelsen af den gamle Aagerlovgivning maa nu vistnok ogsaa Forbudet i Fdn. 14 Maj 1754 § 6 mod at lade Forskrivelsen lyde paa højere Sum end den modtagne være bortfaldt. Tilbagebetaling i andre Gjenstande end Penge, naar Laanet gik ud paa disse, er af de Tilfælde, som lettest kan komme ind under Aager efter L.s § 4.

Er der intet aftalt om Rentens Forfaldstid, bør det vistnok — hvor ingen særlig Forudsætning kan bevises at underligge Laaneforholdets Stiftelse — overensstemmende med forskjellige fremmede Love antages, at den ved kortvarigere Laan skal betales sammen med Hovedstolen og ved langvarigere ved hvert Aars Slutning. [3]) Ved enkelte Laan, f. Ex. de nu af Hypothekbanken givne, er der fastsat halvaarlige ligestore Afbetalinger, der indbefatter saavel Renter som Afdrag (Annuitetslaan), jfr. L. 28 Juni 1887 § 17.

---

[1]) Det samme gjelder, hvor Renter er betingede, om Rentes Rente naar ej særlig Lovhjemmel (se f. Ex. L. om Hypothekbanken 28 Juni 1887 § 18) haves.

[2]) Forøvrigt maa der for Renter henvises til Obligationsrettens almindelige Del, hvor Fremstillingen af de herhen hørende Retsregler har sin naturlige Plads, efterat L. 29 Juni 1888 har ophævet de ældre Indskrænkninger i Kontraktsfriheden med de mange dermed sammenhængende specielle Lovbud (jfr. Hallager Obl. I. § 80) og indført et nyt Aagerbegreb; jfr. hermed den før den nævnte Lov udgivne Obl. alm. D. S. 29.

[3]) Jfr. tyske Motiver II. 313.

IV. Som sædvanligt giver væsentlig Misligholdelse Udlaaneren Ret til at kræve Tilbagebetaling før Tiden. Det mest praktiske Spørgsmaal er her, om Udeblivelse med Renter kan være tilstrækkelig hertil, hvilket i Almindelighed vistnok maa besvares negtende, naar det kun gjelder en enkelt Termin og Forhalingen ikke er altfor grov.[1])

Et andet praktisk Tilfælde er Skyldnerens væsentlig forværrede Stilling. Er denne ham selv at tilskrive, f. Ex. som Følge af letsindig Gjeldstiftelse, kan der neppe være Tvivl om, at Laangiveren maa kunne hæve Forholdet. Derimod foreligger der neppe Grund derfor, naar Forandringen er uforskyldt.[2])

Om Bodmeri og andre særegne søretslige Laan henvises til Søretten.[3])

Niende Afsnit.

Om Vexler og andre særegne Arter af Gjeldsbreve.[4])

---

§ 43.

Indledende Forklaringer.[5])

I. En Vexel er et i visse bestemte Former affattet Gjeldsbrev (og tillige Ordrepapir), hvorved Udstederen for-

---

[1]) Jfr. herom Obl. a. D. S. 135 og de der i Note 2 anførte Forfattere; jfr. ogsaa Hagerup Panteret S. 325—6.

[2]) Jfr. her, hvad der antages ved hændelig Forringelse af Pant; Hagerup Panteret S. 289, jfr. 250, Hallager Obl. II. S. 319 og 281.

[3]) Jfr. Hallager Søret § 75 ff.

[4]) Her er Forudsætningen, at Læren om Gjeldsbreve i Almindelighed fremstilles i Obligationsrettens almindelige Del. Vexelretten maa her fremstilles i sin Helhed, saalænge man ikke har en særegen Behandling af Handelsretten.

[5]) Jfr. hermed Aubert nordisk Vexelret S. 63 ff.

pligter sig til — enten umiddelbart selv eller gjennem en Tredjemand — at betale en Sum Penge under et særeget strengt Ansvar, mod at Indehaveren paa sin Side nøje følger den af Loven foreskrevne Fremgangsmaade for at gjøre Fordringen gjeldende.

II. I den her givne Forklaring er allerede antydet en Inddeling af Vexler i flere Klasser:

1) Forpligter Udstederen sig til umiddelbart selv at yde Betalingen, da har man:

a) en sædvanlig (ikke domicilieret) egen Vexel[1]), hvis Indhold i det væsentlige er det samme som et kortfattet, forstærket Gjeldsbrev (f. Ex. «3 Maaneder fra Dato betaler jeg mod denne min Vexel til N. N. 1000 Kr.»). Netop fordi den saa let lader sig bruge til at indklæde almindelige Gjeldsforpligtelser Vexelformen, var den ogsaa længe seet med Ugunst af Lovgivningen. Nu er næsten overalt de ældre Indskrænkninger hævede, og egne Vexler er af de nyere Love ligestillede med de andre Vexler, forsaavidt ikke den faktiske Forskjel gjør en Afvigelse i Retsreglerne nødvendig. Saaledes er Forholdet ogsaa i vor Vexellov (§ 95). I Handelsverdnen er imidlertid fremdeles egne Vexler lidet yndede, dels fordi de ikke er saa skikkede til at skaffe Betaling paa fremmede Steder, dels fordi de efter den almindelige Opfattelse stiller Udstederens Kredit i et mindre heldigt Lys, idet deres Brug vækker Tanken om, at en sædvanlig Gjeldsforpligtelse har maattet forstærkes gjennem Vexelformen[2]).

b) Ogsaa ved den egne Vexel kan imidlertid Udstederen forpligte sig til at yde Betalingen gjennem en Tredjemand, og naar denne, som hyppigst er Tilfældet, bor paa et andet Sted,

---

1) De kaldes ogsaa hos os stundom Solavexler, fordi de ikke kan udstedes i flere Exemplarer; jfr. V. L. 95.

2) I de nordiske Lande var tidligere, saavidt vides, Bergen den eneste Handelsplads, hvor egne Vexler benyttedes i synderlig Udstrækning og selv her kun i indenlandske Forhold; i senere Tid bruges de ogsaa andetsteds som Forretningsvexler, saaledes ogsaa i Christiania. Rusland er, saavidt vides, det eneste Land, hvor egne Vexler bruges mere end trukne.

kaldes den en egen domicilieret Vexel. Dette er formodentlig den ældste Form for Vexlen og danner en naturlig Overgang til den følgende og vigtigste Klasse.

2) Den almindelige Form for Vexlen, naar Udstederen skal skaffe Betalingen gjennem en Tredjemand, er nemlig:

a) at han affatter Dokumentet som en Anmodning til denne om at udbetale en Pengesum til Vexelkreditor — ɔ: den sædvanlige trukne eller trasserede Vexel (Tratte, *traite, draft*), saakaldet, fordi Udstederne siges at «trække» paa Adressaten [1]). Den er altsaa efter Formen intet Gjeldsbrev, men et Slags Anvisning (jfr. nedenfor § 73). Det har imidlertid fra gammel Tid af overalt været en Hovedsætning, at Trattens Udsteder er ansvarlig saavel for dens Akcept som Betaling (V. L. 8), og at han herfor er forpligtet som efter et (forstærket) Gjeldsbrev, hvorimod dette, selv for den merkantile Anvisning, endnu ikke overalt er utvivlsomt. Ogsaa forøvrigt er Retsreglerne vedkommende de trukne Vexler ganske anderledes udviklede end de, der vedkommer Anvisningerne, og navnlig er mange af de Fortrin, som udgjør Vexelrettens Væsen, i de fleste Lande ukjendte ved disse. Den trukne Vexel er derfor ogsaa — ialfald, hvor ikke Hensigten blot er at skaffe øjeblikkelig

[1]) Formodentlig har Tratteformen vist sig mere praktisk end den egne domicilierede Vexel, fordi denne forudsætter en udenfor Vexlen liggende Anmodning fra Udstederen til Domiciliaten om at indfri Vexlen, inden Tratten selv indeholder en saadan Anmodning, om end ogsaa her et særskilt «Advisbrev» (jfr. nedenfor § 55) er sædvanligt. — En domicilieret egen Vexel lyder i Korthed saaledes:

Christiania 1 Marts 1890.

3 Maaneder fra Dato betaler jeg mod denne min Vexel til Hr. N. N. Kr. 1,000. H. O.

Betalbar ved P. A.,
Trondhjem.

En trasseret Vexel lyder i Korthed saaledes:

Christiania 1 Marts 1890.

3 Maaneder fra Dato betal mod denne min Vexel til N. N. Kr. 1,000 H. O.

Hr. P. A.
Trondhjem.

Betaling ved en Tredjemand — uden Sammenligning langt mere benyttet i Handelsverdnen end den egentlige Anvisning.

b) Ogsaa Tratten kan være domicilieret eller lyde paa Betaling andetsteds, idet Stedsforskjellen her da ikke sigter til Udstederens, men til Adressatens Bopæl; den indeholder altsaa en Anmodning til denne om at betale paa et tredje Sted. Om de domicilierede Vexler gjelder i flere Henseender særegne Forskrifter, jfr. V. L. 18, 24, 56, der kun angaar Tratter, og 43, der ogsaa er anvendelig paa egne domicilierede Vexler (jfr. 95).

3) En tilsyneladende Forening af egne og trasserede Vexler har man i de saakaldte trasserede egne (egentrasserede) Vexler, der er trukne paa Udstederen selv. Disse benyttes f. Ex. mellem Afdelinger af samme Hus eller Bank, naar de indbyrdes trækker paa hinanden, eller naar en under Rejse trækker paa sit Firma. De er i Virkeligheden kun en Art af egne Vexler og skal ogsaa efter V. L 2 i alle Dele behandles som saadanne [1]).

Ligesom altsaa Udstederen af en Vexel kan trække paa sig selv, kan den trukne (men ikke den egne) Vexel ogsaa lyde paa Betaling til Udstederen (Vexel til «egen Ordre»); nogen Forpligtelse opstaar forøvrigt her først for denne, naar Vexlen kommer paa anden Haand.

III. Ligesom Tratten er den vigtigste Art af Anvisninger, er den ogsaa, som antydet, paa Grund af sin Overlegenhed i Forretningslivet den ulige vigtigste Art af Vexler. Lovene har derfor i Almindelighed ogsaa givet sine Forskrifter nærmest med den trukne Vexel for Øje og ved den egne Vexel væsentlig nøjet sig med at henvise dertil [2]). Dette er saaledes ogsaa Tilfældet i V. L., hvis 2den Afdeling, der handler om den sidstnævnte Art af Vexler, kun udgjør en §. Hvor intet Tillæg betegner det modsatte, er ogsaa i den følgende Fremstilling ved Vexler nærmest kun tænkt paa de trukne; men paa Grund af V. L. 95 gjelder, hvad om dem er sagt, tillige om de egne, naar intet andet udtrykkelig er bemærket.

---

[1]) Jfr. Motiverne til Vexellovudkastet S. 5—6; ialfald naar de er trukne paa andre Steder, behandles de dog af de fleste Vexellove som Tratter. [2]) En Undtagelse danner den italienske Lov.

IV. Det er kun den egentlige Hovedvexel (Grundvexel) og den deri liggende Forpligtelse, hvortil der ovenfor er taget Hensyn. Saavel den egne som den trukne Vexel kan imidlertid være Grundlaget for senere, derpaa tegnede Vexelerklæringer, der medfører en lignende Forpligtelse som Tratten (Endossementerne). Og den trukne Vexel forsynes ofte med en Vexelerklæring, der medfører samme Forpligtelse som den egne Vexel (Akcepten). Samtlige Vexelforpligtelser kan ogsaa forstærkes gjennem en særegen Borgen *(Aval)*; hos os bruges denne dog ikke ofte.

V. Ved Vexler forekommer i Almindelighed følgende Personer:

1) Vexeludstederen, Vexelgiveren eller Trassenten *(le tireur, the drawer)*, ɔ: den, som udsteder eller trækker Vexlen.

2) Vexelejeren *(the holder, le porteur)* ɔ: den, til hvem Vexlen skal betales, enten fordi den fra først af er udstedt til ham («trukken til hans Ordre» eller «i hans Favør»), eller fordi den senere er ham overdragen. Den første Vexelejer — der siges at kjøbe en Vexel «af Haanden», medens de senere siges at kjøbe en «gjort Vexel» — kaldes ogsaa Vexelmodtageren, Vexeltageren eller Remittent *(le preneur, the taker)*, hvilket sidste Navn sigter til det sædvanlige Tilfælde, at Vexlen skal forsendes til fremmed Sted for at betales. En særskilt Vexelmodtager er ikke altid tilstede fra først af, idet Udstederen som oven nævnt undertiden trækker til egen Ordre.

3) Trassatus (Vexelbetaleren, der Bezogene, *le tiré, the drawee*), ɔ: den, paa hvem eller hvem til Last Vexlen er trukken, eller til hvem Tratten er adresseret. Saafremt han har godkjendt (akcepteret) Vexlen, kaldes han ogsaa Akceptant. Den, ved hvem Trassatus (eller den egne Vexels Udsteder) betaler en domicilieret Vexel, kaldes Domiciliatus.

Ved den egne Vexel falder Trassent og Trassatus sammen; Vexeludstederen er her det sædvanlige Udtryk (V. L. 95). Vil man sammenligne den egne Vexels Udsteder med de nævnte Personer ved trukne Vexler, er det imidlertid Akceptanten, han kommer nærmest. Ikke blot er hans Forpligtelse af Loven stillet i Klasse med dennes (jfr. L. § 95); men hvor

egne Vexler bruges i Handelsverdnen istedetfor Tratter, er det gjerne den, paa hvem der vilde være trukket — om Tratte havde været brugt til Inddragelse af en Fordring — som udsteder egen Vexel for Fordringen til sin Kreditors Ordre og sender den til ham, istedetfor at akceptere Kreditors Tratte. Heraf følger altsaa tillige, at den, der vilde være Trassent ved Benyttelse af Tratter, ved den egne Vexel bliver første Vexelmodtager.

4) Præsentanten (V. L. 28) nævnes fra gammel Tid blandt de sædvanlige Vexelpersoner. Saafremt han er forskjellig fra Vexelejeren, er han kun hans Fuldmægtig, der paa det fremmede Sted har at forevise Vexlen, modtage Akcept og Betaling eller optage Protest. Hans Forhold behandles da efter de almindelige Regler for Fuldmagt; dog har Loven stundom tillagt en Ihændehaven Betydning af en stiltiende Fuldmagt (f. Ex. §§ 17 og 30) og har her særlig havt Præsentanten for Øje.

I Vexelpersonernes Kreds optages gjennem senere Vexel erklæring Endossenten, som overdrager Vexlen ved den ejendommelige Art af Cession, der kaldes Endossement. Den første Endossent er Vexelmodtageren eller, ved Vexler til egen Ordre, Trassenten selv. Den, til hvem Vexlen gjennem Endossement overdrages, kaldes Endossatar. Den sidste Endossatar er Vexelejeren.

Avalister ere Forloverne ved den særegne Vexelborgen.

Om Nødsadressater, Intervenienter m. v. vil Forklaring senere blive given (jfr. nedenfor § 65).

VI. Vexlens egentlige Hensigt og praktiske Betydning bestaar især deri, at den udnytter Fordringer og andre Kreditforhold paa fremmede Steder for at spare Pengeforsendelser. Rigtignok har den for Vexelforpligtelsen særegne Strenghed, eftersom Nødvendigheden af *distantia loci* er hævet, ledet til ogsaa i stor Udstrækning at bruge saavel trukne som egne Vexler alene som et forstærket Gjeldsbrev, især ved Optagelse af Laan (Laanevexler). Den almindeligste Brug af Vexlen er dog fremdeles uden Sammenligning den, der sker i det ovennævnte Øjemed, for at tilfredsstille det almindelige Forretningslivs Krav. Det er derfor væsentlig Forretningsvexlerne,

som den følgende Fremstilling har for Øje, omend Laanevexlerne i det hele er samme Regler undergivne.

VII Kjernen i dette almindelige Vexelforhold danner da som nævnt især Fordringer, erhvervede paa fremmed Sted, navnlig gjennem Salg af Varer; men den kan dog ogsaa være anden Forretningsforbindelse, der har skaffet Kredit paa Stedet (f. Ex. mellem Banker indbyrdes). Ved den sædvanlige Vexel, Tratten, trækker altsaa Udstederen paa sin Skyldner eller Forretningsven for vedkommende Beløb eller Dele deraf, til dens Ordre, som enten selv har Brug for et saadant Middel til at skaffe Betaling paa det fremmede Sted, eller som agter at afsætte Vexlen til andre, som trænger det. Vexelmodtageren vil som oftest kjøbe Vexlen eller faa den til Afgjørelse af Mellemværende. I sidste Tilfælde sparer altsaa Vexlen en Pengeudtælling eller maaske Pengeforsendelse. Dette bliver i langt højere Grad Tilfældet derved, at den samme Vexel kan endosseres saa ofte, det skal være, og at det samme Kreditforhold saaledes kan udnyttes til saamange flere Opgjør uden Brug eller ialfald uden Forsendelse af Penge.

Paa denne Maade er det, Vexlen faar en saa overordentlig praktisk Betydning for den hele Handelsverden; den trukne Vexel er uden Sammenligning det vigtigste internationale Papir.[1])

Vexlens Nytte skyldes vistnok for en stor Del Handelsmændenes Forretningsskik. Men denne støttes her væsentlig ved en Række af særegne Retsregler, som udmærker Vexlen fremfor alle andre Gjeldsbreve, og som i sine store Træk er nær beslægtede i alle civiliserede Lande.

Særlig for Norge maa det mærkes, at Vexlen er af saameget større Betydning, ikke blot fordi det, især paa Grund af sin store Skibsfart, har en forholdsvis stor Vexelforbindelse med Udlandet, men ogsaa, fordi det ikke, som adskillige andre Lande, har

---

[1]) Hvilken overordentlig Lettelse Vexlen herigjennem frembyder, er netop i vor Tid bevist paa en storartet Maade, ved Udbetalingen af de 5 Millarder fra Frankrige til Tyskland i 1871, hvilken udelukkende skete ved Indkjøb af Vexler. Jfr. ogsaa Lehmann Wechselrecht § 4 (wirthschaftliche Bedeutung des Wechsels).

tillagt beslægtede Forretningspapirer[1]) lignende Rettigheder; navnlig er Reglerne om de merkantile Anvisninger lidet udviklede.

§ 44.

Vexlens og Vexelrettens Historie. Retskilder og Literatur[2]).

I. Den moderne Vexelret er Frugten af mange Aarhundreders, maaske af Aartusinders, Udvikling.

Vexlens Oprindelse er endnu meget dunkel[3]). Den længe herskende Mening er fremdeles, at den maa henføres til Italien og den senere Middelalder,. omend flere Aarhundreder før dennes Slutning[4]).

Efterat det nu imidlertid er godtgjort, at andre Ordrepapirer har været kjendte allerede i den helleniske Ret, ialfald et Par Aarhundreder f. Chr.[5]), bør denne Mening dog vistnok opgives. Indre Sandsynlighed taler ogsaa for en

---

[1]) Ved Laanepapirer kan derimod mærkes Vexelobligationen, der vistnok er særegen for Norge og Danmark.

[2]) Jfr. med det følgende nord. V. S. 1—62.

[3]) En tidsmæssig Vexlens og Vexelrettens Historie gives ikke. De vigtigste Bidrag dertil findes i Kuntze Deutsches Wechselrecht (1862) S. 29 ff. og især S. 123—210 og samme i Endemanns Handb. d. deutsch. Privatrechts IV. 2. S. 10—47, H. O. Lehmann Wechselrecht S. 29—81; Neumann Gesch. des Wechsels im Hansagebiete (1863; ogsaa Beilageheft til Zeitschr. für Handelsrecht B. VII); Stobbe, Zeitschr. f. H. VIII. 33 ff.; Endemann Studien in der romanisch-canonistischen Wirthschafts- und Rechtslehre I (1874) S. 75—340; Brunner, Beiträge zur Gesch. u. Dogmatik der Werthpapiere i Zeitschr. f. Handelsrecht, B. XXII og XXIII; Scotti Arch. giurid. XXIII. 22 ff. Jfr. ogsaa det i Goldschmidts System des Handelsrechts S. 67 citerede. Ifølge velvillig Meddelelse fra den sidstnævnte findes meget i senere Tid udgivet og endnu for Vexlens Vedkommende ubenyttet Materiale saasom i *Documents inédits sur le commerce de Marseille* (2 voll. Marseille 1884—5) og *Archives de l'orient latin* (2 voll. Paris 1881, 1884).

[4]) Denne Mening er ogsaa fulgt i nord. V. S. 1—2.

[5]) Jfr. herom især Goldschmidt Afh. i Zeitschr. für Rechtsgesch. Rømische Abth. B. X. 352 ff. (1889): Inhaber-, Order- und executorische Urkunden im classischen Alterthum.

langt ældre Oprindelse af Vexlen end den ovenfor nævnte. Allerede i det 14de Aarhundrede har den egentlige Tratte en meget udviklet Skikkelse; Formen er i det væsentlige som nu; man kjender Brugen af Duplikater og Nødsadresser, ligesom Protesten er et nødvendigt Vilkaar for Regres. Men den er dog endnu i enkelte Hovedpunkter vidt forskjellig fra Nutidens Vexel; den er fremdeles bunden ved de civilretslige Regler til det underliggende Forhold — altsaa endnu intet egentligt Gjeldsbrev for en abstrakt Fordring — og navnlig er den ikke endossabel. Naar det nu betænkes, at Retsudviklingen har brugt 4—500 Aar (jfr. nedenfor § 50) for at frembringe disse Forandringer, er det lidet rimeligt, at selve Tratten skulde have naaet hint forholdsvis ganske udviklede Standpunkt i den tidligere Del af Middelaldren, der frembød en meget mindre Samfærdsel og i det hele stod saa langt tilbage for saavel den forudgaaende som den efterfølgende Tid, og dette bliver endnu urimeligere derved, at den egen-domicilierede Vexel nu vel med Sikkerhed kan siges at være den oprindelige Vexelform, medens Tratten vistnok egentlig kun var en Anvisning, som først efterhaanden vandt Vexelkraft. Det turde derfor — om man end maa afvente nærmere Undersøgelser for at faa Vished — ikke være dristigt at anse ogsaa Vexlen som en Arv fra den klassiske Oldtid [1]).

Til hvilken Tid man nu end skal henføre Vexlens Oprindelse, viser dog Navnet, der egentlig kun betyder «Bytte» (oldn. *vixl*, Wechsel, *cambium*, *change*), at denne hænger sammen med Vexling af Pengesorter. Ialfald i Middelaldrens senere Del — da Handlen havde taget stærkt Opsving samtidig med, at Myntomraaderne var mangfoldige ligesom Vanskelighederne ved udenlandsk Forsendelse af Penge — fik denne Vexling mellem Kjøbmænd saadan Form, at den, der skulde betale paa fremmed Plads, henvendte sig til en Pengevexler (*campsor*, ogsaa kaldet *bancherius*) og gav denne en

[1]) Jfr. hermed Antydninger hos Goldschmidt l. c. især S. 353, 355, 393 ff. og sammes Afh. Lex Rhodia und Agermanament i Zeitschr. f. Handelsr. XXXV, paa flere Steder.

Sum i indenlandsk Mynt, hvorimod han forpligtede sig til at udbetale samme Sum paa et fremmed Sted i der gjeldende Myntsort, enten gjennem sig selv (egen, egen-domicilieret eller egen-trasseret Vexel) eller, hvad der senere blev det hyppigste Forhold, gjennem en Tredjemand; det for denne Forpligtelse udstedte Dokument kaldtes Vexelbrev (*litera cambialis*), jfr. endnu N. L. 5. 13. 6, medens selve Forretningen kaldtes Vexel; efterat Skriftlighed var bleven nødvendig i Forholdet, gik dog dette Navn almindelig over paa Dokumentet.

Denne ældre Brug af Vexlen udvikledes fornemmelig i Italien, hvis *Campsores* dels havde Filialer i forskjellige Lande, dels stod i Forbindelse med udenlandske *Campsores*. Den blev senere udbredt til det nordlige Europa, især ved de pavelige Pengeforsendelser og ved Hanseforbundet[1]), og tog i Middelaldrens sidste Del og i Begyndelsen af den nyere Tid et stærkt Opsving gjennem Messerne, især i Frankrige. I Slutningen af det 14de Aarhundrede blev, saavidt vides, Vexlen første Gang omhandlet i enkelte italienske og spanske Stæders Love; i Piacenzas Statuter af 1391 forekommer Regler om Vexelprocessen, og i en Forordning for Barcellona af 1394 findes allerede Forskrifter om Akcepten. Den første Lov, der fortjener Navn af en Vexelordning, om end langtfra nogen fuldstændig, findes i Bolognas Statuter af 1454, der igjen ansees for en ny Udgave af samme Bys Statuter af 1389; dernæst nævnes Bergamos Statuter af 1457 og Ludvig XI's Edikt for Lyoner-Messen af 1462. I det for Vexelhandlen saa vigtige Flandern fik først Antwerpen nogle Love om Vexler i det 16de Aarhundrede; betydeligere er dog dets flere Gange officielt samlede Coutumer (navnlig af 1582). I Tyskland har man den første Vexelordning i de faa Regler, som findes i Hamburgs Lovbog af 1603.

I det 17de Aarhundrede tabte Messerne sin store Betydning for Vexelrørelsen; Varehandlerne tog selv Vexlen i sin Haand og sprængte Bankierernes Overherredømme. Men

[1]) Saaledes blev ogsaa Vexler fra det 14de Aarh. stundom benyttede ved norske Pengeforsendelser, jfr. Dipl. Norv. VI. No. 292 og 512; se nærmere nord. V. S. 19 ff.

herved føltes ogsaa Trangen til at gjøre Vexlen bevægeligere. Og for at opnaa dette maatte man gjøre den mere uafhængig af Civilretten. Den romerske Ret havde liden, maaske ingen, Andel havt i Vexelrettens Opkomst; dens voxende Indflydelse i de for Vexlerne vigtigste Lande var meget mere, paa Grund af enkelte af dens her indgribende Regler (navnlig om *exceptio non numeratæ pecuniæ* og Cession), endog til Hinder for en videre Udvikling. I det 17de Aarhundrede lykkedes det imidlertid endelig at løsrive Vexlen fra dens Herredømme gjennem Indførelsen af Endossementet og Frigjørelsen fra det underliggende Forhold. Vexlen blev nu et virkeligt Omsætningspapir, og hermed var det vigtigste Skridt i dens Udviklingsgang taget; ingen af de mange senere Forbedringer kan lignes dermed.

Dette nye Standpunkt i Vexelrettens Historie repræsenteres af en stor Mængde Vexellove fra den sidste Halvdel af det 17de og den første Halvdel af det 18de Aarhundrede, blandt hvilke især maa fremhæves den franske Vexellov (indeholdt i Ludvig XIV's bekjendte *ordonnance de commerce* af 1673, *livre* V og VI), der ikke blot selv havde stor Indflydelse udenfor Frankriges Grænser, men ogsaa danner Overgangen til den nugjeldende Vexellovgivning, idet den i væsentlige Dele ligger til Grund for den nugjeldende *code de commerce* af 1807 og derigjennem for mange andre af vor Tids Vexellove.

I dette Tidsrum falder ogsaa de ældste nordiske Vexellove[1]), den svenske af 10 Marts 1671 og den danske-norske Forordning om Commercien 16 April 1681 c. VI, Kilden til Vexelartiklerne i Christian V's Lovbøger (D. L. 5. 14. 8—28 og N. L. 5. 13. 6—26), der altsaa kun faa Aar efter traadte i Stedet[2]). I Danmark afløstes Lovbogens Vexelartikler af

---

[1]) Vexler nævnes allerede i dansk-norsk Fdn. om Overkjøbmænd m. v. af 7 April 1619 (Paus II. 579); jfr. Fdn. om Mynten 16 Novbr. 1619 § 8 (Paus II. 592). Jfr. ogsaa Trygger N. J. A. 1887. Afd. II. No. 2.

[2]) Derimod gjaldt Cap. VI i Fdn. af 1681 fra 1713—1849 med nogle Forandringer som Vexellov for Altona; paa Helgoland, hvor den ifølge tyske Forfattere ogsaa skulde have gjeldt, har den aldrig været indført. Jfr. nærmere nord. V. S. 24—5 og norsk Retst. 1878 S. 459.

Fdn. angaaende trasserede Vexler 18 Maj 1825, der dog ikke indførte meget nyt, jfr. Fdn. 7 April 1843 om egne Vexler. I Norge vedblev de derimod som det væsentlige Grundlag for Vexelretten (jfr. ellers især L. 20 Aug. 1842) ligetil 1880; ved sin Ophævelse var de Verdens ældste gjeldende Vexellov.

II. Som al Handelsret har Vexelretten i sine Hovedtræk stedse været meget overensstemmende i de forskjellige Lande. I vort Aarhundrede er denne Overensstemmelse bleven langt større, tildels vistnok ved Retsomraadernes Sammensmeltning gjennem de politiske Begivenheder, men for en væsentlig Del ogsaa ved Efterligning eller ved ligefremt Samarbeide mellem de forskjellige Stater (Tyskland, Skandinavien); den stærke Udvikling henimod en kosmopolitisk Retsenhed kan overhovedet betegnes som vor Tids største Fremskridt paa Vexelrettens Enemærker.

Den gjeldende Vexelrets Kilder[1]) kan henføres til 4 store Grupper, den engelsk-amerikanske, den franske, den tyske og den uafhængige[2]).

1) Den engelsk-amerikanske Vexelret[3]) omfatter saagodtsom alle Englands nuværende og forhenværende Besiddelser og Kolonier. Den hviler hovedsagelig paa gam-

---

[1]) Den bedste og nyeste Samling af de gjeldende Vexellove er: S. Borchardt, Vollständige Sammlung der geltenden Wechsel- und Handelsgesetze alle Länder. Erste Abth. Die Wechselgesetze. Band I. Die deutschen Wechselgesetze und die ausländischen Wechselgesetze in deutscher Uebersetzung. II. Die ausländischen Wechselgesetze im Originaltext. Berlin 1871. Jfr. O. Borchardt, Sammlung der seit dem Jahre 1871 publicirten Wechselgesetze, Berlin 1883. (Jfr. Norsk Retst. 1883 S. 62). Mange Vexellove er ogsaa indtagne i Sammes Die geltenden Handelsgesetze des Erdballs B. I—V (1883—87).

[2]) Denne Inddeling med forskjellige af Oplysningerne skriver sig oprindelig fra Fortalen til den nysnævnte Samling af S. Borchardt. Se ellers nærmere nord. V. S. 5 ff.

[3]) Om den engelsk-amerikanske Vexelret henvises til følgende engelske Værker: Byles, *a treatise on the law of bills of exchange etc.* 13 ed. London 1879 (særskilt Udgave for Nord-Amerika med særlig Behandling af dettes Ejendommeligheder; 7 ed. 1882); Chitty, *a treatise on the law of bills of exchange etc.*, 11 ed. 1878; Chalmers *a digest of the law of bills of exchange*, 3 ed., London 1887; Thorn-

mel engelsk Sædvaneret, men er for selve Storbritannien og Irland nylig bleven kodificeret uden synderlige Ændringer ved L. 18 Aug. 1882[1]).

2) Den franske Vexelrets[2]) Kjerne dannes af Napoleon I's *code de commerce* af 1807 livre I. titre VIII, der fremdeles, foruden i Frankrige og dets Kolonier, gjelder i Luxemburg, russisk Polen, San Domingo og Mauritius. Den er med større eller mindre Forandringer efterlignet af Vexellovene i Holland[3]) med Limburg, Belgien (hvor en ny Lov af 1872 dog har optaget en Del tysk Ret), Staterne paa Balkanhalvøen samt Ægypten og alle de romanske Lande[4]) i og udenfor Europa (deriblandt Nedre-Canada), undtagen det romanske Schweiz, Italien, Portugal og Rumænien, hvilke nu nærmest har sluttet sig til den tyske Gruppe.

---

burn *commentary on the bills of exchange act,* Edinburgh 1882 (jfr. ogsaa Barclay *les effcts de commerce dans le droit anglais,* Paris 1884); — og til følgende amerikanske: Story *commentaries on the law of bills of exchange* (4 ed., Boston 1860; ogsaa bearbeidet paa Tysk af Treitschke, 1845); Daniel *treatise on the law of negotiable instruments,* 2 voll., 3 ed., New York 1886.

1) Jfr. Norsk Retst. 1883 S. 61; for Skotland er enkelte Afvigelser bibeholdte.

2) Den franske Vexelret findes især behandlet i: Nouguier *des lettres de change et des effets de commerce* 4 ed. Paris 1874, Alauzet *commentaire du code de commerce,* 3 ed. vol. III. (1879), Bèdarride *(Droit commercial. Commentaire du code de commerce,* livre I. titre VIII) *De la lettre de change etc.* 2 ed. I—II, Paris 1877, Bravard-Veyrières *traité de droit commercial; publié par Demangeat,* 6 voll. i forskj. Udgaver, 1862—88.

3) I Holland hviler siden 1886 et paa den tyske Vexelret bygget, af en Kommission udarbeidet Udkast, der ogsaa har benyttet de nordiske Vexellove (oversat paa fransk og forsynet med Henvisninger af C. D. Asser: *projet de loi sur les lettres de change et les autres effets de commerce pour les pays-bas,* (Bruxelles & Leipzig 1886); nogen nær Udsigt til, at det bliver ophøjet til Lov, skal der ikke være. Om dette Udkast se især Riesser i Zeitschr. f. vergl. R. VII. 1 ff.

4) Den reviderede Handelslov i Spanien (1885), har i det væsentlige beholdt fransk Vexelret; jfr. Zeitsch. f. Handelsr. XXXIII. 311. Allerede den ældre spanske Lov, der har havt megen Indflydelse paa Sydamerikas Handelslove, hørte imidlertid til de selvstændigste Efterligninger af *code de commerce.*

3) Den tyske Vexelrets[1]) Grundlag er Allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung af 1848, der afskaffede 56 ældre Vexellove og foruden at være Rigslov for Tyskland gjelder i den cisleithanske Del af det østerrigske Monarki og Lichtenstein. Den er med større eller mindre Afvigelser efterlignet af Vexellovene i Finland[2]) (1858), Ungarn (1876), Danmark, Norge og Sverige (1880), Schweiz (22de Titel af Forbundslov om Obligationsretten af 14 Juni 1881), Serbien (1860), Italien (1ste Bogs 10de Titel i Handelslovbogen af 2

---

[1]) Af den tyske Vexelrets Literatur mærkes især: a) Af Kommentarer: Volkmar und Loewy, Die Deutsche Wechsel-Ordnung 1862; Kowalzig Allg. D. W. O. erläutert etc. 3 Aufl. 1882. b) Af systematiske Behandlinger maa især fremhæves: Kuntze, Deutsches Wechselrecht, 1862; Samme og Brachmann i Endemanns Handb. des Handelsrechts IV. 2. (1884); Renaud, Lehrbuch des Allg. Deutschen Wechselrechts, 3 Aufl., 1868 (samtlige disse er mere kortfattede); Hartmann, Das deutsche Wechselrecht historisch und dogmatisch dargestellt, 1869; Dernburg Lehrbuch des preuss. Privatrechts B. II. (4 Aufl. 1889) §§ 249—283; Lehmann Lehrb. d. deutshen Wechselrechts (1886), jfr. Goldschmidt Anm. i Zeitschr. f. H. XXXIII. 449; men fornemmelig: Thöl, Das Handelsrecht B. II. Das Wechselrecht, 4te Ausg. Leipzig 1878. (1ste Udg., af 1847, behandler den ældre tyske Vexelret før D. W. O.)

I Goldschmidt System des Handelsrechts (2 Aufl. 1889) S. 216 ff. findes enkelte Afsnit kortelig behandlede. Af særlig Betydning for Sammenligningen med beslægtede Love er O. Wächter Das Wechselrecht des deutschen Reichs (Stuttgart 1883). Jfr. samme Forf. Encyklopædie des Wechselrechts (I—II und Nachtrag 1880 - 1). For Handelsmænd kan særlig fremhæves: Schiebe Die Lehre von den Wechselbriefen, 4 Aufl. 1877. — En Samling af alle tyske og østerrigske Præjudikater vedk. Vexelretten findes (i al Korthed) i følgende Udgave af D. W. O.: S. Borchardt, Die Allg. D. W. O mit Kommentar unter besonderer Berücksichtigung der Entscheidungen der Deutschen u. Oesterreichischen Gerichtshöfen etc., 8 Aufl., umgearbeitet etc. von O. Borchardt, Berlin 1882. (I Motiverne til det nordiske Vexellov-Udkast er 6 Opl., af 1874, citeret). En kort Angivelse af alle den tyske Reichs-Ober-Handelsgerichts Præjudikater i Vexelsager findes i følgende bekvemme Lovudgave: S. Borchardt, Allg. D. W. O. Text-Ausg. mit Anm., 4 vermehrte Aufl., Berlin 1880. — Kritik af Loven se Lehmann l. c. S. 105 ff., jfr. Z. f. H. XXXIII. 104 ff.

[2]) Denne er nærmest bygget paa den svenske Vexellov af 1851, der atter i det væsentlige sluttede sig til den tyske Lov.

April 1882 [1]), Rumænien (revideret Handelslovbog 1886), Portugal (do. 1888); de fire sidste har dog beholdt en Del af den franske Vexelret [2]).

4) Den uafhængige Gruppe repræsenteres især af Rusland, hvis Vexellov, der ogsaa gjelder for Østersøprovinserne, er af 1832 [3]) — og derhos af de sydafrikanske Territorier [4]) samt Ceylon, som følger gammel hollandsk Ret. I China og Persien har der i senere Tid uddannet sig enkelte sædvansmæssige Regler [5]).

Trods den overordentlige Indskrænkning af de væsentlig forskjellige Vexelloves Tal, som saaledes har fundet Sted i vort Aarhundrede, er der dog endnu saa mange og praktisk vigtige Afvigelser især mellem de forskjellige Grupper indbyrdes, at Ønsket om en ensartet Vexelret for den hele civiliserede Verden naturligen har maattet blive levende under den storartede Forøgelse af den internationale Samfærdsel, samtidig med, at Exemplet, navnlig fra de mangfoldige tyske Retsomraaders Sammensmeltning, har vist Muligheden deraf. Der er dog endnu liden Udsigt til dette Ønskes Opfyldelse i nogen nær Fremtid [6]).

---

1) Jfr. Vidari *La cambiale*, Milano 1885. 2) Jfr. Goldschmidt System S. 218—19 og særlig om den portugisiske Lov Zeitschr. f. H. XXXVI. 509 ff.

3) Et i flere Aar hvilende Udkast til ny russisk Vexellov, bygget paa den tyske Lov, med Benyttelse bl. a. af de nordiske Vexellove (jfr. Norsk Rt. 1883 S. 49 og især G. Cohn Zeitschr. f. vergl. Rechtswissenschaft IV.) skal der være lidet Haab om snart at se som Lov.

4) Jfr. Ingstad i Norsk Rt. 1886 No. 1; Guatemala, Honduras og Paraguay, som tidligere fulgte gammel-spansk Vexelret (jfr. nord. V. S. 17), har nu antaget fransk Ret, jfr. O. Borchardts Samling af Vexellove siden 1871.

5) O. Borchardt l. c. Anhang.

6) Det er især Erfaringerne om det afvigende Resultat, hvortil de forskjellige Landes Højesteret kom angaaende Virkningen af det franske Vexelmoratorium 1870—1 (jfr. nedenfor § 70), som gav den ovennævnte Tanke Fart; jfr. norsk Rt. 1872 S. 701 ff. Fornemmelig har der været arbeidet herfor af den i 1873 stiftede internationale *Association for the reform and codification of the law of nations* (jfr. Norsk Retst. 1875 S. 241). Dens Anstrengelser har imidlertid ikke

III. Den gjeldende norske Vexelret hviler paa Loven af 7 Maj 1880[1]. Den er bygget paa den tyske Vexelordning og saagodtsom ganske overensstemmende med den danske og den svenske Lov af samme Dag og med den islandske af 13 Januar 1882[2].

Efter at være udarbeidede i Fællesskab af tre i 1877 nedsatte Kommissioner, blev de tre førstnævnte uforandrede vedtagne i samtlige Rigers lovgivende Forsamlinger og der-

---

hidtil fundet den nødvendige Tilslutning hos Regjeringerne, og foruden de Vanskeligheder, politiske Forhold lægger i Vejen, vil vel ogsaa den engelske Vexelrets selvstændige Kodifikation i 1882 rimeligvis endnu længe gjøre ialfald England uvillig til Deltagelse. Om et under Antwerpener-Udstillingen i Septbr. 1885 af en handelsretlig Kongres vedtaget Udkast til en international Vexellov i 57 §§, der slutter sig nærmere til det franske System (idet det er bygget paa den belgiske Lov, dog med nogle Indrømmelser til engelsk og tysk Ret) og dets Revision paa en Kongres i Bryssel 1888, se især Montgomery Internationella Kongressen för Handelsrätt i A. 1885 (Helsingfors 1888), Payen Congrès international du droit international 1888 og Speiser i Zeitschr. f. H. XXXII. 118 ff. og XXXVI. 163 ff. – Et lignende Udkast, væsentlig bygget paa den tyske Lov, (dog udførligere end denne) og vedtaget af *Institut de droit international*, findes i dettes *Annuaire* for 1885—6 S. 97 ff.

Af Loven findes der flere særskilte Udgaver, deriblandt en af B. Morgenstierne, der tillige indeholder Vexelprocesloven samt Uddrag af Motiverne (2. Opl. 1881); en anden Udgave af Samme uden nævnte Uddrag. Af Loven findes flere særskilt udgivne Oversættelser, nemlig en fransk (Kjøbenhavn 1880, officiel), tysk, hollandsk (af Asser, med sammenlignende Anmærkninger), engelsk (af A. Kirsebom, Særaftryk af *Report of the association* etc. for 1881; indeholder ogsaa Uddrag af Motiverne) og russisk (af N. Thur), foretagen til Brug for det russiske Lovarbeide, med sammenlignende Anmærkninger (jfr. S. 362 Note 3).

[2] Den danske Lovs Text er ganske enslydende med den norske undtagen i Overskriften og i den sidste § (96) om Lovens Ikrafttræden. Den svenske Lov har en liden reel Afvigelse fra de to andre i § 79, der hænger sammen med processuelle Forskjelligheder, ligesom den efter svensk Skik er sat i Kraft ved en særskilt Promulgationslov; jfr. nord. V. S. 46 ff. Den islandske Lov stemmer ganske med de skandinaviske undtagen ved Fristernes Længde i V. L. 19, 32, 78 og 79. Den danske Vexellov er endnu ikke indført for de vestindiske Øer, hvor derfor den tidligere danske Vexelret fremdeles gjelder.

efter paa en forud aftalt Dag sanktionérede[1]. Den herved fremkomne Enhed i de nordiske Landes Vexelret er imidlertid ikke saaledes omgjerdet i den praktiske Anvendelse som i Tyskland, da hvert af de tre Riger jo har sin uafhængige Højesteret[2].

De nordiske Vexellove staar ligesom den ældre svenske Vexellov af 1851 — der har havt adskillig Indflydelse paa deres Udarbeiden — i et selvstændigere Forhold til Forbilledet, den tyske Vexellov, end de fleste af dennes øvrige Efterligninger, idet det dog her maa mærkes, at man ved Afvigelserne har kunnet drage sig den nyere tyske Theori og Praxis til Nytte. Af andre Love er den finske og belgiske blevne noget benyttede.

Af den ældre norske eller danske Vexelret er den nye Lov kun lidet paavirket (jfr. især L. § 22), medens den derimod i mange væsentlige Punkter afviger derfra[3].

Kort efter den egentlige Vexellov udkom L. om Rettergangsmaaden i Vexelsager m. v. (ɔ: Vexelprotester) af 17 Juni 1880. Ogsaa i de andre nordiske Lande udkom lignende Love, der imidlertid ikke er saa overensstemmende indbyrdes eller med den norske Lov, som Tilfældet er ved Vexellovene.

Disse nye Love traadte i Kraft 1ste Januar 1881, dog saaledes, at den ældre Vexelret i sin Helhed skulde komme til

---

[1] Jfr. nærmere nord. V. S. 28 ff. Vexellovene er det første Led i et af den svenske Regjering foreslaaet Samarbeide for at frembringe Overensstemmelse i de nordiske Rigers Handelsret. De er efterfulgte af væsentlig overensstemmende Love om Varemærker (i Norge og Sverige i 1884; i Danmark først i 1890), og om Handelsregistre, Firma og Prokura (1887—90); desuden foreligger et Udkast til nye overensstemmende Sølove.

[2] Hidtil vides ikke noget Højesteretspræjudikat af Betydning for Vexellovens Fortolkning afsagt i noget af Landene. For svenske Højesteretsdomme maa ellers henvises til Holms Nytt juridisk Arkiv 1ste Afdeling, og for danske Domme fra de forskjellige Instanser til Ugeskrift for Retsvæsen; de ved Kjøbenhavns Sø- og Handelsret afsagte findes ogsaa i Sø- og Handelsretstidende. En Del underordnede danske Retters Domme, der tildels frembyder adskilligt interessant Materiale, findes anførte hos J. Lassen.

[3] Jfr. nærmere nord. V. S. 56.

Anvendelse paa Vexler, som var udstedte før Lovens Ikrafttræden, jfr. V. L. § 96, V. P. L. (ɔ: Vexelprocesloven) § 11 [1]).

IV. Udtrykkelig ophæver Loven kun N. L. 5. 13. 6—21, L. om indenbys Vexler 13 Septbr. 1830 og L. 20 Aug. 1842.

Nogle ældre vexelretslige Regler, der hverken udtrykkelig eller stiltiende er ophævede ved den nye Lov, er imidlertid fremdeles gjeldende. Dette er især Tilfældet med enkelte sædvansmæssige Sætninger vedkommende Vexelforholdet, som Loven med Flid har forbigaaet (f. Ex. vedkommende Spørgsmaalet om, hvilket Lands Lov skal være afgjørende for Vexelomgangen); jfr. ogsaa Konkursl. § 44 i. f., Sportellovens Forskrifter om Protester. Endnu vigtigere er det dog, at adskillige ældre, tildels civilretslige, Sætninger fremdeles bliver gjeldende for Vexler paa Grund af den nye Lovs Begrænsning af sit Omraade. Loven har nemlig i Almindelighed kun behandlet Vexlen selv og de deraf udspringende Retsforhold og af disse igjen i Regelen kun saadanne, der er særegne for Vexlen eller ialfald (f. Ex. Vindikationen, V. L. 76) har fremkaldt ejendommelige Retsregler (jfr. dog f. Ex. V. L. 34, 36, 2, 38, 1, 47 og adskilligt af Kap. 14, hvor der af praktiske Hensyn er gjort Afvigelser fra dette Princip). Som Følge heraf bliver de ældre Retsregler gjeldende, hvor der spørges om Forpligtelsen til at indgaa en Vexelobligation, f. Ex. tegne Akcept eller om Kjøb af Vexler. Og navnlig maa det fremhæves, at de Regler, der er givne

---

1) Jfr. Aschehoug offentl. Ret III. 127—128. Den ovennævnte Regel har paa Grund af Vexlernes Kortvarighed kun været af Vigtighed for den nærmeste Tid efter Lovens Ikrafttræden. Ganske upraktisk er dog den ophævede ældre Ret endnu ikke bleven, idet efter denne en præskriberet Vexel, udstedt før 1ste Januar 1881, beholder sin Kraft som Gjeldsbrev i 20 Aar fra Udstedelsen; jfr. nord. V. S. 53 ff. Den ældre norske Vexelret findes behandlet i Hallager Obligationsret I §§ 84—103, som hører til de bedste og selvstændigste Afsnit af dette Værk; Hallager, den norske Vexelret (Chra. 1859), er Særaftryk af dets 1ste Udgave. — Om den forhenværende danske Vexelret se især A. Hindenburg, Haandbog i den danske Vexelret, Kbhvn. 1860. — Nævnes bør ogsaa Welin, Handbok i den svenska vexelrätten, Stockholm 1877 (jfr. norsk Retst. 1877 S. 543).

for Gjeldsbreve i Almindelighed, ogsaa maa vedblive at anvendes paa Vexler, forsaavidt de ikke strider mod Vexelloven (jfr. Fdn. 9 Febr. 1798 og Reglerne om Mortifikation, V. L. 73[1]).

I Henseende til Vexellovens Fortolkning er at mærke, at man her ikke blot har en væsentlig Hjælp i Lovens Forarbeider[2]), men ogsaa i den vigtigste Kilde, den tyske Lov, og fornemmelig i de ved denne fremkaldte Domme og Literatur.

Da Vexelloven for en stor Del er en Undtagelseslov, maa den fortolkes strengere end almindelige Love; men, som det oftere vil sees i det følgende, er heller ikke her den udvidende Fortolkning udelukket; jfr. saaledes §§ 20, 22, 37, 39 i. f.[3])

Vexelloven er mere ufravigelig ligeoverfor Parternes Aftaler (præceptorisk), end Tilfældet ellers i Almindelighed er ved de Kontraktretten vedkommende Forskrifter. Loven indeholder rigtignok selv forskjellige Exempler paa, at der i Dokumentet kan gjøres Undtagelser fra dens Regler

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 52—3 og nedenfor S. 369.

[2]) Jfr. nord. V. S. 38—9. Af disse maa især fremhæves: Utkast til Vexellag. Utarbetadt af de dansk-norsk-svenska Komiterade. — Udkast til Vexellov. Udarbeidet af de dansk-norsk-svenske Kommitterede. Kjøbenhavn 1878. 43 pp. (jfr. Maurer i Krit. Vierteljahrschr. N. F. II. 328 ff., jfr. Norsk Retst. 1879 S. 397 ff.

Motiver til det af de dansk-norsk-svenske Kommitterede udarbeidede Udkast til Vexellov. Christiania 1878. XX. og 110 pp. (og en Tabel, 4°.

Betænkning angaaaende de af Chefen for det kongelige svenske Justitsdepartement foreslaaede Forandringer i Udkast til Vexellove for de tre nordiske Riger af April 1878. Afgiven af de under 20 Januar og 3 Februar 1877 nedsatte Kommissioner til Udarbeidelse af Vexellove for Danmark og Norge. Tilligemed Revideret Udkast til Vexellove for Danmark, Norge og Sverige. Christiania 1879.

Udkastet med Motiver o. s. v. er ogsaa trykt i de tre Landes Rigsdags- og Storthingsforhandlinger, hvor ogsaa de kongelige Forslag og Komiteernes Indstillinger findes. Se Storthforh. 1880, III. No. 10 og Tillæg, jfr. VI. b. Indst. O. No. I. Et Uddrag af Forarbeiderne findes i Holm og Bergius Nya Vexellagen osv. i den førstes Nytt jur. Ark. 1880 Afd. II. No. 3 (146 S., ogsaa særskilt).

[3]) Jfr. nord. V. S. 58 ff.

(se §§ 9, 14, 15, 16, 42, jfr. 19, 32, 34, 35, 89). Og det fremgaar ligeledes af Loven, navnlig dens § 17 sammenlignet med § 42, at den ikke er bygget paa Forudsætningen om, at enhver, ikke særlig lovhjemlet, afændrende Klausul er ugyldig. Alligevel er man dog nødt til at anse de fleste Regler, Loven selv udtrykkelig hverken har betegnet som deklaratoriske eller (se f. Ex. §§ 3, 7, 17, 22) som præceptoriske, for hørende til den sidste Art af Lovbud, idet de nemlig i Almindelighed vedkommer Betingelserne for at opnaa eller bevare Vexelret, og disse kan Parterne ikke unddrage sig gjennem Overenskomst enten i skjærpende eller formildende Retning [1]).

V. Om den nye nordiske Vexelret findes allerede en forholdsvis ganske rig Literatur. Her kan navnlig nævnes følgende Skrifter:

Den udførligste systematiske Behandling findes i:

Aubert, Den nordiske Vexelret [2]), fremstillet paa Grundlag af de danske, norske og svenske Love af 7 Maj 1880, med Tillæg, indeholdende de nordiske Vexellove, sammenstillede med den tyske og den ældre svenske Vexellov. Kbhvn. 1882. 409 S. LXXXIV + XXIV pp., jfr. Pappenheim i Zeitschr. f. Handelsrecht XXVIII S. 523 ff., Ernst Trygger i Holms (svenske) nytt juridiskt Arkiv 1883 2 Afd. Nr. 2 S. 1—20: «Den nordiska Vexelrätten, med Anledning af Prof. Auberts Arbete i detta ämne», samt Evaldsen i det danske Ugeskrift for Retsvæsen 1882 S 97—108. der behandler nogle Dissentspunkter mellem den nedennævnte Fortolkning af E. og A.s Skrift.

En kortere systematisk Fremstilling findes i:

J. Lassen, Den danske Obligationsrets specielle Del. 1 Afd. 2 Udg. (trykt som Mskr. Kbhvn 1887) §§ 67—81. Den nordiske Obligationsret (den nordiske Retsencyklopædi, 2det Bind) S. 153—200, ved cand. jur. H. Vogt.

Følgende Kommentarer ere udkomne:

A. C. Evaldsen, Fortolkning af Vexelloven udarbeidet for praktiske Juri-

---

[1]) Som Exempel paa, at en Regel kan være deklaratorisk, uden at Loven har betegnet den som saadan, kan nævnes, at ogsaa Trassenten maa kunne fraskrive sig Notifikationspligten. Jfr. ellers nord. V. S. 61—2 samt om det tilsvarende Spørgsmaal ved den tyske Vexellov Beyer i Zeitschr. f. Hand. XXXIV. 1—84.

[2]) Som det vil sees af den følgende Fremstilling, er denne væsentlig bygget paa dette Forf.s tidligere udførlige Værk, idet han i mange mindre vigtige Tilfælde endog har kunnet indskrænke sig til at henvise dertil. Ligesom der dog ofte har fundet en gjennemgribende Omarbeidelse Sted, er de to næstfølgende §§ omtrent ganske nye.

ster og andre Forretningsmænd. Kbhvn. 1881. 389 S. 8vo[1]). Sammes Forelæsninger over Vexelretten (et Afsnit af. hans forøvrigt kun autograferede Forelæsninger over Obligationsretten) særskilt trykt som Manuskript under Titel: «Dansk Obligationsret ved A. C. Evaldsen. Fortsættelse. Heri § 31. Vexler m. m.» Kbhvn. 1883. 169 S. 8vo (ɔ: S. 279—448 af Obligationsrettens specielle Del). Dette Skrift, som i det følgende er citeret under Titel «Evaldsen Obl.», er ogsaa affattet i Form af en Kommentar.

Bergstrand, Kommentar öfver nya Vexellagen. Stockh. 1885. 260 S. 8vo. (gjør efter sin egen Oplysning ikke Fordring paa at være et selvstændigt Arbeide, men har væsentlig kun gjort et til praktisk Brug bearbeidet Uddrag af andre Forfattere sámt af Forarbeiderne og af Domme).

Af Skrifter med mere populært Indhold maa fremhæves:

Polaczek[2]), Vexellære med Formularer osv. 80 S. 8vo. Christiania 1887.

§ 45.

Vexelrettens Forhold til den civile Obligationsret.

Vexlen har fremkaldt forskjellige Instituter, som er helt fremmede for den civile Obligationsret, saaledes Sikkerhedsregres, Notifikation, Nødsadresser. Andre tilhører heller ikke Civilretten, men er ikke netop ejendommelige for Vexlen, da de er kjendte ellers i Handelsretten, saasom Endossement, Akcept, Protest, Duplikater og Kopier. Ialfald i vor Ret er dog de herhen hørende Regler ganske anderledes udviklede i end udenfor Vexelloven, idet det navnlig maa mærkes, at selv den merkantile Anvisning, der her frembyder den nærmeste Analogi, hos os i høj Grad savner faste og navnlig alle skrevne Retsregler.

---

[1]) Det bemærkes, at denne Kommentar udkom efter 1ste Hefte af nærværende Forf.s nord. V., men før dettes andet og største Hefte; denne fortrinlige Fortolkning har ligesom det nedennævnte nye Skrift af Hr. Evaldsen været til stor Nytte for Forfatteren, der vil sees at have ændret overensstemmende dermed enkelte af sine i nord. V. hævdede Meninger, ligesom Hr. E. omvendt i sit andet Skrift har ændret nogle af sine efter nord. V.

[2]) Af den samme Forfatter findes i Zeitschr. f. Handelsrecht XXVI S. 31 ff. en Oversigt over de nye nordiske Vexellove, navnlig i deres Forhold til den tyske Lov; en lignende, men kortere er given l. c. XXVIII. S. 523 ff. af M. Pappenheim. De er ogsaa omhandlede af G. Cohn i hans Oversigt over de nyeste Vexellove og Udkast i Zeitschr. f. vergl. R. IV. (1883) 1—227, jfr. især S. 6—8 m. fl.

Mange af de til Vexlen knyttede Retsforhold gaar dog ogsaa ligefrem ind under civile Forhold, eller de slutter sig ialfald til saadanne som Udgangspunkt.

Saaledes allerede selve Grundvexlen. Den egne Vexel fremtræder endog i sin Form som en Art Gjeldsbrev, og Tratten, der i Formen er en Art Mandat, er dog tillige og væsentlig et Gjeldsbrev. Det ligger da nær at formode, at Reglerne for civile Gjeldsbreve her kan komme til Nytte. Og i Virkeligheden er ogsaa mange af dem anvendelige paa Vexlen. I adskillige af Vexellovens §§ om Forfaldstid og Betaling (jfr. især V. L. 33, 34, 35, 38, 47, 90, 91) ser vi saaledes en Gjengivelse af civile Retsregler, der er optagne her, fordi Loven skulde være saavidt muligt fuldstændig, og de desuden ellers for det meste ikke fandtes som skrevne Regler, hvorfor det kan siges, at Vexelloven ved at fastslaa og formulere dem ligesaameget hjælper Civilretten som omvendt. Paa andre Steder har V. L. anvendt den civilretslige Regel med en for Forholdet fornøden, men dog mindre væsentlig, Lempelse; jfr. V. L. 3. i. f., 6, 48 og tildels 84—86. I atter andre Tilfælde gjelder det, at Vexelloven har fastslaaet for Vexlen, hvad der for civile Gjeldsbreve fremdeles kan være tvivlsomt, f. Ex. Intervenientens Indtræden i den udløste Kreditors Ret; jfr. tildels ogsaa V. L. 39.

Til størst Hjælp for Vexlen er Civilretten dog derigjennem, at den udfylder Vexelloven i vigtige Punkter, hvorom denne med Flid har undladt at give særegne Regler, saasom ved de materielle Vilkaar for Obligationens Stiftelse, den subjektive Habilitet, Repræsentation i Retsforholdet, Deposition, de almindelige Erstatningsregler o. desl. Og navnlig maa det her mærkes, at vor Rets Regler om de civile Gjeldsbreve, især paa Grund af Fdn. 9 Februar 1798, nærmer disse langt mere til Handelspapirerne og særlig til Vexlen, end Tilfældet er i de fleste andre Lande; saaledes er Vexelforpligtelsens Uafhængighed af udenforliggende Forhold hos os for en stor Del støttet paa Civilretten.

Paa den anden Side maa det imidlertid nøje fastholdes, at Vexlen ikke blot er et sædvanligt Gjeldsbrev. Den er saaledes for det første et Ordrepapir. Om end ogsaa det civile Gjelds-

brev hos os har optaget enkelte af Ordrepapirernes Ejendommeligheder — navnlig godtroende Erhververes Uafhængighed af udenforliggende Indsigelser, og det endog ved Anvendelsen af sædvanlig Cession — bliver der dog flere tilbage, som udmærker Ordrepapirerne i Almindelighed og særlig Vexlen fremfor de civile Gjeldsbreve. De samler sig især deri, at Vexlen er endossabel, hvilket — om det end paa Grund af Fdn. 9 Febr. 1798 ikke har saa stor Betydning som andetsteds — dog frembringer forskjellige Særegenheder, saasom Endossentens strengere Hjemmelspligt, Endossatarens lettere Legitimation og Vexelskyldnerens tilsvarende Frihed for Undersøgelse af Adkomstens Rigtighed (hvad der ved civile Gjeldsbreve stiller sig tvivlsomt) og godtroende Endossatars Beskyttelse mod Vindikation (V. L. 76). Ved Siden heraf maa i denne Forbindelse nævnes, at Vexelkreditor — som ved andre Ordrepapirer, men forskjelligt fra, hvad der antages ved almindelige Gjeldsbreve — maa indfinde sig hos Skyldneren for at faa Betaling o. desl., istedetfor omvendt.

Dernæst gjelder det om Vexelretten som om Handelsretten i det hele, at den ved forskjellige Midler sikrer en nøjagtigere og hurtigere Opfyldelse fra Skyldneren, samtidig med, at den ogsaa stiller større Fordringer til Kreditors Aarvaagenhed.

Men Vexlen udmærker sig ogsaa i flere Henseender fremfor ethvert andet Forretningspapir. Vexelretten kjender, som foran allerede antydet, forskjellige særegne eller ialfald ved den særlig udviklede Instituter, der i høj Grad gjør den skikket til sit Brug (f. Ex. Intervention, Duplikater og Kopier). Lovgivningen er ogsaa kommen Forretningslivet til Hjælp gjennem en stor Rigdom af deklaratoriske Sætninger, der paa en Gang fremkalder den nødvendige Korthed i Udtrykket og Sikkerhed i Meningen[1]. Kort sagt — det har lykkets gjennem Lovgivningens og Handelsverdnens forenede Arbeide at skabe et for den internationale Omsætning skikket Papir, der fremfor alle andre er uafhængigt af udenforliggende Omstændigheder, med størst mulig Sikkerhed løber fra Haand

[1]) F. Ex. Pladsens Betydning ved den blotte Navntegning (V. L. 12 og 21), Nødsadressen («hvor i Nød» ved Siden af Trassatens Navn).

til Haand og paa samme Tid er det smidigste af alle Dokumenter, vel skikket til at føje sig ind i meget forskjelligartede Forhold og tjene mange Øjemed.

§ 46.

Oversigt over de for Vexelforpligtelserne fælles Regler.

I. Ved Vexelforpligtelse forstaaes en i Vexlens eget Indhold — eller med andre Ord i en Vexelerklæring (Tratte, egen Vexel, Akcept, Endossement, Aval jfr. V. L. 5) — umiddelbart grundet Forpligtelse; stundom tænkes derved ogsaa paa, at Forpligtelsen kan gjøres gjeldende med Vexelrettens særegne Strenghed, hvilket forøvrigt kun er Tilfældet med de nævnte Forpligtelser.

Om den personlige Evne til at indgaa Vexelforpligtelser (Habiliteten, jfr. V. L. 84) gjelder hos os intet særeget. I ældre Tider har den i forskjellige Lande været undergiven strengere Regler end ved Kontrakter i Almindelighed, idet Vexelforpligtelsen dels har været forbeholdt Handelsstanden, dels ialfald været forment visse Samfundsklasser, og af denne Retstilstand findes der endnu Levninger[1]).

I de nordiske Lande har man aldrig kjendt saadanne Undtagelser fra den almindelige Kontraktsfrihed. Og da V. L. som Følge heraf tier derom, er det klart, at Civilrettens almindelige Regler her kommer til Anvendelse, og at altsaa Vexelhabiliteten er den samme som den personlige Evne til at indgaa sædvanlige Gjeldsforpligtelser[2]).

Om Repræsentation ved Indgaaelse af Vexelforpligtelse gjelder ogsaa kun de almindelige civilretslige Regler. Heraf følger altsaa:

a) at den, som «tegner» for fremmed Regning, men i eget Navn, selv hefter efter Vexlen, og han alene, om end Mandanten maatte være betegnet i denne, f. Ex. ved Kommissionstratter;

---

[1]) F. Ex. i Rusland, Spanien; den nye schweiziske Lov Art. 720 indskrænker den processuelle Vexelstrenghed til Handelsstanden.

[2]) Jfr. herom nærmere Familieretten, samt nord. V. S. 77—80; jfr. ogsaa af den senere Lovgivning L. om Formuesforholdet mellem Egtefæller 29 Juni 1888 § 11 jfr. §§ 13 og 17.

b) at den, som tegner et fremmed Navn uden Tilføjelse af sit eget, ikke selv bliver forpligtet efter Vexlen, men muligens civilretslig, f. Ex. som Falskner, medens den, hvis Navn er tegnet, bliver vexelretslig forpligtet, saafremt Fuldmagt er givet eller Ratihabition indtræder;

c) at den, der tegner et fremmed Navn som Repræsentant (Fuldmægtig, Værge o. desl.) med Tilføjen af sit eget Navn og Betegnelse af Fuldmagtsforholdet (*pr. procura* o. desl.), ikke forpligtes efter Vexlen, og det, selv om Fuldmagten er overskreden, idet V. L. ikke har optaget en lignende Regel som DWO. 95, at Repræsentanten her selv hefter vexelmæssig for Opfyldelsen; en anden Sag er, at han efter Omstændighederne kan blive erstatningspligtig ifølge civile Retsregler[1]).

Civilretten er endvidere afgjørende, naar der spørges om, hvorvidt Forpligtelsen er ugyldig paa Grund af Mangler ved Viljen og lignende forstyrrende Omstændigheder (Tvang, Svig o. desl.).

Saafremt der altsaa paa en Vexel forekommer Underskrifter, som er falske, tegnede af Personer, som ikke har den fornødne Habilitet, eller som af anden Grund efter Civilrettens almindelige Regler ikke er forbindende for den, i hvis Navn de er afgivne, da stiftes heller ingen Vexelforpligtelse for denne. Men nogen svækkende Indflydelse paa de øvrige Vexelerklæringers Gyldighed har de ikke. V. L. 88 har nemlig her, hvor det gjelder saadanne indre Mangler, gjort de forskjellige Vexelerklæringer indbyrdes uafhængige af hinanden. Er disse i og for sig gyldige, bliver de det ikke mindre derved, at endog selve Grundvexlen (Tratten, den egne Vexel) er falsk o. desl. Dette er mærkeligst for Akceptens Vedkommende — idet denne kunde synes at forudsætte en gyldig Tratte — ligesom Regelen for Vexelborgen er ganske forskjellig fra den tilsvarende ved civilt Forløfte. For Endossenterne har man derimod her en Tilknytning i Civilrettens Cessionsansvar; men det er dog at mærke, at deres Ansvar ogsaa i Tilfælde af en saaledes ugyldig Grundvexel gjøres gjeldende med Vexelret. At Tratten eller den egne Vexel selv er ugyldig af saa-

[1]) Jfr. hermed Goldschmidt System S. 225, nord. V. S. 81.

danne indre Grunde, gjør den altsaa ikke uskikket som Grundlag for senere Vexelerklæringer; om Manglen er kjendt eller ikke, har ingen Betydning for Vexelretten ligeoverfor disse senere forpligtede; jfr. derimod V. L. 5 [1]).

Gjenstanden for Vexelforpligtelsen kan kun være Penge, V. L. 1. Som andre Gjeldsbreve maa Vexlen selvfølgelig være skriftlig; overhovedet maa enhver Vexelforpligtelse være stiftet gjennem en skriftlig Viljeserklæring, og de senere Vexelerklæringer maa være tegnede paa selve Grundvexlen (V. L. 1, 11, 21, 95), dog saaledes, at Æresakcept og Endossement under visse Vilkaar kan tegnes paa en Kopi, det sidste ogsaa paa en «Alonge» (V. L. 58, 11, jfr. 71).

Paa Grund af de store Fortrin, der er knyttede til Vexlen, har Loven ogsaa ellers opstillet ualmindelig strenge Fordringer til Formerne for selve Grundvexlen og navnlig til dens Indhold og dettes Bestemthed (V. L. 1, 3, 5, jfr. 95); som Følge heraf har den derimod, naar kun det nysnævnte Vilkaar om Skriftlighed m. v. er iagttaget, kunnet undlade at opstille særegne Fordringer til senere Vexelerklæringer; den har her endog nøjet sig med den blotte Navntegning paa en bestemt Plads (jfr. V. L. 12, 21).

II. Kun for Akceptens Vedkommende har Vexelloven afgjort, i hvilket Øjeblik Forpligtelsen skal ansees endelig overtagen, og denne Regel (V. L. 21) er saa ejendommelig, at den ikke kan overføres paa de andre Vexelerklæringer. For disse maa man da følge vore almindelige Regler om civile Gjeldsbreve eller Handelsrettens Regler for Ordrepapirer, hvilke formentlig her maa være de samme. Hvad disse her indeholder, er for Ordrepapirer og Ihændehaverpapirer i den tyske Videnskab et meget omtvistet Spørgsmaal, som derimod hos os næsten ikke findes omhandlet i Literaturen. Ifølge en af de mest anerkjendte Theorier kan kun de almindelige Regler om (ensidige) Kontrakters Stiftelse her anvendes [2]) — hvoraf

[1]) Jfr. nord. V. S. 80—1 og nedenfor S. 388.

[2]) Denne Mening repræsenteres foruden af mange andre bekjendte Forfattere især af Thöl og Goldschmidt; jfr. dennes Afh. i Zeitsch. für Handelsrecht XXXVI. 124 ff.: Die Kreationstheorie und der Entwurf eines bürg. Gesetzbuchs etc.

flyder, at endog godtroende Endossatar kun kan vinde nogen Ret mod Skyldneren (Trassent, egen Vexels Udsteder, Endossent, Avalist) under Vilkaar af, at dennes Viljeserklæring ikke blot var gyldig, men ogsaa endeligen afgiven, altsaa Vexlen overleveret den anden Part. En anden Opfattelse, der ogsaa er meget udbredt, hævder derimod den saakaldte Kreationstheori [1]), hvorefter Vexelerklæringen allerede, naar den foreligger færdig — altsaa med Underskrift af Trassent, Endossent o. s. v. — betingelsesvis er forpligtende, uden at Vedkommende behøver at give Vexlen fra sig, idet nemlig denne, selv om den urettelig (f. Ex. ved Tyveri) er Underskriveren frakommen, skal give godtroende Endossatar fuld Vexelret mod ham [2]). Idet der i det hele om dette Spørgsmaal maa henvises til Obligationsrettens almindelige Del, skal paa dette Sted kun bemærkes, at den førstnævnte Opfattelse synes i det hele at burde følges ved Vexler og andre Ordrepapirer ligesom ved almindelige Gjeldsbreve, hvilket findes nærmere forklaret nedenfor S. 394 med Anvendelse paa Grundvexlen.

III. Hvad Vexelforpligtelsens Indhold angaar, er her at mærke, at den for Akceptanten og den egne Vexels Udsteder — forudsat, at Vexlen ikke har en opgiven Domiciliat, jfr. V. L. 24 — gaar ud paa en umiddelbar Betaling, medens den for Trassenten, Endossenterne og — ved Vexler med opgiven Domiciliat — Akceptanten samt den egne Vexels Udsteder, er en Regresskyld og derfor først kan gjøres gjeldende, saafremt Betaling forgjæves har været krævet hos Akceptanten eller egen Vexels Udsteder (i Tilfælde Domiciliaten) eller ved Tratter Misligholdelse af Trassents og Endossenters Forpligtelse med Hensyn til Akcepten har fundet Sted. Ogsaa Æresakceptantens Forpligtelse er kun subsidiær; jfr. V. L. 62.

Samtlige Vexelskyldnere hefter paa lige Linie, naar først

---

[1]) Denne er først opstillet af Kuntze og har bl. a. fundet Tilslutning af Windscheid, Dernburg (preuss. Obl. § 257) og det nye tyske Civillov-Udkast (jfr. Motiver II. 694 ff.).

[2]) En udførlig Fremstilling af disse og de øvrige «Vexeltheorier» findes hos Lehmann S. 145—277; jfr. ogsaa Zeitsch. f. H. XXXVI. 11 ff.

det ovennævnte Paakrav hos Trassaten (Akceptanten, egen Vexels Udsteder) forgjæves er foretaget. De kan sagsøges en for alle og alle for en, og Vexelejeren har frit Valg, saafremt han kun vil søge en enkelt (V. L. 49 og 87, jfr. 88). Ligesom dette vistnok for Endossenternes Vedkommende er forskjelligt fra, hvad der gjelder ved civil Cession, maa derhos mærkes, at flere Avalister, der har paategnet samme Vexelforpligtelse, er principalt solidarisk ansvarlige, saavel indbyrdes som sammen med Hovedmanden (V. L. 87), hvilket altsaa er en strengere Regel, end der gjelder ved det civile Forløfte. At flere Trassenter og Akceptanter paa samme Vexel ifølge nævnte § svarer en for alle og alle for en, er derimod ingen vexelretslig Ejendommelighed.

Enhver Vexelskyldner er, som allerede før antydet, ligeoverfor godtroende Erhverver af Vexlen — og det uden Hensyn til, om Endossement eller sædvanlig Cession har været anvendt — i Regelen bunden ved Vexlens Indhold paa samme Maade og i samme Udstrækning som Skyldneren efter et almindeligt Gjeldsbrev (Fdn. 9 Febr. 1798).

IV. Misligholdelse af Vexelforpligtelsen har i det hele sværere Følger end ved den civile Gjeld. Navnlig maa her mærkes den i V. L. 29 jfr. 25 og 26 hjemlede Ret til strax at kræve Betaling eller ialfald Sikkerhedsstillelse uden at afvente Forfaldsdag, naar Akcept ej kan erholdes, og de strenge Virkninger af *mora debitoris* (en videregaaende Rentepligt, forholdsvis store Omkostninger).

Af endnu langt større Vigtighed er imidlertid her, at Vexelforpligtelsen kan gjøres gjeldende med en særegen Procesform (Vexelprocessen), der er udrustet med flere ejendommelige Fortrin og navnlig er hurtigere end nogen anden civil Rettergang hos os[1]). Dette fortjener især at fremhæves, fordi denne Procesform i vor Ret kun er anvendelig paa Vexler og ikke som i flere Lande paa visse andre Forretningspapirer.

---

[1]) Herom maa forøvrigt henvises til Vexelprocesloven 17 Juni 1880; jfr. Schweigaard Proces, 3. Udg., II. 112—3 og Deuntzer den extraordinære Civilproces (Kbhvn. 1880), S. 85—91.

Vexlens processuelle og materielle Fortrin kaldes ofte med et Ord Vexelret (i subjektiv Forstand; V. L. 15, 18, 19, 23, 43 m. fl.). Stundom sigtes herved kun til de særegne Regler om Vexelprocessen (jfr. V. L. 25).

V. Til denne Strenghed ligeoverfor Skyldneren svarer en lignende eller maaske endnu større i Forhold til Vexelkreditor. Ikke blot maa, for at Vexelret skal kunne erhverves, Lovens Fordringer til Vexlens Indhold og Form nøje være iagttagne; men Vexelejeren maa ogsaa, om han vil bevare sin Ret, strengt følge en særegen, nøjagtig bestemt Fremgangsmaade, den saakaldte Vexelomgang (Vexeldiligents).

Ligesom det allerede før er antydet, at Kreditor i dette Forhold som ved andre merkantile Papirer maa tage Initiativet til Opfyldelsen gjennem Paakrav, ledsaget af Vexlens Forevisning, bør det her særlig fremhæves, at Regresskyldnerens Forpligtelse aldeles ikke kan gjøres gjeldende, medmindre den Kjendsgjerning, som begrunder Regressen, godtgjøres ved et Bevis af offentlig Troværdighed eller Vexelprotesten (jfr. nedenfor § 61).

Den strenge Vexelforpligtelse er beregnet paa Kortvarighed, saameget mere som de fleste Handelsmænd maa have forskjelllge Vexler løbende, hvad der gjør en snarlig Afvikling af det enkelte Vexelforhold nødvendig for ikke at lamme Forretningslivet. Vexelforpligtelsen er derfor ganske anderledes end den civile Gjeld knyttet til den fastsatte Forfaldstid, og en Forsømmelse af at forevise til Betaling netop paa denne (jfr. V. L. 41) har derfor Vexelrettens Tab tilfølge.

Sammenhængende hermed er det, at Loven har opstillet en ganske kort Præskriptionsfrist — hvortil ogsaa flere andre særegne Regler er knyttede — for Vexelforpligtelsen. Det er allerede ovenfor antydet, at denne hyppig bortfalder ved *mora creditoris* eller anden Forsømmelse fra Kreditors Side (Vexlens Præjudice eller Præjudicering), Hvad Vexelforpligtelsens Ophør af andre Grunde angaar, da er de almindelige civilretslige Regler her langt mere anvendelige, navnlig forsaavidt angaar Betaling (jfr. ovenfor S. 369), jfr. derimod om Konfusion nedenfor S. 400 og om Kompensation nedenfor § 59.

VI. Enhver Vexelforpligtelse er i Almindelighed — nemlig hvor den ikke undtagelsesvis indgaaes aldeles frivillig, f. Ex. en Gave uden foregaaende Løfte, en Akcept meddelt uden nogensomhelst Forbindelse mellem Trassat og Trassent — fremkaldt ved et andet Retsforhold mellem Parterne. Dette saakaldte underliggende Forhold kan enten være en ældre Gjeldsforpligtelse — hvis Indfrien nu søges sikret eller paaskyndet gjennem Udstedelse af Vexel (eller Endossement, Akcept derpaa) — eller en ny Kontrakt (Laan, Kjøb, Bytte, Gave, Forløfte), som gaar ud paa saadan Udstedelse.

Af dette underliggende Forhold er nu Vexelforpligtelsen for det første ligesaa uafhængigt som ethvert andet Gjeldsbrev. De derved — navnlig ved ældre Gjeldsforhold — klæbende Indsigelser ansees ogsaa ligeoverfor første Modtager i samme Udstrækning frafaldne[1]) og kan paa Grund af Fdn. 9 Febr. 1798 aldeles ikke komme i Betragtning mod godtroende Tredjemand, medmindre Forholdet skulde stride mod Lov eller Ærbarhed.

Det viser sig imidlertid ogsaa her, at Vexler er de allerstærkeste Haandskrifter (jfr. N. L. 5. 13. 6). De Indsigelser, som Vexlen efter den almindelige Lære om Gjeldsbreve har i Behold ligeoverfor første Modtager, kan nemlig ikke med Nytte fremsættes mod ham under Vexelsagen og det selv, om det gjelder hans eget ulovlige Forhold, f. Ex. Svig ved Vexlens Udstedelse. Skyldneren maa finde sig i alligevel at blive dømt, for siden at gjøre Erstatningskrav gjeldende mod Vexelkreditor i sædvanlig civil Rettergang; jfr. V. P. L. § 3 c[2]). Det gjelder her som ellers (jfr. V. L. 93), at, naar Vexel-

---

[1]) Jfr. Obl. a. D. S. 343—4 og nord. V. 68—9, 73—5. Aagerindsigelsen kan nu ikke ansees frafaldt, da Skyldneren ikke længer er den raadig efter L. 29 Juni 1888 § 5.

[2]) Som Exempel paa en Indsigelse, der toges til Følge under en Vexelproces efter den ældre Lovgivning, men som det nu neppe vilde nytte at fremsætte, kan henvises til den i Rt. 1864 S. 49—52 meddelte Højesteretssag. Er Forpligtelsen erklæret ugyldig som stridende mod en Forbudslov, kan naturligvis fremdeles ingen Dom erholdes i Vexelsag; jfr. L. 29 Juni 1888 § 5.

forholdet er afviklet, træder den borgerlige Rets Midler i Virksomhed for at udjevne det indtraadte Misforhold [1]).

Den Egenskab ved Vexelforpligtelsen, som her er forklaret, er det især, som har givet den Navn af en Formalobligation.

I denne Forbindelse bør det endelig mærkes, at, selv om Vexlen er frakommen Trassent eller Endossent paa uretmæssig Maade, kan den paa Grund af V. L. 76 ikke tilbagesøges fra godtroende Tredjemand — en Indskrænkning i Vindikationsretten, som i vor Ret ikke kjendes ved almindelige Gjeldsbreve.

§ 47.

Om Vexlens væsentlige Indhold og Form.

I. En Vexel (ɔ: Grundvexlen) maa være skriftlig (V. L. 1. jfr. 95). Der er intet til Hinder for, at Vexlen forøvrigt er lithograferet eller paa anden Maade trykt, naar kun den egentlige Underskrift er haandskreven (jfr. dog N. L. 5. 1. 7).

Ligesom enhver anden Kontrakt kan ogsaa her i Riget udstedte Vexler affattes i et fremmed Sprog (jfr. V. L. 1).

Vexeldokumentet bestaar i Almindelighed af tre Dele, den egentlige Text, Overskriften (i videre Forstand) ɔ: det, som findes skrevet ovenover Texten, og Underskriften (i videre Forstand) ɔ: det, som findes skrevet under Texten. Af disse er Texten den vigtigste (jfr. V. L. 1 og 9).

Vexlens nødvendige Indhold er nærmere fastsat i V. L. 1 jfr. 3. Loven kræver her naturligen — foruden, at Dokumentet utvetydig skal betegne sig som Vexel — at det ikke savner nogen af de Oplysninger, som er uundværlige for den sikre og raske Omsætning, der er Vexlens Hovedhensigt. Den fordrer da, at enhver Vexel skal indeholde:

1) Ordet Vexel — eller ved Vexler i fremmede Sprog det tilsvarende Udtryk (*change*, *lettre de change*, *draft* etc.),

---

[1]) Jfr. Dernburg preuss. Obl. § 249.

hvilket maa være indtaget i selve Vexlens Text for at vække Opmærksomhed for Forpligtelsens særegne Art og navnlig for at skille Dokumentet fra de merkantile Anvisninger. Ligesom det altsaa ikke er tilstrækkeligt at sætte Ordet i Overskriften eller paa noget andet Sted af Papiret, — hvilket vilde aabne Rum for Tilføjelse, efterat Dokumentet var sat i Omløb — saaledes maa det ikke ombyttes med noget andet, saasom Tratte, Prima, Sola o. desl.; «Vexelbrev» (jfr. N. L. 5. 13. 6) tilfredsstiller dog naturligvis Lovens Fordring. Denne stemmer med, hvad der er fastsat i de til den tyske Gruppe hørende Love og med den ældre nordiske Ret. Derimod er dette vigtige Kjendemærke hverken opstillet i den engelsk-amerikanske Ret eller i de fleste til den franske Gruppe hørende Love[1]).

2) Vexelsummen. Denne maa nødvendigvis være en Pengesum, hvilket nu ogsaa kræves næsten i al Vexelret[2]). Derimod er det uvæsentligt for Gyldigheden, i hvilken Pengesort Summen er angiven, om i indenlandsk eller udenlandsk, i ældre eller nyere (jfr. L. om Pengevæsnet 17 April 1875 § 26, jfr. § 22). Forsaavidt gjelder altsaa her intet andet end ved almindelige Gjeldsbreve. Derimod kræver Loven ved Vexler en større Bestemthed med Hensyn til Summen. Af § 3 flyder saaledes, at en Vexel lydende paa flere til forskjellige Tider forfaldne Summer, er ugyldig, og ifølge § 7 er ethvert Tillæg om Rente at anse som uskrevet, hvad der maa forstaaes derhen, at Vexlen i dette Stykke heller ikke kan tjene som Grundlag for et civilt Søgsmaal[3]). Denne Regel har forøvrigt liden Betydning uden ved egne Vexler; Renten maa, hvor den skal beregnes, her lægges til Kapitalen og Vexlen lyde paa den samlede Sum.

I et ganske praktisk Tilfælde, hvor Vexlen efterlader Tvivl om, hvilken Sum der er anført, er imidlertid Loven traadt hjælpende til med en deklaratorisk Regel. V. L. 6 har nemlig, naar Summen er nævnt flere Gange i Vexlen,

[1]) Jfr. nærmere nord. V. S. 83. [2]) Den nye italienske Lov (Afsnit XIII) behandler dog fremdeles «Ordre paa Varer» som Vexler.

[3]) Jfr. nord. V. S. 84, Evaldsen Obl. S. 295—6.

men med forskjellige Beløb, opretholdt Vexlens Gyldighed ved at lade den gjelde for det mindste. Dette stemmer med den ældre Ret saavelsom med Civilrettens Regler, men ikke med de fleste fremmede Love[1]).

At Summen skal skrives to Gange — en Gang med Zifre og en med Bogstaver — er ikke foreskrevet i V. L. eller dens Kilder (jfr. derimod N. L. 5. 13. 6), om end god Forretningsorden vil tilsige at iagttage denne Forsigtighedsregel. — Vexler kan nu, hvad enten de ere trukne eller egne, inden- eller udenbys, lyde endog paa de mindste Summer.

3) Vexeltagerens (Remittentens) Navn. Sædvanlig sker dette ved Ordene «til N. N. eller Ordre», «til N. N.s Ordre»; Ordreklausulen er dog ikke blot unødig for Vexlens Gyldighed[2]) men ogsaa, som siden skal vises i Læren om Endossementet, ellers overflødig. Vexler maa altsaa ikke, saaledes som i den engelske Ret tilladt, lyde paa Ihændehaveren; heller ikke maa Vexeltagerens Navn være ladet *in blanco*. Den Lethed i Omsætningen og Frihed for det strengere Hjemmelsansvar, som udmærker Ihændehaverpapiret, kan imidlertid efter V. L. paa anden Maade opnaaes. Den tillader nemlig at udstede Tratter til sig selv eller «til egen Ordre» (jfr. V. L. 2). Og da § 12 uden Indskrænkning tillader at endossere Vexler *in blanco*, kan saadant ogsaa ske ved trasserede Vexler til egen Ordre, hvorved der opnaaes, at Ihændehaveren har Ret til at kræve Betaling efter Vexlen[3]). Derimod forbyder § 95 i. f. at lade egne Vexler ud-

[1]) Ifølge DWO. 5. er Bogstavsummen afgjørende, hvor Summen er udtrykt baade med Bogstaver og Zifre, og kun den mindste Sum, hvis Summen er skreven to Gange med Bogstaver eller to Gange med Zifre eller desl. I den engelske Lov er Hovedregelen som i den tydske. I den franske synes den i Vexlens Text anførte Sum at være afgjørende. Den schweizeriske Lov indfører den nye Regel, at Vexelsummen skal skrives i Texten med Bogstaver; findes der forskjellige Beløb, gjelder det mindste. Den italienske Lov har samme Regel som vor. Jfr. ellers nord. V. S. 84 og Motiverne S. 9.

[2]) Anderledes i den franske Vexelret.

[3]) Jfr. Motiver S. 4 og 106, nord. V. S. 86, Evaldsen Obl. S. 283—4.

stedes til egen Ordre, af Frygt for, at man gjennem Blanko-Endossement at saadanne Vexler kunde omgaa Seddelbankens Privilegium.

4) Betalingstiden er det strengt taget ikke nødvendigt at nævne i Vexlen, idet V. L. 3 i. f., overensstemmende bl. a. med den engelske Lov (§ 10) saavelsom med Civilrettens Regel[1]), erklærer Vexler, hvori ingen Betalingstid findes nævnt, betalbare paa Anfordring eller ved Forevisning (Sigt). Men saafremt, hvad der naturligvis er det sædvanlige Tilfælde, Betalingstiden nævnes i Vexlen, kan det kun ske paa en af følgende Maader:

a) paa en bestemt Dag (Dagvexler). Er Dagen utvetydig bestemt, er det unødigt at fastsætte den med Aar, Maaned og Datum; saaledes maa «førstkommende Nytaar», «St. Hansdag», «Michaeli», «Kyndelsmisse» og andre fra den gamle Almanak optagne Benævnelser være tilstrækkelige, da Dagen ialfald for kyndige Folk er utvivlsom. Derimod gjør enhver Betegnelse, der efterlader Tvivl om Dagen, Vexlen ugyldig, saasom «29 Februar» i et Aar, der ikke er Skudaar, «til Paaske», «i Kristiania Marked»[2]).

Ved enkelte ubestemte Udtryk — «Begyndelsen» af en Maaned og «Midten» af en Maaned — kommer Lovens deklaratoriske Regel i § 33, 1 til Hjælp og redder Vexlen fra Ugyldighed.

b) ved Forevisning (ved «Sigt», «Gjensyn», «Anfordring» eller desl., *a vista*; Sigtvexler i snevrere Forstand). Medens Forevisningen kan ske saa snart efter Udstedelsen, som Vexelejeren ønsker (V. L. 17), maa Sigtvexlen, for at ikke Vexelskyldnerne skal være bundne for en aldeles ubestemmelig Fremtid, forevises til Betaling inden den i Vexlen selv fastsatte Tid, eller, om saadan ej er nævnt, inden de i § 32, jfr. § 19, fastsatte Frister.

c) en vis Tid efter Forevisningen (efter Sigt; *a viso)*, hvilket paa Grund af V. L. 19 ved Tratter vil sige det samme som efter Akcept. Denne Tid kan være bestemt

---

[1]) Jfr. herom ovenfor S. 346.

[2]) Jfr. nord. V. S. 86—7, Evaldsen Fort. S. 20 ff., Obl. S. 290.

i Dage, Maaneder og Aar. Sigten selv maa, saafremt Vexlen ikke selv har begrænset Tiden, foregaa inden de i § 19 fastsatte Frister.

d) en vis Tid efter Udstedelsen (*a dato*; Datovexler), f. Ex. «3 Maaneder fra Dato», «efter Dato», «*a dato*» eller blot «Dato», «fra idag», «herefter . .». Med Hensyn til Tidens Beregning saavel her som ved Efter-Sigtvexler kommer V. L. 33, 2 til Hjælp.

Paa andre Maader end disse kan som nævnt Betalingstiden ikke være udtrykt (jfr. V. L. 3: «Vexlen kan kun lyde paa Betaling» osv.). Vexlens Betalingstid kan altsaa ikke gjøres afhængig af en Betingelses Indtræden, selv om denne er sikker, f. Ex. Udstederens Dødsfald[1]).

V. L. 3, *init.* fastsætter ogsaa, at Betalingstiden skal for den hele Vexelsum være en og den samme. Herved udelukkes Vexler, lydende paa Betaling i Afdrag, rimeligvis ogsaa Vexler med alternative Betalingstider. Derimod er neppe noget til Hinder for, at en Vexel med alle Parters Samtykke prolongeres gjennem en Paategning; end mindre for den ved Laanevexler sædvanlige Aftale, at Skyldneren ved Forfaldstid paa Ansøgning skal faa ny Frist[2]).

Den nye Lov har hævet det i vor ældre Ret paa Kontraktsfriheden hvilende Baand, der hindrede Parterne i at give Vexlen længere end en vis kort Løbetid.

5) Tid og Sted for Vexlens Udgivelse. Dette er det nemlig for Vexelejerne nødvendigt at kunne se, f. Ex. ved Beregningen af de i §§ 19 og 32 samt i Reglerne om Præskription satte Frister, af Datovexlers Forfaldstid, ved Afgjørelsen af, hvilket Lands Lov Vexlen er undergiven. At der i Dateringen er bevislig Urigtighed, kan efter Vexlens hele formelle Natur ikke i og for sig hindre Dokumentets Gyl-

---

[1]) Jfr. Obl. alm. D. S. 201 og nedenfor S. 392; jfr. ogsaa nord. V. S. 88 og Motiver S. 6.

[2]) Om de i enkelte fremmede Lande brugelige Usovexler se nord. V. S. 89.

dighed som Vexel[1]). Datering fra et andet Land kan have den Mening, at man derved undergiver Forholdet dettes Vexellovgivning (jfr. nedenfor § 72). — Om hvad der ellers udkræves med Hensyn til Tidens og Stedets Nøjagtighed, henvises til, hvad der er sagt ovenfor om Betalingstiden og nedenfor om Betalingsstedet.

6. Vexeludstederens Underskrift, hvorom i det hele intet andet gjelder end ved andre Dokumenter[2]). Dog maa det paa Grund af V. L. 88 fremhæves, at en falsk Underskrift ikke betager Vexlen dens Gyldighed ligeoverfor nogen af de senere Erklæringer, jfr. § 5. En aabenbart ulæselig Underskrift er jevngod med Mangel af Underskrift[3]).

7) Trassatens (Vexelbetalerens) Navn (Adresse), sædvanligvis paa Foden af Vexlen. Lovens Fordring maa ansees opfyldt ved det blotte Familienavn, selv om der er flere af dette paa Adressestedet; Vexelejeren maa da, naar han ej ved bedre, være berettiget til at forevise og optage Protest hos hvilkensomhelst af dem[4]).

I Sammenhæng med Adressen staar Anmodningen om at betale, i Vexlens Text («behag at betale», «betal»).

Som forhen forklaret er der ved den egne Vexel kun en Person istedetfor de tvende, Trassent og Trassat, nemlig Udstederen. Trassatens Navn bortfalder altsaa, ligesom der istedetfor Anmodningen om at betale her findes en udtrykkelig Skylderklæring («jeg betaler mod denne min Vexel»).

---

[1]) Anderledes, naar andre Omstændigheder kommer til og fremkalder en Forstyrrelse, f. Ex. hvor Trassenten paa den virkelige Udstedelsestid endnu var umyndig. Jfr. Evaldsen Fort. S. 8—11, Obl. S. 286.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 79. Med Hensyn til det forøvrigt lidet praktiske Spørgsmaal om Bomærkes Tilstrækkelighed kan det nu mærkes, at denne efter Fremstillingen i nord. V. S. 90—1 er bleven endmere tvivlsom, efterat en nyere Lov for et Tilfælde har forbudt dets Anvendelse istedetfor Navn; jfr. Lov om Stempelmærker m. v. 11 April 1885 § 5 angaaende Stempelmærkers Kassation. J. Lassen Obl. sp. D. S. 409 anser det for neppe tilstrækkeligt.

[3]) Jfr. Evaldsen Fort. S. 15—16, Obl. S. 288.

[4]) Jfr. nord. V. S. 91. Om Feil i Trassatens Navn samt om det Tilfælde, at der er flere Trassater, se Evaldsen Fort. S. 6—8 og Obl. S. 284—5.

En Tratte kan imidlertid, som ogsaa før forklaret, have Udstederen selv som Trassat og kaldes da en egen-trasseret Vexel. Den behandles ifølge V. L. 2 i enhver Henseende som en egen Vexel. Men for at anerkjende Tilværelsen af en egen-trasseret Vexel maa det ogsaa fremgaa af Vexlen selv, at Trassent og Trassatus er samme Person; hvis den ej lyder paa «mig selv» («os selv»), maa deres Navne altsaa være aldeles ligelydende, eller, om et Tillæg findes, maa dette ialfald ikke frembringe en juridisk forskjellig Person[1]). I modsat Fald kan altsaa f. Ex. Regres ikke anstilles, medmindre Protest har været optagen hos den som Trassat angivne Person.

8) Som en Del af Vexlens nødvendige Indhold nævner V. L. 1 endelig «det Sted, hvor Betalingen skal ske». Betalingsstedet maa dog ikke netop være udtrykkelig nævnt paa Vexlen som saadant, idet det er nok, at der ved Trassatens Navn findes et Sted anført; dette gjelder nemlig ifølge V. L. 4, 2 som Betalingssted. Hvad der udkræves, for at et «Sted» skal siges at være anført ved Trassatens Navn, er ikke mere end i andre Forbindelser nærmere forklaret af Loven, men overladt til den sædvansmæssige Opfattelse. I det hele maa herved forstaaes det samme som Handelsplads (jfr. især §§ 35, 56, 83, 89); ligesom saaledes Opgave af Gade og Hus hverken er nødvendig (jfr. V. L. 89) eller for sig alene tilstrækkelig, er det heller ikke nok, at f. Ex. alene Rigets eller Landsdelens («i Nordland«) Navn er nævnt[2]).

Er der flere Byer af samme Navn (f. Ex. Bergen), uden at nærmere Betegnelse er given paa Vexlen, maa dog Lovens Fordring siges at være opfyldt, og saafremt Vexelejeren ikke ved bedre, maa han kunne optage Protest paa hvilketsomhelst af Stederne; Trassent og Endossenter er selv nærmest til at lide for, at de har givet fra sig en Vexel med et saa tve-

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 92 og Evaldsen Obl. S. 289.

[2]) Paa Landet er det tvivlsomt, hvad der skal fordres; Thinglaget eller Prestegjeldet er det vel naturligst at fordre; maaske dog Sorenskriveriet (Notarialdistriktet) er tilstrækkeligt; jfr. nord. V. S. 93 og 96.

tydigt Indhold. Ved de mest bekjendte Byer maa det være tilstrækkeligt at bruge en sædvanlig Forkortelse (f. Ex. Xania, Khvn., Sthlm.).

Stedsbetegnelse er ligefuldt nødvendig, om det end er vitterligt, hvor det bekjendte Firma bor, paa hvilket Vexlen er trukken. Om Fordringshaveren alligevel søger at faa Betaling hos den af ham kjendte Trassatus, bliver Forholdet alene at bedømme som ved en Anvisning. Dog kan neppe særlig Stedsbetegnelse være nødvendig, hvor Firmaet indeholder Stedets Navn (f. Ex. Bergens Privatbank), medmindre der skulde findes Filialer. Stundom kan ogsaa Stedet fremgaa af Vexlens øvrige Indhold.

Derimod er det ligegyldigt, om det Sted, som er anført ved Trassatens Navn, er hans virkelige Hjemsted eller Forretningssted og endmere, om han under Vexlens Løbetid flytter andetsteds hen. Trassaten skal nemlig efter § 4 antages at bo paa det ved hans Navn anførte Sted; det er at anse for vedtaget som hans Bosted og som Betalingssted i det vexelretslige Forhold. Har Trassaten flere Bosteder, maa følgelig alle Vexelhandlinger foretages paa det i Vexlen opgivne Sted[1]).

Vexlen bevarer altsaa i dette Tilfælde sin Karakter af en sædvanlig Tratte. Den bliver ikke derved alene til en domicilieret Vexel, hvorved forstaaes en Tratte, der lyder paa Betaling «et andet Sted end der, hvor Trassaten bor» ɔ: i vexelretlig Henseende antages at bo (jfr. V. L. 89 om det Tilfælde, at Trassaten ikke er at finde). For at Vexlen skal ansees som domicilieret, maa altsaa foruden det ved Trassatens Navn opførte Adressested ogsaa et andet Sted findes nævnt, som Betalingssted[2]). Sædvanlig domicilieres Vexlen ved under Adressen at sætte det fremmede Sted med et Tillæg, der udpeger det som Betalingssted (f. Ex. «Til N. N. Havre, betalbar Paris» eller «btb. Paris»); særlig Underskrift af Trassenten ved Domicilanmærkningen kræves ikke og er ikke almindelig.

---

[1]) Nord. V. S. 93—4; jfr. Evaldsen Obl. S. 292—3.

[2]) Jfr. nærmere nord. V. S. 94—5, Evaldsen Obl. S. 292.

Efter hvad ovenfor er forklaret, kan ikke hvilkensomhelst Stedsforskjel her være tilstrækkelig for at frembringe en Domicilvexel; det er ikke Trassentens Betegnelse af Stederne som forskjellige, men den almindelige Opfattelse, der her er afgjørende. Om altsaa Betalingsstedet ligger indenfor samme Handelsplads (f. Ex. «Til N. N., Hægdehougen, Christiania, betalbar Christiania Bank og Kreditkasse»), er Vexlen ikke domicilieret. En saadan Paategning, der er ganske praktisk, bliver dog ikke derfor uden Betydning, idet Trassatus gjennem Akcepten forpligter sig til ogsaa at opfylde denne Del af Trattens Anmodning, og Vexelejeren ifølge V. L. 89 maa være bunden i den ved Modtagelsen af saadan Vexel liggende Overenskomst om Forevisningssted[1]).

Domicilierede Vexler forekommer særdeles hyppig, navnlig naar man gjennem Vexel vil inddrage en Fordring paa en mindre By, medens Betalingen, som sædvanligt, ønskes ydet i en større Handelsstad. Disse Vexler er i flere vigtige Henseender andre Regler undergivne end almindelige Tratter. Det følger allerede heraf, at kun Udstederen kan gjøre en Vexel til domicilieret[2]). Imidlertid er intet til Hinder for, at Trassenten ikke selv tilføjer dens Navn, ved hvem Betaling paa det fremmede Sted skal foregaa (Domiciliatus). I dette Tilfælde, som endog er det sædvanlige, kommer atter særegne Regler til Anvendelse ifølge §§ 18, 24 jfr. 43 i. f., 56. Den af Parterne, Trassent eller Akceptant, som tilføjer Domiciliatens Navn, kaldes Domiciliant. Saafremt derimod Trassatus ved Akcepten søger at gjøre en sædvanlig Tratte betalbar paa fremmed Plads, er saadant Tillæg at anse som uskrevet (V. L. 22).

Ogsaa en egen Vexel kan domicilieres (egen domicilieret Vexel), og Regelen i L. § 4 maa da blive at anvende med den fornødne Ændring, naar det gjelder at afgjøre, om Vilkaarene for den domicilierede Vexel er tilstede. Der vil vistnok ikke være Tvivl om, at man bør følge den i D. W. O. 97 udtrykkelig opstillede Sætning, at Udgivelsesstedet gjel-

[1]) Jfr. nord. V. S. 95—6; denne Mening er nu tiltraadt af Evaldsen Ugesk. f. Retsv. 1882 S. 97—8 og Obl. S. 294; jfr. derimod tidligere hans Fortolkning S. 27.

[2]) Jfr. Trygger l. c. S. 4.

der som Betalingssted, saafremt ikke et særskilt saadant er nævnt, og tillige som Udstederens Bosted; domicilieret er derfor den egne Vexel først da, naar den er erklæret betalbar paa et fra Udgivelsens forskjelligt Sted [1]).

Forøvrigt er de fleste af de om domicilierede Tratter givne Forskrifter ikke anvendelige paa egne Domicilvexler (§§ 18, 24, 1, 56). Af de andre er V. L. 24. 2 kun anvendelig, hvor Udstederen ikke har opgivet Domiciliaten, men § 43 ogsaa, hvor dette er Tilfældet [2]). En egen Domicilvexel med opgiven Domiciliat er i Grunden lig en sædvanlig Tratte.

Kun, hvor der spørges om, hvorvidt Betingelserne for den domicilierede Vexel er opfyldte, er det nødvendigt, at der findes forskjellige Steder angivne paa Vexlen; de gamle Fordringer om *distantia loci* er ellers fuldstændig hævede ved den nye Lov [3]).

II. «Er et Dokument ikke affattet overensstemmende med de foran givne Forskrifter, medfører det ikke Vexelret», bestemmer V. L. 5 for det Tilfælde, at det som Vexel udgivne Dokument mangler noget af det Indhold, der i Lovens §§ 1 og 3 jfr. 4 er erklæret nødvendigt. Loven indskrænker sig imidlertid ikke her til at frakjende den oprindelige, af Udstederen afgivne, Erklæring Vexelret, men tilføjer i den nævnte §: «Heller ikke have de paa et saadant Dokument tegnede Erklæringer, saasom Akcept, Endossement eller Borgen, nogen vexelretslig Virkning». Om end disse i sig selv tilfredsstiller Lovens Fordringer, falder de dog tilligemed sit mangelfulde Grundlag.

Ifølge V. L. 85, 1 P. gjelder denne Regel dog kun, naar

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 97, Evaldsen Obl. S. 444—5.

[2]) Exempel paa disse har man i Norge i senere Tid i de saakaldte Postremissevexler, ɔ: egne indenlandske Sigtvexler, der ogsaa er gjorte betalbare ved en opgiven Bank paa fremmed Sted; jfr. nord. V. S. 99, Note 3.

[3]) Den franske Vexellov og de fleste til denne Gruppe hørende Love (dog ikke den belgiske) fastholder fremdeles, at Tratten skal være dragen fra et Sted paa et andet. Om det Tilfælde, at en Vexel lyder paa flere Betalingssteder, se foruden nord. V. S. 98—99 Evaldsen Fort. S. 13—14, Obl. S. 287.

Dokumentet fra først af er udstedt under Lovens Herredømme, altsaa inden de nordiske Riger selv. Er det udstedt andetsteds, er dets Gyldighed som Vexel afhængig af, om de der gjeldende Loves Fordringer er tilfredsstillede. Her gjør imidlertid samme §, 2 P. atter, til Fordel for den indenlandske Lov, en Undtagelse fra den Grundsætning, at de senere paa Dokumentet tegnede Erklæringer, skjønt i sig selv gyldige, falder med Hovederklæringen (jfr. nedenfor § 72).

Det vil altsaa sees, at Vexelloven er strengere ligeoverfor de ydre end ligeoverfor de indre Mangler (V. L. 88, jfr. ovenfor S. 373). Dette forklares imidlertid let derved, at de første strax kan sees af Vexlen selv, ligesaavel af senere Ejere som af første Modtager, medens de sidste, f. Ex. Falsk, i Almindelighed ikke kan sees ved en rent udvortes Undersøgelse. Det er derfor ingenlunde uretfærdigt, at sammen med den aabenbart mangelfulde Grundvexel, der er uskikket til Omsætningspapir, maa ogsaa de senere i sig selv lovlige Vexelerklæringer falde [1]).

Den, som har solgt en mangelfuld Vexel, der bliver frakjendt Vexelret, svarer sin Medkontrahent for deraf følgende Skade i Kraft af den underliggende Kontrakt om Vexlens Udfærdigelse eller Overdragelse; dette er dog kun et civilretsligt Ansvar.

De Mangler, som efter det foregaaende hindrer Dokumentets Anerkjendelse som Vexel, berøver det kun vexelretslig (jfr. V. L. 5), ikke enhver Virkning. Hvilken civilretslig Betydning det vil faa, afhænger af Omstændighederne. Har det været tænkt som en egen Vexel, vil det i Regelen kun synke ned til et almindeligt Gjeldsbrev og senere Endossement ialfald medføre sædvanlig Hjemmelspligt. Har Dokumentet været tænkt som en Tratte, vil det i Almindelighed blive at behandle som en Anvisning, og dets Retsvirkning er da afhængig af, hvad der antages at gjelde om en saadan [2]).

Ovenfor er kun behandlet Virkningen af, at Vexlen ligefrem savner en Del af det ifølge V. L. 5 nødvendige Ind-

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 100—1. [2]) Jfr. nord. V. S. 101, Evaldsen Obl. 281, J. Lassen S. 410—11.

hold. Det Tilfælde, at dette vistnok i sig selv er tilstede, men mangelagtigt, er ikke afgjort i Loven, men maa bedømmes efter lignende Grundsætninger. Aabenbare Mangler — opstaaede ved Utydelighed, Udstrygning, Rettelser o. desl. — der fremkalder alvorlig Tvivl om det sande Indhold af Vexlens nødvendige Led, maa ligesaa fuldt gjøre Vexlen ugyldig som den fuldstændige Udeladelse af disse. Heraf er allerede ovenfor gjort Anvendelse ved ulæselig Underskrift. En Forfalskning af et væsentligt Led, f. Ex. af Vexelsummen, der ikke kan opdages ved almindeligt Eftersyn, bedømmes rettest efter samme Grundsætning som Falsk ved selve Underskriften (V. L. 88); den bør altsaa ikke gjøre hele Vexlen ugyldig [1]).

§ 48.

Vexlens uvæsentlige Indhold og Form [2]).

Uvæsentligt er for det første alt, hvad der vedkommer Vexlens Ydre, saasom Papirets Form, Skriftens Art o. desl.; sædvanligt er det at benytte lithograferede Blanketter.

Vexlen indeholder desuden i Almindelighed forskjellige Led, der ikke er nødvendige Bestanddele af Vexlens Indhold. De vigtigste er følgende:

1) Ordreklausulen, tilføjet Remittentens Navn; om denne vil der senere blive Tale (jfr. S, 368—9).

2) Dobbelt Anførsel af Vexelsummen; jfr. ovenfor S. 380.

3) Valuta-Erklæringen («Valuta modtaget», «V. i Regning», «V. hos mig selv» o. desl.). Denne var i ældre Vexellove paabuden, saaledes i N. L. 5. 13. 6 [3]). I Almindelighed er

---

[1]) Jfr. forøvrigt herom nærmere nord. Vexelret S. 102—5.

[2]) Jfr. hermed nord. V. S. 105—8.

[3]) Dens Oprindelse skyldes egentlig Trangen til at afskjære Fremsættelsen af *exceptio non numeratæ pecuniæ* og overhovedet til at løsrive Vexlen fra dens *causa* i de Lande, hvor den romerske Civilret herskede. Allerede før Lovbogen erklærede flere tyske Love Klausulen i denne Henseende for unødig, og naar den alligevel paabødes i Chr. V.s Lov, var det saameget mere utidigt, som den nævnte romerske Lære vistnok altid har været os ukjendt; jfr.

den ikke foreskreven i nyere Love, i Erkjendelse af, at det Vexlen underliggende Forhold er ligegyldigt for denne[1]). Naar Valutaklausulen alligevel overalt fremdeles optages i de fleste Vexler, da har dette ingensomhelst Betydning for selve Vexelretten; men den kan afgive et Bevismiddel for det udenfor Vexlen liggende Forhold mellem Udsteder og Vexelmodtager. Som saadant har den dog mindre at sige, ligesom overhovedet alle andre saa forslidte Formler, navnlig naar de, som her gjerne er Tilfældet, er lithograferede paa Forhaand i en Blanket.

4) Anmodning om «at stille til Regning». Dette Udtryk er rettet til Trassatus og er i Almindelighed aldeles overflødigt, da Trassatus naturligvis af sig selv opfører Beløbet i Mellemregning. En selvstændig Betydning faar denne Klausul kun ved de saakaldte Kommissionstratter eller Vexler for fremmed Regning, jfr. Konkursl. § 44 i. f. Det hænder nemlig, at Trassenten trækker en Vexel ikke i Anledning af sit eget Mellemværende med Trassatus, men for en Tredjemand, der ikke selv ønsker at indtræde i Vexelforhold, men lader en anden benytte sin Fordring paa Trassatus som Grundlag for en Vexel. I saadant Tilfælde tilsættes gjerne Forbogstaver for foreløbig at advare Trassatus om Sammenhængen, naar han faar en Vexel fra en ham fremmed Trassent; udenfor Trassatens og Trassentens Mellemværende har dette ingen Betydning. Da Forholdet er rent civilretsligt, er det ikke nævnt i V. L. ligesaalidt som i dens Kilder. Men af denne Taushed følger naturligvis ikke noget Forbud mod saadanne Vexlers Udstedelse.

5) Advisklausulen. Sædvanlig meddeler Trassenten uopholdelig efter Vexlens Udstedelse Trassatus, at han har trukket Vexel paa ham, samt — om dette maatte være fornødent — hvad der har foranlediget ham dertil, saasom at en

---

Aubert de norske Retskilder S. 160—1 i Noten. Ialfald efter Fdn. 1798 maatte Valutaklausulen ogsaa i den danske og norske Ret være et uvæsentligt Led.

[1]) I den franske Gruppes Love (undtagen den belgiske) er den fremdeles nødvendig og danner der et af de vigtigere Kjendemærker for Vexlen.

Ladning Varer er afsendt for Trassatens Regning, eller at han paa anden Maade vil skaffe Dækning for Beløbet, at Vexlen er trukken for en opgiven Tredjemands Regning o. desl. Hertil sigter Ordene «efter» eller «uden Advis» i Vexlen. De er i sig selv unødvendige; men staar de der, har de sin Betydning, naar der spørges om Trassatens Forpligtelse til at honorere Vexlen (jfr. nedenfor S. 417).

Vexlen indeholder stundom ogsaa andre Klausuler. Nogle saadanne har Loven udtrykkelig erklæret som uskrevne eller ialfald frakjendt vexelretslig Virkning (V. L. 7 og 17); andre har den nærmere fortolket (jfr. V. L. 9, 35, 42). Om disse og enkelte andre Klausuler, saasom Nødsadresser, vil nærmere blive talt i senere Afsnit. — Tillæg, der ikke forandrer noget i Vexelforpligtelsens Væsen, kan i Almindelighed ikke ansees som uskrevne uden Lovens udtrykkelige Forskrift; saaledes maa en Pantsættelse i egen Vexel være gyldig.

Vexler er i Norge ligesaalidt som andre Gjeldsbreve stempelpligtige.

§ 49.

Om Vexeludstederens Forpligtelser.

Den egne Vexels Udsteder hefter ifølge V. L. 95, «som om han var Akceptant»; om hans Forpligtelse maa derfor henvises til den nedenfor (§ 57) givne Fremstilling af Akceptens Retsvirkninger. Derimod maa der allerede her handles særlig om Trassentens Forpligtelser ved den trukne Vexel.

Herom indeholder Lovens lille Kap. 2 følgende: «Trassenten svarer efter Vexelret for Vexlens Godkjendelse (Akcept) og Betaling».

Trassenten svarer altsaa først og fremst for Vexlens Betaling, men selvfølgelig kun overensstemmende med Trattens eget Indhold. Og heraf flyder, at Trassenten principaliter kun svarer for, at Vexelmodtageren skal faa Betaling hos Trassatus paa det i Tratten fastsatte Sted og Tidspunkt. Dette Ansvar er da i §en nærmere betegnet saaledes, at Trassenten svarer «efter Vexelret», hvorved der er henvist til Vexelretten i det hele, forsaavidt den vedkommer Trassenten.

Navnlig tænkes da her paa de lovbestemte Virkninger af, at hans ovennævnte Forpligtelse misligholdes, hvilke, i Korthed udtrykte, bestaar deri, at Trassenten maa svare, efter den af Loven nærmere fastsatte Maalestok, fuld Erstatning for det Tab, Vexelejeren lider ved ikke at faa Betaling overensstemmende med Trattens Indhold (Vexelsummen efter Kurs, Renter, Omkostninger; V. L. 50 ff.). For denne Erstatningssum, ikke derimod alene for selve Vexelsummen, er da Tratten at anse som et af Trassenten udstedt Gjeldsbrev. Dette følger af den Fortolkning af Trattens Udsteden, som gives i V. L. 8, sammenholdt med den nærmere Fastsættelse af Ansvaret i V. L. 50 ff. Det er ogsaa klart, at Vexlen for Trassenten er et Gjeldsbrev i den Forstand, hvori Fdn. 9 Febr. 1798 opfatter dette. Forsaavidt angaar selve Vexelsummen, gaar den jo ind under den almindelige Definition, idet Trassenten er ligefrem forpligtet til at betale den, omend hos en Tredjemand, og forsaavidt angaar den ovennævnte Erstatningssum, er vistnok Forpligtelsen her betinget af, at Vexelejeren efter lovlig Omgang ikke har opnaaet Fyldestgjørelse hos Trassatus; men Betingelsens Indtræden kan her sees af Vexlen selv og den dermed sammenhængende Protest (V. L. 82 i. f.), og Tratten kan derfor ingenlunde sammenstilles med den Slags betingede Gjeldsdokumenter, der ikke kommer ind under Fdn. 9 Febr. 1798[1]).

Trassentens ovenforklarede Forpligtelse er da som ved almindelige Gjeldsbreve nøje knyttet til Vexlen selv, idet den paa den ene Side kun kan gjøres gjeldende af den, som har Vexlen med lovlig Adkomst i Hænde (jfr. V. L. 23, 38, 48, 54), og omvendt til Fordel for godtroende Vexelejer i stor Udstrækning er uafhængig af de udenfor Papiret liggende Indsigelser; jfr. nedenfor S. 406 ff.[2]).

At Trassenten svarer efter Vexelret, har imidlertid en anden Side. Heri ligger nemlig ogsaa en Begrænsning af

---

[1]) Jfr. hermed Obl. alm. D. S. 201, nord. V. S. 110; jfr. ogsaa **Evaldsen** Obl. S. 296—7.

[2]) At disse Principer i Grunden ogsaa kan udledes af V. L. 8 (Trassenten «svarer efter Vexelret»), se **Evaldsen** Obl. S. 287.

Ansvaret, idet dette selvfølgelig er afhængigt af, at Vexelejeren overholder Vexelrettens Forskrifter. Navnlig er her at mærke, at Trassenten ikke har noget vexelretsligt Erstatningsansvar ligeoverfor Vexelejeren, hvis denne ikke nøje har iagttaget Vexlens Forfaldstid og ved den sikret sig det lovbefalede Bevis (Protest) for Trassatens Negtelse e. desl. (V. L. 41). At Trassentens Ansvar, sammenlignet med andre Gjeldsbreve, er saa strengt knyttet til Forfaldstid, har da, ligesom den korte Præskriptionsfrist (V. L. 78, 79), sin Grund i Vexelforpligtelsens Strenghed; den stærke personlige Heftelse skal ej hvile længere paa Trassenten end nødvendigt for at opnaa den ved Vexlen tilsagte Ret og skal bortfalde, om Vexelejeren ikke gjør Fremgang for at faa Betaling.

Trassentens Ansvar indskrænker sig dog ikke til at hefte for selve Betalingen. Det er meget ofte i Vexelejerens Interesse at sikre sig denne ved at faa Trassatens Godkjendelse (Akcept) af Vexlen og derigjennem gjøre Betalingens Hovedmand selv vexelforpligtet. Trassenten indestaar derfor ogsaa for, at Akcept naarsomhelst inden Forfaldstid kan opnaaes, og denne Forpligtelse ansees for saa uadskillelig fra Vexelforholdet, at, selv om Trassenten har fraskrevet sig eller begrænset saadant Ansvar, har det ingen vexelretslig Virkning (V. L. 17). Misligholdelse af denne Trassentens Forpligtelse ansees ogsaa saa væsentlig, at den berettiger Vexelejeren til efter lovlig Omgang strax at søge Betaling uden at afvente den kontraktmæssige Forfaldstid (V. L. 29, jfr. 30). Foruden disse vigtigste Forpligtelser er der ogsaa enkelte andre mindre vigtige, der paahviler Trassenten, saasom at udstede Duplikat eller Kopi; herom vil der blive særlig talt nedenfor i §§ 66 og 67.

Endelig maa det stærkt fremhæves som flydende af Trassentens Ansvar efter Vexelret, at alle hans Forpligtelser kan gjøres gjeldende med Vexelprocessens fulde Strenghed.

Tratten indeholder ikke Overdragelse af nogen Ret, der ligger udenfor Vexlen, saasom den Fordring, i Anledning at hvilken Vexlen er trukken. Negter Trassatus Akcept eller Betaling, kan Vexelejeren ikke uden videre indtale denne Fordring, som fremdeles tilhører Trassenten; heller ikke kan

han gjøre gjeldende noget Krav paa de Varer, som maatte være sendte til Dækning[1]).

Trassentens ovenforklarede Ansvar opstaar ligesaalidt som Skyldnerens Forpligtelse efter almindelige Gjeldsbreve allerede ved Udstedelsen (Forfattelsen) af Vexlen. Saalænge han ikke har givet denne fra sig til Remittenten, har han ikke endelig paataget sig nogen Vexelforpligtelse, og først ved at komme i Besiddelse af Papiret er Remittenten bleven Vexelejer og Vexelkreditor (jfr. V. L. 29 og 39). Har denne ifølge tidligere Overenskomst Ret til at kræve Vexlens Udfærdigelse til sig, kan han visselig sagsøge Trassenten til Udlevering; men dette Søgsmaal ligger udenfor Vexelretten ligesaavelsom Fordringen paa selve Udstedelsen. Er denne foregaaet, uden at Remittenten har Ret til at kræve det, giver en tilfældig Kundskab derom Remittenten ingensomhelst Ret; Trassenten kan efter de almindelige Regler for ensidige Viljeserklæringer ansvarsløst tilintetgjøre Vexlen. Kommer Remittenten i dette Tilfælde uden Trassentens Medvirkning i Besiddelse af Vexlen, f. Ex. fordi den er tabt og ham leveret, kan han utvivlsomt heller ikke personlig gjøre nogen Ret gjeldende efter den, idet han jo maa forstaa, at der her intet retstiftende Moment er tilstede. Derimod er det et tvivlsomt og meget omtvistet Spørgsmaal (jfr. ovenfor S. 374), om godtroende Tredjemand, til hvem den atter maatte blive overdragen, kan gjøre Vexelret gjeldende. Ganske vist er han ved V. L. 76 beskyttet mod Trassentens Vindikation, og han vil under den givne Forudsætning vistnok kunne opfylde de af V. L. 39 opstillede Vilkaar for at kunne kræve Betaling af Trassatus. Men den førstnævnte § er kun afgjørende for Ejendomsforholdet til Papiret, og den sidste vil ikke hjælpe til Betaling, naar Trassenten i Tide forbyder Trassatus at give denne. Det rette er vistnok ved Vexler som ved Ordrepapirer i det hele (ligesom ved vore almindelige Gjeldsbreve) at antage, at godtroende Tredjemand kun er beskyttet efter Fdn. 9 Febr. 1798

---

[1] HRD. 30 Novbr. 1861 i Rt. 1862 S. 65, hvor efter Omstændighederne Fuldmagt til at indtale Beløbet for Trassentens Regning ansaaes for at være given, men ikke gjennem Vexlen alene.

og lignende Regler, under den Forudsætning, at Brevets Udsteder har afgivet en endelig bindende og gyldig Viljeserklæring til første Modtager, og altsaa ikke i Almindelighed kan gjøre noget Krav gjeldende, naar Papiret forinden er Udstederen frakommet mod hans Vilje[1]). Derimod turde mere tale for at antage Trassenten forpligtet ligeoverfor godtroende Tredjemand, naar denne er bleven Ejer af en Tratte til egen Ordre, forsynet med Trassentens Blankoendossement og frakommen ham f. Ex. ved Tyveri. Thi vistnok kan ikke heller her Forpligtelsen grundes ligefrem paa Læren om Viljeserklæringer; men den Opfattelse turde maaske være den rette, at Trassenten ved at have liggende en saadan Tratte, der langt lettere kan blive misbrugt end en paa Navn lydende, har vist en Uagtsomhed, som bør gjøre ham nærmere til at bære Forbrydelsens Følger end godtroende Tredjemand[2]).

Hvad her er antaget om det Tidspunkt, fra hvilket Forpligtelsen er endelig stiftet, maa ogsaa gjælde Udstederen af egen Vexel. Det er nemlig kun Indholdet af Akceptantens Heftelsespligt, som ifølge V. L. 95 ogsaa skal overføres paa ham, medens Vilkaarene for, at denne Heftelsespligt opstaar, maa afgjøres efter de almindelige Regler for Vexelforpligtelser og ikke efter Undtagelsen i V. L. 21, 3[3]).

§ 50.

Vexlens Overdragelse. Endossementet[4]).

I. Vexelmodtageren og de senere Ejere af Vexlen kan,

---

[1]) Forf. har her noget fraveget den Mening, han uden nærmere Indgaaelse har fulgt i nord. V. S. 111, og hvortil Evaldsen Fort. S. 38 og Obl. S. 289 og 298 samt J. Lassen S. 414 og 417 har sluttet sig, medens den er modsagt af Pappenheim i hans førnævnte Anmeldelse og Trygger l. c. S. 19.

[2]) Jfr. hermed nord. V. S. 138; derimod Trygger l. c. S. 20.

[3]) Jfr. nord. V. S.111—12, Evaldsen Obl. S. 445.

[4]) V. L.s Regler herom stemmer i alt væsentligt med, hvad der allerede forhen ansaaes som gjeldende Ret; jfr. Hallager Obl. I § 91.

ligesom ved ethvert andet Gjeldsbrev, overdrage sin Ret efter Vexlen gjennem sædvanlig Cession [1]).

Cedenten bliver da ikke selv Vexelskyldner — kan saaledes heller ikke søges med Vexelproces — men har sædvanligt Ansvar overensstemmende med de civile Regler for Cession Cessionaren er derimod efter vor Ret ganske ligestillet med den almindelige Vexelejer eller Endossataren i Forhold til de ældre Vexelskyldnere, idet han ligeoverfor disse ikke blot har Vexelret, men ogsaa paa samme Maade nyder godt af Fdn. 9 Febr. 1798; dog er det tvivlsomt, hvorvidt hans Legitimation for Retten til at kræve Betaling i det væsentlige bliver at afgjøre efter samme Regler som de i V. L. 39 opstillede [2]).

Den ovennævnte Svaghed i Cedentens Ansvar er Grunden til, at ogsaa hos os sædvanlig Cession — udenfor den, der foregaar efter Blanko-Endossement ved mundtlig Overenskomst, jfr. nedenfor S. 403 — meget sjelden finder Sted ved Vexlen, idet det ansees kreditsvækkende for denne, at Ejeren tegner sit Navn derpaa uden at turde indgaa Vexelforpligtelse.

II. Den ved Vexler almindelige Form for deres Overdragelse er derfor Endossementet, der medfører, at Overdrageren bliver Vexelskyldner ganske paa samme Maade som Trassenten (V. L. 14 jfr. 9). I de fleste andre Lande er det ogsaa, som tidligere antydet, alene Endossementet, der gjør Vexelejeren uafhængig af udenforliggende Indsigelser, idet Principet i Fdn. 1798 i Almindelighed der kun anvendes ved de saakaldte endossable (negotiable) Gjeldsbreve, hvortil gjerne alene merkantile Papirer hører. Det er ved dette Fortrin ligesaameget som ved Overdragerens strenge Ansvar,

---

[1]) Jfr. dog Bergh i U. f. L. VI. 309, hvorimod maa henvises til den udførlige Fremstilling i nord. V. S. 120 ff.; jfr. ogsaa Evaldsen Obl. S. 305—6, jfr. 299; jfr. om Vexlens Cession nærmere nord. V. S. 146—8.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 228. Hos Evaldsen Obl. S. 299—300 er det ogsaa forklaret, at den Cessionar, der har faaet Transport paa særskilt Dokument, ikke kan endossere Vexlen videre med vexelretslig Virkning, medmindre det sidste Endossement er *in blanco*.

at det nævnte Retsinstitut i den internationale Samfærdsel har naaet en saa overordentlig Betydning. Gjennem Endossementet er den oprindelige Tratte bleven saameget lettere at afsætte og altsaa saa meget værdifuldere, og herved er det atter blevet muligt at udnytte det samme Kreditforhold mange Gange under Vexlens Løbetid, idet man istedetfor at udfærdige en ny Vexel i Almindelighed med samme Virkning kan endossere en ældre. Herved opnaaes da ogsaa, at Vexlens Kredit styrkes ved en Flerhed af Vexelskyldnere.

Dette saa vigtige Institut tilhører en forholdsvis ny Tid og har havt en meget langsom Udvikling[1]). I flere Aarhundreder var Vexlen i de vigtigste Lande endog undergiven den romerske Rets snevre Regler om civil Cession, hvoraf ogsaa fulgte, at blot den første Indehaver kunde gjøre Vexelret gjældende. Trangen til et let omsætteligt Handelspapir, som var løsrevet fra de udenforliggende Omstændigheder, havde vistnok allerede meget tidlig frembragt ikke blot Breve, lydende paa Ihændehaveren eller med Kreditors Navn *in blanco*, men ogsaa de saakaldte Ordrepapirer («til N. N. eller Ordre»), der sikrede Brevets lovlige Besidder Fordringens Udbetaling uafhængig af de almindelige Cessionsregler[2]) Det varede imidlertid længe, førend man anvendte dette paa Vexlen — maaske som en Følge af Vexelrettens Strenghed. Man hjalp sig i lang Tid med de fra de gamle Vexelordninger (jfr. endnu Frdn. 16 April 1681 Kap. 6 § 1) bekjendte fire Personer, idet Præsentanten blev optagen i selve Vexlens Text som berettiget til Vexelsummen, medens Remittentens Navn indtoges i Valutaklausulen («Valuta modtaget af N. N.»); herved opnaaedes da ialfald, at Præsentanten kunde indtale Summen med fuld Vexelret. Endelig begyndte man at overføre Ordreklausulen paa Vexlen, saaledes at denne kom til at lyde paa at betales til Remittenten «eller hans Ordre» ɔ: til den, han maatte opgive som berettiget til Vexel-

---

[1]) Jfr. herved nord. V. S. 114 ff.

[2]) Det er sandsynligt, at Sporene deraf kan føres tilbage til den græske Oldtid; jfr. ovenfor S. 355. Jfr. ellers Brunner i Endemanns Hb. des Handelsrechts II. 186 ff.

summen gjennem senere Paategning, hvilken gjorde Remittenten ansvarlig efter Vexelret og snart sædvanlig blev skreven paa Papirets Ryg (*in dorso)*, hvorfor den fik Navnet *indorsamentum, endossement*[1]). Haand i Haand hermed synes Grundsætningen om Fordringens Sammenknytten med Papiret og Vexlens Uafhængighed af udenforliggende Indsigelser at have uddannet sig.

Endossementet blev imidlertid først efterhaanden og modstræbende anerkjendt af den europæiske Lovgivning, der var altfor bunden af den romerske Ret. Den nævner det ikke førend i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede og tillod foreløbig kun en Gangs Endossement, idet man dog udstrakte Vexelpersonernes Kreds ved, foruden de gamle fire Navne i Tratten selv, at optage et femte og sjette i Endossementet, nemlig den egentlige Endossatars i dets Valutaklausul og dens Navn, til hvem han ønskede Vexlen betalt, i Endossementet selv; paa dette Trin staar endnu de ældste nordiske Vexellove. Først i Slutningen af det 17de og i det 18de Aarhundredes tidligere Del blev Endossementet givet frit; hos os skete dette egentlig kun ved Sædvanen, idet ingen Lov før L. 20 Aug. 1842 nævner mere end et Endossement[2]); jfr. Fdn. 26 Novbr. 1731 («Endossenten»).

§ 51.

Fortsættelse. *Retten til at endossere Vexlen. Endossementets Form.*

I. Ligesom ved Ordrepapirer i Almindelighed ansaaes Ordreklausulen længe som et nødvendigt Vilkaar for, at Vexlen kunde endosseres uden Indskrænkning; dette er endnu nødvendigt efter det franske System[3]) og, forsaavidt Vexlen

---

[1]) Navnet Giro (Girant, Girator), der ogsaa endnu almindelig bruges f. Ex. i Tydskland, betyder egentlig Kreds, Kredsløb (Cirkulation) og kom især i Brug, da det blev sædvanligt at endossere Vexlen flere Gange.

[2]) Dette hænger sammen med, at Endossement var stempelfrit, Transport derimod ikke.

[3]) Saaledes endnu i den reviderede spanske Handelslov af 1885.

ikke lyder paa Ihændehaveren, den engelsk-amerikanske Vexelret. Derimod er efter det tyske System ligesom efter den ældre dansk-norske Ret Ordreklausulen unødig, saaat Vexlen altsaa her er et Ordrepapir (negotiabel, endossabel ɔ: omsættelig med den af Endossementet flydende Retsvirkning) uden denne.

Efter vor Vexellov er da enhver formelt gyldig Vexel (se derimod ellers V. L. § 5[1]) jfr. 88) endossabel og kan endosseres saa mange Gange, som dens Løbetid tillader, selv om Ordene «eller Ordre» o. desl. ikke findes enten i Vexlens Text eller i noget Endossement (jfr. V. L. 9, 10 jfr. 15). Saafremt Vexlens Udsteder vil udelukke dens Endossabilitet, maa han derfor i selve Vexlens Text udtrykkelig og utvetydig, saasom ved Ordene «ikke til Ordre», forbyde Overdragelsen (V. L. 9, 2). Hvis da Vexlen trods denne saakaldte Rektaklausul alligevel overdrages, har dette, selv om det sker i Endossementets sædvanlige Former, ingen vexelretslig Virkning. Ingen Endossatar kan derfor gjøre Vexelret gjeldende efter Vexlen, der ved en saadan Klausul er fuldstændig berøvet sin Endossabilitet eller bleven en saakaldt Rektavexel. Ved saadanne Vexler er det vistnok efter Ordreklausulens hele Historie ogsaa rettest at anse Anvendelsen af Fdn. 9 Febr. 1798 som fraskreven, saaledes at der er samme Adgang til at fremsætte Indsigelser ligeoverfor senere Vexelejere som ellers ligeoverfor Kreditors Fuldmægtig[2]).

Ogsaa den enkelte Endossent kan ifølge V. L. 15 paa samme Maade forbyde videre Endossement, men kun med Virkning for sig selv, idet Vexelejeren overfor alle andre Vexelskyldnere, saaledes ogsaa de senere Endossenter, ligefuldt har sin Vexelret ubeskaaren; jfr. Modsætningen mellem Udtrykkene i V. L. 9 og 15. Endossentens vexelretslige Forhold til hans egen Endossatar er ganske uberørt af denne Klausul; V. L. 14.

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 117—18.

[2]) Jfr. Hallager Obl. I. 327, nord. V. S. 117 og Evaldsen Føet. S. 46—7, Obl. S. 301.

II. Ifølge V. L, 10. 2 kan Vexlen endosseres ogsaa til Trassenten, til Trassaten[1]) eller Akceptanten eller til en tidligere Endossent og af disse igjen til andre, og et saadant Endossement til en tidligere Vexelskyldner, f. Ex. Akceptanten, forekommer ganske hyppig ved Indfrielse før Forfaldsdag (f. Ex. i Tilfælde af Likvidation), idet Betaleren her gjerne vil gjøre Vexelsummen frugtbringende for den resterende Løbetid. Ved den saaledes stedfundne Konfusion er altsaa ingenlunde al Ret efter Vexlen ophørt, uanseet at den i dette Tilfælde vel altid vil kunne sees af Papiret selv[2]).

Saalænge Konfusionen varer, kan naturligvis Vexelret ikke af Vexelskyldneren selv gjøres gjeldende i Kraft af Endossementet, men vel paa andet Grundlag, f. Ex. af Trassenten ligeoverfor Akceptanten ifølge V. L. 23. De øvrige Vexelskyldneres, saasom ældre Endossenters, Forpligtelse bortfalder derimod ikke endelig ved Konfusionen, men kommer senere Endossatar til Gode, medmindre deres Navne ogsaa er udstrøgne (jfr. V. L. 49, 2). Særlig ved Endossement til Akceptanten maa det mærkes, at han, hvis han ikke atter har givet Vexlen fra sig før Forfaldsdag, ganske vist er uberettiget til derefter at endossere den videre; men sker dette, og Vexlen ikke er præjudiceret, vil alligevel den Endossatar, der er uvidende om Forholdet — f. Ex. fordi Akceptanten i Kraft af et Blankoendossement har overdraget Vexlen uden Paategning — kunne gjøre Vexelret gjeldende mod Trassent og Endossenter, idet disses Forpligtelse altsaa heller ikke i dette Tilfælde er endeligen ophørt[3]).

III. Et Endossement kan enten være a) fuldstændigt ɔ: et saadant, hvor Endossenten foruden at tegne sit eget Navn indsætter Endossatarens, eller b) Blanko-Endossement, ɔ: et saadant, hvor han uden at nævne Endossataren blot giver sin egen Navntegning (Signatur); V. L. 12.

---

[1]) Om at denne, hvis han ej akcepterer, maa optage Protest hos sig selv, se Evaldsen Fort. S. 48—9 og Obl. S. 302.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 285; jfr. ogsaa Hallager Obl. I. 336.

[3]) Jfr. ogsaa nord. V. S. 118—19; Trygger l. c. S. 4—5; Evaldsen Fort. S. 49—50.

Om begge Slags Endossement gjelder det, at Loven har bundet dem med Hensyn til deres Plads. Dette er, som siden nærmere skal vises, især Tilfældet ved Endossement *in blanco*, men ogsaa i nogen Grad ved det fuldstændige. Medens Transport af et almindeligt Gjeldsbrev kan skrives paa særskilt Dokument, maa nemlig ethvert Endossement ifølge V. L. 11 skrives paa Vexlen selv — paa hvilket Exemplar, er i Tilfælde af Duplikater ligegyldigt — eller paa en Kopi (jfr. V. L. 67, 71). Dog kan det ogsaa tegnes paa et i dette Øjemed til Vexlen eller Kopien heftet Stykke Papir (Alonge), der bruges, hvor Vexlen selv allerede er fuldskreven, og som for Forsigtigheds Skyld gjerne indrettes saaledes, at Begyndelsen af det første Endossement, der tegnes paa Alongen, sættes paa selve Vexlen eller Kopien. Hvis Endossementet ikke findes paa noget af disse Steder, har det, uanseet sit Indhold, kun sædvanlig Cessions Virkning[1]).

a) Hvad nu særlig det fuldstændige Endossement angaar, har Loven forøvrigt ingen Form foreskrevet, og navnlig ikke, saaledes som de ældre Vexellove og endnu den franske Ret, krævet Ordre- og Valutaklausul samt Datum. Sædvanligt er det imidlertid, at dette Indhold medtages — dog med Undtagelse af Datum, skjønt Stedets Betegnelse er nødvendigt Vilkaar for Endossentens Notifikationsret; jfr. V. L. 45 — ligesom at ogsaa det fuldstændige Endossement skrives paa Vexlens Bagside. Ofte indeholder det dog kun den bekjendte Formular: «for mig at betale til Hr. N. N.» eller endog blot «for mig til N. N.», hvad der rettest forstaaes som en forkortet Tratte[2]). Hvor denne eller en beslægtet Form (f. Ex. det endnu kortere: «Til N. N.») bruges, vil man ikke være i Tvivl om, at man har et Endossement for sig, og det uden Hensyn til Paategningens Plads paa Vexlen. Ved mere tvivlsomme Udtryk vil derimod denne afgive et Fortolkningsmiddel, idet man, naar Overdragelsen findes paa Bagsiden, heller vil formode Tilstedeværelsen af et Endossement; omvendt synes vel sædvanlige Transportudtryk («jeg transporterer herved nær-

[1]) Jfr. hermed nord. V. S. 119—20.
[2]) Jfr. nord. V. S. 121—2 i Noten.

værende Vexel til N. N.» o. desl.), ialfald naar de findes paa Forsiden, at burde gjøre Overdragelsen til Cession[1]).

b) Ved Blanko-Endossement forstaar Loven (V. L. 12), at Endossenten alene giver sin blotte Navntegning (Signatur) paa Vexlen, uden at enten Endossatarens Navn eller noget af Endossementets øvrige sædvanlige Indhold tilføjes. I Almindelighed levnes der mellem Navntegningen og det foregaaende Endossement Plads til en Linje, om det skulde ønskes forandret til fuldstændigt Endossement ved Udfyldning, jfr. V. L. 13. En saadan Navntegning maa, for at have denne Virkning, efter Lovens udtrykkelige Bud nødvendigvis staa paa Vexlens Bagside; paa Forsiden vil det betyde en Akcept (V. L. 21) eller Aval.

Ligestillet i Retsvirkning med det egentlige Blanko-Endossement er et saadant, der lyder paa Ihændehaveren eller har ladet Plads aabent til Endossatarens Navn[2]); disse uegentlige Blanko-Endossementer maa imidlertid anerkjendes, selv om de skulde findes paa Vexlens Forside, da der her ingen Tvivl kan være om Meningen.

Blanko-Endossementet kan finde Sted ved enhver Vexel, ogsaa ved Tratter til egen Ordre; jfr. ovenfor S. 380[3]).

§ 52.

Fortsættelse. *Endossementets Retsvirkninger.*

1. Endossementet overfører Ejendomsretten over Vexlen og den paa denne grundede Fordring til Endossataren. Hvorvidt

---

[1]) Jfr. dog Trygger S. 5—6, Evaldsen Fort. S. 60, Obl. 305—6 og J. Lassen S. 419.

[2]) Derimod kan det ikke regnes som Blanko-Endossement, naar Endossatarens Navn i et fuldstændigt Endossement er udstrøget, jfr. Evaldsen Fort. S. 52—4.

[3]) Blanko-Endossement er nok endnu forbudt i enkelte sydamerikanske Stater overensstemmende med den tidligere spanske Handelslov, der imidlertid nu ved Revisionen i 1885 er forandret i denne Henseende; efter den franske Vexellov skulde det egentlig kun ansees som en Fuldmagt; men dette gjelder ikke, hvor det er udfyldt før Protesten; jfr. nord. V. S. 124.

dette har nogen Retsvirkning ligeoverfor Tredjemand førend fra det Øjeblik, Papiret desuden er overleveret til Endossataren, maa afgjøres efter de civile Regler for Transport af Gjeldsbreve [1]). Hvad der end herom antages, er det imidlertid sikkert, at, saalænge Overleverelse ikke er foregaaet, kan det allerede tegnede Endossement — endog det fuldstændige — i Modsætning til, hvad der gjelder om Akcept (V. L. 21 i. f.), udstryges, saaledes at det ingen vexelretslig Virkning faar. Noget andet er det, at der alligevel kan være stiftet en obligatorisk Forpligtelse for Vexelejeren ligeoverfor den, hvis Navn var indsat som Endossatar, f. Ex. fordi han havde forbundet sig til Overdragelsen eller fordi han havde underrettet ham om Paategningen; men dette begrunder kun et civilretsligt Krav, enten paa et nyt Endossement eller, om dette ikke længere er muligt, paa Erstatning.[2]) Om det Tilfælde, at en endosseret Vexel er Endossenten frakommen mod hans Vilje, maa gjelde det samme som ovenfor S. 394 om Tratten forklaret.

Den nævnte Overførelse af Ejendomsret og Fordring foregaar ogsaa ved Blanko-Endossementet. Endossataren efter et saadant kan atter selv overføre Ejendomsret enten ved nyt Endossement (V. L. 10 jfr. 12) eller ved den blotte Overleverelse uden nogen Paategning. I Forholdet mellem Besidderen og Overdrageren gjelder her som ved enhver Tradition, at Overleverelsens Hensigt maa have været at stifte Ejendomsret; men ligeoverfor Trassaten giver Besiddelsen i hvert Fald Ret til at kræve Betaling, naar det sidste Endossement paa Vexlen er *in blanco* [3]). Har Besidderen forsynet Vexlen med et nyt fuldstændigt Endossement, ophører den igjen at være omsættelig gjennem den blotte Overleve-

---

[1]) Jfr. Obl. alm. D. S. 204, Obl. sp. D. S. 126 og nord. V. S. 125, hvor saadan Overleverelse er anseet nødvendig, dog med Forbehold af *constitutum possessorium*; jfr. derimod Hagerup Panteret S. 169—70; jfr. ogsaa Evaldsen Obl. S. 300—1.

[2]) Jfr. nord. V. S. 125 og Evaldsen Obl. S. 300, hvor det ogsaa er paavist, at ialfald V. L. 76 beskytter godtroende Tredjemand mod Vindikation.

[3]) Jfr. nord. V. S. 125—6

relse, indtil den atter af en fuldt legitimeret Ejer maatte faa et nyt Blanko-Endossement. — V. L. 13 giver enhver Vexelejer Ret til i Blanko-Endossementet at indsætte en Endossatars Navn; men dette er altsaa ikke nødvendigt for at kunne endossere Vexlen videre eller gjøre Vexelret gjeldende ligesaalidt som for Legitimationens Skyld efter V. L. 39. Derimod vil det ofte ske for at sikre sig mod de farlige Følger af, at Vexlen kommer paa urette Haand. Til anden Udfyldning end Indsættelse af Endossatarens Navn (og de sædvanlige dertil hørende Endossementsudtryk) er Vexelejeren ikke berettiget. — Den her omhandlede Egenskab ved Blanko-Endossementet gjør det muligt for Endossataren at skille sig ganske ud af Vexelpersonernes Kreds, naar han atter vil afhænde Vexlen, da han ikke behøver selv at tegne sit Navn derpaa [1]).

Til de af Vexlen flydende Rettigheder, der ifølge V. L. 10 gaar over ved Endossementet, hører ogsaa Retten til at nyde godt af de Skridt, som er foretagne for at sikre Vexelretten; Endossataren kan saaledes fordre Udlevering af Protesten eller af Pant, som maatte være stillet for Vexelgjelden; jfr. ogsaa V. L. 27 [2]).

Derimod indeholder Endossementet ligesaalidt som Tratten Overdragelse af nogen Ret, der ligger ganske udenfor Vexlen, f. Ex. af den Fordring, Endossenten ellers maatte have paa Trassaten.

II. Endossementets Retsvirkning bestaar dernæst i et særeget strengt Cessionsansvar. Dette er af V. L. 14 betegnet ganske paa samme Maade som Trassentens Ansvar i V. L. 8, saaledes at enhver Endossent svarer alle efterfølgende Ejere efter Vexelret for Akcept og Betaling. Idet der herom henvises til det ovenfor S. 393 om Trassentens Ansvar forklarede, maa her fremhæves, at Endossenten altsaa af sine Eftermænd maa taale Regres for den hele Vexelsum med Bifordringer (V. L. 50 ff.), saasnart det ved Iagttagelse af Vexelomgangen er godtgjort, at Kreditor ikke til lovlig Tid har faaet Vexlen

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 123—4; Evaldsen Obl. S. 303—4.
[2]) Jfr. nord. V. S. 126.

honoreret (akcepteret eller betalt) af Trassatus eller – ved egne Vexler — indfriet af Udstederen; se V. L. 14, jfr. 95, 25, 29, 30, 49, 87.

Af de nævnte §§ følger det ikke blot, at Endossenten i Forpligtelse staar paa lige Linje med Trassenten — og, efterat Betaling forgjæves er forsøgt hos disse, med Udsteder af egen Vexel og Akceptant — men ogsaa, at alle Endossenter indbyrdes er forpligtede en for alle og alle for en. Hvilkensomhelst kan af Vexelejeren strax søges til Betaling uden Hensyn til Rækkefølgen, og om en tidligere Endossent forgjæves er angreben, maa en senere alligevel finde sig i Søgsmaal bagefter, uden at kunne paaberaabe sig, at Fordringen ligeoverfor ham nu maa ansees for frafalden (springende Regres, *jus variandi*, jfr. V. L. 49). Samme udstrakte Ret tilkommer ogsaa enhver Endossent, der har indfriet Vexlen, ligeoverfor hans Formænd, Trassenten og Akceptanten indbefattede. Dette følger af, at han, naar han har indfriet Vexlen hos en Eftermand, staar ganske i samme Stilling som, førend han overdrog Vexlen; han er selv atter Vexelejer og nyder godt af Bestemmelsen i V. L. 49. Som Følge heraf kan han ogsaa kræve Vexlen udleveret saadan, som den var ved hans Overdragelse; at han selv skulde have sin mulige Regresret ubeskaaren, var et stiltiende Vilkaar for hans Endossement. Derfor har ogsaa V. L. 49 løst ham fra al Vexelansvarlighed, saafremt nogen af hans Formænds (deriblandt ogsaa Trassentens) Navn med Vexelejerens Samtykke er udstrøget paa Vexlen; noget civilretsligt Ansvar vil ej heller her kunne gjøres gjeldende mod ham[1]).

For det sædvanlige Ansvar kan Endossenten ifølge V. L. 14 unddrage sig ved dertil sigtende Tillæg i selve Endossementet, saasom »uden Ansvar», «uden Obligo». Hermed er det dog kun sagt, at saadant Tillæg frir for Vexelansvarlighed[2]).

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 126—7; Obl. alm. D. S. 187—90.

[2]) At Trassenten, der har udstedt Vexel til egen Ordre, tilføjer saadan Klausul i sit Endossement, har naturligvis ligesaalidt nogen Betydning som, at han underskriver som Trassent «uden Forbindtlighed»; den kan ikke ophæve hans sædvanlige Forpligtelse som Trassent. Jfr. Evaldsen Fort. S. 40 ff., Obl. S. 307—9.

Hvorvidt Endossenten desuden skal være fri for civilretsligt Ansvar, er dermed ikke afgjort og kan være tvivlsomt nok. Det rigtigste turde dog være at betragte ham som den, der kun ikke har villet sætte sit Navn med sædvanlig Virkning paa Vexlen, altsaa som simpel Cedent. Dette samme Ansvar paahviler ogsaa den, der i Kraft af et tidligere Blankoendossement har overdraget Vexlen ved den blotte Tradition; det er nemlig intet andet end det almindelige Ansvar, der følger med enhver Overdragelse af en Fordring[1]).

III. Hvad dernæst vedkommer Endossatarens Forhold til Udstederen og andre af Endossentens Formænd, da er Fdn. 9 Febr. 1798 ligefrem anvendelig paa Vexlen som paa andre Gjeldsbreve[2]). Forsaavidt angaar Skyldnerens Ret til at stille Papirets Udleve ing i kvitteret Stand som Vilkaar for Betaling, da er denne Del af Forordningens Indhold endog til Overflod gjentaget i Vexelloven (jfr. §§ 29, 38, 48, 54, 63). Dens Hovedregel, om Tabet af de udenforliggende Indsigelser ligeoverfor godtroende Tredjemand, er derimod intetsteds i Loven udtrykt i sin Helhed — hvad der ogsaa var unødvendigt — men er dog paa flere Steder forudsat; jfr. foruden de ovennævnte §§ V. L. 14, 64, 66, 68, 71 og især 10. Naar denne sidste § lader alle «af Vexlen» flydende Rettigheder — og ikke blot Endossentens — gaa over paa Endossataren, har den nemlig klarlig givet Udtryk for den nævnte Hovedsætning[3]).

I det hele bliver altsaa de Regler at anvende paa tidligere Vexelskyldneres Forhold til Endossataren, der er udviklede ved Behandlingen af den nævnte Forordning i Obligationsrettens almindelige Del[4]). Dog maa det fremhæves, at man i Tvivlstilfælde kan gaa noget videre i at anse Ind-

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 128—9 og 146—7.

[2]) At Vexlen er Gjeldsbrev for Endossenten, følger af samme Grund, som er forklaret ovenfor S. 392 for Trassenten.

[3]) Jfr. ellers nord. V. S. 131—3, Evaldsen Obl. S. 297—8.

[4]) Jfr. Obl. a. D. § 31; se den nærmere Anvendelse deraf paa Vexlen i nord. V. S. 134 ff.

sigelser afskaarne ved Vexler end ved andre Gjeldsbreve[1]. Hertil berettiger Vexlens langt større Benyttelse som Omsætningspapir, dens mere formale Charakter (jfr. V. L. 88) og den særegne Regel i V. L. 76, der her beskytter godtroende Besidder mod Vindikation i langt større Udstrækning, end Tilfældet er ved andre Gjeldsbreve.

Ogsaa ved Vexlen kan derimod selvfølgelig den tidligere Vexelskyldner ligeoverfor enhver med fuld Retsvirkning paaberaabe sig saadanne Indsigelser, der fremgaar af Dokumentet selv — saasom, at Vexlen mangler en af de væsentlige Egenskaber, at den ikke var endossabel (V. L. 9), at Endossementet kun lyder paa Inkasso eller fraskriver Hjemmelsansvar, at Vexlen selv er paategnet «til Fornyelse»[2]), at den kun har betegnet sig selv som Duplikat, at Forpligtelsen er bortfaldt ved Endossementets Overstrygning o. desl.

Enkelte af de nys nævnte Indsigelser er tillige særlig grundede i Vexelloven selv (jfr. saaledes især V. L. 5). Dette gjelder ogsaa om den Indsigelse, at den til Vexelfordringens Vedligeholdelse fornødne Omgang ikke er iagttagen, eller at andre i Vexelloven foreskrevne Betingelser for at kunne udøve Vexelretten ikke er tilstede (jfr. V. P. L. § 3). Ogsaa her vil Manglen ofte fremgaa af Vexlen selv. Da Protesten skal tegnes paa Vexlen (V. L. 82 i. f.), vil det saaledes af denne selv i Almindelighed kunne skjønnes, om den er forevist og protesteret i rette Tid eller ikke. Og i hvert Fald følger det klart af de §§, der sætter Vexelrettens Tab som Følge af Forsømmelsen, eller af Reglerne om Præskription, at Vexelskyldneren kan fremsætte Indsigelse herom mod enhver, saaledes mod den, der efter Vexlens Præjudicering eller Præskription har faaet Vexlen overdragen, eller mod den Endossatar, der har været uforsigtig nok til under Regres at

[1]) En Anvendelse heraf kan gjøres paa *exceptio falsi*, der ikke bør kunne fremsættes mod godtroende Vexelejer, hvor Falskneriet har været lettet ved Skyldnerens Uforsigtighed, f. Ex. ved Udfyldning af Blanketter; jfr. herom og om vor ældre Praxis Obl. a. D. S. 194 Note 2, nord. V. S. 136, 138.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 198—9.

indfri en saadan Vexel (jfr. f. Ex. V. L. 17, 18, 41, 93). Det er ogsaa klart, at Fdn. 1798 ikke passer paa saadanne Indsigelser.

Hvad her er forklaret om Udstederens og andre tidligere Vexelskyldneres (Endossenters) Forhold til Endossataren, gjelder ogsaa om enhver Vexelskyldners Adgang til mod den, der for Tiden er Vexlens Ejer, at fremsætte Indsigelser, hentede fra Mellemværendet med en Tredjemand, saasom Akceptantens Indsigelse ligeoverfor Trassenten og andre Vexelskyldnere vedkommende Forholdet til den Endossatar, han har meddelt sin Akcept, eller Trassentens Indvending til den regressøgende Remittent, at han allerede har betalt sidste Endossatar.

§ 53.

Fortsættelse. *Efter-Endossement. Det ufuldkomne Endossement. Aval.*

I. Vexler endosseres stundom, efterat de er protesterede eller endog allerede har tabt sin Vexelret. Om Virkningen af dette saakaldte Efter-Endossement tier vor Vexellov (jfr. derimod DWO. 16), og der er derfor intet til Hinder for, at den dansk-norske Literaturs ældre Lære om dette, ogsaa andetsteds meget omtvistede, Forhold kommer vor nuværende Vexelret til Gode [1]).

I væsentlig Overensstemmelse hermed bør det saaledes fremdeles antages, at et Endossement, tegnet efter Vexlens Forfaldstid, men medens Vexelretten endnu er bevaret, medfører den sædvanlige Ret mod tidligere Vexelskyldnere, men forpligter Endossenten selv til at betale naarsomhelst, som efter en egen Sigtvexel, da det jo allerede er givet gjennem den optagne Protest, at ny Forevisning for Trassaten vil være unyttig. Er Vexlen protesteret *de non acceptatione*, er

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. 1ste Udg. I. 337, Gram II. 2. 360, Hindenburg Vexelret S. 28—9.

det dog rimeligt, at Endossenten trods V. L. 29 først kan søges efter Protest *de non solutione* [1])

Er Vexlen allerede helt præjudiceret ved Forsømmelse af den lovlige Omgang, saaledes at alle tidligere Skyldneres Vexelforpligtelse er bortfaldt, har det forhen været lært, at den aldeles ikke længere kan endosseres med nogen vexelretslig Virkning [2]). Skjønt det er meget tvivlsomt, om det efter V. L. (jfr. især dens § 5) er muligt at gjøre en anden Mening gjeldende, kunde det dog maaske forsvares, overensstemmende med DWO. 16, at opfatte et saadant Endossement som en Sigt-Tratte (jfr. V. L. 3. i. f.), der bliver at indfri, saasnart Protest *de non solutione* er optagen hos Trassaten.

Er Vexlen forøvrigt præjudiceret, men der er i Behold Vexelret mod Akceptanten (V. L. 44), overfører Efter-Endossementet denne Vexelret, og selv opfattes det vistnok rettest ogsaa her som en Sigttratte, saaledes at Endossenten først er forpligtet til at betale efter Protest *de non solutione* (jfr. V. L. 32 og 19) hos Akceptanten [3]).

Det indsees af dette, at Efter-Endossementets Datering i hvert Fald er af megen Vigtighed.

II. Om det u f u l d k o m n e (uegentlige, Prokura-) Endossement handler V. L. 16. For at et saadant skal antages at foreligge, er det ikke som i den franske Ret tilstrækkeligt, at visse i et Endossement sædvanlige Udtryk mangler (f. Ex. Valutaerklæringen, Datum); men V. L. kræver ligesom sine Kilder, at Endossementet udtrykkelig kun skal være givet til Fuldmagt, til Indkassering eller deslige, og Formodningen er altsaa altid for et fuldkomment Endossement.

Prokura-Endossataren har ifølge V. L. 16 kun Fuldmagt til at foretage de til Vexelomgangen og Vexelrettens Bevarelse fornødne Handlinger, samt til at anlægge Vexelsag og

---

[1]) Jfr. herom nærmere nord. V. S. 141 ff. Saaledes ogsaa E v a l d s e n Fort. S. 61—67, Obl. S. 309—11; se derimod T r y g g e r s udførlige Fremstilling l. c. S. 6—13.

[2]) Jfr. ogsaa E v a l d s e n Obl. S. 311.

[3]) Dette stemmer med den tyske Praxis og den schweiziske Lov. Se derimod E v a l d s e n Obl. S. 311—12.

oppebære det skyldige Beløb. At han ikke *ipso jure* — selv om Ordreklausulen er tilføjet — har Ret til at sælge Vexlen, er ifølge §ens Affattelse utvivlsomt. Saafremt han alligevel endosserer, vil det opfattes som et nyt Prokura-Endossement, hvilket Loven har tilladt, naar ej udtrykkeligt Forbud derimod findes i Vexlen. Forholdet mellem Endossent og Endossatar bestemmes forøvrigt i dette Tilfælde af de civilretslige Regler for Fuldmagt. Deraf flyder saaledes bl. a., at Mandataren ikke blot er, som Vexelloven udtrykker det, berettiget til i Tilfælde at optage Protest, men ogsaa forpligtet dertil.

Det er klart, at Prokura-Endossataren som simpel Fuldmægtig maa taale alle de samme Indsigelser fra ældre Vexelskyldnere som Endossenten. Legitimationsspørgsmaal afgjøres efter V. L. 39 som ved almindeligt Endossement[1]).

Et sædvanligt Endossement kan imidlertid ogsaa i Virkeligheden skjule en Fuldmagt Dette bedømmes efter de almindelige Regler for Kommissionsforholdet[2]).

Et Endossement er ogsaa meget ofte kun Form for Forløfte, idet Personer, som aldrig har ejet Vexlen, tegner sig som Endossenter alene for at lette dens Omsætning, og det ikke blot ved Laanevexler, men ogsaa ved Forretningsvexler, idet det ligefremme Forløfte her ansees svækkende for Vexlens Kredit[3]).

III. Der er forøvrigt ogsaa et ligefremt Forløfte, som har vexelretslig Virkning, den saakaldte Aval, jfr. V. L. 5 og 87. Loven har ikke selv forklaret, i hvilken Form denne skal være tegnet, men har gjennem Navnet kun henholdt sig til et historisk Begreb. Ifølge dette fremkommer Aval ved Medundertegning af en anden Vexelerklæring (Akcept, Udstedelse, Endossement) og har sit Navn af, at den plejer at sættes — hvad der dog ingenlunde er nødvendigt — under denne (*a valle* ɔ: paa et lavere Sted); den kan bestaa i den blotte Navntegning — naar kun denne ikke paa Grund af Omstændig

---

1) Jfr. nord. V. S. 145—6, Evaldsen Obl. S. 312—13.

2) Jfr. nord. V. S. 144—5. Jfr. ogsaa Heckscher i T. f. R. 1888 S. 323.

3) Forøvrigt maa herom henvises til Læren om Forløfte; jfr. ogsaa Obl. a. D. S. 90—1, nord. V. S. 129, Evaldsen Obl. S. 306.

hederne maa ansees som noget andet, navnlig Akcept eller Endossement — men vil vistnok antages at være tilstede ved enhver Erklæring paa Vexlen om Forløfte, naar ikke Udtrykkene bestemt taler for en almindelig civil Kaution. Avalisten hefter efter Vexelret principalt solidarisk med den Vexelskyldner, for hvem han har indgaaet, uden at han har noget særskilt Krav paa Vexelomgangens Iagttagelse, og uden at hans Forpligtelse, saaledes som den civile Forlovers, bortfalder, naar Hovedmandens Navntegning viser sig at være falsk (jfr. V. L. 88), idet ogsaa her kun Vexlens formelle Gyldighed er Vilkaaret; flere Avalister hefter en for alle og alle for en, uden at dette behøver udtrykkelig at forbeholdes (V. L. 87)[1]).

§ 54.

Vexlens Forevisning til Akcept.

I. Saalænge Akcept ikke er meddelt, er Trassatus ikke forbunden efter Vexlen, om han end muligens har en civil Forpligtelse ligeoverfor Trassenten til at indfri den. Vexelansvaret hviler endnu alene paa dem, der principalt kun har lovet at skaffe Betaling gjennem en Tredjemand (Trassent, Endossenter). Vexelejeren er derfor, udenfor Sigtvexlen, stærkt interesseret i at opnaa Akcepten, navnlig, naar der er nogen Frygt for de tidligere Vexelskyldneres Vederheftighed.

At Trassatus søges gjort til vexelforpligtet, er imidlertid ogsaa i selve disse tidligere Vexelskyldneres Interesse, naar Vexlen ikke er ganske kortsigtig; saavel Trassent som Endossent betrygges ved Akcepten mere mod, at den Betaling, de har garanteret, vil udeblive ved Forfaldstid, og at der derefter reises Regres mod dem.

De ældre Vexellove lagde saa stor Vægt paa det sidste Hensyn, at de, bortseet fra *a vista* Vexler, som oftest paalagde Vexelejeren det som en Pligt mod hans Formænd at

---

[1]) Se ellers om dette Forhold, der er meget sjeldent hos os, nord. V. S. 129—30, Evaldsen Obl. S. 432, Goldschmidt System § 192.

gjøre, hvad der stod i hans Magt. for at hindre Regres og altsaa at søge Akcept hos Trassaten. Forevisning til Akcept var derfor i Almindelighed et nødvendigt Led i Vexelomgangen; paa dette Standpunkt stod ogsaa den tidligere norske Ret, omend Spørgsmaalet ved Datovexler var blevet noget tvivlsomt.

De nyere Vexellove, fra *code de commerce* af, har imidlertid for største Delen ophørt at betragte Vexelejeren saaledes som et Slags Repræsentant for Formændene og har alene lagt Vægt paa den første af de to ovennævnte Betragtninger. De opfatter Forevisning til Akcept udelukkende som en Ret for Vexelejeren, medmindre Vexlens særlige Natur gjør den nødvendig. Vor Vexellov har i det hele sluttet sig til det samme nyere System, dog med lidt større Udstrækning af Forevisningspligten.

II. Forevisning til Akcept er da efter V. L. 17 en Ret for Vexelejeren, der udledes af Trassentens og Endossenternes Forpligtelse til at indestaa ikke blot for Betaling, men ogsaa for Akcept (V. L. 8 og 10). Og denne Ret er saa væsentlig, at en modsat Aftale — selv om den kun vil forpligte Vexelejeren til at vente nogen Tid med Forevisning f. Ex. «efter udleveret Advis» — ansees som stridende mod Vexelforholdets Natur og betragtes som uskreven for dette, om den end maaske senere kan begrunde et civilt Erstatningssøgsmaal (jfr. V. L. 17, sidste P.[1]). Fra denne Regel om Ret til Forevisning er der ikke heller gjort nogen Undtagelse ved *a vista* Vexler.

Medens der ved Betalingskrav udfordres en vis Legitimation for Retten dertil, indeholder ifølge V. L. 17, ligesom vistnok ifølge al Vexelret, den blotte Besiddelse tilstrækkelig Fuldmagt til at kræve Akcept paa Vexelejerens Vegne og foretage de i Tilfælde af Negtelse fornødne Skridt.

III. I tvende Tilfælde opstiller V. L. paa Grund af visse Vexlers særegne Natur en Forpligtelse for Vexelejeren

---

[1]) Jfr. Motiver S. 14—15, nord. V. S. 149—50, Evaldsen Fort. S. 77, Obl. S. 314—15.

til at forevise til Akcept, idet Forsømmelse heraf endog har Vexelrettens Tab til Følge:

1) Ved de domicilierede Vexler[1], ved hvilke Trassenten ikke paa Vexlen selv har opgivet Domiciliatens Navn (V. L. 18). Hensigten hermed er nærmest at faa Domiciliaten opgiven gjennem Akcepten (V. L. 24, 1ste P.). Men om end dette ikke lykkes, er dog lovlig Akcept at betragte som given, idet Akceptanten da ansees, som om han har lovet selv at sørge for Betalingen paa det fremmede Sted (V. L. 24, 2det P.)[2].

Om den Frist, inden hvilken Forevisning af domicilierede Vexler skal finde Sted, har V. L. 18 kun sagt, at det maa ske før Forfaldsdag. Andre Forskrifter i Loven gjør det imidlertid nødvendigt ikke at udsætte den til den yderste Time. For det første skal, i Tilfælde af Negtelse, ifølge samme § ogsaa Protesten optages før Forfaldsdag; dernæst maa det tages med i Beregningen, at Trassatus kan bruge den i § 21 tilstaaede Betænkningsfrist af 24 Timer, og endelig maa det især erindres, at den akcepterede Domicilvexel skal kunne blive forevist til Betaling paa Domicilstedet senest 48 Timer efter Forfaldsdag (V. L. 43, jfr. 41). Det vil altsaa sees, at det efter Omstændighederne kan blive nødvendigt at forevise Domicilvexler til Akcept ikke saa ganske kort Tid før Forfaldsdag[1].

2) Ved Efter-Sigt-Vexler. V. L. 19. For at faa fastslaaet en saadan Vexels Forfaldstid er det nemlig i hvert Fald nødvendigt at erhverve Trassatens daterede Forevisnings-Paategning *(visa)* paa Vexlen, og om det end i Grunden maaske var tilstrækkeligt at nøje sig hermed, har V. L., ligesom alle andre Vexellove end den belgiske, paabudt Forevisning i den Hensigt at opnaa dateret Akcept.

Hvad Tiden for denne Forevisning angaar, har Loven først og fremst overladt Trassenten at bestemme Fristen

---

[1]) De øvrige til det tyske System hørende Love har, ligesaalidt som den franske Vexelret, denne Pligt *ipso jure*; derimod kan den paalægges i Tratten (DWO. 24).

[2]) Jfr. nord. V. S. 152, Evaldsen Obl. S. 317—18.

i Vexlens Text; men hvor saadan Bestemmelse mangler, har den selv fastsat den, forat ikke Regresskyldnerne her skulde være bundne i det uendelige ved Vexelejerens Forhaling [1]. Den af Trassenten i Vexlen bestemte Forevisningstid gjelder til Fordel for alle senere Vexelskyldnere; men det staar enhver Endossent frit at foreskrive en særlig Forevisningstid med bindende Virkning i Forhold til ham, hvorimod den neppe kan paaberaabes af de senere Endossenter, som bør ansees for at have henholdt sig til Trattens Text. Fristen — hvad enten den er fastsat af Loven eller i Vexlen — begrænses forøvrigt ved den i § 21 Trassatus givne Betænkningstid; for det Tilfælde, at Trassatus vil benytte denne og derefter negter Akcept, maa Vexelejeren for at sikre sig Optagelse af Protest inden Forevisningsfristens Udløb — de i § 41 omhandlede 48 Timer tilkommer ham ikke her — forevise Vexlen for Trassatus senest 1—2 Døgn inden denne og, saafremt der er Nødsadresser (V. L. 56), endnu tidligere. Omvendt medfører V. L. 91 en liden Forlængelse af Fristen, naar dennes sidste Dag er Helligdag.

Den her omhandlede Forpligtelse paahviler den til enhver Tid sidste Vexelejer i Forhold til hans Formænd; i Almindelighed vil den være opfyldt, før Vexlen kommer til den, som ved Fristens Udløb er sidste Ejer. Saafremt der er flere Exemplarer af Vexlen, vil den i V. L. 69 omhandlede Paategning sætte Vexelejeren i Stand til at indhente Kundskab om, hvorvidt Forevisningspligten er efterkommen. Ved Tratter til egen Ordre vil allerede Trassenten selv ofte have sørget for at indhente Akcepten.

Forevisningen kan ikke med Retsvirkning finde Sted uden for Trassaten eller nogen, der er bemyndiget til at akceptere paa hans Vegne [2]. Forevisningen foregaar paa det i

[1] Den islandske Vexellov § 19 har kun 6 Maaneder ved Vexler trukne fra og paa Island, ved alle andre 1 Aar; dette er foruden den tilsvarende Forskjel ved § 32 og ved Præskriptionsfristen den eneste Forskjel i Indhold mellem denne Lov og N. V. L. Jfr. om Fristerne, naar Vexlen er trukken mellem andre Lande, Evaldsen Obl. S. 320 og nedenfor § 72.

[2] Jfr. nærmere nord. V. S. 153—4.

Vexlen ved Trassatens Navn opgivne Sted, uanseet om det er hans virkelige Opholdssted (jfr. ovenfor S. 385). Saafremt ikke Vexlen selv indeholder nærmere Betegnelse af Forevisningsstedet, eller anden Aftale om dette er truffen, har V. L. 89 fastsat det fornødne. Kan Trassatus ikke findes paa Stedet, bliver Protest *de non acceptatione* at optage paa den i V. L. 89 forklarede Maade.

IV. Forsømmelse af, hvad der er foreskrevet om Forevisningspligten, har Vexelrettens fuldstændige Tab saavel ligeoverfor Endossenter som Trassent til Følge; ved andre Midler kan derimod dens Opfyldelse ikke fremtvinges. Den samme Følge har det, hvis Protest *de non acceptatione* i disse Tilfælde forsømmes (jfr. dog V. L. 42). Paa samme Maade er efter V. L. 19 Protest nødvendig, om Akcept ved Efter-Sigtvexler vel er given, men uden Datum [1]). I dette Tilfælde indeholder, naar Protest forsømmes, § 19 i. f. en særegen Regel om Forfaldstidens Beregning i Forhold til Akceptanten [2]), mod hvem nemlig ifølge V. L. 44 Vexelretten ikke herved er tabt.

Hvis Forevisning er skeet uden Nødvendighed, er Protest kun en Betingelse for Regres paa Grund af manglende Akcept, og saafremt denne ej reises, er Vexelretten ligefuldt uden Protest i Behold til Forfaldstid. Er Protest i saadant Tilfælde optagen, uden at Regres paa Grund af manglende Akcept anstilles, hefter Vexelskyldnerne dog for Protestomkostningerne (jfr. V. L. 17).

Overalt, hvor Protest *de non acceptatione* er optagen — hvad enten med eller uden Nødvendighed — skal Notifikation gives overensstemmende med Forskrifterne i V. L. 45—47; kun ved Protest paa Grund af Akceptens manglende Datering er der Fritagelse herfor (V. L. 20).

Det gjelder forøvrigt om Forevisning til Akcept som om Forevisning til Betaling, at den kan foregaa først under Protestforretningen gjennem Notarius, paa Præsentantens Vegne,

---

[1]) Se herom **Evaldsen** Obl. S. 321.

[2]) Andet Bevis for, naar Forevisning har fundet Sted, har her ingen Betydning; jfr. **Evaldsen** Fort. S. 88—90 og især Obl. S. 321—2.

uagtet ingen tidligere privat Forevisning har fundet Sted, og at den private Forevisning, hvis Trassaten tilsidst negter Akcept, aldeles ingen vexelretslig Betydning har (jfr. dog V. L. 42). Saafremt Trassatus — hvad der dog vistnok yderst sjelden forekommer — benegter tidligere Forevisning og for Notarius forlanger de 24 Timers Betænkningstid (V. L. 21), maa derfor denne tilstaaes, idet Protesten, om den alligevel strax optages, i dette Tilfælde bliver uvirksom [1]).

Forøvrigt maa der henvises til Fremstillingen af Reglerne om Protest (nedenfor § 61).

V. Ved egne (og egen-trasserede) Vexler gjelder ikke de ovenfor udviklede Regler om Forevisning til Akcept. Denne Forevisning er, skjønt den navnlig ved egen-trasserede Vexler ikke er ukjendt, i Almindelighed hensigtsløs og uden Retsvirkning, da Udstederen selv fra først af hefter *ipso jure* som Akceptant (V. L. 95). Kun i et Tilfælde har en saadan Forevisning en rimelig Grund, nemlig ved egne Efter-Sigtvexler for at faa Forfaldstiden bestemt. V. L. 19 er ogsaa anvendelig paa saadanne; men da § 95 udtrykkelig siger, at særlig Akcept af egne Vexler ikke udkræves, maa den i Anvendelsen paa dem undergaa den Afændring, at Forevisningen kun behøver at ske til Sigt; en dateret *Visa* er altsaa her tilstrækkelig [2]). Har ved en domicilieret Egen-Vexel Udstederen ikke fra først af opgivet Domiciliatens Navn, er, da han allerede strax behandles som Akceptant, V. L. 24, 2det P., og ikke § 18, anvendelig paa Tilfældet.

---

[1]) Hvor der er Forevisningspligt, maa Præsentanten derfor, naar Forevisningen først foregaar gjennem Notarius, eller han frygter for, at Trassatus vil benegte en foregaaet privat Forevisning, for Sikkerheds Skyld sørge for, at Protestforretningen begynder saa tidlig, at der endnu bliver 24 Timer tilbage af Forevisningsfristen. Det kan nemlig neppe antages, at Protesten er kommen tidsnok efter V. L. 18 og 19, naar den paa Grund af Forlangende om Betænkningstid først afholdes paa Forfaldsdag osv., hvorimod Vexelretten vistnok er reddet, naar blot Protestforretningen er begyndt paa Forevisningsfristens sidste Dag; jfr. nord. V. S. 155, Evaldsen Fort. S. 82 ff. og 87, Obl. S. 318.

[2]) Jfr. Motiver S. 107, nord. V. S. 156, Evaldsen Fort. S. 381 og Obl. S. 445.

§ 55.

Trassatens Ret og Pligt til at akceptere. Trassatens Betænkningsfrist.

I. Trassatens Ret og Pligt til at indtræde i Vexelforholdet gjennem Akcept ligger udenfor Vexellovens Ramme. Den nye Lov har derfor ingen Forandring gjort i de forhen gjeldende Regler [1]).

Hvorvidt Trassaten har Ret til at akceptere, er af Vigtighed for hans Forhold til Trassenten; thi kun isaafald kan han for sin derefter følgende Opfyldelse af Akcepten søge Dækning hos denne. At nu Trassaten i Almindelighed har saadan Ret, er en utvivlsom Følge af det i Tratten liggende Mandat (jfr. V. L. 8). Dette er imidlertid selvfølgelig begrænset ved Trattens eget Indhold. Efter Forfaldstid (jfr. V. L. 19 og 32) maa Akcept derfor ikke meddeles. Ligeledes følger heraf, at, hvis Tratten, som meget ofte er Tilfældet, udtrykkelig kun lyder paa Betaling «efter Advis» [2]), handler Trassatus paa eget Eventyr, om han akcepterer før Advisbrevets Fremkomst, og dette siden viser sig at indeholde Indskrænkninger i Trattens Indhold eller Vilkaar ligeoverfor Trassaten. Hvad enten saadan Advisklausul findes i Tratten eller ikke, er desuden Trassatens Mandat begrænset ved Advisbrev, som indløber før hans Akcept. Selv om Trassenten ganske maatte tilbagekalde det i Tratten liggende Mandat (Kontremande), maa Trassaten, saafremt han endnu ikke har meddelt Akcept, undlade at akceptere; en anden Sag er det, at Kontremanderingen maaske fra Trassentens Side er et Retsbrud mod Vexelejeren og kan paadrage ham civilretslig Erstatningspligt udenfor det sædvanlige Regresansvar. En efter Akcepten indløben Kontremande har ingen Betydning. Derimod hindrer det ikke Kontreman-

---

1) Jfr. Hallager Obl. I § 94, Hindenburg Vexelret S. 15 ff., 19 ff.
2) Jfr. nord. V. S. 157, Evaldsen Fort. S. 38—9, Hallager Obl. I. 348—9, Hindenburg S. 20 (dansk Fdn. 1825 §§ 22 og 38), Evaldsen om Fuldmagt S. 107.

deringens Virkning, at Trassatus har givet Vexelejeren Løfte om Akcept.

II. Vanskeligere er Spørgsmaalet om, under hvilke Betingelser Trassatus er forpligtet til at akceptere.

Den Omstændighed, at Vexler oftest udstedes for at inddrage en Fordring, kan naturligvis selv ikke mellem Handelsmænd medføre, at Trassatus er forpligtet til at akceptere Vexler for Trassenten indtil det Beløb, han skylder denne, aldenstund der er et langt Sprang fra at være Skyldner til at blive Vexelskyldner. Gjeldên maa meget mere være af en særegen Art, for at en saadan Akceptpligt skal kunne antages. Klart er det nu, at denne er tilstede, naar der foreligger en udtrykkelig Overenskomst herom — og dette er særdeles hyppig Tilfældet, f. Ex. den ved Varesalg sædvanlige Aftale om Kjøbesummens Betaling, jfr. ogsaa ovenfor S. 342 om «Kreditaabning». Det er ligeledes klart, at der ogsaa kan foreligge en stiltiende Overenskomst om Akcept. Saaledes vil man utvivlsomt se en saadan i Trassatens Modtagelse af den ved Advisbrevet oversendte Dækning (f. Ex. endosserede Vexler) eller af de Varer, for hvis Kjøbesum Vexlen trækkes, forudsat, at Trassatus var vidende om Vexlens Udstedelse, og at der ikke siden opdages Mangler ved Varerne, som der endnu er Tid til at gjøre gjeldende (jfr. ovenfor § 14). Søfartslovens § 64 b gaar her endnu lidt videre, idet den, overensstemmende med engelsk Ret, i Modtagelsen af Konnossementet ser en Overtagen af Akceptpligt ligeoverfor de for Varerne trukne Vexler, forudsat, at disse ej strider mod Aftale[1]). Ligesaa synes vor Handelsstand tilbøjelig til at se en saadan stiltiende Overenskomst deri, at det tidligere har været Brug mellem Trassent og Trassat, at hin inddrog sit Tilgodehavende hos denne ved Vexel, og intet senere er foregaaet, som viste, at Trassaten ej længere vilde afgjøre sin Gjeld saaledes. Maaske der ogsaa mellem Handelsmænd kan paaberaabes en gjeldende Sædvane for, at Trassenten uden videre kan fordre Akcept paa en Vexel, trukken for at inddrage Penge, Trassaten har

) Jfr. Hallagers Søret § 49 No. 2.

inkasseret for ham. Men ialfald dette sidste er videregaaende, end man andetsteds i Almindelighed antager [1])

Misligholder Trassaten sin Forpligtelse til Akcept, berettiger dette Trassenten eller den, for hvis Regning Vexlen er trukken, kun til et civilretsligt Skadeserstatningssøgsmaal. Er Dækning sendt, kan Trassenten søge den tilbage fra Trassatus, jfr. Søfartsl. § 64 b om, at Ejendomsretten til Varerne i dette Tilfælde ikke gaar over ved Konnossementets Modtagelse.

Trassentens mulige Ret til at kræve Vexlen akcepteret og hans Erstatningsret i Tilfælde af Misligholdelse gaar ikke uden særlig Cession over til Vexelejeren; en Overdragelse deraf ligger altsaa ikke i selve Tratten eller Endossementet. Dette er i sig selv en naturlig Sætning og hænger nødvendigvis sammen med den Regel, at Trassatus altid er bunden ved Trassentens Kontremande. At Tratten endnu mindre kan opfattes som indeholdende en Cession af den Fordring, til hvis Inddragelse den maatte være udstedt, er ovenfor S. 393 bemærket. Vexelejeren kan heller ikke indtale den for Trassentens Regning uden særlig Fuldmagt [2]).

Trassatens Forpligtelse til at akceptere antages, selv om udtrykkeligt Løfte derom er afgivet, at bortfalde, naar Trassentens Bo forinden Akcepten er kommet under Konkurs, hvad der hænger sammen med den Regel, at Modfordring, der er opstaaet efter Konkursens Aabning, ikke kan afregnes fuldt ud; jfr. Konkursl. § 119 [3]).

III. Ifølge V. L. 21 har Trassatus en Betænkningstid paa 24 Timer (jfr. V. L. 91) til at afgjøre, hvorvidt han vil akceptere den foreviste Vexel, hvilken Frist navnlig er tilstaaet ham for at afvente Advisbrevets Ankomst, opgjøre af sine Bøger Mellemværendet med Trassenten og i Tilfælde prøve Vexlens Ægthed.

Det sidste Hensyn kunde tale for Trassatens Ret til at beholde den foreviste Vexel i 24 Timer. Dette sker vistnok ogsaa hyppig; men det kan ikke kræves, da Loven ingen

---

[1]) Jfr. herom nærmere nord. V. S 158—9. [2]) Jfr. nord. V. S. 159—60.
[3]) Jfr. nærmere nord. V. S. 160—1.

Antydning dertil indeholder; en Prøvelse af Vexlens og særlig af Underskriftens Ægthed i Præsentantens Nærværelse kan dog naturligvis ikke negtes ham.

V. L. 21 har ikke selv gjort nogen Undtagelse fra Trassatens Ret til Betænkningsfrist. At den ikke tilkommer ham ved Sigtvexler *(a vista)*, følger dog vistnok af § 32, efter hvilken Artikel Sigtvexler, naar de, selv uden foregaaende Akcept, forevises til Betaling, strax skal indfries; thi har ikke Trassaten Betænkningsfrist, naar det mere kræves af ham, kan han heller ikke have den, naar man kun kræver det mindre [1].

Trassaten er pligtig til at give bestemt Svar inden Fristens Udløb. Intet Svar regnes dog som Negtelse; opstilstiller han Betingelser uden at tegne dem paa Vexlen sammen med Akcepten (jfr. herom nedenfor S. 424 ff.), bør Præsentanten ogsaa anse Svaret som negtende.

IV. Har Trassaten allerede engang negtet Akcept, men han derefter erklærer sig villig til denne — f. Ex. fordi han imidlertid har modtaget Advisbrevet eller Dækningen — kan Præsentanten ikke negte at modtage saadan Efter-Akcept [2], selv om allerede Protest er optagen, forudsat at Vexlen endnu er i hans Besiddelse paa Forevisningsstedet [3], at den tilbudne Akcept er fuldstændig og ubetinget, at Trassatus er villig til at betale de ved Negtelsen forvoldte Omkostninger — samt at Betalingsregres endnu ej er paabegyndt (V. L. 28).

§ 56.

Akcepten.

I. Akcepten maa med Trassatens Underskrift tegnes paa selve Vexlen. Ifølge V. L. 21, 2, der heri stemmer med den

---

[1]) Jfr. Motiver S. 20, nord. V. S. 162, Evaldsen Fort. S. 93—4 (jfr. dog Obl. S. 324), hvoraf det vil sees, at Spørgsmaalet er adskillig omtvistet.

[2]) Jfr. herom nærmere nord. V. S. 174—6, Evaldsen Fort. S. 122—7 og Obl. S. 337—8.

[3]) Jfr. herom nærmere nord. V. S. 174—5; jfr. derimod Evaldsen Fort. S. 123 og Obl. S. 337, hvor det ikke er anseet nødvendigt, at Vexlen fremdeles er paa Forevisningsstedet.

tyske og engelske Vexelret, kan den meddeles gjennem Trassatens blotte Navntegning (Blankoakcept) paa Vexlens Forside (jfr. V. L. 12). Er Akcepten fuldstændig, er dens Plads paa Vexlen derimod ligegyldig; sædvanlig tegnes den hos os tversover Vexlens Text. Er der flere Exemplarer af Vexlen, kan Akcept tegnes paa hvilketsomhelst af dem; men meddeles den paa flere end et, stifter hver Akcept ligeoverfor godtroende Tredjemand en selvstændig Vexelforpligtelse (V. L. 68). Paa Kopi kan sædvanlig Akcept ikke tegnes, da den jo ikke indeholder Trassentens originale Underskrift; om Æresakcept og Nødsadressatens Akcept se derimod V. L. 58.

Er Vexlen betalbar efter Sigt, skal Akcepten ifølge V. L. 19 dateres; ved domicilierede Vexler uden opgiven Domiciliat se V. L. 24[1]) Forøvrigt indeholder V. L. ingen Forskrift om Akcepterklæringens Indhold. Formodningen maa være for, at enhver af Trassatus underskreven Erklæring (f. Ex. «betales», «godkjendes», «antages») betyder Akcept, da Loven jo ikke alene lægger en saadan ind i Trassatens blotte Navntegning, men ogsaa i Almindelighed anser Tillæg og Indskrænkninger som uskrevne. Det er dog altsaa kun en Formodning, som her kan opstilles; giver Erklæringen utvivlsomt en anden rimelig Mening (f. Ex. «seet»), har man ikke i V. L, som i DWO., nogen Hjemmel til at tvinge en Akcept ind i den[2]).

Akcepten maa tegnes af Trassatus eller paa hans Vegne af en dertil bemyndiget. Saafremt den tegnes af en fremmed, uden at Betingelserne for Intervention ere tilstede (jfr. V. L. 57), kan den ialfald ikke have en Akcepts Virkning, men kan muligvis blive opretholdt som en egen Vexel, saafremt

---

[1]) Det er ved domicilierede Vexler unødvendigt at tilføje Akcepten Vedtagelse af at betale paa det fremmede Sted, da Akcepten er at anse for given i Henhold til Tratten, som jo her forudsættes at være domicilieret. I Sverige synes dog Bankernes Forretningspraxis at kræve en saadan udtrykkelig Tilføjelse; jfr. Bergstrand S. 75—6.

[2]) Jfr. nord. V. S. 163.

den fyldestgjør Fordringerne til en saadan og navnlig indeholder Tids- og Stedsdatum[1]).

II. Angaaende Fastsættelsen af det Øjeblik, hvori Akcepten skal ansees som uigjenkaldelig meddelt (perficeret), er Vexellovene indbyrdes meget afvigende[2]). Af almindelige civilretslige Regler kan man vanskelig udbringe anden Slutning end den, at Akcepten først er endelig, naar enten Vexlen i akcepteret Stand udleveres Præsentanten, eller Akcepten er given i Præsentantens Overvær eller paa anden Maade meddelt ham[3]). Først under disse Omstændigheder er der efter sædvanlige Regler afgivet nogen bindende Viljeserklæring; den Akcept, som tegnes paa en endnu i Trassatens Portefeuille liggende Vexel, og som heller ikke er bleven Præsentanten meddelt af Trassaten, maa denne, saalænge Vexelloven ikke griber ind, frit kunne udstryge. Paa dette Standpunkt staar endnu den engelsk-amerikanske og i det væsentlige den franske Ret.

Denne Regel er imidlertid ikke heldig. En udstrøgen Akcept skader Vexlen mere end, om den strax havde været negtet og Protest *de non acceptatione* derefter optagen; den er mere til Hinder for Vexlens Afsætning, og den kan let under Regressen fremkalde Tvist om, hvorvidt den er meddelt før eller efter Udleveringen. Mange Vexellove tillader derfor ikke Trassaten uden videre at udstryge den engang tegnede Akcept, men er atter indbyrdes afvigende med Hensyn til Virkningen deraf. De nordiske Vexellove foreskriver overensstemmende med Landenes ældre Ret, at enhver Udstrygning af den engang tegnede Akcept er virkningsløs — uanseet, naar Udstrygningen er foregaaet — og at altsaa Akcepten er endelig bindende i det Øjeblik, den er nedtegnet[4]). Dette er

[1]) Jfr. nord. V. S. 162, Evaldsen Fort. S. 106.

[2]) Jfr. om dette Spørgsmaal især Grawein, die Perfection des Acceptes (Graz 1876); Oversigt over Vexellovenes forskjellige Bestemmelser findes S. 75 ff.

[3]) Jfr. Obl. alm. D. S. 70—2, Evaldsen Obl. S. 324—5, J. Lassen i Tidsskr. f. Retsv. I. 120 ff.

[4]) Samme Regel findes i den finske, schweiziske og hollandske Lov. Det nye hollandske Udkast har paa det nærmeste optaget Ordlyden

vistnok ogsaa den mest praktiske Regel. Den afskjærer enhver Tvist om, naar Udstrygningen er foregaaet; den udelukker de ingenlunde ukjendte Kollusioner mellem Trassatus og Præsentanten og afgjør sikkert, af hvilken Art Trassatens Forpligtelse er efter Udstrygningen, idet han ligefuldt betragtes som Akceptant. Regelen er heller ikke uretfærdig. Det er ikke her, som ved Endossement, eget Dokument, man har for sig og kan behandle, som man vil; det er fremmed Ejendom, som man skader ved sit Vægelsind og sin Makulering, og paa den anden Side kan det saameget mere kræves af Trassaten, at han ved Akceptens Nedtegning er paa det rene med sig selv, naar han som i den nordiske Vexelret har Betænkningsfrist[1]).

Ligesaalidt som Udstrygning eller anden Tilbagekaldelse (f. Ex. ved Tilføjelse af Ordet «ikke») er en Forandring af Akcepten til Skade for Vexelejeren gyldig. Er Akcepten engang bevislig tegnet for den hele Vexelsum, kan den saaledes ikke omgjøres til partiel. Omvendt kan derimod naturligvis intet være til Hinder for en Forandring, som alene er til Fordel for Vexelejeren, saasom en partiel Akcepts Omgjørelse til fuldstændig, da Loven kun skarpt har villet udtrykke, at Trassaten er bunden (jfr. ogsaa V. L. 22).

Det er ligeledes klart, at en Udstrygning o. desl. med sædvanlig Virkning maa kunne ske med alle Vexelpersoners Samtykke, idet dette alene er en Form for Eftergivelse af deres Ret, hvad der selvfølgelig ikke er dem forment. Saa-

---

af V. L. 21, 1 og 2; jfr. ogsaa Institutets Udkast 35. DWO. 21, 4 har, skjønt den forbyder Udstrygning, ikke udtalt sig om Virkningen deraf, og Meningerne derom har været meget delte; den Fortolkning synes dog nu at være bleven seirende, at Nedtegningen gjør Akcepten perfekt, se Dom af den tyske Rigs-Højesteret 8 April 1883 i Zeitsch. f. H. XXX. 148, Lehmann S. 228 ff., Goldschmidt i Zeitsch. XXVIII. 84 ff. Den nye portugisiske Lov tillader Udstrygning i Løbet af de 24 Timer, som ogsaa den giver til Betænkning.

[1]) Jfr. Motiver S. 22—4, nord. V. S. 165—6, Evaldsen Obl. S. 325 og Fort. S. 96—7.

fremt alene Vexelejeren[1]) har samtykket i Udstrygningen, maa Forholdet opfattes ganske paa samme Maade som, naar Vexlen er indfriet af Akceptanten eller Vexelretten mod denne eftergiven. Hvor Samtykket er anmærket paa Vexlen, er derfor den hele Vexelforpligtelse for alle Vexelskyldnere endeligen ophørt saavel ligeoverfor Vexelejeren som ligeoverfor den, der maatte have været uforsigtig nok til senere at modtage Endossement paa Vexlen eller at indfri den; ogsaa enhver Regresret er her at anse som frafaldt. Hvis derimod Vexlen selv intet indeholder om Samtykket, har det ingen vexelretslig Virkning[2]).

III. Den i det foregaaende udviklede Grundsætning, at Forandringer i den engang nedtegnede Akcept er virkningsløse, er i og for sig ikke til Hinder for, at Akcepten samtidig med, at den nedtegnes, med fuld Retsvirkning erholder Betingelser eller Indskrænkninger. Akcepten synes selv efter den strengeste Opfattelse af Perfektionsøjeblikket at maatte tages saadan, som den virkelig er meddelt; Trassatus kan ikke ansees forpligtet anderledes, end han selv udtrykkelig har erklæret at ville være.

Vor Vexellov ere imidlertid her strengere. Man har lagt Hovedvægten paa den Betragtning, at, saafremt de Akcepten fra først af givne Tillæg og Betingelser skulde være bindende for Vexelejeren, kunde dette i høj Grad indskrænke Virkningen af den i § 21, 3 opstillede Grundsætning for Akceptens Perfektion. Det vilde nemlig i hvert Fald blive meget vanskeligt at bevise, at det indskrænkende Tillæg var givet bagefter, og dette vilde aabne uredelige Akceptanter — maaske endog allerede efter Vexlens Udlevering, i Forstaaelse med Præsentanten — en for let Bagvej, hvorigjennem de i det væsentlige kunde slippe fra den engang givne Akcept, hvilken mellemkommende Omstændigheder, saasom Trassentens

---

[1]) Et Samtykke af Præsentanten, naar han kun er Fuldmægtig og ingen særlig Fuldmagt har til Samtykket fra Vexelejeren, er naturligvis uforbindende for denne.

[2]) Jfr. nord. V. S. 166—7, Evaldsen Fort. S. 98 ff. og Obl. S. 325—6; se ogsaa schweiz. Obl. § 740—2.

Konkurs, maaske har gjort mere byrdefuld for dem. Som Regel er det derfor i V. L. 22 overensstemmende med den ældre danske og norske Ret fastsat, at Indskrænkninger eller Vilkaar i Akcepten ansees som uskrevne. Det er altsaa unyttigt for Trassaten ligesaavel samtidig som efter sin Akcepts Meddelelse at forlænge Tiden, forandre Mynten (jfr. N. L. 5. 13. 10), opstille et fremmed Betalingssted, saafremt Vexlen ikke selv er domicilieret, erklære den betalbar til sig selv eller gjøre Betalingen afhængig af Dækning o. desl. Akcepten ansees ligefuldt meddelt pure og ren [1]).

Fra denne Grundsætning har dog §en selv gjort en meget vigtig Undtagelse, der paa Grund af Tilfældets Hyppighed maaske endog stiller Regelen noget i Skygge. Efter den ældre danske Vexelforordnings Forbillede (§ 25) er det nemlig tilladt at akceptere kun for en Del af Vexelsummen, saaledes at Trassatus alene bliver Vexelskyldner for det akcepterede Beløb, og denne partielle Akcept er endog bleven saa stærkt begunstiget, at Præsentanten ikke engang maa negte at modtage den, men, uagtet det er forbundet med Ulejlighed, alene optage Protest og søge Regres for den ikke akcepterede Del (V. L. 25). Skjønt netop den partielle Akcept kunde være tjenlig til at omgaa Forbudet mod senere Forandringer i Akcepten, har man behandlet den saa velvillig, fordi der er saa stor praktisk Trang til at lette dens Meddelelse, hvad der ingenlunde kan siges om andre Indskrænkninger i Akcepten [2]). Er den Sum, for hvilken Akcept er given, uforholdsmæssig liden, er dog dette unegtelig skikket til at vække Mistanke om senere Tilføjelse, og Trassatus bør her give tilfredsstillende Forklaring om Grunden til Summens Lidenhed, om ej Tillægget skal ansees som senere indsat [3]).

---

[1]) Jfr. Motiver S. 25—6, nord. V. S. 165—7, Evaldsen Obl. S. 326—7.

[2]) Jfr. nord. V. S. 168—9, Evaldsen Fort. S. 108 og Obl. S. 327.

[3]) Ogsaa ved den modificerede (bortseet fra den partielle) Akcept er Vexellovene indbyrdes meget afvigende. Udenfor den nordiske Ret anser ingen Lov for Tiden Vilkaar ved Akcepten som uskrevne. I Almindelighed stemmer de fremmede Vexellove deri, at Præsentanten ikke er forpligtet til at modtage anden modificeret Akcept end den partielle. Men forøvrigt afviger de meget fra hverandre. Den

Siden den partielle Akcept er tilladt, maa det vistnok ogsaa være utvivlsomt, at «akcepteres ikke» maa tages forfulde, og at Trassaten her ikke kan behandles som Akceptant; men da Gyldigheden af saadan Paategning ellers let kan lede til Omgaaelse af Grundsætningen i V. L. 21 i. f., og den i sig selv er uden rimelig Grund, maa Formodningen vistnok være for, at Ordet «ikke» er tilføjet efter Akceptens Nedtegning, saaat Trassatus for at fri sig fra Vexelforpligtelse ialfald maa afgive en sandsynlig Forklaring af sin Paategnings Hensigt[1]).

V. L. 22 erklærer heller ikke ethvert andet Tillæg til Akcepten for uskrevet, men kun et saadant, der indeholder Vilkaar, Indskrænkninger eller Forbehold. Et Tillæg, der kun forøger Vexelejerens Ret, er altsaa gyldigt, f. Ex. Frafaldelse af Forevisning (V. L. 36), en Pantstillelse for Gjelden[2]). Enkelte Tillæg af anden Art har ogsaa særlig Hjemmel i andre af Lovens Forskrifter, f. Ex. «til Ære for» ved Interventions-Akcepten (V. L. 58), Forbehold om Betaling ved en Tredjemand paa samme Sted (V. L. 89[3]).

Heller ikke i dette Tilfælde har Loven afgjort, hvorvidt det har nogen Indflydelse, at andre Vexelpersoner har givet

---

franske Regel fortolkes saaledes, at Tilføjelsen gjør hele Akcepten uforbindende. Ifølge den tyske Vexelret og de fleste Love, der har sluttet sig til den (DWO. 22, finske Lov 23, ungarsk Lov 22. schweizisk Lov 741, italiensk Lov 265), ansees vistnok ogsaa den modificerede Akcept (undtagen den partielle) forsaavidt lige med en negtet Akcept, som den medfører samme Ret og Pligt til at optage Protest *de non acceptatione* og derefter Regresret; derimod er Akceptanten selv vexelmæssig forpligtet overensstemmende med sin Erklærings Indhold. Den engelske Lov § 44 er væsentlig overensstemmende med den tyske Ret, men har desuden den særegne Regel, at Regresskyldnerne vedbliver at hefte, naar de ikke inden en rimelig Tid efter Underretning om saadan Akcepts Modtagelse meddeler sin Dissents.

[1]) Jfr. nord. V. S. 169, Evaldsen Fort. S. 107—8 og Obl. S. 327—8, Pappenheim i Z. f. H. XXVIII. Jfr. ogsaa Hallager Obl. I. 344.

[2]) Jfr. Rt. 1886 S. 124. [3]) Jfr. nord. V. S. 170.

sit Samtykke til Akceptens Vilkaar. Det maa afgjøres paa lignende Maade som, hvor Akcepten er udstrøget[1]). Har saaledes alle Vedkommende, Regresskyldnere saavelsom Vexelejer, ved sin Paategning samtykket i Tillægget, f. Ex. Forfaldstidens Udsættelse, maa det ansees ganske, som om Tratten fra først af havde det nu vedtagne Indhold, og Akceptanten hefter overensstemmende hermed.

Er Tillægget alene skeet med Præsentantens Samtykke, har det kun vexelretslig Virkning, hvis det er tegnet paa Vexlen og han selv er Vexelejer eller hertil har særlig Fuldmagt; isaafald er denne og senere Vexelejere bundne ved Samtykket. Vexelforpligtelsen bortfalder derimod i dette Tilfælde utvivlsomt for Trassenten og tidligere Endossenter, saafremt Vilkaaret paa nogen Maade berører deres Ret og ikke blot vedkommer Akceptantens Forhold til Præsentanten; thi de hefter kun for Betaling overensstemmende med Trattens oprindelige Indhold. Akceptanten bliver vistnok ialfald forpligtet som efter et Gjeldsbrev ved sin Vedtagelse af at betale Summen; men hvorvidt han her er vexelforpligtet, turde være afhængigt af, om hans Erklæring tilfredsstiller Fordringerne for en egen Vexel, altsaa navnlig af, om den er dateret[2]).

§ 57.

Akceptens Retsvirkninger.

Ved den meddelte Akcept er de tidligere Vexelskyldneres første Forpligtelse foreløbig opfyldt; om nogen Regres vil der derfor nu ikke blive Tale før Forfaldsdag undtagen i det i V. L. 30 omhandlede Tilfælde. Dernæst er da Trassatus ved Akcepten indtraadt i Vexelskyldnernes Kreds, og det som Hovedmand. Som saadan er han, naar Vexelejeren til Forfaldstid melder sig, forpligtet til at betale uden foregaaende Protest *de non solutione*, medmindre Vexlen er forsynet med en særegen Domiciliat. Hans Forpligtelse bortfalder derfor heller ikke uden i det sidstnævnte Tilfælde ved Forsømmelse af

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 170—3, Evaldsen Fort. S. 101 ff. og Obl. S. 328—32.

[2]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 331.

Vexelomgangen (V. L. 44 jfr. 43), men først ved Præskription (V. L. 77).

Ligeledes er han forpligtet overfor alle andre Vexelskyldnere; hans Akcept indeholder et fra Nedtegningen uigjenkaldeligt Tilsagn ikke blot til Vexelejeren om, at han skal faa sin Vexel betalt, men ogsaa gjennem ham som Repræsentant[1]) til Trassenten (V. L. 23) og Endossenterne om, at den i Tratten liggende Opfordring til at betale paa Forfaldsdag skal blive efterkommen, og at han derfor under Vexelansvar erstatter dem deres Tab, om de paa Grund af hans Misligholdelse har maattet indfri Vexlen.

Akceptantens Vexelforpligtelse ogsaa i Forhold til Trassenten[2]) er i Almindelighed materielt retfærdiggjort derved, at Tratten hyppigst udstedes for at inddrage Tilgodehavende hos Trassatus; Akcepten er da kun en Omgjørelse af en ældre civil Forpligtelse til en vexelretslig. Men selv om Akcepten kun er given i Forventning om senere Dækning, er Akceptanten som Følge af Vexelforpligtelsens ovenfor (S. 377) forklarede Uafhængighed af det underliggende Forhold ligefuldt vexelforpligtet i Forhold til Trassenten, om end Dækning ikke er indløben. Paa Grund af V. P. L. § 3 kan hans herfra hentede Indsigelse mod Betaling ikke fremsættes under Vexelsagen; men han maa senere anlægge civilt Erstatningssøgsmaal, jfr. V. L. 23 i. f.[3]).

Akceptforpligtelsens Omfang og Indhold fremgaar af selve Tratten, hvortil den, navnlig efter vor Ret, er ganske akcessorisk, idet jo ethvert Forsøg paa at modificere Akcepten, bortseet fra den partielle Akcept, er unyttigt. Udenfor Trattens Indhold er Akceptanten ogsaa forpligtet til at betale al

---

[1]) Er Akcept meddelt paa en Tratte til egen Ordre før dens Endossement, da er Tilsagnet jo umiddelbart rettet til selve Trassenten og gjennem ham til senere Vexelejere.

[2]) Denne vexelretslige Regel kan ikke udenvidere overføres paa Pantsættelse, som Akceptanten har givet samtidig med Akcepten, selv om den er nævnt i Akcepten; jfr. HRD. 28 Oktbr. 1885 i Rt. 1886 S. 124, hvor Trassenten kun fik Medhold paa Grund af Aftalerne ved Pantsættelsen.

[3]) Jfr. nord. V. S. 177—8, Evaldsen Obl. S. 333.

den Skade, som opstaar af hans Forhaling med Indfrielsen, saasom Vexelrenter, Protestomkostninger o. s. v. (V. L. 36, 50 ff., 87).

Akceptens akcessoriske Charakter kommer ogsaa til Syne ved dens nødvendige Forudsætning, at det Dokument, hvortil den knytter sig, er en Vexel; mangler det en Vexels væsentlige Egenskaber, har Akcepten ingen vexelretslig Virkning (V. L. 5); derimod vil Trassatus kunne blive anseet som den Assignat, der har godkjendt en Anvisning, ligesom han kan blive forpligtet som efter en egen Vexel, saafremt Akcepten skulde fyldestgjøre Fordringerne for en saadan[1])

Hvis Dokumentet har de udvortes Betingelser for Vexelret, kommer imidlertid den enkelte Vexelforpligtelses Selvstændighed ogsaa frem ved Akcepten. Denne er da ligefuldt bindende, om end samtlige andre Navne paa Vexlen er falske eller tilhører Personer, som er uskikkede til at forpligte sig. Dette kunde i sig selv være usikkert, naar det ogsaa var Tilfældet med Trassentens Navn, ialfald hvor dette er falskt; thi Akcepten kan naturligen siges meddelt i Tillid til, at Betalingen kan afskrives paa Mellemværende med Trassenten, hvilket naturligvis er umuligt, naar dennes Navn er falskt, og paa den anden Side er det langt vanskeligere for Trassaten at kontrollere Ægtheden end Myndigheden. Loven har imidlertid, overensstemmende med al Vexelret, for Vexelrørelsens Skyld anseet det betænkeligt at gjøre Akceptens Gyldighed afhængig af en saadan udenforliggende, af Vexlen ikke synbar, Omstændighed, jfr. V. L. 88[2]).

Ifølge V. L. 95 hefter den egne Vexels Udsteder som en Akceptant. Dette kommer dog kun til Anvendelse paa de af de ovenfor fremstillede Regler, der flyder af, at Akceptanten er Hovedmanden ved Vexelforpligtelsen; forsaavidt de angaar Akceptens akcessoriske Charakter, bliver der derimod naturligvis ikke Brug for dem[3]).

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 179.

[2]) Jfr. nord. V. S. 179—80.

[3]) Her kan til Slutning mærkes, at Ordet Akcept i Forretningslivet ofte bruges som Navn paa en akcepteret Tratte. — Laanevexler

§ 58.

Vexlens Forfaldstid og Forevisning til Betaling.

I. Vexlen maa nøjagtig indfries ved Forfaldstid (V. L. 3), idet de forhen gjeldende 8 Løbedage er afskaffede ved L.s § 31[1]). Forfaldstiden udsættes forøvrigt til næste Søgnedag, naar den efter Vexlens Indhold egentlig skulde indtræffe paa en af Statskirkens Helligdage (V. L. 91).

Ved Sigtvexler *(a vista)* fremgaar Forfaldstiden kun tildels af Vexlen selv, idet den for en stor Del er afhængig af Vexelejeren. Han kan lade den komme, saasnart han vil, idet Vexlen ifølge V. L. 32 skal indfries strax ved Forevisningen, uden at altsaa Trassatus har de samme 24 Timers Betænkningstid som ved Akcept af andre Vexler. Derimod kan Vexelejeren ikke vente, saalænge han vil. For at ikke Formændenes Vexelforpligtelse skal vedvare i en uberegnelig Fremtid, har nemlig den nævnte § 32, gjennem Henvisning til § 19, fastsat en yderste Frist, inden hvilken Sigtvexlen skal være forevist til Betaling, medmindre Vexelretten skal være tabt ligeoverfor Formændene. Af denne Henvisning følger ogsaa, at Lovens Frister kun gjelder, hvor ikke anden Frist er fastsat i selve Tratten eller Endossementet (jfr. ovenfor S. 414). Fristerne gjelder ligefuldt, om Sigtvexlen er akcepteret, men kun til Fordel for Formændene. Akceptanten selv er pligtig til at betale ved ny Sigt, indtil Vexelkravet mod ham er præskriberet; ved Beregningen af Præskriptionstiden vil dog ogsaa ligeoverfor ham Lovens Frister i § 19 faa sin Betydning, jfr. L. § 77. Ved Efter-Sigtvexler fremgaar Forfaldstiden af Vexlens Indhold sammen med Akcepten; jfr. V. L. 19.

For Beregningen af de Tidsfrister, som er fastsatte i

---

indrettes gjerne saaledes, at Akceptanten er Hovedskyldneren medens en af dem, der skal indgaa som Forlovere (med Vexelforpligtelse) for Laanet, optræder som Trassent.

[1]) Løbedage indrømmes fremdeles i den engelske, nordamerikanske (*3 days of grace*, dog i England ikke ved *a vista* Vexler, jfr. den nye Lov § 14) og den russiske Ret samt i enkelte sydamerikanske Stater.

Vexlen, har Loven opstillet de fornødne deklaratoriske Regler i §§ 33, 34[1]) og 90.

II. Forevisning til Betaling er — i Modsætning til, hvad der gjelder ved Forevisning til Akcept — i Regelen et nødvendigt Led i Vexelomgangen.

Det følger nu med Nødvendighed af Vexelforpligtelsens Art, at der maa føres Bevis for Trassatens Ikke-Betaling, førend man kan kræve Vexlen indfriet af Trassent eller Endossenter. Og at Vexelejeren for at faa Betaling hos Trassatus maa indfinde sig hos denne, er, saalænge han ikke tillige er Akceptant, ligesaa selvfølgeligt som, hvor det gjelder at faa Akcept. Er Trassatus derimod allerede Akceptant og altsaa selv Vexelskyldner, skulde efter den almindelige civile Regel (jfr. Obl. a. D. S. 226) Akceptanten indfinde sig hos Vexelkreditor med sin Betaling. Dette er imidlertid ganske uanvendeligt paa saa raskt og vidt cirkulerende Gjeldsbreve som Vexler og lignende merkantile Papirer. Det er derfor overalt Regel, at Vexelejeren, hvad enten Vexlen er akcepteret eller ikke, har at indfinde sig hos Trassatus med sit Paakrav. Da nu atter Vexlens Forevisning er nødvendig, for at lovligt Paakrav kan siges at være gjort — eftersom Betaling ikke kan fordres uden mod Vexlens Udlevering i kvitteret Stand — bliver altsaa Vexlens Forevisning til Betaling hos Trassatus et nødvendigt Led i Vexelomgangen, ikke blot ligeoverfor Formændene (V. L. 41), men ogsaa i Forhold til Akceptanten selv, idet denne ikke forinden ansees for at være *in mora* (V. L. 36).

I Forhold til Formændene gjelder denne Forevisningspligt endog, hvor Vexlen forhen har været protesteret *de non acceptatione* uden, at Adgangen til Betalingsregres efter V. L. 29 er benyttet. Er dette nemlig ikke skeet, opfatter Loven det, som om Vexelejeren havde erklæret at ville gjøre et nyt Forsøg paa Forfaldsdag[2]), da jo de Grunde, som bevægede Trassaten til at negte Vexlens Honorering,

[1]) Om denne se nærmere nord. V. S. 183.

[2]) Jfr. Motiverne S. 47; herimod nord. V. S. 187 Note .

kan være bortfaldne. V. L. 41 har derfor ogsaa i dette Tilfælde paalagt Vexelejeren en fornyet Forevisning, til Betaling, og, saafremt den negtes, en fornyet Protest, *de non solutione*, som et Vilkaar for Regresret.

Er derimod Betalingsregres efter V. L. 29 allerede paabegyndt før Forfaldsdag[1]), vilde det være selvmodsigende at forlange Forevisning og Protest *de non solutione*, og denne er derfor her af V. L. 41 erklæret ufornøden. Som begyndt før Forfaldsdag anser nu Loven Betalingsregres efter V. L. 29, naar det første processuelle Skridt er taget eller, forsaavidt mindeligt Opgjør finder Sted, Vexlen før Forfaldsdag er indfriet af en Vexelskyldner; simpelt Regreskrav for sig alene er derimod ikke tilstrækkeligt.

Den Endossent, der har indsendt Vexlen efter V. L. 29 før Forfaldsdag, er altsaa berettiget til efter denne at fortsætte Regressen paa Grundlag af den i sin Tid optagne Protest *de non acceptatione*, uden at nogen ny Forevisning og Protest ved Forfaldstid kræves, idet Formodningen maa være for, at Indfrielsen er skeet i betimelig Tid efter V. L. 41, 2[2]).

En anden, skjønt langtfra saa praktisk, Undtagelse fra Regelen om, at denne Forevisning er Vilkaar for Regressen, har man i V. L. 43 ved den domicilierede Vexel. Denne skal i Almindelighed forevises til Betaling hos Domiciliatus eller, om saadan ikke heller er opgiven ved Akcepten (V. L. 24), for Akceptanten selv, men isaafald paa Betalingsstedet (jfr. V. L. 89). Saafremt imidlertid Akcepten er negtet ved Vexel med uopgiven Domiciliat, er Vexelejeren i hvert Fald berettiget til, i Kraft af den i rette Tid optagne Protest *de non acceptatione*, at anstille Betalingsregres ifølge V. L. 29, selv om ikke de

---

[1]) At den er begyndt før Protestfristens Udløb, men efter Forfaldsdag, er ikke tilstrækkeligt; jfr. Evaldsen Fort. S. 172—4 og Obl. S. 358.

[2]) Jfr. hermed Evaldsen Fort. S. 174—6, Obl. S. 358 og nord. V. S. 187—8.

i V. L. 41, 2 forudsatte Vilkaar er tilstede; ny Forevisning er her saavel efter Lovens hele Sammenhæng som efter dens Motiver overflødig[1]). Har derimod den *de non acceptatione* protesterede Vexel en opgiven Domiciliat, maa den forevises til Betaling hos denne efter V. L. 41, jfr. 43, medmindre Vexelejeren har begyndt lovlig Regres efter V. L. 29.

Forevisning til Betaling maa ske ved Forfaldstid (V. L. 41), idet den ikke blot er virkningsløs før denne, men heller ikke, forsaavidt angaar Forholdet til Regresskyldnerne, kan ske senere, da deres Garanti for Vexlens Betaling er nøje knyttet til den fastsatte Tid, og deres Vexelforpligtelse derfor naturligen bortfalder, om denne oversiddes. Dog har V. L. 41 i Lighed med de fleste andre Love, af Hensyn til alskens mindre, upaaregnede Forstyrrelser, tilstaaet Vexelejeren en Frist af to Søgnedage (Respitdage), foruden mellemkommende Helligdage, udover Forfaldstid til Forevisning og Optagelse af Protest; men §ens Ordlyd gjør det utvivlsomt, at denne kan foregaa naarsomhelst inden de lovlige Timer paa selve Forfaldsdagen, og Skyldneren maa derfor, om Vexelejeren har benyttet sig heraf, ligefuldt betale Protestomkostninger, hvis han indfrir Vexlen paa en af Respitdagene — noget, som klarest viser, at disse alene er tilstaaede i Vexelejerens Gunst[2]). Respitdagene gjelder dog ikke ved *a vista* Vexler, idet de nemlig maa forevises og i Tilfælde protesteres inden den i V. L. 32 jfr. 19 fastsatte Frist, uden at man dertil kan lægge to Søgnedage[3]).

Nærmere Regler om Tid og Sted for Forevisningen findes i V. L. 89, hvilke dog kun er deklaratoriske; jfr.

---

[1]) Motiver S. 51, Evaldsen Fort. S. 183; nord. V. S. 188—9. Se paa sidstnævnte Sted om Forevisning af Vexler, som er betalbare ved en Tredjemand paa Akceptantens Bosted; Evaldsen har i Ugeskr. f. Retsv. 1882 S. 97—8 opgivet sin modsatte Mening i Fort. S. 28; jfr. ogsaa hans Obl. S. 294.

[2]) Anderledes efter den franske Vexelret, som forbyder at optage Protest før Udløbet af den der tilstaaede eneste Respitdag.

[3]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 344.

nærmere nedenfor S. 447 i Fremstillingen af Protesten, hvorfor de samme Regler gjelder.

Opnaaes Betaling af Trassaten, er det vistnok ligegyldigt, for hvilken Person Forevisning sker; negtes den derimod, kan Retsvirkningen heraf ikke indtræde, medmindre Vexlen er forevist for Trassaten selv eller en, der er bemyndiget til at handle paa hans Vegne. Omvendt maa Vexlen forevises af en, der gjennem den godtgjør sin Ret til at hæve Betaling, eller hans Fuldmægtig[1]), jfr. V. L. 39, hvorom nærmere nedenfor S. 436 ff. Frygter Vexelejeren, at Betaling bliver negtet, og det er i yderste Time, maa han, om han vil bevare Regresretten, lade Forevisningen ske ved Notarius for i Tilfælde at faa optaget Protest, der i Regelen er det eneste her anerkjendte Bevismiddel. Den private Forevisning er, bortseet fra V. L. 42, i Forhold til Formændene ligesaavel unyttig som unødvendig, hvorimod Akceptanten ikke er pligtig at betale Protestomkostninger, naar han uden Modbevis paastaar, at han ikke forud er krævet privat af Vexelejeren.

Dette sidste hænger sammen med, at, udenfor det i V. L. 43 omhandlede Tilfælde, kan ligeoverfor Akceptanten lovlig Forevisning godtgjøres ved almindelige Bevismidler, ligesom Forevisningens Undladelse, saalænge ikke desuden Præskription er indtraadt, kun har den Virkning, at Akceptanten ikke ansees for at være i Mora (V. L. 44 jfr. 36). Akceptanten kan ogsaa frafalde Forevisning og forpligte sig til at betale hos Vexelejeren, hvorimod Forevisningspligten ligeoverfor Trassent og Endossenter er saa væsentlig, at den ikke er Gjenstand for Fraskrivelse, saaledes som Protesten efter V. L. 42[2]).

Egne Vexler maa forevises for Udstederen efter de samme Regler som de i Forhold til Akceptanten gjeldende; er de domicilierede, kommer da ogsaa V. L. 43 til Anvendelse.

---

[1]) Ifølge den nyere Lovgivning i forskjellige fremmede Lande (Tyskland, Frankrige, England, Belgien) har Postbetjente i sin Stilling som saadanne aaben Fuldmagt hertil.

[2]) Jfr. hermed nord. V. S. 190—1.

Kræver Trassatus ved Forfaldstid Henstand med Betalingen, har den af Vexelejeren indrømmede Forlængelse af Vexlens Løbetid, selv om den tegnes paa Vexlen (Prolongation), kun Retsvirkning mod ham selv, da Formændenes Garanti som før nævnt nøje er knyttet til den i Tratten fastsatte Forfaldstid og ikke kan forlænges uden deres Samtykke. Saafremt dette ikke indhentes, maa derfor Vexelejeren i Tilfælde af Forlængelse, for ikke at tabe sin Regresret, ganske behandle Vexlen som ellers, naar Trassatus ikke betaler paa Forfaldstid, altsaa navnlig optage Protest. Er dette imidlertid skeet, kan han vente med Regressen, saalænge Vexlen ikke er præskriberet, da det nemlig er Formændene uvedkommende, om Grunden til Udsættelsen ligger i Vexelejerens frie Vilje eller i en Kontrakt med Skyldneren. Omvendt giver forøvrigt denne Overenskomst med en Tredjemand ikke i og for sig Formændene nogen Ret til at være frie for Regressen, og Vexelejeren kan derfor ligefuldt strax begynde den.

Forlængelsen berører heller ikke Akceptantens Forhold til Formændene, selv naar de ved en Indfrielse ere blevne Vexelejere. Saafremt Vexlen senere endosseres til en Tredjemand, maa derimod den paa selve Vexlen anmærkede Forlængelse af Akceptanten kunne paaberaabes mod Erhververen, der her ej kan have større Ret end sin Hjemmelsmand.

Forlængelsen er i det hele ganske de civilretslige Regler undergiven; den kan derfor ligesaavel være mundtlig som skriftlig. Hyppig sker forøvrigt Forlængelsen derved, at Akceptanten udsteder en ny Vexel for Beløbet.

Om den nødvendige Prolongation, der foregaar gjennem Moratorier (V. L. 92), skal tales nedenfor § 70.

§ 59.

Vexlens Betaling.

I. Medens enhver Vexlens Ihændehaver kan kræve Akcept, kan alene dens Ejer med fuld Retsvirkning modtage Betaling, da kun han kan give gyldig Kvittering.

Angaaende Vexelejerens Legitimation gjelder imid-

lertid flere særegne Regler. I en Retning er disse strengere end Civilrettens, forsaavidt som Legitimationen maa ske gjennem Vexlens eget Indhold (Tratten sammen med Endossementerne); dog kan dette udfyldes med Bevis for, at Indehaveren ved almindelig Succession (f. Ex. Arv, Exekution) er indtraadt i den efter Vexlen legitimerede Persons Sted [1]. Omvendt leder denne Afhængighed af Papiret til en Lempelse i Civilrettens Regel.

Allerede ved civile Gjeldsbreve vil man maaske ikke gjøre Skyldneren ubetinget ansvarlig for, at han virkelig har betalt til rette Mand, naar Brevets Indhold viser en formelt udadlelig Adkomst, og hvad man end her hos os maatte antage (jfr. Obl. a. D. S. 228—9), er denne Lempelse ialfald nødvendig ved Vexler som ved Ordrepapirer i Almindelighed.

Vexlen skal nemlig strengt indfries paa selve Forfaldsdagen, eller der maa ialfald strax afgives Erklæring, om man vil betale. Der er derfor ingen Tid levnet Trassatus til nøjere at undersøge Adkomstens Rigtighed. Har Præsentanten en i Formen udadlelig Adkomst til den Vexel, hvoraf han er i Besiddelse, eller har han den i Hænde med Kvittering fra den tilsyneladende Vexelejer, maa den godtroende Vexelbetaler billigvis være fri for ethvert nyt Paakrav og i sit Mellemværende med Trassenten kunne anse Vexlen som lovligen indfriet for hans Regning. Denne Grundsætning, der længe har været gjeldende i al Vexelret, er ogsaa opstillet i V. L. 39, hvis sidste Punktum fritager Vexelbetaleren for at prøve Ægtheden af Endossementet (og altsaa tillige af Fuldmagt), naar han paa Forfaldstid betaler til den, der har den i §ens 1ste P. forklarede ydre Adkomst [2].

Naar ikke vedkommende er første Vexelmodtager og altsaa legitimeret gjennem Vexlens Text, vil den Undersøgelse, som Trassatus her har at anstille, gaa ud paa, om Ihændehaveren «ved en behørig sammenhængende og til ham fortsat Række af fuldstændige eller Blanko-Endossementer viser sig at være Vexlens Ejer», hvorved (jfr. V. L. 12 og 13) kortelig er udtrykt det samme, som udførligere er sagt i D.

[1]) Jfr. Goldschmidt System S. 234. [2]) Jfr. nord. V. S. 192.

W. O. 36: «Det første Endossement maa være undertegnet med Remittentens Navn og hvert følgende Endossement med dens Navn, hvem det umiddelbart foregaaende Endossement angiver som Endossatar. Om et Blanko-Endossement efterfølges af et fuldstændigt Endossement, da skal det antages, at det sidstnævnte Endossements Udsteder har erhvervet Vexlen gjennem Blanko-Endossement». Saafremt det sidste Endossement er *in blanco*, er, under Forudsætning af, at den tidligere Række er i Orden, enhver Besidder fuldt legitimeret som Vexelejer (jfr. ovenfor S. 403—4[1]).

Lovens Fritagelse for en mere indgaaende Prøve af Adkomsten kan dog efter de almindelige civile Retsregler kun gjelde, naar den ydre Adkomst intet mistænkeligt frembyder. Er der nemlig særlige Omstændigheder tilstede, som vækker Mistanke om Forfalskning (f. Ex. Rasur i sidste Endossatars Navn) eller om Tyveri (f. Ex. Præsentantens ydre Personlighed), og Trassatus alligevel betaler uden at anstille nærmere Undersøgelse, maa dette ansees som en Uagtsomhed, der medfører sædvanligt Ansvar. Viser det sig derfor senere, at Vexlen er kommen paa urette Haand, maa han finde sig i at betale paany, ligesom han taber sin Ret til Dækning; jfr. hermed V. L. 76. Berettiget til en nærmere Prøvelse kan den Trassatus, der tillige er Akceptant, ogsaa kun være, naar særlige Omstændigheder vækker Mistanke, da han har forpligtet sig til Betaling ved Forfaldstid; har han endnu ikke akcepteret, kan han jo gjøre Prøvelsen til Vilkaar for Betaling, og hvis den varer udover den i V. L. 41 fastsatte Frist, faar Præsentanten imidlertid optage Protest for at bevare Regressen.

Paastaar Præsentanten kun at være Fuldmægtig, bliver det Mandantens Adkomst, der skal prøves efter V. L. 39. Ved Spørgsmaalet om Fuldmagtens Rigtighed er kun de sæd-

[1]) Om Virkningen af et Endossements Udstrygning se nord. V. S. 193 ff., Evaldsen Fort. S. 54 ff., 162 ff. og Obl. S. 551 ff.; jfr. ogsaa svensk HRD. i Nytt jur. Ark. 1889 S. 444, de hos J. Lassen § 72 anførte danske Domme, der ogsaa er af Interesse for andre Legitimationsspørgsmaal, samt Dom i dansk U. f. R. 1887 S. 742.

vanlige civile Retsregler veiledende. Har Fuldmægtigen Prokura-Endossement, kan han kvittere i eget Navn (jfr. V. L. 16).

Da V. L. 39 kun foreskriver en Prøvelse af Adkomstens formelle Rigtighed, ligger heri ogsaa, at, naar denne udvortes er i Orden, har Vexelbetaleren intet med at undersøge dens indre Retmæssighed saasom, om Hjemmelsmanden har været sit Bo raadig; saadanne Undersøgelser vilde nemlig være til endnu større Hindring for Vexelomsætningen end Prøvelse af Ægtheden.

Om Trassatens Pligt til at prøve Præsentantens Identitet med den Person, der efter Vexlens Indhold skal være dens Ejer, — hvorom Loven ikke har udtalt sig — maa gjelde lignende som om Prøvelse af Endossementernes Ægthed. Besiddelse af Vexlen medfører en Formodning for Præsentanten, som er tilstrækkelig for Trassatus, naar den ikke opvejes af særegne Omstændigheder, saasom Kundskab om et begaaet Tyveri, Præsentantens mistænkelige Personlighed. Trassatus kan derfor i Almindelighed i det højeste kun fordre en ganske overfladisk Legitimation for, at Præsentanten bærer Vexelejerens Navn (f. Ex. at han er i Besiddelse af Breve, hvis Adresse lyder paa dette). Er det sidste Endossement *in blanco*, kan der intetsomhelst Bevis fordres for, at Præsentanten er den, han udgiver sig for[1]).

Den i V. L. 39 opstillede Ret og Pligt at betale Vexlen til den, der har en saadan udvortes lovlig Adkomst, gjelder egentlig kun, naar Vexlen indfries ved Forfaldstid. Kræves Betaling efter Forfaldstid, bliver dog den nævnte Regel analogisk at anvende med den fornødne Lempelse, forsaavidt Vexlen under Regres er kommen tilbage paa tidligere Vexelskyldners Haand[2]).

Indfries Vexlen derimod før Forfaldstid — udenfor den i V. L. 29 omhandlede Regres — har V. L. 40 opstillet en for Trassatus meget ugunstigere Regel ved overensstemmende

---

1) Jfr. hermed Obl. a. D. S. 229 Note 2.

2) Det samme gjelder om Legitimationen under Regressen, hvad enten det er efter Forfaldstid eller før denne (V. L. 29), ligeoverfor tidligere Vexelskyldner. Jfr. nord. V. S. 199.

med Civilretten at lade ham svare for Betaling til rette Mand. Denne Forskjel i Retsregler hænger sammen med Trassatens forskjellige Retsstilling før og ved Forfaldstid. At det i Tratten liggende Mandat som oftere forklaret er knyttet til et vist Tidspunkt, viser sig nemlig ikke blot deri, at Trassaten skal betale ved Forfaldsdag, men ogsaa deri, at han ikke maa betale før. Dette bliver saameget klarere, naar det betænkes, at Misbrug af Vexlen ellers bliver væsentlig lettet, navnlig hvor, som sædvanligt, Duplikater benyttes. Der er nemlig en ikke liden Sikkerhed mod de skadelige Følger af Vexlens Tab, af et Duplikats svigagtige Anvendelse o. desl., saalænge den rette Ejer og Regresskyldnerne kan stole paa, at Vexlen ikke bliver indfriet før Forfaldsdag, idet der da gjerne vil være levnet dem nogen Tid ialfald til at advare Trassatus om, at Vexlen kan være kommen paa urette Haand. Desuden maa det erindres, at den væsentlige Grund, hvorfor Loven har lempet den strenge Regel for Vexelbetaleren — at der ved Forfaldstid ikke er levnet ham nogen Frist til nærmere Undersøgelser — aldeles ikke er tilstede i dette Tilfælde.

Saafremt Trassatus alligevel betaler før Forfaldstid, gjør han det derfor «paa eget Eventyr» (jfr. den schweiziske Lov Art. 760). Viser det sig senere, at han har indfriet Vexlen fra en uretmæssig Ihændehaver, svarer han nemlig efter V. L. 40 for deraf følgende Skade, selv om Legitimationen udvortes var i bedste Orden. Er han tillige Akceptant, ytrer dette sig deri, at han ligefuldt bliver forpligtet til at betale den rette Ejer, som senere melder sig med den akcepterede Vexel i Hænde. Er Vexlen ikke akcepteret og han senere paa Forfaldstid negter Betaling til rette Vexelejer, har han ikke blot tabt sin Dækningsret ligeoverfor Trassenten, men maa ogsaa tilsvare, hvad denne udover Vexelsummen har maattet betale under Regressen. Det bør forøvrigt mærkes, at, hvis Trassatus har faaet Endossement paa Vexlen (jfr. V. L. 10) istedetfor Kvittering, kan V. L. 40 ikke komme til Anvendelse, hvilket turde væsentlig indskrænke dens praktiske Betydning[1]).

[1]) Jfr. hermed Motiver S. 43—5, nord. V. S. 197—9, Evaldsen Fort. S. 169 og Obl. 355—6.

II. Naar den overensstemmende med det foregaaende legitimerede Vexelejer paa Forfaldstid foreviser Vexlen til Betaling, maa enhver Akceptant (Udsteder af egen Vexel) og enhver anden Trassatus, der ikke vil fremkalde de sædvanlige Følger af en Negtelse, betale kontant efter Vexlens Indhold mod dens Udlevering i kvitteret Stand. Vexelejeren er ikke pligtig til at finde sig i Afregning, omend Trassatus har likvid Modfordring paa ham, da Vexelforpligtelsen indeholder et Løfte om ubetinget Betaling, naar kun den rette Omgang iagttages.

Vexlen skal betales i den Myntsort, hvorpaa den lyder; V. L. 35, 1ste P. Dens Indhold er altsaa afgjørende, hvor der spørges om Betaling i Guld eller Sedler; Trassatus kan ikke vælge mellem disse, naar Vexlen udtrykkelig lyder paa Metal (jfr. Obl. a. D. S. 232).

Noget forskjellig herfra er efter samme § Regelen, naar den Myntsort, hvorpaa Vexlen lyder, «ikke er gangbar paa Betalingsstedet», altsaa navnlig, naar Vexlen lyder paa fremmed Mynt. Formodningen er her for, at denne kun er nævnt som Maalestok for Vexelsummens Beregning, og ifølge V. L. 35, 2det P., har derfor Trassatus her i Almindelighed som ved civile Gjeldsforpligtelser (jfr. Obl. a. D. S. 233) frit Valg mellem at betale i den fremmede Mynt eller i indenlandske Penge efter Kurs. Dette er dog kun en deklaratorisk Regel, der passer paa det almindelige Tilfælde, at Tratten ingen nærmere Forskrift indeholder. Intet er til Hinder for, at Vexelbetaleren ogsaa her bindes med Hensyn til Betalingsmidlet; men det maa ske ved et udtrykkeligt Tillæg, f. Ex. «effektiv» ved den fremmede Myntsort.

Den Kurs, som skal lægges til Grund ved Betaling i indenlandske Penge af Vexler lydende paa fremmed Mynt, er — saafremt den ikke skulde være fastslaaet i selve Vexlen (*cours fixé*) — nærmere bestemt i V. L. 35, hvis Regel medfører, at det er den almindelige Pris for Sigtvexler paa den for Handelsomsætningen vigtigste fremmede Plads, der er den afgjørende. Noteres der paa Stedet en Børskurs for vedkommende Art af Vexler (som f. Ex. i Kristiania paa London, Hamburg, Paris og Amsterdam), maa Formodningen

være for dennes Rigtighed. Har man intet saadant Bevis for Vexelkursen, maa en autoriseret Mæglers eller tvende Sagkyndiges Erklæring have samme Virkning[1].

Tilbyder Trassatus kun delvis Betaling, maa der i Almindelighed (jfr. V. L. 42) ligefuldt optages Protest *de non solutione* for at bevare Ret til Regres for den resterende Sum. Men Vexelejeren er ifølge V. L. 37 forpligtet til at modtage den tilbudne Betaling, selv om fuldstændig Akcept har været meddelt, saaledes at Regres kun kan søges for det manglende og Trassatus, om han er Akceptant, ogsaa kun for dette ansees at være i Mora. Denne Undtagelse fra Civilrettens Regel (jfr. Obl. a. D. S. 235) forklares endnu lettere end ved Akcept gjennem Ønskeligheden af at indskrænke Regressen saameget som muligt. Saavel af Hensyn til Lovgrunden som til Lovtexten kan dog denne Vexelejerens Pligt ikke udstrækkes længere end til den regelmæssige Betaling paa Forfaldsdag, ikke derimod til Tilfælde, hvor Trassatus, efterat Protest allerede er optagen, kun tilbyder et Afdrag paa Vexelsummen[2].

III. De øvrige oven forklarede Regler gjelder ligeledes kun for Trassatens sædvanlige Betaling paa Forfaldsdag og, forsaavidt han tillige er Akceptant, for hans Betaling ved Forevisning, hvad enten denne foregaar ved eller efter Forfaldstid. Saafremt Akceptanten (Udstederen af egen Vexel) ikke betaler den fuldt legitimerede Vexelejer ved Forevisningen, gjelder derimod ifølge V. L. 36 særegne Forskrifter, der heller ikke falder sammen med Civilrettens Regler for Mora.

Den nævnte Artikel omhandler Virkningen af Akceptantens Mora ligeoverfor Vexelejeren, saalænge Regressen endnu ikke er begyndt, uanseet, om Protest *de non solutione* er optagen eller ikke, medens Akceptantens Ansvar ligeover-

---

[1] Jfr. ellers om V. L. 35 Motiver S. 40, nord. V. S. 202—4, Evaldsen Fort. S. 145—7 og Obl. S. 345—6, dansk Resp. i U. f. R. 1888 S. 831. Se ogsaa L. om stemplet Papir 11 April 1885 § 13.

[2] Motiverne S. 42, nord. V. S. 204—5, Evaldsen Fort. S. 156—8, jfr. dog ogsaa Obl. S. 350.

for den Vexelskyldner, der har indfriet Vexlen under Regres, bliver at afgjøre efter V. L. 52[1]).

Forskjellig fra Civilretten (L. 29 Juni 1888 § 3) fastsætter da V. L. 36 Akceptantens Morarente (jfr. ogsaa V. L. 50 og 52) til 6 pCt., allerede fra Forevisningsdagen. Ved Siden heraf paalægger §en Skyldneren at give «fuld Erstatning for de Vexelejeren ved Forhalingen forvoldte Omkostninger», hvormed menes det samme som med «nødvendige Udgifter» i V. L. 50, jfr. 29, altsaa Protestudgifter, Porto o. desl. og efter Omstændighederne Inkassationssalær, derimod ikke Provision (Godtgjørelse for den ved Regressen forvoldte Ulejlighed), idet Loven skiller mellem denne og Omkostninger, jfr. §§ 29 og 50. Endnu mindre har §en opstillet nogen fuldstændig Erstatningspligt, og den indeholder saaledes ingen Hjemmel for Erstatning af de Opofrelser, man har maattet gjøre for at skaffe sig Penge istedetfor dem, man havde paaregnet at erholde hos Akceptanten[2]) (jfr. §§ 29, 50).

Skjønt intet er sagt derom i V. L. 36, følger det af Civilrettens Grundsætninger, at Virkningen af Akceptantens Mora ikke indtræder, hvor Vexelejeren selv er Skyld i, at Vexlen ikke blev betalt ved Forevisningen, f. Ex. fordi der var Mangler ved Legitimationen. Omvendt følger det ogsaa af Civilretten, at, naar Vexelejeren har gjort sit, fritages Akceptanten ikke for den sædvanlige Virkning af Mora, om han end maatte kunne bevise, at han er uskyldig i Forhalingen.

Med Hensyn til den Vexelkurs, der her skal lægges til

---

[1]) Om den nærmere Begrundelse af denne Mening, der afviger fra Lovens Motiver S. 42, se nordisk Vexelret S. 205—6, 208—9, Evaldsen Fort. S. 148—154, jfr. 157 og Obl. S. 346—9, jfr. ogsaa J. Lassen S. 428—9.

[2]) Hvorvidt saadan Erstatning kan kræves, maa afgjøres efter Civilrettens Regler, der efter den almindelige Opfattelse ikke er gunstige derfor, selv hvor Forhalingen er Skyldneren tilregnelig; se derimod Obl. a. D. S. 264—5, hvor det ogsaa er vist, at den i V. L. 36 opstillede begrænsede Erstatningspligt ingenlunde gaar videre end, hvad der burde ansees som civilretslig gjeldende. — Flere danske Domme vedkommende Akceptantens Mora findes anførte hos J. Lassen § 73.

Grund for Betalingen, indeholder V. L. 36, 2det P. Forskrifter, som er udledede af Civilrettens Regler om Prisbestemmelsen i Tilfælde af *mora accipiendi* og *solvendi*[1]).

Vil Akceptanten fri sig fra Virkningen af sin Mora, maa han som sædvanligt gjøre lovligt Tilbud til Vexelejeren ved at indfinde sig hos denne med Betalingen (Vexelsummen, med Renter og Omkostninger). Et saadant Tilbud er Vexelejeren forpligtet til naarsomhelst at modtage mod Udlevering af Vexlen i kvitteret Stand og Protesten (jfr. V. L. 48). Vægrer han sig bevislig derfor, eller kan han ikke skaffe Vexlen tilveje, er Akceptanten vistnok ikke selv fri for sin Forpligtelse, medmindre han tillige foretager lovlig Deposition; men Regresretten er for Eftertiden gaaet tabt, og Akceptanten bør derfor strax underrette Vexelejerens Formand om sit forkastede Tilbud (jfr. nedenfor S. 464).

Om Deposition af Vexelsummen gjelder intet andet end ved almindelig Gjeld[2]) undtagen, forsaavidt som den deponerende Vexelskyldner ikke kan have nogen Pligt til at underrette Kreditor, da han jo ikke i Almindelighed kan vide, paa hvis Haand Vexlen for Øjeblikket er[3]).

IV. Ved Betalingen kan Trassatus kræve Vexlen udleveret i kvitteret Stand og i modsat Fald tilbageholde Pengene. Dette flyder for akcepterede eller egne Vexler allerede af den almindelige Regel for Gjeldsbreve i Fdn. 9 Febr. 1798, som er gjengiven i V. L. 38, der i sit 2det P. har en særegen Regel for den partielle Betaling, og for andre Vexler kan det udledes af selve Trattens Indhold («betal mod denne min Vexel»), idet Trassatus maa skaffe Trassenten hans Vexel tilbage i indfriet Stand, om han vil følge denne hans Anmodning. Kvitteringen meddeles ofte ved den blotte Navnetegning og er derfor i Grunden overflødig, naar det sidste Endossement er *in blanco*.

---

[1]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 349—50; jfr. Fort. S. 155.

[2]) Jfr. herom Obl. a. D. S. 271—3, hvor det ogsaa er forklaret, at den i Motiverne S. 43 og nord. V. S. 212—13 antagne Ret til at deponere i enhver «sikker Bank» ikke holder Prøve.

[3]) Jfr. nord. V. S. 213.

V. Trassatens efter de foran udviklede Regler lovlige Indfrielse af Vexlen udsletter da Vexelretten mod alle Vexelskyldnere, idet den Forpligtelse, de havde overtaget ligeoverfor Vexelejeren, nu er opfyldt. Derimod har Trassaten i Behold sit Dækningskrav mod Trassenten eller, ved Kommissionstratter, mod den, for hvis Regning Vexlen er trukken. Dette Krav er alene grundet paa Fuldmægtigens almindelige Ret til at holdes skadesløs af Mandanten for de Udgifter, han har havt for ham, og kan derfor kun gjøres gjeldende ved civilt Søgsmaal, jfr. V. L. 23. Et Vilkaar derfor er da, at Trassatus har iagttaget de før forklarede Regler for Betalingen og navnlig kan udlevere Vexlen, kvitteret af en efter V. L. 39 legitimeret Ihændehaver [1]).

§ 60.

Om Vexelregressen i Almindelighed [2]).

1. Trassent som Endossenter indestaar, en for alle og alle for en, Vexelejeren saavel for, at Vexlen naarsomhelst skal blive akcepteret, som for, at den bliver indfriet til Forfaldstid. Saafremt den sidste Del af denne deres Forpligtelse ikke opfyldes, er det selvfølgeligt, at Vexelejeren strax kan vende sig mod dem for at faa den Betaling, de har tilsikret ham. Imidlertid er ogsaa Akceptens Negtelse et saa væsentligt Brud mod den overtagne Garanti, at Vexelejeren kunde synes at burde have Ret til at anse Forholdet fra sin Side som hævet og uden at oppebie Forfaldstid strax søge Betaling. Dette var ogsaa Regelen i vor ældre Ret og er det endnu i den engelsk-amerikanske. Den franske og den tyske [3]) Vexelret lægger derimod Hovedvægten paa, at Akceptens Negtelse alene har gjort Betalingen usikrere, idet dens Aarsager ved Forfaldstid muligvis kan være hævede, og de tilsteder derfor kun en Regres, gaaende ud paa Sikkerhedsstillelse for, at Betaling alligevel skal være at erholde (Sikkerhedsregres).

Tilsyneladende har V. L. sluttet sig nærmest til dette

[1]) Jfr. nærmere nord. V. S. 210—12. [2]) Jfr. nord. V. S. 215—16.

[3]) Den italienske og den schweiziske Lov har sluttet sig hertil.

System og stillet Sikkerhedsregressen i Spidsen, idet V. L. 29, der efter den svenske og finske Lovs Forbillede hjemler Betalingsregres, i Formen fremtræder som en Undtagelse. Betænkes det imidlertid, at det der fastsatte Vilkaar for den videregaaende Regres — at Vexelejeren er i Besiddelse af Vexlen — i de allerfleste Tilfælde er tilstede, og at han i almindelige Tider næsten altid vælger Betaling, naar han har Ret til at faa den, er det klart, hvad ogsaa Erfaringen allerede noksom viser, at V. L. 29 indeholder Hovedregelen for Regres i Anledning af manglende Akcept.

Ogsaa i Tilfælde af Akceptantens Konkurs før Forfaldsdag hjemlede den ældre dansk-norske Ret Betalingsregres, og det samme gjelder endnu om de fleste til den franske Gruppe hørende Love. Dette synes ogsaa ganske velgrundet, da det i de allerfleste Tilfælde allerede ved Konkursen er givet, at Betaling ikke vil være at erholde paa Forfaldsdag. Den tyske Lov har imidlertid — idet man har lagt Vægten paa den noget theorétiske Betragtning, at Konkurs ikke længere efter Nutidens Ret er det samme som Insolvents — ogsaa her kun tilstedt Sikkerhedsregres, og, navnlig under Indflydelse af den tidligere svenske Vexellovs tilsvarende Regel, har de nye nordiske Vexellove (V. L. 30) sluttet sig hertil. — Ved egne Vexler bliver der kun i det sidstnævnte Tilfælde Tale om Sikkerhedsregres.

Regres kan anstilles ikke blot, hvor Akcept eller Betaling er negtet, men ogsaa, hvor den ikke er opnaaet til fastsat Tid, fordi Trassatus (Domiciliatus) ved Forevisningen ikke har været at finde paa det ved hans Navn paa Vexlen opgivne Sted; jfr. her om Protesten V. L. 89.

Regres finder Sted mod Trassent og Endossenter samt ved domicilierede Vexler mod Akceptanten; derimod er denne ved almindelige Vexler at anse som Hovedskyldner ogsaa i Forhold til Trassenten (V. L. 23).

Enhver Regres er, overensstemmende med, hvad der før er forklaret om Trassentens og Endossenternes Ansvar, «springende» (V. L. 25, 26, 49[1]), ligesom Vexelskyldnerne herunder

[1]) Den springende Regres er endnu ikke indført i Holland og Rusland; ellers vistnok nu overalt.

kan søges en for alle og alle for en, Akceptanten indbefattet, hvad enten han er Regresskyldner eller ikke (V. L. 87). Om det Tilfælde, at flere Vexelskyldnere paa en Gang er under Konkurs, se Konkursl. § 121.

§ 61.

Fortsættelse. *Vexelprotesten.*

Regresskyldnernes Vexelforpligtelse er betinget af, at den lovlige Vexelomgang ligeoverfor Trassatus (Akceptant, egen Vexels Udsteder, Nødsadressater o. s. v.) forgjæves er iagttagen, eller at det Forhold, som forøvrigt berettiger til Regres, er tilstede (jfr. V. L. 30). Det er jo ogsaa kun stemmende med almindelige civile Retsregler, at Vexelejeren har Bevisbyrden herfor. Ejendommeligt for Vexelretten er det derimod, at Beviset her i Almindelighed maa føres gjennem et nøje foreskrevet Bevismiddel, den saakaldte Protest, og altsaa er strengt lovbundet.

Efter den italienske Rets Forbillede [1]) har det nemlig fra Middelaldren næsten overalt været nødvendigt, at det Forhold, der betinger Regressen, inden en vis kort Frist godtgjøres ved et Bevis, der har offentlig Troværdighed, da det gjerne skal benyttes paa fremmede Steder, oftest i Udlandet [2]); det maa derfor i Regelen være tilvejebragt gjennem en Notar eller lignende offentlig Tjenestemand [3]). Dette er da Protesten, der egentlig alene er Navnet paa det Dokument [4]), som ud-

---

[1]) Man kjender Protestdokumenter fra 1339; Goldschmidt System S. 226.

[2]) I den engelsk-amerikanske Ret er Vexelprotest i Regelen unødvendig ved indenlandske Vexler; den belgiske og italienske Vexellov tillader endog i Almindelighed Protestens Erstatning ved en med Vexelindehaverens Samtykke afgiven Privaterklæring af Protestaten.

[3]) I Belgien er Postbudene bemyndigede til at foretage ikke blot Forevisning (jfr. ovenfor S. 434), men ogsaa Protest af Vexlen, under Statsgaranti.

[4]) Oprindelig maaske kun Navnet paa den Del af dettes Indhold, hvor Vexelejerens Ret mod Formændene forbeholdes (*protestatio*); jfr. Goldschmidt l. c. S. 226.

færdiges af Notaren, men ogsaa bruges om vedkommende Forretning (Protestforretning), De nordiske Vexellove har sluttet sig til det nedarvede System, idet de ogsaa, overensstemmende med dette, kræver Beviset ført ved Protest ikke blot for de vigtigste Kjendsgjerninger, der berettiger til Regres (Negtelse af Akcept eller Betaling jfr. V. L. 18, 19, 25, 41, 43, 56, 57, 62), men ogsaa i forskjellige andre Tilfælde, der er af Interesse for denne, jfr. V. L. 19 (Negtelse af Akceptens Datering ved Efter-Sigtvexler), 70, 72; jfr. ogsaa den mere ejendommelige V. L. 75, der byder Protest for et særeget Tilfælde udenfor Regressen.

Den, som i Norge udfører Protestforretningen, er *notarius publicus* eller, da der kun undtagelsesvis er nogen særskilt saadan, den Embedsmand, hvem Lovgivningen har overdraget Notarialforretningerne paa Stedet[1]). Kan dennes Medvirkning ikke i betimelig Tid faaes, tør Protesten optages af Stevnevidnerne eller i Nødsfald to andre lovfaste Vidner, hvilket dog kun har en kortvarig midlertidig Gyldighed; jfr. nærmere V. P. L. § 10[2]). Embedsmanden maa have Notarialvidne med sig (Sportellov 13 Septbr. 1830 § 79).

Notarius maa indfinde sig hos den Person, hvis Forhold det gjelder at bevise. Hvem dette er, afhænger af Omstændighederne; i Regelen vil det jo være Trassatus eller, hvem anden Vexlen maa forevises (jfr. ovenfor S. 434) — men udenfor Protest *de non acceptatione* eller *solutione* ogsaa andre, jfr. V. L. 70 og 72. Nærmere Forskrifter om, i hvilket Lokale Protesten som Forevisningen og andre vexelretslige Handlinger skal foregaa, gives i V. L. 89. Fortrinsvis skal det ske i Forretningslokale, dernæst i Bolig, og, saafremt ingen af Delene kan oplyses af Politiet, hvorsomhelst, hvilket medfører, at Protesten isaafald i Almindelighed optages paa Embedsmandens Kontor («Vind-» eller «Pladsprotest»). Disse Regler gjelder dog kun i Mangel af modsat Overenskomst[3]).

---

1) Jfr. Schweigaard Proces § 113.

2) En noget lignende Regel kjendes i den engelske Ret.

3) Se nærmere nord. V. S. 225—7, Evaldsen Fort. S. 361 ff.

I Konkurstilfælde og ellers, hvor Vedkommendes Bo behandles af Skifteretten, foregaar Protesten i Almindelighed hos denne, uagtet det strengt taget egentlig skulde ske i Boets Forretningslokale [1]).

Inden hvilken Tid Protesten maa foretages, fremgaar for de vigtigste Tilfælde af, hvad der tidligere er forklaret om Forevisningen, som nemlig maa være forbunden med Protesten, jfr. V. L. 18, 19, 41 og 43 og ovenfor S. 433. Af V. L. 41 og 91 sees, at den ikke kan foretages paa en Søn- eller Helligdag. Det nærmere om Klokkeslettet findes i V. L. 89, der dog ogsaa her kun er deklaratorisk [2]).

I Henseende til Fremgangsmaaden mærkes følgende: Efterat Notarius har modtaget Begjæringen, der i Regelen maa være ledsaget af den originale Vexel (jfr. dog V. L. 72 og 75 jfr. 76) og isaafald kan være mundtlig (V. P. L. § 10, 2), indfinder han sig hos Trassatus eller andre Vedkommende. Da Rekvirenten næsten aldrig er tilstede, foreviser Notarius gjerne Vexlen og stiller den fornødne Opfordring (om Akcept, Betaling, Sikkerhed, Udlevering af Duplikat o desl.). Notarens Fuldmagt for Vexelejeren er herved af samme Udstrækning som enhver anden Ihændehavers (jfr. V. L. 17, 25, 28, 30). Derimod er han ikke, uden særlig Fuldmagt — saasom, hvor han har Vexlen i kvitteret Stand — bemyndiget til at modtage Betaling, og, naar dette alligevel foregaar i yderste Time, for at undgaa Protest, sker det paa de handlendes eget Ansvar [3]).

Negtes det begjærede af Vedkommende (f. Ex. Trassatus) eller en, der er bemyndiget til at handle paa hans Vegne, eller er ikke nogen saadan tilstede, fremmes Protestforretningen [4]), der ansees som en, selv om den foretages hos flere Personer

---

1) Jfr. nærmere nord. V. S. 227; Evaldsen Fort. S. 362—3.

2) Jfr. nærmere nord. V. S. 227—9. Om hvorvidt ogsaa Protestdokumentet maa være udfærdiget inden de ovennævnte Frister, er Meningerne delte, jfr. nord. V. S. 228—9, Goldschmidt System S. 229.

3) Jfr. nærmere nord. V. S. 230—1.

4) Om de Tilfælde, at Tilbud om Akcept eller Betaling sker efter denne til Præsentanten, se V. L. 28 og 48 og nord. V. S. 232.

paa samme Plads i Anledning af samme Vexel (V. L. 83[1]). Under Forretningen er det hverken sædvanligt eller nødvendigt udtrykkelig at erklære Vexlen protesteret for Vedkommende. Derimod maa Forretningen tilligemed det væsentlige Indhold af Protestdokumentet (V. L. 81) — dog ikke allerede paa selve Stedet — indføres i en Protokol, hvoraf, saavelsom af Protestdokumentet, kun Rekvirenten kan faa Udskrift (V. P. L. § 10 jfr. V. L. 25[2]).

Protestdokumentets eller den egentlige Vexelprotests Indhold er nærmere foreskrevet i V. L. 82; heraf maa især fremhæves en nøjagtig Afskrift af Vexlen (Vexelkopien) med Paategninger, idet enhver saadan Feil, der fremkalder Tvivl om Vexlens Identitet, gjør Protesten ugyldig[3]). Om Protesten skal ske Anmærkning paa Vexlen (V. L. 82 s. P.), hvilket er af Betydning for den Tredjemand, hvem Vexlen senere overdrages. Om Gebyret for Vexelprotester se Sportell. 13 Sept. 1830 §§ 69 og 157, jfr. §§ 72 og 79, V. P. L. § 10 og V. L. 83.

Da Protestdokumentet er den egentlige Original, maa den have Fortrinet i Tilfælde af Uoverensstemmelser med Protokollen.

Protesten har offentlig Troværdighed (*fides publica*). Dens Indhold gjelder som Sandhed, indtil det modsatte bevises, og til et saadant Bevis maa der stilles meget strenge Fordringer. De Kjendsgjerninger, Notarius i Medfør af Loven bevidner i Protesten (saasom Konkurs, Fravær, Kontorets Utilgjængelighed), gjelder derfor som sande, uden at han behøver at opgive, fra hvilken Kilde han øser sin Kundskab[4]); kun i det i V. L. 89 i. f. omhandlede Tilfælde maa den nævnes.

Retten til at fordre det ellers for Regressen nødvendige Bevis kan Formændene for Betalingsregressens Vedkommende gyldigen fraskrive sig. Dette er udtrykkelig sagt om Protest

---

[1]) Nord. V. S. 233, Evaldsen Fort. S. 333.

[2]) Jfr. nord. V. S. 237—8; Dept. Skr. 20 Marts 1883.

[3]) Jfr. forøvrigt nærmere nord. V. S. 234—7, Evaldsen Fort. S. 329 ff., Obl. S. 416—17.

[4]) Jfr. Schweigaard Proces §§ 112—113, Nellemann Proces § 123.

de non solutione i V. L. 42, og at den der omhandlede Klausul ogsaa vil ansees at indeholde Fraskrivelse af Retten til at kræve Protest *de non acceptatione* som Vilkaar for Betalingsregres, er neppe tvivlsomt, da de i det 8de Kapitel givne Forskrifter i det hele saavidt muligt maa blive at anvende paa Regres efter V. L. 29. Derimod vilde det være en uhjemlet Udvidelse ogsaa at lade den gjelde Protest *de non acceptatione* som Vilkaar for Sikkerhedsregres[1]), da Besiddelse af Protesten nemlig her er af større Vigtighed.

Udtrykkene i V. L. 42 («Opfordring til ikke at optage Protest» jfr. Exemplerne paa Ordlyden: «uden Protest», «uden Omkostninger») kunde ellers lede til at tro, at den her omhandlede Klausul — som forøvrigt hos os sjelden forekommer[2]) — nærmest medførte en Ret for Regresskyldnerne til at være frie for de med Protesten forbundne Omkostninger. Men Loven har udtrykkelig afgjort, at de ikke er fritagne for disses Betaling, naar Vexelejeren alligevel optager Protest (se §ens sidste P.), ligesom den ikke i noget Fald fritager dem for de øvrige i V. L. 50 og 52 nævnte Udgifter eller Provisionen. V. L. 42 hjemler altsaa udelukkende en Ret for Vexelejeren, og denne Ret strækker sig endog saavidt, at den fritager ham for enhver Bevisbyrde med Hensyn til lovlig Forevisning og vælter denne over paa Regresskyldnerne (3dje P.).

Protest-Fraskrivelsen kan ligesaavel ske mundtlig som skriftlig og afgives af enhver Regresskyldner, saaledes ogsaa Akceptant ved Vexel med opgiven Domiciliat (jfr. V. L. 43). Er den indtagen i Trattens Text, binder den alle Regresskyldnere, medmindre en Endossent ved udtrykkeligt Tillæg for-

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 252 og Evaldsen Obl. S. 341; se derimod Trygger l. c. S. 14—15, hvor det antages, at samme (negtende) Resultat maa opstilles i begge Tilfælde paa Grund af Ordlyden i § 29 («den, som paa Grund af P. f. m. A. er berettiget til Sikkerhed»); men denne Henvisning er vistnok kun skeet for Kortheds Skyld og neppe afgjørende for, at Protestspørgsmaalet maa løses paa samme Maade for begge Arter af Regres.

[2]) Derimod er den tilsvarende Klausul meget hyppig paa udenlandske Tratter, som sendes hid til Inkassation.

beholder Protest; ellers er den kun bindende for den enkelte Skyldner, men, naar den er tegnet paa Vexlen, i Forhold til enhver, som senere bliver dennes Ejer[1]).

§ 62.

Fortsættelse. *Notifikationen.*

I. Ifølge de ældre Vexellove — saaledes ogsaa i den tidligere norske og danske Ret, ligesom endnu i den engelsk-nordamerikanske — var Notifikation eller Underretning om Protesten, ogsaa *de non acceptatione*, et Vilkaar ikke blot for den specielle Regres, men for selve Vexelrettens Bevarelse ligeoverfor Regresskyldnerne. De nyere Love tillægger den i Almindelighed ikke saa stor Betydning, idet de enten ganske har hævet Notifikationspligten (den schweiziske og finske Lov) eller slaaet den sammen med Regresfordringens Fremsættelse inden ganske korte Frister (det franske System), eller dog kun ladet dens Oversiddelse virke Skadeserstatning og Tab af Bifordringer (det tyske System).

De nordiske Vexellove[2]) har heri fulgt det tyske System, men kræver ikke blot som dette Notifikation i Tilfælde af manglende Betaling, men ogsaa efter Protest ved manglende eller ubetryggende Akcept (V. L. 45—7, jfr. 20 og 30), altsaa ogsaa i et Tilfælde, hvor kun Sikkerhedsregres finder Sted. — Uagtet saaledes Notifikationen ikke længere er et Vilkaar for Regressen, er det dog naturligst at behandle den her, paa Grund dels af dens Sammenhæng med Protesten, dels af dens Indflydelse paa Regresfordringens Indhold. Forøvrigt maa det mærkes, at Loven byder Notifikation ikke blot, hvor Regres tænkes anstillet, men i ethvert Tilfælde[3]) af Protest for manglende eller ikke betryggende Akcept (V. L. 20 og 30), medmindre Efter-Akcept (V. L. 28) er paafulgt, jfr. ogsaa V. L. 59 og 72, ligesom i et Tilfælde af Protest, som ikke

---

[1]) Jfr. nærmere Motiver S. 48—9; nord. V. S. 220—3, Evaldsen Fort. S. 178—82 og Obl. 359, Trygger S. 14—15.

[2]) Jfr. nærmere Motiver S. 51—4.

[3]) Motiver S. 19—20; jfr. dog Evaldsen Obl. S. 361.

ligefrem vedkommer Regressen (V. L. 75). Omvendt maa mærkes, at Notifikationspligten ikke bortfalder sammen med Protesten, hvor denne er undladt efter V. L. 42; jfr. §ens 2det P.[1]).

Notifikationspligten er forøvrigt paa anden Maade af Loven bleven meget indskrænket ved den Regel i § 45, 1, at kun den, ved hvis Navn paa Vexlen Stedsbetegnelse findes anført, har Krav paa Underretning. Da det jo er yderst sjeldent at se Adresse tilføjet i Endossementet, følger det nemlig heraf, at i Almindelighed kun Trassenten — og Akceptanten (egen Vexels Udsteder) ved Vexler med særskilt Domiciliat (V. L. 45 i. f., jfr. 95) — faar Underretning.

At den Notifikationsberettigede er under Konkurs, fritager ikke for denne Pligt.

II. Den, som først har at give Underretningen, er ifølge V. L. 45 «Ihændehaveren» af den nødlidende Vexel. Er Ihændehaveren ikke selv Vexelejer, men dennes Fuldmægtig, bør han vistnok efter Civilrettens almindelige Regler for hans Agtsomhedspligt ligeoverfor Mandanten, uden at afvente Paalæg, underrette vedkommende Formand, saafremt Fristen vilde blive oversiddet, om han først skulde underrette sin Mandant, og Tredjemand maa i hvert Fald erkjende den Underretning for gyldig, som Fuldmægtigen under Paaberaabelse af sit Forhold meddeler ham, uden at noget Bevis herfor kan kræves. Derimod kan neppe Vexelloven siges at have afgjort, at Fuldmægtigen altid har at sørge for Underretning til Formanden[2]).

Notifikationen er ikke som Regressen springende. Præsentanten har at underrette sin nærmeste med Stedsbetegnelse forsynede Formand, og kun ham; denne sender da Underretningen videre igjen til sin nærmeste til Notifikation berettigede Formand. Den, som har opfyldt sin Pligt, har ligeoverfor alle Vexelskyldnere sin uformindskede Regresret, om de end ved andres Forsømmelse er forbigaaede. Og paa den anden Side har ogsaa den, som ikke har underrettet, fordi

[1]) Jfr. Motiver S. 55—6.

[2]) Jfr. hermed nord. V. S. 242, Evaldsen Fort. S. 187—8, Obl. S. 361, Noten.

han selv ingen Underretning har faaet, sin Regres ubeskaaskaaren; thi Notifikationspligten paaligger ifølge V. L. 45 kun den Endossent (Trassent), som selv har faaet Underretning.

Om Præsentanten unødigen underretter den nærmeste Formand (A), der ikke har sat Adresse ved sit Endossement, fritager det ham naturligvis ikke for den sædvanlige Notifikationspligt ligeoverfor den nærmeste med Stedsbetegnelse forsynede Formand (B). Anderledes, om denne virkelig har faaet Underretning fra A. og faaet den ligesaa tidlig, som om den paa sædvanlig Maade havde været meddelt umiddelbart fra Præsentanten. Den unødig underrettede Formand er ellers neppe forpligtet til saaledes at sende Underretningen videre; den, der ikke har tilføjet Adresse ved sit Endossement, kan nemlig med fuld Føje gjøre den Betragtning gjeldende, at han ikke har forbeholdt sig Notifikations r e t, netop fordi han ikke vil have den med Notifikations p l i g t e n forbundne Uleilighed[1]).

Notifikationen maa være s k r i f t l i g, selv om Formanden bor paa samme Sted; som skriftlig Underretning maa imidlertid her Oversendelsen af Protestdokumentet gjennem et Bud ansees. V. L. 45 levner dertil en Frist af to Søgnedage, hvilke for Præsentanten regnes fra Protestdagen[2]) og for den Endossent, (Trassent), der har faaet Underretningen, fra den Dag, denne indløb. Efter V. L. 45, 2 er det tilstrækkeligt, at den er indleveret til Posten inden Fristens Udløb. Beviset for Afsendelsen lettes væsentlig ved den i V. L. 47 opstillede Præsumtion, der dog neppe er andet, end man efter almindelige Bevisregler vilde have opstillet (jfr. Straffeproceslov § 159). Postattest om Afsendelsen medfører efter almindelige Bevisregler ogsaa en Formodning for, at Brevet er modtaget.

---

1) Jfr. nærmere nord. V. S. 244, E v a l d s e n Fort. S. 189—93 og Obl. 362.

2) Saafremt Protest er undladt med Hjemmel af V. L. 42, regnes Fristen i Tilfælde af Ikke-Betaling rettest fra den Dag, da Protest *de non solutione* senest kunde været optagen — i Tilfælde af Ikke-Akcept derimod fra den Dag, Akcepten er negtet.

III. Virkningen af Notifikationspligtens Overtrædelse er da ifølge V. L. 46 alene, at vedkommende Regressøger svarer for den ved Forsømmelsen bevislig forvoldte Skade samt i hvert Fald taber alle de saakaldte Bifordringer (Vexelrente, Udgifter, Provision) og altsaa kun faar den egentlige Vexelsum[1]), dog med 5 pCt. Rente[2]) fra den Dag, Sag til Betaling reises.

Som oven forklaret er det kun den forsømmelige Regressøger, som lider dette Tab. Vender saaledes Vexelejeren, der har opfyldt sin Notifikationspligt ligeoverfor nærmeste vedkommende Formand (A), sig under Regressen umiddelbart mod dennes nærmeste notifikationsberettigede Formand B, der ved A's Forsømmelse er bleven uden Underretning, maa B ligefuldt betale den hele Regresfordring efter V. L. 50. Forskjellen mellem, hvad han saaledes har maattet betale, og hvad selve den forsømmelige Regressøger alene kan fordre efter V. L. 46, 2, kan B imidlertid søge sig godtgjort hos A i Henhold til Hovedregelen i §ens første P.

V. L. 46 lader Virkningen af Notifikationspligtens Forsømmelse, saavel hvad Erstatningsansvar som Tab af Bifordringerne angaar, indtræde ligeoverfor de Formænd, der som Følge deraf er forbigaaede». Heraf synes nu at følge, at alene disse Formænd, der selv havde Krav paa Underretning, kan gjøre Forsømmelsen gjeldende. Den Vexelejer, der ingensomhelst Underretning har givet, skjønt Trassenten havde Krav derpaa, kan altsaa søge Endossenten, der ej var berettiget til Notifikation, for den hele Regresfordring, og Endossenten kan atter søge sin fulde Regresfordring efter V. L. 52 hos Trassenten. Denne er imidlertid ligeoverfor den forsømmelige Vexelejer berettiget til Erstatning efter V. L. 46, 1 og kan, som oven forklaret, hos ham tilbagesøge

---

1) Jfr. herom nærmere Evaldsen Fort. S. 202—5.

2) Denne kan ikke antages nedsat til 4 pCt. ved L. 29 Juni 1888 § 3, idet den ikke er en Anvendelse af den ved Lovens Udgivelse gjeldende almindelige Forhalingsrente, hvilket klarest fremgaar af, at Regelen er fælles for de 3 nordiske Landes Vexellove, samtidig med, at den almindelige Morarente i Sverige ved Gjeld med fastsat Forfaldstid da var 6 pCt. Loven vilde altsaa, at denne Rente skulde være overensstemmende i alle Lande, hvorfor den ikke kan ansees stiltiende nedsat sammen med Landets almindelige Rente.

Forskjellen mellem, hvad han har udbetalt, og hvad han skulde have sluppet med ifølge V. L. 46, 2, om Vexelejeren selv havde søgt ham[1]).

Da Regressøgeren ikke uopfordret pligter at bevise Notifikationen, maa Indsigelse om dennes Udebliven udtrykkelig fremsættes; dette kan ske under Vexelsagen, hvorunder ogsaa, ifølge den særlige Begunstigelse i V. P. L. § 4, kan faaes Dom for Erstatning efter Kontrastevning.

§ 63.

Særskilt om Sikkerhedsregressen.

I. Sikkerhedsregressen finder da Sted i følgende Tilfælde:

a) Naar Akcept er negtet helt eller delvis, idet Regressen i det sidste Tilfælde kun gjelder det ikke akcepterede Beløb (V. L. 25). Efter hvad der forhen er forklaret, vil dog denne Regres sjeldnere finde Sted i dette Tilfælde paa Grund af Adgangen til Betalingsregres efter V. L. 29. Ganske upraktisk er den dog ikke. Den kan saaledes komme til Nytte, naar Vexlen er tabt, idet Betaling her ikke vil kunne kræves hos Regresskyldneren før Mortifikation. Stundom kan ogsaa den Vexelejer, der besidder Vexlen, foretrække at vente med Betalingsregres til Forfaldstid, fordi Rentefoden for Øjeblikket er saa lav, at han taber paa at faa tidligere Betaling med den i V. L. 29 omhandlede Afkortning[2]).

b) Naar Akceptanten (den egne Vexels Udsteder) er kommen under Konkurs eller hans Uvederheftighed er bevist gjennem forgjæves afholdt Exekution (Udpantning) eller han, om han er handlende, har indstillet sine Betalinger (jfr. Konkursl. 6 Juni 1863 § 4).

Tilværelsen af en af disse Omstændigheder — hvoraf

[1]) Jfr. nærmere om denne Mening, der stemmer med Motiver S. 57, nord V. S. 247—8; derimod er Retten for andre Vexelskyldnere til at gjøre Forsømmelsen gjeldende hævdet af Evaldsen Fort. S. 195 ff. (jfr. Ugeskr. f. Retsv. 1882 S. 98—101) og Obl. S. 364—5.

[2]) Hidtil er der dog i Norge vistnok kun meget sjelden forekommet Exempler paa dette Tilfælde af Sikkerhedsregres.

Exekutionens forgjæves Afholdelse maa have fundet Sted efter Akcepten, medens de øvrige kan have indtruffet allerede tidligere — godtgjøres ved en for Tilfældet optagen Protest (Sikkerhedsprotest, Sekuritetsprotest), der tillige, om den skal være tjenligt Grundlag for Regres, skal indeholde Vidnesbyrd om, at Akceptanten selv forgjæves er opfordret til at stille Sikkerhed for Betaling af den akcepterede Sum til Forfaldstid. I Tilfælde af Konkurs optages denne Protest — der kun er nødvendig, hvis Sikkerhedsregres agtes anstillet — hos Skifteretten [1]). Til at rette den i V. L. 30 omhandlede Opfordring til Akceptanten er ligesom ved Forevisning til Akcept enhver Ihændehaver, altsaa ogsaa Notarius, bemyndiget. Ihændehaveren kan da ogsaa lade Protesten optage.

Fælles for al Sikkerhedsregres er den Betingelse, at Vexlen, naar der paa denne findes Nødsadressater, forgjæves er forevist disse til Akcept; jfr. V. L. 56, 61.

II. Berettiget til at kræve Sikkerhed er Vexelejeren og enhver af Endossenterne, og det uden Hensyn til, om han selv har stillet Sikkerhed til sine Eftermænd (V. L. 25 og 26, jfr. 30). Ifølge V. L. 27 hefter imidlertid den engang stillede Sikkerhed til Fordel for alle Sikkerhedsstillerens Eftermænd, naar de fordrer saadant; enhver til Vexelejeren — eller den Eftermand, som ellers maatte have faaet Sikkerhed — bevislig fremsat Paastand om, at man ønsker at nyde godt af Sikkerheden, er her tilstrækkelig — idet Eftermanden maa være erstatningspligtig, om han desuagtet udleverer Sikkerheden før Vexlens Indfrielse; men det er jo tryggest ogsaa at underrette Sikkerhedsstilleren (og Forlovere)[2]). Dennes øvrige Eftermænd kan heller ikke kræve yderligere Sikkerhed, medmindre den allerede stillede Sikkerhed er utilstrækkelig. Som Følge heraf vil der i Almindelighed kun blive Tale om yderligere Sikkerhedsregres fra den stillende selv eller

---

[1]) Om hvilke Legitimationer for de nævnte Omstændigheders Tilværelse der skal fordres i Protesten, se nord. V. S. 250, Evaldsen Fort. S. 134.

[2]) Jfr. nærmere Evaldsen Fort. S. 116—20, Obl. 335—6.

muligen en af hans Formænd; har Trassenten stillet den, altsaa slet ikke.

Retten til at kræve Sikkerhed er ikke afhængig af Vexlens Besiddelse og altsaa heller ikke af den i V. L. 39 fastsatte Legitimation (V. L. 25, 26, 30, jfr. 29), idet Vedkommende paa anden Maade kan bevise, at han er Vexelejer eller Endossent[1]). Derimod maa den, som kræver Sikkerhed, være i Besiddelse af Protesten eller en Udskrift af Protest-Protokollen, hvilken sidste imidlertid Vexelprocesloven § 10 i. f. (jfr. S. 449) netop for at forebygge Vanskeligheder ved Sikkerhedsregressen kun har tilladt Rekvirenten af selve Protestforretningen at kræve. Følgen heraf er, at Formændene i Almindelighed ikke vil kunne søge Regres, førend de selv har stillet Vexelejeren Sikkerhed og derved faaet Protesten udleveret[2]). At den, der med Hjemmel af V. L. 42 har undladt at optage Protest, ikke kan gjøre denne Regres gjeldende, er før nævnt (S. 450).

Al Sikkerhedsregres kan, om den fremkalder Anlæg af Søgsmaal, foregaa i Vexelprocessens Former; jfr. V. L. 25, 26, 30 og især V. P. L. § 1. Af hvilken Art Sikkerheden skal være, er ikke afgjort af Loven, uden forsaavidt som det siges, at den skal være tilstrækkelig til Dækkelse af Vexelsummen og Omkostninger (V. L. 25, jfr. 27 i. f.) Sikkerheden vil efter Omstændighederne især bestaa i Deposition af Vexelsummen, i Forløfte eller Haandpant[3]), hvilket sidste dog Regressøgeren kan negte at modtage af Skyldneren som ikke betryggende, naar hans Konkurs kan befrygtes at være nær forestaaende (jfr. Konkursl. § 45). Har Sagsøgeren ikke Tillid til Regresskyldnerens Vederheftighed, kan han ifølge V. P. L. § 9 fordre Dom lydende paa Afsætning i Sagvolderens Gods.

III. Adgangen til at erholde Sikkerhed ophører efter Protest for manglende Akcept, naar der senere er givet fuldstændig

---

[1]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 334. [2]) Jfr. Evaldsen Fort. S. 115—16, Obl. 334—5, hvor det er fremhævet, at Rekvirenten forøvrigt kan begjære flere Udskrifter.

[3]) Jfr. Matzen dansk Tingsret 2 Udg. S. 514.

Efter-Akcept (V. L. 28) eller Akcept af Nødsadressat eller Intervenient eller Æres-Akcept af Trassaten selv (jfr. V. L. 61), og det uden Hensyn til, om Præsentanten var forpligtet til at modtage saadan Akcept eller ikke[1]). Var Sikkerhed i dette Tilfælde allerede stillet, skal den tilbagegives. Det samme gjelder, naar den vexelretslige Forpligtelse er ophørt ved Indfrielse eller paa anden Maade, saasom ved Præjudice eller Præskription (§ 28 i. f.). Ligeledes kan som Følge af § 27 den Endossent, der i Medfør af § 26 har faaet fyldestgjørende Sikkerhed hos en Formand, kræve den af ham selv stillede Sikkerhed tilbage af sine Eftermænd[2]). I de nævnte Tilfælde (Efter-Akcept bliver der dog naturligvis her ikke Tale om) ophører ogsaa den i V. L. 30 omhandlede Sikkerhedsret.

V. L. 28 har for Sikkerhedsret i Anledning af manglende Akcept ogsaa opstillet en særegen Præskriptionsfrist, idet den byder at give Sikkerheden tilbage, saafremt der ikke inden et Aar efter Vexlens Forfaldsdag er reist Sag til dens Betaling hos Sikkerhedsstilleren. Denne Præskription faar dog kun en selvstændig Betydning i de Tilfælde, hvor den sædvanlige Præskription af Regresfordringen mod ham efter V. L. 78 og 79 først indtræder senere end et Aar fra Forfaldsdag. Hvorvidt denne Præskriptionsfrist er anvendelig paa Sikkerhedsret efter V. L. 30, er tvivlsomt — §en har nemlig kun henvist til §§ 25—27, ikke tillige til § 28 — men bør dog helst antages. Det synes nemlig urimeligt, at Loven skulde have villet knytte en stærkere Ret til den i Anledning af ikke-betryggende Akcept stillede Sikkerhed end til den i Anledning af manglende Akcept stillede, aldenstund det sidste Tilfælde dog efter Lovens Affattelse er Hovedtilfældet, og Vexelejerens Ret her i det hele ansees stærkere[3]). V. L. 30 forstaaes derfor vistnok bedst saaledes, at den kun har villet opstille de nærmere Betingelser for at erhverve Sikkerhed i dette Tilfælde — dels ved selvstændige Regler,

[1]) Jfr. Motiverne S. 35—6. [2]) Jfr. Motiverne S. 36.

[3]) Saaledes ogsaa Evaldsen Obl. S. 343; jfr. nærmere nord. V. S. 257—

dels, for Kortheds Skyld, ved Henvisning til §§ 25—27 — men at den med Hensyn til Virkningen af den erhvervede Sikkerhed stiltiende henviser til det foregaaende Tilfælde, anseende det som selvfølgeligt, at de for dette opstillede Regler ogsaa her maa komme til Anvendelse, naar intet andet er sagt.

IV. Forpligtet til at stille Sikkerhed er da — en for alle og alle for en — Trassenten og enhver af Endossenterne ligeoverfor sine Eftermænd, forsaavidt ikke Regressøgeren allerede efter V. L. 27 er beskyttet ved tilstrækkelig Sikkerhed[1].

At ogsaa Akceptanten i det i V. L. 30 omhandlede Tilfælde er forpligtet til at stille Sikkerhed, er ikke egentlig sagt i selve §en, der kun siger, at Ihændehaveren kan opfordre ham dertil. Motiverne (S. 38) forudsætter imidlertid Akceptantens Pligt som selvfølgelig, hvad der jo ogsaa forklares ved, at Akceptanten som Hovedmand maa være endnu nærmere til at stille Sikkerhed end Regresskyldnerne, og paa den samme Forudsætning er V. P. L. § 1 bygget, idet den udtrykkelig hjemler Vexelproces mod Akceptanten (derimod naturligvis ikke mod hans Konkursbo).

Rigtigheden heraf er alligevel meget tvivlsom paa Grund af Konkurslovens Regler om Begunstigelse af den enkelte Kreditor. Herved sigtes ikke til Konkursl. § 45, idet Akceptantens nævnte Pligt ikke skjønnes at komme i Strid med denne. Sikkerheden kan nemlig stilles gjennem Forløfte, og, saafremt Vexelejeren alligevel modtager Pant af Akceptanten, maa han finde sig i, at det omstødes, naar de i Konkursl. § 45 fastsatte Vilkaar er tilstede[2].

Derimod vækkes Tvivlen især ved V. P. L. § 9, som berettiger den, der søger Sikkerhed, til i Vexelprocessens Former at faa Dom lydende paa Afsætning i Skyldnerens Gods,

[1] Det bør dog antages, at, naar Endossement er tegnet efter Protest *de non acceptatione*, har Vexelejeren ved at modtage saadant forpligtet sig til ligeoverfor vedkommende Endossent ingensomhelst Regres at søge før Forfaldsdag. Jfr. ovenfor S. 408—9 og Evaldsen Fort. S. 177.

[2] Jfr. herimod Getz om Kreditorernes Adgang til at omstøde sin Skyldners Retshandler i Rt. 1881 S. 275—6 (Særaftryk S. 67—8).

der da kan ledsages af Overleverelse eller Thinglysning. Denne saa hurtig opnaaede Sikkerhed for den uforfaldne Fordring kan nemlig ikke efter Konkursl. § 46 rokkes af Boet, medmindre processuelle Indrømmelser er gjorte i de sidste 8 Uger, og som saadan Indrømmelse kan vistnok selv Vexlens Akcept inden dette Tidsrum neppe blive anseet, hvor ikke Vexlen er bleven akcepteret i Anledning af ældre Gjeld. Det kan derfor ikke negtes, at Antagelsen af en Pligt for Akceptanten til at stille Sikkerhed i det i V. L. 30 omhandlede Tilfælde stemmer mindre godt med Konkurslovens Omhu for at hindre den enkelte Kreditors Separatforfølgning i den sidste Tid før Konkursen. Imidlertid synes det dog ialfald tvivlsomt, om dette er tilstrækkeligt til at forkaste en Mening, der har en saa stærk Støtte i Vexelprocesloven, under hvis Udarbejdelse man vistnok ogsaa var sig det nævnte Forhold til Konkursloven vel bevidst[1]). Akceptantens her antagne Pligt er i hvert Fald uafhængig af Protests Optagelse.

§ 64.

Særskilt om Betalingsregressen.

I. Hovedtilfældet for denne Regres er da, at Vexlen ved Forfaldstid ikke er indfriet hos Trassatus (Domiciliatus), idet Vexelejeren (§ 39) efter lovlig Omgang — hvorunder hører, at han ikke har forbrudt sig mod de senere fremstillede Regler for Nødsadresse og Intervention (V. L. 62 ff.) — samt den Endossent, som har indfriet Vexlen fra en saadan Vexelejer, enten efter Paakrav (V. L. 52) eller af egen Drift (§ 48), — isaafald er berettiget til Skadesløsholdelse af Formændene mod Udlevering af Vexlen i væsentlig uforstyrret Stand[2]) (V. L. 49, 2 jfr. 55), Protesten og Returregning

---

[1]) Storth.-Forh. 1880, Indst. O. S. 62, nord. V. S. 253—55; jfr. derimod Getz l. c. Akceptantens her antagne Pligt benegtes ogsaa af Trygger l. c. S. 15—16, medens den hævdes af Evaldsen Fort. S. 137—8, Obl. S. 343. I Praxis forekommer der i Norge ialfald yderst sjelden Anvendelse deraf. Jfr. ogsaa Rt. 1890 S. 743—4.

[2]) Jfr. herom nærmere nord. V. S. 263—4.

(V. L. 54). Særlig maa det da her erindres, at, medmindre allerede lovlig Betalingsregres efter V. L. 29 var begyndt før Forfaldsdag, er den i betimelig Tid (V. L. 41) optagne Protest *de non solutione* et Vilkaar for Bevarelse af Vexelretten mod alle Regresskyldnere, — altsaa ogsaa Akceptanten (og egen Vexels Udsteder) ved den domicilierede Vexel med særkilt Domiciliat (§§ 43 og 95) — og det endog, hvor Vexelejeren selv er Trassat eller Domiciliat [1]; derimod er Vexelretten mod Akceptanten (ogsaa Trassentens) eller egen Vexels Udsteder udenfor det nysnævnte Forhold uafhængig deraf. Ved partiel Betaling gjelder Protesten kun den ikke betalte Del af Vexelsummen. I det i V. L. 72 omhandlede Tilfælde erstattes Protest *de non solutione* af Protest for negtet Udlevering. Ligesom Protest *de non acceptatione* ikke udenfor det før nævnte Forhold (V. L. 29 jfr. 41) fritager for Protest *de non solutione*, er omvendt hin Protest heller ikke nødvendig for Adgangen til Betalingsregres udenfor de i V. L. 18 og 19 omhandlede Tilfælde, hvor dens Forsømmelse jo medfører Tab af Vexelretten for altid.

II. Regresfordringens Kjerne dannes af Vexelsummen. Den er Udgangspunktet for Beregningen, hvad enten Regreskravet bliver større eller, efter V. L. 29 (jfr. nedenfor S. 467), mindre. Bortseet fra det sidstnævnte Tilfælde har Vexelejeren ubetinget Ret til hele Vexelsummen — eller i Tilfælde af partiel Betaling, den ikke betalte Del deraf — og det uden Hensyn til, hvad han selv har givet for Vexlen; denne indeholder fra hver af Vexelskyldnerne et Tilsagn om hin Sum.

Ved Siden af denne er imidlertid Vexelejeren berettiget til en Skadeserstatning inden visse Grænser. Enhver Vexelskyldner indestaar nemlig sine Eftermænd for Vexlens nøjagtige Indfrielse til Forfaldsdag paa Betalingsstedet (ved Trassat, Domiciliat, Udsteder af egen Vexel). Regresskyldnerne maa derfor i Tilfælde af Ikke-Betaling uden Hensyn til Skyld [2] godtgjøre det af Misligholdelsen flydende Normal-Tab [3] og

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 219. [2]) Jfr. Obl. a. D. S. 254 Note 2.
[3]) Jfr Obl. a. D. S. 133 og 254.

som Følge heraf tilsvare Vexelsummens regelmæssige Værd for Vexelejeren paa Betalingsstedet ved Forfaldstid (Kursforskjel og Renter) samt de for ham eller andre Eftermænd, der under Regressen har indfriet Vexlen, paaløbne nødvendige Udgifter («Bifordringer»). Tab, som gaar udover det for slige Tilfælde sædvanlig indtrædende og som altsaa ikke kan udledes af den i Vexelkontrakten liggende Garanti, kan derimod ikke kræves erstattet ifølge V. L. 50 og 52[1]), der heri stemmer med omtrent alle andre Love og let forklares derved, at Vexelretten især i et saa overordentlig praktisk Spørgsmaal maa gaa ud fra det regelmæssige for at afskjære Bevis-Vanskeligheder; af lignende Grunde er ogsaa Erstatningens Størrelse tildels fastslaaet[2]) (Rente, Kurs, Provision). Herved er imidlertid ikke udelukket Muligheden af, at yderligere Skadeserstatning i Tilfælde af Skyld kan indtales under civil Sag[3]).

III. Hvad forøvrigt Regresfordringens Omfang (R e g r e s s u m m e n) angaar, bør der sondres mellem den oprindelige Vexelejers Regres og den, der senere udøves af en, der som Følge af Regressen selv har indløst Vexlen.

1) I Henseende til den o p r i n d e l i g e Regresfordring indeholdes Regelen i §§ 50 og 51 jfr. 35. Overensstemmende med den opstillede Grundsætning giver den Vexelejeren Ret til følgende:

a) Vexelsummen, hvilken, saafremt Vexlen lød paa udenlandsk Mynt, skal beregnes paa den i V. L. 35 fastsatte Maade, dog saaledes, at Forfaldsdagens — ved Regres efter V. L. 29, Protestdagens — Kurs skal lægges til Grund, forsaavidt denne senere er falden (V. L. 51); herved faar nemlig Vexelejeren netop godtgjort den Pris, hvorfor han til aftalt Tid og Sted kunde skaffet sig Vexelsummen.

---

[1]) Dette fremgik skarpere af det første Udkast §§ 50 og 52: «Regresfordringen er indskrænket til» o. s. v. Redaktionsændringen tilsigter ingen Forandring i Meningen; jfr. E v a l d s e n Fort. S. 213 ff.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 65.

[3]) Forf. har i nord. V. S. 264 fremsat en modsat Mening, der vistnok stemmer med den ældre Theori for beslægtede Forhold, men neppe nu længer kan siges at være sikker; jfr. Obl. a. D. S. 186—7.

b) 6 pCt. aarlig Rente af den ubetalte Vexelsum fra Vexlens Forfaldsdag — denne selv fraregnet — indtil Betaling sker, Betalingsdagen iberegnet[1]).

c) Erstatning for Protestomkostninger (jfr. V. L. 42), Porto og andre nødvendige Udgifter, f. Ex. Stempelgebyr. Til disse hører derimod ikke i Almindelighed Salær til Præsentanten, da dette, om det har været betalt, ikke staar i nødvendig Sammenhæng med Misligholdelsen. Heller ikke vil hertil lettelig kunne regnes Procesomkostninger i en Sag mod Akceptanten, da det ikke kunde være nødvendigt at anlægge saadan Sag, før Regres var forsøgt. Det samme antages vistnok i Almindelighed rettest om Omkostningerne ved en hos andre Regresskyldnere forgjæves anlagt Sag. Imidlertid maa der i hvert saadant Tilfælde tages Hensyn til, hvorvidt Sagsanlægget efter en almindelig Opfattelse maatte stille sig som nødvendigt for Regressøgeren, og ikke blot til, hvorvidt det i sig selv virkelig var nødvendigt[2]).

d) Provision, $1/3$ pCt. af Vexelsummen, hvilken maa ansees som Godtgjørelse for Ulejlighed med Regressen, ikke for Protestens Optagelse.

2) Ved den fortsatte Regres faar efter den oven opstillede Grundsætning enhver Endossent (og Trassenten ved Vexler med særskilt Domiciliat), der under Regres har indfriet Vexlen, godtgjort hele den Regressum, han efter V. L. 50 og 51 selv har maattet betale, med 6 pCt. Rente heraf fra hans egen Betalingsdag, denne fraregnet, Erstatning for egne nødvendige Udgifter samt ny Provision af Vexelsummen — dog saaledes, at Provision, for at forebygge Misbrug, ikke længere kan beregnes, naar dens samlede Beløb allerede har naaet 2 pCt. af Vexelsummen (V. L. 52, 2). En vigtigere Begrænsning er det, at Kursdifferentsen ikke maa kumuleres, idet V. L. kun tillader at beregne Kurs ved en Vexel, der oprindelig lyder paa

---

[1]) Om Forholdet mellem Vexelrenten, der før den nye Lov endog var 12 pCt., og den almindelige Morarente, samt om dens Nedsættelse i Konkurstilfælde, se Obl. a. D. S. 256—8 og 263.

[2]) Jfr. hermed nord. V. S. 265—6; Evaldsen Fort. S. 214, Samme om Skyldnerens Mora S. 140—3.

udenlandsk Mynt, og det kun en Gang, selv om den under Regressen gjentagende kommer tilbage til Landet [1]).

IV. V. L. 48 giver enhver Vexelskyldner (saaledes ogsaa Akceptanten) Anvisning paa af egen Drift at indfri den nødlidende Vexel for at hindre, at Regressummen løber længere op, idet den tilpligter Vexelejeren at udlevere ham Vexlen i kvitteret Stand samt Protesten mod at erholde Vexelsummen med Renter (hvorved dog maa forstaaes sædvanlig Vexelrente) og Omkostninger — altsaa uden Provision. Fremsættes lignende Tilbud ligeoverfor den Endossent (Trassent), der har indfriet Vexlen under Regres, maa § 48 anvendes analogisk saaledes, at Regressummen kan kræves med Renter istedetfor Vexelsummen. Ligesom den Endossent, der først har indfriet Vexlen og gjort det overensstemmende med § 48, ikke behandles efter § 50, gaar heller ikke, naar han gjør Regres gjeldende hos sine Formænd, hans Fordring ind under V. L. 52 («har en Endossent saaledes indløst Vexlen» ɔ: efter §§ 50 og 51), men under V. L. 50. Han kan altsaa ikke beregne Renter af Regressummen, men af Vexelsummen; sine egne Renter faar han godtgjorte som «andre nødvendige Udgifter», og, skjønt V. L. 51 egentlig er skreven for den, som kan kræve Betaling paa Forfaldsdag, maa den dog ogsaa være anvendelig paa ham.

Negter Vexelejeren at modtage et i Medhold af V. L. 48 fremsat lovligt Tilbud, maa han, naar notarielt Bevis herfor er ført, være forhindret fra at gjøre Vexelret gjeldende mod vedkommende og hans Eftermænd (jfr. V. L. 62 i. f.), hvorimod disse fremdeles ligefuldt hefter overfor godtroende Tredjemand, som har indfriet Vexlen eller faaet den overdragen [2]).

V. Regresfordringen kan ifølge V. L. 53 inddrages ved en ny Vexel, trukken tilbage paa den, hos hvem Betalingen søges

---

[1]) I de to sidste Punkter har V. L. fraveget det gjennemførte Kumulationssystem i DWO., om den end endnu mindre kan siges at have sluttet sig til det franske System. Jfr. nærmere Motiver S. 58—9, nord. V. S. 267—8, Evaldsen Fort. S. 218 og 347—8, samt Ugeskr. f. Retsv. 1882 S. 101 og Obl. S. 429—30.

[2] Jfr. Evaldsen Fort. S. 209—11, Obl. S. 366—7.

(*recambium*, Modvexel, Rück- eller Hervexel)[1]. Denne lyder altsaa paa den hele Regresfordring efter V. L. 50 eller 52, Mæglergebyr for Modvexlens Salg, saafremt Regressøgeren vælger strax at afsætte den, samt Stempelafgift, forsaavidt saadan skal erlægges, og man maa, for ikke at paaføre unødige Omkostninger, trække den til Sigt umiddelbart paa Regresskyldneren uden at bruge nogen Mellemmand og uden at domiciliere den til et andet Sted (ɔ: *a drittura*)[2].

Selv hvor Modvexel er trukken, kan Regresskyldneren ifølge V. L. 54 i hvert Fald kræve ogsaa den oprindelige Vexel udleveret. Desforuden kan han ogsaa i dette Tilfælde kræve kvitteret Returregning, d. v. s. specificeret Regning over de forskjellige Poster, hvoraf Regresfordringen er sammensat. Saadan Returregning er ingenlunde nødvendig for fortsat Regres, men dog til Lettelse for Beviset[3].

VI. De ovenfor fremstillede Regler finder i det væsentlige og saa Anvendelse i det andet Tilfælde af Betalingsregres, nemlig naar Vexelejeren vælger denne overensstemmende med V. L. 29, efter helt eller delvis manglende Akcept. Der trænges dog nogle særlige Bemærkninger navnlig angaaende de nærmere Vilkaar for denne Regres.

Her kræves da, foruden at Vexelejeren er i Besiddelse af Vexlen med den i V. L. 39 omhandlede Legitimation og altsaa kan udlevere den i kvitteret Stand, at han har iagttaget lovlig Omgang — saaledes ogsaa opsøgt mulige Nødsadressater efter V. L. 56 og heller ikke negtet at modtage Æresakcept af Trassaten (V. L. 57) — og navnlig optaget Protest *de non acceptatione* (jfr. dog V. L. 42 og ovenfor S. 450), hvilken imidlertid taber sin Evne til at hjemle Betalingsregres, hvis Forfaldstid er kommen, uden at den er paabegyndt (V. L. 41 og ovenfor S. 432—3 og 461).

Hvis Vexelejeren efter Protest *de non acceptatione* allerede

---

[1]) Jfr. N. L. 5. 13. 20, D. L. 5. 14. 22, Hallager Obl. I. 374, Gram II. 2. 415—16, hvorefter Modvexler forhen har været brugelige i Danmark og Norge, medens de i senere Tid ialfald er lidet kjendte.

[2]) Jfr. nærmere nord. V. S. 270, Evaldsen Fort. S. 219—20.

[3]) Jfr. Evaldsen Fort. S. 220—1.

har valgt Regres ifølge V. L. 25 og herunder modtaget den der hjemlede Sikkerhed «for Betaling til Forfaldstid», har han derved utvivlsomt afskaaret sig Adgangen til før denne at gjøre Betalingsregres efter V. L. 29 gjeldende ligeoverfor Sikkerhedsstilleren og Eftermænd. Derimod kunde det synes ugrundet at negte Vexelejeren Ret til efter § 29 at søge Betaling hos Sikkerhedsstillerens Formænd, da den stedfundne Misligholdelse af Vexelgarantien for deres Vedkommende er ganske uberørt af den ved Eftermænd stillede Sikkerhed. Alligevel gjør vistnok hans, efter eget Valg, trufne Modtagelse af en Garanti, som maa ansees for at erstatte Trassatens Akcept (jfr. Analogien af V. L. 61), Udslaget for den Mening, at Vexelejeren her ikke kan rejse Betalingsregres mod nogen Vexelskyldner[1]). Derimod er Vexelejeren ikke udelukket fra at vælge Betalingsregres derved, at en Endossent i Medfør af V. L. 26 maatte have faaet Sikkerhed, idet det maa erindres, at den stillede Sikkerhed her ikke kommer ham til Gode, naar han ej ønsker det (V. L. 27)[2]).

Paa samme Maade har den Endossent, som før Forfaldstid har indfriet den *dc non acc.* protesterede Vexel (jfr. V. L. 29, 2 og 52), Ret til selv at søge Betaling istedetfor Sikkerhed hos sine Formænd. Denne Ret tilkommer Endossenten, hvad enten han selv har indfriet Vexlen under eller udenfor Betalingsregres fra den sidste Vexelejers Side. At denne havde begyndt Sikkerhedsregres, hindrer ikke den indfriende Endossent, der er i Besiddelse af Vexlen og Protesten, fra ligeoverfor hvemsomhelst af Formændene at kræve Betaling, idet det ogsaa her maa erindres, at den Vexelejeren stillede Sikkerhed er ham uvedkommende, naar han ikke selv ønsker at nyde godt af den. Om Endossenten har indfriet Vexlen uden Nødvendighed, synes ogsaa at maatte være Formændene ganske uvedkommende[3]). Har derimod Endossenten selv allerede faaet

---

[1]) Dette stemmer med Evaldsen Fort. S. 129—30, Obl. S. 339 og J. Lassen S. 432; Forf. har her fraveget sin modsatte Mening i nord. V. S. 259.

[2]) Jfr. ogsaa Evaldsen Fort. S 130, Obl. S. 339.

[3]) Jfr. dog Evaldsen Fort. S. 131—2 og Obl. S. 340.

tilstrækkelig Sikkerhed eller i Henhold til V. L. 27, 1 paa Be- Begjæring faaet Del i den en anden Eftermand stillede Sikkerhed, gjelder om hans Adgang til Betalingsregres det samme, som ovenfor er sagt for Vexelejerens Vedkommende.

Regressummens Størrelse er ved den her omhandlede Regres paa Grund af den udtrykkelige Henvisning i § 29 ogsaa at bestemme efter §§ 50—2. Her gjelder dog[1]), fordi Betalingen sker før Forfaldsdag, ifølge § 29, 2 den vigtige Indskrænkning, at Skyldneren kan afkorte i det ikke akcepterede Beløb 5 pCt. aarlig Rente for den tilbagestaaende Løbetid, hvilken Rente efter almindelige Fortolkningsregler ikke kan antages nedsat til 4 pCt. ved L. 29 Juni 1888 § 3[2]).

VII. Nær sammenhængende hermed er Regelen i § 29 sidste P., at, naar Vexelejeren (den oprindelige eller en Endossent, der har indfriet Vexlen) efter Protest *de non acceptatione* har valgt Sikkerhedsregres — enten efter V. L. 25 og 26, eller efter V. L. 30[3]) — har den Vexelskyldner, af hvem Sikkerhed er krævet[4]), Ret til at indfri Vexlen paa de nysnævnte Vilkaar, altsaa med Tillæg af Omkostninger og Provision, men med Afkortning i Vexelsummen af 5 pCt. Rente p. A., og dette kan være praktisk i Tider med meget lav Rentefod. Vægring af at modtage saadant lovligt Tilbud maa behandles som ovenfor S. 464 med Hensyn til V. L. 48 forklaret[5]).

En lignende Ret til med den nævnte Afkortning at indfri den *de non acceptatione* protesterede Vexel tilkommer Vexelskyldneren, naar Betalingsregres efter Protest for manglende Akcept er aabnet mod nogen af Eftermændene. Vistnok gaar dette ikke ligefrem ind under V. L. 29, 2; men maa Vexel-

---

[1]) Andre mindre væsentlige Modifikationer er nævnte ovenfor S. 462.

[2]) V. L. 29, 2 kan nemlig ikke ansees for alene at være en speciel Anvendelse af den dengang gjeldende almindelige Renteregel (jfr. Scheel Privatr. alm. Del I. 262 ff.), idet man med Flid valgte en fast, i alle de 3 nordiske Lande gjeldende Rentefod, istedetfor — som det kunde synes naturligt — at lægge enhver Tids Diskonto til Grund for Opgjøret, jfr. Storth.-Forh. 1880, Indst. O. No. I. S. 9. Jfr. ogsaa ovenfor S. 454 og nedenfor om § 29, s. P.

[3]) Jfr. nord. V. S. 261, Evaldsen Fort. S. 187. [4]) Jfr. nord. V. S. 261.

[5]) Nord. V. S. 260—1.

ejeren finde sig i den nævnte Indfrielse, naar han kun har begyndt Sikkerhedsregres, kan han langt mindre klage derover, naar han selv har krævet Betaling før Forfaldstid, om end af en senere Vexelskyldner, idet Forudsætningen er, at han efter § 29, 2 faar det samme, som han vilde faaet hos denne, altsaa tillige Provision.[1]).

Mere tvivlsomt turde det være, om Skyldneren kan paatvinge Betaling, naar Vexelejeren efter Protest *de non acceptatione* holder sig ganske rolig for at afvente Forfaldstid uden at begynde noget Slags Regres. Det maa dog antages, at allerede efter Civilrettens Grundsætninger kan Vexelskyldneren nøde Kreditor til her at modtage Vexelsummen, uden Afkortning og med Omkostninger, eller det samme, som han kunde kræve paa Forfaldsdag; thi hvad man end mener om den gjængse civilretslige Theori, at Kreditor har fuld Frihed til at forkaste ethvert Betalingstilbud før Forfaldsdag[2]), kan dette dog ikke gjelde, naar Fordringen saaledes som denne, uanseet den oprindelige Forfaldsdag, paa Grund af den indtrufne Misligholdelse kan ventes indkrævet naarsomhelst, og Kreditor har her intet at klage over, naar han faar alt, hvad han kunde fordret ved den egentlige Forfaldstid[3]). Til det samme Resultat kommer man imidlertid ogsaa gjennem V. L. 48, der, ialfald analogisk, maa anvendes her ligesaavelsom, hvor Vexelejeren holder sig rolig efter Protest *de non solutione*, dog saaledes, at der i dette Tilfælde før Forfaldstid ikke kan blive Spørgsmaal om Rentebetaling[4]), medens omvendt heller ikke Vexelskyldneren her har nogen Hjemmel for lignende Rente afkortning som efter V. L. 29[5]). Det er forøvrigt Forudsætningen for V. L. 48, at Vexelejeren har Vexlen tilstede, og dette kan jo før Forfaldstid oftere slaa fejl.

---

[1]) Jfr. nærmere herom nord. V. S. 261—2, Evaldsen Fort. S. 131—2 og 208, Obl. S. 341.

[2]) Jfr. Obl. a. D. S. 224—5.

[3]) Det kan saaledes ikke ansees som Betaling af uforfalden Gjeld ved Anvendelsen af Konkursl. § 44.

[4]) At der heller ikke bliver Spørgsmaal om Provision, følger baade af § 48 og af, at ingensomhelst Regres her er begyndt.

[5]) Dette er dog antaget af Evaldsen Obl. S. 341.

VIII. V. L. 29 har for Betalingsregres efter Protest *de non acceptatione* kun udtrykkelig henvist til §§ 50—2; men dette forklares af, at § 29 maatte nævne disse §§ for atund gaa unødig Vidtløftighed, og man maa ingenlunde heraf slutte, at ikke ogsaa de øvrige Regler i Kapitel 8 om den almindelige Regres paa Grund af «manglende Betaling» maa være anvendelige her, saavidt det faktisk lader sig gjøre. Ligesom der er gjort Brug heraf allerede i det foregaaende ved §§ 42 og 48, passer klarligen ogsaa §§ 49 og 53—5 paa den her omhandlede Regres[1]).

§ 65.

Om Intervention ved Vexler[2]).

I. Vexelretten kjender allerede fra Middelaldren to Instituter, hvis fælles Hensigt er til Fordel for en eller flere Vexelskyldnere at hindre eller ialfald forkorte Regressen efter Vexlens Protest. Dette er Nødsadresser og Intervention (i egentlig Forstand). Disse er egentlig forskjellige Retsforhold, idet det første er et betinget *mandatum intercedendi* eller *solvendi*, det andet en Art af uanmodet Forretningsførelse. De har dog altid lignet hinanden meget, og med *code de commerce* er de i dette Aarhundredes Lovgivning (saaledes ogsaa i DWO.) endog oftest slaaede sammen under Fællesbegrebet Intervention (i videre Forstand), idet Forskjellighederne er blevne mere eller mindre udjevnede. De nordiske Vexellove har dog — da de som andre Love udenfor det franske System opretholder enkelte vigtige Uligheder, navnlig den, at der ingen Pligt er til at modtage Intervenientens Akcept — bevaret de to Navne og i sin Affattelse holdt begge Instituter noget mere ud fra hinanden end sit Forbillede DWO, om de end ogsaa behandler dem i Sammenhæng. I den følgende Fremstilling er det imidlertid for at undgaa unødig Vidtløftighed fundet hensigtsmæssigt overensstemmende med

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 261—2, Evaldsen Fort. S. 133 og Obl. S. 340—1.

[2]) Se her den korte oversigtlige Fremstilling i Goldschmidt System S. 234—42.

den tysk-franske Sprogbrug i Almindelighed at anvende «Intervention» som Fællesbegreb, ligesom man ogsaa, hvor intet andet er særlig bemærket, vil finde de tilsvarende Udtryk — Intervenient eller Honorant, Honorat (den, til hvis Fordel der interveneres), Æres-Akcept og Æres-Betaling — benyttede i samme videre Forstand [1]).

Al Intervention finder kun Sted ved nødlidende Vexler i et af de tre Regrestilfælde, og Forudsætningen er altsaa altid, at efter lovlig Vexelomgang Protest er optagen hos den oprindelige Trassat enten for manglende Akcept eller ikke betryggende Akcept eller for manglende Betaling (jfr. dog her V. L. 42). Interventionen finder da Sted saavel ved Akcept som ved Betaling, idet Æresakceptens Øjemed er ganske at befri en eller flere Vexelskyldnere (Honoraten og hans Eftermænd) fra enhver Regres, og Æresbetalingens at forkorte denne til deres Fordel; til Ære for Vexelejeren eller Trassaten kan den altsaa ikke anvendes. Æresakcepten forpligter i Regelen med samme Styrke som sædvanlig Akcept; men ligeoverfor hvem dette gjelder, er afhængigt af, for hvilken Regresskyldner den er meddelt. Ved Betalingen indtræder enhver Intervenient i Vexelejerens Ret ligeoverfor den, for hvem han har betalt og dennes Formænd.

II. I Enkelthederne maa mærkes følgende:

1) Interventionen kan da for det første ske ifølge en paa Vexlen selv tegnet Anmodning (Nødsadresse, tildels ogsaa Navnet paa den Person, til hvem den er rettet; almindelig kaldes han Nødsadressat, den anmodende Nødsadressant). En saadan Nødsadresse findes kun paa de færreste Vexler, men tilføjes dog ikke sjelden, naar man tvivler paa den egentlige Trassats Vilje eller Evne. Nødsadressen er da at betragte som en subsidiær (eventuel) Tratte, hvorved den subsidiære Trassat anmodes om i Tilfælde at acceptere eller betale Vexlen for at hindre eller formindske Regressen [2]). Enhver af Regres-

---

[1]) I den udførligere Fremstilling i nord. V. S. 272—305 har Forf. behandlet disse Retsforhold mere hver for sig.

[2]) Nødsadressen tegnes sædvanlig paa Vexlens Forside ved eller under Trassatens Navn, med Udtryk som «i Nødsfald (i Tilfælde) hos N. N.»

skyldnerne (ogsaa Akceptanten ved Vexel med særskil Domiciliat) kan paategne en Nødsadresse (jfr. V. L. 58); ogsaa ved egne Vexler kan Endossenterne bruge Nødsadresse for Tilfælde af manglende Betaling, idet det maa erindres, at Endossementet ogsaa her egentlig er en forkortet Tratte [1]).

Som Nødsadressat benyttes gjerne en anseet Handelsven Det er ikke til Hinder, at han allerede er Vexelperson (dog maa ej egen Vexels Udsteder bruges), ja Nødsadresse »paa sig selv» er endog mulig. Navnlig bliver dog Trassaten benyttet i denne Egenskab, dels fordi han i størst Udstrækning befrir fra Regres, dels fordi en Henvendelse til ham volder mindst Ulejlighed og Ophold, idet det nemlig let kan hænde, at den samme Person, som negter at honorere Vexlen paa sedvanlig Maade for Trassentens Regning — fordi han da kun vilde have en almindelig Gjeldsfordring paa denne — er villig til at betale for ham som Nødsadressat, da han nu i denne Egenskab faar Vexelret mod Adressanten efter Indfrielsen. Selvfølgelig maa det særlig i dette Tilfælde nøje iagttages, at sædvanlig Protest først optages hos Trassaten for at fastslaa, at han kun akcepterer eller betaler som Nødsadressat.

2) Udenfor Nødsadressen kan der interveneres til Fordel for hvilkensomhelst Vexelskyldner (V. L. 62)[2]). Intervenient (i snevrere Forstand) kan ogsaa i Regelen enhver være, der kan benyttes som Nødsadressat; de i V. L. 56 nævnte Nødsadressater kan dog ikke selv intervenere ved Akcept efter V. L. 57. Almindeligst er, ialfald i Norden, at Vexelpersoner intervenerer, især Trassatus eller Domiciliatus efter forudgaaende Protest hos dem selv[3]) eller, som det kaldes, *sopra protesto*.

(i nödfall, nöthigenfalls, im Nothfall eller im Falle bei, *au besoin* eller *à d faut chez, in need with* o. s. v.). Tegner en Person flere Nødsadresser, tilføjes gjerne, i hvilken Orden de skal opsøges. Dens Underskrift, der har tilføjet Adressen, er ikke nødvendig og findes næsten aldrig; stundom ser man Adressanten betegnet med Forbogstaver. Adressen kan ifølge V. L. 58 ogsaa tegnes paa Kopi.

[1]) Jfr. nord. V. S. 273, Evaldsen Fort. S. 383—4.

[2]) Altsaa ogsaa Akceptanten (Udsteder af egen Vexel), selv om Vexlen ikke er domicilieret; derimod ikke Trassatus eller Vexelejeren, jfr. nord. V. S. 302—3. Om et herhen hørende Tilfælde i Rt. 1882 S. 604 se nedenfor. [3]) Jfr. nærmere nord. V. S. 301—2, jfr. 296—7.

Forsaavidt Vedkommende selv hefter ifølge Vexlen, intervenerer han kun «til egen Ære», d. v. s. han bliver forsaavidt kun forpligtet, ikke vexelmæssig berettiget ved Interventionen.

III. Nødsadressen bliver i det hele at behandle efter Reglerne for Tratten med de Undtagelser, som nødvendig følger af, at den kun er subsidiær. Adressanten og Eftermænd svarer altsaa for, at Vexlen i Nødsfald bliver akcepteret[1]) og betalt af Nødsadressaten, hvilket dog kun viser sig ved de særlige Omkostninger, som Nødsadressen kan forvolde.[2]). Vigtigere er den anden Side af Sagen, at Vexelejeren ved at modtage en med Nødsadresse forsynet Vexel har forpligtet sig til at søge Vexlen honoreret af Nødsadressaten, forinden han vender sig mod sine Formænd paa Grund af deres Misligholdelse af den i selve Tratten eller Endossementet liggende Garanti.

For ikke at volde unødigt Omsvøb og flere Protestforretninger (jfr. V. L. 83), gjelder imidlertid denne Grundsætning ifølge V. L. 56 i Almindelighed kun, hvor Nødsadressaten vexelretslig maa ansees hjemmehørende paa Betalingsstedet (jfr. V. L. 4 og 89 s. P) — hvad dog formodes, naar Adressen ikke selv nævner noget særligt Sted — eller, forsaavidt der er Tale om Regres for manglende Akcept ved domicilierede Vexler med uopgiven Domiciliat — paa Forevisningsstedet, hvor nemlig Vexelejeren i hvert Fald ifølge V. L. 18 maa henvende sig for at faa Akcept[3]).

Vexelejeren kan altsaa ifølge V. L. 56 ikke anstille nogen Vexelregres i Anledning af manglende eller ubetryggende Akcept, førend han efter optagen sædvanlig Protest hos Trassaten har forgjæves forevist og protesteret Vexlen til Akcept hos den sammesteds hjemmehørende Nødsadressat[4]) eller, om

[1]) Dog dette naturligvis ikke ved Endossenters Nødsadresse paa Egenvexler eller ved Akceptantens (Udstederens) Opgivelse af subsidiær Domiciliat.

[2]) Disse er dog ogsaa ubetydelige paa Grund af V. L. 83.

[3]) Jfr. nord. V. S. 275—6; Evaldsen Fort. S. 224—6, Ugeskr. f. R. 1882 S. 102—3, Obl. S. 371—2.

[4]) Jfr. nord. V. S. 277, Evaldsen Fort. S. 228—9 og Obl. S. 372—3. Om hvorvidt ogsaa Nødsadressaten har den i V. L. 21 tilstaaede Betænkningsfrist, er Meningerne delte; se nord. V.S. 280, hvor

der er flere, hos samtlige, idet han (eller Notarius paa hans Vegne jfr. V. L. 83) fortrinsvis maa opsøge den af disse, som befrir de fleste Vexelskyldnere[1]), altsaa Trassentens Adressat fremfor Endossenternes o. s. v. (V. L. 56 i. f. jfr. 60 og 61). Dette er saaledes at forstaa, at Vexelejeren ved Forsømmelse af den i V. L. 56 foreskrevne Omgang har afskaaret sig fra hin Regres ikke blot ligeoverfor dem, der vilde være befriede ved Adressatens Akcept, men ogsaa ligeoverfor alle Vexelskyldnere; denne strengere Mening stemmer bedst med Ordlyden i V. L. 56 og forklares derved, at, da Vexlen meget sjelden oplyser, hvem der har tegnet Adressen, kunde der efter en mod den forsømmelige Vexelejer mildere Regel opstaa vanskelige, med Vexelretten lidet stemmende, Bevisstridigheder[2]). Ved Domicilvexler uden opgiven Domiciliat og forsynede med en paa Trassatens Bosted lydende Nødsadresse, der er domicilieret til samme Sted som Tratten og heller ikke opgiver nogen Domiciliat, har Forsømmelsen af at forevise den nødlidende Vexel til Akcept ogsaa for Nødsadressaten en endnu videregaaende Virkning, idet Vexelejeren her paa Grund af V. L. 18 jfr. 56 endog taber al Vexelret ligeoverfor dem, der vilde været befriede ved Æres-Akcepten. Derimod er ikke Nødsadresserne paa *a viso* Vexler undergivne den i V. L. 19 opstillede Forskrift, idet Forfaldstid ogsaa for Nødsadressaterne (jfr. V. L. 3 og 62) maa beregnes efter den ved Protesten godtgjorte (V. L. 19, 2) Forevisning hos Trassatus; selve Vexelretten (udenfor Regresret i Anledning af manglende Akcept) er derfor ligefuldt i Behold, om end en saadan Vexel ikke er fore-

---

den antages, Evaldsen Fort. S. 234—5, hvor den negtes. — Efterakcept af en Nødsadressat maa modtages under samme Vilkaar som af Trassatus (V. L. 28); jfr. nord. V. S. 282. — Om hvorvidt partiel Akcept af en Nødsadressat maa modtages, se Mot. S. 66 og nord. V. S. 282, hvor dette antages, og Evaldsen Fort S. 235—7, Obl. 382 samt J. Lassen S. 450, hvor det negtes.

[1]) Jfr. nærmere herom og om Notarens Fremgangsmaade ved Forevisningen for de flere Nødsadressater nord. V. S. 284—6, Evaldsen Fort. S. 238 og 241—4 samt Obl. 375—8.

[2]) Jfr. nord. V. S. 278—80, Evaldsen Fort. S. 231—4, Obl. 373—5.

vist efter V. L. 56 til Akcept ogsaa for Nødsadressaterne[1]).

IV. Hos andre end Trassaten og de i V. L. 56 omhandlede Nødsadressater er Vexelejeren ikke forpligtet til at søge Akcept, ja ikke engang til at modtage den, om den frivillig bydes ham (Æresakcept i snevrere Forstand, V. L. 57). Dette er ogsaa ganske naturligt, da en Forpligtelse til at tage en ny Skyldner, hvis Akcept skulde hindre ham fra at bruge den Ret, den stedfundne Misligholdelse allerede giver ham, hverken kan udledes af Vexlens Indhold eller af almindelige Kontraktsregler[2]).

Kun hvis Trassaten tilbyder saadan fuldstændig[3]) Æresakcept, er Vexelejeren, som jo herved alligevel faar den Vexelskyldner, han selv fortrinsvis har ønsket, ifølge Loven forpligtet til at modtage den, og det uden Hensyn til, om den sker til Ære for Trassenten eller for en Endossent, hvorved dog maa være forudsat, at Vilkaarene for at kræve Efter-Akcept modtagen ifølge V. L. 28 er tilstede[4]). Afslaaes Trassatens lovlige Tilbud, maa Følgen blive, at Vexelejeren er udelukket fra Regres i Anledning af manglende eller ubetryggende Akcept[5]), hvilken derimod altsaa staar ham lige aaben, om anden Æresakcepts Modtagelse er negtet. — Saafremt Trassaten skulde tilbyde Æresakcept samtidig med, at en Nødsadressat af den i § 56 omhandlede Art er villig til at give sædvanlig fuldstændig Akcept (altsaa uden Protest hos sig), gaar denne sidste ifølge V. L. 57 2det P. foran,

---

1) Jfr. nord. V. S. 277—8 og Evaldsen i Ugeskr. f. Retsv. 1882 S. 103—4, jfr. Obl. S. 373, hvor han ogsaa har sluttet sig til denne Lære som utvivlsom, efterat han i Fort. S. 230—1 under Tvivl havde opretholdt Motivernes modsatte Mening (S. 61); jfr. ogsaa J. Lassen S. 450.

2) V. L. har heri fulgt de fleste Vexellove. Den franske Vexelret forpligter til Modtagelsen af Æresakcept, men tillader paa den anden Side ligefuldt Regres.

3) Jfr. nord. V. S. 299, at Trassatens partielle Æresakcept ligesaavel kan afslaaes som partiel Efterakcept (V. L. 28).

4) Jfr. Motiver S. 65, nord. V. S. 297, Evaldsen Fort. S. 247.

5) I det i V. L. 18 omhandlede Tilfælde vil endog al Vexelret være tabt; jfr. Evaldsen Fort. S. 247, Obl. S. 380—1 og ovenfor S. 473.

forudsat at hans Akcept befrir ligesaa mange Vexelskyldnere som Trassatens Æresakcept; dette er en Konsekvense af den i Vexelmodtagelsen liggende Overenskomst, hvorefter den af Vedkommende udtrykkelig nævnte Adressat maa have Fortrinet[1]).

Ingen Æresakcept — hvad enten af egentlige Intervenienter eller Nødsadressater — maa da modtages, førénd Protest *de non acceptatione* er optagen og det i første Tilfælde ogsaa hos Nødsadressaterne, hvilket navnlig maa erindres med Hensyn til Trassatens og Nødsadressaternes Æresakcept, da endog Tillægget «til Ære for» o. desl. ellers er at anse som uskrevet paa Grund af V. L. 22[2]).

V. Æresakcepten er i det hele underkastet de samme Regler som den sædvanlige Akcept ifølge V. L. 21 ff. Dog gjelder enkelte Undtagelser. Ifølge V. L. 58 kan den nemlig tegnes paa en Kopi, saafremt den originale Nødsadresse eller det originale Endossement, til hvis Ære der interveneres, findes paa denne. Dernæst maa ifølge samme § det Tillæg, der viser, for hvem der er interveneret, selvfølgelig anerkjendes. Saadant Tillæg er dog ikke i sig selv nødvendigt for Æresakceptens Gyldighed[3]), da Formodningen ifølge samme § er for, at den er tegnet til Fordel for Trassenten *(il onore di lettera)*. Men vil Intervenienten forbeholde sig Regres mod andre Vexelskyldnere, maa det altsaa tilføjes, for hvem den er tegnet, og det i Regelen ogsaa efter en Nødsadresse, da denne næsten aldrig oplyser Adressanten[4]).

Virkningen af en Æresakcept er ifølge V. L. 60 i Regelen den samme som af den sædvanlige Akcept, men selvfølgelig kun inden sit naturlige Omraade. Intervenientens

---

[1]) Tilsidesættelse af den i V. L. 57 i. f. foreskrevne Regel om Fortrinsretten har kun vexelretslig Følge, hvor flere Vexelskyldnere vilde været befriede af Nødsadressaten; jfr. nærmere om Virkningen deraf nord. V. S. 284, jfr. 298.

[2]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 379—80.

[3]) Dog maa det ved Trassatens Æresakcept ialfald tegnes, at den er «til Ære» for nogen, da den ellers vil blive anseet som Efter-Akcept.

[4]) Jfr. nærmere nord V. S. 280—1 og 299.

Forpligtelse til overensstemmende med sin Akcept at indfri Vexlen paa Forfaldsdag, er saaledes kun subsidiær, nemlig for det Tilfælde, at den først er lovlig protesteret *de non solutione* hos Trassatus og de fortrinsberettigede Nødsadressater eller Æresakceptanter[1]. Dernæst gjelder denne Forpligtelse kun ligeoverfor Honoratens Eftermænd (altsaa aldrig ligeoverfor Trassenten, jfr. V. L. 23), og sammenhængende hermed er det, at den ifølge V. L. 61 kun udelukker Regres for manglende eller ikke betryggende Akcept fra de samme Vexelpersoners Side, ikke derimod fra Honoraten selv eller hans Formænd, hvilke paa Grund af V. L. 59 ofte vil være i Besiddelse af Protesten og dermed opfylde Vilkaaret for Sikkerhedsregres[2].

Æresakcepten indeholder altsaa i Grunden en Overtagelse af Honoratens Regresforpligtelse. Heraf forklares ogsaa den væsentligere Forskjel fra den almindelige Akcept, som ligger deri, at Vexelforpligtelsen efter Æresakcept bortfalder, saafremt ikke den *de non solutione* protesterede Vexel forevises Intervenienten til Betaling inden den sædvanlige Protestfrist (V. L. 60 i. f., jfr. 62), medens Akceptantens Forpligtelse som bekjendt vedbliver uafhængig heraf, indtil den er præskriberet. Denne Indskrænkning i Forpligtelsens Varighed har nemlig sin naturlige Grund i dens subsidiære Karakter. Saafremt Forfaldstid gaar over, uden at Intervenienten hører noget fra Vexelejeren, er han nemlig berettiget til at tro, at Trassatus nu har indfriet Vexlen, og at han selv ikke længere behøver at holde Midler rede for Betalingen, ligesom de Vexelskyldnere, til hvem han atter har Regres, imidlertid kan blive uvederheftige. Er derimod Vexlen lovlig forevist ham inden Protestfristen, vedvarer hans Forpligtelse, indtil den er præskriberet, selv om Protest ikke optages hos ham[3].

---

[1]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 384—5.

[2]) Regres efter V. L. 29 vil derimod her næsten aldrig kunne finde Sted, da Vexlen kun rent undtagelsesvis vil være i deres Besiddelse. Jfr. ellers nord. V. S. 283—4 og 299—300.

[3]) Jfr. hermed nord. V. S. 282, Evaldsen Fort. S. 254.

Denne Forpligtelsens subsidiære Karakter afpræger sig ogsaa i de i V. L. 59 indeholdte Forskrifter. Disse byder den akcepterende Intervenient uopholdelig (senest anden Søgnedag efter Akcepten, jfr. V. L. 45) at oversende Protesten til Honoraten, for at denne kan forberede sig til Vexlens Indfrielse paa egne Vegne og saaledes navnlig i Tilfælde sørge for Dækning. Denne Oversendelse af Protesten er dog ikke noget Vilkaar for Intervenientens mulige Regresret, idet dens Undladen ligesom ved den sædvanlige Notifikation kun har Skadeserstatning til Følge. For at blive istand til at opfylde denne Pligt er Intervenienten berettiget til mod Godtgjørelse af Protestomkostningerne at faa den for manglende eller ikke betryggende Akcept optagne Protest udleveret, forsynet med Paategning om hans egen Akcept og Tiden, da den meddeltes. Denne Paategning kan, om fornødent, gives af Præsentanten; men i Almindelighed vil fuld Oplysning indeholdes i den i Anledning af Trassatens manglende eller ubetryggende Akcept optagne Protest[1]).

VI. Ogsaa for Regres i Anledning af manglende Betaling maa en dobbelt Vexelomgang iagttages, naar Vexlen er forsynet med Nødsadresser (med eller uden Adressatens Akcept) eller med Interventionsakcept (i egentlig Forstand) lydende paa Betalingsstedet[2]).

Først maa da Vexlen paa sædvanlig Maade overensstemmende med V. L. 41 ved Forfaldstid forevises hos Trassatus. At denne tidligere har negtet Akcept, har her ikke mere Betydning end ellers, ligesaalidt som, at Akcept er meddelt af en Nødsadressat eller anden Intervenient, da den kun er given for det Tilfælde, at Vexlen bliver nødlidende paa Forfaldsdag. Betaler Trassaten, har dog Æresakceptanten Ret til som Godtgjørelse, fordi han har maattet holde Midler rede til Indfrielse, af ham — hvis Negtelse af Akcept jo har forvoldt Ulejligheden — at erholde en Provision af $^1/_3$ pCt. (V. L. 65), hvilken dog kun kan indtales ved civilt Søgsmaal. Betaler Trassaten derimod ikke, maa, medmindre særskilt Aftale efter

[1]) Jfr. her nord. V. S. 283. [2]) Jfr. Evaldsen Obl. S. 386—7, Noten.

V. L. 42 hjemler en Undtagelse, ifølge V. L. 62 sædvanlig Protest optages hos Trassatus, ikke blot for at vedligeholde den almindelige Regresret, men særlig for at kunne kræve Betaling hos Nødsadressaten eller Æresakceptanten, efterdi denne dels først herved faar Bevis i Hænde for, at Vexlen virkelig er nødlidende, dels ikke kan være forpligtet til at indfri en præjudiceret Vexel, der jo ingen Regresret vilde give ham (jfr. V. L. 63).

Er Vexlen saaledes paa lovlig Maade protesteret hos Trassatus, maa Vexelejeren efter V. L. 62 opsøge den paa Vexlen tegnede og paa Betalingsstedet boende Nødsadressat, — hvad enten han forud har akcepteret eller ikke, ja, selv om han tidligere har negtet Akcept — samt Interventions-Akceptanten (i snevrere Forstand), forudsat ogsaa, at denne Akcept lyder paa Betalingsstedet [1]. At Vexelejeren ikke er forpligtet til at gaa udenfor dette, hænger nøje sammen med §ens Forskrift, at ikke blot Protest hos Trassatus *de non solutione*, men ogsaa Forevisning og i Tilfælde Protest (jfr. dog V. L. 42) hos Nødsadressaten og Æres-Akceptanten maa være foretagen inden to Søgnedage efter Forfaldsdag, hvad der atter er en Konsekvense af den Grundsætning, at den hele Tratte med Endossementer, Nødsadressater osv. er ufravigelig knyttet til den engang fastsatte Tid. — Notifikation af den hos Nødsadressaten (Æresakceptanten) foretagne Protest er ikke særlig paabuden i Loven. Men da denne hviler paa den Grundsætning, at der i det hele skal iagttages den samme Vexelomgang ved den subsidiære Tratte som ved Hovedtratten, synes den almindelige Regel i V. L. 45 her at maatte komme til Anvendelse.

Betaler Nødsadressaten (Æresakceptanten), kræver Loven derimod her ligesaalidt som ved Akcepten nogen Protest eller anden notariel Bevidnelse (jfr. derimod DWO. 62), hvorimod han ifølge V. L. 63 har Ret til at fordre Vexlen i kvitteret Stand og Protesten udleverede. Herved vil han, forsaavidt han forhen har akcepteret, i Almindelighed have den Legitimation, som han tiltrænger for sit Regressøgsmaal,

---

[1] Jfr. nord. V. S. 300, Evaldsen Fort. S. 250—1, Noten.

idet Kvitteringen og Akcepten (i Tilfælde i Forbindelse med Adressen) vil udvise, ved og for hvem Betalingen er skeet. Forsaavidt det er en Nødsadressat, som ikke forhen har akcepteret, kommer ogsaa V. L. 63 ham til Hjælp ved at give ham Ret til, saafremt ikke selve Protesten skulde give fornøden Oplysning[1]), at kræve Paategning paa Protesten om, for hvem Betalingen er skeet, hvilken Paategning kan gives af Vexelejeren; ialfald maa V. L. 58 her kunne analogisk anvendes[2]), saaledes at den betalende Nødsadressat, der har forsømt at skaffe det fornødne Bevis, ansees at have betalt for Trassenten og altsaa kun faar Vexelret mod denne og i Tilfælde Akceptanten (jfr. V. L. 63).

Hvad Æresakceptanten er forpligtet til at betale og hvad den Nødsadressat, der uden Akcept vil efterkomme det til ham stilede Mandat, maa betale — mod at faa udleveret Vexlen og Protesten med den førnævnte Paategning — er ifølge V.L. 63 Vexelsummen og Omkostningerne ved Protest hos Trassaten (for manglende eller ikke betryggende Akcept samt for manglende Betaling). Forsaavidt han — efterat lovlig Omgang er iagttagen ligeoverfor ham ifølge V. L. 60 og 62 — først betaler senere end Forfaldstid, kommer hertil Omkostninger ved Protest hos ham selv (jfr. dog V. L. 83) og Vexelrenter; hvorvidt han er pligtig til at betale Provision, afhænger af, om dette kan udledes af de om Akceptantens Mora gjeldende Regler[3]) (V. L. 60 og 36).

VII. Ligesom hvor det gjelder Akcept, kan der interveneres ved Betalingen udenfor Vexlens Indhold. Og her har V. L. 62 i Lighed med alle andre Vexellove paalagt Vexelejeren — da Modtagelsen af Intervenientens Tilbud her ingen Ulejlighed volder ham, men tvertimod sparer baade ham og andre for Regres — efterat Vexlen er protesteret hos Trassatus (jfr. dog V. L. 42), at modtage Interventionsbetaling af den

---

1) Jfr. nærmere nord. V. S. 288—9.

2) Jfr. nærmere nord. V. S. 289, Evaldsen Fort. S. 270.

3) Jfr. hermed nord. V. S. 289 og ovenfor S. 442, Evaldsen Fort. 253—4, 269.

fulde [1]) Vexelsum med samtlige Omkostninger, naar den bydes ham paa Betalingsstedet, selv om Intervenienten hverken er Nødsadressat eller Æresakceptant. Denne Pligt er heller ikke indskrænket til Forfaldstid, saalænge Regressen kun endnu ikke er begyndt (jfr. § 63 «Renter»). V. L. 62 i. f. har endog for at sikre Regressens Formindskelse strakt Vexelejerens Pligt saavidt, at han maa modtage ethvert lovligt Tilbud om Betaling af hvilkensomhelst Intervenient ligesom af Nødsadressat, selv om han endnu ikke har forevist Vexlen for en Nødsadressat eller Æresakceptant, der vilde kunne befri endnu flere Vexelskyldnere. Afslaar han Tilbudet, gjør han det derfor paa eget Eventyr for det Tilfælde, at han ikke opnaar Betaling hos nogen, der vilde befri endnu flere [2]).

VIII. Tager Vexelejeren nogen Forsømmelse i den her forklarede Vexelomgang ved Forfaldstid ligeoverfor Nødsadressater og Intervenienter [3]) har han ifølge V. L. 62 tabt enhver Regres mod de Vexelskyldnere, der vilde være blevne befriede ved Betalingen, altsaa samtlige Honoratens (Adressantens) Eftermænd (V. L. 63). Derimod er den — forskjelligt fra, hvad der gjelder ved Akcept [4]) — naar blot Vexelomgangen forøvrigt er iagttagen, i Behold mod de andre, saaledes ogsaa mod Honoraten (Adressanten), da ifølge V. L. 63 den betalende Intervenient selv har Regres mod ham, og han saaledes ikke vilde være bleven fri ved Betalingen [5]).

IX. Medens den regelmæssige Betaling gjennem Trassatus ganske hæver den hele Vexelforpligtelse og kun levner et civilt Dækningskrav, er dette altsaa ikke Tilfældet ved

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 301, Evaldsen Fort. S. 264—5. At Vexelejeren maa modtage Tilbud om partiel Betaling af Nødsadressaten, se nord. V. S. 292—3 og Motiver S. 70; jfr. derimod Evaldsen Fort. S. 264.

[2]) Jfr. nord. V. S. 300—1, Evaldsen Fort. S. 255—6.

[3]) Bevis for Forkastelse af lovligt Betalingstilbud fra Intervenient efter V. L. 62 tilvejebringes lettest ved Tilbudets Fremsættelse for Notarius, der da anmærker det i Protesten; her kan dog ogsaa blive Tale om særskilt Interventionsprotest; jfr. nord. V. S. 301.

[4]) Jfr. nærmere nord. V. S. 290.

[5]) Heri er V. L. forskjellig fra D. W. O., der, skjønt den har samme Regel i Art. 63, i Art 62 dog lader Regressen gaa tabt ogsaa mod Adressanten.

Interventions-Betaling, idet denne blot forkorter Regressen, ikke udelukker den. Alene for de Vexelskyldnere, der følger efter Honoraten, er Vexelforpligtelsen hævet; for de øvrige bestaar den, idet den betalende Intervenient ifølge V. L. 63 indtræder i Vexelejerens Ret mod Honoraten, dennes Formænd og Akceptanten, undtagen i det i V. L. 64, 2det P. omhandlede Tilfælde (jfr. nedenfor S. 483). Saafremt Intervenienten selv er Vexelskyldner, er det dog klart, at han ikke kan optræde med Vexelret mod nogen, ligeoverfor hvem han i sin tidligere Egenskab var vexelforpligtet.

At Intervenienten alene paa Grund af Betalingen saaledes indtræder i Vexelejerens Ret, er en Undtagelse fra den almindelige civilretslige Regel om, at Transport (Endossement) udkræves, for at Tredjemand, der betaler for Skyldneren, skal erhverve Kreditors Rettigheder, men kan dog maaske ansees som en Anvendelse af den Regel, der ogsaa i Civilretten gjerne har været opstillet for Betaling i Tilfælde af *negotiorum gestio*[1]). Vistnok passer dette ligefrem kun paa Intervenienter i snevrere Forstand; men at den, der efter Anmodning tager sig af en andens Anliggender i Nødstilfælde, skulde have mindre Ret, er jo urimeligt[2]).

Det er imidlertid nødvendigt, at den, der betaler udenfor Tratte eller Nødsadresse eller uden foregaaende Æresakcept, skaffer Bevis for, at en virkelig Vexelintervention, og ikke blot en almindelig civilretslig Betaling ved en Tredjemand, foreligger[3]). I dette Øjemed har V. L. 63 givet ham samme Ret som Nødsadressaten til at fordre Vexlen og Pro-

---

1) Jfr. Hallager Obl. II. 461. I Dernburg pr. Obl. S. 859 udledes det derimod af den formentlige Sætning i den moderne Ret, at Betaling af fremmed Gjeld virker Erhvervelse af Fordringen uden Cession; dette er dog, som oven antydet, ialfald ikke norsk Ret.

2) I den tidligere norske og danske Vexelret tilstodes dog ikke den betalende Nødsadressat Vexelret mod Adressanten; jfr. Hallager Obl I. 355.

3) I Rt. 1882 S. 604 findes en Højesteretssag, hvori der forgjæves paastodes, at en Betaling ved en Tredjemand, der var efterfulgt af Transport (uden Ansvar), i Virkeligheden var Intervention for Akceptanten.

testen udleveret med Paategning om den skete Betaling og, for hvem den er skeet. Er det sidste ikke tilføjet, men det dog er anført at være Æresbetaling, gjelder analogisk den i V. L. 58 opstillede Formodning, og Intervenienten har kun Regres mod Trassenten eller ved domicilierede Vexler tillige mod Akceptanten. Paategningen behøver ikke just at gives ved Notarius, men kan gyldigen meddeles af Vexelejeren, ja er overhovedet ikke nødvendig for Regressen. Men da maa ogsaa Intervenienten sørge for, at Kvitteringen oplyser hans Egenskab (f. Ex. gjennem Tillægget «til Ære for N. N.», «*sopra protesto*» o. desl.); ellers har han ingen Regres, men kun civil Dækningsret, da en sædvanlig Kvittering hæver al Vexelforpligtelse ialfald for andre end Akceptanten.

Den betalende Intervenient indtræder imidlertid efter V. L. 63 i Regelen heller ikke mere end i Vexelejerens Ret[1]). Er Vexlen saaledes allerede præskriberet eller præjudiceret, f. Ex. fordi den ikke har været lovlig forevist hos Trassatus, faar Betaleren heller ingen Vexelret, og saafremt Honoraten paa Grund af V. L. 46 kunde kræve Afslag i Regressummen ligeoverfor Vexelejeren, maa Intervenienten finde sig i det samme, hvilket kan opfordre ham til udenfor Lovens udtrykkelige Forskrift at notificere for Sikkerheds Skyld[2]). Andre Retsregler leder dog til, at Intervenienten ikke behøver at taale alle de samme Indsigelser som Vexelejeren; saaledes følger det af de almindelige Regler for Vexlers Kvittering (jfr. ogsaa Fdn. 9 Febr. 1798), at Betaling til Vexelejeren, som ikke er afskreven paa Vexlen, ikke kan gjøres gjeldende mod ham[3]). Og ifølge V. L. 39, jfr. 76, der ligefrem er anvendelig paa Nødsadressaten og analogisk paa anden Intervenient, er ikke dennes Regresret tabt derved, at det senere viser sig, han har betalt til urette Mand — om ellers denne skulde indgaa under Ud-

---

[1]) Om Regressummens Størrelse se nærmere nord. V. S. 291; at den kan inddrages overensstemmende med V. L. 53, jfr. l. c. S. 292 og Evaldsen Fort. S. 269.

[2]) Jfr. Motiver S. 70—1, nord. V. S. 292, Evaldsen Fort. S. 268 og Obl. 389—90.

[3]) Jfr. nord. V. S. 291—2, Evaldsen Fort. S. 266—7 og Obl. S. 389.

trykket «Vexelejeren i V. L. 63 — naar kun Præsentanten havde sædvanlig Legitimation, og han selv var i god Tro[1]).

X. Er der flere Nødsadressater, maa Vexelejeren, ligesom hvor det gjelder Regres for manglende Akcept, ifølge V. L. 62 forevise og protestere Vexlen for samtlige inden den sædvanlige Frist, forinden han kan paabegynde Regres for manglende Betaling.

Viser det sig (f. Ex. under Protestforretningen), at flere Nødsadressater eller andre Intervenienter (eller en Nødsadressat og en anden Intervenient) er villige til at betale den nødlidende Vexel, gjelder det ifølge V. L. 64 ganske som ved Akcept, at den har Fortrinet, ved hvem de fleste Vexelskyldnere befries[2]). Loven har imidlertid her ladet Virkningen af denne Forskrifts Overtrædelse gaa ud over vedkommende Intervenient, idet den lader ham tabe sin Regres mod de Vexelskyldnere, som yderligere vilde være blevne befriede, hvis den anden havde betalt[3]) — forudsat, at han kunde forstaa af Vexlen eller Protesten[4]), at en anden, som havde tilbudt Betaling, var nærmere berettiget til Vexlens Indløsning[5]).

---

[1]) Jfr. Nord. V. S. 292 og 304, Evaldsen Fort. S. 276—7.

[2]) Heriblandt ogsaa Trassaten; men, om denne samtidig med en Nødsadressat tilbyder Betaling efter Protest for Trassentens Regning, har Loven ikke, saaledes som V. L. 57 i. f., udtrykkelig givet Trassaten Fortrinet. Det maa dog mærkes, at, hvor Trassaten er Akceptant, kan han ifølge V. L. 48 fordre Betalingen modtagen. Jfr. Motiver S. 72—3, nord. V. S. 293 og 305.

[3]) Dette er ogsaa den eneste sikre Garanti for Efterlevelsen af den nævnte Forskrift; thi naar Vexelejeren har faaet sin Betaling, er det ugjørligt at lade ham tabe noget af sin Regres, saaledes som i det lignende Tilfælde ved Akcept.

[4]) Anden Kundskab har ingen Betydning; jfr. Evaldsen Obl. S. 390—1.

[5]) Dog vel ikke, hvis han allerede har givet regelmæssig Æresakcept, jfr. nord. V. S. 294, jfr. Motiver S. 63 og 72; jfr. derimod Evaldsen Fort. S. 256—9, jfr. 239—41. Da Formodningen *in onore di lettera* som oftest vil komme til Anvendelse, kan Intervenienten, naar han ikke vil indfri Vexlen for Trassentens Regning, i Regelen først trygt betale, naar der har været optaget Protest hos samtlige øvrige Nødsadressater, uden at lovligt Betalingstilbud herunder er fremkommet. Jfr. nærmere Motiver S. 71, nord. V. S. 293—4 og 305, Evaldsen Fort. S. 273—4.

Selv om den betalende Intervenient er fortrinsberettiget, maa han efter V. L. 65 betale Provision — som han dog faar godtgjort under Regressen — til andre, som har meddelt Æresakcept [1]).

§ 66.

Om Vexelduplikater [2]).

I. Vexelforpligtelsens nære Sammenhæng med Papiret skulde synes at lede til den Grundsætning, at kun et og samme Papir kan bære den samme Forpligtelse, og at det til Vexlens — som i den dansk-norske Ret overhovedet til Gjeldsbrevets — Begreb hører, at den kun findes i et Exemplar.

Ikke destomindre har just ved disse «allerstærkeste Haandskrifter» det praktiske Livs Trang fra gammel Tid brudt igjennem denne Skranke. Duplikater og Kopier hører overalt med til de vexelretslige Instituter, idet der da paa den anden Side er udviklet en Række Regler for at forene denne Frihed med Grundsætningen om Vexelforpligtelsens Afhængighed af det skriftlige Grundlag [3]).

Vexelduplikater, eller flere Exemplarer af samme Vexel, har sin Oprindelse fra ældre Tiders Usikkerhed ved Vexlens Forsendelse [4]). Ogsaa i vor Tid er det stundom endnu Tilfældet, at der til meget fjerne Steder eller, overhovedet hvor Postgangen er mindre regelmæssig, for Sikkerheds Skyld sendes to Exemplarer, enten til forskjellige Tider eller ad forskjellige Veje, for at ialfald det ene kan naa

---

[1]) Forøvrigt maa om Vexelejerens og Notarens Fremgangsmaade ligeoverfor flere Nødsadressater og andre Intervenienter ved Betaling henvises til nord. V. S. 294—5.

[2]) Fremstillingen i Forf.s nord. V. er ved denne og følgende § benyttet mere end sædvanligt.

[3]) Jfr. om dette Emne, hvor den nye Lov næsten ingen Forandring har gjort i den ældre Ret, Hallager Obl. I § 90.

[4]) De forekommer allerede i 14de Aarhundrede, endog i Norden; jfr. nord. V. S. 20.

frem til sin Adresse (Trassatus, Præsentanten, Endossataren). Den sædvanlige Grund til, at der i Nutiden (fra det 17de Aarhundrede) bruges Vexelduplikater, er imidlertid Trangen til strax at rejse Penge paa Vexlen gjennem dens Endossement samtidig med, at den sendes til Akcept.

Vexelduplikater er originale (egenhændig underskrevne) Exemplarer[1]) af en og samme Vexel, hvilke betegner sig som saadanne gjennem Ordenstal (»første, anden, tredje» o. s. v. eller sædvanligere ved de latinske *prima, secunda, tertia* o. s. v.; V. L. 66). Denne Betegnelse — der maa findes i selve Texten — er aldeles nødvendig, for at ikke ethvert Exemplar i godtroende[2]) Tredjemands Haand skal blive anseet som en selvstændig, i et Exemplar udstedt, Vexel (Solavexel; V. L. 66 i. f.) og Vexelskyldnerne altsaa være forpligtede ligesaa mange Gange, som der er udstedt Exemplarer af Vexlen. Ved Siden af sit Ordenstal indeholder gjerne hvert Exemplar den saakaldte *clausula cassatoria* («mod denne min Prima — Secunda og Tertia ikke» o. desl.), hvis Mening det er saameget skarpere at betegne, at Vexlen kun engang skal indfries; den er imidlertid efter V. L. som efter de fleste nyere Love — modsat fransk Ret — overflødig. Bortseet fra denne Forskjel i Ordenstallet og, forsaavidt den findes, i den kassatoriske Klausul, maa Vexelduplikaterne naturligvis forøvrigt være enslydende (V. L. 66); det kan dog ikke antages, at en Forskjel i ganske uvæsentlige Bestanddele af Vexlen, som ikke fremkalder nogen Tvivl om Identiteten, kan fratage Dokumentet dets Egenskab af Duplikat.

Retten til mod Godtgjørelse af Omkostningerne[3]) at er-

---

[1]) Udstedes der senere nyt Exemplar af en forkommen Solavexel, kaldes dette «nyt Vexelbrev», ikke nyt Exemplar, V. L. 75; jfr. Motiver S. 79.

[2]) V. L. 66, sidste P. har ikke gjort nogen Undtagelse ligeoverfor *mala fide possessor*; men det følger af almindelige Grundsætninger, at ikke den, som kjender det sande Forhold, kan gjøre Vexlen gjeldende som selvstændig; jfr. Motiver S. 74.

[3]) Disse er hos os i Almindelighed kun Porto, da vi ikke har Stempelafgift paa Vexler.

holde Duplikater er given med Retten til at faa selve Vexlen udstedt og behøver ikke udtrykkelig at aftales (V. L. 67). Den er ikke begrænset til noget vist Tal (mere end tre eller stundom fire Exemplarer er det dog ganske usædvanligt at tage) eller nogen vis Tid. — Har man ikke fra først af sørget for Udstedelse af flere Exemplarer, kommer det an paa, om det ene udstedte Exemplar udtrykkelig har et Ordenstal. Saafremt dette, som sædvanligt, er Tilfældet, kan Udstedelse af flere Exemplarer forlanges ganske som fra først af. Er det udstedte Exemplar derimod en Solavexel, kan selvfølgelig ikke et andet Exemplar uden videre fordres, da dette vilde frembringe en ny Vexel. Men tilbagegives Solavexlen, kan der i Stedet kræves nyt Vexelbrev i flere Exemplarer [1]).

Retten til at kræve Duplikat — der ikke kan gjøres gjeldende ved Vexelproces — tilkommer ifølge V. L. 67 ikke blot Vexeltageren, men ogsaa de senere Vexelejere, hvilke har Valget mellem at henvende sig umiddelbart til Trassenten eller at gaa gjennem sine Formænd. Den sidste Vej bruges, naar man ønsker Endossementerne gjentagne paa Duplikatet, idet Vexelejeren nemlig har Ret til (V. L. 67 i. f.) at kræve ikke blot nyt Exemplar af selve Tratten, men ogsaa de egenhændige Endossementer paany tegnede efter Rækkefølgen. Derimod kan Akcepten ikke fordres tegnet paa mere end et Exemplar, jfr. nedenfor S. 487—8.

Vexelduplikater bruges kun ved Tratter. Ved egne Vexler kan de ej fordres, af den samme Grund, som ikke tillader at kræve Akcept paa mere end et Exemplar, jfr. V. L. 95; egne Vexler kaldes af denne Grund stundom Solavexler.

II. Naar de forskjellige Exemplarer er betegnede som Duplikater og forøvrigt i alt væsentligt enslydende, danner de altsaa tilsammen kun en Vexel, med en Vexelforpligtelse.

---

1) Jfr. Motiver S. 75, Evaldsen Fort. S. 278, Hallager I. 330. — En udtrykkelig Fraskrivelse af Retten til at faa Duplikater er dog bindende for Eftermanden, naar den er optagen i Vexlen selv; om Muligheden af Duplikat, naar Primaen er forkommen, se Motiver S. 74—5, nord. V. S. 308—9, Evaldsen Fort. S. 278.

Men hvert af dem repræsenterer den hele Vexel. Ved Overdragelse af et Exemplar er derfor den hele Vexelret overdragen, ved Akcept paa et Exemplar hele Vexlen akcepteret og ved Betaling for et Exemplar den hele Vexelforpligtelse ophørt (jfr. V. L. 68 *init.*). Hertil kræves imidlertid ikke blot, at Vilkaarene for Vexlens Enhed fra først af er tilstede, men ogsaa, at de senere bevares, hvilket imidlertid trænger nærmere Forklaring.

Det er en simpel Anvendelse af den oven opstillede Grundsætning om Vexlens Enhed, at den Trassat, som ikke har akcepteret, er forpligtet som berettiget til paa Forfaldsdag at indfri hvilketsomhelst Exemplar, der først forevises ham med sædvanlig lovlig Hjemmel. Han har da handlet ligefrem efter V. L. 39, der ingensomhelst Pligt paalægger ham til at kræve de andre Exemplarer udleverede, hvad der da ogsaa vilde være en urimelig Fordring, eftersom han i Almindelighed ikke engang kan se af Vexlen, om Duplikat er udstedt. Den, som senere maatte melde sig med et andet Exemplar, kan intet kræve hos Trassatus og har, da det i Tratten liggende Mandat og den dermed forbundne Garanti allerede er opfyldt, ingen Regres, selv om han maatte komme tidsnok til at optage Protest *de non solutione.*

Anderledes er den Trassat stillet, som har akcepteret, idet han kun er forpligtet til at indfri et akcepteret Exemplar. Ved at akceptere flere Exemplarer er han rigtignok ikke uden videre forpligtet efter flere Vexler; det er egentlig kun den samme Vexel, han har akcepteret, naar han har meddelt Akcepterne til en og samme Vexelejer; og denne saavelsom enhver, der kjender Sammenhængen, kan kun faa Betaling en Gang. Men Akceptanten er alligevel i dette Tilfælde udsat for at faa sin Vexelforpligtelse fordoblet. Han er paa Forfaldsdag nødt til at betale enhver, der foreviser et akcepteret Exemplar med den i V. L. 39 forklarede Hjemmel, og kan ikke fordre andre Exemplarer udleverede, uden forsaavidt som de skal udfylde Legitimationen. Er nu et andet akcepteret Exemplar kommet paa godtroende Tredjemands Haand, flyder det af Grundsætningen for Vexelforpligtelsens Afhængighed af Papiret, at Akceptanten maa betale endnu en Gang.

Dette er ogsaa anerkjendt i V. L. 68, 2det P., da der ingen Trang er til dobbelt Akcept saaledes som til dobbelt Endossement. Det følger af den samme Bestemmelse, at den Akceptant, som ved Forfaldstid indfrir et uakcepteret Exemplar, vedbliver at hefte for det efter Indfrielsen løbende akcepterede Exemplar.

Ogsaa ved Endossement af flere Exemplarer kan Vexlens Enhed splittes. Dette kan vistnok ikke ske, saalænge det iagttages, hvad der selvfølgelig er Pligt, kun at endossere de forskjellige Exemplarer til samme Person. Anderledes derimod, hvor en Vexelejer, ved Svig eller Uagtsomhed, endosserer Exemplarerne til forskjellige. Da Vexelforpligtelsen er bortfaldt ved Trassatens Betaling overensstemmende med V. L. 39[1]), kan altsaa her den, der i fuldkommen god Tro har modtaget Vexlen, blive uden Fyldestgjørelse. Muligheden heraf er det, som danner den betænkelige Side ved Duplikaternes Brug.

Det er dog klart, at den Vexelejer, som har endosseret Exemplarer til forskjellige Personer, hefter ganske som efter forskjellige Vexler, og at han maa indfri ethvert med hans Endossement forsynet Exemplar, som efter Trassatens Betaling af et andet Exemplar og efter lovlig Protest[2]) findes paa godtroende Tredjemands Haand. Lignende gjelder i dette Tilfælde om senere Endossenter paa ethvert af de saaledes til forskjellige overdragne Duplikater; de er naturligvis ikke frigjorte ved Trassatens Indfrielse af en Vexel, som de slet ikke har endosseret; jfr. V. L. 68. At de forskjellige Exemplarer derefter atter samles paa en Haand, gjenopliver ikke Vexlens Enhed.

III. I Henseende til Vexelomgangen ved Duplikater er der forskjellige Regler at iagttage, naar et Exemplar er sendt til Akcept, medens de øvrige endosseres.

---

[1]) Om Indfrielse før Forfaldstid se V. L. 40, ovenfor S. 439, Motiver S. 45, nord V. S. 198 og 311, Evaldsen Fort. S. 283.

[2]) Om Kollision mellem flere, der søger Regres efter forskjellige Exemplarer af en protesteret Vexel, se Evaldsen Fort. S. 280—2, Obl. S. 394.

I Almindelighed er det Primaen, der sendes til Akcept; det er imidlertid ligegyldigt, hvilket Exemplar dertil vælges. Naar et andet Exemplar endosseres, skal det ifølge V. L. 69 bemærkes paa dette, hos hvem det til Akcept sendte Exemplar findes forvaret (f. Ex. «Prima til Akcept hos N. N.», hvilket gjerne sættes paa Foden af Vexlen til højre). Forsømmelse heraf medfører dog ikke Tab af Exemplarets vexelretslige Kraft [1]), men at det i V. L. 70 opstillede særegne Vilkaar for Regressen ved Duplikater ikke gjelder for dette Tilfælde.

Hvad enten den nævnte Bemærkning findes eller ikke, er Forvareren pligtig at udlevere Exemplaret til den, der fremviser et andet Exemplar af Vexlen med saadan Legitimation som i V. L. 39 forklaret eller fremlægger Bevis for anden, civilretslig Hjemmel til det forvarede Exemplar, f. Ex. Arv, Exekution (V. L. 69).

Det maa imidlertid fastholdes, at Ejendomsretten til det forvarede Exemplar ligesom ellers i Almindelighed, hvor en afhændet Gjenstand besiddes af en Fuldmægtig, først er gaaet over til Tredjemand fra det Øjeblik, Forvareren faar Underretning om Vexlens Overdragelse [2]), enten ved den nye Vexelejers Forevisning af et andet Exemplar med tilstrækkelig Legitimation eller ved Meddelelse fra Mandanten. V. L. 69, 2. P. maa derfor forstaaes med den Begrænsning, at, saalænge Forvareren ikke har faaet saadan Underretning, er han ansvarsfri, om han paa Mandantens Ordre tilbagesender Exemplaret eller udleverer det til andre, og det, hvad enten det allerede er akcepteret eller ikke.

Negter Forvareren ved den i V. L. 69 omtalte Forevisning at udlevere det Exemplar, hvoraf han fremdeles er i Besiddelse, er det et sædvanligt civilt Søgsmaal [3]), som

---

[1]) Jfr. Motiver S. 75—6, nord. V. S. 312.

[2]) Jfr. ovenfor S. 115; se nærmere nord. V. S. 313; jfr. ogsaa Evaldsen Obl. S. 395 Note **.

[3]) Dette opfattes vel i Almindelighed ikke rettest som Vindikationssøgsmaal, da det anstilles ligeoverfor Fuldmægtigen; Goldschmidt System S. 248 anser det som en *actio ad exhibendum*.

Ejeren af et andet Exemplar har at anstille for at faa det udleveret, hvorhos Forvareren efter Omstændighederne kan blive erstatningspligtig for Skaden [1]).

IV. Medens som nævnt kun den sædvanlige Vexelomgang bliver at iagttage, hvor det endosserede Exemplar ingen Bemærkning har om et Duplikats Forsendelse til Akcept, har derimod Vexelejeren ved at modtage et med saadan Bemærkning forsynet Duplikat forpligtet sig til først at opsøge det andet Exemplar, da det formodes at være akcepteret, ligesom Trassent og Endossenter her indestaar for, at det er at erholde hos Forvareren. Saafremt Vexelejeren ikke har kunnet faa Exemplaret udleveret — hvad enten nu Forvareren er uvillig, ikke længere har det eller han ikke kan findes, jfr. V. L. 89 — maa han da efter V. L. 70 bevise dette gjennem en særegen, inden sædvanlig Tid optagen Protest for manglende Udlevering, idet han forinden hverken kan gjøre Regres for manglende Akcept eller for manglende Betaling gjeldende.

Men for saadan Regres er desuden den sædvanlige Vexelomgang nødvendig, idet ifølge V. L. 70 Forevisning af et andet Exemplar til Akcept eller Betaling hos Trassatus og i Tilfælde Protest ligefuldt maa finde Sted [2]). I Formen fremtræder Regressen, skjønt den i Almindelighed har sin Grund i manglende Udlevering, ogsaa i dette Tilfælde som en sædvanlig Regres for manglende Akcept eller manglende Betaling [3]).

§ 67.

Om Vexelkopier.

1. Naar Vexelduplikater ikke fra først af er tilvejebragte, kan det for en senere Vexelejer ofte være forbundet med Omkostninger og Vanskeligheder at skaffe sig dem, navnlig

---

[1]) Jfr. Motiver S. 76, nord. V. S. 314, Evaldsen Fort. S. 285 og Obl. S. 396.

[2]) Motiver S. 76, nord. V. S. 315—16. [3]) Om Anvendeligheden af V. L. 54 (om Vexlens Udlevering) i dette Tilfælde se nord. V. S. 316 og Evaldsen Fort. S. 286—7.

naar det først udstedte Exemplar er en Solavexel. Her kommer da Vexelkopien til Hjælp.

Vexelkopier er dog af ringere Værd end Duplikater. Medens hvert af disse — bortseet fra Akceptexemplaret — repræsenterer den hele Vexel og kan tjene til hvilkensomhelst vexelretslig Handling, kan Kopien kun optage løsrevne Dele af den samlede Vexel, og til nogle af de vigtigste Handlinger kan den ej benyttes; saaledes kan hverken sædvanlig Akcept (V. L. 22, jfr. derimod 58) tegnes paa Kopien eller Betaling kræves alene mod denne. Kopien finder derimod sin egentlige Anvendelse ved Vexlens Omsætning. For at muliggjøre denne, medens det eneste originale Exemplar sendes til Akcept, har Loven nemlig tilladt enhver Vexelejer at tage Kopi, og ifølge V. L. 11 har et derpaa tegnet Endossement fuld sædvanlig Gyldighed. Ligesom Kopien saaledes cirkulerer og sammen med Originalen tjener til at tilvejebringe den fornødne Legitimation for sidste Vexelejer, kan Kopien ligeledes indeholde originale Nødsadresser, Adressaters og Intervenienters Akcepter (V. L. 58), Avaltegning, Kvittering for Afdrag (V. L. 38), samt bruges til Protest i Tilfælde af Vexlens Tab o. desl.

II. Kopien kan altsaa tages af enhver Vexelejer, medens kun Trassenten kan udfærdige Duplikat. Det ligger i dens Be greb, at den skal saa nøjagtig stemme med Originalen, at der ikke vækkes Tvivl om Vexlens Indentitet. Ifølge V. L. 71 skal Kopien, naar den tages i sit sædvanlige Øjemed for Omsætningens Skyld, tillige indeholde Afskrift af ældre Endossementer og øvrige Paategninger f Ex. Akcept, Nødsadresser. Navnlig kræves det dog, at den forsynes med Bemærkning om, hvor langt Afskriften gaar (f. Ex. «hertil Kopi»), eller hvor de originale Endossementer begynder (f. Ex. «herfra Original»). Saafremt denne Bemærkning mangler, har det vistnok ingen Virkning ligeoverfor den, som kjender Sammenhængen. Men ellers maa der sondres, eftersom det kan forstaaes af Dokumentet, at en Kopi foreligger, eller ikke. I første Tilfælde, f. Ex. hvor der staar Kopi i Overskriften, vil Formodningen være for, at hele Dokumentet, altsaa ogsaa samtlige Endossementer, kun er Afskrift. I sidste Tilfælde

maa det derimod i vexelretslig Henseende behandles som falskt, hvoraf forøvrigt Følgen bliver, at ikke blot de originale Endossementer ansees som ægte, men at ogsaa en original Akcept medfører vexelretslig Forpligtelse (jfr. V. L. 88), medens dette ikke gjelder ved en sædvanlig Kopi.

Kopien skal ligeledes ifølge V. L. 71 i. f. indeholde Bemærkning om, hos hvem Originalvexlen findes. Forsømmelse heraf er dog ligesaalidt som den tilsvarende ved Duplikater tilstrækkelig til at betage Kopien dens vexelretslige Kraft ligeoverfor Endossenterne (jfr. ovenfor S. 489).

Den nævnte Bemærkning staar derimod i Sammenhæng med den Fremgangsmaade, Vexelejeren her maa bruge, svarende til den ved Duplikater foreskrevne.

III. Han maa altsaa søge at faa Originalvexlen udleveret af Forvareren. Denne, hvis Retsforhold i det hele her maa opfattes ganske paa lignende Maade som foran ved Duplikater forklaret, har da efter V. L. 72 den samme Udleveringspligt under samme Vilkaar, idet det maa mærkes, at ved Prøvelsen af Legitimationen bliver den foreviste Kopis originale Endossementer at lægge til Originalens Indhold.

Vægrer derimod Forvareren sig for Udleveringen, maa Vexelejeren ifølge V. L. 72 optage Protest for negtet Udlevering, forinden han søger Regres, hvad enten i Anledning af manglende Akcept eller Betaling. Saadan Protest er imidlertid ogsaa her tilstrækkelig for ham til Regres mod de Endossenter, hvis egenhændige Endossementer findes paa Kopien. Den sædvanlige Forevisning og Protest hos Trassatus er nemlig i dette Tilfælde undtagelsesvis erklæret unødvendig for den her omhandlede, begrænsede Regres, da man paa Forhaand kan vide, at Akcept og Betaling ej vil kunne erholdes mod Kopien alene. Af denne Grund kan saadan Forevisning og Protest heller ikke her erstatte Protest for manglende Udlevering.

Da denne saaledes er eneste Vilkaar ogsaa for Regres i Anledning af manglende Betaling, maa den være optagen inden den i V. L. 41 omhandlede Frist. Omvendt maa Kopiens Ejer efter den nævnte Protest, i Medhold af V. L. 29 og 72, kunne fordre Betaling som for manglende Akcept

allerede før Forfaldsdag hos dem, af hvis originale Endossement han er i Besiddelse. Ligeoverfor de øvrige Vexelskyldnere har han naturligvis ingen Ret, saalænge han ej har faaet fat i Originalvexlen, og er dette ej skeet før Protestfristens Udløb, vil al Vexelret mod dem lettelig være tabt (jfr. dog V. L. 73 ff.).

Kan den paa Kopien opgivne Forvarer ikke findes, bliver alligevel Protest for manglende Udlevering at optage (jfr. V. L. 89), hvorefter den oven omhandlede Regres kan anstilles.

Om den her omhandlede Protest bør der gives dem, der maatte have tilføjet sin Adresse paa Kopiens originale Endossement, den Underretning, som er fastsat i V. L. 45 ved den sædvanlige Protest hos Trassaten, da den har samme Betydning som denne for den begrænsede Regres efter Kopien.

IV. Indeholder Kopien ingen Bemærkning om Forvaringen, opstaar der ingen væsentlig Vanskelighed, saafremt Vexelejeren kjender dens Sted, f. Ex. af Meddelelse fra Kopiens første Endossent. Da V. L. 72 ikke har sat Bemærkningen som Vilkaar for den sædvanlige Virkning af den her omhandlede Protest, maa denne Virkning ogsaa indtræde i dette Tilfælde, naar kun Protesten tillige indeholder Bevis for, at Vexlen har været i Forvaring hos Protestatus.

Ved derimod Vexelejeren i dette Tilfælde aldeles ikke, hvor Originalen er, og er der ikke før Forevisningsfristens Udløb Tid til at indhente Underretning derom fra vedkommende Endossent, er Spørgsmaalet om Vexelejerens Ret ikke lidet tvivlsomt.

Det kunde ligge nærmest at antage den strengeste Mening, hvorefter enhver Regres vilde være lukket for Vexelejeren[1]), som jo kun har sin egen Uforsigtighed — at modtage en saa mangelfuld Kopi — at takke herfor. Naar det imidlertid betænkes, at Endossenterne paa Kopien selv er medskyldige heri, synes det mindre rimeligt at lade dem ganske slippe, og den Opfattelse turde derfor være den rette, at de gjennem sit Endossement paa en Kopi uden saadan Bemærkning har frafaldt Protest for negtet Udlevering

[1]) Dette er antaget af Evaldsen Obl. S. 398, hvor han har frafaldt en noget forskjellig Mening i Fort. S. 290—1.

og maa betale efter sædvanlig Vexelomgang, altsaa Protest hos Trassatus[1]); jfr. det tilsvarende Tilfælde ved V. L. 70 (ovenfor S. 490).

§ 68.

Om Vexlens Tab og Mortifikation.

I. I nær Forbindelse med Reglerne om Vexelduplikater og Vexelkopier staar de Spørgsmaal, som fremkaldes ved Vexlens Tab og dens Mortifikation, hvorom der ogsaa indeholdes nogle særegne Regler i Vexellovens 11te Kapitel.

Da, som det nedenfor vil blive nærmere vist, Vexlens Tab ikke fritager for Iagttagelse af den strenge Vexelomgang, medmindre det er forvoldt med *vis major* (V. L. 92), spørges her fornemmelig, om Loven har anvist Vexelejeren Hjælpemidler for at møde de ved Tabet forvoldte Vanskeligheder, hvilke forøges derved, at Loven tvertimod den almindelige civile Regel har udelukket Vexlens Vindikation fra godtroende Tredjemand[2]) (jfr. V. L. 76), og at Vindikationen ikke i noget Fald kan ske ved Vexelproces.

Saadanne Hjælpemidler findes da dels i den før forklarede Ret til Vexelduplikater, dels i det almindelige civile Mortifikationsvæsen, dels i nogle hertil af Vexelloven knyttede særegne Regler. Forøvrigt maa her først sondres, eftersom den bortkomne Vexel er akcepteret eller ikke[3]).

1) Er den tabte Vexel ikke akcepteret, kommer det an paa, om det er en Solavexel eller et Duplikat.

a) I sidste Tilfælde vil Ejeren kunne faa Akcept og Betaling efter hvilketsomhelst andet Exemplar, og selv om saadant ej før er udstedt, har han som før forklaret Ret til at kræve det, hvis det overhovedet lader sig istandbringe. Ligeledes kan han, om han har tabt det Exemplar, der udviser hans Hjemmel, faa et andet, som maatte være i Be-

---

[1]) Jfr. Motiver S. 77 og nord. V. S. 320—1.

[2]) Den nærmere Behandling heraf tilhører Tingsretten; jfr. forøvrigt nord. V. S. 349 ff., Matzen nord. Tingsret S. 148 og dansk Tingsret 2 Udg. S. 295—6.

[3]) Jfr. hermed nord. V. S. 348.

hold, eller det paany udstedte Exemplar udfyldt med egenhændige Endossementer.

b) Saafremt derimod den tabte Vexel er en Sola, kan ikke uden videre et nyt Vexelbrev kræves udstedt. Det er nemlig muligt, at den tabte Vexel er kommen til gødtroende Tredjemand, der har fuld Ret til at kræve Betaling efter V. L. 39 jfr. 76, og at han efter optagen Protest hos Trassatus vender sig med Regres mod Formændene, medens de ligefuldt vilde vedblive at hefte for det nye Vexelbrev.

Her kommer imidlertid — ligesom naar Duplikat ej kan erholdes f. Ex. paa Grund af Trassentens Død — Mortifikationsreglerne Vexelejeren til Hjælp. En ikke akcepteret Vexel kan nemlig under sædvanlige Betingelser (jfr. L. 6 Marts 1869 § 2) — altsaa, naar den er at anse som «forkommen[1]» — søges mortificeret ligesaavelsom akcepterede Vexler overensstemmende med de for Gjeldsbreve i Almindelighed givne Regler, jfr. V. L. 73 og 74[2]).

Udenfor disse har forøvrigt V. L. 74, i givet Ejeren af en forkommen Solavexel — hvad enten akcepteret eller ikke — Ret til, saasnart Mortifikationssag er anlagt, af Trassenten (dog ikke gjennem Vexelsøgsmaal) at kræve Udstedelse af nyt Vexelbrev, mod Sikkerhedsstillelse, som nedenfor nærmere forklaret. Da der ikke er nogen lignende Ret til at kræve fornyet Endossement tegnet, maa, forsaavidt den tabte Vexel har været endosseret, dette nye Vexelbrev udstedes umiddelbart til Vexelejeren eller til Trassentens Ordre med hans Endossement *in blanco*[3]). — Det saaledes udstedte nye Vexelbrev er imidlertid kun at behandle som et nyt Exemplar af samme Vexel, hvorfor der, om det tabte Exemplar skulde være akcepteret, ikke kan kræves ny Akcept eller Betaling

---

[1]) Vexelloven kan ikke antages gjennem Brugen af Ordet »bortkomne Vexler« (jfr. Kapitlets Overskrift, §§ 73—75) at have udvidet Adgangen til Mortifikation til de Tilfælde, hvor Besidderen kjendes og hvor Vindikation altsaa kan anvendes, jfr. nord. V. S. 356—7.

[2]) Andre Vexellove giver tildels kun Adgang hertil for akcepterede Vexler; jfr. nærmere nord. V. S. 352—3, Motiver S. 77—8.

[3]) Jfr. Motiver S. 79—80, nord. V. S. 355—6, Evaldsen Fort. S. 296.

paa det nye Vexelbrev for sig alene. Har derimod — som her jo ellers er Forudsætningen — det tabte Exemplar ikke været akcepteret, kan der hos Trassaten kræves saavel Akcept som Betaling mod det nye Vexelbrev og, saafremt den ikke erholdes, efter optagen Protest søges Regres hos Trassenten, men, forsaavidt Betalingsregres angaar, ikke hos Endossenterne, der jo ikke er forpligtede efter det nye Brev [1]).

Har allerede Vexlen været protesteret *de non acceptatione* og man vil nøje sig med Sikkerhedsregres, da staar denne efter V. L. 25 og 26 (jfr. 30) ligefuldt aaben uden Mortifikation, om end Vexlen er tabt og altsaa ikke kan udleveres; men denne Ret bortfalder igjen, hvis ej lovlig Vexelomgang bliver iagttagen paa Forfaldsdag (V. L. 28).

2) Er Vexlen allerede akcepteret, kommer Vexelejeren som antydet i Almindelighed ingen Vej med et andet Duplikat eller Vexelbrev; han maa efter de sædvanlige Regler have selve det akcepterede Exemplar tilstede paa Forfaldsdag, hvad enten det nu er for at faa Betaling af Akceptanten eller for kun at optage Protest som Vilkaar for Regres *de non solutione*.

Anderledes forholder det sig imidlertid, naar den akcepterede Vexel er bleven mortificeret, idet den, som har erhvervet Mortifikationsdommen, da har Ret til at kræve Betaling af Akceptanten (Udsteder af egen Vexel), som om Vexlen aldrig havde været til, eller efter Reglerne for mundtlig Gjeld [2]), ligesom han ogsaa, om Vexlen ej er præjudiceret, kan kræve ny Tratte udstedt og ny Akcept tegnet paa denne (eller ny Egen-Vexel udstedt).

Har den mortificerede Vexel været protesteret, kan der neppe gjøres Betalingsregres gjeldende alene i Kraft af Mortifikationsdommen og Protesten ligeoverfor Trassenten og Endossenterne, selv om deres egne Forpligtelser efter Vexlen

---

[1]) Jfr. Motiver S. 79—80, nord. V. S. 356, Evaldsen Fort. S. 296—9, Obl. S. 401—2.

[2]) Om han uden saadant nyt Vexelbrev kan anlægge Vexelproces mod Akceptanten, synes tvivlsomt, men er dog forudsat i V. P. L. § 1; nærmere nord. V. L. 353.

maatte være paa det rene. Vistnok kan man vel ogsaa her, da V. L. 73 i det hele henviser til de om Mortifikation i Almindelighed givne Regler, uagtet selve V. L. ikke indeholder en saadan Forudsætning for Regresskyldnernes Vedkommende som for Akceptantens i § 74, 2 — begrænse V. L. 54 ved den civilretslige Regel, at den, der er forpligtet ifølge et Gjeldsbrev, ikke efter dettes Mortifikation kan gjøres dets Udlevering til Vilkaar for Betaling. Men Regressen strander vel paa en anden Hindring, nemlig, at der ikke kan bydes Regresskyldnerne noget sikkert Legitimations-Dokument ligeoverfor deres Formænd[1]). Forøvrigt er Spørgsmaalet lidet praktisk, da Vexlen, selv om den ikke er præjudiceret, i Regelen vil være præskriberet ligeoverfor andre end Akceptanten, førend Mortifikation er opnaaet.

II. Af den sidstnævnte Grund har derfor V. L. 74 i Lighed med sine Kilder aabnet Adgang til allerede, naar Stevning i Mortifikationssagen er forkyndt, mod Sikkerhedsstillelse at kræve den forfaldne Vexels Betaling af Akceptanten (og Udstederen af egen Vexel) — ved domicilierede Vexler dog naturligvis kun under Forudsætning af, at ikke Vexelretten ligeoverfor ham er tabt paa Grund af V. L. 43; ifølge V. P. L. § 1 jfr. § 6 kan Kravet gjøres gjeldende med Vexelproces.

Mod den akcepterende Nødsadressat og Intervenient kan denne Ret ikke gjøres gjeldende, da deres Betalingspligt forudsætter Regresret, hvilken i dette Tilfælde er udelukket ved den endnu ikke mortificerede Vexels Tab.

Den, som ifølge V. L. 74 har den ovenfor forklarede Adgang, er den, «der godtgjør sin Ret til at oppebære Betalingen». Beviset maa da føres paa anden Maade end ved Vexlen (f. Ex. ved Erklæring fra tidligere Vexelejere) og vil vel i Almindelighed falde sammen med de Legitimationer, der maa tilvejebringes for at faa Tilladelse til at udfærdige

[1]) Forf. har her fraveget sin, overensstemmende med Motiverne S. 80, fremstillede Mening i nord.V. S. 353 - 4 og i Konklusionen sluttet sig til Maurer i Krit. Viertelj. XXI. 356, Evaldsen Fort. S. 304 —5 og Obl. S. 400.

Mortifikationsstevningen. Dommeren i det Vexelsøgsmaal, som den her omhandlede Ret maatte fremkalde, er imidlertid ikke bunden af den administrative Prøvelse af Bevislighederne [1]).

Den her forklarede Ret maa bortfalde, naar en ifølge V. L. 39 legitimeret Besidder melder sig med Krav, da Betaling ej kan negtes ham af Akceptanten. Har denne allerede betalt Vexelejeren mod Sikkerhedsstillelse, bør han ikke betale den nye Fordringshaver frivillig, men modtage Søgsmaal og give Vexelejeren Procesvarsel, for at han om muligt kan vindicere Vexlen fra Besidderen, idet Sikkerheden ogsaa maa hefte for den Erstatning for Mora, der maa betales denne, om han alligevel bliver den vindende.

Ligeoverfor Trassent og Endossenter kan selv mod Sikkerhedsstillelse ingen Betaling kræves, saalænge Vexlen ikke er mortificeret [2]).

Den Sikkerhed, som Akceptant eller Trassent kan kræve ifølge V. L. 74, skal først og fremst stilles for den Sum, Vexelejeren fordrer betalt hos den førstnævnte, eller for hvilken den sidste udsteder nyt Vexelbrev, men dernæst tillige for det Tilfælde, at de maatte blive nødte til at indfrie ogsaa det forkomne Exemplar [3]). Forøvrigt maa der om Sikkerhedens Art henvises til, hvad der ovenfor S. 457 er forklaret om den Sikkerhed, der kan kræves efter V. L. 25—27. — Den her omhandlede Sikkerhed bortfalder, naar Vexlen er mortificeret, eller Trassentens og Akceptantens Ansvar efter den bortkomne Vexel paa anden Maade [4]) er ophørt.

III. Selv den Ret, som V. L. 74 saaledes udenfor den civile Mortifikationslovgivning har tilstaaet Ejeren af den tabte

---

1) Jfr. Evaldsen Fort. S. 300—1, Obl. S. 402.

2) Jfr. Motiver S. 79, nord. V. S. 355, Evaldsen Obl. S. 402.

3) Jfr. Evaldsen Obl. S. 402—3. Jfr. ogsaa i det hele nord. V. S. 355—6.

4) Som Exempel herpaa kan anføres, at Mortifikation bliver negtet, fordi en godtroende Besidder (V. L. 76) melder sig under Sagen med Vexlen, men paa den anden Side denne imidlertid er præjudiceret eller præskriberet. Jfr. hermed Evaldsen Fort. S. 301—3.

Vexel ligeoverfor Akceptant og Trassent, tør blive unyttig paa Grund af Vexlens Præjudicering i den ofte ikke ganske korte Mellemtid, som kan hengaa inden Mortifikationsstevnings Forkyndelse. V. L. 75 har derfor, for saavidt muligt at hindre dette, givet et Middel til at bevare den nævnte Ret, idet §en i dette Øjemed tildels efter Forbillede af den fransk-belgiske Ret hjemler Optagelse af en Protest, i Anledning af Vexlens Tab, før Udløbet af den Frist, inden hvilken Vexlen efter almindelige Regler skulde være forevist eller protesteret.

Det er kun den i § 74 mod Trassenten og Akceptanten givne Ret, som paa denne Maade opretholdes. Ligeoverfor Trassenten er det altsaa kun Retten til at kræve nyt Vexelbrev, som reddes fra Præjudicering. Saafremt Tabsprotesten er optagen saa sent, at det nye Vexelbrev ikke kan erholdes betimelig nok til i rette Tid at blive protesteret hos Trassatus, er al Vexelret ligefuldt tabt i Forhold til Trassenten ikke mindre end i Forhold til Endossenterne. Ligeoverfor Akceptanten faar Tabsprotesten kun Betydning ved domicilierede Vexler, for at hindre Præjudice af Vexelretten mod Akceptanten. Ved andre Vexler ophører jo Akceptantens Forpligtelse først ved Præskription, og til at stanse denne kan Tabsprotesten ikke tjene, ligesaalidt som den her lettelig vil trænges. Den i V. L. 75 omhandlede Protest har derfor liden praktisk Betydning[1]).

§ 69.

Vexelrettens Tab. A. Ved Præskription[2]). *B. Ved Præjudice.*

A. I. Vexelforpligtelsens Strenghed og Trangen til at faa den bundne Kapital ledig for andre Forretninger kræver som

[1]) Der kjendes endnu intet Exempel paa dens Anvendelse. Jfr. ellers om denne Protest Motiver S. 86—7, Betænkn. p. XVII ff., nord. V. S 357—8.

[2]) Mange Bemærkninger ogsaa om Vexelpræskriptionen findes i det udførlige og grundige Skrift af V. C. Thomsen, Bidrag til Læren om Fordringsrettigheders Forældelse efter dansk og fremmed Ret (Kbhvn. 1885, 275 S. st. 8vo). Af fremmed Literatur maa her fremhæves: Alexander Grawein, Verjährung und gesetzliche Be-

antydet ikke blot, at Vexelejeren i Forhold til Vexelgaranterne er nødt til nøje at iagttage Forfaldstiden og følge den foreskrevne Fremgangsmaade ligeoverfor Trassatus, men at han ogsaa, om end dette er skeet, inden en rimelig kort Tid maa gjøre sit mulige Regreskrav gjeldende.

Den almindelige civilretslige Præskription af Fordringer er som Følge heraf altfor langvarig for Vexlen, og udenfor den engelske og tildels ogsaa den nordamerikanske Ret[1]) har alle Lovgivninger opstillet en egen Vexelpræskription. I Ordningen af denne gaar de imidlertid vidt fra hinanden[2]). Enkelte Love har en og samme Præskriptionsfrist — regnet fra Forfaldsdag eller Protestdag — for enhver Vexelforpligtelse, hvad enten ligeoverfor Akceptanten eller ligeoverfor Regresskyldnerne[3]). I *code de commerce* og de fleste til den franske Gruppe hørende Love ligesom i den tyske Gruppes Love sondres der derimod skarpt mellem Hovedskyldneren (Akceptanten, Udstederen af egen Vexel) og Garanterne, idet hin principielt er længere bunden end disse. Her er der dog atter en indbyrdes Forskjel. De franske Love har i Almindelighed særegne korte, efter Afstanden meget vexlende, Frister for Regresfordringen, men lader derhos enhver af Vexlen udspringende Klage, altsaa ogsaa mod Akceptanten, forældes efter 5 Aar. Det tyske System er beslægtet hermed, forsaavidt som det har forskjellige Frister ligeoverfor Akceptanten og Regresskyldnerne og giver den indfriende Endossent ny Frist ligeoverfor Formændene. Men det ud-

---

fristung. Eine civilistische und wechselrechtliche Untersuchung. Erster Theil. Civilrechtliche Grundlegung (heri dog ogsaa adskilligt af Interesse for Vexelretten; anden Del, der vistnok endnu ikke er udkommen, vil særlig indeholde Anvendelsen paa denne). Leipzig 1880.

[1]) Her er den dog udløben i saa kort Tid som 6 Aar, men levner til Gjengjeld adskilligt af Rettens Indhold. Den nye engelske Vexellov tier ganske om Præskription og henviser altsaa herved til Civilretten; det maa imidlertid erindres, at den ogsaa har bevaret det gamle strenge Notifikationssystem, jfr. ovenfor S. 451.

[2]) Jfr. hermed Motiver S. 83—4, nord. V. S. 322—3.

[3]) Navnlig den russiske Vexellov og enkelte amerikanske Love, der er byggede paa den ældre spanske Vexellov; jfr. ogsaa den ældre danske Vexelfdn. 1825 § 23.

fylder ikke sine Regler med en almindelig længere Frist; heller ikke er Fristerne saa korte eller saa afhængige af Bostederne. Til dette System har V. L. sluttet sig, dog med nogle Afvigelser i Enkelthederne, især med Hensyn til Afbrydelse af Præskriptionen.

II. Vexellovens Regler om Præskriptionen er ingenlunde udtømmende. Man maa imidlertid være meget forsigtig med at udfylde dem ved Hjælp af Reglerne for den almindelige civile Forældelse. Ligesom selve Vexelforpligtelsen — bestemt som den fra første Stund er paa kort Varighed — efter sin Natur er væsentlig forskjellig fra den almindelige, paa en ubegrænset Fremtid beregnede civile Gjeld, er ogsaa Vexellovens udtrykkelige Regler i de vigtigste Stykker — navnlig i Henseende til Fristens Længde, Beregningsmaade, Afbrydelsen o. desl. — saa afvigende fra de tilsvarende civilretslige Regler, at man kanske snarere kunde komme i Strid med end handle i Overensstemmelse med dens Grundsætninger, om man uden videre tog Civilretten til Hjælp, hvor den tier[1]).

III. I Henseende til Præskriptionsfristens Længde og Udgangspunkt maa der da sondres mellem Akceptantens og de sædvanlige Regresskyldneres Forpligtelse.

1) Akceptantens Vexelforpligtelse forældes i 3 Aar (V. L. 77); samme Regel undergiven er ogsaa den egne Vexels Udsteder (V. L. 95), Trassenten ved egen-trasserede Vexler (V. L. 2), den akcepterende Intervenient[2]). Denne Frist er

---

[1]) Jfr. hermed nord. V. S. 323—4. Den væsentlige Forskjel mellem Vexelpræskriptionen samt lignende korte Præskriptioner og den civile Forældelse er meget skarpt udviklet i det ovennævnte Skrift af Grawein (især S. 207 ff.), som ikke engang regner Vexelpræskriptionen o. desl. til «Verjährung», men til en Art af «Legalbefristung», idet han søger at gjennemføre den Opfattelse, at Vexelforpligtelsen i sig selv er en «Temporalobligation». Mod hans Opfattelse af den almindelige Forældelse se Thomsen S. 13 ff. o. fl. St.

[2]) Jfr. Motiver S. 85, Evaldsen Fort. S. 309—11, Obl. S. 405—6 og ovenfor S. 475. Her er naturligvis — ligesom ved Akceptantens Forpligtelse ved Domiciltratter — forudsat, at ikke Vexelretten allerede er præjudiceret efter V. L. 43 og 60, jfr. 62.

sat saa rummelig, for at, selv hvor der er særdeles mange Endossenter, den sidst søgte af de øvrige Vexelskyldnere i Regelen kan gjøre Regning paa, at Akceptantens Forpligtelse endnu er i Live; men den forlænges dog ikke i Tilfælde, hvor Regresfordringerne mod Trassent og enkelte Endossenter endnu ikke er præskriberede.

2) Regresskyldnernes Forpligtelse ligeoverfor Vexelejeren præskriberes i to forskjellige Tidsrum, 6 Maaneder og 1 Aar, eftersom Betalingsstedet [1] ligger i eller udenfor Europa (hertil ikke regnet Island [2]) og Færøerne). Da kun indenlandske Vexelforpligtelser hører under Lovens Herredømme, er det nemlig naturligt, at Betalingsstedets Afstand fra Indlandet her maa have Indflydelse, idet der dog som Følge af Samfærdselsmidlernes store Udvikling ikke er opstillet nogen særegen Frist, hvor ogsaa Betalingsstedet selv er indenlandsk. Paa samme Maade er Fristen for Regresforpligtelsens Præskription ligeoverfor den Endossent, der har indfriet Vexlen, afhængig af Endossentens Bosted i eller udenfor Europa (V. L. 78 og 79). At det i dette Tilfælde kommer an paa Endossentens Bosted, i det første derimod ikke paa Vexelejerens Bosted, men paa Betalingsstedet, hænger sammen med, at Vexelejeren paa Forfaldsdag, der er Udgangspunktet for Fristens Beregning ligeoverfor ham, maa forevise Vexlen paa Betalingsstedet, medens Endossenten altid giver Betalingen, der her danner Udgangspunktet, paa sit Bosted [3]).

Den her omhandlede Præskriptionsfrist gjelder for enhver Regresfordring, der gaar ud paa Betaling, hvad enten det er paa Grund af manglende Akcept ifølge V. L. 29 eller paa Grund af manglende Indfrielse efter § 50 (jfr. V. L. 78). For den Sikkerhedsret, der er hjemlet ved V. L. 25 og 26 [4]),

[1]) ɔ: her, som i Almindelighed ellers, det paa Vexlen anførte Betalingssted.

[2]) Den islandske Lov af 1882 har den samme Afvigelse fra V. L. her som ved Forevisningsfristen ved Sigtvexler (jfr. S. 414).

[3]) Jfr. hermed Motiver S. 86 f., nord. V. S. 325, Evaldsen Obl. S. 405.

[4]) At det samme bør antages at gjelde den i V. L. 30 hjemlede Sikkerhedsret, se ovenfor S. 458.

er der ved V. L. 28 indført en egen Præskriptionsfrist af et Aar; men §ens Slutningsbestemmelse medfører, at selve Vexelrettens Præskription inden Aarets Forløb har samme Virkning.

IV. Medens den almindelige civile Præskription løber fra Fordringens Stiftelse [1]), gjelder naturligvis noget andet om den korte Vexelpræskription. Udgangspunktet for dennes Beregning er saavel ved sidste Vexelejers Regresfordring som ved ethvert Vexelkrav ligeoverfor Akceptanten Vexlens Forfaldsdag (jfr. V. L. 91), saaledes at denne Dag ikke medregnes.

Ved akcepterede Sigtvexler *(a vista)* — der forøvrigt ikke ofte forekommer — har V. L. 77, 2 P. særlig fastsat Beregningsmaaden ligeoverfor Akceptanten (og Udstederen af en egen Sigtvexel); som Forfaldsdag ansees nemlig her Udløbet af den i Vexlen selv eller — om denne tier derom — af den i V. L. 32 fastsatte Forevisningsfrist [2]), medmindre Vexlen tidligere har været forevist til Betaling, i hvilket Tilfælde nemlig Præskriptionen løber allerede fra Forevisningsdagen [3]). Denne bliver altid Udgangspunktet for Præskription af Vexelejerens Regresfordring (for manglende Betaling) ved enhver *a vista* Vexel, da nemlig enhver Fordring af denne Art er præjudiceret, om ingen saadan Dag inden Udløbet af den i V. L. 32, jfr. 19, fastsatte Frist kan paavises, og der her altsaa ikke opstaar Spørgsmaal om at anse selve Udløbstiden som Forfaldsdag (V. L. 78). Ved Regresfordringens Præskription maa, som ellers i beslægtede Tilfælde, Forevisningsdagen bevises ved Protest [4]), saaledes at dennes Dag og «For-

---

[1]) Jfr. Thomsen S. 90 ff. om de kortvarige civile Præskriptioner.

[2]) Dette flyder af § 19, hvortil § 32 henviser. [3]) Jfr. her Thomsen S. 129—30 Note 3.

[4]) Jfr. nord. V. S. 327 og Evaldsen Fort. S. 313—14 og 317 samt Obl. S. 406—7, hvor det er nærmere paavist, at man ikke kan følge Forudsætningen i Motiverne S. 84—5, jfr. 86, at privat Forevisning her skulde have nogen Betydning. Se derimod Trygger l. c. S. 17—18. — Er Protest frafaldt efter V. L. 42, løber Præskriptionen fra den Dag, Vexelejeren paastaar at have forevist, medmindre Regresskyldneren godtgjør tidligere Forevisning.

faldsdag» (V. L. 78) her bliver det samme, jfr. V. L. 19, 2 P. Derimod kunde det synes, som om i det i V. L. 77 i. f. nævnte Tilfælde en af Akceptanten ved hvilkesomhelst almindelige Bevismidler godtgjort, privat Forevisnings Datum burde lægges til Grund for Præskriptionsfristens Beregning, idet der nemlig i enkelte andre vigtige Forhold mellem Akceptanten og Vexelejeren (V. L. 36, jfr. 60) ikke kræves notarielt Bevis for Forevisningsdagen (jfr. ovenfor S. 434). Men det maa dog erkjendes nærmereliggende her at hente Analogien fra det i V. L. 19, 3 P. omhandlede endmere beslægtede Forhold, hvor der heller ikke ved Beregningen af Vexlens Forfaldstid for Akceptanten tages Hensyn til andet Bevis for Forevisningen end det, der fremgaar af selve Vexlen eller af en Protest, hvilken Regel ogsaa bliver at anvende ved Beregningen af Eftersigtvexlers Præskription [1]). Det bør derfor vistnok helst antages, at Akceptanten ogsaa ved *a vista* Vexler maa taale Udløbet af den i V. L. 32, jfr. 19 fastsatte Frist lagt til Grund for Beregningen, saafremt han ikke kan bevise tidligere Forevisning (til Betaling) gjennem en optagen Protest eller sin egen daterede Paategning paa selve Vexlen [2]).

Vexelejerens Regresfordring ifølge V. L. 29 præskriberes ifølge V. L. 78 ligeledes fra Forfaldsdag. For denne Regel synes der egentlig kun at være Brug i det Tilfælde, at Vexelejeren har reist Søgsmaal og atter indstillet det før Forfaldsdag (V. L. 41 i. f., jfr. 80 i. f.). Det bør dog vistnok ogsaa anvendes paa det meget mere praktiske Tilfælde, at Endossenten har indfriet Vexlen før Forfaldsdag, saaledes at hans Regresfordring først præskriberes fra denne og ikke efter Regelen i V. L. 79 fra Betalingsdagen, da man ellers vilde faa det urimelige Resultat, at Præskriptionen løb for Endos-

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 327—8, Evaldsen Fort. S. 314.

[2]) Forf. har her opgivet sin efter Motiverne S. 84—5 i nord. V. S. 326—7 fremsatte Mening, idet han føler sig overbevist ved de af Evaldsen Fort S. 311 ff. og især i Ugeskr. f. R. 1882 S. 105—6 og Obl. S. 407—8 udviklede Grunde.

senten fra et tidligere Tidspunkt end for den Vexelejer, fra hvem han har indfriet Vexlen[1]).

Regresfordringen for Intervenienter, der har indfriet Vexlen efter eller ved Forfaldstid, maa paa Grund af V. L. 63 ogsaa præskriberes efter Regelen i V. L. 78[2]).

Endossentens Regresfordring, naar han efter Forfaldstid har indfriet Vexlen, har som Følge af Fristernes Kortvarighed en selvstændig Præskriptionsfrist, der ifølge V. L. 79 ganske naturlig begynder at løbe fra Betalingsdagen[3]), saafremt Indfrielsen er skeet uden Rettergang, men ellers fra den Dag, da sædvanlig Stevning i Vexelsøgsmaalet blev forkyndt for ham, eller Anmeldelse skete i hans under offentlig Behandling staaende Bo[4]), idet han nemlig fra dette Øjeblik har det i sin Magt at afbryde Præskriptionens Løb mod sig (jfr. V. L. 80).

Det følger af Regelen i V. L. 79, at Præskriptionen begynder at løbe paany for hver Vexelskyldners Regresfordring fra det Øjeblik, han har indfriet Vexlen[5]) eller Vexelsøgsmaal er anlagt. Det kan derfor, naar ved en Vexel med mange Endossementer Regressen ikke springer, hænde, at Regresfordringen mod Akceptanten allerede er præskriberet; til at hindre det anviser dog V. L. 48 og 80, 2 Midler[6]).

---

1) **Jfr. Motiver S. 87, nord. V. S. 329, Evaldsen Fort. S. 316 og 318 og Obl. S. 409. Angaaende Præskriptionens Beregning ligeoverfor Efter-Endossenternes nord. V. S. 328, Evaldsen Fort. S. 67—70, jfr. 310—11, Obl. S. 410.**

2) **Jfr. nord. V. S. 328 og 329, Evaldsen Fort. S. 318—19, Obl. S. 409—10.**

3) **Jfr. nærmere nord. V. S. 328 Note 6, Evaldsen Fort. S. 319.**

4) **Jfr. nord. V. S. 328—9; der er ved det sidste Punkt en liden Forskjel mellem den svenske og dansk-norske Lovtext, da Regelen i Sverige kun kan anvendes paa Konkursboer. Jfr. ogsaa Thomsen S. 103.**

5) **Her er naturligvis forudsat, at ikke den indfriede Vexel havde tabt sin Kraft mod ham; thi isaafald kan han, forsaavidt der overhovedet er erhvervet nogen Vexelret for ham, kun benytte Resten af den Frist, som stod tilbage for Eftermanden, i hvis Sted han indtræder; jfr. Evaldsen Obl. S. 410.**

6) **Jfr. nærmere nord. V. S. 329—30.**

Det bør ikke antages, at Reglerne om Præskriptionens Længde og Udgangspunkt kan afændres ved Overenskomst, ialfald ikke til Skade for Vexelskyldneren; endmindre forrykkes de ved Vexlens Prolongation [1]).

V. Medens den civile Præskription kan afbrydes af Fordringshaveren ved en simpel Advarsel til Skyldneren om Gjeldens Tilværelse, er Vexelretten ogsaa i den Henseende langt strengere mod Kreditor, at Afbrydelsen — for at Forholdet kan blive endeligt løst inden en ikke fjern Tid — kun kan ske gjennem Foretagelsen af et til Rettergang sigtende Skridt (V. L. 80).

Den Handling, som udkræves for at stanse Vexelpræskriptionens Løb, er da i Almindelighed Forkyndelse af Stevning [2]). Lige dermed staar ogsaa her Anmeldelse i Skyldnerens under offentlig Behandling staaende Bo. Det er vistnok tilstrækkeligt, at Anmeldelsen er skeet efter Kreditorernes offentlige Indkaldelse, og det er altsaa heller ikke nødvendigt for at tillægge Anmeldelsen afbrydende Virkning, at den offentlige Behandling af Boet udelukker den almindelige Gjeldsforfølgning [3]).

For at aabne den, der er stevnt under Vexelsag (eller Bo, hvori Vexelfordringen er anmeldt) Adgang til at stanse den mod ham selv løbende Præskription — der muligvis ellers vilde være udløben før Sagens Tilendebringelse — har V. L. 80 tillige ladet Præskriptionen ligeoverfor Formændene (ogsaa Akceptanten) afbrydes gjennem en Varsling [4]) for Processens

---

1) Jfr. nord. V. S. 330, **Evaldsen** Fort. S. 311. Om Bevisbyrden ved Tvist om Præskriptionsfristens Forløb, naar Regressøgeren frivillig har indløst Vexlen (§ 78), se nord. V. S. 331, jfr. **Evaldsen** Fort. S. 319—20, **Thomsen** S. 131—8, **Trygger** l. c. S. 16—17.

2) Jfr. om Stevningens Lovlighed **Evaldsen** Fort. S. 321, **Thomsen** S. 215 ff, jfr. 208—9.

3) Jfr. nærmere om denne Mening, der strider mod Motiverne S. 87 (jfr. ogsaa [**Evaldsen** Fort. S. 321—2 og Obl. S. 410), nord. V. S. 332 Note 3.

4) Jfr. **Evaldsen** Fort. S. 322 ff.

Skyld (*litis denunciatio*), hvilken for at afskjære Bevisspørgsmaal bør gives gjennem Stevnevidner eller Notarius[1]). Paa samme Tid, som den varsledes Vexelforpligtelse herved bliver forlænget, sætter Procesvarslet ham dog ogsaa istand til at sikre sin egen Vexelret ligeoverfor Akceptanten, idet Loven (§ 80, 2det Punktum) har tilladt den saaledes varslede at afbryde den i § 77 omhandlede Præskription ved at give Akceptanten Procesvarsel[2]).

Ifølge V. L. 80, 2det P. virker Afbrydelsen, ligesom ved den civile Præskription, kun i Forhold til den enkelte Vexelskyldner, og ikke ligeoverfor de andre, mod hvem Handlingen ej er foretagen (selv ikke egentlige Medskyldnere[3]), f. Ex. Avalister), da ellers Præskriptionen af disses Regresfordring atter kunde begynde at løbe, uden at de kjendte den mod dem selv virkende Afbrydelse; dette Forhold kan nøde Vexelejeren for Tilfælde af Uvederhæftighed til at anlægge flere Søgsmaal paa en Gang; jfr. V. L. 49[4]).

Omvendt virker efter den samme V. L. 80, 2 Præskriptionens Stansning til Fordel for alle dens Formænd[5]), der har foretaget den afbrydende Handling. Dette har især Betydning ved Afbrydelse af den mod Akceptanten løbende Præskription, da denne for alle regnes fra Forfaldsdag. Derimod vil den nævnte Regel sjelden blive praktisk til Fordel for Formandens egentlige Regresfordring, da denne først præskriberes fra det Øjeblik, han selv har været stevnt (eller fra hans Betaling, V. L. 79), og dette i Almindelighed vil falde

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 333—4, Evaldsen Fort. 322—3, Obl S. 412. Denne Varsling er ukjendt i Sverige, hvorfor den svenske Vexellov ogsaa i V. L. 80 indeholder en Afvigelse fra den danske og norske Lov.

[2]) Jfr. Motiver S. 84 og 87. Mod den her indeholdte Begrundelse af Regelen ligesom mod den dermed sammenhængende Forudsætning, at Vexelejerens Regresfordring ikke tabes ved at lade Akceptantens Vexelforpligtelse præskribere, se Evaldsen Fort. S. 324—6 og Obl. S. 412—15.

[3]) Jfr. nord. V. S. 335, Thomsen S. 197—8.

[4]) Se nærmere nord. V. S. 335 og Evaldsen Obl. S. 411.

[5]) Ikke derimod til Fordel for Eftermændene, hvad der stundom kan have Betydning; jfr. Evaldsen Fort. S. 327.

senere i Tid end Vexelejerens Henvendelse til en anden Formand[1]).

En engang stedfunden Afbrydelse stanser ikke for altid Vexelpræskriptionens Løb. Denne vil efter V. L. 80, 3 atter kunne begynde i det Tilfælde, at det anlagte Vexelsøgsmaal ikke bringes til Afslutning, uden at Vexlen er indfriet af den sagsøgte. Den nye Præskriptionsfrist regnes isaafald fra den Dag, da Sagen sidst foretoges i Retten, saasom da Stevningen afvistes paa Grund af Klagerens Udeblivelse, Sagen hævedes med begge Parters Samtykke eller Konkursen eragtedes sluttet. Da en *litis denunciatio* er nøje knyttet til den Rettergang, som den gjelder, vil et saadant Varsel heller ikke hindre en ny Præskription fra at tage sin Begyndelse, naar det Vexelsøgsmaal, som det gjaldt, er opløst uden at bringes til Afslutning.

Hvis Vexelsøgsmaalet er bragt til Afslutning gjennem endelig Dom (Forlig, Skifte, Akkord), er Vexelpræskriptionen en Gang for alle afbrudt, og den paa Dommen grundede Fordring er nu kun undergiven den almindelige civile Præskription[2]) efter L. 5. 13. 2.

Om Præskriptionens Virkning vil blive handlet nærmere nedenfor i § 71.

B. Under hvilke Betingelser Vexlen præjudiceres, ɔ: tabes ved Forsømmelse af Vexelomgangen eller Brud paa denne, er nærmere forklaret paa de Steder i det foregaaende, hvor dens enkelte Led er behandlede. Her skal dog for Oversigtens Skyld de herhen hørende Tilfælde nævnes under et:

Vexlens Præjudice indtræder nemlig i Regelen:

a) ved Forsømmelse af Forevisning til Akcept i de i V. L. 18 (jfr. 56) og 19 omhandlede Tilfælde.

b) ved Forsømmelse af Forevisning til Betaling ved Forfaldstid og af Protest inden Protestfristens Udløb — det sidste dog under Forudsætning af, at Protest ikke er frafaldt (V. L. 41—44).

---

[1]) Jfr. nærmere nord. V. S. 336, Evaldsen Fort. S. 326—7.

[2]) Jfr. nord. V. S. 337, Evaldsen Fort. S. 328, Obl. S. 415—16, Thomsen S. 176.

c) ved Forsømmelse af Forevisning for Nødsadressater og Æresakceptanten, efter V. L. 62 jfr. 56 og 60.

d) ved Forsømmelse af Protest for negtet Udlevering af Duplikat efter V. L. 70; jfr. ogsaa ved Kopier V. L. 72.

e) ved Negtelse af at modtage lovligt Tilbud om Betaling efter V. L. 29 og 48; jfr. ovenfor S. 464 og 467.

Om Vexelretten er præjudiceret, er det dermed ikke sagt, at den er tabt ligeoverfor alle Vexelskyldnere, idet den indbyrdes Uafhængighed mellem Vexelforpligtelserne ofte lader den ene bestaa, medens den anden bortfalder, om dette end ikke er saa hyppigt som ved Præskription.

Exempel paa, at en ligeoverfor enkelte præjudiceret Vexel er i sin fulde Kraft ligeoverfor de øvrige Vexelskyldnere, har man saaledes, naar Vexlen ikke er forevist inden den i V. L. 19 omhandlede, af en Endossent opstillede, kortere Frist, men vel inden den i Loven fastsatte Tid, eller naar kun enkelte Endossenter har frafaldt Protest efter V. L. 42 og Protest derefter er undladt, eller naar lovlig Forevisning og Protest vel er skeet hos Trassaten, men ikke hos en af en senere Endossent tegnet Nødsadressat, eller naar en Intervenients Betalingstilbud til Fordel for en Endossent ulovlig er afvist, jfr. ogsaa V. L. 72.

§ 70.

Hvorvidt Vexelrettens Tab hindres, naar Forstyrrelsen af Vexelomgangen er hændelig. Vis major.

I. Ved den vexelretslige Præskription indtræder ligesaalidt som ved den civile nogen Forlængelse af Fristen (Suspension), hvor Vexelejeren af faktiske eller juridiske Aarsager har været aldeles hindret fra at paatale sin Ret; særlig fremgaar det af V. L. 92, at Vexelpræskriptionen ligefuldt løber fra Forfaldsdag[1]) i Tilfælde af *vis major* o. desl.[2]).

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 346, Evaldsen Obl. S. 437.

[2]) Jfr. hermed Thomsen S. 144 og 162.

Anderledes staar derimod Sagen ved Spørgsmaalet om Vexlens Præjudice. I den tidligere norske (og danske) Ret indtraadte i Almindelighed ikke denne, naar Vexelejeren var bleven aldeles hindret fra at iagttage Vexelomgangen ved ham ganske utilregnelige Omstændigheder, selv hvor disse var af rent individuel Natur [1].

Overensstemmende med de fleste nugjeldende Vexellove har V. L. ikke i Regelen (jfr. dog V. L. 75) tillagt sædvanlig Hændelse nogensomhelst undskyldende Virkning, hvad der forøvrigt kun stemmer med den formentlig hos os gjeldende almindelige civile Regel for Kreditors Mora [2].

Derimod har V. L. i Lighed med den franske Praxis [3] behandlet anderledes den saakaldte *vis major* [4] (*force majeure*

---

[1] Jfr. nærmere nord. V. S. 338—9. Hermed stemmer fremdeles den engelsk-nordamerikanske Vexelret (jfr. den engelske Vexellov 1882 c. 51 No. 9) og, som det synes, Hollands og Ruslands.

[2] Jfr. hermed nord. V. S. 339—40.

[3] Saaledes ogsaa den reviderede spanske Handelslov. Derimod har den tyske Praxis ligesom næsten hele den tyske Theori fortolket DWO. saaledes, at den ikke tillader nogen Undskyldning gjennem *vis major*. Saaledes ogsaa den schweiziske Obl. 1881 art. 813; se nærmere nord. V. S. 341.

[4] *Vis major* eller *magna* betyder i de romerske Retskilder en trods al tænkelig Forsigtighed uovervindelig *casus* (navnlig den, som er fremkaldt ved Naturkræfter, der ikke kan afværges af vedkommende Sørøveri, fiendtligt Indfald o. desl.), idet i visse Retsforhold, hvor der af særegne Grunde er strengere Ansvar for *casus* ligeoverfor andres Ting (*receptum nautarum, cauponum* o. desl.), dette dog begrænses af *vis major*; jfr. fr. 3 §§ 1 og 2 D. 4. 9, fr. 25 § 6 D. 19. 2, fr. 1 § 4 D. 44. 7 og i Literaturen nu fornemmelig V. Bentzon Om Begrebet *vis major* i romersk og nordisk Ret med særligt Hensyn til Reders Ansvar for Ladning (Kbhvn. 1890. 428 pp.), især S. 7 ff. Dette er da ogsaa anvendt i fremmede nyere Lovgivninger i forskjellige lignende Tilfælde (Søretten, Hoteller, Post, Jernbane o. desl.); jfr. Dernburg preuss. Obl. § 69, Goldschmidt i Zeitsch. f. Handelsr. XVI. 328 ff., O. Platou i Rt. 1880 S. 679—80, Bentzon l. c. S. 370 ff. I vor ældre Søret var Læren om *vis major* mere kjendt end nu (se L. 4. 2. 3 sammenholdt med Søfartsl. §§ 42 og 51), dog ikke ved *receptum* (L. 4. 2. 10 jfr. Søf. § 65); jfr. Bentzon l. c., især S. 282 ff., 378 ff. Om et til det romerske *vis major* svarende Begreb i den nordgermaniske Ret (*ofefli*) se Amira S. 453 ff., Brandt Retsh. 1. 310—11 og ovenfor

eller — efter dette Begrebs vexelretslige Opfattelse — den Hændelse, der ikke blot er ganske uundgaaelig, men virker paa en Gang i vide Kredse. Den lader nemlig i § 92 Vexelejeren beholde sin Ret, hvor det «som Følge enten af Lovbud (Moratorier o. desl.) eller af den almindelige Samfærdsels Stansning eller lignende overordentlige Tildragelser (*vis major*) bliver umuligt» for ham «at foretage en Handling, hvoraf Vexelrettens Bevaring er afhængig» — dog saaledes, at som nævnt Præskriptionen ligefuldt løber, og at han ellers efter Hindringens Ophør ufortøvet maa foretage det fornødne Skridt.

Den overordentlige Hændelse, som Loven saaledes inden visse Grænser tillægger undskyldende Virkning for Vexelejeren, maa, som det ogsaa fremgaar af de nævnte Exempler, have en almentvirkende og vitterlig Charakter. Herigjennem adskiller den sig fra den sædvanlige *casus*; den rammer nemlig paa en Gang saa mange, at det er fundet nødvendigt at tage Hensyn til den for at forebygge altfor vidtrækkende Tab, og paa den anden Side kan den bevises uden nogen Vanskelighed [1]).

Det er efter dette klart, at *vis major* indbefatter saadanne Tilfælde som, at alle Forretninger paa Trassatens Hjemsted bliver forstyrrede ved Oversvømmelse, Pest, Revolution o. desl., saaat det i flere Dage er umuligt at faa optaget Protest. Større Tvivl fremkaldes ved det af Loven selv nævnte og ulige mest praktiske Tilfælde, den almindelige Samfærdsels Stansning. Det kunde her efter Ordlyden synes, som om enhver fuldstændig Afbrydelse af den daglige vante Postforbindelse (f. Ex. ved Snefog i Sverige, Isgang i Sundet) skulde være tilstrækkelig Undskyldning, selv om det kun

---

S. 298 om Levningen heraf i] N. L. 5. 8. 10; jfr. ogsaa Bentzon S. 379–81, som underkaster denne Artikel (jfr. ogsaa 5. 8. 11) en nærmere Behandling og derfor skulde været citeret paa ovenanførte Sted, om Forf. da havde kjendt det først nylig udkomne Skrift. Den ovenfor omhandlede vexelretslige Betydning af Udtrykket, der vistnok skyldes den franske Jurisprudents, vil af ovenstaaende Forklaring skjønnes at være noget uegentlig; se ellers nord. V. S. 339–41 og Bentzon l. c. S. 388–90.

[1]) Jfr. Motiver S. 99, nord. V. S. 342, Evaldsen Obl. 436.

gjelder et enkelt Døgn [1]. Men naar det betænkes, at dette neppe er saa sjelden indtrædende Hændelser, at Vexelejeren ikke skulde kunne tænke sig dem, og at Protestfristen er given for at møde lignende Tilfælde, er det dog vistnok det rette ikke at anse den almindelige Samfærdsels Standsning for at indgaa under de her omhandlede «overordentlige Tildragelser», medmindre den ialfald overskrider et Par Dage [2].

II. V. L. 92 har ogsaa særlig fremhævet «Lovbud (Moratorier o. desl.)», hvormed der navnlig sigtes til fremmede Lovbud f. Ex. det franske Vexelmoratorium, der netop forklarer, at Loven særlig har nævnt dem.

Et saadant fremmed Vexel-Moratorium kan imidlertid være af forskjelligt Indhold. Saafremt Loven ved Siden af den Udsættelse, der gives Akceptanten og hans Garanter i samme Land, tillige forbyder Optagelse af Protest før Prolongationens Udløb, har den klarligen gjort det umuligt for Vexelejeren at iagttage Vexelomgangen i Forhold til de indenlandske Regresskyldnere [3]. Hvis den fremmede Lov derimod lader Adgangen til Protest staa aaben, da er jo denne formelt mulig, og dette bør vistnok være tilstrækkeligt til, at Vexelomgangen maa siges iagttagen, idet man neppe kan anse den for ugyldig ligeoverfor indenlandske Regresskyldnere af den materielle Grund, at Forevisning i Almindelighed vil være hensigtsløs [4]. En saadan Lov gaar derfor ikke ind under de i V. L. 92 omhandlede.

III. V. L. 92 har kun erklæret *vis major* undskyldende for Vexelejeren, hvor den Handling, der er bleven forhindret, er fornøden til selve Vexelrettens Bevarelse — derimod ikke, hvor Undladelsen kun har Skadeserstatning til Følge, saaledes som nu ved Notifikationen. Heller ikke kan man her slutte

---

[1] Saaledes Evaldsen Obl. S. 437.

[2] Jfr. nord. V. S. 342—3. Spørgsmaalet vides forøvrigt ikke endnu at have foreligget praktisk.

[3] Herpaa havde man Exempel ved det franske Vexelmoratorium 1870—1, ialfald under den senere Del af Krigen, jfr. Rt. 1871 S. 333, nord. V. S. 344; se derom ellers Bar II. 174 ff.

[4] Jfr. dog Evaldsen Fort. S. 367—8, Obl. S. 439; jfr. nærmere om dette tvivlsomme Spørgsmaal nord. V. S. 343—6.

saaledes, at, siden Loven har gjort den videregaaende Undtagelse, maa heri ogsaa være indbefattet den mindre. Thi det er netop Størrelsen af den Skade, som vilde opstaa for mangfoldige, om Vexelrettens Tab ligefuldt skulde indtræde i dette Tilfælde, der her er Lovgrunden, og denne bortfalder, naar den skadelige Følge blot er Erstatningspligt. Dette gjelder dog kun, hvor Hindringen har rammet Notifikationen alene[1]); hvis derimod *vis major* allerede har forhindret Protesten selv, bortfalder vistnok Notifikationspligten som Akcessorium med Hovedforpligtelsen.

Naar *vis major* er ophørt, maa Vexelejeren, om han vil bevare sin Ret, ufortøvet foretage, hvad der paalaa ham, saasom sende Vexlen til Paakrav eller til Sigt (V. L. 19), optage Protest o. s. v. Ligesom Vexelejeren i det hele har Bevisbyrden i dette Forhold, maa han ogsaa godtgjøre, at han har hastet saameget som muligt efter Hindringens Ophør. Det maa da ogsaa erindres, at Præskriptionens Løb trods *vis major* i hvert Fald indeholder en Begrænsning af Regresskyldnernes forlængede Heftelse. Endelig bør det mærkes, at disses Rentepligt, hvor *vis major* har udsat Protestens Optagelse, ikke overensstemmende med den almindelige Regel i V. L. 50 kan indtræde allerede fra Forfaldstid, men først fra den senere Protestdag, idet jo Vexelejeren her selv er i Mora[2]).

§ 71.

Virkningen af Vexelrettens Tab. Berigelses-Søgsmaalet.

I. Naar Vexelretten er tabt ved Præskription eller Præjudice, kan selvfølgelig ingen af de særegne Rettigheder, der tilsammen udgjør Vexelretten — herunder indbefattet Sikkerhed, stillet efter det 5te Kapitel, jfr. V. L. 28 i. f. — længer

[1]) Jfr. nord. V. S. 346. Det maa forøvrigt mærkes, at dette ikke her saa let kan indtræde, da Notifikationspligten er opfyldt ved Indlevering af Brev i Posten, jfr. V. L. 45, 2 og Evaldsen Obl. S. 439.

[2]) Jfr. nord. V. S. 347, Evaldsen Fort. S. 369—71, Obl. S. 439—40.

gjøres gjeldende[1]). Dette kommer især tilsyne deri, at der ikke længer kan føres Vexelproces efter Dokumentet. I hvilken Udstrækning Dommeren *ex officio* har at vaage over dette, er imidlertid et noget tvivlsomt Spørgsmaal, hvorom der forøvrigt maa henvises til Procesretten[2]).

Der spørges dernæst, om Tabet af Vexelretten levner nogen civil Rettighed efter Vexlen.

Da de ældre Love hvilede paa den Opfattelse, at Vexlen egentlig var et forstærket Gjeldsbrev, gjennemførte de ganske naturlig ogsaa den Grundsætning, at ved Vexlens Præskription og Præjudice var kun den særegne *rigor cambialis* gaaet tabt og Vexlen alene sunken ned til et simpelt Gjeldsbrev, ligesaa forbindende som ethvert andet for alle, der havde tegnet Forpligtelse derpaa. Saadant var ogsaa Standpunktet i Christian V.s Vexellovgivning (N. L. 5. 13. 12 og 21 jfr. D. L. 5. 14. 14 og 23), og dette opretholdtes for præskriberede Vexler i Norge[3]) ligetil 1880, medens den præjudicerede Vexel ved Fdn. 26 Novbr. 1731 frakjendtes al Ret[4]), saavel mod Trassent som Endossenter, men efter L. 20 Aug. 1842 § 4 (overensstemmende med dansk Fdn. 18 Maj 1825 §§ 35 og 36) kun mod de sidste, hvorimod den beholdt Virkning som «simpelt Gjeldsbrev» mod Trassenten, medmindre denne ved Forsømmelsen havde lidt Tab i sit Mellemværende med Trassatus.

Den nyere Vexellovgivning opfatter ikke længere Vexlen som et forstærket Gjeldsbrev. Erkjendelsen af Vexlens rent formale Charakter har naturlig ført til den Grundsætning, at med Vexelrettens Tab er al Ret efter Vexlen bortfaldt ogsaa ligeoverfor Trassenten. Hermed er imidlertid ikke udelukket Muligheden af, at der i de ved Vexlen fremkaldte Retsforhold kan findes et andet selvstændigt Grundlag for et Søgs-

---

[1]) Hvorvidt civilretsligt Pant eller Forløfte stillet for Vexelforpligtelsen, ogsaa bortfalder, er tvivlsomt, men bør maaske helst antages; jfr. nord. V. S. 360 og 372.

[2]) Nogle Bemærkninger derom findes i nord. V. S. 360—1.

[3]) I Danmark fratog Fdn. 18 Maj 1825 § 75 dem derimod al Kraft og Gyldighed.

[4]) Jfr. nærmere nord. V. S. 362—3.

maal fra Vexelejerens Side. Og et saadant er særlig, efter den franske og tyske Vexelrets Forbillede, anerkjendt i V. L. 93, det saakaldte «Berigelses-Søgsmaal».

II. Den Ret, som denne § hjemler Vexelejeren efter Vexlens Præskription eller Præjudice, er betegnet som «en almindelig Gjeldsfordring.» Den er ikke grundet paa Vexlen og kan derfor heller ikke gjøres gjeldende ved Vexelproces, men er et simpelt mundtligt Krav, der maa bevises ved andre Midler end Vexlen[1]. Uden al Betydning er dog denne heller ikke for det her omhandlede Søgsmaal, idet den paa sædvanlig Maade maa tjene til Legitimation for, at Sagsøgeren var Vexelejer paa det Tidspunkt, da Vexelrettens Tab indtraadte[2].

Som Gjenstand for Søgsmaalet betegner V. L. 93, «hvad Vexelskyldneren vilde blive beriget med paa Vexelejerens Bekostning, hvis ethvert Krav bortfaldt.» At Vexelejeren, om intet yderligere Krav levnedes ham, vilde lide Skade ved Vexelrettens Tab, er nu en saa regelmæssig Følge af dette, at Vexelskyldneren nødvendigvis maa have Bevisbyrden, hvis han paastaar, at ingen saadan Skade er lidt[3]. Langt større Vanskeligheder fremkaldes ved Spørgsmaalets anden Side, nemlig om Vexelskyldneren skal ansees beriget ved alle Kravs Bortfalden, idet man i vor Ret er temmelig fremmed for de herhen hørende Undersøgelser.

III. Vistnok synes man nu som Regel at kunne gaa ud fra, at Vexelskydneren beriges ved at blive fri for sin vedblivende Forpligtelse[4]. Men dette opvejes let helt eller delvis derved, at Vexelskyldneren til Gjengjeld meget ofte selv gjennem Vexelrettens Tab eller andre mellemkommende Omstændigheder vil være gaaet glip af tilsvarende, i Vexlen eller dens underliggende Forhold grundede, Rettigheder. Og Afgjørelsen

[1] At ikke heller den præskriberede eller præjudicerede Vexel kan uden videre bruges som Anvisning, se Dernburg pr. Obl. S. 129—30; jfr. derimod ovenfor S. 388.

[2] Jfr. nærmere nord. V. S. 363—4; Evaldsen Obl. S. 443.

[3] Jfr. nord. V. S. 365.

[4] Jfr. Evaldsen Obl. S. 441—2.

af de herved fremkaldte Spørgsmaal er ofte meget vanskelig.

Det er især Trassenten, om hvis Berigelse der kan blive Tale. Han er i Regelen den, der tilsidst havde maattet staa for Stødet i Tilfælde af Regres, og vil i Almindelighed have faaet Valuta enten i en Kjøbesum eller gjennem Ophør af en ældre Forpligtelse. Det naturlige synes derfor at være, at Trassenten har Bevisbyrden, naar han alligevel negter at blive beriget ved Vexelrettens Tab. Især gjelder dette, naar Trassenten paastaar ikke at have faaet Valuta, f. Ex. fordi han har solgt Vexlen paa Kredit til første Modtager; saafremt dette er Vexelejeren, har denne dog selv lettest for at føre Beviset f. Ex. ved Trassentens Kvittering. Tvivlsommere Bevisspørgsmaal fremkaldes, naar Trassenten negter Berigelse, fordi han trods den modtagne Valuta imidlertid har lidt Tab i sit Mellemværende med Trassatus. Saadant Tab kan opstaa navnlig derved, at denne sidder inde med Dækning for Trassenten i en eller anden Form — Penge, Værdipapirer, modtagne Varer eller en ældre Forpligtelse, til hvis Inddragning Vexlen er trukken — og imidlertid er bleven uvederheftig. Her er nu Trassenten klarligen nærmest til at bevise, at Dækning er given, og hvori denne bestaar. Det samme gjelder vistnok ogsaa, naar der endnu kun er hengaaet en kortere Tid og han paastaar selv at have lidt Tab ved Vexelejerens Forsømmelse, fordi hans Fordring paa Trassatus imidlertid er bleven usikker; er der derimod forløbet længere Tid, og Trassaten ved Berigelseskravets Fremsættelse er insolvent, vendes Bevisbyrden naturligen om, saaledes at det paaligger Vexelejeren at godtgjøre, at der ikke vilde været mere at erholde hos Trassatus, selv om denne havde været søgt strax efter Protesttiden, og, hvis dette Bevis brister, maa Vexelejeren nøje sig med at faa Trassentens Fordring paa Trassatus overdragen [1]).

Ligeoverfor Akceptanten ved præjudicerede Domicilvexler stiller Forholdet sig forsaavidt ligesom ved Trassenten, som hans Berigelse oftest vil bestaa deri, at han selv har

[1]) Jfr. nord. V. S. 366—7, Evaldsen Fort. S. 375, Obl. S. 442—3.

modtaget Dækning, men ingen saadan har sendt Domiciliatus. Men det vil dog blive langt sjeldnere, at nogen virkelig Berigelse kommer Akceptanten til Gode, da Trassenten paa sin Side her gjerne har en Tilbagesøgningsret mod ham paa Grund af Vexlens Ikke-Betaling. Der turde derfor her være Føje til at paalægge Vexelejeren Bevisbyrden. Det samme gjelder saameget mere ligeoverfor den Akceptant, hvis Vexelforpligtelse er præskriberet, da der her er gaaet saa lang Tid hen siden Forfaldsdag. Mod Æres- eller Nøds-Akceptanten finder Berigelses-Søgsmaal ligesaavel Sted som mod enhver anden Vexelskyldner.

Endossenterne vil kun undtagelsesvis vinde en Berigelse til Vexelejerens Skade derved, at de ganske gaar frie for Tiltale. Den Vinding, som de i Almindelighed beholder — f. Ex. ved at have faaet større Valuta for Vexlen, end de havde givet — ligger nemlig i selve Forholdets Natur og kan ikke frembringe nogen Berigelse paa Vexelejerens Bekostning. Det er alligevel ikke vanskeligt at paavise Exempler paa deres virkelige Berigelse til Vexelejerens Skade. De mest praktiske Tilfælde vil være, at Vexlen er trukken for Remittentens (første Endossents) Regning, og navnlig, at en egen Vexel endosseres af Vexeltageren, idet denne i Virkeligheden ofte i dette Forhold vil være at ligestille med Trassenten[1]). Det er derfor ganske rigtigt, at V. L. (modsat DWO.) har hjemlet et Berigelsessøgsmaal ogsaa mod Endossenterne[2]).

IV. Ligesom det ved Spørgsmaalet om, hvem der er berettiget til den i V. L. 93 hjemlede Fordring, kun kommer an paa, hvem der er Vexelejer ved det Tidspunkt, da Vexelretten tabtes, og ikke spørges efter, hvem der var Kreditor i det underliggende Forhold, saaledes kan der heller ikke være

---

1) Jfr. nord. V. S. 368, Evaldsen Fort. S. 375—6 og Obl. S. 443. Jfr. med foranstaaende Fremstilling ogsaa J. Lassen Obl. sp. D. S. 440—2.

2) Se i dansk U. f. R. 1888 S. 1107 et Spørgsmaal, om Endossenten ved en præskriberet Vexel var at anse som beriget, hvilket besvaredes negtende; ellers vides ikke Berigelses-Spørgsmaalet efter V. L. 93 forelagt Domstolene.

Spørgsmaal om noget tidligere Tidspunkt, naar det gjelder at afgjøre, om Berigelse har fundet Sted ved Vexelrettens Tab[1]. Forsaavidt Vexelejeren har Bevisbyrden, er det altsaa paa dette Tidspunkt, han maa rette sin Opmærksomhed. Paa den anden Side forudsætter imidlertid Berigelseskravet, at Formuen fremdeles ved dettes Fremkomst er forøget gjennem Vexelrettens Tab. Er den tidligere forhaandenværende Vinding senere gaaet tabt -- hvad der i Almindelighed maa bevises af Vexelskyldneren — da er Fordringens Grundlag borte, og dette gjelder, selv om saadant Tab er ham tilregneligt, medmindre det er skeet under Bevidsthed om Forpligtelsen ligeoverfor Vexelejeren[2].

Den i V. L. 93 hjemlede Ret er ikke at anse som en Levning af Vexelfordringen, hvis Omfang er bleven indskrænket til det, som udgjør Skyldnerens Berigelse, men bør helst opfattes som et fra Vexelfordringen helt forskjelligt Gjeldskrav, som alene har sin selvstændige Grund i Skyldnerens ugrundede Berigelse til Andenmands Skade. Den afgiver derfor Exempel paa, at en virkelig Berigelsesklage er anerkjendt ogsaa i vor Ret[3].

V. Har den præjudicerede eller præskriberede Vexel været udstedt i Anledning af en ældre Fordring, kan Vexelejeren ikke falde tilbage paa denne og gjøre Brug af de til den knyttede særlige Rettigheder (f. Ex. Pant, Forløfte). Selve det underliggende Forhold er nemlig uigjenkaldelig tilintetgjort ved Vexelrettens Tab. Den, der modtager en Vexel for en ældre Fordring, har derved forpligtet sig til at iagttage Vexelomgangen for at gjøre sit til at faa Fordringen dækket paa denne Maade; har han ikke gjort det, er han selv Skyld i, at det af ham til Fordringens Fyldestgjørelse modtagne Middel har vist sig unyttigt, og det vilde da være ubilligt, om den gamle Fordring med dertil knyttede Rettigheder

[1]) Jfr. Evaldsen Fort. S. 374—5. [2]) Jfr. nord. V. S. 368—9, Evaldsen Fort. S. 375—6.

[3]) Jfr. herom nærmere nord. V. S. 369—71, Motiver S. 102 ff., Betænkning p. XVII., J. Lassen Obl. alm. D. § 21 og sp. D. S. 442; jfr. ogsaa Hallager-Aubert Obl. a. D. S. 168.

alligevel skulde blive staaende urokket[1]. Et andet Spørgsmaal er det, om Berigelseskravet kan ansees som en Levning af den ældre underliggende Fordring saaledes, at det hertil knyttede Pant, Forløfte o. s. v. vedbliver at hefte derfor. Dette kan dog ikke antages. Berigelseskravet er nemlig ikke grundet paa det underliggende Forhold alene, men hovedsagelig paa andre Omstændigheder, navnlig Vexelskyldnerens Forhold til Dækningen. Der maa derfor siges i hvert Fald at være foregaaet saa store Forandringer med den Fordring, hvortil de nævnte Rettigheder oprindelig var knyttede, at ogsaa de maa være endelig bortfaldne ved Vexelrettens Tab. Det er efter den oven fremstillede Opfattelse af det i V. L. 93 hjemlede Søgsmaal endog tvivlsomt, om Pant eller Forløfte, der maatte være stillet for selve Vexelforpligtelsen, vedbliver at hefte til Sikkerhed for Berigelseskravet; da ogsaa i dette Tilfælde Fordringen er undergaaet store Forandringer, er det maaske rettest at besvare Spørgsmaalet negtende.

VI. Ved Siden af det i V. L. 93 hjemlede Berigelses-Søgsmaal kan Ejeren af den præskriberede eller præjudicerede Vexel have Tiltale mod en Vexelskyldner med Hjemmel af almindelige civile Retsregler. Det er saaledes klart, at han efter disse har et Erstatningskrav paa den Endossent, som viser sig at have forfalsket Vexelsummen, eller paa den Trassent, der har formaaet Vexelejeren til — udenfor det i V. L. 42 omhandlede Tilfælde — at forsømme Protest og derefter negtet Betaling[2]. Ogsaa Civilrettens Kontraktsregler kan hjemle et Søgsmaal, naar Vexelretten er tabt. Viser saaledes en præjudiceret Vexels Akcept sig at være falsk, maa selv de, der i god Tro har endosseret den akcepterede Vexel (jfr. V. L. 88), kunne drages til Ansvar efter Reglerne om den simple Cession. Dette Ansvar støttes nemlig ikke paa deres Vexelerklæring. Den, der i Kraft af et Blanko-Endossement har overdraget en

[1] Jfr. Motiver S. 101—2, nord. V. S. 371, Hallager Obl. I § 46, Obl. a. D. S. 345—6.

[2] Naar saadanne Søgsmaalsgrunde ikke er nævnte i V. L. 93, er det alene, fordi det har været anseet overflødigt. Jfr. Betænkning p. XVII, nord. V. S. 372.

akcepteret Vexel uden Paategning, kan jo, naar Akcepten er falsk, sagsøges som Hjemmelsmand uden Hensyn til Vexlens Præjudice, da Vexelomgangen overhovedet overfor ham er ligegyldig. Men de nævnte Endossenter kan ikke slippe lettere; deres Cessionsansvar bliver tilbage, selv om deres Endossement er at betragte som ganske bortfaldt. — Paa lignende Maade kan ogsaa den Trassent, der er Skyld i, at et Dokument mangler de for en Vexel fornødne Egenskaber, søges til Erstatning efter den Tid, inden hvilket det betragtet som Vexel vilde være præskriberet. Ogsaa den i Konkursl. § 44 b omhandlede Tilbagesøgningsret er uberørt af V. L. 93[1].

§ 72.

Om Grænserne mellem den indenlandske og den udenlandske Vexelrets Herredømme.

I. Vexelforhold, der helt igjennem er opkomne inden Norges Grænser og skal afgjøres ved dets Domstole, er naturligvis kun vor Vexellov undergivne. Paa Grund af den næsten fuldstændige Enhed, der er mellem denne og de øvrige nordiske Vexellove (den danske, svenske og islandske), bliver Afgjørelsen i alt væsentligt den samme, naar vore Domstole har at paadømme Vexelforhold, der er opkomne nogetsteds inden Grænserne for disse Loves Omraade. Dette gjelder dog kun, forsaavidt selve Vexelloven kommer til Anvendelse; anderledes, hvor man kommer i Berørelse med de forskjellige nordiske Landes Civilret (jfr. nedenfor angaaende V. L. 84).

Der kan imidlertid indbringes for vore Domstole Søgsmaal i Anledning af Vexelforhold, som helt igjennem er opkomne og fortsatte udenfor de nordiske Riger, og endnu langt hyppigere er det paa Grund af Vexlens stadige Vandring mellem Landene, at der ved en for norske Domstole indbragt Vexel forekommer Vexelpersoner, Vexelerklæringer og Vexelhandlinger saavel fra forskjellige fremmede Lande som fra Norge. Det er derfor under den overordentlig stærke inter-

---

[1]) Jfr. nord. V. S. 372—3, Getz Afh. i Rt. 1881 Kap. III § 2 No. IV—VII.

nationale Vexelrørelse et særdeles vigtigt Spørgsmaal, hvilket Lands Vexelret der skal lægges til Grund for Afgjørelsen, aldenstund der dog fremdeles er store Afvigelser ogsaa mellem forskjellige Vexellovgivninger.

Undersøgelsen om Grænserne mellem den inden- og udenlandske Rets Herredømme er ikke ejendommelig for Vexelretten, men fælles for det hele Retssystem, hvorfor den ogsaa hører ind under Privatrettens almindelige Del[1]). For Vexelretten er den imidlertid saa praktisk, og der forekommer her saa mange særegne Spørgsmaal, at en Undersøgelse ikke paa dette Sted kan afvises.

II. Ved Undersøgelser af denne Art kommer det først og fremst an paa, om den indenlandske Lov — hvad der forøvrigt kun undtagelsesvis er Tilfældet — selv har udtrykkelig opstillet Grænsen for sit Herredømme. Vexelloven har nu vistnok et Kapitel (det 14de) «om Forholdet til udenlandsk Lov». Men det er kun ganske enkelte af de hidhørende Spørgsmaal, som her har fundet en udtrykkelig Løsning, idet Loven — af Hensyn til Vanskelighederne ved i rimelig Korthed at give Regler, der vilde passe for de meget forskjellige forekommende Kombinationer, og til den Uenighed, der endnu hersker inden Videnskaben om flere af disse Spørgsmaals rette Besvarelse — ikke har villet fastslaa flere Sætnin-

---

[1]) Scheel Privatrettens alm. D. I. 368—481; Deuntzer Privatr. alm. D. (Udg. 1879) S. 82 ff., Nord. Retsencyklopædi I § 102 ff. Fornemmelig maa dog her henvises til Hovedverkerne i fremmed Literatur om den internationale Privatret, af hvilke især maa fremhæves Bar, Theorie u. Praxis des internationalen Privatrechts, 2den ganske omarbeidede Udg. (1889), II. 150—85; jfr. ogsaa Weiss *Droit international privé* (2 ed. Paris 1890), S. 649—65; Asser, das internationale Privatrecht, bearbeitet von Cohn (1880), S. 109—19; Ch. Brocher, *Etudes sur la lettre de Change dans ses rapports avec le droit international privé* i *Revue de droit international* 1874 S. 5 ff., 196 ff.; Salpius ueber die Anwendung ausländischen Rechts auf den Wechselregress i Goldschmidts Zeitschr. für Handelsrecht XIX (1874) S. 1—66; Wächter Wechselrecht d. deutsch. Rechts S. 14—25, Westlake Lehrb. d. int. Priv. (oversat af Holtzendorff 1884) S. 251—5, Goldschmidt System S. 219 ff.

ger[1]). Og om man nu end i Lovens øvrige Indhold tildels finder Forudsætninger om, hvor langt den selv har villet strække sit Herredømme (jfr. især V. L. 19), er man dog ogsaa ved Vexelloven for en stor Del henvist til den samme Methode som ved de fleste andre Loves Anvendelse, nemlig med Vejledning af den internationale Videnskab at undersøge, hvor det enkelte Retsforhold efter sin Natur nærmest maa siges at høre hjemme. Efter dette Steds Regler bør vore Domstoles Afgjørelse foregaa; dette maa, som naturligt, formodes at have været den indenlandske Lovs Mening.

Den sidste Grundsætning kommer dog i Regelen ikke til Anvendelse, saafremt Parterne har vedtaget, efter hvilket Lands Lov Vexelforholdet skal bedømmes, da saadan Aftale er bindende for Dommeren, hvor den ikke gjelder Forhold, der nødvendigen som Følge af strengt præceptoriske Forskrifter altid maa være et bestemt Lands Forskrifter undergivne (f. Ex. Vexlens væsentlige Indhold, Protestens Former, Myndighedsaldren). Den forekommer mest i stiltiende Form, idet det ved Vexelerklæringen anførte Sted i Regelen maa ansees vedtaget som afgjørende f. Ex. for Vexelforpligtelsens Indhold og den dermed nøje forbundne Vexelomgang; Bevis for, at Erklæringen i Virkeligheden er tegnet paa et andet Sted, kan derfor ikke hjælpe, medmindre det gjelder et Forhold, som Parterne ikke har været raadige, og selv her nytter det — bortseet fra Umyndiges Forpligtelser — i Regelen ikke ligeoverfor godtroende Erhverver[2]).

III. Idet vi nu gaar over til at anvende de saaledes kortelig forklarede Grundsætninger paa de vigtigste ved Vexlen forekommende Forhold, finder vi her først med Hensyn til en Persons Handledygtighed (Habilitet), i V. L. 84 den Regel — der nu ogsaa gjerne erkjendes i Civilretten[3]) —

---

[1]) Jfr. Motiver S. 92—3; det samme gjelder om dens Kilder, den tyske og svenske Lov; den engelske V. L. af 1882 indeholder derimod adskillig flere Regler.

[2]) Jfr. nord. V. S. 376—7, Evaldsen Fort. S. 8—10, 341—2, 349—50, Bar II. 157.

[3]) Jfr. her en Afhandling til det 7de nord. Juristmøde (1890) af O. Liebe om Afgjørelsen af Myndighedsspørgsmaalet i internationale Forhold; jfr. ogsaa Mødets Forhandlinger.

at den i Almindelighed skal bedømmes efter det Lands Love, som var hans virkelige Hjemsted[1]) ved Retsforholdets Stiftelse. Den nævnte §, 1ste P. siger nemlig, at en Udlændings Evne til at indgaa Vexelforpligtelse — hvorved maa forstaaes ikke blot den særegne Vexelhabilitet, men hans Handledygtighed i det hele, f. Ex. hans Myndighed[2]) — bedømmes efter hans eget Lands Lov, og saameget sikrere maa det da være, at vore Domstole skal bedømme en Nordmands Habilitet efter norsk Lov, selv om Vexelforpligtelsen er overtagen i Udlandet.

Fra den nævnte Grundsætning opstiller imidlertid V. L. 84, 2, overensstemmende med sine Kilder og med de fleste Landes Vexelret, en ganske vigtig Undtagelse til Fordel for den indenlandske Lov. Hvis nemlig en Udlænding, der efter sit eget Lands Lov er uberettiget til at indgaa Vexelforpligtelser, overtager saadanne her i Riget og efter dettes Lov har fuld Vexelhabilitet, skal han trods Hovedregelen kjendes ansvarlig ved vore Domstole; denne Begrænsning, der maaske heller ikke er ukjendt i Civilretten[3]), forsvares ialfald ved Vexelrørelsens særlige Behov, som ikke tillader, at man hver Gang, der inden Landet kontraheres med en Udlænding, for Sikkerheds Skyld ogsaa skal undersøge hans Hjemlands Love om Vexelhabiliteten, uagtet de indenlandske Love er fyldestgjorte[4]).

---

[1]) Det ved Vexelerklæringen anførte Sted er derfor ikke afgjørende i dette Forhold, hvis det bevislig ikke er Hjemstedet.

[2]) Da de fleste Lande har en Myndighedsalder af 21 Aar, har dette nu mindre at betyde; netop i Forhold mellem Danmark og Norge er det dog af Vigtighed, da den danske Lovgivning endnu har beholdt 25 Aars Alderen.

[3]) Jfr. Deuntzer S. 89—90 og den hos Scheel I. 388 anførte danske HRD. af 8 Januar 1832; nogen norsk Dom herom kjendes ikke; jfr. dog ogsaa Bar II. 151 ff. og Liebe l. c. S. 6—8.

[4]) Regelen kan faa særlig Betydning mellem de nordiske Riger indbyrdes paa Grund af Forskjellen i Myndighedsaldren og kan fremkalde Forskjel i Afgjørelsen, eftersom Dommen falder i det ene eller det andet Land, idet den nemlig kun gjelder, hvor Forholdet paadømmes inden Kontraktslandet selv. En af en 22aarig dansk Mand i Norge paa egen Haand tegnet Akcept vil saaledes være gyldig for

IV. I Henseende til Vexelerklæringens Form i videste Forstand (herunder ogsaa dens nødvendige Indhold[1]) fastsætter V. L. 85 — overensstemmende med den ogsaa i Civilretten (jfr. saaledes Arvel. § 56) velkjendte Grundsætning *locus regit actum* — at Forpligtelsesstedets Lov er afgjørende, og som saadant ansees det Sted, hvor Vexelerklæringen er afgiven[2].

Heraf følger da paa den ene Side, at et i Udlandet udstedt Dokument, som er en fuldgyldig Vexel efter vedkommende udenlandske Lov, maa behandles som en Vexel her i Landet, om det end mangler enkelte efter vor Ret for Vexler væsentlige Egenskaber. Saaledes maa et Dokument, der efter fransk eller engelsk Ret utvivlsomt har Vexelret, ogsaa her tilstaaes denne, om det end mangler Ordet «Vexel» eller det tilsvarende fremmede Ord. Det bliver altsaa i Tilfælde her at protestere som en Vexel, og de senere inden Landet paa Dokumentet tegnede Erklæringer, saasom Akcept og Endossement, begrunder Vexelret, naar de for sit Vedkommende opfylder den indenlandske Lovs Fordringer[3]. Lignende gjelder om de enkelte Vexelerklæringer. Paa den anden Side flyder det af den nævnte Grundsætning, at en i Udlandet udstedt Vexel (eller senere Vexelerklæring), der ikke er gyldig efter den udenlandske Lov, heller ikke her kan tilkjendes Vexelret, selv om den tilfredsstiller den indenlandske Lovs Fordringer. Heraf skulde da strengt taget

---

vore Domstole; men kommer den under Paakjendelse i Danmark, vil han derimod blive frifunden; jfr. nord. V. S. 380—1, Evaldsen Fort. S. 338 og Obl. S. 417—18. Om Beviset for, at Vexelforpligtelsen i dette Tilfælde er indgaaet af Udlændingen her i Landet, se nord. V. S. 381, Evaldsen Fort. S. 334—6, Obl. S. 418—19.

[1]) At «Form» her ikke er brugt i snevrere Forstand, men ogsaa sigter til Vexelerklæringens nødvendige Indhold, fremgaar af, at Loven bruger Udtrykket «Vexelforpligtelsens Form», og hermed visselig har ment det samme som i D. W. O. 85 med «die wesentlichen Erfordernisse des Wechsels und jeder anderen .... Wechselerklärung». Jfr. ogsaa N. L. 5. 13. 7 «Indhold» og «indrettet»; jfr. nord. V. S. 381, Evaldsen Fort. S. 344.

[2]) Jfr. nord. V. S. 376—7; om Beviset for Stedet se nord. V. S. 384, Evaldsen Fort. 341—2, Obl. S. 421—2.

[3]) Jfr. dog hermed Evaldsen Fort. S. 343—4 og Obl. S. 422.

atter flyde, at heller ikke de paa saadan Vexel indenlands tegnede senere Vexelerklæringer, saasom Endossement eller Akcept, her er gyldige, selv om de i og for sig er fuldt lovformelige, da V. L. 5 som nødvendig Forudsætning for de senere Vexelerklæringers Gyldighed kræver en gyldig Grundvexel[1]). Dette gjelder imidlertid nu paa Grund af Lovens egen Afgjørelse kun for det Tilfælde, at Vexlen heller ikke er gyldig efter indenlandsk Lov. Tilfredsstiller den derimod dennes Fordringer, er ifølge V. L. 85, 2 de Erklæringer, som senere her i Riget paategnes Vexlen, gyldige, forudsat naturligvis, at de selv ere lovformelige efter indenlandsk Vexelret[2]).

Ogsaa en anden Undtagelse fra den nævnte Grundsætning har V. L. 85 opstillet til Fordel for den indenlandske Lov. Dens 3dje P. fastsætter nemlig, overensstemmende med sine Kilder, at selv Vexelforpligtelser, som indgaaes i Udlandet, naar de kun tilfredsstiller V. L.s Forskrifter, skal opretholdes, saafremt de ere indgaaede mellem Indlændinger[3]), idet Lovens Tanke er, at det under et saadant flygtigt Ophold vil være naturligt for dem at følge Hjemmets kjendte Former[4]).

[1]) Motiver S. 91, nord. V. S. 382.

[2]) Er altsaa en i Frankrige udstedt Vexel indrettet efter Forskrifterne i V. L., men mangler Valutaklausul, bliver Gyldigheden af enhver derpaa her i Riget tegnet Erklæring ved vore Domstole at bedømme alene efter indenlandsk Lov, f. Ex. Gyldigheden af Akcept, naar alene Trassatens Navntegning findes paa Vexlen, af Blanko-Endossement o. desl.

[3]) I nord. V. S. 383 er det overensstemmende med enkelte tyske Forfatteres Fortolkning af den tilsvarende Regel i DWO. antaget som muligt, at en af Indlænding i Udlandet udstedt Vexelerklæring, naar den kun er gyldig efter den indenlandske Lov, ogsaa kunde være bindende ligeoverfor enhver senere indenlandsk Vexelejer, selv om den ikke er udstedt umiddelbart til en Indlænding. Men denne Mening fortjener vistnok ikke at fastholdes, da Lovgrunden ikke her er tilstede; jfr. Evaldsen Obl. S. 420—1.

[4]) Analogisk hermed bør man ogsaa opretholde Vexlen, naar den er udstedt efter indenlandsk Lov af Indlænding til Udlænding i et Land uden Vexelret, f. Ex. China; jfr. nord. V. S. 384, Evaldsen Obl. S. 421.

Paa den anden Side er heller intet til Hinder for, at de følger vedkommende udenlandske Lov overensstemmende med den almindelige Regel *locu. regit actum.* V. L. har altsaa fulgt den nu herskende Opfattelse, at denne Grundsætning er fakultativ, saa at Indlændinger ved Retshandler i Udlandet i det hele har Valget mellem den indenlandske og den udenlandske Form [1]).

V. Ved Anvendelsen af V. L. 84 og 85 fremkommer et i den internationale Privatret overhovedet meget praktisk Spørgsmaal: hvad der forstaaes ved «Indlænding», «Udlænding» o. desl. Her er først at mærke, at «Land» (jfr. «eget Land» i § 84, 1) i denne Forbindelse ikke betyder «Stat», men «Retsomraade», idet det er Grænserne for Retsreglernes Herredømme, der her er af Vigtighed; jfr. «Sted» i § 85, 1 og § 86, der endog sigter til rent lokale Forskrifter. Saafremt en Stat helt eller delvis udgjør forskjellige Retsomraader, er derfor i det ene af disse den, der hører hjemme i et andet — d. v. s. en Statsdel, som i vedkommende Forhold har anden Ret — ikke heller at anse som Indlænding, men som Udlænding [2]). Hvor omvendt en Stat tildels udgjør samme Retsomraade som en anden eller Dele deraf [3]),

---

1) Jfr. Bar I. 353 ff. og en Betænkning af Christiania juridiske Fakultet af Juli 1890, med Anvendelse paa Ægteskabsstiftelsen, der vil blive trykt i T. f. R. for 1891.

2) For Norge har dette ingen praktisk Betydning paa Vexelrettens Omraade; anderledes i det danske Monarki, hvor en i dets vestindiske Kolonier hjemmehørende Mand maa ansees som Udlænding i det egentlige Danmark, da de fremdeles har sin egen Vexelret. I den danske V. L. 85, 2 maa derfor vistnok Kolonierne gaa ind under «Udlandet» og «her i Riget» kun sigte til det egentlige Danmark (= «her i Landet»). Islændinger maa derimod, skjønt deres Ø i mange Henseender danner et eget Retsomraade, vistnok i Danmark ved Vexellovens Anvendelse opfattes som Indlændinger, da den islandske og danske V. L. omtrent er enslydende.

3) Dette Spørgsmaal kan navnlig opstaa efter en Stats Opløsning eller Fraskillelse af dens Dele (f. Ex. den engelske Ret i England og de nordamerikanske forenede Stater efter Løsrivelsen, den franske Ret i Frankrige og de tyske Rhinlande efter Napoleons Fald, den norske Ret i Norge og dets forhenværende Provinser i Sverige 1645—87).

skulde altsaa dette, saalangt Retsenheden strækker sig, ansees som et Land, og de, som der hører hjemme, overalt inden Retsomraadet betragtes som Indlændinger. Dette er dog neppe den almindelige Opfattelse og ialfald ikke, hvor Retsenheden ej skriver sig fra Fællesskab i Retskilder, men kun er fremkommen derved, at flere Riger, hvert med sin Lovgivningsmagt, er blevne enige om at ordne visse Forhold paa ensartet Maade, i hvilket Tilfælde man ogsaa kun uegentlig kan kalde dem samme Retsomraade. Den, der hører hjemme i et af de tre nordiske Riger, er derfor heller ikke i vexelretslig Henseende «Indlænding» i de to øvrige. Dette fremgaar ogsaa af den ovennævnte § 85, 3 P., som ikke blot opretholder de efter indenlandsk Lov gyldige Vexelerklæringer, naar de er udstedte i Udlandet af Indlænding til anden Indlænding, men overhovedet, hvor de er udstedte til «dansk[1]), norsk eller svensk Mand». Udtryksmaaden viser her, at paa samme Tid, som Loven af Hensyn til den vexelretslige Enhed udvider sin Forskrift (jfr. L. om Skriftejendomsretten 8 Juni 1876 § 15), har den dog i Almindelighed ikke heller ved Vexellovens Anvendelse opfattet Danske og Svenske som «Indlændinger». § 85, 2 kan derfor heller ikke efter Ordlyden ligefrem anvendes paa det Tilfælde, at en af en dansk Mand f. Ex. i Frankrige ligeoverfor svensk Mand overensstemmende med nordisk Lov udstedt, men efter den franske Lov ugyldig Vexel kommer under Paakjendelse hos os. Imidlertid turde det dog være tilladeligt — hvad der desuden synes forudsat i Motiverne — at udvide Regelen til ogsaa at gjelde for dette Tilfælde, da Lovgrunden væsentlig er den samme, aldenstund de tre Rigers Indbyggere staar under samme Vexelret[2]).

---

[1]) Som saadan vil man vel her, paa Grund af den vexelretslige Enhed, ogsaa anse en Islænding; jfr. ovenfor S. 526, Note 2.

[2]) Jfr. Motiver S. 91—2, nord. V. S. 384. Loven forstaaes altsaa, som om det hed: «som en dansk, norsk eller svensk Mand i Udlandet paatager sig overfor anden d., n. e. s. M.». Evaldsen Obl. S. 420—1 forkaster denne Fortolkning, men kommer til samme Resultat, fordi Loven i Hjemlandet (i det ovennævnte Exempel: Danmark) indeholder samme Regel og dettes Domstole derfor vilde opretholde Vexlen.

Langt mere omtvistet er Spørgsmaalet om, hvilket Baand der maa knytte Vedkommende til et Retsomraade, for at han inden dette skal blive anseet som Indlænding[1]. Under de store Uoverensstemmelser, der fremdeles er mellem de forskjellige Landes Love om Statsborgerrets Erhvervelse og Tab. synes det i privatretslige Forhold rigtigst kun at se hen til. i hvilket Land Vedkommende for Tiden hører hjemme, uanseet om han er Borger i Landet, og denne Opfattelse falder saameget naturligere for os, der ligetil det sidste — og saaledes endnu ved Vexellovens Udgivelse — har været vante til, at Undersaatforholdet faldt sammen med det faste Ophold[2].

VI. Vexelforpligtelsens Indhold eller retslige Virkning bliver i det sædvanlige Tilfælde, at den er indgaaet i Skyldnerens Hjemland, at bedømme efter dettes Love; denne Regel, der er forudsat ved de nordiske Vexelloves Udarbejdelse[3], er ogsaa den naturlige. For Akceptanten (og Udstederen af egen Vexel) falder nemlig her Hjemstedet ikke blot sammen med Indgaaelsesstedet, men ogsaa (bortseet fra Domicilvexler) med Betalingsstedet, og for Trassent og Endossenter gjelder for-

---

Men denne Fortolkning synes dog endnu mindre at slutte sig til Lovens Udtryk, da § 85 — udenfor Undtagelsen i 85, 3 — lader Kontraktsstedets, ikke Domsstedets, Lov være afgjørende.

[1] Samme Spørgsmaal opstaar ved «norsk» Mand osv. (V. L. 85), ligesom Besvarelsen maa blive den samme.

[2] Lov om Statsborgerretten 1888 har neppe nogen Indflydelse herpaa; jfr. ogsaa dens § 8. Den oven fremstillede Mening er ogsaa fulgt i den nævnte Betænkning i T. f. R. 1890. Jfr. ellers Aschehoug O. R. 2den Udg. I. 132. — Spørgsmaalet er meget forskjellig løst i de forskjellige Lande. Efter fransk Ret (ogsaa i de tyske Rhinlande), den schweiziske og sachsiske Lovbog er Undersaatforholdet afgjørende; i det øvrige Tyskland derimod det faste Ophold; jfr. Asser S. 26 ff., Goldschmidt System S. 223—4; jfr. ogsaa Bar I. 263 ff. Medens man i Danmark sandsynligst vil følge den oven antagne Mening (jfr. Evaldsen Obl. S. 417), gjelder vistnok det modsatte om Sverige; jfr. hermed nord. V. S. 378 og Liebe l. c. S. 91 ff.

[3] Jfr. Motiver S. 18—19, 86, nord. V. S. 385, Evaldsen Fort. S. 345—6' Obl. S. 430, Hallager I § 103, Ørsted i Eunomia IV. 41, Scheel I. 411—12; jfr. ogsaa Bar II. 163 ff., Asser S. 112—13.

saavidt det samme, som Hjemstedet er det Sted, hvor de har at yde den Sikkerhed eller Erstatning, der er en Følge af deres Misligholdelse [1]).

Ogsaa hvor Vexelforpligtelsen er indgaaet udenfor Hjemlandet saasom paa en Rejse, antages det maaske almindeligst, at dens Indhold skal bedømmes efter Indgaaelsesstedets Love. En saadan Regel er ogsaa naturlig, hvor Vexlen selv viser dette Sted, f. Ex. gjennem Dateringen, idet det her er rimeligt at anse Forpligtelsen kontraktmæssigen undergiven Stedets Love [2]). Mere tvivlsom er den derimod, hvor Vexelerklæringen aldeles ikke indeholder Stedsdatum, hvad der er det sædvanlige ved Endossement; Vexelejeren er her jo i hvert Fald nødt til under Regressen at opsøge Endossenten paa hans Hjemsted, og der synes ikke i dette Tilfælde at være tilstrækkelig Grund til at anse Forpligtelsen undergiven nogen anden end dettes Lov [3]).

Efter den ovenfor forklarede Regel bliver det saaledes i Almindelighed, naar en Vexel er trukken fra Norge paa Tyskland, at afgjøre efter DWO., om Vilkaar tilføjede Akcepten er forbindende for Vexelejeren, hvorimod det afgjøres efter norsk Lov, om Vexelejeren i Tilfælde af Regres kan søge Sikkerhed eller Betaling hos Trassenten [4]), ligesom Omfanget af dennes Regresforpligtelse bedømmes efter vor Ret [5]).

VII. Vexelomgangen maa ifølge den nu almindeligst antagne Mening — der ogsaa er forudsat ved enkelte af V. L.s Forskrifter (§§ 19 og 32), ligesom den var den i de nordiske

---

1) I Tyskland opstilles *locus solutionis* her som afgjørende, hvilket for Hovedtilfældet altsaa leder til samme Resultat; jfr. Goldschmidt System S. 220.

2) Jfr. nord. V. S. 335, Evaldsen Fort. S. 349—50, Obl. S. 430—1, Scheel I. 410 og ovenfor S. 522. Jfr. Bar II. 180.

3) Jfr. ogsaa nord. V. S. 385, Evaldsen Fort. S. 349, Obl. S. 431.

4) Jfr. nærmere nord. V. S. 389—90; Evaldsen Fort. S. 347 og Obl. S. 428—9.

5) Jfr. nord. V. S. 390. Særlig angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt indenlandsk Regresskyldner skal godtgjøre en udenlandsk de større Omkostninger, denne har maattet betale efter sit Lands Lov, se nord. V. S. 268, Evaldsen Fort. S. 347—8 og Obl. S. 429—30.

Riger allerede fornen herskende[1]) — rette sig efter de samme Love, som Vexelforpligtelsens Indhold er undergiven. Vexelforpligtelsen falder nemlig sammen med Vexelejerens Regresret, og Udstrækningen af denne bedømmes altsaa efter samme Love som Vexelskyldnerens Forpligtelse. Men da bliver ogsaa Vilkaarene for Regresrettens Bevarelse, d. v. s. Vexelomgangen, naturligst at bedømme efter samme Love. Denne Grundsætning begrænses forøvrigt, som nedenfor skal vises, af Reglerne om Forfaldstidens Beregning og om Formen for de til Vexelomgangen hørende Handlinger.

Den nævnte Regel er ikke uden Ulemper for Vexelejeren. Paa Grund af Vexelforpligtelsernes indbyrdes Uafhængighed er han nemlig, om han vil bevare sin Regres mod alle Vexelskyldnere, ofte nødt til at iagttage forskjellige Landes Love. Han kan saaledes blive nødt til at optage Protest eller meddele Notifikation[2]) o. desl. for nogle Formænds Skyld, medens det er unødvendigt ligeoverfor andre. Det er imidlertid ikke blot for sin egen Skyld, Vexelejeren maa gjøre dette. Om han nemlig end selv ikke tænker at benytte Regresret mod mere end en Formand, kan det dog hænde, at han for dennes Skyld maa foretage Handlinger, han ikke anser nødvendige for sin egen Regres; thi hans egen Regresret selv mod den nævnte Formand er tabt, saafremt hans Forsømmelse er Skyld i, at denne igjen er gaaet glip af videre Regres mod sine Formænd (jfr. V. L. 49, 2)[3]).

VIII. Med Hensyn til Fremgangsmaaden ved de Hand-

---

[1]) Jfr. Motiver S. 18—19 (ved § 19), nord. V. S. 386, Evaldsen Obl. S. 424, Hallager Obl. I. 2 Udg. S. 438, Gram S. 385, Scheel I. 412, dansk HRD. 10 Novbr. 1859 og 20 April 1864, norsk HRD. 21 Jan. 1859 i Rt. S. 180, HRVot. i Rt. 1875 S. 81. — I Tyskland er den samme Mening fastslaaet i den bekjendte Højesterets-Dom af 1871 vedkommende det franske Vexelmoratorium; jfr. ogsaa Goldschmidt System S. 220—1. [Om fremmed Ret forøvrigt se nord. V. S. 386 og især Bar II. 165 ff.

[2]) Jfr. nærmere om Notifikationspligten i saadanne Forhold nord. V. S. 390—1, Evaldsen Fort. S. 346—7 og Obl. S. 429.

[3]) Jfr. nærmere nord. V. S. 387, Evaldsen Fort. S. 348—9, Obl. S. 424—5 og 320.

linger, som paa et udenlandskt Sted skal foretages til Vexelrettens Udøvelse, er ifølge V. L. 86 den paa dette Sted gjeldende Ret afgjørende, hvilket er overensstemmende med alle andre Love[1]) og ligesom V. L. 85 en Anvendelse af Grundsætningen *locus actum regit.* Medens det altsaa maa bedømmes efter indenlandsk Ret, om Forevisning og Protest paa det udenlandske Sted er nødvendig for at vedligeholde indenlandske Regressskyldneres Forpligtelse, bliver det at afgjøre efter udenlandsk Lov, til hvilken Dagstid og i hvilket Lokale Handlingen skal foregaa, hvad Protesten skal indeholde o. desl. Denne Regel maa ogsaa komme til Anvendelse paa Protestfristen eller Vexelejerens Respitdage[2]).

Paa samme Maade bør ogsaa overensstemmende med den i Civilretten opstillede Grundsætning alle Regler for Betalingen være Betalingsstedets Love undergivne. Som Følge heraf er altsaa disse afgjørende ikke blot for den Mynt, hvori Betaling kan fordres, og for Kursens Fastsættelse, men — hvad der er vigtigere — ogsaa for Forfaldstidens nærmere Beregning, f. Ex. ved Trassatens Løbedage, hvor saadanne endnu findes, Helligdage, Vexler lydende paa gammel Stil o. desl.[3]).

IX. Vexelforpligtelsens Varighed eller dens Præskription bedømmes ogsaa naturligen efter samme Love som dens Virkning i det hele, altsaa for de vor Vexelret undergivne Skyld-

---

[1]) Jfr. allerede Ørsted i Eunomia IV. 41; jfr. ogsaa Bar II. 170, Asser S. 113, Goldschmidt System S. 221.

[2]) Herved er dog forudsat, at ikke den fremmede Lov, om den end efter Skinnet kun angaar Protestfristen, i Virkeligheden indeholder en væsentlig Forrykkelse af Forfaldstiden. En anden Sag er det, at V. L. 92 for de nordiske Lande nu leder til et lignende Resultat, som om V. L. 86 her ansaaes for anvendelig; jfr. nærmere nord. V. S. 388.

[3]) Anderledes derimod, hvor Forfaldstidens Beregning hænger nøje sammen med selve Regrespligten, jfr. V. L. 19 og 32. Se ellers nord. V. S. 388—9, Evaldsen Fort. S. 143 og 145 og Obl. S. 428, hvor forøvrigt den Anskuelse er hævdet, at det er Trassatens Bosted, som egentlig her er det afgjørende. — Om Afgjørelsen, hvor Skyldneren er flyttet til et andet Land efter Indgaaelsen ef en Vexelforpligtelse, se nord. V. S. 389, Evaldsen Fort. S. 350—1 og Obl. S. 431—2.

nere, efter V. L. 77 ff., hvilke derimod ikke kan anvendes for eller mod indenlandske Endossenter, som søger Regres i Udlandet; paa denne Forudsætning er ogsaa hine §§ byggede[1]).

Spørgsmaalet om Adgangen til Vexelproces efter en udenlandsk Vexel afgjøres alene efter Domstedets Lov.

§ 73.

Merkantile Anvisninger [2]).

I. Ved Anvisning *(assignatio)* forstaaes et særskilt til en anden Person overgivet Dokument[3]), hvorved dets Udsteder

---

[1]) Jfr. Motiver S. 86, jfr. 18, nord. V. S. 391; Dom i dansk U. f. R. 1887 S. 283 (hvor Præskription af Akceptantens Vexelforpligtelse efter en Vexel trukken fra Udlandet paa Danmark afgjordes efter dansk Lov). Den ovenfor fremstillede Mening er ogsaa den andetsteds almindelig antagne, jfr. Goldschmidt System S. 220, Bar II. 171; i den engelske Ret ansaaes dog tidligere Processtedets Lov (*lex fori*) her afgjørende, og dette er neppe forandret ved Vexelloven af 1882, der intet indeholder herom. — Angaaende, hvorvidt den indenlandske Endossents Heftelse forlænges, naar hans Eftermands Regresfordring er undergiven udenlandsk Lov med længere Præskriptionsfrist, se paa den ene Side nord. V. S. 391—2 og paa den anden Evaldsen Fort. S. 348 ff., Ugeskr. for Retsv. 1882 S. 106—8 og Obl. S. 425—8.

[2]) Jfr. Ørsted Hb. V. 284—6, Larsen II. 2. 195—7, Hallager I § 106, Gram II. 2. 326—30, Deuntzer om Fuldmagt osv. (1872) S. 103—40, Evaldsen om Fuldmagt (1872) S. 104—66, Samme lithogr. Forel. over Obl. sp. D. § 30 (S. 230—77), hvor der er givet en udførlig Fremstilling af Læren om Anvisninger, som Grundlag for Læren om trukne Vexler; J. Lassen Obl. sp. D. § 66, væsentlig bygget paa det sidstnævnte Arbeide; nord. Obl. §§ 149—53 og fornemmelig Heckscher «om Anvisningen som Retsinstitut» i Tidsskr. f. R. II. 297—355; jfr. ogsaa Samme «Kreditsalget og Sælgerens Stansningsret, handelsretslig Studie» (Kbhvn. 1885. 2 7 pp.), S. 41 ff., hvilket Skrift Forf. beklager ikke at have kjendt ved Fremstillingen af Læren om Kjøb og Salg. Af den righoldige fremmede Literatur maa især mærkes: Ladenburg die Anweisung und der gezogene Wechsel (1858), Thöl Handelsrecht I §§ 325—32, G. Cohn i Endemann Handb. des Handelsr. III. 1086 ff., Dernburg pr. Obl. §§ 52—55, tyske Motiver II. 555 ff., jfr. dertil især Laband i Arch. f. civ. Praxis. LXXIV. 331—6.

[3]) Anvisninger i videre Forstand, hvis overhovedet saadanne kan opstilles, vedkommer os ikke paa dette Sted; jfr. ellers især Læren om Fuldmagt. Her er nærmest fulgt Definitionen i tysk Udkast § 605.

(Assignanten, Anviseren) anmoder en Tredjemand (Assignatus, den Anviste) om for sin Regning at yde en Pengesum eller en anden generisk bestemt Gjenstand (især Værdipapirer eller Varer) til dets Modtager (Assignataren).

Anvisningen indeholder et Dobbeltmandat, nemlig for Assignatus et Betalings-Mandat og for Assignataren et Oppebørsels-Mandat. Det ejendommelige i denne fremfor andre lignende Foreninger af disse Mandatforhold er imidlertid, at et og samme Dokument paa en Gang indeholder begge Fuldmagtskontrakter og begge Fuldmagter (eller Legitimationerne for begge Mandatarer i deres indbyrdes Optræden paa samme Mandants Vegne), men især dette, at, medens Dokumentet efter sin Ordlyd — som rettet alene til Assignaten — kun er et Betalings-Mandat, ligger det andet Mandat i Overleverelsen af Dokumentet med den omhandlede Hensigt samt, for Legitimationens Vedkommende, i dets Besiddelse. Assignataren erholder altsaa et Mandat, hvorom der intet staar i det ham overgivne Dokument, og Assignaten erholder ligeledes et Mandat, uagtet Dokumentet ikke meddeles ham selv, men en anden [1]).

Forøvrigt afhænger det af Parternes indbyrdes Stilling og det underliggende Forhold, som har fremkaldt den enkelte Anvisning, om det ene eller begge Mandater er et Paalæg eller kun en Bemyndigelse, om Assignaten ved Udbetalingen skal afgjøre en Gjeld (Betalingsanvisning, *mandatum solvendi*) eller erholde en Fordring paa Assignanten (Kredit-Anvisning, *mandatum promittendi)*, og om Assignataren skal hæve Beløbet for egen Regning (*mandatum in rem suam*) eller for Assignantens (det egentlige Inkasso-Mandat). Ud fra Anvisningens eget Begreb kan man ikke civilretslig begrunde nogen almindelig Forpligtelse for Udstederen til at svare Modtageren for Gjenstandens rigtige Ydelse. Dette hindrer imidlertid naturligvis ikke, at den positive Ret kan paalægge Assignanten et saadant Ansvar og knytte dette til Dokumentet lige-

[1]) Paa denne Maade maa, overensstemmende med Laband l. c., den herskende Lære om Anvisningen som Dobbeltmandat nærmere forklares; ellers kommer dennes Ejendommelighed ikke frem.

som ved almindelige Ordrepapirer og vore Gjeldsbreve efter Fdn. 9 Februar 1798. En lignende Regel er jo allerede forlængst overalt fastslaaet med Hensyn til den vigtigste Klasse af Anvisninger, den trasserede Vexel (jfr. ovenfor S. 356). Og i nyere Tid er det samme i mange Lande, dels ved Lov, dels ved Sædvane, gjort gjeldende for andre Klasser af de i Forretningslivet vigtigste Anvisninger[1]).

II. Skriftlige Anvisninger var allerede vel kjendte i den klassiske Oldtid, endog i Form af Ordrepapirer[2]). Deres Udvikling skyldes dog især de sidste Aarhundreders Forretningsliv. I Danmark og Norge har man intet sikkert Vidnesbyrd om deres Brug allerede paa Lovbogens Tid[3]). Derimod synes de, i den kun lidet yngre Fdn. 23 Febr. 1692 omhandlede, kongelige Assignationer paa Kassebetjente at have været virkelige Anvisninger, og ialfald blev dette Tilfældet, da Fdn. 20 Juli 1729 gav nærmere Forskrifter om Assignatarens Forhold ved det samme Slags «Assignationer og Anvisninger». Kort efter fik man ved den første Banks Oprettelse Regler om Indskyderens Anvisninger paa Foliomidler; jfr. Reglement 5 Novbr. 1736 §§ 6, 12, jfr. 20.

---

1) Jfr. Heckscher l. c. S. 318 ff. og 334—5.

2) Dette stemmer vel ikke med, hvad hidtil næsten overalt findes lært, men maa ansees bevist ved Goldschmidts Afh. i Zeitschr. f. Rechtsgesch. (röm. Abth.) X, især S. 378 ff., 387 ff., 393 (jfr. ovenfor S. 356). Navnet *assignatio* er derimod uromersk; Anvisninger gik der ind under det videre Begreb *delegatio*, jfr. især fr. 11 D. 46. 2. Den romerske Lære om Delegation har dog næsten ingen Indflydelse havt paa Anvisningslæren; jfr. Dernburg Pand. II § 119, Cohn l. c. S. 1094—5.

3) D. og N. L. 3. 6. 7 nævner vistnok «Assignation»; men det er kun almindelige Regnskabs-Anvisninger eller Udbetalingsordrer. I Fdn. 31 Marts 1688 synes «Assignation» at betyde et Slags Forskrivelse; jfr. Heckscher i T. f. R. II. 302. Det er dog sandsynligt, at Retsforholdet var kjendt tidligere. Ifølge v. Amira S. 686—7 har den svenske Ret allerede i Middelaldren kjendt Fuldmagtsforhold, som let kunde danne Overgang til Anvisningen; jfr. Inkasso-Mandatets Betegnelse *visa man at taka*. De Oplysninger, Heckscher l. c. S. 303 ff. giver om Praxis og Theori i Sverige allerede i 17de Aarhundrede, taler ligeledes for, at Anvisninger samtidig har været kjendte ogsaa i det øvrige Norden.

Den dansk-norske Retsvidenskab optog da ogsaa allerede ved sin Grundlæggelse i forrige Aarhundredes Midte dette Retsforhold til Behandling. Men lige til den senere Tid har den herskende Lære været, at Anvisningen kun indeholder en Fuldmagt[1]), idet den i Almindelighed blot gjorde Undtagelse for akcepterede Anvisninger og Anvisninger udstedte paa sig selv, hvilke erklæredes for almindelige Gjeldsbreve[2]). En lignende Opfattelse laa ogsaa til Grund for Stempelpapirlovgivningen før 1839, idet den, samtidig med at paalægge «Gjelds-

---

[1]) Jfr. allerede Hesselberg § 290, Nørregaard III. 177 og Hurtigkarl II. 2. 187. De to sidste Forff. lærte dog tillige, at, hvis Assignanten var Assignatarens Debitor for Summen, og denne var Ejer af Anvisningen, «hvilket alt man bør kunne se af Anvisningens Indhold», kunde Assignataren efter Assignatens Negtelse af Akcept eller Betaling sagsøge Assignanten. Denne Lære kunde blevet Udgangspunkt for en Udvikling, der vilde ledet til at anse ialfald visse Anvisninger som Gjeldsbreve. Og i et Forf. tilhørende Exemplar af Nørregaard findes nogle haandskrevne Anmærkninger, hvor der — formodentlig efter Forelæsninger ved Kjøbenhavns Universitet — antages, at Assignanten i Almindelighed synes at være forpligtet til at indestaa for Anvisningens Rigtighed og Godhed, med Paaberaabelse af Oktroj 16 Febr. 1791 § 35 (Kilden for Bankfund. 1816 § 37). Men allerede Hurtigkarl indeholdt her et Tilbageskridt, idet han udtaler sig mod den Mening, at Assignanten hefter i Tilfælde af Assignatens Uvederheftighed efter Akcepten. Og Ørsted Hb. V. 284 ff. gaar endvidere i sin Reaktion, idet han atter ligeoverfor H. hævder, at Anvisningen er «aldeles intet andet end en Fuldmagt.» Hertil sluttede sig ganske Larsen S. 195 og i Principet Gram S. 326 ff. og Hallager I. 393. Begge de sidste Forff. gjør dog ogsaa en Undtagelse for det Tilfælde, at Anvisningen indeholder Erkjendelse for Valuta annammet, idet de her antager Tilværelsen af et Gjeldsbrev, og denne Undtagelse er for den sidstnævntes Vedkommende saa væsentlig, at han i Grunden ikke kan regnes hid; jfr. nedenfor S. 537 Note 1 og 546 Note 3 nærmere om Hallagers Lære, hvorfra Grams Lære S. 329 vistnok stammer.

[2]) Jfr. især Ørsted Hb. V. 285. En Anvendelse deraf har man i «Tømmersedler» eller Tømmermærkerens Anvisninger paa Mandanten, jfr. Reskr. 13 Novbr. 1776, som kalder dem Gjeldsbreve og i § 2 endog sammenligner dem med indenrigske Vexler; jfr. herom nærmere Hallager Obl. I § 104 og S. 394, Schweigaard Proces II § 149 og Afh. i U. f. L. III. 405.

breve» Stempelpligt, ganske fritog herfor andre Anvisninger end de sidst nævnte [1]).

Den nuværende Theori erkjender, at Assignanten i Almindelighed — naar intet Modbevis kan hentes fra det underliggende Forhold, og ej de særlige Udtryk taler derimod — svarer for Anvisningens Betaling, og at Assignataren derfor har Regresret mod ham; men den herskende Mening, ialfald i den danske Videnskab, er fremdeles, at denne Ret ikke er knyttet til Papiret overensstemmende med Fdn. 9 Febr. 1798 [2]).

III. Det er imidlertid en gjennemgaaende Mangel ved den tidligere Anvisningslære, at den — selv om den, kanske endog hovedsagelig, har havt de merkantile Anvisninger for Øje — dog ikke har udsondret disse, men kun søgt at fremstille de for alle Anvisninger fælles civile Retsregler. I Modsætning hertil gjelder det nu at undersøge, om der ikke har uddannet sig særegne handelsretslige Regler for visse Arter af Anvisninger. Hertil er der saameget større Opfordring, fordi, som ovenfor nævnt, Handelssædvanen allerede længe før Lovgivningens Indskriden tillagde den Klasse Anvisninger, som dan-

---

[1]) Rentekammer-Skr. 6 Juli 1776, Fdn. 25 Maj 1804 § 8, Fdn. 26 Septbr. 1811 §§ 3 og 5, Plak. 23 Janr. 1813 § 2, L. 11 Sept. 1818 ang. Vexler, Anfordringssedler og Anvisninger (Vogt-Arntzens Lovsamling S. 242) § 4, hvilken sidste, overensstemmende med de førnævnte Forordninger, tillader fremdeles at skrive Anvisninger paa ustemplet Papir, dog saaledes, at udenbys Anvisninger maatte lyde paa Sigt, og at Anvisninger paa Udstederens Handelsfirma eller Associé var «ulovlige» ligesaavel som Akcept paa ethvert Slags Anvisninger, ɔ: de skulde da behandles som Gjeldsbreve.

[2]) Jfr Evaldsen om Fuldmagt S. 112 ff., S. 126 ff., Forel. over Obl. sp. D. l. c., J. Lassen S. 396, nord. Obl. S. 152; jfr. derimod Deuntzer S. 118—20, hvor det dog er antaget, at dansk Praxis saavelsom den danske Stempellovgivnings Forudsætninger (L. 19 Febr. 1861 § 74 e, jfr. 52, der i det væsentlige stemmer med de førnævnte ældre Love) fremdeles er imod at anse uakcepterede Anvisninger som Gjeldsbreve. Hallager synes at indtage et uklart Overgangs-Standpunkt, idet han, skjønt han gjentagende fremhæver, at Anvisning kun er en skriftlig Fuldmagt, i Almindelighed tillægger Assignataren Regres men Sagen er, at han her vistnok kun sigter til de af ham fremhævede Anvisninger, som indeholder Valuta-Erklæring, jfr. nedenfor S. 537 Note 1 og 546 Note 3.

nes af de trukne Vexler, Betydningen af Gjeldsbreve i den her omhandlede Forstand. Det Spørgsmaal paatrænger sig nemlig nu, om der ikke gjennem Nutidens Handelssædvane er foregaaet eller foregaar en lignende Udvikling ved andre Klasser merkantile Anvisninger. Og dette maa antages ved de praktisk vigtigste af dem, saaledes som vi strax skal søge at vise i Tilslutning til den nyeste nordiske Forfatter [1]). Det bør dog her først fremhæves. at den norske Retsopfattelse, siden L. 9 August 1839 afskaffede al Stempelpligt for Gjeldsbreve, er ganske ubunden af den fiskale Lovgivnings Forudsætninger, ligesaavelsom af en fast Retspraxis. Ligeledes maa det mærkes, at Betegnelsen «merkantile Anvisninger» hos os ikke forudsætter, at Parterne, eller endog kun Udstederen, er Handelsmand, men at det alene er brugt som fælles Udtryk for de Klasser af Anvisninger, der er uddannede, og fremdeles er mest praktiske i Handelsverdenen (jfr. dog nedenfor S. 554.

De Klasser, som vi her har for Øje, er da den egentlige eller almindelige merkantile Penge-Anvisning og Checken (Bank-Anvisningen). Disse vil nu blive behandlede hver for sig i det følgende.

§ 74.

Fortsættelse [2]). *Den egentlige merkantile Penge-Anvisning* (*Tratte-Anvisningen).*

I. Den egentlige merkantile Penge-Anvisning eller

---

[1]) Det er den store Fortjeneste ved Heckschers ovennævnte Afhandling, at han opgiver at behandle Anvisningen under et og istedet analyserer de praktisk vigtigste Arter, særlig de nedenfor omhandlede; jfr. især l. c. S. 311 ff. I Grunden har allerede ogsaa Hallager l. c. kortelig gjort et Tilløb til at udsondre den egentlige merkantile Anvisning (jfr. nedenfor S. 546); men det er ikke gjort paa nogen skarp og tydelig Maade, og den nyere Klasse af merkantile Anvisninger (Checks) har han ikke kunnet tage Hensyn til. Deuntzer l. c. har paa sin Kant gaaet for vidt ved, som det synes, at antage skriftligt Fundament for Assignatarens Regresret ved Anvisninger i Almindelighed.

[2]) Ved denne og følgende § skylder Forf. Prof. Aschehoug flere Bemærkninger, ligesom han har flere Bankmænd, især d'Hrr. Andersen-Aars, Castberg, J. Heftye samt Hr. Advokat T. E. B. Heiberg, at takke for forskjellige Oplysninger. Det samme gjelder Herr Expeditionssekretær i Finantsdept. E. Hagerup Bull.

Tratte-Anvisningen[1]) er (bortseet fra Tratten) den ældste i den almindelige Handelsverden brugte Anvisning. Den begyndte i første Del af det 18de Aarhundrede at udskille sig fra den civile Anvisning og at fremkalde særegne Regler i forskjellige Lande[2]), fordi Handelslivet trængte et andet Omsætningspapir end Vexlen, der kunde være befriet for de denne mangesteds paahvilende hemmende Baand (f. Ex. *distantia loci*, Dækning, Stempelpligt). Hos os synes den at være kommen i Brug ialfald i Aarhundredets sidste Del, og den var længe omtrent den eneste praktisk kjendte merkantile Anvisning, medens den i seneste Tid er traadt i Skyggen ved Siden af den følgende Klasse (Checken).

Tratte-Anvisningen er gjerne formet aldeles som en sædvanlig trukken Vexel — med Undtagelse af, at Ordet «Anvisning» sættes i Stedet for «Vexel» — og skrives paa tilsvarende Blanketter[3]). Den tjener ogsaa flere af de samme Øjemed som den trukne Vexel og har hos os længe været velkjendt i de samme Tilfælde, hvor denne, navnlig en Sigtvexel, ligesaa godt

---

[1]) Jfr. Heckscher l. c. S. 328 ff.; Cohn l. c. S. 1108 ff. — Den førstnævnte foreslanr Navnet «Rimesse-Anvisning», fordi den væsentlig bruges for at spare Pengeforsendelse til fremmed Plads. Men dette er nu ogsaa ialfald hos os Tilfældet ved den følgende Klasse. Forf. har troet at kunne optage «Tratte-Anvisning» som en kort, træffende Betegnelse, af Hensyn til, at disse Anvisninger, som det strax vil blive forklaret, er ganske formede efter Forbilledet af Tratten. Det tyske Navn er «kaufmännische Anweisung»; det hollandske «Assignatie».

[2]) Jfr. Cohn l. c. S. 1108; jfr. l. c. S. 1111—13 om ældre Theorier og Love.

[3]) En saadan lyder nemlig saaledes:

Christiania den.........189

.... behag imod denne Anvisning at betale til
Herr .... eller Ordre
den Summa
Valuta.................................. og føres til Regning .... Advis.
Herr...............................

....

I de almindelige Blanketter staar der i Begyndelsen af Texten; «Imod denne min Anvisning behag at betale osv.», idet den i det oven trykte Schema aabenstaaende Plads for Betalingstiden

kunde været anvendt, men hvor Parterne af en eller anden Grund ikke ønsker at benytte Vexelformen. Den bruges saaledes navnlig for at spare Udgiften og Uleiligheden ved Pengeforsendelse, dels til andre indenlandske Steder, dels og især til andre skandinaviske Pladse [1]) — mindre derimod til andre fremmede Lande [2]) — idet Assignataren enten mod kontant Betaling kjøber en Anvisning, ganske som en Sigtvexel, hos en Bank (Bankier) eller faar den udstedt mod Afskrivning paa Foliomidler. Dette sidste gjelder især om Anvisninger, som Norges Banks Afdelinger trækker paa hinanden indbyrdes, hvilket er det eneste sædvanlige Tilfælde, hvor rent indenlandske Anvisninger med Gjeldsbreves Virkning udstedes hos os, idet man ellers gjerne inden Riget bruger kontant Forsendelse eller Checks (jfr. nedenfor S. 550). Grunden til, at man foretrækker denne Anvisning for en Vexel, er kun for en ringe Del, at Udstederen ikke ønsker at overtage Vexelforpligtelse, men

---

er udeladt; dette forklares ved, at de allerfleste saadanne Anvisninger gjøres betalbare ved Sigt.

[1]) Hertil bruges i den store Handel gjerne Anvisninger fra Norges Bank (Hovedsædet samt Afdelingerne i Christiania og Throndhjem) paa den svenske Rigsbank og den danske Nationalbank ifølge den 1885 af disse Banker sluttede Overenskomst om at trække saadanne Anvisninger paa hinanden for Summer paa mindst 10,000 Kr., for at spare de før almindelige Guldforsendelser. Den traadte for Norges Vedkommende i Kraft 1 Aug. 1888, efter Udgivelsen af L. 29 Juni 1888 indeh. Tillæg til Lovg. om Norges Bank; jfr. Stort.hforh. 1888 Oth. Prp. No. 8 S. 15 og Indst. O. VIII. S. 25, jfr. Odelsthingstid. 849—50. Forøvrigt trækkes ogsaa ofte Sigtvexler i Henhold til hin Overenskomst. — I den mindre Handel bruges ofte Anvisninger paa Stockholm og Kjøbenhavn, kjøbte hos herværende Privatbanker (Bankiers).

[2]) Her bruges nemlig i Regelen Checks, hvor man ikke vil have Vexler (jfr. nedenfor S. 551). Det hænder dog oftere, at Statens Kreditorer hos Finansdepartementet faar Anvisning for sin Fordrings Beløb paa dets udenlandske Kommissionærer, naar de selv skal udbetale en lignende Sum i Udlandet. Ligesaa kan det mærkes, at disse Anvisninger udstedes herfra paa engelske Huse, der ikke er Foliobanker, og saaledes efter engelsk Sædvane ikke er vante til at lade Checks trække paa sig.

heller, at Modtageren ønsker at være fri for den strenge Vexelomgang, samt især, ved Anvisninger paa udenlandsk Sted, at her gjerne Stempelpligten er større for Vexler.[1]) Derimod er den ved Vexler saa overordentlig hyppige Udstedelse af Tratte til Inddragning af Fordringer, navnlig krediteret Kjøbesum, med paafølgende Salg af Papiret for at reise Kontanter (Diskontering), hos os vistnok næsten ukjendt ved den merkantile Anvisning, idet man i tilsvarende Tilfælde kun bruger den som Form for et Inkasso-Mandat til en Kommissionær. Heller ikke er der Tale om at bruge Anvisninger for at reise Laan. Tratte-Anvisningen bruges altsaa, som det vil sees, hyppigst for at skaffe Modtageren et Betalingsmiddel i hans Forhold til Tredjemand paa fremmed Sted.

II. Dette almindelige Øjemed leder da nødvendigvis til at opstille en Formodning om, at Assignanten — hvor ej de særlige Udtryk medfører en Fraskrivelse heraf — svarer Assignataren for Beløbets rigtige Udbetaling overensstemmende med Anvisningens Indhold. Han har derfor i Almindelighed Bevisbyrden for, at det underliggende Forhold udelukker saadant Ansvar[2]). Omvendt er der heller ingen For-

---

[1]) Det er forøvrigt ofte rent tilfældigt, om Udstederen i de herhen hørende Tilfælde vælger Vexler eller Anvisninger, hvilket kan synes mærkeligt, naar hensees til den store Forskjel i Retsvirkninger i Tilfælde af Dishonorering; men Sagen er, at saadanne saa sjelden indtræffer. I Danmark er Anvisninger stempelfrie, men ikke Vexler; i Sverige samme Stempelpligt for begge.

[2]) Dette stemmer altsaa med den nu herskende Lære, der endog antager det samme ved civile Anvisninger, hvad der tør være mere tvivlsomt. Den tidligere nævnte Fdn. 20 Juli 1729 synes at forudsætte Regresansvar ved de der omhandlede Anvisninger fra de Deputerede for Finantserne; men efter, hvad der er Forf. meddelt, er det ubekjendt, at saadanne nogensinde har været brugte i vort Finantsdepartement. Her kan mærkes to HRD. i Rt. 1879 S. 858 og 862 angaaende nogle af en norsk Skipper i St. Ybes pr. Kommission til en derværende Handelsmand udstedte Tratte-Anvisninger paa Lissabon, hvilke Domme negtede første Modtager Regresret. Dette begrundes vistnok af enkelte Voterende med den gamle Lære om, at Anvisningen efter norsk Ret ikke hjemler nogen Regres; men herfor afgaves aldeles ikke Præjudikat, da det efter de særlige Omstændigheder maatte ansees bevist, at intet Regresansvar var overtaget ligeoverfor ham. Forøvrigt sees det ikke, at der har

modning for, at Assignataren har taget Anvisningen i Betalings Sted[1]).

Regresansvaret maa endvidere ved disse merkantile Anvisninger være knyttet til Papiret, saaledes at det kan gjøres gjeldende efter dette af enhver godtroende Indehaver. Ogsaa denne Grundsætning flyder ganske naturlig af Anvisningens almindelige Brug. Den skal jo tjene samme Øjemed som en (Sigt-)Tratte, hvorfra den i Formen kun er forskjellig ved Ordet «Anvisning» istedetfor «Vexel.» Det ligger da nær at slutte, at Udstederen har villet forpligte sig efter en saadan Anvisning som efter en Tratte, kun med den Forskjel, at Vexelforpligtelsens særegne Strenghed ikke kan anvendes[2]).

Ganske afgjørende herfor synes det imidlertid at være, at disse Anvisninger ialfald i den sidste Menneskealder ogsaa hos os meget hyppig overdrages videre ved sædvanligt Endossement[3]). Dette er ofte Udstederen paa Forhaand vel bekjendt, da han i mange Tilfælde ved, at Modtageren skal bruge An-

---

været Spørgsmaal om Forholdets Bedømmelse efter portugisisk Ret, der vistnok anser merkantile Anvisninger som Omsætningspapirer, jfr. Heckscher S. 319.

[1]) Dette har altid været antaget i den moderne Ret i Modsætning til, hvad der har været anseet for den romerske Regel; om dennes sande Betydning se imidlertid nu Goldschmidt l. c. S. 387 ff.

[2]) Naar flere danske Forff. her indvender, at Meningen med at bruge «Anvisning» istedetfor «Vexel» maa være at unddrage sig enhver Gjeldsbrev-Forpligtelse, da man ellers, fordi Kreditor ikke er bunden til Vexelomgangen, kan blive heftende ligeoverfor en ukjendt Kreds af Tredjemænd, indtil den 20-aarige civile Præskription indtræder — da er dette neppe afgjørende; thi det er det sædvanlige ved kortsigtige Papirer, navnlig Vexelobligationer, at de i dansk og norsk Ret kun er den lange civile Præskription hjemfaldne, ligesom ogsaa i norsk Ret før 1880 alle Vexelskyldnere vedblev at hefte efter Vexelpræskriptionens Udløb i 20 Aar som efter et civilt Gjeldsbrev. Det anførte viser kun yderligere Trangen til en Forandring i vore Præskriptionsregler.

[3]) Allerede hos Hallager I. 395 (1859) oplyses det, at Anvisninger, der gives for at skaffe Assignataren Betaling (hvorved vistnok især sigtes til de her omhandlede), «gaar ved Endossement fra Haand til Haand ligesom Vexler»; derimod findes ikke dette i hans ældre, lithograferede Forelæsninger.

visningen til at skaffe Betaling paa fremmed Sted, og denne gjerne af forskjellige Grunde lader den udstede til sin Ordre for derefter at endossere den enten til sin Kreditor eller en Kommissionær. Og i hvert Fald maa Assignanten i Almindelighed være forberedt derpaa gjennem Ordreklausulen, som næsten altid findes i disse Anvisninger. Det kan ikke indsees, at denne Klausul og Endossementet ej her skulde have sin ved Omsætningspapirer sædvanlige Virkning. Vistnok indvendes det[1]), at Assignatarens Regresret ikke er grundet paa Papiret selv, men kun paa dets Overgivelse fra Assignanten og derfor blot er en mundtlig Fordring (jfr. ovenfor S. 533). Men dette er intet andet end, hvad der ogsaa kunde siges mod at knytte Trassentens Ansvar for den trukne Vexel til Papiret, idet Remittentens Ret ogsaa her først er stiftet ved Modtagelsen af dette og heller ikke ligger i Trattens Ordlyd. Ligesaavel som første Vexelmodtager ved Endossementet alligevel utvivlsomt overdrager Regresret efter Vexlen til godtroende Tredjemand, saaledes er det ikke mindre naturligt, at Assignataren ved den ganske tilsvarende merkantile Anvisning gjennem sit Endossement overfører Regresret til dennes godtroende Modtager. Skulde noget andet her antages, vilde det kun være i højeste Grad vildledende, aldenstund Assignanten, naar han ikke vilde skabe et Omsætningspapir, havde saare let for at udelukke det her opstillede Ansvar ved at udelade Ordreklausulen eller ialfald ved at tilføje «ikke til Ordre», *sine obligo* eller desl.[2]). Med andre Ord: den sædvansmæssige Opfattelse har nu lagt den samme Betydning ind i Tratte-Anvisningen som forlængst i Tratten, at Udstederen derigjennem har forbundet sig til at svare enhver godtroende Modtager for dens rigtige Indfrielse. Og dette Ansvar er altsaa knyttet til Papiret overensstemmende med Grundsætningen i Fdn. 9 Febr. 1798[3]).

---

[1]) Jfr. især Evaldsen og Lassen l. c., der kun tillægger Endossementet Betydning af en ny Anvisning uden Virkning for den oprindelige Assignant.

[2]) Jfr. hermed Heckscher l. c. S. 332—3, som er kommen til samme Resultat. Jfr. forøvrigt ogsaa nedenfor S. 552.

[3]) Ialfald har alle de sagkyndige Handelsmænd, hvis Meninger Forf. har indhentet, uden Betænkning erklæret sig for den ovennævnte

III. Regressen synes at maatte være springende, saaledes som man hos os er vant til at antage ved Endossement[1]). Dens Gjenstand bliver Summens Værd paa det fremmede Sted (Kurs); om de ved Vexelretten sædvanlige Bifordringer kan der ej være Tale, medmindre Handelsrettens almindelige Regler alligevel medfører dem (f. Ex. 6 pCt. Rente).

Assignanten svarer kun for Anvisningens Betaling ved Assignatus, ikke uden særlig Aftale for dens Akcept; dette følger af, at andre Anvisninger end saadanne, der er forfaldne ved Sigt, hos os kun undtagelsesvis forekommer[2]).

Hvad forøvrigt Regressens Vilkaar angaar, da savner man her i høj Grad positive Forskrifter. Det kan kun siges, at Assignataren maa bevise, at Betaling ikke har været at faa hos Assignaten — uden at det paa den anden Side godtgjøres, at hans egen Forsømmelse har været Skyld deri eller, f. Ex. af Mangel paa Underretning, i, at Assignanten paa anden Maade lider Tab ved sit Mellemværende med Assignaten. Men Assignatarens Bevis kan vistnok ikke kræves ført ved Protest[3]), ligesom det neppe kan fordres, at Forevisning til Betaling sker inden en vis kort Frist, eller at altid en Notifikation om uheldigt Udfald snarest muligt meddeles[4]). Regres-

---

Regels Gyldighed hos os. Jfr. ogsaa Heckscher l. c. S. 334 og Hallager l. c., hvor der vel maa tænkes paa disse Anvisninger. Et Par Voterende i den Rt. 1879 S. 861—2 meddelte HR.sag synes ogsaa at anse en saadan Anvisning som Gjeldsbrev paa Tredjemands Haand. En tilsvarende Regel findes i forskjellige tyske Lande, Holland, Schweiz, Ungarn m. fl., i den spanske Gruppe af Handelslove, jfr. Heckscher S. 319, 334—5, Cohn l. c. S. 1120 ff. Den tyske Handelslov har ladet Spørgsmaal uløst; nogen almindelig Handelssædvane synes der ikke at kunne opstilles; jfr. Cohn S. 1117 Note 67.

1) Jfr. Hallager I. 396, ovenfor S. 405, 445 og Obl. a. D. S. 189—90. Ifølge Heckcher S. 334—5 er fremmede Love her af vexlende Indhold.

2) Jfr. Heckscher l. c., hvorefter Regres *de non acceptatione* ogsaa negtes i de fleste fremmede Love.

3) Saaledes ogsaa Heckscher l. c. S. 340—1. Vistnok forekommer Notarial-Protester i Christiania ved disse Anvisninger, men næsten blot ved udenlandske og selv her forholdsvis sjelden.

4) Jfr. Heckscher l. c., Hallager I. 394—5, 396, der dog er tilbøjelig til at antage en Notifikation. Den førnævnte Fdn. 20 Juli 1729,

fordringen er kun undergiven den sædvanlige civile Præskription.

IV. I Forholdet mellem Assignatar og Assignat gjelder det, at denne kun bliver forpligtet ligeoverfor den førstnævnte, hvis han lover ham Betaling, med eller uden Akcept. En saadan forekommer som sagt sjelden ialfald udenfor fremmede Anvisninger her paa Landet; meddeles den, er selvfølgelig Akceptanten at anse som Skyldneren efter et almindeligt Gjeldsbrev ligeverfor Assignataren og Eftermænd[1]). Legitimationen maa afgjøres paa samme Maade som ved Vexler og andre Ordrepapirer[2]). Ligesom ved disse maa da Anvisningens Indehaver indfinde sig hos Assignaten for at kræve Betaling[3]). Han kan ligesaalidt som en Vexelejer gjøre den Fordring gjeldende, som Assignanten maatte have paa Assignaten, da Anvisningen ingenlunde indeholder en Cession af denne[4]).

V. Forholdet mellem Assignant og Assignat svarer paa det nærmeste til det, der finder Sted ved (Sigt-)Vexlen mellem Trassent og Trassat. Saalænge ikke en Akcept maatte være meddelt, er Assignaten forpligtet til at følge en Kontremande. Forpligtet til at indfri Anvisningen er han — udenfor udtrykkelig Aftale — overalt, hvor han sidder inde med Penge for Assignanten, saavelsom ellers, hvor denne har en forfalden Fordring paa ham. For Indfrielse af en Kredit-Anvisning har Assignaten Dækningskrav paa Udstederen[5]).

---

der opstiller en strengere Forevisnings- og Notifikationspligt, er som forklaret upraktisk. — I de fremmede Love er der Tilbøjelighed til saavidt muligt i det væsentlige at overføre de vexelretslige Regler om Regres efter manglende Betaling paa disse Anvisninger.

[1]) Om han ogsaa skal ansees saaledes forpligtet ligeoverfor Udstederen, er ialfald tvivlsomt; jfr. Heckscher S. 340.

[2]) Jfr. Heckscher S. 339, Obl. a. D. S. 229 og en dansk Dom i U. f. L. VIII. 425.

[3]) Jfr. Obl. a. D. S. 226—7 og ovenfor S. 431.

[4]) Herom gjelder intet andet end ved civile Anvisninger, jfr. HRD. i Rt. 1865 S. 379, jfr. Rt. 1868 S. 626 og U. f. L. VIII. 415, og HRD. i Rt. 1877 S. 281, jfr. ogsaa Rt. 1879 S. 360 og Hallager I. 393—4.

[5]) Jfr. Heckscher l. c. S. 338—9 og det der citerede.

VI Det staar endnu tilbage nærmere at fastsætte Vilkaarene for, at en Tratte-Anvisning skal erkjendes at foreligge. I Almindelighed vil der ikke let være Tvivl, da man som nævnt næsten altid bruger samme Slags Blanketter som ved Tratter. Opstaar Spørgsmaalet, maa det vistnok siges, at — naar undtages Ordet «Anvisning» istedetfor «Vexel» — bør den i det hele have Trattens vigtigste Indhold. Den maa altsaa være en af Assignanten underskreven, ubetinget Anmodning til Assignaten om at betale en Pengesum mod Anvisningen til dennes navngivne Modtager[4]). Om man har glemt at udfylde Tids- og Steds-Datum, er derimod neppe her af Betydning. Paa den anden Side er det vistnok det sikreste at medtage Ordreklausulen for at afskjære Tvivl, om man har et Omsætningspapir for sig. Og end vigtigere turde det i denne Henseende hos os være at indtage Valuta-Erkjendelsen («Valuta modtagen» o. desl.). Vistnok kunde denne synes at være uvæsentlig, efterat den nyere Vexellovgivning, saaledes ogsaa vor, ikke længer lægger nogen Vægt derpaa. Men det maa erindres, at Vexlen har andre, langt sikrere Kjendemærker, og at Valutaklausulen derfor her ikke trænges, hvorimod Sondringen mellem den egentlige merkantile Anvisning og andre Arter af Anvisninger (alskens civile og Inkasso-Mandatet) ingenlunde er saa skarp, at man her kan undvære noget brugbart Skjelnemærke. Vistnok kan nu den forslidte Valutaklausul synes at mangle Evnen til at afgive noget Bevis for Forholdet mellem Udsteder og Modtager, navnlig for dennes Regresret. Men hvor rigtigt dette end kan være, maa det dog fremhæves, at det netop er dens Fravær, som her er af Betydning, idet den som usædvanlig vækker Formodningen om, at her kun foreligger et Inkasso-Mandat, eller at Udstederen af anden Grund ikke har villet forpligte sig ligeoverfor Ihændehaveren. Desuden maa det erindres, at ved Tratten, efter hvis Forbillede denne Anvisning er udviklet, var ligetil 1880 efter Lovens Bogstav (L. 5. 13. 6) og den almindelige

[4]) Paa Ihændehaveren kan de ligesaalidt lyde som almindelige Gjeldsbreve.

Fortolkning[1]) Valutaklausulen væsentlig, og det er ikke rimeligt, at den stedfundne Forandring i Vexellovgivningen her uden videre har virket tilbage paa Anvisningen[2]). Endelig maa det fremhæves, at man ved at opretholde denne Klausuls Nødvendighed vistnok ogsaa nærmest rammer den sædvansmæssige Opfattelse[3]).

Det vil af denne Forklaring ogsaa forstaaes, at en Tratte, der mangler enkelte af en Vexels væsentlige Egenskaber, efter Omstændighederne kan blive behandlet som en egentlig merkantil Anvisning (jfr. ovenfor S. 388). At denne skal være betalbar ved Sigt eller Anfordring, er ingenlunde, saaledes som ved den følgende Klasse, nødvendigt, om end almindeligt.

---

[1]) Jfr. Hallager Obl. I. 328, jfr. dog ovenfor S. 389—90.

[2]) Ordre- og Valutaklausulen er vistnok unødvendig i de fleste fremmede Love om disse Anvisninger, udenfor den franske Gruppe; men til Gjengjeld kræves det i Regelen, at Udstederen er Handelsmand; jfr. Cohn l. c. S. 1119 ff.

[3]) Medens de nyere danske Forff. (jfr. ogsaa Heckscher l. c. S. 307 og 330) ingen Vægt lægger paa Valutaklausulen, har det hos os i lang Tid været lært, at det særlig er denne, som gjør Anvisningen til Gjeldsbrev. Navnlig maa det mærkes, at Hallagers Lære, der vistnok ikke har været uden Indflydelse paa Praxis og som allerede findes i hans ældste lithograferede Forelæsninger af 1844, gaar ud herpaa, og han tænker vel, som allerede før antydet (S. 537), Note 1), herved netop paa den egentlige merkantile Anvisning, om han end forøvrigt ikke har formuleret Vilkaarene for denne. Ligeledes maa fremhæves, at som ovenfor antydet Valutaklausulen vel altid findes i de Anvisninger, som efter den ovenforklarede Brug utvivlsomt hører til denne Klasse. Man har her endelig ogsaa nogen Tilknytning i Domstolenes Opfattelse, om der end ikke kan paaberaabes noget Højesteretspræjudikat. Den nævnte Mening er saaledes fulgt i en Chr.ania Byretsdom i U. f. L. X. 119, der paa Grund af Valutaklausulen antog Assignanten forpligtet ligeoverfor en Endossatar, medens Ordreklausulen manglede; jfr. ogsaa den i Rt. 1879 S. 858 anførte ORD., der ansaa den ovenfor S. 540 Note 2 omhandlede Anvisning som et Gjeldsbrev ligeoverfor første Modtager paa Grund af Valutaklausulen, jfr. ogsaa HRVot. l. c. S. 861 og 862, paa hvilket Sted dennes Mangel fremhævedes.

§ 75.

Fortsættelse. *Bankanvisningen (Check).*

I. Ved Bankanvisning eller Check[1]), der nu ogsaa hos os har faaet en langt større Betydning end den foregaaende Klasse, forstaaes i Korthed en skriftlig 'paa Sigt lydende Ordre-Anvisning paa en Bank (Bankier), der, uden at være affattet efter Trattens Forbillede, gjennem sin ejendommelige Form giver Modtageren en særegen Forvisning om, at Summen naarsomhelst staar til Raadighed hos Assignaten (jfr. nærmere nedenfor S. 554).

Den nyere[2]) Bankanvisnings Oprindelse maa vistnok søges i Norditaliens[3]) og navnlig i Amsterdams Handelsliv, hvor det i det 16de og især i det 17de Aarhundrede blev sædvanligt mellem Kjøbmænd, for ikke at have større Pengesummer liggende, at deponere saadanne hos offentlig ansatte Kasserere, der da udbetalte heraf til Tredjemand mod de af Deponenten udstedte, til senere Tids Bankanvisninger svarende, Kvitteringer («Kassererbreve»). Ved Oprettelsen af de ældste Banker, hvilke fortrinsvis ofrede sig til Giro- og Deposito-Virksomheden, optoges da denne Sædvane, idet man anviste paa de indsatte Foliomidler for at skaffe Betaling uden selv at bruge Kontanter. Denne Skik

---

[1]) Jfr. af den righoldige nyere Literatur især Georg Cohn i Zeitsch. f. vergl. Rechtsw. I. og i Endemanns Hb. III. 1135 ff., R. Koch i Z. f. Handelsr. XXIX. 59 ff., to Afhandl. l. c. XXX. 1 ff. og 325 ff. det tyske Juristmødes Forhandlinger 1884, Heckscher l. c. 842 ff., Denne Forf. bruger Navnet «Betalings-Anvisningen»; men ligesom dette oftere bruges i Modsætning til Kredit-Anvisningen *(mandatum solvendi et promittendi)*, vil det nedenfor sees, at Checken nu, ialfald hos os, ogsaa bruges for at spare Pengeforsendelse til fremmede Lande. Mod Ordet «Bankanvisning» kan det forøvrigt ogsaa indvendes, at det hos os tillige ofte har en særlig Betydning, nemlig en Anvisning mellem Norges Banks Afdelinger indbyrdes. Det er dog vel det mest træffende Navn. Ellers er «Check» det hyppigst brugte.

[2]) Det synes, som om netop Bankanvisninger har været kjendte hos Romerne, jfr. Goldschmidt l. c.

[3]) Jfr. her Oplysninger i Roscher Nationaløkonomie III. 2. Udg. S. 284 fra Genua.

blev siden almindelig i England, navnlig i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, og Anvisningerne fik nu her Navnet Checks eller Cheques [1]).

Fra Midten af vort Aarhundrede er da ved Efterligning af den engelske Forretningsskik Brugen af Checks bleven overordentlig udbredt paa Fastlandet, og i forskjellige Lande er de i sin Egenskab af Omsætningspapir blevne ordnede ved Lov [2]). I Nordamerika er de endnu mere benyttede end i Moderlandet

Det dansk-norske Bankregl. 5 Novbr. 1736, som i §§ 2 og 3 tillod enhver at «indsætte og deponere» rede Midler i den nyoprettede Kjøbenhavnske Bank («Kurantbanken») og uhindret at disponere derover, foreskriver i § 6 Formen for den almindelige Anvisning paa Foliomidlerne [3]) og forbyder endelig i § 12 den, der har Folium i Banken, under Mulkt at assignere mere end han der har til Gode, hvorhos Ihændehaveren isaafald kunde lade hans Assignation protestere og af Assignanten kræve Protest-Omkostninger [4]) og Recambio som for en Vexel. Disse Forskrifter blev da videre udviklede i Speciesbankens Oktroj 16 Febr. 1791 §§ 3, 22—36 [5]) og gik derfra over i

---

[1]) De ældste nu kjendte findes allerede 1683—9 (jfr. Macleod *Theory of Credit* 1889, I. 334—5); men de synes først almindelige omkring 1772.

[2]) Navnlig i Frankrige (1865), Belgien (1873), Schweiz (1881), Italien (Handelslovbogen 1883), Portugal (Handelslovb. 1888, jfr. Zeitschr. f. H. XXXVI. 514). I England fik man først ordnede skrevne Regler gjennem Vexelloven af 1882. Tyskland, hvor navnlig Rigsbankens Checks har antaget et storartet Omfang, har endnu ingen Lov.

[3]) «Paa Anfordring ville DHrr. Commissarier for Banquen udi Kjøbenhavn behage at lade betale den Summa *N.* Rdr. udi *N.* imod denne Assignations Extradering og lade antegne samme paa min Regning i Banquen, Valuta annammet. *N.* den *N. N.*»

[4]) Der staar hos Schou «Protest, Omkostninger» osv., men formentlig ved Trykfeil; jfr. Oktroj 1796 § 85, nedenfor (i Kvartudgaven har Forf. ej kunnet finde Regl.). Om Recambium se ovenfor S. 465.

[5]) Formodentlig har Reglementet af 1736 sit Forbillede i Amsterdams Bankordning (maaske middelbart gjennem Hamburgs). Oktroj 1791 indeholder ikke nogen Formular for Anvisninger (§ 27) til Tredjemand, ligesaalidt som for «Kassesedler», ɔ: Ordres til at udbetale til

den gjeldende Bankfundats 14 Juni 1816 4de Kapitel, i hvis § 36 det synes forudsat, at Bankanvisningen kan gjøres til et Omsætningspapir (jfr. «enhver Ihændehaver»), og i hvis § 37 det udtrykkelig er tilføjet, at den protesterede Anvisning «tillægges Vexelret.» Herved maa formodentlig især menes — foruden den i Kilderne hjemlede Ret til Bifordringer og den allerede der forudsatte Regres — at denne kan gjøres gjeldende ved Vexelproces. Det sidste Fortrin maa dog vel ansees hævet ved Vexelprocesloven 17 Juni 1880, hvis § 1 — der vistnok er udtømmende med Hensyn til de Sager, som skal behandles i denne Procesform — ikke nævner de her omhandlede Anvisninger.

Ligesom Bankfundatsens ovennævnte Forskrifter i det hele har været saagodtsom upaaagtede af Videnskaben og vistnok ogsaa havt liden Indflydelse paa Udviklingen af Bankanvisningen som Omsætningspapir, synes særlig § 37 om Protest m. v. forlængst at være bleve ganske upraktisk [1]). Dens Forudsætning af en Regresret kan dog nu — da der efter Stempellovgivningens ovennævnte Forandring ikke længer er Grund til at anse den som et Privilegium for Anvisninger paa Norges Bank — tjene som et Tilknytningspunkt [2]) for Opfattel-

---

sig selv (§ 26). Ogsaa dette Navn turde tyde paa hollandsk Kilde, hvis det ikke er Efterligning af det engelske *cash-notes*, som brugtes, før «Check» fik Indgang; jfr. Cohn l. c. S. 1137.

[1]) Den vides ialfald aldrig at have været anvendt ved den herværende Afdeling af Norges Bank. Udkast til ny Banklov § 17 har dog optaget den ovennævnte Regel saaledes: «For Anvisninger, der ikke honoreres af Banken, erhverves ved Optagelse af Protest Vexelret», hvilket ogsaa gjenfindes i Odelsthingets Beslutning af 1890 § 16. I Kommissionens Motiver siges herom kun, at der «herved er givet Ihændehaveren af Anvisning paa Folium i Banken Adgang til at erhverve Vexelret saavel mod Udsteder som mod Endossenterne» (jfr. Bankkommissionens Indstilling af 1886 S. 52). Dette er dog en for vidtgaaende Regel, ialfald naar den ikke ledsages af de nærmere Betingelser for Bankanvisningens Form og Indhold. Forøvrigt er i senere Tid, efterat Foliorenten er ophørt, Norges Banks Foliovirksomhed forholdsvis ringe.

[2]) Jfr. ogsaa Heckscher S. 349, der paa samme Maade benytter den tilsvarende danske Forskrift i Regl. for Nationalbanken 27 Juli 1818 § 30.

sen af den nu brugelige Bankanvisning som et Omsætningspapir med Ansvar for Udstederen ligeoverfor godtroende Indehaver.

I de sidste Aartier er nemlig ogsaa hos os Brugen af Checks under Indflydelse af udenlandsk, vistnok især engelsk, Forretningsskik bleven meget almindelig. Man slutter Aftale med en Bankier (Bank) om, at man kan besørge sine Udbetalinger paa dennes Plads gjennem Anvisninger paa ham indtil det Beløb, som man har indsat hos ham paa Folio, eller som ellers der, f. Ex. gjennem en Kreditaabning, staar til Ens Raadighed (den saakaldte Check-Kontrakt). I Almindelighed modtager man samtidig den saakaldte «Checkbog» eller et Hefte Blanketter, hvilke da gjerne benyttes til Udfærdigelsen af de her omhandlede Anvisninger. Ofte er den nævnte Kontrakt kun stiltiende, idet den ligger i Modtagelsen af Checkbog for de indsatte Penge.

Checkens oprindelige, og endnu meget sædvanlige, Øjemed er at tjene som Betalingsmiddel i Forholdet mellem Udsteder og første Modtager. Den bruges nemlig meget hyppig af Personer, der ønsker at være befriede for Kassehold og af denne Grund slutter den ovennævnte Aftale med en Bankier; i dette Tilfælde tjener den altsaa væsentlig til at spare kontante Udtællinger paa samme Plads eller ialfald paa en anden, hvor man har stadige Forretninger. Men Checken bruges i den seneste Tid ogsaa særdeles meget som Betalingsmiddel i Forholdet mellem Modtageren og Tredjemand enten paa samme eller paa en fremmed Plads [1]). I sidste Tilfælde kommer den da til at tjene samme Øjemed som Tratten og Tratte-Anvisningen, altsaa at spare Pengeforsendelser. Navnlig gjelder dette i stor Maalestok ved Betalinger ligeoverfor Udlandet, hvilket hænger sammen med en Forandring i den inter-

---

[1]) Denne dobbelte Brug finder ofte Sted ved Betalinger fra mindre norske Byer, især saadanne, som ikke selv har Banker, paa Christiania og andre af vore større Handelspladse; saaledes benyttes Christianiabankers Checks som Betalingsmiddel i Forhold mellem Foliohaveren og saadanne Kreditorer paa Hjemstedet, der atter selv har Pengeudtællinger i Christiania. De gaar tildels næsten som Pengesedler.

nationale Handelsskik. Medens man før i Regelen solgte og i mange Tilfælde fremdeles sælger Varer paa 3 Maaneders Kredit, og inddrager Fordringen gjennem en Datovexel, enten akcepteret af Kjøberen for ved Forfaldstid at inkasseres paa dennes Hjemsted eller trukken for Kjøberens (eller hans Banks) Regning paa en i Kjøbekontrakten aftalt Bank i en stor europæisk Handelsstad (f. Ex. Hamburg) e. desl., sælges der nu i store Brancher — og det netop især ved Varer, der indføres i Norge — stedse mere kun mod Kontant eller paa ganske kort Kredit, saaledes at den norske Kjøber betaler ved at oversende Sælgeren eller hans Kommissionær et ganske kort Papir, trukket paa hans Hjemsted eller, om dette er et mindre Sted, paa nærmeste store Handelsplads. Medens det her efter gammel Forretningsskik ligger nærmest at bruge en Sigtvexel eller ialfald en Tratte-Anvisning eller efter Omstændighederne en kortsigtet Vexel (eller en ældre Datovexel, der kjøbes af Portefeuillen, med kort gjenstaaende Løbetid), bruger man nu ogsaa hos os i stor Udstrækning i Stedet herfor Checken, navnlig paa de Lande, hvor Sigtvexlen er undergiven en højere Stempelafgift, saasom Frankrige[1]) og Tyskland, og dernæst, om end maaske noget mindre, paa England; i de sidste Aar har man ogsaa begyndt at bruge den paa de andre skandinaviske Lande, omend ikke endnu saa hyppig som Tratte-Anvisningen. Dette formidles nu derigjennem, at norske Banker slutter Checkkontrakt med udenlandske, og sælger Checks, skrevne paa de fra disse udleverede Blanketter, til sine norske Kunder istedetfor en Tratte eller Tratte-Anvisning[2]). Paa denne Maade er Checken ved Pengeforsendelser til mange europæiske Lande ikke blot bleven af en ganske anden Betydning end

---

[5]) I dette Land forhøjedes Stempelafgiften betydelig efter Krigen 1870, hvilket i høj Grad udviklede Checkens Brug. I England er ingen Forskjel i Checkens og Sigtvexlens Stempelpligt. Naar man ved Betalinger paa nordiske Lande endnu bruger mere Tratte-Anvisninger (jfr. ovenfor S. 539), turde Grunden hertil tildels være den rent ydre, at Bankerne fremdeles har store Oplag liggende af Blanketter til de gamle Anvisninger og omvendt endnu ikke har skaffet sig Checkbøger.

[6]) Ofte ser man ogsaa, at norske Bankiers i Henhold til Aftale selv lader trykke Blanketter, indrettede som de ovennævnte.

Tratte-Anvisningen, men er endog ifærd med at indtage en stor Del af den kortsigtige Vexels Plads. Og i det hele er den ogsaa hos os, ialfald paa vore største Handelspladse, allerede et af de mest benyttede Betalingsmidler. Selvfølgelig er ingen forpligtet til at modtage en Check uden særlig Aftale; men de modtages villig i stor Udstrækning og er allerede hyppig Gjenstand for videre Overdragelse, især ved Endossement.

II. Denne Forretningsskik forudsætter paa Grund af sin langt større Udbredelse endmere end ved Tratte-Anvisningen nødvendigen den almindelige Opfattelse, at Udstederen ogsaa her svarer enhver godtroende Ihændehaver for rigtig Betaling ved Assignatus. Navnlig maa det erindres, at det for en stor Del alene er afhængigt af rent ydre eller tilfældige Omstændigheder (f. Ex. Forskjel i udenlandsk Stempelpligt eller i Provision, Blanketters Tilstedeværelse), om Modtageren, der vil kjøbe et kortsigtigt Papir, faar en Tratte, en Tratte-Anvisning eller en Check. Parterne kan derfor umulig opfatte Forholdet saa forskjellig i disse Tilfælde, at Udstederen kun ved Vexel skulde svare efter Papiret ligeoverfor enhver lovlig Indehaver, ved Anvisninger derimod slet ikke [1]). Uagtet det hele Institut endnu er forholdsvis nyt hos os, har derfor dets daglige Anvendelse gjennem en Aarrække visselig allerede fastslaaet den nævnte Opfattelse som sædvansmæssig gjeldende Ret [2]). Det maa ogsaa mærkes, at, ligesom denne støttes af Bankfund. § 37 [3]), har en saadan Sædvane meget lettere for at uddanne

[1]) Jfr. ovenfor S. 541—2. Dette vil vel især blive klart ved at tænke sig det Tilfælde, at der her ønskes kjøbt en Sigtvexel paa England, og at der da, som meget hyppig hænder, sælges en paa en af de brugelige engelske Blanketter skreven Check, som dersteds gjelder som en Sigtvexel; dennes Virkning maa imidlertid bedømmes efter norsk Ret, og det vilde da være i højeste Grad vildledende, om ikke Udstederen skulde være ansvarlig efter Papiret, fordi dette ikke indeholder Ordet «Vexel» eller «*bill of exchange*».

[2]) Saaledes ogsaa Heckscher S. 347—9; den sammesteds anførte danske ORD. i N. J. A. XXIX. 99 (1818) viser kun, at Regresret er tilkjendt første Modtager ved en civil Anvisning, som var udstedt for at skaffe Betaling af en Gjeld.

[3]) Ogsaa de ovenfor S. 549 anførte Ord af Bankkommissionens Indstilling synes at forudsætte, at Bankanvisninger bruges som Omsætningspapir med Regresforpligtelse for Udsteder og Endossenter.

sig hos os end i de allerfleste andre Lande, da disse ikke kjender vor Regel i Fdn. 9 Febr. 1798 for Gjeldsbreve i Almindelighed [1]).

Forøvrigt er det ved disse Anvisninger, naar de bruges efter sin oprindelige Hensigt, for at skaffe første Modtager Betaling paa Udstederens Plads, meget hyppigere, at de udfærdiges i de forskjelligste Øjemed, f. Ex. for at opfylde et Løfte om Gave eller Laan, til Inkasso o. desl. Og i Forholdet mellem Assignant og Assignatar skal der derfor ved dens nys forudsatte Brug her mindre til for at afsvække Formodningen om en Regresret.

Hvad ellers dennes Vilkaar angaar, maa der i det hele henvises til det ovenfor S. 543 anførte. Kun maa der her stilles en mere bestemt Fordring om, at Forevisning til Betaling, overensstemmende med god Forretningsskik, sker i en nær Fremtid *(in reasonable time)*, da Hensigten jo kun har været at skaffe Penge snarest muligt [2]). — Brugen af Duplikater er ukjendt ved Checks ligesom ved andre Anvisninger [3]).

Checken har ligesaalidt som den egentlige merkantile Anvisning noget Fortrin i Rettergangen fremfor civile Gjeldsbreve.

I adskillige fremmede Lande tillægger man Checkens Indehaver, i Modsætning til, hvad der antages ved Tratte-Anvisningen, en umiddelbar Klageret mod Assignaten, hvilken

---

[1]) Derfor kan det heller ikke være nogen afgjørende Indvending mod at antage Tilværelsen af denne Sædvane, at den, som det synes, endnu ikke er udviklet i Tyskland, uagtet Checken der er særdeles meget brugt (jfr. Cohn l. c. S. 1160—1), da den tyske Ret kun anerkjender visse undtagne Arter af Papirer som negotiable i den her omhandlede Forstand.

[2]) Jfr. Heckscher S. 349—50. Se ogsaa l. c. S. 353 ff. om Ønskeligheden af snart at faa en overensstemmende skandinavisk Lovgivning for de merkantile Anvisninger ligesom for Vexler. — De udenlandske Love anvender i Almindelighed Vexelrettens Regresregler paa Checken; se især fransk Lov 14 Juni 1865 § 4, engelsk Vexellov 1882 § 73 ff., italiensk Handelsl. art. 340, schweiz. Obl. 1881 art. 835—6; der opstilles dog gjennemgaaende meget kortere Præsentationsfrister for Checkens Indehaver, f. Ex. nedtil 8 Dage, selv om den lyder paa fremmed Plads.

[3]) Dette er vistnok Grunden til, at man hos os aldrig bruger Checks paa Amerika; jfr. ovenfor S. 434.

helst udledes af Check-Kontrakten, der da ansees sluttet ogsaa til Fordel for Tredjemand[1]). Denne Opfattelse er vistnok fremmed for os[2]).

III. At formulere Vilkaarene for, at en Check skal ansees foreliggende, er endnu vanskeligere end ved Tratte-Anvisningen. Ligesom denne maa den være underskreven af Udstederen, lyde paa en navngiven Assignatar eller Ordre — hvilket sidste her vistnok er endnu mere at anbefale for at afskjære mulig Tvivl om, hvorvidt man har et Omsætningspapir for sig[3]) — og indeholde en ubetinget Anmodning til Assignaten om Udbetalingen. Den bør vistnok ogsaa lyde paa Betaling ved Sigt eller — hvad der er det samme — ingen Forfaldstid indeholde, da dette stemmer bedst med dens Hensigt at skaffe Betaling naarsomhelst[4]). Endvidere vil man hos os neppe antage Tilværelsen af en Check, medmindre den er trukken paa en Bank (Bankier; jfr. L. 3 Juni 1874 § 1, L. 17 Maj 1890 § 35 a). Vistnok hører dette Vilkaar ikke med til Checkens Begreb, idet det, saavidt vides, kun opstilles i den engelske Lov. Men hos os, der her kun har den sædvansmæssige Opfattelse at holde os til, kan vi efter denne neppe undvære dette Kjendemærke; ligesom vor Forretningsskik nærmest er dannet efter den engelske, er nemlig Udstedelse af Checks paa andre end Banker vistnok ukjendt. Hermed hænger igjen det Vilkaar nøje sammen, hvorpaa der maa lægges størst Vægt, nemlig at Papiret, for at frembringe det ejendommelige hos Checken, maa være skikket til at vække den særegne Forvisning hos Modtageren om, at Pengene øjeblikkelig staar til Raadighed hos Assignaten. Men hvad hertil kræves, lader sig netop, af Mangel paa Lov eller sikker Sædvane, ikke sige med en almindelig Regel. Heldigvis vil der i Anvendelsen

---

[1]) Jfr. Cohn l. c. S. 1154—5; den benegtes dog af de fleste engelske og tyske Forfattere.

[2]) Saaledes ogsaa Heckcher l. c. S. 350—1.

[3]) Ikke alle herværende Banker har Ordreklausulen i sine Check-Blanketter, og det er jo muligt, at dette, da det er usædvanligt, skal udelukke deres Brug til Omsætning.

[4]) Denne Fordring opstilles ogsaa i de fleste fremmede Love; jfr. Heckscher l. c. S. 346. Den italienske Lov tillader dog ogsaa Bankanvisninger paa 10 Dage.

ikke ofte opstaa Tvivl, fordi man næsten altid bruger Blanketter, hvis faste Indhold vil være vejledende. Enten bærer nemlig disse Vidnesbyrd om at være udleverede af Assignatus [1]) og maa derfor styrke den Tro, at Udstedelsen sker i Henhold til en med denne indgaaet Check-Kontrakt, hvorved det bliver saameget naturligere at antage en séregen Garanti fra Udstederens Side. Eller de er affattede overensstemmende med Fordringerne i det fremmede Land, hvorpaa de trækkes, og vil da gjerne enten indeholde Ordet «Check» [2]) eller oplyse, at de er trukne paa Foliomidler [3]). Men ingen af disse Former kan hos os siges ufravigelige, og hvor Dokumentet paa anden Maade maa vække Forvisning om, at det er trukket paa Midler, som strax staar til Raadighed, bør det ansees som en Check [4]); f. Ex. hvor en Handelsmand i Christiania trækker en almindelig Tratte-Anvisning paa Norges Banks herværende Afdeling [5]). Valutaklausulen forekommer ialfald kun sjelden i Checks og kan derfor ikke opstilles som Kjendemærke.

§ 76.

Vexelobligationer.

Den ældre Stempellovgivning, som opstillede Stempelpligt for Gjeldsbreve i Almindelighed, medførte ogsaa af Hensyn til

---

[1]) Den sædvanlige Form for disse er denne:
No. . . . . Christiania . . . . 1890.
. . . . Bank i Christiania (ɔ: Assignaten).
Betal til . . . . eller Ordre
(Summen) ══════════════
(Assignantens Underskrift).
I adskillige Blanketter er Folio-No. tilføjet.

[2]) Saaledes den schweiziske Lov, men meget sædvanligt ogsaa ellers, navnlig i franske Checks.

[3]) Saaledes den franske og italienske Lov og tysk Praxis («aus unserem Guthaben») i Henhold til en Forudsætning i Rigsstempelloven af 10 Juni 1879 § 24. Efter den engelske Vexellov § 73 er enhver Sigtvexel paa en Bank en Check; Ordet Vexel eller Check er der overflødig.

[4]) Jfr. hermed Heckscher l. c. S. 346—7.

[5]) Norges Bank udleverer ikke Check-Bøger, ligesaalidt som der findes en fast Form for Anvisninger paa de der indsatte Foliomidler.

visse priviligerede Papirer en Klassedeling af Gjeldsbreve, som nu siden L. 9 Aug. 1839 i det hele har tabt al praktisk Betydning [1]). Kun Vexelobligationerne staar her endnu tilbage og maa derfor særlig omtales.

Disse, saavidt vides, for Danmark [2]) og Norge ejendommelige, Papirer skylder Fdn. 26 Novbr. 1731 sin Oprindelse. Dels for at opnaa Vexelrettens almindelige Privilegier (navnlig den højere Rente) dels særlig for at nyde godt af Vexlens daværende Stempelfrihed (Fdn. 10 Oktbr. 1699 § 1) var det blevet ialfald i Kjøbenhavn meget almindeligt at indklæde Gjeldsbrev, der ej var sikret ved Pant, Form af Vexel, og det endog af en saadan, der *pro forma* var trukken paa fremmed Plads (jfr. Forbudet mod indenbys Vexler i Fdn. 31 Marts 1688). Den nævnte Forordning af 1731 forbød nu strengelig saadanne Vexler, men søgte samtidig at skaffe Trangen til en anden priviligeret Art af Gjeldsbreve Luft ved at indføre de saakaldte Vexelobligationer. Disse tillagde Lovgivningen dengang og senere forskjellige Forrettigheder eller undtog dem paa anden Maade fra Landets almindelige Ret [3]). De allerfleste af disse Ejendommeligheder er nu efterhaanden hævede. Dette gjelder nemlig om følgende:

1) Retten til at skrive dem paa en lavere Klasse stemplet Papir; bortfaldt ved L. 9 Aug. 1839, som indførte Stempelfrihed for alle Gjeldsbreve.

2) Retten til at betinge sig (for det meste 1 pCt.) højere Rente end den almindelige; bortfaldt ved nævnte L. § 29, som knyttede dette Privilegium til kortsigtige Gjeldsbreve i Almindelighed.

3) Retten til at kræve Betaling strax paa Forfaldsdag, uden de sædvanlige Løbedage efter L. 5. 13. 1, udlededes forhen af Ordlyden i Fdn. 26 Novbr. 1731, men ansees nu bortfaldt ved L. 9 Aug. 1839 § 29, fordi den ikke nævner dette Privile-

---

[1]) Jfr. herom Ørsted Hb. V. 281 ff., Hallager Obl. I § 82.

[2]) I Danmark har man i den seneste Tid ophørt at benytte dem; jfr. Aschehougs nedenanførte Foredrag S. 37—8.

[3]) Jfr. derom nærmere Ørsted Formularbog S. 339—42 og N. J. A. XX. 191—9.

gium[1]). Det er derfor vistnok sædvanligt at indtage en udtrykkelig Fraskrivelse af Løbedagene i Blanketterne.

4) Den til Gjengjeld for disse Fortrin Vexelobligationens Indehaver paalagte Byrde, at han maatte indtale den inden en Maaned efter Forfaldsdag, medmindre den skulde have tabt al Retskraft (Fdn. 1731); bortfaldt ved L. 1839 § 29.[2]).

5) Pligten for Skyldneren til at være underkastet «samme strenge Ansvar til Arrests Lidelse som en Debitor efter Vexel» (Fdn. 1731 og L. 9 Aug. 1839 § 29). Af de Vexelrettens Særegenheder, hvortil her henvises, og som er hjemlede i L. 5. 13. 24 og L. 12 Septbr. 1818 § 1, er den vigtigste, den øjeblikkelige Adgang til Personalarrest, bortfaldt gjennem denne Arrestforms Afskaffelse ved L. 3 Juni 1874. Den anden, Adgangen til strax at gjøre Arrest i Godset uden Hensyn til Skyldnerens Sikkerhedsstillelse, bortfaldt for Vexlens Vedkommende ved Vexelproceslov 17 Juni 1880 § 11, der uden videre ophæver de nævnte Lovbud; det kan da heller ikke antages, at disse nu bestaar for Vexelobligationens Vedkommende[3]).

II. Det eneste gjenværende Fortrin for Vexelobligationen er da nu, at den er endossabel, med Endossementets for vor Ret sædvanlige særegne Virkning, nemlig det strengere Cessionsansvar og den springende Regres. Dette var egentlig et Privilegium for de i Rigets Bank anbragte Vexelobligationer, idet det oprindelig stammer fra Oktroj for Kurantbanken 29 Okt. 1736 § 13[4]), og derfra gjennem Oktroj for

---

[1]) Jfr. Nørregaard III. 131, Ørsted Hb. V. 280, Hallager Obl. I. 304—5. Begge Fortolkninger tør have været lige tvivlsomme, men var eller er sædvansmæssig gjeldende.

[2]) Jfr. hermed Hallager Obl. I. 291—2.

[3]) Saaledes ogsaa Schweigaard Proces III. 2. Udg. S. 27 (§ 231), jfr. ogsaa Hallager I § 105.

[4]) «De Vexelobligationer, som Banken diskonterer eller af dens Debitores antager, maa uagtet Fdn. 26 Novbr. 1731 endosseres af adskillige Personer ligesom Vexler, og Banken følgelig have den samme Ret og Tiltale til Endossenten eller Endossenterne, som til Udgiveren, saa at den, uden at tabe sin Ret til nogen, kan holde sig enten til hver især alene, eller til alle tillige, først eller sidst, ligesom det for

Speciesbanken 16 Febr. 1791 § 63, jfr. Fdn. 24 Juni s. A. § 36, blev optaget i Fundats for Norges Bank 14 Juni 1816 § 67 og siden udvidet til forskjellige andre særlig begunstigede Indretninger. Sædvansmæssig har det imidlertid siden Stempelloven af 1839 været opfattet som et Privilegium for Vexelobligationer i Almindelighed [1]), og dette maa vel ogsaa være forudsat i den nye Lov om Sparebanker 1 Juli 1887, siden dens § 20 ophæver L. 20 Juli 1824 angaaende autoriserede Sparebankers Forrettigheder — blandt hvilke netop var deres Vexelobligationers nævnte Endossabilitet — uden at Loven selv gjentager denne. Da disse Papirers Diskontering fremdeles er en af Sparebankernes vigtigste Forretninger, kan dette Forhold fra Lovens Side nemlig kun forklares ved, at en Stadfæstelse af Endossabiliteten nu var overflødig[2]). Paa den anden Side maa denne fremdeles ansees som et Fortrin, da det ingenlunde uden videre kan antages, at Endossementsformularens Anvendelse paa et almindeligt Gjeldsbrev medfører en lignende Virkning [3]).

Det maa forøvrigt nøje mærkes, at Vexelobligationernes Endossement saagodtsom udelukkende kun er en Form for Forløfte ligesom ved Laanevexler[4]), og at derfor deres Anbringelse i Banken kun uegentlig kan kaldes Diskontering, da de i Virkeligheden alleroftest er udfærdigede i Henhold til en mellem Banken og Udstederen indgaaet Laanekontrakt. Heraf følger da ogsaa, at den Endossent, som paastaar at have givet Valuta for Vexelobligationen og derved erhvervet Raadighed over den, trods Dokumentets Ordlyd maa have Bevisbyrden derfor [5]).

Vexelobligationer skulde efter sin sædvanlige Ordlyd være Ordrepapirer, idet de gjerne lyder paa Betaling til en bestemt Person «eller Ordre». Men da de i Virkeligheden næsten aldrig omsættes, men strax af Udstederen selv anbringes hos

godt befindes». Denne Artikel viser ogsaa, at ialfald dengang var flere Endossementer paa Vexler blevne tilladte; jfr. ovenfor S. 398.

[1]) Jfr. nærmere Obl. a. D. S. 188—9.

[2]) Jfr. ogsaa Finantsdpt. Foredrag i Oth. Prop. 1886 No. 27 S. 17—18.

[3]) Jfr. Obl. a. D. S. 189. [4]) Jfr. ovenfor S. 410 og Obl. a. D. S. 90—1.

[5]) Jfr. hermed HRD. i Rt. 1846 S. 601, 1853 S. 161 og 1856 S. 99.

Laangiveren (en Bank eller Diskontør) og Ordreklausulen i Grunden næsten altid er en Simulation ligesom Endossementet, kan vistnok neppe de almindelige Regler for Ordrepapirer — f. Ex. med Hensyn til Legitimation, Betalingens Sted Nødvendigheden af Paakrav o. desl. — komme til Anvendelse paa dem.

Regelen i L. 9 Aug. 1839 § 29 om Vexelobligationers Paatale inden 1 Maaned fra Forfaldsdag kunde efter §ens egne Ord alene ansees som Vilkaar for de øvrige Forrettigheder, som det nævnte Lovbud lod disse Papirer beholde, men ikke for den ved Endossementet sædvanlige strengere Ret, navnlig den springende Regres, mod Udsteder og Endossenter og har derfor ikke længere nogen Betydning, efterat alle hine Forrettigheder er ophævede; jfr. ogsaa L. 29 Juni 1888, som ophæver de tidligere Vilkaar for at tage højere Rente.

Vilkaarene for, at en Vexelobligation skal ansees foreliggende, er, at den, foruden at fyldestgjøre Fordringerne til et Gjeldsbrev, indeholder i sin Text Ordet «Vexelobligation» (svarende til «Vexel»: «mod denne min V.») og ikke har fjernere Forfaldstid end 6 Maaneder fra Udstedelsen, jfr. L. 9 Aug. 1839 § 29 og L. 15 Sept. 1851. Forbudet i Fdn. 14 Maj 1754 § 4 mod at udelade Datum i Vexelobligationer og Transporter derpaa er fremdeles uophævet [1]); efterat Datum er blevet unødvendigt ved Vexelendossement, vil man dog vel ikke længer kræve det ved Endossement af en Vexelobligation. At Vexelobligationen skal indeholde Ordreklausulen, er intetsteds foreskrevet og er i sig selv efter den sædvanlige Brug ganske unødvendigt.

Uagtet Vexelobligationer saaledes har tabt næsten alle sine Fortrin, er dog fremdeles deres Brug særdeles udbredt hos os, idet de nemlig er den Art af Gjeldsbreve, som sædvanlig benyttes ved Sparebankernes talrige Udlaan. Denne Forretningsskik er da især at forklare historisk af de ovennævnte tidligere Forrettigheder. Det er derved gaaet Almenheden i Blodet, at Vexelobligationer maa nøjagtig indfries eller fornyes, med regelmæssigt Afdrag, saafremt man ej udtryk-

[1]) Jfr. Hallager Obl. I. 308—9, 391.

kelig er fritagen derfor. Hertil kan ogsaa føjes, at da Rentefriheden indtil L. 29 Juni 1888 var et Privilegium for kortsigtige Gjeldsbreve, har dette ogsaa ligetil det sidste været en væsentlig Grund til at vedblive Brugen af Vexelobligationer som det mest kjendte kortsigtige Papir ved Siden af Vexlen[1]).

Vexelobligationer kan forøvrigt fremkalde forskjellige meget praktiske Spørgsmaal; men disses Behandling hører hjemme andetsteds, navnlig i Obligationsrettens almindelige Del og Læren om Forløfte[2]).

[1]) Jfr. hermed Aschehoug Foredrag om Sparebanker og Privatbanker, navnlig om deres Udlaansvirksomhed, i Statsøk. Tidsskr. 1890 S. 34 ff., jfr. Diskussionen l. c. S. 48 ff.; jfr. ogsaa Indst. til Loven om Norges Bank, O. No. 1 S. 10 i Storth.forh. 1890.

[2]) Jfr. især Obl. a. D. S. 198 ff.